III. Latveešu rakstneeciba.

Eevads.

Europas leelās tautu kustības, kuras viņas vesturi veidojušas, kuras talīdz arīdzān kā viņas garīgās kulturas, viņas literaturas galvenās epochas uzskatamas, rādīdamas savstarpību starp vesturi un literaturu, — proteet: tautu sīra, krusta kari un reformacija, — ir arī latveešu literaturā atstajušas savas pēdas. Tautu sīra nebija tik veen tautu pār kuru eeminās tā leišu, kā latveešu teikas — pr. p. Pasaka apsi prakiņam Žamaičum,¹) pec kuras zemeeši un latveeši kopam eesiro savā tagadejā zemē, — nebija tik veen tautu masu šurpu turpu plušana un stumdišanās, ta bija tamlīdz arīdzan garīga pārgrozība: pagānu kultura tapa rauta iz tās pamateem un pārvareta no kristianisma garīgā spēka; tautiskas dzejas dīgļi, ko glabaja deevu myti un šeem peeslejošas varoņu teikas, tapa izkaisīti, sajaukti un no jauneem slāņeem pārklati, nospeesti jeb uz ilgu laiku apsegtiem pa leelai daļai aizmirsti. Tee iztaisija Latvijas senatni, latveešu burtneecību jeb eevadu latveešu rakstneecībā. — Krusta kari ir tapat eedvesmas un dzejas darbs, notikums, kā viņi šos atkal veicinajuši [illegible] ivinajuši un ar jaunu saturu pildijuši; tee bija varen uztraukta laikmetā, kurā sirds dailumōs par darbu un notikumu tapuse eekšķīga dziņa, kura uz visām pusem pārplūdama pārrauj ikdeenišķības dambi. Tik šai universalvesturiskajā nozīmē drīkstam krusta karus saprast un tik to dzeju, kas gāja teem pa preekšu un blakus un sekoja, varam mēs viņus saprast.

Tapat nepareizi, aprobežoti saprastum reformaciju, ja to tikai kā baznicas dogmu un liturģijas pārlabojumu uzskatītum un ne Europas cilveces leelā tīrišanas procesa sākumu, lai gan pee daudzu reformatoru pārakas aizgūtnes, cītības un bilžu trokšņa tautas peeminam, tautas dzejai un makslai, tautas pirmatnigai kulturai ne mazums [illegible]jumu noticis. Tak par ko savā jaunībā visveeni, zakee gari cīnijušees, bija tās pašas idejas, par kurām velakas paaudzes arveenu no jauna eerocus pacelušas: gara teesības, gara brīvība, personas suverenitate etiskās leetās, idejas, iz kurām izaug arī katras tautas pašnoteikšanās, pašnolemšana. Un kas jaunakai literaturai ir visskaistakais un dargakais, tas iz šīs cīņas

¹) sk. Dr. Edm. Veckenstedta, Die Mythen, Sagen und Legenden der Žamaiten (Litauer). Erster Band. Heidelberg. 1883.

 celees un joprojam iz tās celsees; jo reformacijas darbs vel nav pabeigts. Pee mums tam nu tik īsti jasākas.

Pārveidojums, kas caur šeem trim leelajeem notikumeem radees, nav literaturas veelas saturâ veen meklejams. Tas ķērees dziļi visā tautu gara kulturā.

Baznica un baznicas kultura, baznicas vara.

Iz milzigās reetumromeešu valsts sagāšanās izgāja kristigā baznica, kas bija ecclesia militans bijuse, kā uzvaretaja (ecclesia triumphans) devuse šij valstij pedigi valsts-religiju. Straujā tautu siņu straume pārpluda ne veen romeešu valsti, bet visu Europu. Izcēlās jaunas valstis, bet III. un IV. g. simtenī dibinatā hierarchija, Petera kresls, baznicas valsts pastāveja joprojam un Kristus macibas misionari atgreeza nākamōs gadsimteņōs veenu paganu tautu pec otras. Tumšā barbarejā un chaotiskōs apstakļōs, kas tolaik pildija pasauli, bija baznica veenigā gaismas nesēja, pee kam latiņu valoda palika par veenu no baznicas veenibas fundamenteem, kur tad vel Romas biskapa baznicas preekšneeciba pārvērtās pavesta monarchiskā varā. Tā tad par spīti tautibu un valdibu dažadibai tapa visas tautas no garigas un laicigas kristigas cilveces veenibas domas peegreestas un speestas un valditas veenā vispārigā (καθολικοί) baznicā. No šīs veenibas-domas, no tās cenšanās pec realizēšanās, no abu leelo veenibas varu dabigā un neizbegamā konflikta, no uzstašanās pret nepārvaramu tautas savadibu un no pretešķigas atsevišķu tautu patstāvibas teeksmes izaug tad visa viduslaiku vesture.

Ecclesia triumphans, uzvaretaja baznica deva viņas apskaroto tautas teiku, tautas dzejas veetā maz ko un tas pats bija vairak vaj mazak peepildits no ta pasaulsnaidigas askēzes un pasauli pārvārtaju debess-ilgu gara, ko baznica peekopa un viduslaiki suminija. Tak cik ne-eespējami bij, ar visu deevbijibu un askēzi laust laicigā-pasauligā varu, tikpat maz izdevas ar viduslaiku kristigo un baznicigo dzeju un literaturu stumt jaunako tautu pirmatnigās dzejiskās tradicijas pee malas.

Milzigās tautu siņas kustibās un peedzivojumōs bija pagānu tautiskā teiku dzeja, varoņu teika, pee visām tautu ciltim ātri uzzeedejuse; atlikas no tās uzturejas arī kristigā laikā visur tautu apcerē un kļūst blakus kristigām legendu veelām par vidus-

…jku dzejas pamatu. It īpaši Baltijā, pee latveešeem, kur bažnica vairak kā četrsimt gadus neko vairak nesneedz, kā tik kristibas udeni, zeed šai laikā tautas dzeja.

No visleelakā eespaida uz vispārigo stāvokli Europā bija pa franku ķeizaru laiku ķeizaristes un pavestibas savstarpiba, pee kam viņā turpinajas romeešu imperatoru godiba, šajā turpret Pontifex maximus ceeniba, kristigu raksturu peeņemdama. Ķeizaram un pavestam bija tautu vadibas un audzinašanas ziņā savstarpaji papildinatees un izpalīdzetees, lai ar veenprātigu kopdarbibu kaislibu ciņā, kurā tautu speki varetu iztēretees, uzturetu to meeru un kartibu, kas pee attistibas uz labu nepeeceešami. Tapec ķeizaram bija but svetās teesibas un arigā meera sargam, pavestam kristigas pārmacibas un bažnicas kartibas sargam. Bet šis pasauligās un garigās varas līdzsvars nepastāveja ilgi. Izcelas rīvešanās starp abām varām, pee kam drīz veena, drīz otra dabuja virsroku, līdz īpaši zem Gregora VII. pavesta vara eeguva pārsvaru pār ķeizara varu t. i. garigā valdiba pār laicigo. Tā tad šī laika gars bij jau eesācis atraut savu līdzdalibu pasaules varu centeeneem un meklet savu apmeerinaš[anos] vairak bažnicas dzīves veidōs. Tapat tai pašā laikā garigā valdiba eeguva savu visleelako autoritati ari muhamedanu valstīs un Aizindijas budistu zemēs. Hierarchijas pacelšanos Romas bažnicā veicinaja visvairak drīz pec Gregora naves eesākušees (1096. g.) krusta kari, caur kureem pec tam pate kristigā pasaule devās karā ar muhamedanu pasauli, kā līdz šim reetumōs, Spanijā, tā un austrumōs, svetajā zemē, kristigas ticibas šūpolī. ~~devās karā~~

Ne veen austrumōs, bet ari reetumōs veda krusta kaŗus, un proti, — bez Karla Leela kaŗa pret paganu zakšeem (772. g.) un bez kristigo ciniņeem pret moŗeem Spanijā, — pret paganu slaveem, sevišķi pret vendeem, prūšeem, latvjeem, lībjeem un igauņeem. Tapat tapa ari krusta kaŗi sprediķoti pret ķeceŗeem (katareem no καθαρός jeb gazareem, [illegible]), kuŗu sabeedribas radās pa leelakai daļai caur centeeneem, bažnicu tīrit no zeneesteem misekļeem. Tadi krusta kaŗi bija pret albiģenzeem un valdenzeem. Še visur bažnicas vara rīkojās ar uguni un zobenu, pavisam no Kristus mīlestibas macibas atkedama nost. Kā šee krusta kaŗi še Baltijā pret paganeem kļuva vesti, to jau aplūkojam bērtneecibā.

Latveešu literaturas vestures periodi.

Latveešu literaturas vesture, ja to sāk ar burtneecibu, sakrit ar vispārigas vestures eedalijumu kopā, dalidamās trijôs galvenôs periodôs, kas veenkarši saucami par vecceem, vidus un jauneem laikeem. Bet tā ka burtneeciba, kā eevadijums literaturas vesturē, kā vecceem laikeem peekritoša, uzskatama kā latvju tautas senat_ne, tad rakstneeciba, kura apņem vidus un jaunos laikus, veeglaka pārskata dēļ, kā arī pa daļai savā ārigā apjoma un pa daļai savu dažado kustibu un virzeenu labad, eedalama atkal apakšnodaļās.

Vidus laiki.

Tee sadalami sekošôs laikmetôs:

1. laikmets: No XII. gadsimteņa vidus līdz XVI. g.s. sākumam (pirmaj. ceturksnim) jeb katoļu laiki, kur sākas pirmās vajiņās latveešu rakstneecibas peeminekļu pedas. Šai laikā top pec sīveem kareem vēcā tautiskā paganiba peegreesta kristigai ticibai; un vel zeedošajā tautas dzejā sāk eekšā jauktees katoļu eespaids, katoļu svetee.

2. laikmets: No XVI. g.s. pirmā ceturkšņa (caur visu XVII. g.s. cauri) līdz XVIII. g.s. vidum; reformacijas laiks; (blakus tautas dzejai) garigu rakstu (un vardiņu sākuma) laikmets. Manceliuss ~~un Fürekers~~.

Manceliuss ~~un Füreckera skola tulko~~, sacer garigas dzeesmas un citus garigus rakstus; raksta par latveešu valodu un dzejas likumeem, ap šī laikmeta vidu iznāk visgalvenakais garigu rakstu darbs – bibele latveešu valodā. ~~Šī laika~~ (meta) ~~raksti noder vairak tik vāceem mācit~~

3. laikmets: No XVIII. g.s. vidus līdz XIX. g.s. sākumam (apmēram 20. gadeem); Stendera un ta peenāceju laiks; vecais Stenders pirmais latveešu apgaismotajs apgaismibas gadsimtenî; tas leek stipru pamatu latveešu dailai, laicigai literaturai; tas ir istens latveešu viduslaiku trubadurs, cenzdamees caur savām mīlestibas ziņgēm latveešu sirdis glitot, tautu estetiski audzinat, turklat rūpedamees, lai tauta pate smeltos attistibu iz grāmatām un cilatu pratu; ta peemeram sekoja daudz citi cilveku draugi.

4. laikmets: No XIX. g.s. sākuma, no latveešu atlaišanas brivestibā, (pateicotees G. Merķela no[...]) līdz puslīdz šī paša gadsimteņa 60. gadeem. viduslaiki līdz ar feodalismu, kas vel klaušôs leek manit savu ķelu, un (līdz) ar baznicas varu, kas abi ir visredzamakās viduslaiku eezimes, sāk pamazām (sadrupt,) izzust. Neredzigais Indriķis parādās kā pirmais Deeva svaidits latveešu originalu dzeesmu saceretajs un brīvestibas dzeesmeneeks un ta celais draugs, mac. Elberfelts, pirmais latveešu dramaturgs ved

Jaunee laiki.

Jaunajōs laikōs nošķirami šadi laikmeti, kā:

1. laikmets: No 1860. g. līdz puslīdz 1890. g. Uzstājas latvju daļi, kuŗeem laimejas aizsneegt augstaku izglitibu un kuŗi pee tam ir patrioti, nav aizmirsuši savus vecakus, intelliģentee latvju daļi, kuŗu sirdis karsti pukst preekš savas tautas un kuŗi, neskatot uz tam, ka tautas eenaidneeki tos dēvē par jaunlatveešeem, droši un specigi paceļ savas balsis pret tautas nomākšanu un tumsibu, pūledamees uzmodinat tautu no ilga gara meega, pacelt tautisku patapziņu un dzīšanos pec attistibas un patstāvibas; avīžneecibâ un literaturâ cinas tautiska valoda un latvisks gars ar vācu bremzetajeem. No 1880. g. vispārigs attistišanâs laiks. Estetiskas vizeens. tautis kas dziņas no dibinašana

2. laikmets: No 1890. g. līdz 1918. g. nacionalâs literaturas ~~nodibinašana~~ izveidošana; dzīšanâs pec izglitibas un attistibas izplatas visâ tautâ; literatura uzplaukst un izkopjas visôs gaŗos, neskatot uz dažeem maldu ceļeem, pirmo revolucijn un sekošam breesmâm un pasaules kaŗu, kas it kâ draudeja visu latveešu tautai iznīcinat, bet tad nesa tai patstāvibas un neatkaribas spožas izredzes un visjaunako laiku.

3. laikmets: No 1918. g., no brīvâs Latvijas valsts dibinašanas un uzvaru pilneem laimigeem kaŗeem ar vâceešeem, bermonteešeem un leelineekeem, pec eenaidneeku izdzīšanas no zemes nu latveeši kâ brīva tautâ stâjas pee savas valsts ražigas izbūves, pee savas kulturas, civilizacijas un tautas izglitibas un zinatnes radoša darba, ējot preti ar savu sarkan-balt-sarkano karagu savas treju zvaigžņu zemes saulainam saules mužam.

Studiju līdzekli.

Pirmo un plašako pârskatu par latveešu rakstneecibu, kuŗš sakas no 1587. un eet līdz 1830. g., sastatijis Latv. Draugu Beedribas direktors K. E. Napierskis eekš „Chronologischer Conspect der lettischen Literatur von 1587 bis 1830." kas eespeests eekš „Magazin, herausgegeben von der Lettisch-Litterärischen Gesellschaft" 3. sejuma 2. un 3. daļâ; 1. turpinums līdz 1843. g. 8. sejuma 3. daļâ; 2. turpinums līdz 1855. g. 12. sejuma 1. daļâ; 3. turpinums līdz 1868. g. 14. sejuma 3. daļâ sastatits no Döbnera. — Pirmais mēģinums sarakstit latveešu literaturas vesturi, ir Kuldigas apriņķa skolu inspektora Dr. Ulrika Ernsta

102. Cimmermana „Versuch einer Geschichte der lettischen Literatur" 1812.
Grāmata ir 136 lapu puses bieza un veltita tā laika tautas apgaismo-
šanas ministrim, grafam Razumovskim. — Tai pieminētā Latv. Drau-
gu Biedrības magazinā, pašā pirmajā sējumā no 1829. g., uzejams
Petera von Köppena no kreevu valodas tulkots raksts „Ueber den Ur-
sprung, die Sprache und Literatur der lithauischen (oder lettischen) Völ-
kerschaften", kurš gan, atteecotees uz literaturu, acim redzot visvairak
atbalstas uz Cimmermana vesturi. — Minamas arī ģeneralsuperin-
tendenta Sonntaga rokrakstā atstatās „Notizen zur lettischen Litera-
tur vom J. 1700 bis 1825". Tās izlietojis jau Napierskis savā latvee-
šu literaturas chronoloģiskā konspektā un pats Sonntags pēc tam
jau tolaik pasneedzis ziņas par latveešu literaturu kādā franču
žurnalā. — Joprojam atrodamas dažadas preekš literaturas derī-
gas ziņas ~~...~~ Teča (Tetsch) „Curländische Kirchen-Geschichte", 3 sējumi
no 1767–1769. — Gadebusch, „Livländische Bibliothek nach alphabeti-
scher Ordnung", Rigā 1777. g., 3 sējumi. — Napiersky und Recke, „All-
gemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Liv-,
Est- und Kurland", Jelgavā 1827. g., 4 sējumi, turpinats no R. Beise's,
2 sējumi, Jelgavā 1859–61. — Pēc Dr. Cimmermaņa otrā literaturas
vesture ir Bernharda Dīriķa 1860. g. izdotā „Latweeschu rakstneezi-
ba". — Tad jamin Andr. Spāģa intresantais apskats par latveešu li-
teraturu, ko tas eespraudis savā teicamā grāmatā „Die Zustände
des freien Bauernstandes in Kurland" 1863. g. ~~ap to pašu laiku~~. Tāpat ja-
aizrāda uz K. Kundziņa pirmajām latv. literaturas monografijām:
„Ernsta Glūka nopelni", kas eespeesti „Sētā, Dabā, Pasaulē" IV. sējumā,
1872. g., „Vecais Stenders savā dzīvē un darbā" īpašā izdevumā 1879. g.,
„Karlis Hugenbergers. Latveešu tautas draugs un dzeesmineeks" Rīgas
Latv. Beedr. Zin. Kommisijas Rakstu krājuma 4. krājumā 1888. g., „Kron-
valda Attis. Gabals iz latveešu garīgās dzīves". R. L. B. Derīgu Grāmatu
Nodaļas izdevums. Rīgā 1905. un „Aleksanders Vebers-Varaidošu San-
ders" Druvā 1914. g. — Lūdzu mac. K. Ulmaņa kritika par latveešu
jaunako literaturu „Baltische Monatsschrift"ē 1878. g. — Tai pašā gadā
iznāk mans universitates uzstašanās preekšlasijums „Zur Geschichte
der lettischen Grammatik", kurš latviski pārstradats un papildinats
eeveetots pirmajā illustretā literariskā-zinatniskā žurnalā „Pagalms"

Turpat mana kritika par Mālberga dzejo[illegible]

Jelgavā, 1881. g.) Šī paša žurnala 1882. gada nummuros (8. un 9.) atro-
namas īsas ziņas „Par latveešu literaturas pirmo laikmetu" no Sun-
bura (Sandera). — „Rotā", latveešu otrā illustretā žurnalā 1887. gadā
uzsāku savus preekšlasijumus „Latveešu literaturas vesture", kas
šim žurnalam apstājotees netiku ne pāri par eevada nodaļām, ku-
rās gribeju ari burtneecibai eerādit peenācigu veetu. — Laubes Indri-
ķis eeveetojis šai pašā žurnalā vairak vertigu biografiju par latveešu rakst-
neekeem: 1885. g. gājumā — par Kaspari Beezbardi, Krišjāni Baronu, Andre-
ju Spāģi pec Brivzemneeka ziņām, kuras jau 1872. t.i. Spāģa naves ga-
dā, bija pasneegtas „Baltijas Vestnesī", un par Materu Juri; 1886. g. gājumā
par Kronvaldu Atti. Katram dzives aprakstam peespraustа ari laba
ģimetne. — Adolfa Allunana „Eeverojami Latveeši. Skices un apcereju-
mi. I. Jelgavā, 1887. g. II. iznāca kadu gadu vekak. — De Gubernatis Dictionaire
International des Ecrivains du Jour 1889. — Daudz materiala latveešu
literaturas pētišanai atrod „Austrumā — zinibas un rakstneecibas mēneš-
rakstā" pr. p. no Aronu Matiza „Krišjanis Valdemars savā dzivē un dar-
bā. Pēc dažadeem materialeem sakrajis un aprakstijis A. M." no Skujenee-
ka par B. Dīriķi „Vecais hofrats. Latveešu tautas vīra mužs. No Vensku
Edvarta" (1892. gadgājuma II pusē); bet jau agrak no Teodora „Hugenber-
gers mūsu valodneecibas un rakstneecibas laukā", „Jura Allunana dzeesmiņas" (1886 g.), „Auseklа dzeja" (1887. g.), „Lautenbacha-Jusmiņa dzeja",
~~un~~ mana „Teodora kritika" ~~un~~ tad Teodora polemika „Dzejneeks un vi-
ņa laiks" (1888. g.) un mana atbilde „Par kritiku" (1889. g.). Še saduŗas pirmo reiz vecais vidus laiku aprobežo-
tais uzskats ar mostošos latveešu renesansi. No Linksmiņa „Karlis
Friedrichs Šulcs, latvju labdaris. Pēc dažeem avoteem sastādijis Linksmiņš"
(1893 I); no Fr. Karaluwska „Lektors J. Lautenbachs-Jusmiņš. Dzives-ap-
raksts" no Fr. K. (turpat); „Par romantiku, realismu un idealismu. No
K. Mühlenbacha (tur pat); „Par dažadām stravām musu jaunakajā stastu
rakstneecibā. No Teodora"; „Par tautas dzeesmu pantmēru. No J. Sandera, „Vards
un raksts". No K. Kundziņa"; tad īsakas biografijas par Annu Lerchi-Puš-
kaiti, Apsišu Jēkabu, Henri Vissendorfu, Kronvalda Atti un prof. E.
Zemmeru (tur pat II. pusē). „Latveešu tautas dzeesmu metrika". No Bērzi-
ņu Luda; tad vesela rinda dzives-aprakstu par Jāni Sproģi, Karli
Gottfriedu Georgu Kroonu, Kažoka Dāvi, Krišjāni Kalniņu, Kundzi-
ņu Karli un Miķeli Klusiņu (1894 I); „Voltera (Kurzemes skolu tēva)

kronista. No J. Ceplezeeka"; še arī Friedenberga-Meerina un Richarda Thomsona dzīves-apraksti (1894 II); „Anss Lieventhals" – biografija ar ģīmetni (1895). „Christophorus Fürecceruss." No L. Berzina (1899. g.). „Studeti un nestudeti rakstneeki. No R. Vidzemneeka. Ar „Peebildumi no A. Needras" (1900). — „Latvju tauta. Enciklopediska rakstu virkne. XI. grāmata. Latveešu rakstneecibas vesture. I. burnica: Latveešu rakstneecibas vesture līdz brīvlaišanas laikam. No Pavasara Jāņa. Jelgavā 1893. – Tapat daž. dažadus literaturvesturiskus un kritiskus petijumus un apskatus atrod dažados latveešu laikrakstos: „Baltijas Vestnesī", „Balsī", „Dzimtenes Vestnesī", „Rigas Avīzē", „Latvijā", Mājas Veesā etc.+), „Mājas Veesis, illustrets nedelas žurnals zinatnei, literaturai, makslai un sadzīvei" sneedz savā 1910. g. gājumā literariski-kritiskus-polemiskus rakstus, kadi tur ir: „Avīžneeciskā kritika" (1905–1910. g.) J. Akuratera №: 19–23, uz kuru atbild A. Deglavs №: 33 un 34 „Kritika? A. Deglava", šai seko Akuratera „Peezimes pee A. Deglava „Kritika?" №: 41, kuru nobeidz A. Deglavs ar savu rakstu „Vel par kritiku" №: 44. – Jau sākumā peeminetais periodiskais rakstu krājums „Magazin, herausgegeben von der Lettisch-Literärischen Gesellschaft" satur savos daudzajos – vairak kā 20 sejumos starp dažadajeem raksteem arī bagatigus materialus, avotus latveešu literaturas vesturei, seviški no ta laika, kur ikgadigos beedribas sežu protokolos jaunakajā laikā sneedza it plašus pārskatus un apspreedumus par attecigā gadā iznākušajeem latv. literaturas ražojumeem. Tapat arī teicamu veelu atrod literaturas vesturneeks R. L. B. Zin. Kommisijas Rakstu krajumos. Te pr. p. 4. krajumā, kas izdots Jelgavā 1888. gadā, latveešu rakstneecibas 300 gadu jubileju svinot, atrodam tadus intresantus rakstus, kā: „Runa, runata no Zin. Kommisijas preekšneeka A. Webera, no Zinibu Kommisijas svinetos trissimts gadu jubilejas svetkus atklajot", M. Klusina „Par Latveešu rakstneecibas nākamibu", K. Kundzina jau no mums peeminetais „Karlis Hugenbergers. Latveešu tautas draugs un Dzeesmineeks", F. Sandera „Atskats uz Latuviskas literaturas 300 gadeem". Še jo savads, intresants tautiska laikmeta eedalijums. Sanders saka: „Tautiskajam periodam tris gadu-desmiti: pirmais Jurģa Allunana, otrais Kronvalda, trešais Kalnina." Arī Zin. Kommisija deva ik gadus savās vasaras

+) Dr. Čeněk Zíbrt: Literatura kulturně-historická a ethnografická 1897–1898. V Praze 1898. The International Folk-lore Congress of the World's Columbian Exposition. Chicago. 1893–1898.

sapulcēs par notecejušā gadā iznākušām grāmatām apspreedumus. Nevaru še visus latv. literaturas pētišanai derigus avotus peevest. Gribeju še tik īsumā aizrādit, kur tee meklejami. Vel citus minešu pee atteecigeem gadijumeem.

Latveešu kulturas stāvoklis vāceem atnākot.

XII. gadsimtenī vāceem eebrūkot latveešu zemē (1158. g.) še jau bij eevērojama kultura, kā tas vispirms no latveešu tradicijām, gara mantām lemjams. Un kā to archeoloģiski pētijumi gaiši peerādijuši, tad mūsu senči jau dažus gadsimteņus agrak bijuši eepazinušees ar vairakeem svešu kulturu ražojumeem, kā naudu, dzēlzs un brōnsa rīkeem un eeročeem, visadeem dargmetaleem un rotas leetām. Tad viņeem jau bijuse deezgan attistita zemkopiba, lopkopiba un dravneeciba. Dažas ciltis vedušas jau it eevērojamu tirdzneecibu ar svešām tautām. Politiskā ziņā mūsu senči sadalijas novadōs, kuŗeem bija savi ķēniņi (kuniģi, ķoniņi, reges), vecaki (seniores), virsaiši (principes, duces), augstakee pavēlneeki kaŗa un pa daļai arī meera laikōs, dzīvodami apceetinatās pilīs līdz ar savu kaŗa draudzi.[1] Par latveešu jeem eevērojamo kulturu leecina arī viņu izkoptee reliģiozee uzskati, kā tos var no Latvju dainām izlobit un kā es viņus esmu mēģinajis no dainām un visām viņu gara mantām un vesturiskām ziņām reliģ.-zinatniski apcerēt savā „Religion der Letten" (eespeesta eekš Magazin der Lettisch-Literärischen Gesellschaft); to leecina pašas tautas apcerejums par savu dzeju, apcerejums — „Par dzeesmām un dzeedašanu" (sk. Latvju dainas —, kas izteic, ko tauta pate dažadōs atgadijumōs un apstākļōs, dažadōs sirds un dvēseles aizkustinumōs nevilšus par dzeju, dzejas preekeem un viņas eespaidu spreeduse, alzēdama dzeju par veenu no cilveka dargakām un laimigakām gara mantām. Par latveešu kulturu leecina arī tas, ka viņeem bijušas savas slepenas rakstu zimes, savi burti, raksti, kā pee vecām ziņām to atzimē Dr. Cimmermans savā latv. liter. vesturē. Te aizrādams uz teikām par Burtneeku ezeru, kuŗā burtneeki nogrimuši, un par Promšu, kurš veenigais pratis lasit likteņa akmenī eecirstos burtus, rakstus, kā arī uz daudzajām dainām, kuŗas runā par „raksteem", „rakstitajām", „izrakstitu kaŗa karodziņu". Par pirmajeem rakstitajeem, kā pee dainām lemjams, gan turētas deevigas

[illegible]

1) Sal. A. Švabe, Latvju kulturas vesture. I. sejums. Sabeedriskā kultura. Rīgā, 1921. g.

 butnes. Tā pr. p. tas var tik Auseklis, veens no Deeva dēleem, but, kas minets kā rakstitajs dainā, kā:

Dzeedait, meitas, ko gaideet,
Voi gaideet rakstitaja?
Rakstitajs Vāczemē
Brūnus svarkus šūdina. Latv. d. 767. 1.

Un cita daina min ta vardu:

Kur tas rita Ausekliti̇s,
Ka neredz uzlecam? — un tad paskaidro:
Ausekliti̇s Vāczemē,
Sanita svarkus šūdinaj'.

Tapat ari Laima ir dzeesmu rakstitaja un teiceja.

Dzeesmas dēļ, sveši (labi) ļaudis, eenaidiņa necēlat!
Dzeesmit dzeedu, kad' esošu, ne ta mana padarita.
To rakstija māmuliņa, kad gulejn šūpulī;
Ar māmiņa nezinatu, kaut Laimiņa noteikusi.

Tad seko māmiņa ~~un~~ kara vīra ligava kā rakstitajas. Par pedejo dzeed:

Kara vīra līgaviņa nakti meegu neguleja;
Sed pee loga raudadama, raksta kara karodziņu.

Un pec ziņām mūka Simana Grunava kronikā veens tads izrakstits karogs nācis prūšu pirmā biskapa Kristjana rokās. Kā pec greeķu leelā prātneeka Platona (sk. Faidon 59. nodaļā) vecajeem ēģipteešeem bijuse teika, ka viņu vecais deevs Teuts aizgājis pee ķēniņa Tamus un šim visas savas zinatnes un makslas rādidams, teicis, ka tās jamacot ēģipteešeem, ka burti, raksti darišot tos gudrakus un atminigakus etc., — tā no mūsu peeminetām teikām un dainām noprotams, ka senlatvji arī kaut ko no kada raksta gan zinajuši, domadami, ka tas vispirms bijis viņu deevibu ziņā; jo kā viņi ticeja, ka vispirmak katra ziņa, katrs darbs ir veenigi no deevibām zinats un darits, kā to rāda ari daina:

Mīlā Laima, Deeva meita, nāc dzeesmiņas darinat:
Teic dzeesmiņas, dzeedi pata par jauneem, par veceem.

tā tad deevi viņeem devuši līdz ar daudz citām ziņām un leetām ari burtus un rakstus![1] +)

Tā tad vāceem atnākot, latveešu attistiba vispār nebija neko zemaka par atnāceju vispārigo attistibas līmeni. Vāceu viduslaiku dzejai vareja latveeši prēti statit savas bagatās deevu un varoņu teiku

[1] „Par veco latveešu rakstu" sk. „Rotā" 1886. g. № 2. un 3. no manis un no K. Grandiņa „Balsī" 1886. g. beigās.

virknes, savu plašo tautas dzeju. Ta bij improvizēta, ne-uzrakstīta dabas dzeja; arī starp viduslaiku vācu dzejnieekeem atrodas tadi, kas lasīt un rakstīt nemacedami, kā pr. p. Volframs von Ešenbachs, dzejoja tāpat kā mūsu tautas dzeesmineeki, kā mūsu Neredzigais Indriķis.

Latveešu stāvoklis katoļu laikā.

Latveeši neveenadā ciņiņā ar eebrucejeem zaudeja gan savu politisko patstāvibu, bet citadi viņi palika brīvi. Ķeizars Fridriķis II. apstiprinaja viņeem un viņu peenācejeem šo brīvibu un visas teesibas uz mužigeem laikeem; pavests Inocents III. un ta peenāceji leegtin leedza apspeešanu un varmacibu, apdraudedami pārkapejus ar baznicas lāsteem, tomer visam tam par spīti un neskatotees uz visu to, latveešu — visnotaļ eedzimto — stāvoklis, ja tas nu arī nepārvertas uz reiz, kļuva pamazam sliktaks. Jau pavesta Honorija III. legats, pazīstamais humanais Modenas Viļums, 1226. g. atrod, ka bruņineeki apeetas daudzkart patvaļigi ar latveešeem, mēģina teem brīvibu laupit, tos bez kartigas teesas sodit u. t. pr. Arī Henricus de Lettis jau zin stastit par dažeem varas darbeem un netaisnibām pret zemes eedzimteem. Tā Livonijas — kā tolaik sauca velakas trīs Baltijas guberņas — breesmigais biskaps Alberts, zobena brāļu ordeņa dibinatajs, sāka eekarotos zemes gabalus izdot saveem paligeem uz lēni. Šee biskapa vazali eeguva tad teesibu, ņemt nodokļus no savas daļas eedzimteem, kā arī spreest par teem teesu. Tadā kartā celas kalpiba privatļaudim, kuŗa ar laiku pārvērtas dzimtbušanā un galigi verdzibā. Zemes eedzimtee zaudeja pamazam visas teesibas, kļūdami par sava kunga mantu un īpašumu, ar ko var darit, ko grib.

Tā ka paši „ticibas un kultuŗas nesejī" vel maz jeb pa daļai nemaz nebij apspīdeti no gara gaismas un teem rūpeja vairak eedzimto zeme un manta nekā šo dvēseles, tad jau, protams, ar kristigas macibas pasneegšanu latveešeem gāja jau no sākta gala gauži bēdigi. Kristija, bez ka kristamee butu bijuši pamaciti, un kas ar labu negribeja ļautees kristitees, to aplaistija ar varu: jo kur krusta zīme bij izplatita, tur svešaisee.

108. nācejs vareja nomesttees par kungu. Un kadi bija tee pegreze-
ji un kristitaji, to dabonam no pavesta Aleksandra IV. vicibas
zinat. Tas, proti, ap XIII. gadsimtena vidu atsvabina visus no ..
nicas lasteem visus, kas grib nākt uz Baltiju un eestatees orde-
nî, atsvabinaja pat laupitajus un dedzinatajus. Nu tad redzam,
kadi ļaudis bija še ordenî, kur tee ne veen izbega pelnitam sodam,
bet pee tam vel eeguva brīvu, lepnu dzivi. Ari garidzneeki nebija
neko labaki. Preesteri, kuŗeem nācas rūpetees un gādat par tautas
garigo labklajibu, bija veenkart, tapat kā ordeņa loceklī, padevu-
šees palaidnigai un netiklai dzivei un otrkart latveešu valodu
viņi nedz prata, nedz ari pūlejas to eemacitees. Cela gan veenâ-otrâ
veetâ baznicas un klosterus, ņema gan no zemes ,edzimteem ..
preekš garidzneekeem nodokļus, tak ticibas gaisma caur tam netika
izplatita. Garidzneekeem bija visvairak no svara tas, ka tee vareja,
kā kads vecs vesturneeks saka, ģerbtees no sava ganama pulka vil,
nas, labi ēst, dzert, peekopt savu maesu un tik šad un tad latiņu va-
lodâ noturet mišas. No savas draudzes locekleem viņi nepaģēre,
ja un neprasija vairak, kā tik lai viņi pazemigi un meerigi no-
klausitos nesaprotamās mišas un veenreiz par gadu banditu sveto
meelestu. Šis prasibas latveeši bez kautrešanās velakôs laikôs ari
izpildija. Ar laiku grūtâ kalpibâ gāstos vistim peevilka katoļu
daudzās svinamdeenas, kur vareja but daudzmaz sveiki no sma-
gâ svešneeku jūga. Tā viņi vareja mājās netraucēti nodotees sa-
vai vecajai elku-kalpibai un maņu-ticibai. Vecā ticiba pali-
ka pilnôs zeedôs līdz reformacijai, ja pat visus vidus laikus a-
ri līdz jaunakeem laikeem. Tik dandz vecee pagamu deevi un
māmiņas dabuja katoļu laikâ katoļu kristigo sveto vardus, ka-
mer uzskati un jēgumi palika tee paši vecee. No kadām eestadem,
skolām, kas lai izplatitu gara gaismu, nebija ne jausmas, jēbšu
uz ordeņa laiku beigām latveešeem bija jamaksā zinama "sko-
las naudas" teesa, ko naigi veen peedzina, bet izlēeta pavisam
citeem nolūkeem. Aridzan aiz mužigeem kaŗeem latveeši grima
allaž dziļaki atkaribâ, nebrīvibâ un gara tumsibâ. Vairak nekā
veselu gadu-simteni ilga asiņaini sīvee ciņiņi ar uzbruceejeem
vācu bruņneekeem; tad sekoja veenâ rindâ kaŗi pret ārejeem

valdneekeem, leiseem, poļeem, dāņeem, zveedreem; nemitejas 109.
arī eekšejās ķildas un ciņas starp Rigas virsbiskapu, biskapeem un ordeni, starp virsbiskapu un Rigas pilsatu, vaj ordeni.

Tak radas arī kads, jebšu rets, rets, valdneeks, kas peegreeza cik necik veribu zemes eedzimto ļaužu macibas stāvoklim. Tā jau pavests Innocents III., kurš, kā jau dzirdejam, uzstajas pret varmacibām un eedzimto ļaužu apspeešanu, pavēleja, ka pee kristibas peegreesteem jamaca no galvas prast tēvreizi, ticibas apleecibu un greku sūdzešanu. Deevam žēl, neveenam nenāca tolaik ne prātā, gādat, ka šī pavēle taptu izpildita. Stasta arī par biskapu Albertu, vācu varas nesaudzigo nodibinataju Livonijā, ka tas no sagūstiteem zemes eedzimteem esot dažus aizsutijis uz Vaciju, lai tur viņus izglitotu par Deeva vardu sludinatajeem to dzimtenē. Viņš arī licis pec to laiku paraduma, kā tas tapa peekopts reetuma Europas vecajās kristigajās zemēs, it sevišķi Spanijā, reizām Rigā uz tirgus laukuma uzvest garigas skatu lugas, izrādit lugu veidā stastus iz bibeles, lai dotu tadā kartā ļaudim kadu sajēgu par bibeles saturu. Tak šīs garigās izrādes sarikoja vairak pašu vācu ļaužu nekā latveešu labad. Bet pirmais everojamakais latveešu aizstavis bija virsbiskaps Henniņš Šarfenbergs. Caur šī kreetnā vīra pūliņeem Rigā 1428. g. noturetā saeima nolemj, ka garidzneekeem japrot zemes valoda; kas gada laikā nebus to eemacijees, tam japeeņem paligs, kas prot vajadzigo valodu. H. Šarfenbergs stingri aizleeda, laupit zemneekeem svetdeenu un svetku meeru, nosaka, ka neveenu nebus laulat, kas ~~kas~~ nemak tēvsmūs un ticibas gabalus un pavēl rūpetees un gādat, - pat laicigas teesas saucot paligā, - ka māņu-ticiba un paganu eerašas eetu mazumā. Talaki lēmumi greežas pret garidzneeku lepno un netiklo dzivi. Tak Deevam žēl visi šee teicamee lēmumi un nosacijumi tapa drīz veen aizmirsti. Pagāja gandrīz simts gadu, kad Henniņa Šarfenberga centeenus XVI. gadsimteņa sākumā no jauna uzņēma virsbiskaps Jaspers Linde. Šis otrs teicamais vīrs gribeja dibinat skolu, kurā izmacitu latveešeem un igauņeem macitajus. Viņš sūdzejas pašā zemes saeimā (land-tagā) par garidzneeku palaidnibu un netiklibu, aizrādija, ka ja-atjauno, ja-izlabo sakritušās lauku baznicas. Pa rudeneem apkart braukadams un baznicas nodokļus savakdams, - kas jaunakōs protestantisma laikōs izvertas par „linošanu“, - viņš lika pār-

11. klaušināt zemneekus. Kuŗš prata kadus macibas, to apdavinaja ar gabalu edeeneem un dzereeneem, kas neka neprata, to lika šaust. Domajams, ka gan maz bija tadu, kas izpelnijas, dabuja davanas, jo pec vestures neeka Rusova loreiz atradas starp tukstošeem tik kads, kas mace, ja tevreizi. Un ne pilsati, ne bruņneeciba neklausijas uz sveet, nā virsbiskapa padomeem un preekšlikumeem. — Tads bija latveešu stāvoklis katoļu laikā; tadi bija visnotal katoļu laiki Baltijā; to eeverojamakās zimes ir: kaŗi, varmaciba un gara tumsiba. Un šī gara tumsā bija tā veenā, kā otrā pusē. Viņa nebija neko lealaka pee zemes eedzimtajeem kā pee vācu atnācejeem. Analfabetisms bija tas pee vāceem gandrīz tapat vispārigs. Gan vācu vesturneeki labprat stasta, ka viņu tautceeši, uz Baltiju atnākot, atraduši preekšā pavisam neattistitas, mežainigas tautas, kuŗas vel mitušas visleelakajā, visbeezakajā gara tumsibā. Te nu nav grūti uzminet eemeslu, kadēļ viņi to labprat stasta. To veenkart šee vesturneeki pagana ticibu, eerašas un skaistās gara mantas nepazina, meŗodami tik ar kristigu mēraukļu; otrkart tee ar nodomu zimē latveešus tik tumšām krasām, cik veen eespējams, lai nostatitu vācu kulturnesejus labakā gaismā un aizbildinatu viņu varmacigo, nekristigo, ar uguni un zobenu veicinato ticibas izplatišanu. To rāda arī pagājušā gadsimteņa vidū tas peemērs ar Otto von Rutenberģi. Šis kungs bija sarakstijis „Geschichte der Ostseeprovinzen"; tanī objektivi aprakstijis no eebrucejeem pastradatās varmacibas un augsti cildinajis latveešu mytoloģiju. Par tam viņš tapa izslēgts no muižneeku sabeedribas un viņam bij ja-atstaj dzimtene.

Vidus laiki.

Pirmais laikmets ~~(Katoļu laiki)~~

No XII. g.s. vidus līdz XVI. pirmajam ceturksnim jeb vidum. ✓

Visvecakee latv. rakstneecibas peeminekļi.

Jau par veco latveešu rakstu runajot, es eeteicos par „izrakstitu kaŗa karodziņu". Pec kronista mūka Simona Grunava zinām veens tads izrakstits karogs nācis prūšu pirmā biskapa, Kristjāņa, rokās. Par šo biskapu zinam, ka tas skubinajis Mazovijas leelkungu Konradu sākt ar pavesta atvēleto krusta kaŗa kareiviju pulku apkaŗot senprūšus. Bet kad Konrads neko ne-izdarija, tad biskaps Kristjānis 1225. g. dibinaja garigu Dobrinas bruņneeku ordeni. Tak šis ordenis dabuja drīz no prūšeem tik

smagu treeceenu, ka pazaudēja drīz visu savu svaru un ceenību. Karogam, kas nācis šī biskapa rokās, bijis uzraksts ar sveštādeem burteem. Bergmaņa iztulkojumā šis uzraksts skan: „Dosvs Kurko sapiics, postitajus iztukšos!" – Tas butu visvecakais līdz šim mums pazīstamais balteešu-aisteešu rakstu peeminaklis iz XIII. g.s. sakuma. K. Graudiņš pasneedzis to vispirms latveešu publikai „Balsī" 1886. g. beigās. Otrs visvecakais balteešu valodu peeminecklis ir „Elbingas rokraksti" – senprūšu vācu-prūšu vokabulariums no XV. g.s. sakuma.

Jebšu katoļu ticiba ar savu latiņu valodu uz tautas izglitību needarīja gandrīz nekadu eespaidu un viņas garidzneeki to atstaj pavisam neeevērotu, tad tomer domajams, ka ari katoļu laiki nebus pavisam palikuši bez jeb-kadeem rakstu mēģinumeem. Jo, kā dzirdejam, jau pavests Innocents III. un velak virsbiskaps Henniņš Šarfenbergs pavēleja, ka jamaca latveešeem tēvs-mūs un ticibas gabali. Kaut gan šīs pavēles maz tapa eeverotas, tad tomer bus kads retais atradees, kurš centas viņas taču izpildit. Tas lemjams ari no tam, ka pateesi ir bijuši daži latveeši, kuri pratuši, ja ne vairak, tad tēvs-mūs. Bet lai to sasneegtu, tad tak preesterēem vajadzeja kaut kadu macibas lidzekļu, vajadzeja mēģinatees tulkojumōs, kuŗus viņi tad ari, preekš sevis mazakais, bus uzrakstijuši. Stasta jau pat, ka kumanais pavesta legats (1226), Viļums no Modenas, esot latveešu gramatiku sarakstijis. Tak tā kā mums trūkst jebkadu skaidru ziņu tik pat par šo Viļuma gramatiku, kā par mineteem tulkojumu mēģinumeem, tad paleek par pirmajeem rakstu peemineckleem sičiņi svetu rakstu pārcelumi, no kuŗeem gan daži, kā domajams, celušees jau krietni agrak, bet drošas ziņas par teem dabonam tik reformacijas laikā, kad sāk tee nākt gaismā.

Pirmais šo rakstu mēģinumu starpā un tomlīdz šim bridim otrais visvecakais latveešu rakstneecibas peeminekls ir tā dēvetais Simona Grūnava tēvs-mūs. Simons Grunavs iz Tolkemitas bija dominikaņu mūks, kurš sarakstija 1526. g. „Prūšu kroniku". Tanī Grunavs pasneedz, kā viņš domā, vecprūšu tēvreizi, kuŗa tā skan: „Nossen Thewes cur thu es delbas sweyta gischer thowes wardes penag munis thol, be mystlastilbi tolpes prahes girkade delbeszisne tade symmes semmes worsuny dodi mommys an nosse igdemas rnayse unde gay. thas pames mumys nusze nozeginu cademes pametam musen pret taunekans nowede munis lawna padoma swalbadi munis nowusse loyne Jhesus amen." Pēc tam autors stasta, ka vecprušu

vaidlaiši un „vaidlaites" esot šo lugšanu macījuši bēnoem, ar to zīlējuši, būruši un dzinuši citus vella darbus. — Tak tas nav vis senprūšu, bet, kā redzams, visai samaitats latveešu tēvs-mūs, kam tik pāris senprūšu vardi peejaukti klat.

Veeprūšu tēvreize skan tā: „Tawe nouson kas tu essei en dangon swintints wîrst twais emmes, perêit twais ryks, twais quâits audâsin kâgi en dangon tyt, dêigi no semien, nouson deineninn geitien dais naûmans schan deinan, bhe atwerpeis noûmas nousons auschautins, kay mes etwêrpimai noûsons auschautenî kamans, bha ni weddeis mans em perbandasnan, schlâit isrankeis mans esse wissan wargan. Amen."

Grunavs, ne senprūšu, ne latveešu valodu neprazdams, nava pats to latveešu tēvreizi, ko viņš izdod savā kronikā par veeprūšu, ne sapratis nedz ari varejis pats to uzrakstit. Viņam laikam bijis kads slikts latveešu raksts preekšā. To tad viņš gan aiz neprašanas, gan aiz misešanās tadā samaitatā veidā izdevis. Bet Karalauču prof. Becenberģers (slavenais valodneeks Fiks (Ficks) kopā ar) un Dr. Bīlenšteinu raudzijuši šo Grunava tēvs-mūs kritiski pārmeklet un panākt, atjaunot ta pirmo nesagrozito, nesamaitato veidu. Pec prof. Becenberģera pārlabojuma Grunava tekstam jaskan:

„Musen thewes, cursch thu esse debbesys, swetytz gir thowes wardes, penak mums thowe walstibba, towes prates gir sywemmes kade debbeszis, tade ari semmes wursony, dodi mummys izdenas musen mayse, unde pamet mumys musen nozeginn, cade mes pametam musen prettinnekims, newede muns lawnan padoman, swabbadi muns no wusse lowne. Tuesa."[1]

Pec Dr. Bīlenšteina (un Fika bija) Grunava tekstam bija jaskan tā:

„Nusen tēv(a)s, kurš tu esi debesīs! Svētīts jir tov(a)s vārdas! Pranāk mums tova valstiba! Tov(a)s prāt(a)s jir kādai debesīs, tādai zemes vorsunē! Dodi mumis mūsu ikdeenas maizi! Pameti mumis mūsu nozeegumu(s), kadai mēs pametam mūsu pretineekams! Nevedi mums ļaunā padomā! Svabadi mums no vusa (visa) ļauna! Jezus! amen!"

Bez Simona Grunava tēvreizes ir vel otrs visvecakais tēvs-mūs, kurš atronams Lacius (Lazius) rakstā „Par dažu tautu sirām" (De gentium aliquot migrationibus). Šis raksts iznācis Bazelē 1557. gadā.

[illegible]

1) Doksoloģijas trūkst tā pee Grunava kā pee Lazius tēvreizes. „Thesus amen" Becenbergers tura par misetu un domā, ka „Thesus" vaj na stāv „Tuesa" veetā, t. i. pateesi sakajums, these = Tuesa, vai Jezus jeb Jezus-Maria-Jozeps krustu metot preekš amen esprausts no nezinkarīg kalt... no patoru skaitītaja un tad tā kļudainā ari uzrakstīts; 1689. g. bibelē stāv [illegible] pateesi amen vietā, pr. p. Mat. VI. 2.

Lacius teksts ir jau mazak samaitats un tā tad veeglaki saprotams, 113.
nekā Grunava. Tak par ta peederibu viņš maldas tapat kā šis. Lai gan ari šī tēvreize ir īsti latviska, tomer Lacius to izdevis par kuruļu jeb veruļu lugšanu. Ta skan: „tabes mvs kas tv es eck schan debbessis schvvetitz tovvs vvaartez enak mvms tovvs vvalstibe tovvs praats bvska eckschan debbes ta vvvrsan svm mes mvsse denische mayse doth moms schoden pammate moms mvsse grake ka mess pammat mvsse patradveken, ne vved de mvms lovna badeckle, pott passarza mvms nv vvvsse lovne, amen." — Valoda ir samērigi deezgan latviska (un kā vādas augšgaleešu izloksnē), bet rakstība zināms tapat stipri kļūdaina, pr. p. v leetots u un w veetā, dubultoti tik pat patskaņi kā lidzskaņi (vvaartez, praats, debbes..), nepareizi kopoti (bvska — bvs ka, vvedemvms — vvede — mvms) un šķirti (kā patra dveken — parradnaken) etc. Tā ka tomer pate valoda it latviska, tad taicamais Karlis Fr. Vatsons, Lestenes macitajs un pirmais „Latveešu Avīžu" redaktors, kurš izivoja XVIII. g. s. beigās un XIX. g. s. sākumā, mēģinaja peerādīt, ka vorulceši bijuši kada latveešu ciltz.[1]

Latveešu tautas dzeja katoļu laikā.

Vecā tautiskā izglitiba un dzeja netop še vis no jaunas stumta pee malas; ne, viņa stāv vel pilnōs zeedōs, kur tautai jaunā kristigā kultura vel gandrīz it neka nedod. Tā tad neskatot uz tam, ka latveešeem gan jau kristigā ticiba nesta, tee paleek tomer, skatotees uz tam, ka ta ar varu, ar uguni un zobenu nesta, vel ilgi pee saveem veceem uzskateem un pāreja no paganibas uz kristianismu noteek visai gauši. Tak nevar leegt, ka nu neespeestos tautas dzejā sveši preekšmeti, katoļu uzskati un svetee veco deevu un elku veetā eekšā. Deemžēl mūsu tautas dzeja vel nebut nav izpētita, vel neveens nav ņēmees uzrādit, kad, kadā laikā dažadee tautas dzejas ražojumi celušees, jo mums vel visnotal nav neveenas zinatniskas latveešu literaturas vestures. Mums nākas še vel it visur staigat pa ne-eevilktām stigām un takeem, kur tad ari bez maldišanās nav nebut eespējams palikt. Tak gatava, pabeigta zinatne nekur nav no gaiseem nokritusi. Ta tik pamazit un lenam attistas. Nu aplūkosim vispirms: —

[1] Sk. Jahresverhandlungen der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst II. (Mitau 1822) 135 lp.

Dainas par latvju un vācu savstarpējo satiksmi.

Šīs dainas, kuŗas izdveš ignumu un sīvu naidu no latveeša puses pret vāceeti, gan caurmērā sacerētas ap to laiku, kad vāceeši iebrukuši Baltijā. Ar zobgalību latveetis greežas pee vāceeša, jautādams:

Ai, vāceeti, vella berns,
Kam tu nāci šai zemē?
Tava māte putru vāra,
Ķēves kāju maisīdama,
(Ķēves kāju maisīdama,
Kuņas peenu peeleedama. (L. d. 31858).

Jeb: Kur, vāceeti, tava zeme,
Kur tee tavi kumeliņi?
Kam tu nāci šai zemē
Manus grūtus sveedrus ēst? (L. d. 31876).

Jeb: Ko nāci, vāceeti, latveešu kāzās?
Suns tevi saņēma, kaķ' izvadīja.

Jeb: Vai, vāceeti, velna berns,
Ko tu nāci šai zemē?
Rīgā tevim tēvs, māmiņa,
Vāczemē bāleliņi. (L. d. 31859).

Pēdīgi: Kaut man būtu tā naudiņa,
Kas guļ jūras dibenā,
Es nopirktu Rīgas pili
Ar visaemi vāceešeem... (L. d. 31874).

Sk. Latvju dainas IV., 525–533 l. p.

Kā šīs dainas rāda, latveetis ir leels zobgalis un nepārspējams humorists. Peem. Kārklu vīze sakavās
Ar vāceeša tupelīti:
Ko vīzīte nopelnīja,
To tupele patērēja. (31875).

Jeb: Sasakava mana vīze
Ar vāceeša tupelīti:
Ej tu nost, gatavdirša (al.: gatavnica),
Es maizītes pelnītāja.

a) 2.) V. 1.

<u>Gada mytus</u>
jeb
<u>senlatveešu svétki un svinamas deenas.</u>

Tiklab tagadejee gada svétki ká svinamás deenas ir rīkojumi, kas cēlušees kristigo ticibu eevedot. Bet tá ka latveešeem jau bija sava labi izkopta reliģija līdz ar svétkeem un svinamám deenám, tad nu jaucas kristigas eestādes un uzskati ar senlatveešu eestādem, eerašám un uzskateem. Te tad gan daudz kas kristianizets, bet daudz kas ari paturejis tautas senás eerašas. Dainas, kas apdzeed gada svétkus un svinamas deenas, droši cēlušás jeb pareizaki pārdzejotas gan tikai katolu laikôs, leecinadamas, ka tad un ari vélak burtneeciba zeedejuse. Izejot nu gada svetkus un dažadás svinamdeenas cauri, varam eepazitees ar atteecigo dainu saturu, kas gaiši atklāj latveešu <u>gada mytu</u>. Pee tam mūsu dainu leelajâ daudzumâ varam tik dažas raksturiskakás izkert ará. Bet ir tad varesim pārleecinatees, ka viņas tapat, ká vispārigi latveešu tautas dzeesmas ká rasas láses viseem preekš gadijumeem un gadijumeem peekérdamás dod teem brinišķigu mirdzumu, - ar savám dažadažadám apcerem ká ar sudraba, zelta un dimanta vizuļeem, pakareem, puškeem peešķiŗ svétkeem un svinamam deenám jo savadu, nesalīdzinamu svinigumu un gloriju. Divpadsmit senlatvju svétki uzskatami šai gada mytû jeb epâ ká šī dažadee gan isaki, gan gaŗaki dzeedajumi, no kuŗeem Jāņi jeb Ligojamee svétki pēc sava apjoma iztaisa no visa mytus trešo daļu; péc gaŗuma viņeem seko Kurcumi, kuŗi iztaisa leelo pusi no Jāņeem, tad péc apjoma nāk Veļi, kuŗi atkal sasneedz tik leelo pusi no Kurcumeem. Jāņeem ir 22 nodaļas un pa visám kopâ vél 21 apakšnodaļa; Kurcumeem ir 13 un Zeemsvétkeem 10 nodaļas. Tee citi svétki nav sikaki sadaliti.

Visi šee svétki svin un sumina himnôs, dzeesmâs un dainâs vaj kádu deevibu, vaj kalendara sveto jeb ir paši domati ká personifikacijas, personas, kuŗas ļaudis gaida, sagaida un vaicá, ko tās atnesušas. Un tās ari atbild un min savas dávanas; svétku personibas ~~kuŗas~~ ļaudis pédigi izvada un solas gaidit atkal citu gadu etc. Šee divpadsmit svétki ir it ká gada 12 paladini, kuŗi – ká jau episká dzejâ – nes zemei, tautai atpestišanu ~~atpûtu~~ no kāda liktenīga sloga, no kāda eenaidneeka, ļauna zirma, kam jazeedo cilveku dzivibas, ķēniņa meita etc. Mūsu gadijumâ

2. Šee paladini, šee bruņneecigee varoņi, šee 12 svētki, līdzigi 12 mēne, šeem, nes uz laiku, uz brīdi atpestišanu, atpūtu no grūteem ikdeenas darbeem, peešķirdami darba sekmi, darba svētibu, svētku preekus un izpreecas. Ka tee ir vecum veci tīri latveešu svētki, kas še virknejās dažadu skaistu himnu, dzeesmu un dainu episkā, visu gadu aptvero, šā ražojumā, tas apstāklis, ka še, atskaitot tik dažas kristianisma drus, kas, kuŗas sastopamas pāris zeemsvetku dzeesmās, kā:

„Zeemas svētkōs Jezus dzima,
Leelu deenu pakrustija." 33294.

Jeb: „Svētkôs svētais Deeviņš dzima,
Leelu deenu nokristija." 1.

– atskaitot šīs kristianisma druskas, kuŗas turklāt, kā redzams, tautas dzeesmineeks nav pat pilnigi pareizi sapratis, atskaitot kalendara svēto un pārkristito deevibu vārdus, še no kristianisma citadi nav it neka uzejams. Šai mūsu gada svētku epā nav apdzeedati gandrīz neveeni kristigas ticibas svētki, ne jaunsgads (apgraizišanas deena), ne trij, kungu deena, ne Māŗas pasludinašanas deena, ne pūpolu svētdeena, ne zaļā ceturtdeena, ne leelā peektdeena, ne Leeldeena (kā Kristus augšam, celšanās deena), ne debessbraukuma deena, ne vasarsvētki (kā svētā garu izleešana). Mūsu grandiozā svētku un svinamdeenu dzeesmu ciklā su, minati veenigi dabas svētki un dabas deevibas. Kā Dantes deevišķā ko, medija ir unikums pasaules mākslas-dzejas literaturā, tā šis mūsu svēt, ku eps ir tā pēc formas kā satura unikums pasaules tautu dabas-dzejas literaturā. Šī gada-svētku virkne, šis leeliskais mytiskais tautas eps it dabigi eesākas ar Usiņa deenu, kā pirmo pavasara lauku darbu deenu un beidzās ar Leeldeenu, „kuŗas rītā sarkana saule".

3) I. Usiņa deena – Jurģa deena.

Šī pirmā ganu deena un pirmā peeguļas nakts, Jurģi, ir pārkristiti Usiņi jeb Usiņa deena. Usiņš ir gaismas deevs, kuŗa vārds cēlees no sen-senas saknes us(vas), no kuŗas atvasinats gaismas deevibu nosau, kums araešu tautām: indeešeem, perzeešeem, greeķeem, romeešeem, ģer, maņeem, leišeem, latveešeem un kreeveem, kā tas jau peerādits no daudz zinatņu vīreem. Pee mums katoļu laikā senais latveešu deevs Usiņš nokristits katoļu svētā vārdā par Jurģi, jeb virsenģeļa vārdā par Miķeli, Miķeli,

Mikali; bet paturejis blakam arī vēl savu seno vārdu, kā to rāda dainas, kā:

Ai, Jurģiti, Usenīti,
Baŗo siemus kumeliņus;
Sukadams, baŗodams,
Sésties siles galiņā. (30053).

Ai, Jurģiti, Miķeliti,
Baŗo labus kumeliņus!
Vaj es miju, vaj pārdevu,
Tevi saucu līkaupôs. 30052.

Usens stāvu slaistijas
Muna stalla galiņā.
Ai, Usiņ, vecais tēvs,
Jāsim abi peeguļā;
Es 'guntiņas kūrejiņš,
Tu zirdziņu ganitajs. 30086.

Jurģil's stāvu slaistijas
Mana stalla pakaļā,
Nāc, Jurģiti, istabā,
Sésties galda galiņā. 30059.

Usiņš jāja peeguļā
Ar deviņi kumeliņi.
Es tev lūdzu, Usiņ brāl,
Dod man pāri ceļa zirgu. 30082.

Jurģil's jāja peeguļā
Ar deviņi kumeliņi;
Es teceju vārtu vērt,
Man sedeva devito. 30058.

Jurģi ir pirmā peeguļas nakts, kas ar' aizrāda uz Usiņu kā zirgu patronu, saudzetaju, kuŗš tak pirmatnigi ir gaismas deeviba pavasara stadijā.

Pār kalniņu Usiņš jāja
Ar akmeņa kumeliņu;
Tas atnesa kokeem lapas,
Zamei zaļu āboliņu. 30063.

Atjāj veens bruņots vīrs
Akmeņotu kumeliņu;
Tas atnesa kokeem lapas,
Zemei zaļu aboliņu. 30063,1.

Varianti: Pa zāliti Deeviņš brauca
Akmeņoju kumeliņu;

Atskreen veens, atrībina
Ar akmeņa kumeliņu.

Te sastopam Usiņu, Deeviņu, Pērkonu. Uz šeem deeveem, kuŗeem ir epitets „vecais", zīmejas arī see varianti:

Es satiku vecu vīru
Vecumāi staigajot;
Tas atnese kokeem lapas,
Zemei zaļu daboliņu. 30063,2.

Kas tas bija, kas atnāca
Ar peleku mēteliti?
Tas atnesa kokeem lapas,
Zemei zaļu āboliņu. 30063,3.

Pelekais mēteliti aizrāda taisni uz mīļo Deeviņu, no kuŗa daina dzeed:

Deeviņš kāpa no kalniņa
Ar peleku mēteliti.

4. Šee deevi ņem dalibu peegulâ un visnotal ganôs. It sevišķi visus apgādatajs, Deeviņš, sildás pee peegulneeku uguns, ko šee kūruši ká gaismas zimbolu, kas parādás ari pa Jāņeem darvas mucu dedzinašanâ.

Te gulej'ši peegulneeki,
Te kūruši uguntiņu,
Te Deeviņš sildijees,
Te palicis mételitis. 30074.

Te gulej'ši peegulneeki,
Te kūruši uguntiņu;
Te Deeviņš sildijees,
Te palicis zobentiņš (t.i. gaismas, saules stari),
Saules meita saņēmuse,
Deeva délu gribedama. 30074,2.

Nāc ārā, tu vāceeti,
Ko es tev parādīšu:
Ekur tava dvēselite
Jau ellē karājas. (31882).

Jeb: Kundziņam - vāceešam
Šai saulē veegla dzīve:
Būs viņai saulitei
Ar degunu miltus malt. (31895).

Jeb: Soma ļaudis, vāceešam
Ellē zirgu nevajaga:
Elles torņi, šķirzatiņas,
Tee vāceeša kumeliņi. (31886).

Jeb: Trīs vāceeši sasabāra
Pee maizites gabaliņa,
Kā teem bija nebarteess,
Neveens arti nemaceja. (31887).

Pedigi: Ai vāceeti, vella berns,
Vel tu eesi nabagōs,
Vel tev maņi bāleliņi
Dos maizites gabaliņu. (31862). Sk. turpinumus Latvju dainu V. sejumā.

Vāceetis latveeša acīs bijis veenmēr der arme Schlucker. Par tam lat. veetis vareja no jauna pārleecinatees, kad šis vāceetis, vella berns, pa pasaules kaŗa laiku pa otru lāgu eebruka viņa zemē, kur atkal kava dedzinaja, postija, laupija, līdz pedigi iztreeca no zemas to ārā.

Neaspraustas lapas ir jau salustas

skat. 127 b. Gada svētki un svinamas deenas.

Tiklab gada svetki kā svinamas deenas ir rikojumi, kas celušees kristigo ticibu eevedot. Viņōs jaucas kristigas eestādes un uzskati ar pagaņu eestādem, eerašām un uzskatcem. Te ir daudz kas kristianizets, bet daudz kas arī paturējis tautas vecās eerašas. Šīs dainas, kas apdzeed gada svetkus un svinamas deenas, dažas celušas jeb pārdzejotas tik katoļu laikōs, leecinadamas, ka tad un arī vēlak bijusi nozīme zeedejusa. Izeesim nu gada svetkus un dažadās svinamdeenas cauri, pee tam sapazīdamees ar atteecigo dainu saturu. Pee tam viņu leelāja daudzumā varesim tik dažas raksturigakās izņemt ārā. Bet ir tad varesim pārleecinatees, ka viņas tapat, ka vispārigi

latveešu tautas dzeesmas ~~kā~~ (kā rogas lāses) visseem preekšmeteem un gadijumeem pee kerdamās ~~tad~~ teem brīnišķigu mirdzumu, ar savām daždažadām ap- cerem kā ar sudraba, zelta un dimanta vizuļeem (pakaram), puskeem pošķiņ svetkeem un svinamdeenām jo savadu, nesalīdzinamu svinigumu un gloriju. Eesakam šo svinamu deenu un (gada) svetku rinni, šo savado tautas epu ar Usiņa (?) kā pirmo pavasara laukn darbu - deenu un beidzam ar leeldeenu, kuras rītā sarkana saule:

13

I. Ūsiņa deena
Jurģa deena
127. lappuse

XI. Metenis, vastalajs, vastlavji.

Šij svinamdeenai ir daudz nosaukumu daudzskaitlī: meteņi, meteeni, motiņi, tad metenu-deena, meteeņu vakars; vācu Fastnachten pakaļdarinatee: (vastalajs) vastlāvji, ari vastlāģi, vastlāvju deena, vastlāvju svetdeena (Quinquagesimae). Pēdigi meesmeši (= gaveņi) kas ne-apšaubami aizrāda uz katoļu laikeem, atgādinadami pee reetumu Europas karnevala, itaļu carnevale, ko pa laikam atvasina no latiņu caro, vale! gaļa, meesa, sveika! ar Deevu! jeb veclatveešu meesus mest! no kam tad meesmeši. Jeb karnevals atvasinams no itaļu la carne vale, meesai, izpreecai sava teesa. Še peeminams ari franču charivari, meteņu jeb vastlāvju izpreecas, Fasching, ligsmais zeemas laiks no trijkungu deenas, zvaigznes deenas (epifanijas) līdz gaveņeem jeb meesmešeem, līdz pelnu deenai, sevišķi šī laikmeta pedejās 10 deenas ar pee tam parastām tautas izpreecām, veepļoņ maskām, buduļeem, kēkatām etc., visspidošaki svinot Romā. Un latveešeem ir (kā jau dzirdējam) sen vispār pazīstama (paraša) zinamôs gada svetkôs un svinamâs deenâs dažadi veeptees, pārģerbtees, maskotees un iet no ceema uz ceemu, pa kaimiņu mājam - sētām apkart ceemâ, izpreecâs. Tadas deenas bija, kā kurâ apgabalâ: (Ziemassvētki, Ķekatas) Metenis jeb vastlāvji, Mārtiņi, Katrinas deena, Miklova deena, sevišķi zeemsvetki, ari jaunsgads. Veepušees ļaudis sauca par buduļeem, budeļeem, ari bubuļeem un kēkatām. Ceemâ nogājuši tee dzeed īpašas buduļu, ķēkatu dzeesmas, pee tam deedami un dažadus ērmigus skatus improvizedami. Par tam dzirdejam (jau agrak) vairak atteecigôs gadijumôs. Nu sevišķi par meteņa dzeesmām.

No izturešanâs ap meteni atkarajas daudz labuma, kā: linu augšana, teliņu barošanâs, goviņu un veršu dancošana u. t. pr.

Ap meteni slaižī laižu,
Lai liniņi gari aug... 32209.
Audzeet man gari lini,
Mirkstust balti ezerâ,

Sal.

Nāc ārā, tu, vāciet,
Ko es tew parādīšu:
Exur tava dvēselīte
Fau elle karājas (31882)

Feb: Kundziņam - vāciešam
Šai saulē vegla dzīve;
Būs viņai saulītei
Ar degunu miltus malt (31895)

Feb: Saka ļaudis, vāciešam
Ellē zirgu nevajaga:
Elles tārpi, šķirsatiņas,
Tie vāciešа kučieriņi (31886)

Feb: Trīs vācieši sasabāra
Pie maizītes gabaliņa
Kā tiem bija nebārties
Neviens arti nemācēja. (31887)

Pēdīgi: Ai, vāciet, vella bērns,
Nēl tu ceri nabagōs
Nēl tev mani bāleliņi
Dos maizītes gabaliņu (31862) Sk. Apspiņājumu Latvijā daiņu V. sējumā. Vācietis latvieša acīs vienmēr der arme Schlucker. Par tam latvietis varēja no jauna pārliecināties, kad šis vācietis, vella bērns, pa pasaules kara laiku pa otru lāga abruka viņa zemē, viņu atkal kava, dedzināja, postīja, laupīja, līdz pēdīgi izdzina no zemes ārā.

Sa 107 aplausts lappusē

Es mašiņas vizinaju
Metenīša vakarā. 32210.
Deetu, deetu, saimeneece,
Metenīša vakarā,
Lai liniši gaŗi auga,
Lai telites baŗojas. 32211.
Metenīšu vakarâ
Taļu brauca pīragôs;
Eedzeruse lūzios,
Lai telites raibas auga. 32219.
Padanco, saimeneece,
Metenīša vakarā:
Lai danco govis, verši
Pavasar' tīrumâ. 32227.
Viza, viza kamaniņas
Metenīša vakarâ;
Tā vizeja liniņam
Zelta poga galiņā. 32232.

249

Sekošā metaņa daina: Metens sola saltas deenas,
Solas visu sasaldet.
Kŗausim malku vezumā,
Vedisimi meteņam,
Lai sakuŗ leelu guni,
Lai sasilda pasauliti. 32225.
atgādina pee veenas dainas, pee kuŗas malku ved Usiņam, proti:
Kŗausim malku vezumâ,
Vedisim Usiņam;
Lai tas kūra leel' uguni,
Lai sildija pasauliti;
Lai stāv dzīvi bērei zirgi
Abolaiņee kumeliņi.
Meteens sola aukstas deenas,
Draudē visus nosaldet. Auniņ 38.[1]
Kā ari citi svetki, metenis, kā redzam, top personificets. Tam peedzeed
delus un meitas: Meteņami peeci deli,
Visi peeci arajiņi;

[1] Tapat ari mīļais Deeviņš kurina leelu uguni, ezrasnī. Sk. Kreslīnu Jāņa Pasakas un N.Vid

Metenami peecas meitas,
Visas meitas malajiņas. 32215.

Metens brauca par Daugavu,
Cūkas ausis kulitē.
Brauc, meteni, Vidzemē,
Dabūsi pilnu kamaniņu. 32220.

Metenis top minets pretstatā ar leeldeenu:

Metenam vizes pinu,
Metenam auklas viju,
Lai leeldena vazojas
Basajām kājiņām. 32217.

Meesmetis, mellacis,
Apēda galu;
Leeldeena, Mārgeeta,
Ta taupa berneem. 32214.

Ap meteni slaiži laižu,[1]
Lai liniņi gaŗi aug;
Ap leeldeenu šūpojos,
Lai telites baŗojas. 32209.

Metenis teek tapat sakarā vests ar pelnu deenu un leeldeenu:

Metenis kaktā sukajās,
Pelnu deenas gaididams.
Ej, meteni, pa durvim,
Gaidisim leeldeeniņas. 32222.

Pelnu deenu krogā dzeru,
Lai liniņi gaŗi aug;
Leeldeen gāju šūpotees,
Lai telites ganijās. 32209. 2.

Slaidi laidos metenī,
Lai liniņi gaŗi aug;
Leeldeenā olas viru,
Lai telites barojās. 32209. 3.

Pa meteni labi uzdzivo: Visu gadu naudu kraju,
Metenīša gaididams.
Nu atnāca metenīt's,
Nu naudiņa jatērē. 32234.

[1] Tad ir kamanu ceļš.

Jeb: Visu gadu naudu krāju
Vastalāju vakaram;
Nu atnāca vastalāji,
Nu naudiņu tērēsim. 1.
Tik dabuju gaidenīšā[1]
Kā meteņa vakarā. — 32228.
Čura čura, vira, vira
Metenīšā vakarā;
Kad aizgāja metenītis,
Ni tad čura, ni tad vira. 32229.
Kužu, kužu, važu važu
Vastalāju vakarā;
Kas nekužu, kas nevažu,
Tam lineļi kā strunkļeni. 32231, 1.

Jāsalie

Metenis gaida pelnu deenu, bet šī viņu izkonkurē:

Jāsaliek (papranti)

Metenis kaktā sukajās,
Pelnu deenas gaidīdams;
Nu atnāca pelnu deena,
Bedz, meteni, aizkrasnē. 32223.
Nāc, māsiņa, cik nākdama,
Nāc meteņa vakarā;
Pelnu deenu pārtecēsi,
Plācenīšu pa.edvse. 32226.

Jautā: Meteni, meteni, kur lici piragu?
Atbilde: — Klētī plauktā, krustiņš virsū. 32218.

Pēdīgi apnikts metenis-vastlāvis, gavenis, pelnu deena un ilgot ilgojas pec leeldeenas: Ej projam, meteni,
Ar to meežu plāceni; — 32213.
Jeb: Bedz projām, vastalāvi,
Ar saveem pirageem — 1.
Tad: Ej pa ceļu gaveni,
Ar saveem vikstenieem;
Atnāks man leela deena
Ar baltām olināṁ.[2] 4.
Ej projami, pelnu deena
Ar savāmi kāraŝām;

[1] Tas zināms tautas ēdeens.
[2] Zīmējas uz visas dzīvības izcelšanos no olas jeb pauta.

Nav kaba, jautra prāta [illegible]

Atnāks mums leela deena
Ar raibām olinām. 5.

Skreen garam, metenit,
Ar kaņepu placenit;
Man atnāca leeldeeniņas
Ar baltām olinām,
Ar baltam olinām,
Ar zeedotu placenit. 6.

Ej ar Deevu, meteniti,
Ar to savu slokatniti[1];
Atnāks mūsu leeldeeniņa
Ar balto peena rausi. 2.

Tad vel jo brammanigi raida meteni projam, ka:

Ej ellē, metenit,
Ar savām lepeškām[2];
Atnāks mana leeldeeniņa
Ar baltām oliņām. 3.

Pēdigi to tak godam izvada, aeludzot to uz citu gadu:

Ej ar Deevu, metenit,
Nu mēs tevi pavadam;
Nāc atkal citu gadu,
Tad mēs tevi saņemsim. 32212.

XII. Leeldeena.

Pa leeldeenu peekrīt liela loma šūpolām un olām jeb pauteem.

Leeldeena vaicā,
Kur kāra šūpolas?
Aluta(=Avota) malā,
Ozola zarā. 32271.
— Avota kalnā
Siltajā saulē. 32273.
Kur mēs leeldeenu
Šūpuli kārsim?
Avota lejā
Siltā saulē. 1.

Brāļi, brāļi, leela deena,
Kur kārsime šūpulīti?
— Aiz upītes kalniņāi
Div' sudraba ozoliņi. 32240.
Kar, brālīti, šo leeldeenu
Māsiņai šūpulītes;
Kārsi citu leelu deenu
Savai jaunai līgavai. 32257.

Leeldeena vaicaja, kur kārs šūpules,?
Avota kalnā, sudraba skabôs. 32274.
— Tīruma vidū akmeņa stapā
32275.
— Uz augsta kalna,
Leelceļa malā. 32276.

Tad top it pamatigi iztirzats, kur vislabaki šūpolas karamas. „Kar, bāliņi, šūpulīti, Nekar jūras maliņā". — Es tev lūdzu, bāleliņ, Nekar jairu jūrmolē". — „Nekarat, bāleliņi, uz Daugavas šū,

[1] slokains, slokains, šlokans (sc. vēders). — [2] no kreeveem aizņemts — лепешка, placeni, karaš—

..lite". — „Nekaŗeet, bāleliņi, Uz ūdeņa šūpolītes." — „Kar, bāliņi, šūpolītes, Nekar upes maliņā"... Kamdēļ nē? — Tamdēļ ka „Trūkst virvīte dardedama, Krīt māsiņa jūriņā", ūdenī, „Slīks māsiņa raudadama", „Pašā ūdens dibenā" jeb „Samirkst manas baltas zeķes Nokrīt zīļu vainadziņš". (32258—32259). Bet kur tad lai nu kaŗ tās šūpolas? — „Karsim leepas galiņâi, Lai māsiņas līgojas (32241).

Māsas saka: Kaŗat, brāļi, šūpulītes
Augsta kalna galiņâ,
Lai redzeja tā māsiņa,
Kas tautiņu lejiņâ. (32260).

Spīdi nu, saulīte, ābeļu dārzā,
Tur mūsu bāliņi šūpoles kāra. (32295).

Nekaŗat šūpulīti
Aŗamâi zemitêi;
Aŗamâi zemitêi
Zelta nauda apakšâi. (32290).

Nekāru šūpuli labâ zemâ:
Balandas veen auga, ne meeži, rudzi. (32289).

Trīs gadi pazinu šūpoļu veetu:
Ne auga mauriņš, ne dabolīņš. (32298).

Tad dod padomu, kadas kārtis lai cirst (kaŗ) šūpolām, kā:

Cērteet, brāļi, oša (bērzu) kārtis,
Vītejeet saulitê;
Kad atnāks leela deena,
Pakaŗeet šūpolītes. 32304 un 32305, 2.

Kaŗat, brāļi šūpulītes
Ozoliņa kārtiņām,
Nāks māsiņa šūpotees
Visas trejas leeldeeniņas. 32261.

Egļu kārtis nav tik labas: Čīkstet čīkst egles kārtis, —
Ka tās čīkst, ka nečīkst?
Kā tām bija nečīkstet,
Raudadami pakāruši.[1] 32301.

Tad pacelts jautajums, kas stipraks? vaj gredzens[2], vaj virve? —
Gredzens zinams ir stipraks: Trūkst, trūkst virvīte, netrūkst gredzens.
Jauns, jauns bāliņš, virviņu vijejs;
Vecs, vecs tēviņš, gredzenu greezis. 32299.
Un stipraki atkal par ceļas greesteem gredzeneem ir ozola.

[1] Nav labā, jautrā prātā ..... — [2] No vīcem greests savīts.

122. Čīkstet čīkst, tīpet tīp
Ēevās greesti gredzentiņi;
Kaut greezuši ozoliņa,
Nečīkstetu, netīpetu. 32302.

jāsal

Nu seko humora pilna kritika par šūpolām, kuŗas sveši ļaudis, ļaudis bāleliņi kāruši: Sveši ļaudis no needres šūpuli kāra;
Sabēržu saujā, palaidu vējā. 32280, 4.

Ļaudis man šūpul' kāre
No tīreem viziļeem.
Vaj bij man šūpoţees,
Vaj vizuļus lūkotees? 32281, 1.

Man bāliņi pakāruši
Needru kaulu šūpoliti:
Saberzišu saujiņā,
Palaidišu vējiņā. 32280.

Man pakāre bāleliņi
Vizulotu šūpanliti.
Nī man bija šūpatees,
Nī vizuļu lūkotees. 32281.

jāsal
izlaist

Man pakāre bāleliņi
Vizulišu šūpolites;
Skan podziņas, skan zīlitas,
Skan vizuļu šūpolites. 32282.

Gudri mani bāleliņi,
Ķūnī kāra šūpulites,
Lai māsiņai nasamirka
Vizuliša vaiņadziņš. 32253.
jeb:
Lai vējiņis neappūta
Dzeltano (Sudrabotu) vizuliņu. 1.

Augsti mani bāleliņi,
Augstu kāra šūpotnites;
Tautu meita ne-eekapa,
Jkam ludza celojiņa. 32239.

Tautu meita zema, resna,
Tai vajaga paleceenes. 1.
Tautu meita ne-eekapa,
Bīlingišu vajadzeja. 2.

Lai nu šā vaj tā šūpolas tomer ir gatavas; šūpošanās preeki var sāktees. Tak pirms viņas (iz)mēģinamas, eešūpojamas, eeligojamas. Te tad nu tautas dzejneeks episkā veidā atkartodamees, humoru, zobgalibu, aljaulu ospīdams, stasta, dzeed:)

1) Bīliņš, kluciţis, pakaplees, zekapt šūpolās.

Eešūpaja, eelīgoja, –
Kas eekāpa šūpulī?
Greizu ratu taisitajs, (var.) Ļķību vagu dzinejiņis,
Tas eekāpa šūpulī. 32244 un 32245.

Eešūpaja, eelīgoja, –
Kas eekapa šūpulī?
Sīku rakstu rakstitaja, (var.) Svina muca, dranķa muca, (v.) Tautu delis, mūš brālitis
Tee eekāpa šūpulī. 32246 – 32248.

Nu, tā sacīt, šūpolas ir eesvetitas, un var eesāktees visbeslakee leeldee-nas preeki – šūpošanās.

Es ar savu mīļako
Leeldeenās šūpojos;
Viņš eevēra zelta virvi (veervu),
Es sudraba gredzeniņu. 32251.

Es ne-eešu ne ar veonu
Šūpolēs šūpotees;
Eeš' ar savu brāleliņu,
Tas man veegli pašūpos. 32252.

Es ne-eešu jairiņās (v. jairitēs)
Nī ar veenu šūpotees;
Eeš' ar savu bāleliņu,
Tis man veegli izšūpas. 1.

Fan es biju gana veegla,
Vel man veeglu veegļinaja,
Vel pakāra brāleliņi
Needres kaulu šūpulīti. 32254.

Neba visi, kas grib šūpotees, ir tadi veegli, neba viseem ir šūpotaji.

Kap, kap, Anniņa, – kas tevi šūpās?
Še nava tava, kas tevi šūpās. 32255.

Kalab Mariņa tik smagi sveest!
Ko deva govem, apeda pate. 32256.

Kas tadus svaru maisus eekustinas?
Vajaga brālīšu, eekustinat. 32262.

Ne veen eekustinataju, bet arī meteju, sveedeju vajadzigs.

Met mani, Fēciti, neraustidamis
Es tev solīšu diženu brūti, 1)

1) Formanīs: līgavas, ļaudavas, mastis veeta.

Es tev solīšu Reekstuļu Minni.
Ja tās negribi, dabusi citu. 32283.

Metat mani, metējiņi, || Met mani augsti, met mani augsti
Līdz mēnešam nemetat: || Līdz debešam nemetat:
Mēnešami asi ragi, | Debešami asi ragi,
Novaus manu vaiņadziņu. | Nor. — ——— 32284 un 1.

Metat mani, metejiņi, | Metaat mani, veci vīri,
Pa zariņu galiņeem, | Nava jaunu metejiņu:
Ceelaviņas meita biju, | Jauni puiši krogā dzera
Zaru galu laipotajs. 32285. | Vakareju gājumiņu. 32286.

Un ne veen patikas dēļ kaŗ pa leeldeenām šūpolas un šūpojas, ne, pee tam grib arī zinamu labumu panākt:

Liniņu labadu šūpuli kāra,
Lai auga liniņi kā šūpulītis. 32279.1.

Jeb: Leeldeen gāju šūpolees,
Lai liniņi gari aug;
Pīragôs čušinat,[1] || ?ūnstet
Lai telites raibas aug. 32271.

Ka še no šūpošanās pa leeldeenām sagaida it kā kadu simpatetisku eespaidu, to leecina arī tee pantiņi, kā:

Ai, odiņi, masalīši,[2] | Ai, odīti, miģelīti[3]
Ne-edeet šovasar: | Nekod mani šovasar!
Jau es gan šūpojos | Es jau gan šūpojos
Visas trīs leeldeeniņas. | Visas trīs leelas deenas:
32237. | Pirmu deenu, vidus deenu,
Kas to leeldeenu eešūpoja, | Pēdejdeenas vakariņu. 1.
Tam auga liniņi, tam kaņupites. 32263.

Kā vispār pa[Patvoeši] leeleem svetkeem, tā arī uz leeldeenām dara alu: Nāc, māsiņa, kad nākdama,
Nāc leeldeen uz brāļeem;
Leeldeen brāļi alu dara,
Leeldeen kāra šūpulites. 32287.

Trīs deeniņas leeldeeniņas,
Trīs deeniņas zeemas svetki,
Tām sešām deeniņām
Darat, brāļi, alutiņu: 32300.

---

1) čurstot; 2) masalas, maseles un masalas ir zirgu mušas; 3) miģeles ir mazas mušiņas kā putekli.

Bet pee šūpolām otra leelakā loma peekrit olām, pauteem.
Dažōs apvidōs (Kurzemē) pastāv eeraša, pa leeldeenu eet pautus šaust. Pirmās svetku deenas vakarā salasas puiši un katrs ar brangu zaļu skuju apgādajees eet uz kaimiņeem, seevas un meitas šaust. Pa jokam šaugdami ar skuju, tee pee tam saka: „Cep raušus, dej pautus! – Cep raušus dej pautus!" Meitas, zinams, beg un seevām jaizperkas no šaušanas ar pautu davinašanu, ko tad parnes majōs un otru svetku vāra, kraso. Mag. Döbners par latv. leeldeenas eerašām rakstīdams, nav šo pautu šaušanu pareizi sapratis, to tulkodams ar Eier schiessen, kas ir aplam; jo te nešauj, bet šaust. Veena daina Barona-Visendorfa krajumā atgādina šo pautu šaušanu, kā: Ko dosimi šautejam,

Ko šūpuļa kārejam?
Ne mamiņa raušu cepa,
Ne vistiņa olu deja. 32264.1.

Pauti ir tik nepeeceešami pa leeldeenu, ka sastopam izsaukšanos:

Dej, mana vistiņa, div' pauti deenā! 32242.

Tad pauti, oliņas, jakrāso, lai butu, ko dot šautejam, davinat bāliņam, šūpolu kārejam, šūpotajam, metejam u. t. l.

Pērvesim, māsiņas, raibas oliņas,
Šķinkosim bāliņam leeldeenas ritā. 32293.

Došu olu brāliņam
Par šūpolu kāruminu:
Man vistiņas detin deja,
Kladzinat kladzinaja. 32243.

Pašūpo, brālelin,
Došu olu, došu olu!
Man vistiņas detin deja,
Kladzinat kladzinaja. 1.

Ko es došu bāliņam
Par šūpoļa kāruminu?
Vista olu nedejusi,
Māte raušu necepusi. 32264.

Ko es došu, ko es došu
Šūpolīša kārejam?

126. Došu cimdus, došu zeķes,
Līdz zemitei linu kreklu. 32265.
Ko es došu metejam,
Ko šūpulu kārejam?
Olu došu metejam, v. Cimdu pāri metejam,
Olas čaulu kārejam. 32266.
Te nu parādās atkal joki un humors:
Ko tās šūpules tik gauži raudaja (al.: raud)?
Vecu vīru kārtas, ne jaunu puišu. 32268.
Šūpojees, karajees,
Pats šūpuļa kārajiņš,
Kam tu kāri šūpulites
Dziļas upes maliņā.
Samirkst manas baltas kājas,
Eekrīt zīļu vainaciņš. 32294.
Čīkstet čīkst, tipet tip
Eevas greesti gredzeniņi.
Lai tā čīkst jauni puiši,
Ka negreeza ozoliņa! 32303.
Čīksti, čīksti, steepees, steepees,
Eevas greests gredzeniņš!
Lai tā čīkst, lai steepjas
Jaunu puišu augumiņš. 1.

Lebšu leeldeenas kā pavasara svetki svinami tadā laikā, kur ru.dens krajumi sāk izsikt, kur jau tūkšumis tuvojas, kā tas izsacīts dainā: Leeldeeniņa leela seeva,
Ta atnāca tukšu roku;
Miķelīts mazs vīriņš,
Tas atnāca pilnu roku. 32278.

Ko leeldeena man atnesa
Par gadskartas gaidijumu?
Veenu pašu zīdautiņu
Vējinam vicinat. 32267.

tomer šūpolu preeku un raibo oliņu dēl viņu gaidit gaida. It īpaši pa garo gaveni ilgojas, kaut jele jau leeldeena butu klāt:
Vai, vai, leeldeena, tavu garu gaveni!
Apedu māmiņai trīs pūri kaņepu,
Trīs pūri kaņepu, deviņus piragus,
So garu gaveni gavedama. 32236.

3.) Saule savu meitu deva
Pār ūdeni Vāczemēi;
Deeva deli pūru veda,
Meža galus karstidami.
Preedei kāre zelta dvecli,
Eglei zaļu villainiti;
Teem mazeem bērziņeem
Zelta greesti gredzenini. 17.

Saule nesa zelta zeedus,
Meža galus veltidama.
Eglei deva zelta cimdus,
Preedei zelta pirkstainišus,
Mazajeem krūmiņeem
Viseem zelta vizulišus. 18.

4.) Saule veda vedekliņu
No Vāczemes sai zemē;
Mēnesnica pūru veda,
Visus mežus veltidama:
Ozolam raibi cimdi
Leepai balta vilnanite,
Melno elksņu krūmiņam
Apzeltiti preevitiņi. 19.

Saule veda vedekliņu,
Meža galus veltidama:
Preedei sagša, eglei sagša,
Bērzam balta villainite,
Resnajam ozolam
Trim kartām zelta josta;
Vecam pura karkliņam
Zaļa vaŗa pakariņi. 20.

Saule vede vedekliņu,
Visus mežus puškodama:
Ozolam zīda josta,
265 Leepai balta vilnanite,
Bērziņami kuplgalvami
Sudrabiņa rotajumi,
Smalkajami karkliņami
Zaļa vaŗa gredzeniņš. 22.

Saules meita pūru veda,
Visus kokus veltidama:
Ozolam kreklu deva,
Leepai baltu villainiti,
Smalkajam karkliņam
Apzeltitus preevitiņus. 23.

5.) Perkons brauca pār jūriņu
Aiz jūriņas seevas ņemt.
Saul' ar pūru pakaļ brauca,
Visus mežus veltidama:
Ozolam zelta jostu,
Kļavai zelta pirkstainišus.
Sīkajeem karkliņeem
Zelta greestus gredzeniņus. 8.

Deeviņš (v. Perkons) veda vedekliņu
No Vāczemes šai zemē;
Mīļa Laime pūru veda,
Kokeem galus veltidama.
Leepai lika zelta kroni,
Ozolami sudrabiņa
Sīkajeem karkliņeem
Uzmauc zelta gredzeniņus. 10.

6.) Perkons veda vedekliņu
No Vāczemes šai zemē;
Saule gāja panākšņos,
Mežu mežus puškodama

Deeviņš (v. Perkons) veda vedekliņu
No Vāczemes šai zemē;
Saule veda velšu pūru,
Visu mežu puškodama:

218. Ozolam kreklu deva,
Leepai mēļu villainiti,
Sīkajeemi kociņeem
Pa dzipara galiņam. 11.

Ozolam vaska cimdi,
Leepai mēļu villainite.
Sīkajam karkliņam
Zaļa vaŗa pakariņi. 15.

Perkons veda vedekliti
No Vāczemes šai zemê;
Saulit' veda velšu pūru,
Meža galus puškodama:
Ozolami raibi cimdi,
Ošam balti pirkstainee,
Kļaviņai zīdautinš
Rakstitām maliņām,
Vecajami seglinam
Galâ sasta cepurite. 12.

Perkons veda vedekliņu
No Vāczemes šai zemê;
Saule veda velšu pūru,
Visus mežus puškodama:
Ošiņam brūni svarki,
Bērzam balta vilnanite,
Sīkajam karkliņam
Zaļa vaŗa pakariņi. 13.

Vai ta nav īsta, jauka, preekšzīmiga episka dzeja, kuŗai viscaur ir tīrais episkais raksturs, kurš izpaužas leeliskôs notikumôs, grandiozôs skatôs, zīmīgôs atkartojumôs, graznôs, peederigôs, raksturigôs epitetôs dziļâs, plašâs idejâs un teicamôs, kreetnôs centeenôs, ciņiņâ ar tumsu, ļauno, centībâ uz gaismu, us labo. Tā ka epa varonim jaiztura ne veen etiskas, bet arī fiziskas ciņas, tad viņam ne veen jatura modrs gars, bet jasaņemas spekâ, jagādâ labi, derigi eeroči, jakaļ zobens.

Bet nu atgreezisimees atkal pee sava varoņa, debesskāpeja. – Tas nogājis, kur Saules meitai (variantôs: Deliņam, Bāliņam, Krustdeļam) kazas dzeŗ, noskatijees deevišķigâs vedibâs, velšu izdališanâ, visas dabas puškošanâ, atrod tur arī tev' ar māti, kas viņam veen karši saka: – Ej, deliņi, atpakaļ,

Kaldin' asu zobentiņu,
Kaldin' asu zobentiņu
Deviņeemi asmiņeem.

Jeb dēls vecakus preecigi sveicinajis, – „Labrīt, labrīt, tēvs ar māti!“ – jautā: „Kam man' mazu atstajat?“ Tee atbild:

– Nem, deliņ, gudru galvu,
Veca vīra padomiņu,
Kaldin' asu zobentiņu
Deviņeem žubureem.

Nāc nākdama, leela deena,
Visi berni tevi gaida,
Visi berni tevi gaida,
Aiz vārteem sasēduši. 32288.

Bernus jau līdz ar šūpolām un olām uztrauc arī siltā saulīte, jo
Leeldeenas ritā sarkana saule;
Māršiņas villainei sarkanas bārkstis. 32277.

Pēdīgi leeldeenas starp visām jaukām izpreecām itin nemanot jau pee beigām: Tā gaidīju (gribēju) leeldeenu kā bāleliņu;
Aizgāja garām kā rīta rasa. 32297.

Dažs labs ar savu mazumiņu, trūkumiņu tomēr jautri pavadījis šos leelos svetkus: Leela bija leela deena,
Mazas manas villainītes;
Pavadīju leelu deenu
Ar mazām villainēm. 32270.

Nu tad atvadīšanās: Pavadu leeldeenu pār augstu kalnu,
Pār augstu kalnu, caur zaļu birzi,
Caur zaļu birzi upītes malā.
Guli nu, leeldeena, līdz citam gadam,
Līdz citam gadam upītes malā. 32292.

Ej ar Deevu, leela deena,
Mēs tev' skaisti vadīsim;
Nāc atkal citu gadu,
Mēs tev' skaisti saņemsim. 32249.

Eit' projām, leeldeeniņas,
Ar baltām olām.
Ar gailīšu Jurģa deenas
Ar zaļo rudz'zālīti. 32250.

sk. turpinājumu 127b l.p.

I. Usiņa deena - Jurģa deena.

Šī pirmā gonu deena un pirmā peegulas nakts, Jurģim pārkristīti Usi, ni jeb Usiņa deena. Usiņš, kā jau dzirdējam latveešu burtneecības mytiskajā periodā, ir gaismas deevs, kura vārds cēlees no sen-senas saknes us (vas), kura devuse veselai areešu (indo-europeešu, indo, ģermanu) gaismas deevību rindai nosaukumu: pee indeešeem Uschas, pee perzeešeem Uscha, pee greeķeem Ἠώς, pee romeešeem Aurora, pee vāceem Ostara, pee leišeem Aušra, pee latveešeem Austra un Usiņš un pee kreeveem Ucems. Un Visendorfs (Henri Wissendorff de Wissukuok) raksta savā petijumā franču valodā: Notes sur la Mythologie des Latviens, kas vispirms ieepeesti

128. eekš „Revue des Traditions Populaires", bet tad ignācis arī itse- višķā aespeedeenā (6.l.p.): L'Uhsin ou Ushin latavien correspond en tout points à l'Ushas de l'ancienne religion des Indes à laquelle sont consacrée une grande partie des hymnes de Rig-Véda. L'étymologie de ce nom, dont la racine est „ush", „us" ce suit facilement du petit tableau comparatif suivant:

Sanscrit: Ush = brûler.
Ushâ = tot.
Ushas = l'aurore.
Zend. ush = brûler.
usha / ushanh } l'aurore.
Latav. Austi = se fuire jour.
Austra = l'aurore.
Lithuan. Auszti = se fuire jour.
Auszra = l'aurore.

Intresanta ir sekošā veeta Afanasjeva „Поэтическія Воззрѣнія Славянъ на природу" III. sējumā 748. l.pusē: „Имя Овсень (Авсень, Говсень, Усень) можетъ быть возведено къ тому-же Санскритскому корню ush, къ которому возводится и выше объясненное имя Остары. Согласно съ этимъ производствомъ, Овсень долженъ означать бога возжигающаго солнечное колесо и дарующаго свѣтъ міру" etc. Es pats arī esmu Usiņu kā gaismas deevu aprādijis eekš Magazin der Lettisch-Literärischen Gesellschaft Band XX, Stück 2, pag. 174 un eekš „Очерки изъ исторіи Литовско-латышскаго народнаго творчества". Vairak par Usiņa vardu atrodams mac. K. Auniņa rakstā „Beiträge zum Usiņ-Mythus", kurš eeveetots eekš Magazin der Lett. Literärischen Gesellschaft. Zwanzigsten Bandes drittes Stück". Še nu katoļu laikōs vecais latv. deevs Usiņš nokristīts katoļu svetā vardā par (jeb visseņģeļu vardā par) Jurģi, Miķeli, Miķeeli, Mikali; bet paturējis blakus arī vel savu seno vardu, kā to rāda dainas, kā:

Ai Jurģiti, Miķeliti,
Baro labus kumeliņus!
Vaj es mija, vaj pārdevu,

Ai, Jurģiti, Usiniti,
Baro sirmus kumeliņus;
Jukadams, barodams,

Gada mytus,

jeb

~~Senlatveešu~~ gada svetki un swinamas deenas.

Te sarangoms ~~Šas ir kads~~ sāvadās ~~latveešu~~ gada svetku un
swinamdeenu eps, ko ir mēģinajis sakopot un
latveešu
tuvak aplūkot. Šeen ~~divpadsmit~~ svetki-swinam,
gada mytū jeb
deenas uzskatami šai ~~gada~~ epā kā ta dažadee
gan īsaki, gan garaki dzeedajumi, no kureem
Jāņi pec sava apjoma izlaisa no visa trešu daļu,
teem pec garuma seko Kurcumi, kuŗi izlaisa
leelo pusi no Jāņeem, tad pec apjoma nāk Veļi,
kuŗi atkal sasneedz tik leelako pusi no Kurcumeem.
Jāņeem ir 22 nodaļas un pa visām kopā vēl 21
apakšnodaļa; Kurcumeem ir 13 ~~nodaļas un~~ Zeem-
svetkeem 10 nodaļas. Tee citi svetki nav sīkaki
sadalīti.

Visi šee svetki svin un suminā himnās, dzees-
mās un dainās vaj kadu deevību, vaj kalendara
personas
sveto jeb ir paši domati kā ~~personifikacijas~~, ku-
laudis, gaida
ras ~~sagaida~~ un vaicā, ko tās atnesušas. Un ~~kuŗas~~ tās
svetku personibas lausi
arī atbild un min savas davanas; ~~un~~ kuŗas pedigi
atval
izvada un ~~kuŗas par tam lūdz~~, ~~un~~ solās ~~gaidit~~
citu gadu etc. Šee divpadsmit svetki ir kā gada
divpadsmit paladini, kuri, kā jau episkā dzejā,
nes zemei — lautai atpestišanu no kada liktenī-
ga sloga, no kada eenaidneeka, ļauna ūrma, kam
jazeedo cilveku dzīvības, kēnina meita etc. Mūsu ga-
šee divpadsmit svetki, līdzigi divpadsmit mēnešiem,
dijumā šee paladini, ~~šee bruņneecigee varoni~~, nes uz
laiku atpestišanu, atpūtu no grūteem ikdeenas dar-
beem, pooškirdami darba sekmi, darba svetību, svetku prakses
un izpreecas. Ka tee ir veenam veci tīri latveešu svetki,
dažam
kas še vistumejās skaistu himnu, dzeesmu un dainu
~~episkā~~, vin gadu aptveroša ražojumā, par tam leecina

127a – tas apstāklis, ka še, atskaitot tikai dažas kristi-
anisma druskas, kas sastopamas zeemsvetku dzeesmās. ~~prom, ka pa zeemsvetkeem~~
~~Kristus dzimis~~ Kā: „Zemas svetkōs Jezus dzima,
Leelu deenu pakrustija". 33294.
Jeb: „Svetkōs svetais Deeviņš dzima,
Leelu deenu nokristija". (~~atskaitot~~ šīs kristi-
anisma druskas, kurās tomēr kā redzams, tautas dzeesmineeks nav
pat pilnīgi pareizi sapratis, atskaitot kalendara
sveto un pārkristīto deevību vārdus, še no kristi-
anisma citādi nav it neka uzejams. Šai mūsu gada
svetku epā nav apdzeedati gandrīz neveeni kristigās
ticības svetki, ne jaunsgads (~~kā~~ apgraizīšanas deena),
ne trijkungu deena, ne Māras pasludināšanas deena, ne
pūpolu svetdeena, ne zaļā ceturtdeena, ne leelā peekt-
deena, ne leeldeena (kā Kristus augšāmcelšanās deena),
ne debessbraukuma deena, ne vasarsvetki (kā sve-
tā gara izleešana). Mūsu grandiozā svetku un sva-
namu deenu dzeesmu ciklā suminati veenīgi dabas
svetki un dabas deevības. Kā Dantes deeviškā ko-
medija ir unikums pasaules ~~makslas-dzejas~~ lite-
ratūrā, tā šis mūsu svetku epš (kā pēc formas, kā saturā) ir unikums pa-
saules tautu dabas-dzejas literaturā.

Ar ko puikas kairinat. 30066.
Strazdiņš jaja peegulā
Ar pelēku kumeliņu
Lakstigala, cīrulitis
Kalniņā koši dzed. 30069, 1.

Treju kroņu pinejina.
Veenu deva Deevinam,
Otru Deeva dēlinam,
Trešo pate paturēja,
Saules puišus kaifinat. 30069, 2.

Šo pavasara peegulas svētku — Jurģu-Usiņu — augstākā līgsmiba un Deeva svētiba izpaužas grandiozajā dainā, kurā peegulneeks cildina savas ne vis veeglas peegulas panākumu, Deeva davato kumeliņu:

Pats Deeviņis man eedeva
Sav' jajamu kumeliņu.
Caur segleem saule lēca,

Caur eemaukteem mēnesniņis,
Pavadiņas galiņā,
Tur lec rīta auseklitis. 30064.

Pēdigi sevišķu noskaņu dod šeem peegulas svētkeem kumeliņa pēdiņā cīrulīša daritais alus, kuŗu „Tur dzeŗ kungi, tur starasti, Zeme rīb dancojot" (30039). No vēlakeem Jurģu uztraukumeem, kur ļaudis vadajas no veenas vietas uz otru, te vel nav ne jausmas.

4

II. Jāņi, 24. junijā.

Arī šee svētki ir specifiski latviski, kuŗeem dots Jāņa Kristaja vārds, kas taču nestāv ar šeem svētkeem it nekadā sakarā. Ne Jāni Kristitaju, ne Jāņa deenu svin šee svētki, bet Jāņu nakti, no kuŗas kristigais uzskats neka nezin, kuŗa tik atgādina Dionizam par godu svinetos naktsvētkus, Νυκτέλια, no ka veens šī deeva epitets Νυκτέλιος. Latveeši svin šo tā pārkristito „Jāņu nakti" kadu savu leelisku deevu, kuŗš jāj visu gadu un nu atjāj šovakar. „Ribej zeme atjajot, Skaņej peeši nolecot". Tas ir kā Usiņš „bruņots vīrs", viņam ir galvā „trīju stūŗu cepurite", uz kuŗas „veenā stūrî gani gana, otrā stūrî peegulneeki, tai trešajā stūritī kuŗa bernus kucinaja". Tas atgādina it kā par Jurģu-Usiņu peegulneekeem, ganeem, kur lakstigala suņus sauca, svilpa etc. Tas sēd kalniņā, tam zaļu nasta mugurā. Jāņu-māte lūdz: „Nāc, Jānīti, sētiņā, Dod ņianām govsniņām". Tas pūš „vaŗa tauri vartu staba galiņā, lai celas Jāņu berni no maliņu maliņām". Kroņikas viņu sauc par deus concordiae, saskaņas, izlīgšanas deevu, Līgo. Jāņu tēvs to lūdz, lai tas ņem sirmu zirgu un apjāj viņa rudzu lauku. „Izmin smilgas, izmin lačus, Lai aug man tīri rudzi"...

Šo svētku svinešana norisinas it dramatiski un Jāņu dzeesmās glabajas šīs dramas saturs. Ņemot palīgā šo svētku eerašas un gājeenu var it veegli sastatit dramu ar it daudz skatēem, kā es to mēģinajis

132. X savas Līgas II. daļā. Mūsu Jāņu dzeesmās jau atrodam, puslīdz kā pee greķeem, ari teiceju ar kori, t.i. Jāņu berneem jeb līgotajeem. Kā pee greķeem Dioniza svetkôs dzeedaja ditirambus vecum vecas svetas dzeesmas, kuŗas šo deevu sumināja; kā ditirambu eksarchons, teicejs, cela stastamās daļas preekšā un koris viņam vadot dzeedaja svetku dzeesmas, — tā puslīdz to pašu sastopam mūsu Līgo svetkôs. Ari mūsu līgotnes, Jāņu dzeesmas, ir vecum vecas svetas dzeesmas, tik līgo svetkôs dzeedamas, kas izteic šī deeva, šī Deewa dela (varbut Usiņa dela), kuŗam ir vairak epiteti, kā: zeedainitis, zilzobitis, zilpautitis, kas apzīmē viņa atnesto puķu un zāļu dažado, raibo greznumu un izteic šī deeva košumu, preekus un bedas. Teiceja stastidama dzeed Jāņu dzeesmu un Jāņu berni velk gaŗi vilkdami: ē, Līgo! un kā sauceeni pastarpam eeskan: Līgo! — Jāniti — Līgo!

Eerašas, kas šôs svetkôs eevērojamas, ir deezgan raibas. Tās zīmejas uz dabas ķermeņa deevinašanu, kuŗš droši nav nekas cits, kā saule tās īpašībā kā veens no divi Usiņa deleem. Tā kā caur šo deeva delu daba eegūst savu visleelako košumu un auglibu, tā tad apdeevo ir šo notikumu pašu, šo dabas košumu un auglibu. Tā tad šôs svetkôs daudzina ari vairak deevibas, kā: Līgo-Jāniti, deeva delu, ta baltu seevu, divi meitas, un pat delu, un tanīs ņem dalibu ari vel citas deevibas. Šis deeva dels, zeedainitis, nāk, tapat kā ta tēvs, Usiņš, „labais vīrs" par gadskartu:

Jāniťs nāce par gadskartu	Usiņš nāca par gadskartu
Savus bernus apraudzit:	Savus bernus apraudzit:
Vaj tee eda, vaj tee dzera,	Vaj tee eda, vaj tee dzera,
Vaj Jāniti daudzinaj'. Broz. 128.	Vaj Usiņu godinaj' jeb daudzinaj. Anin. 28. l.p.

Jeb: Ko tee eda, ko tee dzera,
Ko eesēja druviņā. Spr. 290. l.p.

Eerašas, kas leecina par dabas košuma un auglibas svetkeem, ir: Puķu, meiju parnešana vartu, pagalma, tad eku jumtu, durvju un istabu izpuškošana; dažu zinamu meiju — pr. p. pileğa — aizspraušana aiz dzeedra saimneecibas telpâs, kā: kletis un kūtîs — laidarôs, kur tām jastāv tad līdz nākameem Jāņeem, tad līgošana par laukeem un ari šo puškošana ar meijām, pedigi tumsai eestajotees darvas mucas aizdedzinašana, kas kā gaismas, saules zimbols, it kā gaismas deevam par godu un suminumu uzvilkts ugunigs svetku karogs uzlūkojams. Uguni, ar kuŗu darvas mucas aizdedzinaja, senatnē centas dabut, rīvejot veenu koku pret otru. Tas zīmejas uz visas dzivibas izcelšanos.[1] Līgo [illegible]

[1] Sal. Adelbert Kuhna: Die Herabkunft des Feuers und Göttertranks.

nakts, šee nakts svetki, kuŗôs viseem jalīgo, nakts, kuŗa visi aka, kuŗā nedrīkst gulet, ir kā dabas misteriju svinešana, līdziga Eleuzinijas misterijām Atikâ, kuŗas sarikoja par godu Demeterai, zemkopības deevei. Šos mūsu svetkôs saule sasneeguse savu visaugstako stāvokli, savu visleelako siltuma speku; bet nu ta savu stāvokli mainis, tās speks mazinasees. Kā caur saules siltumu viss dzimst, zaļo, aug, zeed un plaukst, tā viņas siltumam ejot mazumâ, laikam greežotees uz rudeni, uz zeemu, — dabā viss nīkst, vīst un mirst. — Tas ir to domu kodols, ko izlobam no līgojamās nakts eerašām, no Jāņu dzeesmām. Lai gan šo nakti vistīm ligsmība valda un visi meelojas un preecajas, daudzinadami Līgo-Jāniti, deeva deliņu, zeedainiti, zilpautiti, zilzobiti un apdzeedadami ta seevu: „Jānišam balta seeva, ar seereem noboŗota", teikdami ta meitas:

Jānišam divi meitas, Ta leelā zeltu nesa,
Veena leela, otra maza: Ta mazā sudrabiņu. Bütn. 1603.

tad tomer visi sajut, ka ta tikai īsa naksniņa, kuŗā papardite zeed it pašā nakts vidiņā; ka tad drīz zeediņi nobirs, visam pee-ees gals; ka tad deen no deenas saules speks mazinasees, viss vītīs, nīks, mirs. Tas jau ar' izsacits tôs vardôs: „Jānits kannu sadauzija, uz akmeņa sededams". Tas citeem vardeem tas pats, ka saules meita olikst avotā zelta kannu mazgadama. Caur tam ir pašas saules gaismas liktenis, t.i. tās audzinataja speka mazinašanās, zimets. Zem „kannas" ir saprotama pate saule, kuŗu Perkons cenšas atreebt avotā spardams. To pašu, kaut postu pee saules, gaismas varoņa zimbola, šo līgojamo nakti šaņa sadauzītās kannas, cerams rauga izlabot „deeva delis", sadauzito kannu sastīpodams „sudrabiņa stīpiņām". Tas ir, Usiņa mazakais dels, kuŗa zimbols ir mēness, izlabo sava brāļa, pravakā Usiņa dela, Līgo-Jāniša līgojamās nakts reibumâ izdarito treeki. Dzeesmā sacits: Jānits kannu sadauzija

Uz akmeņa sededams;
Deeva delis sastīpoja
Sudrabiņa stīpiņām.

T.i. totees, ko saule nu deenu pa deenai mazak spīdēs, to nu izpildīs pa tumšām naktīm mēnesis. Šee divi „Deeva deli", kas pec teksta turami par Usiņa deleem:

Usiņam divi deli
Abi veenu vecumiņ;
Neredzeja, kad tee dzima,
Tik redzeja staigajot:
Pravakais, kad stradaju,
Mazakais, kad guleja.

Usiņam divi deli
Sarkanām galviņām;
Veenu suta peeguļā,
Otr' ar arklu tīrumâ.
Auniņ, 41 un 42.

bet pec varda nozimes („Deeva dēli") var ari but mīļā Deeviņa dēli, atgādina mūsu mytiskajēs varoņu teikās pee diveem brāļeem, kas ari veens otram izpalīdzas. Tad kā Usiņš un mīļais Deeviņš še kā gaismas deevi nav šķirami, tapat ari Deeva dels, Līgajs-Jānītis, un Deeva dels „ar sudraba stīpiņām" paleek tai pašā gaismas radneecībā. Tā kā Usiņām ir divi dēli, veens prāvaks, otrs mazaks, tā ir:

Jānišam divi meitas,
Veena leela, otra maza:
Ta leelà zeltu nesa,
Ta mazà sudrabiņu.

Tā tad varam zīmet šai Deeva dēlā, Līgo Jānītī, zeedainītī, zilzobītī etc. tādu pašu gaismas deevu, kadī ir Usiņš, mīļais Deeviņš, tikai drusku citadakā izvertibā, attīstibā.

Šōs nakts svetkōs, šo līgojamo nakti ir it visi modri, it visi līgo,
top meeloti ar peenu, seeru un alu, it visi ir kājās, mazs un leels, jauns un vecs, puiši un meitas, vīri un seevas; jo visleelakais sods draud tam, „kas guleja Jāņu nakti". Šo nakti svin tak dabas misteriju, dabas precibas, kāzas; jo ar mūsu „Līgo" vedams sakarā (snkr. lingga, linggam) Lingam Indijā – virišķa loceklis kā dabas radibas spēka zimbols, kam pee greeķeem ir vards φαλλός, ko seeveetes Dioniza Ozīris svetkōs procesijā nesa. Indeešu Lingam bija sevišķi preesteŗi – lingamisti. Tā ari Jāņu dzeesmas daudzina, ka tee, kas līgoja Jāņu nakti, dabus sekošā rudenī preceties un pašu Jāni, Deeva dēlu, tee par preekšzīmi gulda šo nakti ar ta skaisto līgaviņu vaj ari skubina viņu:

Lec, Jānīti, kur lekdams,
Lec uz stalli pee meitām
Tur bus laba silta guļa,
Laba salda bučošana.

Un: Kas tur spīd, kas tur mirdz
Viņā lauka galiņā?
Jānīts pina zelta kroni
Preekš jaunām meitiņām.

Un uzstājas šo Līgā nakti dzeesmu bagatas teicejas ar Jāņu berneem un līgot līgo pa pļavām, druvām un ap labibas laukeem, tos ar meijām apmeijodami un pedigi līgo un deij ap darvas mucu ugunim. Bet šo nakti ir līdz līgsmajōs svetkōs ari vel citi augstaki speki, no kuŗeem atkaras cilveku labklajiba. Tee staigā, šo nakti burvjus un raganas aizdzīdami un svetibu visur un viseem nesdami.

Deeviņš gāja rudzu lauku,
Rudzu rogu cepurīti;
Laima gāja auzu lauku,
Auzu skarn metelīti.

Un Jāņu berni visu nakti līgo, deij, veesojas un meelojas, kas Jāņu māte laipni izdala „šim sturīti, tam sturīti" seera pate paturedama „seera viduciti", kamer Jāņu tevs, „kam bij mecži tīrumā" paceena ar gardu alu.

Jaņu dzeesmas.

Ja tās un īsumā aplūkojam pa daļai pēc „Latvju dainu" eedalijuma, tad dabonam par Jāņeem sekošu eeskatu:

1) Rīkojas un posās uz Jaņu vakaru.

a) Dara alu, cep raušus, seen seeru.

Par gadiņu Jānits nāca,
Kā mēs Jāni meelosim?
Sildam peenu, cepam raušus,
Tā mēs Jāni meelosim. 32318.

Jānits nāca, Jānits nāca,
Ko mēs Jāni meelosim?
Nokausim purva Dzervi,
Upē zaļu līdaciņu. 1.

Dar', bāliņ, meežu alu,
Dod Jāņam padzertees;
Šogad meeži trekni auga,
Alus rūga putodams. 32309.

Devu, devu Jānišam,
Ko es biju solijusi:
Cepli maizes, mucu alus,
Nobaŗotu siveniņu. 32311.

Jaņa māte, seen man seeru,
Tevi sauca sejejiņu,
Mana māte nevīžoja
Ne akmiņa pacilat. 32313.

Mana balta māmulite
Mazu seeru sasejuse.
Ko tu dosi ganiņam,
Ko zālīšu nesejam. 32317.

Jāņu māte seeru seja
Deviņeemi stuŗišeem;
Sim stuŗitis, tam stuŗitis,
Man pašam viducitis. 32314.

Jāņu māte seeru seja
Deviņeem žubureem;
Sim stuŗitis, tam stuŗitis,
Man pašai viducitis,
Man pašai viducitis
Par akmeņa celumiņu. 3.

Jānitim klaipu cepu
Triju ritu maluminu,
Ne deviņi nevareja
Smaga klaipa kustinat. 32317.

Daudz govis Jāņu ritu ālavas mauva,
Kam seeru neseju Jaņu vakariņu. 32310.

b) Pin no puķem un mētrām vaiņagus, pušķo māju meijām.

Ai Jānīša vakariņš
Ozuliņa tērētajs!
Grib darziņi, tīrumiņi,
Grib meitiņas vainaciņu. 32320.

Es cespraudu ozoliņu
Pagalmiņa viducī;
Jānits kāra cepuriti,
Es pakāru vaiņadziņu. 32323.

Kur, Jānīti meijas cirti,
Kad meijaji leevenites?
Deeva dēla rājumā[1](v. līdumā)
Smuidrajōs ozolōs. 32335.

Es pazinu to sētiņu,
Kur bij daudz jaunu puišu (meitu):
Leela ēka, maza ēka,
Vis' ar pušķi galiņā. 32329.

Es jums saku, jauni puiši,
Puškojeeti klētes jumtu,
Tad Deeviņis jūs puškos
Ar meežeem, ar rudzeem. 32326.

Jaunas meitas ko gaidat?
Puškojati klētes jumtu,
Ta Deeviņis jūs puškos
Ar slaikeem brūtgāneem. 32333.

1) Rājums ir tīrīta pļava; tīritas druvas gabals. Sal. Mlm. vardnicu.

Visi, puiši, ko gaidat?
Puškojati vijas jumta,
Tad Deeviņis jūs putkos
Ar rudzeem, ar meežeem. 32326,2.

Dzirnaviņas raudajās,
Ka nelika vaiņadziņa.
Neraudeet dzirnaviņas,
Likšu Jāņa vakarā. 32321.

Es Jāniša istabiņu
Ar ābulu izkaisiju:
Šovakar izkaisiju
Ar sarkanu ābuliņu,
No rītiņa tad kaisišu
Ar balto ābuliņu. 32324.

Es novijn vaiņadziņu
No visām puķītēm;
Es uzliku vaiņadziņu
Pašā Jāņu vakarā,
Jānīt's manim roku sneedza
Pašā Jāņu vakarā. 32328.

Jānišam daudzi puķu,
Savij man vaiņadziņu,
Citas zeed darziņā,
Citas darza maliņā. 32332.

Viju Jāņa vakarā
Darza puķu vainaciņu
No rozem, magonam,
Vaskajam klenģerem. 32328.

Zāļu deenas vakarā
Jaunas meitas kroņus pin,
Zeemas svetku vakarā,
Tad vel viņus galvā leek. 32336.

Es nopinu vaiņadziņu
Visadām lapiņām,
Zeedej' mans vaiņadziņš
Visadeem zeedineem. 32327.

Es jums saku, Jāņa berni,
Metat kokus no celiņa,
Jās Deeviņš, brauks Laimite,
Kritīs Laimes kumeliņš. 32325.

Jauni puiši, jaunas meitas,
Tīrijeet ceļmaliņas,
Deeviņš brauce, Laime jāja,
Pakrit Laimes kumeliņš. 1.

c) Tērpjas paši svetku rotā.

Trīs deviņas velejos,
Jāņa nakti gaididama;
Kad atnāca Jāņa nakte,
Balts krekliņis mugurā. 32346.

Šuj man kurpes, kurpeneeks,
Zeltitām lapiņām,
Lai es varu Jāņa nakti
Ceema puišus kaitinat. 32344.

Peecus gadus ganôs gāju,
Katru gadu kažociņš,
Nu atnāca Jāņa vakars,
Visi peeci mugurā. 32342.

Meitiņ, tava skaista rota
Jāņa nakti jagodē;
Izgodejse Jāņa nakti,
Leec pūriņa dibenā. 32341.

Puškojees, brālelini,
Ar ozola lapiņām,
Kam nīdees dzivodams
Ar kaimiņu meitinām. 32343.

Jānišam jostu audžu
Deviņeem dzipareem;
Jānīt's manas aitas gana
Šo garo vasariņu. 32339.

2) Gaida un ielīgo Jāņus.

Visu gadu Jāni gaidu,
Nevareju sagaidit,
Nu es viņu sagaidiju
Pašā Jāņu vakarā. 32351.

Celees, brālīti (jeb: N.N.), aunees kājas,
Eesim Jānīti eelīgot. 32352.
Kas to Jānīti pirmo eelīgoja?
Visupirmus ganiņi, tad arajiņi,
Visupeec māmiņa ar savām meitām. 32353.

Kas Jānīti eelīgoja
Visupirmis vasarâi?
Pirmee gani eelīgoja,
Tad araji, ecetaji,
Tad tās pašas saimineeces
Pee seeriņa gabaliņa,
Tad tee paši saimineeki
Pee jēriņa, kazleniņa,
Visupeci jaunas meitas
Eet zeediņus lasidamas. 32353, 5.

Kas Jānīti eelīgoja
Visupirmu vasarâ?
Jovu gani eelīgoja,
Tad araji, ecetaji,
Tad i paši saimeneeki
Pee galdiņa sededami,
Pee galdiņa sededami,
Bikerites gāzidami. 4.

Laužat skalus, pušat guni,
Laižat Jāni istabâ. (V. Laižat Deevu istabâ).
Jānīts stāv aiz durvim
Nosvīdušu kumeliņu. 32354.

3) Jāņu deena peemirsta, negaidot peenākuse.

Te nu seko vesela rinda dzeesmu, kas min Jāņa jeb Jāņu deenas svinešanu, kuŗa esot peemirsta. Ši Jāņa deenas svinešana, zinams, ee-vesta no garidzneecibas līdz ar Jāņa vardu un bus no seneem latvee-šeem gan maz bijuse eevērota, kā viņu eerašām sveša eestāde. Te pee tada traucejuma un apjukuma noteek, ka ari Jāņu nakts, kā Jāņu deena peenākuse nezinot.

Atnākuse Jāņu nakte
Visa mana nezinama,
Ne man šūti linu krekli,
Ne snātnites[1] balinatas. 32364, 2.

Atpakaļi, Jāņa deena,
Kam atnāci nezinama!
Ni paguvu kroņu vīti,
Ne snātnišu[1] balinat. 3.

Atpakaļi, Jāņa deena,
Kam atnāci nezinama!
Ne māmiņa sseru sējse,
Ne karašu plikšķinajse. 32356.

Man atnācā Jāņu deena
Pavisami negaidot,
Ne man bija kroņi pīti,
Ne Jānītis dandzinats. 32362.

4) Jāņu zāles. Paparde.

Visas bija Jāņu zāles,
Ko pluc Jāņu vakarâ.
Pluc' papreekšu buldurjāni,
Tad balto daboliņu.
Grāvīju grāvijus izstaigajis,
Buldurjāņa mekledama.

Trešā grāvja galiņâ,
Jur atradu buldurjāni. 32403.
Veena pate Jāņa zale
Deviņeem žubureem;
Devitâ žuburâ
Zelta poga galiņâ (v. Zelta zeedi nozeedoja). 32400.

1) Sal. Ulm. - snātene, snāte snāne, linu sega; seeveešu stīvi kruncota linu jeb Kembrie-sagša.

132?

Visa bija Jāņa zāle,
Ko pluc Jāņa vakarā;
Ko pluc rīta saulītē,
Ta vairs leeti nederēja. 32401.

Vaj tās visas Jāņu zāles,
Ko pluc Jāņu vakarā?
Cita bija Jāņu zāle,
Cita Māŗas papardiņa. 32399.

Ne tās visas Jāņa zāles,
Ko rauj Jāņa vakarā:
? Rubatenes, buldurenes[1]
Tās īstās Jāņa zāles. 32390.

Plucat, berni, zilgalvites,
Tās pirmās Jāņa zāles;
Saplukuši zilgalvites,
Eit pa ceļu dzeedādami. 32395.

Pee zāļu plukšanas meitas kaiřina puišus, šo zāles it kā neeva-damas, bet savas izvēledamas no visteeicamakām, kā:

Aboltiņš, dedestiņš[2]
Jaunu meitu Jāņu zāles;
Suņņburkši,[3] pupurlakši[4]
Jaunu puišu Jāņu zāles. 32367.

No taleenes es redzeju,
Kuŗas puišu Jāņu zāles:
Sīvi dadži, asas nātres,
Tās bij puišu Jāņu zāles. 2.

Nu es eešu skatitees,
Kuŗas meitu Jāņu zāles:
Sīkas rozes, magonites,
Tās ir meitu Jāņu zāles. 3.

Deevkociņi,[5] bišķresliņi[6]
Jaunu meitu Jāņu zāles;
Puišeem oši, puišeem kļavi,
Puišeem zaļi ozoliņi. 32368.

Es atnesu Jāņu mātei
Dižani raibas Jāņu zāles;
Andzē, Deevs, māmiņai
Baltgalvišus teleniņus. 32373.

Es aizgāju zalitēs,
Es zališu nedabuju,
Man eedeva mīļā Māŗa,
Avotā peeplukusi.
Ta sacija eedodama:
Dod savām telitem! 32372.

Papardite, lēdzirknite[7]
Ta ir leelā Jāņa zāle. 32392.

Es eedama istabāi
Stāvu metu abuliņu,
Lai tas auga, lai zeedeja
Līdz citeem Jāņišeem. 32369.

Eemetam Jāņu zāles
Jauna puiša gultiņā;
Deevs dod tam citu gadu
Otru jaunu guletaju. 32370.

Visas puķes nozeedejšās,
Papardite nezeedejse;
Ta zeedeja Jāņa nakti
(v. Zeltiteem jeb Dimantiņa)
Sudrabiņa zeediņeem. 32415.

Ei, sveta papardite,
Ka randaji Jāņu nakti?
— Ka man bija nerandat,
Jodu māte[8] zeadu rave. 32408.

Es domaju, es gādaju,
Kas plaviņu nosleedeja:
Jāņa berni nosleedeja,
Jāņa zāles lasidami. 32374.

Lai puķites, kam puķites,
Līgo, līgo!
Man bij skaisti staipeknīši;[9]
Līgo, līgo! 32386.

5) Gani pardzen lopus mājā, ~~velaik~~ laidarā, apkopj un aplīgo.

Ak, tu govu Māršaliņa,[10]
Leelas govis audzejusi:
Kūtī ragi ne-eestilpa,
Dasžā rūmes nedabuja. 32416.

10) jeb miršaviņa, ... [illegible] līgo, kas lopus dzen ... [illegible] K. Ulm.

9) ~~Velnmoši~~ v. ~~Velnmiši~~ ... [illegible] rave.

N 221 p 138

123

1) buldurenes gan tā pate zāle kas buldur-jānis.

2) dedestiņš apzīme vispār to pašu, ko amoliņš, āboliņš, āboltiņš, daboltiņš...

3) arī suņu stiebri, Schierling.

4) dažādu formu variacijas, kā: pupurlaukši, pupulajs, pupulaji, puplači, puplakši, pupulapas, Dreiblatt, Menyanthes trifoliata. Tā ir zāle pret auksto drudzi, malaria.

5) Deevkociņi, die Haberraute, Artemisia Abrotanum.

6) biškresliņi, Rainfarren, Tanacetum vulgare; mazais bišukresls, Goldkraut, Senecio vulgaris.

7) lēdzirkoni, Wiesenkohl, Cnicus oleraceus.

8) Jōdu mātes vietā stāv variantôs Velancesi vaj Vele, nīši zeedus rāve.

9) staipeklis, staipekle, Gänserich jeb pareizāki Bärenklau, Lycopodium inundatum jeb clavatum.

10) jeb maršaviņa, sievele, kuŗa līgavas lopus dzen pie Lankešī.

Sn. Ulm.

Jeselok

Appuškoju raibu govi
Ar berziņa žagareem;
Puško, Dievs, citu gadu
Ar raibām telitem. 32417.

Augstu metu Jāņu zales,
Lai telites leelas auga,
Lai telites leelas auga,
Lai tās pulka peena deva. 32419.

Iesim, meitas, skatitees,
Kadas govis laidarā:
Citas zilas, citas melnas,
Citas baltu muguriņu. 32420.

Gosniņ, mana raibuliņa,
Kas tev raibu norakstija?
Mīļa Māra norakstija,
Svetu vītu ganidama. 32426.

Eita, berni, lūkotees,
Ko dar Jānis aplokā.
Pitin pina, vītin vija
Meitām govu slauktuviti. 32421.

Jānis gāja gar varteem,
Stīpu bunte mugurā;
Nāc, Jāniti, sētiņā,
Stīpo manus peena spaņņus. 32430.

Jānits seda kalniņā,
Zāļu nastu mugurā;
Cik zališu nastiņā,
Tik telišu kūtiņā. 32433.

Jānits sedi kalniņā
Zāļu nasta mugurā;
Cik zališu nastiņā,
Tik tev seera gabaliņu. 32434.

Kas eemeta raibu koku
Manā govu laidarā?
Mīļa Laime eemetusi,
Raibu govi gribedama. 32436.

Kas eemeta zelta laipu
Manā govu laidarā!
Jāņa berni eemetuši,
Jāņa nakti līgojot. 32437.

Kas eemeta zelta puški
Manā govu laidarā?
Mīļa Māra eemetusi,
Maz telišu atradusi. 32438.

Līgo saule vakarā,
Līgo gani sētiņā,
Līgo pati mīļa Māra
Telitem vartu vert. 32444.

Leni gāju par pagalmu,
Leni vēru kļava durvis,
Lai tij govu Māršaviņa
Nesatrūka gulejuse. 32442.

Melna odze eeteceja
Manā govu laidarā;
Ta nebija melna odze,
Ta bij govu Māršaviņa. 32446.

Metam zales laidarā,
Lai telites vaislojas;
Cik zališu, tik telišu
Jāņa mātes laidarā. 32448.

Nāc arā, Jāņu māte (saimeneece),
Es teikšu govu Laimi:
Laidarā apakš sleegšņa,
Tur gul tava govu Laime. 32449.

Ai, tu govu Māršaviņa,
Kur gulēji Jāņu nakti?
Stalliti pasleegsnē
Kā melnā vabolite. 1.

Jāņu māte nezinaja,
Kur gul govu Māršaviņa:
Kūtī gul zem silitas
Kā mellā vabulite. 3.

Jaunas meitas nezinaja,
Kur gul govu Mārinite:
Zem silitas kūtiņai
Kā melnaja vabolite. 4.

Jaunas meitas nezinaja,
Kur gul govu Māršaviņa:
Stallee gul zem silites
Sudrabiņa spilvenā. 5.

Sit, Jānīti, zelta vadzi
Savas kūts dibinā,
Tur pakāra mīļa Māra
Savu baltu slauceniti. 32452.

Trim kartām jostu jožu
Govu kūti da-eedama;
Audzē, Deevis, mīļa Māre,
Trim kartām laidarā. 32453.

Aitiņ, mana bērbaliņa,
Pušķo manu auguminu,
Es pušķoju tavu kūti
Jāņa deenas vakarâ. 32454.

Kas grib baltu villainīšu,
Lai dzen aitas peegulā:
Jāņu nakti zelta rasa,
Tad aitiņas mazgajās. 32455.

6) Saimneece paceenā ganus ar seeru un peenu.

Seera, peena gamiņam,
Peena sulas arajam,
Kam apara papuvīti
Melnajām velenām. 32457.

Seera, peena, māmuliņa,
Par telīšu ganijumu;
Ja nedosi seera, peena,
Nedzīs govis abolā. 32460.

Seera, peena man, māmiņ,
Es bij tava govu gane,
Es telites peeganiju
Pa zaļo dābolinu. 32463.

Seera, peena, māmuliņa,
Savam govu gamiņam;
Arajam peena sulas,
Sutinatu eevas kūju. 32462.

7) Līdzekļi pret raganām, burvjeem, skauģeem, kas Jāņu nakti sevišķi darbigi.

Ai, meitas, meitas, glabajeet govis!
Ragana krūmōs, slaucene rokâ. 32467.

Eestādiju asu dadzi tīrumā,
Burvjeem, raganām plēvatees. 32470.

Eestatu abeli tīruma vidû,
Kur burvjeem, raganām žāpstitees.[1] 1.
Eestatu dadziti laidara vidû
Raganai maukai žāpstitees![1] 32471.

Maijot meijoju laidara vartus,
Abelem, vilku abelem,
Krūklem un apsem,
Laumām, raganām žāpstitees.[1] 32471, 2.

Eestādiju ērkšķu krūmu
Savê govu laidarê:
Jāņa nakti ragan' mātes
Pulceetees pulceijās. 32469.

Nu ir laiks raganām
Beku laust siliņā:
Visi četri perkoniņi
Jūrmalâ kāzas dzera. 32486.

Pineet, meitas, ērkšķu kroni,
Meteet govu laidarâji,
Lai raganai acis bada,
Jāņu nakti skraididama. 32487.

Skreen, ragana, šķērsu gaisu,
Ne manā sētiņā,
Mana sēta dzelžeem kalta,
Adatam jumti jumti. 32490.

Ķķibu greizu tiltu taisu
Raganām pāri skreet,
Lai tās savu kaklu lauza
Pirmajā skrejeenâ. 32488.

Lec, Jānīti, kur lekdams,
Lec lopiņu laidarzâ,
Min rupučus, min raganas,
Tīrī manu laidarziņu. 32483.

Nolaid skauģu, mīļā Māre, Cērt ar dzelzu zobenīti,
Jāņu mātes laidarî, Sit ar vara trumulīti. 32484.

1) Žāpstitees, žārbitees, žārbit, žārbotees, trakot, daugitees apkart, kokōs kapt, jātniski kapt kokā.

Ņem, Jānīti, melnu zirgu,[1]
Apjaj savus tīrumiņus,
Lai burītis nenobūra,
Lai skauģītis nenoskauda. 32485.

Teesa, teesa, ne meliņi
Visu ļaužu valodiņa:
Jāņa naktī meitas gāja
Raganâs, vilkacês. 32492.

Buŗ man buŗi, skauž man skauģi
Nevar mani izpostīt:
Deeviņš taisa dzelžu sētu
Apkārt manu māju veetu. 32468.

Sveesta, peena upe teka
Manâ govu laidarâ,
Tur nolauza skauģis kaklu,
Tur deviņas raganiņas,
Tur noslīka laumes meita[1]
Bez saulītes vakarâi. 32491.

[1] Pērkona dobeši, kas nes tīrumeem auglību, svētību?

[1] Pee Stendera: Hexe, fliegende Drachen; pee Bergmana: Erdgöttin in Rujen spīgane.

8) Apkopj stallī zirgus un aplūko.

Dunco kunga stiliņģî
Ābolaini kumeliņi;
Ceeré paši jājējiņi,
Zelta peeši kājiņâ. 32495.

Div' cerbītes ceļu tek
Nosukātu cekulīti;
Kâ nav kauna Jānītim,
Nesukāts kumeliņš. 32496.

Sirmi zirgi jūŗu peld,
Zelta segli mugurâ;
Staigâ paši stalļa puiši,
Zelta peeši kājiņâs.
Jānīšam sirmi zirgi,
Māsas jāja peegulâ;
Tautiņâmi acis dega,
Caur krūmeem raugotees. 32498.

Var. Es redzēju, peld pa jūru
Melli buļļi balti ragi:
Melli buļļi balti ragi
Tee tās jūŗas needres lauza.
Tee nebija melli buļļi,
Tee Deeviņa kumeliņi;
Tee nebija balti ragi,
Tee sudraba eemauktiņi.
Deeviņš savus puišus raja
34042.

Jauni puiši nezināja,
Kur guļ zirgu māmulīte:
Vidû stalļa apakš grīdas
Zaļâ zīda nēzdogâ. 32499.

Jauni puiši nezināja,
Kur guļ zeedu māmulīte:
Vidû stallî apakš grīdas
Zaļâ zīdu deķītê. 1.

Man peedzima Jāņa naktī
Baltai ķēvei kumeliņš;
Ja zirdziņš, — tētiņam,
Ja ķēvīte, — māmiņai. 32500.

Nāc ārâ, Jāņa tēvs (al.: saimeneeks),
Es tev teikšu zirgu Laimi:
Zirgu stallî apakš sleegšņa,
Tur ir tava zirgu Laime. 32501.

9) Peegulâ nejaj (al.: jaj).

Ai, puiši, puiši, glabajeet zirgus!
Jānītis krūmôs, eemaukti rokâ. 32502.

Jānis sež kalnâ, eemaukti rokâ;
Pasakeet puišeem, lai glabâ zirgus. 3.

Aiz upītes zaļa zāle
Zelta rasa galiņâ,
Tur jās mani bāleliņi
Jāņu naktī peegulâ. 32503.

Es nejātu Jāņu naktī
Kumeliņu peegulâ:
Jāņu nakts vīstu nakts,
Novīst manis kumeliņš. 32505.

Es nejātu kumeliņu
Jāņu naktī peegulâ:
Jāņu naktī jaunas meitas
Meklê manu kumeliņu. 32506.

Jāņu naktī, bāleliņi,
Nejajeet peegulâ:
Meža-māte suņus sauca,
Ridîs jūsu kumeliņus. 32508.

Es jums, (sakú,) jauni puiši
Nejajati peegulâ;
Pats Jānitis kumeliņu
Pavadâi edinaja. 32504.

Jajat, puiši, peegulâ
Vilkābeļu līdumâ;
Tur tee visi grecineeki
Jāņa nakti ligsmojas. 32507.

Kas spīdeja, kas vizeja
Vinâ meža maliņâ?
Veci puiši zirgus gana,
Veca spalva mugurâ. 32511.

Jāņu nakti, bāleliņi,
Peegulâ nejajat:
Jānits jūsu kumeliņus
Dzelža zāli edinâs. 32512.

Jānits zirgu nojadija,
Peegulņeeku mekledams;
Gudri mani bāleliņi,
Tee nejaja peegulâ. 32509.

Jānits jaja visu nakti, -
Peegulņeekus mekledams:
Peegulņeeki gudri vīri,
Visi gul sētiņâ. 1.

Jānits zirgu nosvīdeja,
Peegulņeeku mekledams.
Peegulņeeki gudri bija,
Negul ceļa maliņâ,
Tee gul upes līcīšôs
Smalkajôs karkliņôs,
Needru kaulu guni kūra,
Lai dūmiņi nekūpeja. 32510.

Jānits zirgu nojadija,
Peegulņeeku mekledams;
Peegulņeeki gudri vīri,
Eejaj upes līcitî,
Needru kaulu guni kūra,
Lai dūmiņi nekūpeja,
Lai dūmiņi nekūpeja,
Lai Jānitis neredzeja. 5.

Jānits zirgu nojadija,
Ganu meitu mekledams;
Ganu meitas gudras bija,
Gana sila vidiņâ,
Gana sila vidiņâ,
Negan' ceļa maliņâ. 3.

Jānits zirgu nojadija,
Peegulņeeku mekledams,
Gudri bija peegulņeeki,
Negul ceļa maliņâ,
Gul upites līcitî
Pašâ Deeva dārziņâ. 4.

No Jurģeem līdz Jāņeem
Puiši jaja peegulâ;
Pašâ zāļu vakarâ
Eelīduši aizkrāsnê. 32513.

No Ūsiņa jauni puiši
Negul vairs istabâ;
Pašâ zāļu vakarâ
Sasavēlas aizkrasnî. 2.

10) Māju ļaudis aplīgo savus dārzus, laukus, pļavas.

a) Aplīgo dārzus.

Kam tās tādas leelas mājas,
Kam tee kupli koku dārzi?
Tās Jāniša leelas mājas,
Tee Jāniša koku dārzi. 32520.

Kapostiņi dārziņâ,
Kur ta pate stādītaja?
Stādītaja kletiņâ,
Loka baltas villainites. 32519.

Ņem, Jāniti, melnu zirgu,
Apjaj manu sakņu dārzu,
Izmin natres, izmin zāles,
Lai aug tīri kapostiņi. 32523, 3.

Ej, Jāniti, platgalvīti,
Lec kapostu vidiņâ (dārziņâ),
Lai kaposti plātîjās
Kâ Jāniša cepurite. 32524, 3.

Līgojeeti Jāņa nakti,
Lai aug mūsu kapostiņi,
Lai aug mūsu kapostiņi
Kā Jāniša cepurite. 6.

Ai, pupiņa melnacite,
Tavu košu vainadziņu,
Es bij meita, man nebija
Tik dižana vainadziņa. 32514.

Kadi zeedi pupiņai?
Raibi zeedi pupiņai;
Tee Deeviņa pakariņi,
Mīļas Māras vizulīši. 1.

Es redzeju melnu ogli
Pee debess zvērojam.
Krit' zemē, melnā ogle,
Krit' apiņu dārziņā. 32516.

Jānits savu kumeliņu
Sejaj bišu dārziņā
Medainām kājiņām,
Vaskaineem eemaukteem. 32517.

Skaistas rozes dārziņā,
Kur ta pati destitaja?
Destitaja klētiņā
Loka baltas villainites. 32519, 2.

Ko, darzneeks, nu bēdees
Ar savēm stipolēem?
Saulē lukstī novītuši,
Tarpi saknes nograuzuši. 32521.

Kadi zeedi pupiņai?
Raibi zeedi pupiņai.
Tee nebija pupu zeedi,
Tee bij Deeva pakariņi.[1] 32518.

Pupiņam raibi zeedi,
Tur bij labi cimdu raksti;
Tee nebija pupu zeedi,
Tee bij Deeva cimdu raksti. 2.

Es redzeju melnu vistu
Vidū gaisa lidinot.
Krit' zemē, melna vista,
Krit apeņu dārziņā. 1.

Klusat, visa istabiņa,
Lai es teicu pasaciņu:
Zirnits auga kāsitē,
Kaņepite cekulā. 32525.

Aplīgoju savu Kranci,
Savu leelu rožu dārzu,
Lai Krancīša vilks nenesa,
Lai rozites nenosala. 32515.

b) Aplīgo laukus.

Ai, brālīti, ai, brālīti,
Tavu leelu rudzu lauku!
Visu nakti salīgoju,
Laukam galu neatradu. 32526.

Aplīgoju rudzu lauku,
Kadeem zeedeem rudzi zeed:
Peleceemi zeediņeem.
Aplīgoju kveešu lauku,
Kadeem zeedeem kveeši zeed:
Dzeltoneemi zeediņeem.
Aplīgoju meežu lauku,
Kadeem zeedeem meeži zeed:
Dzeltoneemi zeediņeem.
Aplīgoju auzu lauku,
Kadeem zeedeem auzas zeed:

Ak tu pūra koguliti (koguriti?)[2],
Tavu daiļu augumiņu!
Rigas kungi tevis dēļ
Zelta naudu leedinaja. 32527.

Labvakaru, rudzu lauki,
Kā Deeviņis palīdzaja (v. tev līdzeja)?
Kā Deeviņis palīdzeja
Peleks zeedus nozeedet?
Labvakaru, meežu lauki,
Kā Deeviņis palīdzeja?
Kā Deeviņis palīdzeja
Dzelt'nus zeedus nozeedet?
Labvakaru, linu lauki,
Kā Deeviņis palīdzaja?
Kā Deeviņis palīdzaja
Zilus zeedus nozeedet?

1) puški. — 2) Kogulis // koguris (kogars ir pumpurs, ķekars; k un r mainās: skrinis ... rinds [illegible]

144. Balteem zeedeem auzas zeed.
Aplīgoju zirņu lauku,
Kadeem zeedeem zirņi zeed:
Raibeem zeedeem zirņi zeed.
Aplīgoju linu lauku,
Kadeem zeedeem lini zeed:
Zileem zeedeem lini zeed. 32528.

Deeviņš brida rudzu lauku
Ar peleku meteliti;
Kad izbrida, tad apsedza
Pelekámi varpinám. 32533.

Deeviņš jaja rudzu lauku
Ar peleku meteliti,
Pretim jaja mīļa Māra,-
Šei bus laime pļavejam. 32534.

Laima gāja auzu lauku
Auzu skaru meteliti;
Deeviņš gāja rudzu lauku
Rudzu rogu cepuriti. 32555.

Ņem, Jāniti, augstu zirgu,
Apjaj manu tīrumiņu,
Cel asniņu augstumā,
Min zāliti zemumā. 32559.

Audz, meeziti, ņem krūmiņu,
Šorudeni daudz vajaga:
Man māsiņa izvedama,
Brālim seeva parvedama. 32529.

Kas to zeltu[2] izlaistija
Pa Jāniša rudzu lauku?
Deeviņš zeltu izlaistija,
Tīru maizi gribedams. 32548.

Jāņa māte rudzus brida,
Samta svarkus paceluse;
Kur nolūza veen varpiņa
Tur uzauga div' varpiņas. 325[illegible]

Ne kaļkli veen auga
Rūndales laukā,
Aug rudzi, aug kveeši
Veldzē kreizdami. 32557.

Labvakaru, zirņu lauki
Kā Deeviņis palīdzeja?
Kā Deeviņis palīdzeja
Sarkņus zeedus nozeedet?
Labvakaru, rāciņ' lauki,
Kā Deeviņis palīdzeja?
Kā Deeviņis palīdzeja
Baltus zeedus nozeedet? 32553.

Jānits jaja rudzu lauku
Ar pelaku meteliti,
Lai zeed mana rudzu druva
Pelakeem zeediņeem. 32546.

Kas apjoza zelta jostu
Apkart manu rudzu lauku?
Mīļa Māra apjozuse,
Jāņu nakti staigajot. 32547.

Tev, Deeviņ, labs zirdziņš,
Apjaj manu rudzu lauku;
Tev, Laimiņ, plata sagša,[1]
Apsedz manu govu dar̦zu. 32561.

Labvakar, Jāņu tēvs,
Sedlo savu sirmu zirgu,
Apjaj rudzus, apjaj meežus,
Apjaj visus tīrumiņus,
Lai aug rudzi, lai aug meeži,
Lai aug visa labibiņa. 32552.

Deeviņš sēja sudrabiņu
Visu gar̦u Jāņu nakti.
Sej, Deeviņi manu teesu
Tele veenu birzumiņu. 32536.

Kas tos rudzus novartija
Pašā Jāņu vakarā?
Jāņa berni novartijši,
Pašu Jāni mekledami. 32549.

8 8

Kur̦a laba saimeneece,
Apeet savu rudzu lauku;
Kur̦a kada palaistuve,
Ne ap dar̦zu ne-apgāja. 32550.

10

Es šķitos Jāņa nakti
Apeet brāļa rudzu lauku;
Izsvīst gaisma, uzlec saule,
Ne līdz pusi nenogāja. 32539.

12

1) [illegible]
2) Šī glezna atgādina rudzu dzeltenumu.

c) Aplīgo pļavas.

Pļavas dzeesmu nodzeedaju,
Par pļaviņu pāreedama;
Man peebira pilnas kurpes
Zīlu zeedu, zelta rasas. 32567.

Kam ta tada puķu pļava,
Kur māsiņas pāri gāja?
Ta brālīša puķu pļava,
Ko pļaun Jāņu vakarâ. 32565.

Es eebridu Jāņa naktī
Bandeneeka pļaviņā;
Trīs gadiņi ta pļaviņa
Zelta miglu nomigloja. 32564.

Līgo saule, līgo bite
Pa leelo tīrumiņu,
Saule seenu kaltedama,
Bite zeedus lasidama. 32566.

Ai, donili, mazgalvili,
Kam ūdenî līgojees? –
Es uzteicu Līgo savu,
Kas man' Jāņu audzinajis,
Kas man' Jāņu audzinajis
Ūdentiņa maliņâ.

11) Aplīgo dažadas veetas un leetas.

Labvakar jūs vabiņas,[1]
Ká labi jūs stāvat?
Vakar bija leela vētra,
Ká jūs visas nenolauza! 32576.

Šuv, bitit, vaska kreslu
Zem zaļâ ozoliņa,
Sur sedeja Jāņa māte,
Jāņa bernu gaididama. 32577.

Kam ta sēta kalniņā,
Astoņām jumta istabiņa?
Tur saulīte mirdzinaja
Migliņā ritiņâ. 32572.

Kas peesaja melnu zirgu
Pee Jānīša klētsdurvim?
Deeva dēli peesejuši,
Meežus, rudzus mērodami. 32574.

Kas peesaja mellu zeergu
Pee manám klētsdurvim?
Jānits sēja mellu zeergu,
Meežus, rudzus klētî vest. 32574, 2.

Jānits vāģus kaldinaja
Deviņeem skritulеem,
Ar ko meežus, ar ko rudzus
Klētiņā ritinat. 32571.

Neveenam tada darza
Ká tam mūsu Jānišam:
Zelta sēta, vara vartī,
Sidrabiņa atslēdziņa;
Pašâ darza vidiņâ
Trīs sidraba avotiņi.
Veenâ dzera raibas govis,
Otrâ bēri kumeliņi,
Trešajâ avotâ
Mīļa Laima mazgajas. 32570, 08.

Mana tēva laidarî
Trīs zeltiti avotiņi.
Veenâ dzera raibas govis,
Otrâ bēri kumeliņi,
Trešajâ avotâ
Trīs maitiņas velejas.
Veena bija mana māsa,
Otra brāļa līgaviņa,
Ta trešâ itin sveša,
Ta bus mana līgaviņa. 13.

Jāņa mātes pagalmâ
Trīs sudraba avotiņâ.
Veenâ dzera raibas govis,
Otrâ sirmi kumeliņi,
Trešajâ avotâ
... māte mazgajas. 32570.

Manâ lopu laidarâ
Trīs sudraba avotiņi.
Veenâ dzera raibas govis,
Otrâ bēri kumeliņi,
Tai trešâ avotâ
Mīļa Māra mazgaja...

[1] Žogu ruki jeb tada maikstes, uz kuram tiklus žāvē.

146.

Mūsu kunga pagalmā
Trīs sidraba avotiņi.
Veenā dzera govis, verši,
Otrā sirmi kumeliņi,
Trešajā avotā
Mūs' kundziņi mazgajas. 14.

Kas peeseja mellu zirgu
Pee mūs' kungu ļaudim?
Saimniece pate peesējusi
Meežus, rudzus merodam. 32574, 3.

Kas peeseja mellu zirgu
Pee Jānīša nama durvu?
Jāņa berni peesējuši,
Jāņa nakti līgodami. 32575.

Ai, ustuba, ustubiņa,
Tavu skaistu cekuliņu![1]
Jānīšam seeva nāca
Cekulā randzitees. 32578.

Izlaist!

Mūsu muižas pagalmā
Trīs sudraba avotiņi,
Tur jāj mūsu leeli kungi
Sirmus zirgus dzirdināt. 15.

Kas aizmirsa kumeliņu
Pee mūs' kunga klētsdurvim?
Deewa dēli to aizmirsa,
Meežus, rudzus merodami. 32574, 1.

Kas apvilka zelta stīgu (v. sloksni, zīda jostu)
Gar Jānīša istabiņu?
Jāņa berni apvilkuši,
Jāņa nakti līgojot.

Ej, māmiņa, klausitees,
Kas dzeed peena kambarī.
Peeniņš dzeed, seeriņš velk,
Sulu ķērne darinaja. 32579.

Augšejās dzeesmas zem skait. leem: 14, 15 un 32574, 1 un 32574, 3 ir pec veco dzeesmu analoģijas gan jauna, kā laikā saceretas.

[1] cekuliņa nozīme te čukurs.

12) Jāņu berni iet ceemā.

a. Uzaicinums.

Celees, saimneece, auņees kājas,
Jau tevi kaimiņeene Jāņôs aicina.
Nebusi, saimneece, Jāņôs gājuse,
Paliks tavas gotiņas ālavites. 32579.

Kur mēs, Jāņa berni, nolecksim?
Pee tētiņa alus dzert,
Pee māmiņas raušu est. 32573.

b. Ceļā garam ejot mājām, kur Jāņu bernus negaida, ne-uzņem.

To celiņu gan pazinu,
Kur bij gājši Jāņa berni:
Tas celiņš nokaisits
Dzelteneem zeediņeem. 32598.

Visapkart suņi reja,
Nāburgôs veen nereja:
Nāburgôs laiskas meitas,
Savu suņu nebaroja. 32601.

Tumša, tumša ta istabā,
Nav svecites dedzinat;
Nu vel Jānis sveces leja
Viņā kalna galiņā. 32599.

Klusu, klusu tās mājiņas.
Te meitiņas apgulušas.
Deenu maļus izmalušas,
Nakti rijas izkūlušas. 32591.

Klusi, klusi tee ļautiņi,
Klusi bija uzraduši,
Ne zinaja Jāņa deenas,
Ne Jānīša vakariņa. 32592.

Viseem varti appuškoti,
Nāburgam nepuškoti:
Naburgam laiski puiši,
Savu vartu nepuškoja. 32603.

Jāņa māte grūžu cūka,
Jāņa vartus aizslēguse;
Jāņa berni garam gāja,
Asariņas slaucidami. 32585.

Kas godiga Jāņa mate,
Saņem savus Jāņa bernus;

Kas bij kada grūžu cūka
Ne vartiņu neatvēra. 32588.

Kur ta mūsu Jāņa māte,
Ka neredz staigajot?
Krūmiņōs, krūmiņōs
No brunčeem blusas lasa. 32595.

Guli, guli, Jāņa māte,
Bez seetava¹) istabā,
Dzeltis tevi Jāņa berni
Smalkajām natritem. 32582.

Kas godiga Jāņa māte,
Atver logu gaididama:
Kas jau kada netiklite,
Cisiņās čužinaja. 32587.

Guli, guli, Jāņu tēvs,
Bez biksitem gultiņā,
Dzeltis tevi Jāņu berni
Asajām nātritem. 3.

c.) Jāņu berni pee nodomatā ceema varteem un pagalmā.

Peecelees, saimeneece,
Uzvelcees brūnus svarkus,
Redz' Jāniti Deeva delu
Zelta tauri rociņā. 32634.

Sit, Jāniti, vaŗa bungas
Vartu staba galiņā,
Lai celas Jāņa māte,
Lai saņēma Jāņa bernus. 32638.

Put, Jāniti, vaŗa tauri
Vartu staba galiņā,
Lai celasi Jāņa māte
No miksteem spilveneem. 32636.

Es tev ludzu, Jāņa māte,
Atver man vaŗa vartus,
Atver man vaŗa vartus
Līdz pašami zeemeļam. 32605.

Jānits sed ozolā,
Jāņa berni pagarēs;
Kap, Jāniti, no ozola,
Vedi bernus istabā. 32611.

Jāņa berni sakapuši
Vartu staba galiņā;
Put, Jāniti, vaŗa tauri,
Lai nāk visi istabā. 32609.

Protu, protu, redzu, redzu,
Tais mājās treji varti.
Pa veeneem Laimit' nāca,
Pa otreem Deevs eebrauca,
Pa trešeem saulit' brauca
Seši bēri kumeliņi. 32614, 1.

Gaidi, gaidi, māmuļite,
Nu nāk tavi Jāņa berni,
Nu nāk tavi Jāņa berni,
Jāņa záles kaisidami. 32607.

Kas paleja sudrabiņu
Pee Jāniša nama durvu?
Jāņa mate palejuse
Jāņa bernus gaididama. 32613.

Jāņa berni danci veda
Apkart kuplu ozoliņu,
Es tev ludzu, Jāņa māte,
Eeved danci istabā. 32606.

Kas ta tada leela pile
Tai celiņa maliņā?
Tai pilei triji varti,
Visi triji sudrabiņa.
Pa veeneemi Deevs eebrauca,
Pa otreemi mīlā Māra,
Pa trešeemi Jānits brauca
Div' dzelteni kumeliņi. 32614.

Labvakar, Deevs palīdz!
Ta pirmaja valodiņa;
Vaj gaideeti Jāņa bernus
Līgodamus atnākam? 32619.

Kas to ~~celiņu~~ namiņu
Sudraba peeleja?
Māmiņa peeleja,
Seeriņu seedama. 32615.

Kas to celiņu
Apsudraboja?
Māmiņa apleja,
Seeriņu seedama.

Kas to celiņu
Sudrabeem noleja?
Jānīša līgava,
2. Udeni nesdama. 326

1) Seetavas, nuŗas tapa aptītas ap gurneem un apseetas ar jostu. Tās izpildija rinduken veetu.

Kupla leepa locijas
Jāņa mātes pagalmā;
Ta nebija kupla leepa,
Ta bij pate Jāņa māte. 32618.

Nāc arā, Jāņu māte,
Ko es tevim parādīšu:
Tev sadzina Jāņa berni
Leelu pulku raibu govu. 32631.

Celees, saimeek, velc bikses kājā,
Atjāja Jānitis zirgeem mainit. 32641.

Labvakar, Jāņa māte,
Vaj gaidiji Jāņa bernus?
Ja gaidiji Jāņa bernus,
Atver durvis, laid eekšā. 32623.

Nāc arā, Jaņa tēv,
Ko es tevim parādīšu:
Jāņa tēva pagalmā
Div Laimiņas mengējas,
Veena bija raibu govu
Otra beru kumeliņu. 32632.

d.) Jāņu bernus laipni saņem un aicina istabā.

Labvakari, Jāņa berni,
Nāceet droši sētiņāi,
Netrūkst seera, netrūkst sveesta
Netrūkst salda alutiņa. 32643.

Kauninš bija Jānišam,
Mazā nāca Jāņa berni,
Cits pentaris[1], cits tentaris,[2]
Cits līkām kājiņām. 32642.

Visas bija Jāņa zāles,
Ko pluc Jāņu vakarā;
Visi bija Jāņa berni,
Kas atnāca līgodami. 32649.

Visas bija Jāņa zāles,
Ko pluc Jāņa vakarā;
Visi bija Jāņa berni,
Kas Jānīti daudzinaja. 32650.

e.) Jāņu berni apsveicina Jāņu māti istabā.

Atver durvis, Jāņa māte,
Lai es eimu istabā,
Lai es eimu istabā,
Vaj ta smuka izpušķota.
Ira smuka, ira smuka,
Vairak zelta, ne sudraba. 32651.

Eesim, berni, skatitees,
Kada Jāņa istabiņa:
Šūtin šūta, pītin pīta,
Kā rakstīt izrakstīta,
Visapkart vaska svecēs,
Vidū leepa līgojas. 32655, 1.

Labvakari, Jāņa māte,
Vaj tu mūsu gaidijuse?
Mīkstu seeru sasejuse,
Saldu alu darijuse? 32668.

Labvakaru, Jāņa tēvis,
Vaj tu dosi alus dzert?
Ja nedosi alus dzert,
Izbradāšu meežu lauku. 32669.

Labvakar, labvakar,
Krodziņa mamma!
Vaj mīksti piragi,
Vaj seeri gatavi? 32670.

Labvakar, labvakar
Sai veetā!
Vaj visi veseli
Perno gājumu? 32671.

Lūkojees, Jāņa māte,
Kadi tavi Jāņa berni:
Zili svarki, baltas bikses,
Pogas veen laistijās. 32672.

Pacel kreslu, Jāņu māte,
Lai sežas Jāņu berni;
Jāņu berni peekusuši,
Jāņu zales lasidami. 32676.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Istabiņas dibenāi?

~~Jāņa mātes~~ istabiņa
Šūtin šūta, izrakstīta. 32660.

1) [illegible] — 2) neveiklis eešanā, tenteret, neveikli, smagi eet.

Skaisti gāju līgodama
Jāņa mātes istabâ,
Par seeniņu, par pelniņu,
Jāņa mātes telitem. 32676.

Smuka bija Jāņa māte,
Smuka Jāņa istabiņa:
Gar greesteem kuplas rozes,
Pa plāniņu magonites. 32677.

Naigas, naigas tās meitiņas,
Istabiņa izpuškota
Ar ozola lapiņām,
Ar dimanta pakareem. 32674.

Nāburgam čaklas meitas,
Istabiņa izpuškota,
Istabiņa izpuškota,
Vārtu stabi apmeijoti. 32673.

Visu nakti Jāni dzinu
Pa to rudzu tīrumiņu,
Te sadzinu, te panācu
Jāņu mātes kambaree. 32679.

Eesim eekšâ aprandziti;
Kur palika Jāņa māte;
Jāņa māte kambarî
Jāņa berneem seeru greezâ. 32661,1.

f) Noleek Jāņu zāles.

Metam zāles istabâ,
Lai nesnauda verpejiņas,
Lai nesnauda verpejiņas,
Lai snauž tēva arajiņi. 32685.

Nāc, skatees, Jāņa māte,
Man trejadas Jāņa zāles:
Veena peena, otra kreima,
Treša tīru sukaliņu. 32686.

Prasādi, krodzneece,
Kur likšu zālites,
Vaj likšu krogâ,
Vaj kroga kaktâ. 32689.

Ņemat zāles, ja ņemat,
Dodat seeru, ja dodat,
Lai es teku tekamo
Cita seera pelnitees. 32687.

Neskatees, Jāņa māte,
Kadas manas Jāņa zāles:
Dadži manas Jāņa zāles,
Klajumâ dzivojot. 32688.

Visi nāca, visi nesa,
Tadu zāļu ne-atnesa;
Es atnācu, es atnešu
Peena zāles, sveesta zāles. 32690.

Atpakaļ, Jāņa berni,
Jums nav laga Jāņu zaļu:
Suņabukši, pupuŗlakši,
Tās ir jūsu Jāņu zāles. 32680.

Es savai Jāņa mātei
Došu skaistas Jāņa zāles;
Viņa man seera dos
Pa leeloom gabaleem. 32681.

g.) Godina un daudzina Jāņu tēvu un māte.

Es savai Jāņa mātei
Došu zeedu vainadziņu,
Lai tai aug labas govis
Zeedainām kājiņam. 32693.

Es savam Jāņa tēvam
Likš ozola vainadziņu,
Lai aug viņa kumeliņi
Zomi resni kā ozoli. 32694.

Es uzliku Jāņa mātei
Dābulliņa vainaciņu;
Deevs dod mūsu Jāņa mātei
Labas govis dābulâ. 32696.

Es uzliku Jāņa tēvam
Zaļ ozola vainadziņu,
Lai zaļo Jāņa tēvs
Kā zaļais ozoliņš. 3298.

150. Es uzliku Jāņa mātei
Baltu puķu vainadziņu,
Lai Deevs dod Jāņa mātei
Baltgalvīšus telēniņus. 32695.

Es uzliku māmiņai
Zaļu zeedu vainadziņu;
Eeved, Deevs, māmiņai
Jaunas govis darziņā. 32699.

Ap tētiņu bites zuca,
Kā ap zaļu ozoliņu;
Ap māmiņu govis māva,
Kā ap zaļu āboliņu. 32704.

Puškosimi mēs Jānīti
Ar ozola lapiņām,
Ar ozola lapiņām,
Ar rozēm, magonēm. 32701.

Sēd', Jānīti, krēsliņā
Zaļ'ozola lapiņās,
Zaļ'ozola lapiņās,
Āboliņa zeediņōs! 32702.

Kas spīdēja, kas mirdzēja
Jāņa mātes kambarī?
Jāņa mātes zelta svārkus
Jāņa nakti vēsināja. 32711.

Kas spīdēja, kas vizēja
Jāņa mātes istabā?
Jāņa mātes zelta kronis
Sudrabiņa lapiņām. 32715.

Kas spīdēja, kas vizēja
Jāņa mātes pagultē?
Jāņa mātes zelta kurpes,
Tās spīdēja, tās vizēja. 32720.

Kas tur spīd, kas tur mirdz
Jāņu mātes istabā?
Jāņu mātes gultas deķi
Tee spīdēja, tee mirdzēja. 32724.

Uzleekam tētiņam
Ozoliņa vainadziņu,
Lai bitīte uzsameta
Ceķuliņa galiņā. 32703.

Es uzliku tētiņam
Ozoliņa vainaciņu,
Eeved, Deevs, tētiņam
Jaunas bites darziņā. 32697.3.

Nāc, Jānīti, dod rociņu,
Ko es tev dāvināšu:
Es nopinu puķu kroni
Tavā varda deeniņā. 32700.

Es uzliku Jānīšam
Zaļ'ozola vainaciņu:
Lai Deevs dod Jānīšam
Labas bites ozolā. 32697.

Jāņa tēvu gan pazinu,
Jāņa mātes nepazinu;
Jāņa tēvs zābakōs,
Jāņa māte raibenōs. 32710.

Kas spīdēja, kas mirdzēja
Saimeneeces pagultē?
Lūku vīzes, leepu šņelles,
Tās spīdēja, tās mirdzēja. 32713.

Kas spīdēja, kas vizēja
Jāņa mātes kambarī?
Jāņa mātes zelta gulta
Ar dimanta kājiņām. 32719.

Kas spīdēja, kas vizēja
Jāņa tēva istabā?
Jāņa tēva zelta josta,
Tā spīdēja, tā vizēja. 32721.

Kas tur spīd, kas tur mirdz
Jāņa tēva kambarī?
Jāņa tēva cepurīte,
Tā tur spīd, tā tur mirdz. 32725.

Kas tur spīd, kas tur viz
Jāņa mātes kambarī?
Jāņa mātes zelta aube,
Tā spīdēja, tā vizēja. 32728.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Jāņa tēva kambarī?
Jāņa tēva samta svārki,
Tee spīdēja, tee vizēja. 32730.

Kas tik kupli grozījās
Jāņa tēva istabē?
Jāņa tēvs naudu skaita,
Vairāk zelta, ne sudraba. 32723.

Kas tur spīd, kas tur mirdz
Jāņa tēva istabâ?
Jāņa tēva zelta pīpe 1)
Zelta vadža galiņâ. 32726.

Kas spīdēja, kas vizēja
Pee Jānīša nama durvu?
Jānītim div' meitiņas,
Zelta kroņus vedināja. 32722.

Neveenam tā nebija,
Kā tam mūsu Jānīšam:
No kājām zeedi bira,
No rokām sudrabiņš. 32731.

Neveenam tāda dzīve,
Kā tam mūsu Jānīšam:
Visapkārt beŗzu birze,
Vidū saule laistījās. 32735.

Neveenam tādas laimes,
Kāda laime Jānīšam:
Tam izauga peecas vārpas
Veena stobra galiņā.
Tam ar' bija jabaro
Peeci bēri kumeliņi,
Tam ar' bija ja-uztur
Peecas brūtes Jelgavâ,
Peecas brūtes Jelgavâ,
Vēl deviņas Vidzemē. 32737.

Kas spīdēja, kas vizēja
Jauna kunga kambarī?
Jauna kunga cepurīte
Sudrabiņa vadzītē. 32725,1.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Jāņa mātes kambarī?
Jāņa māte grozījās,
Zīda kleita mugurâ. 32727.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Jāņa mātes kambarī?
Tur spīdēja, tur mirdzēja
Jāņa mātes preekšautiņš. 32729.

Kas spīdēja, kas mirdzēja
Leela kunga kambarôs?
Leela kunga kambarôs
Zelta nauda plēvojās. 32712.

Skatamees, raugamees,
Kas tur vīz jūrmalâi:
Mūsu Jāņa līgaviņa
Zelta naudu rēķināja,
Zelta naudu rēķināja,
Stikla durvis vērināja. 32741.

Neveenam tā nevaid,
Kā manam bāliņam:
Pilna klēts rudzu, meežu,
Strīķētana bernu lāva. 32733.

Neveenami tāda vaļa,
Kā tam mūsu Jānīšam:
Tas saveemi kumeļeemi
No ozola stalli cirta,
Vaŗa grīdu darināja,
Zelta siles kaldināja. 32736.

Neveenam tā nevaid (al.: nebij),
Kā tam mūsu kundziņam:
Caur istabu upe tek,
Udrīt's gul dibenâ. 32734.

Kas spīdēja, kas vizēja
Mūs' kundziņa muižiņâ?
Mūs' kundziņa manzelītes
Zelta kroni vēdināja. 32722,1.

Ceenīg' tēvs cepurīte
Visu pili izlīgoja;
Ceenīg' tēva padomīt's
Visu muižu apgādāja. 32744.

1) Kolumbus uzgāja Ameriku 1492. g. Tik no šī laika sāk tabaka smēķēšana ee-
veesties Eiropā. Tā tad šī dzeesma nevar būt agrāk par XV. g. s. sacerēta. — Tad tās dzeesmas zem skaitļeem kā: 32734; 32737, 32722,1; 32725,1; 32744, darinātas gan atkal jaunākā laikā pēc šo dzeesmu analoģijas — p[illegible]

Ṫadi tēvi, tadi tēvi
Jāņa tēva nepanāk;
Jāņa tēva cepurē
Vairak zelta, ne sudraba. 32739, 3.

Ṫadi kungi, tadi kungi
Mūsu kunga nepanāca;
Mūsu kunga cepurīte
Leelavā medu dzera. 32738.

h) Jāņa bernus paceenā.

Visapkart vasku svecēs,
Vidū klats leepas galds:
Deeviņš sveces dedzinaja,
Laimīt' galdu apklajuse. 32813.

Dod, māmiņa seeru, peenu
Pašā Jāņa vakarā,
Lai aug govis raibaliņas,
Lai aug baltas avitiņas. 32749.

Jāņa berni alu prasa,
Kur bij manim alu ņemt?
Nu vel Jānis raugu lika,
Vasku cimdi rociņā. 32759.

Jāņa berni seeru prasa,
Kur mēs seeru dabusim?
Mums gotsniņa raibaļiņa
Trīs gadiņi ālavē. 32762.

Jāņa māte baidijas,
Pulks sanāca Jāņa bernu;
Nebaidees, Jāņa māte,
Neba tevi izpostis. 32763.

Jāņim auga meeži, rudzi,
Tas man deva maizi est;
Marijai govis, aitas,
Ta man deva seeru est. 32777.

Jāņa māte bedajās,
Mazu seeru sasejusi.
Nebedā, Jāņa māte,
Gan Deeviņš gausinās.
Tim sturītis, tam sturītis,
Tev pašai viducītis. 32771.

Jāņa mātes preekšautiņš
Pilnis seera līgojas;
Vajadzeja, vajadzeja
Jāņa bernus pameelot. 32774.

Dodi est, Jāņa māte,
Svešas zemes putniņeem,
Tee atnāca no Vāczemes,
Ne rasiņu nebaudija. 32748.

Alu, alu, Jāņa tēvs!
Tavus meežus izraveju;
Ja nedosi alus dzert,
Ar puišeem izvilašu. 32745.

Jāņa berni sanākuši,
Man vel alus kocenē;[1]
Jaj, Jānīti, apkart kalnu,
Līdz izkāsu alutiņu. 32761.

Ja, mamiņa, est nedosi,
Novilašu kapostiņus;
Ja, tētiņ, dzert nedosi,
Nobrancišu apentiņus. 32758.

Galdam kājas nolikušas,
Ne no zelta, sudrabiņa:
No edeena, dzereeniņa,
Jāņa bernus meelojot. 32757.

Jāņa māte seeru deva,
Lai aug slaidi teleniņi;
Jāņa tēvs dzerti deva,
Lai aug bēri kumeliņi. 32772.

Kas tur spīd, kas tur mirdz
Jāņa ~~galda~~ galda galiņā?
Jāņa mātes leeli seeri,
Tee tur spīd, tee tur mirdz. 32781.

Laba, laba Jāņa māte,
Gardus raušus izcepusi:
Kveešu milti pa apakšu,
Kreimiņis pa virsiņu. 32784.

Laba, laba Jāņa māte,
Labi bernus pameeloja:
Šeņu zupi stribinaja
Sudrabiņa karotem.[2] 32785.

1) koka trauks. — 2) Te humoristiska izteiksme eevērojama.

Maza, maza Jāņa māte,
Kā bitite ritajās,
Drīz preekšā, pakalā,
Meelodama Jāņa bernus. 32791.

Kadu godu mēs dzeram,
Tadu dzeesmu nodzeedam:
Jāņu godu un dzeram,
Jāņu dzeesmu nodzeedam. 32778.

Nonācēm est un dzert,
Nācēm ļaužu aplūkot,
Nācēm ļaužu aplūkot,
Vaj tee Jāni gaidijuši. 32796.

Jāņa māte bedajas,
Atslēdziņa nozudusi.
Atrauj pikis atslēdziņu
Dod tik saldu brandevīnu. 32764.

Še edam, še dzeram,
Še Deevs vod rodamo,
Še Deeviņš nakti gul,
Še duseja launadziņu. 32800.

Še nāksim citu gadu,
Še ligsmiga Jāņu māte,
Kā bitite vīvinaja,
Savus bernus meelodama. 32801.

i. Jāņu berni pateicas par meelojumu un novēl laimes Jāņu tēvam un mātei.

Audzē, Deevs, tai māmiņai
Melnas govis baltu galvu,
Ta mums deva seera esti
Jāņu deenas vakarā. 32816.

Dod, Deeviņ, meežeem augt
Jāņa tēva tīrumā,
Tas mums deva alu dzert,
Jāņa nakti līgojot. 32831.

Ko mēs labu vēlesim
Jāņa mātei šovakar?
Ilgu mūžu, labu laimi,
No Deeviņa veselību. 32837.

Ko mēs laba vēlesim
Mūsu Jāņu tētiņam?
Pilnu klēti rudzu, meežu,
Stallī labus kumeliņus,
Zirgeem zveegt, govim maut,
Arajam gavilet. 32838.

Deevs dod mūsu Jāņa tevam
Labu laimi dzivojot,
Ar kājiņu pabidit
Naudas lādi pagultē. 32820.

Deevs dod mūsu kundziņam
Sirmu galvu nodzivot,
Tas dod mūsu meitiņām
Noputejšu alu dzert. 32823.

Deevs dod mūsu saimneekami
Zelta kroni galviņai,
Sudrabiņu rociņai,
Leepu vīzes kājiņai. 32828.

Dod, Deeviņ, devejam,
Ne kadam skaudejam,
Pilnu klēti rudzu, meežu,
Stallī labu kumeliņu. 32835.

Paldees saku Deeviņam
Par edumu, dzerumiņu.
Jāņa mātei ar paldees
Par to labu uzņēmumu. 32843.

Paldees saku māmiņai
Par edumu, par dzerumu,
Tik vien varu vainas dot
Nedod puisi klaiguļet. 32847.

Pildi, Deevs, to veetiņu,
Kur edam, kur dzeram,
Kā piepildi dziļas upes,
Kā dziļos ezeriņus. 32848.

Sveti, Deevs, to veetiņu,
Kur ēdam, kur dzeram
Audze, Deevs, div vārpiņas
Veena salma galiņā! 32856.

Pildi, Deevs, to veetiņu,
Kur ēdam, kur dzeram,
Kur ēdam, kur dzeram,
Kur naksniņu kavejām. 32849.

j.) Atvadas, aizeet.

Ar Deeviņu sanācam,
Ar Deeviņu šķīramees,
Ar Deeviņu lai palika
Šī svetita istabiņa. 32859.

Nu ar Deevu, Jāņa mate,
Līdz citeem Jānišeem!
Citu gadu, tad es nākšu,
Nesiš' labu zāļu nastu. 32862.

Laba, laba, ne tik laba
Tās sētiņas saimeneece,
Deva est, deva dzert,
Pavadit veen nenāca. 32861.

Te staigajši Jāņa berni,
Te zālites kaisijuši;
Nāc, Jāniti, sētiņā
Pa zālemi laipodams. 32863.

X

13.) Apkaimes Jāņu ļaudis pulcejas kopā, dzeed Jāņu dzeesmas un dedzina Jāņu ugunis.

Kopā, kopā,
Kaimiņu meitas,
Eesim Jāniti
Padaudzinat! 32871.

Jānits danci dancinaja
Leela meža maliņā;
Seen, māmiņa, man jostiņu,
Lai es teku paligā. 32865.

Jaunas meitas līgot gāja,-
Kur tās vecas veconites?
Tās vecajas sētiņā
Saldu alu nodzēras. 32867.

Laid, māmiņa, Jānišos,
Ne ik deenas Jāņi bija:
Pērn bij Jāņi, šogad Jāņi,
Citu gadu atkal Jāņi. 32872.

Mana mīļa māmuļite,
Laid jel mani Jānišos,
Lai es savus pūra kreklus
Jāņa nakti vēdinaju. 32876.

Līgojam divi veen,
Ne-eet šurpu, ne-eet turpu;
Kad sanāca leela pulka,
Tad jel jauki atskaneja. 32874.

Līgojam divi veen,
Līdz trešo dabusim;
Bridisim pār upiti,
Tur trešo dabusim,
Vaj bus polis, vaj bus leitis,
Vaj dižens tēva dels. 32873.

Līgot kāpu ~~kalniņā~~ ozolā
Daugaviņas maliņā,
Bij bitite līgotaja,
Bij deviņi bahleliņi,
Es desmita brāļu ~~seeva~~ māsa
Sīkajā sudrabā,
Pate sedu sudrabā,
Vainaks zelta lapiņām. 32875.

Nākat šurpu, nākat šurpu,
Viņas puses līgotaji;
Ja jūs šurpu nenāksect,
Mēs jau turpu ne-eesim. 32877.

Nāc pretim, kaimeniša,
Samīsimi zālitem;
Tev abolis, man dadzis,
Nāc tu pate peedevam. 32878.

Nāceet šurpu, sudraboti,
Mēs zeltitas ne-cesim,
Mēs zeltitas ne-cesim
Savu zeltu birdinat. 32879.

Fānits kleedza, Fānits brēca
Dziļūdeņa dibenā,
Sanāceet, Fāņa berni,
Velceet Fāni maliņā. 32886.

Kas tur spid, kas tur viz
Paeglišu kalniņā?
Meitām spid zīļu rota,
Puišeem caunu cepurites. 32870.

Nu dzeedam mēs, māsiņas,
Nu veenā pulciņā;
To zin Deevs, kur mēs katra
Citu gadu līgosim:
Cita smilšu kalniņā,
Cita talu tautiņās. 32880.

Sit, Fāniti vara bungas,
Sakur Fāņa uguntiņu,
Lai sanāk Fāņa berni,
Fāņa svetkus nosvinet. 32899.

Fānits sed ozolā,
Vaska sveces rociņā;
Tās dedzina Fāņa nakti,
Lai redz ceļu Fāņa berni. 32894.

Fāņa nakti muca dega
Augsta kalna galiņā;
Ceema puiši sanākuši,
Fāņa nakti preecatees. 32893.

Padzeedam, līgosam,
Triju kungu zeltenites:
Anguleetes, Gulbeneetes,
Beļaveešu zeltenites. 32881.

Put, Fāniti, vaļa tauri,
Kalniņā stāvedams,
Lai ceļas Fāņa berni
No maliņu maliņām. 32883.

Sagājas Fāņa berni,
Sadevās rociņām,
Sadevās rociņām,
Saskan zelta gredzentiņi. 32885.

Ejam, puiši, ejam, meitas,
Uz Daugavu palīgot,
Izvilkam zelta galdu
Sudrabiņa krāģišeem.
Tur sedeja saules meita,
Zelta kroni rakstidama. 32887, 1.

Kas spideja, kas vizeja
Viņā lauka galiņā?
Fānits kūra uguntiņu,
Savus bernus gaididams. 32895.

Kas tur spid, kas tur mirdz
Viņā birzes galiņā?
Mūsu puiši līgodami
Dedzin Fāņa uguntiņu. 32896.

Isa, isa Fāņu nakts
Par visām naksniņām:
To satumsa, te izausa
Pee Fāniša uguntiņas. 32891.

14) Daudzina Fāni dažadōs svetku brižōs.

a. Daudzina viņa davanas.

Ai, Fāniti, Deeva dels,
Ko tu vedi vezumā?
Meitām vedu zīļu rotu,
Puišeem caunu cepurites. 32902.

Laima brauce ar vazumu,
Es vaicoju: ku tu vadi?
— Meitom bolltys vyllnoneitis,
Puišim caunu cepureitis. 6.

b. Daudzina viņa paša cepuriti un kumeliņu.

Fāniti, Deeva dels,
[illegible] kuplu cepuriti!

Apakš tavas cepurites
Auga mani meeži, rudzi. 32

[illegible]zina,
[illegible]pinot. 32949.

Vai, Fāniti, Deeva dels,
Tavu kuplu cepuriti!
Visi meeži ēnajāsi
Apukš tavu cepuriti. 32908.

Vai, Fāniti, Deeva dels,
Tavu platu cepuriti!
Visa plata pasaulite
Apakš tavas cepurites. 32909.

Vai, Fāniti, Deeva dels,
Tavu augstu kumeliņu!
Gana augsti mežu gali,
Vel cepure pāri stāv. 32904.

Ai, Fāniti, Deeva dels,
Tavu augstu kumeliņu!
Pār mežeem peeši spīd,
Meža galôs cepurite. 32905.

Kas spīdeja, kas mirdzeja
Augsta kalna galiņāji?
Fānits kala kumeliņu 1)
Ar sudraba pakaveem. 32947.

Fānits jaja melnu zirgu
Ar sudraba lasitem,
Ar sudraba lasitem,
Zeltoteem eemaukteem. 32929.

Jupis brauca olu tiltu
Abolainu kumeliņu.
Spoṛ Perkonis olu tiltu,
Dreb Deeviņa kumeliņš. 9.

Fānits (v. Jāņiņš) jaja zvirgzdu tiltu
Ar spangainu kumeliņu;
Rib tiltiņis, skan eemaukti,
Dreb Fāniša kumeliņš. 32931.

Gana klusu Fānits nāca,
Tik pat klusu nevareja:
No kumeļa nolecot
Visi peeši noskaneja. 32917.

Atjaj Deevis vakarā. –
Kur likš Deeva kumeliņu?
Liksim rožu darziņā,
Seesim ķēžu pavadā. 32911.

Atjaj Fānis Fāņu nakti
Appuškotu kumeliņu,
Tec, māsiņa, atcel vartus,
Lai jaj Fānis setiņā. 32912.

Fānits jaja visu gadu,
Atjaj Fāņu vakarā,
Atjaj Fāņu vakarā,
Pašā zāļu laiciņā. 32932.

Vai, Fāniti, Deeva dels,
Tavu daiļu kumeliņu!
Zīdes dekis, zelta segli,
Sudrabiņa eemauktiņi. 32906.

Fānits savu kumeliņu
Fūriņāi peldinaja,
Pats sedeja kalniņā,
Zelta groži rociņā. 2) 32939.

Kupla leepa uzauguse
Fāņa kalna galiņā,
Tur Fānitis apsegloja
Abulainu kumeliņu. 32952.

c, Fāni guldiņa.

Domajam, gādajam,
Kur mēs Fāni guldisam.
Klētī odi, namā dūmi,
Kambarī peenu kāsa.
Stallī Fāni guldisam
Pee bēreem kumeļeem,
Pee bēreem kumeļeem
Abolina cisiņās. 32914.

Fānis alu padarija
Saldu, saldu, gardu, gardu.
Pats Fānitis apsadzera
Savu saldu alutiņu.
Kur Fāniti guldisim,
Alutiņa peedzerušu?
Apiņiņu darziņā
Zem apiņu lapiņām. 32924.

...l es butu tik bagata,
...itis šovakar:

Līdz zemei brūni svarki,
Līdz celeem sudrabiņi. 32944.

---

1) Debess alim. – 2) Tapat ari Saule peldina savus kumeliņus jurā.

Plucam zāles, raujam zāles,
Taisam veetu Jānišam:
Jānišam galva sāp,
Visu nakti līgojot. 32960.

Plusit, meitas, mīkstas zāles,
Taiseet veetu Jānišam:
Jānišam galva sāp,
Uz akmeņa noguleta. 32961.

Par gadiņu Jānīts nāca, —
Kur Jānīti guldisim?
Peeklētī leevenī,
Tur mēs viņu guldisim.
Aboliņa cisas nesu,
Rožu klaju paladziņu,
Rožu klaju paladziņu,
Magoniņu sagšu sedžu. 32958.

Jau vakar Jāņu deena
No Vāczemes izlīgoja,
Simtiņš bēru kumeliņu,
Divi simti jājējiņu,
Uz tiltiņa sajājuši,
Tiltam grīdu eelauzuši.
Jānišam apmirkuši
Sudrabiņa kamzoliņi. 32942.

d) Jānītis uzpošas atkal.

Kas mirdzeja, kas vizeja
Viņā lauka galiņāi?
Jānīts savus zelta svarkus
Vējiņāi vēsinaja. 32946.

Kam ta muiža kalniņā,
Kam tee varti lejiņā?
Jāņam muiža kalniņā,
Laimei varti lejiņā. 32945.

Kas tik dikti bulduceja
Jāņa kalna galiņā?
Jānīts cela Jāņa galdu,
Jāņa seerus sakapaja. 32948.

Leni, leni Deeviņš brauca
No kalniņa lejiņā,
Lai vējiņis nenorava
Zaļa zīda meteliti. 32953.

Leni, leni Deeviņš brauca
No kalniņa lejiņāi
Nebrauciеja eevas zeedu,
Ne araja kumeliņa. 32954.

Deeviņš gāja pa celiņu
Pašā Jāņa vakarā,
Balts speeķitis rociņā,
Baltā svarki mugurā. 32913.

Jauni puiši bandineeki
Netur skaistu zabuciņu;
Jānīts sedi kalniņā,
Tam ir skaisti zabuciņi. 32943.

Līgo, Jānīti
Zilgalvīti!
Zila tava galviņa
Kā rudzu puķite. 32957.

e) Sākas atkal līgošana un deešana.

Līgo Deevis ar Perkoni,
Es ar savu bāleliņu
Tev, Deeviņ, visa zeme,
Man tas veens bāleliņš. 32955.

Līgo Saule ar Perkoni
Es ar savu bāleliņu;
Perkoņam visa zeme,
Man deviņi bāleliņi. 2.

Klausees, Jānīti,
Kur tevi daudzina
Pa ežu ežām,
Pa ceļu celeem. 32950.

Klausees, Jānīti,
Kur tevi daudzina:
Ozolu mežā,
Tur tevi daudzina,
Tur tevi daudzina,
Kronīšus pinot. 32949.

158. Jāņa deena, Jāņa deena,
Šis pats Jāņa vakarinš,
Pats Jānitis danci veda
Apkart kuplu ozoliņu. 32918.

Jāņa deena sveta deena
Aiz visām deeninām:
Jāņu deenu Deeva dels
Saules meitu sveicinaja. 32919.

Jānits sed ozolā
Zelta kokles kokledams.
Kap, Jāniti, no ozola,
Nāc manā sētiņā.
Nāc manā sētiņā,
Koklē savas zelta kokles.[1] 32940.

Līgo, Jāni, atdod ķēvi
Ar viseem eemaukteem,
Lai es jaju precibās
Peter' mātes deliņam. 32956.

β) Pedigi Jāni seen.

Tapat kā Jēkabu seen pee galda kajas, tā seen ari Jāniti gan pee ozola vartu staba, gan pee zaļa ozola.

Mēs Jāniti peesejam
Pee ozola vartu staba,
Kam Jānitis mums nedeva
Perno meežu alutiņu. 32793.

Peeseja Jāniti
Pee zaļa ozola
Deviņim olektim
Sarkanu linšu. 32959.

Peeseju Jāni
Pee zala ozola
Deviņas olektis
Sarkanu banti.
Sanāceet Jaņu berni,
Atseeneet Jāni,
Atseeneet Jāni
No zaļa ozola. 1.

~~Līgo Jāni, atdod ķēvi
Ar viseem eemaukteem,
Lai es jaju precibās
Peter' mātes deliņam. 32956.~~

Peeseju Jāniti
Pee vartu staba;
Atnāca Peteris,
Palaida valā. 33066.

~~Tiklab Jāņa kā Jēkaba seešana ir [illegible] akts, kas ir~~ peelīdzinams Jēkaba ciniņam ar Deevu, pec kam viņš šo ne-atlaiž, teekams Tas sveti. Spanijā ir paradums, svetos apmetat ar sapuvušām apelsinām kad šo vaļa nav izdevusēs.

15) Jāņa seeva, deli, meitas.

Vaj, Jāniti, veens atnāce,
Vaj ar visu līgaviņu?
Līdzi vedu līgaviņu
Kas cepuri paglabaja.
33019.

Kas spideja, kas vizeja
Papardišu krūmiņos?
Jāņa seeva sudrabota,
Ta spideja, ta vizeja. 33010.

Jānitemi smuka seeva
Par visāmi seeviņām:
Dziparota, maranota[2]
Visām zīmes puķitem. 33001.

Jāņu deena, Jāņu deena,
Nu pats Jāņu vakarinš,
Pats Jānitis zabakōs
Jāņa seeva kurpitēs. 32974.

Jāņa seeva kronī vija
Kalniņā sededama,
Pats Jānitis zeedus lasa,
Pa maliņu staigadams. 32975.

1) Jānitis it kā Perkona dels ir muzkants, makslenceks. Viņš gan vara tauri, kokle zelta kokles...
2) Maranas, madaras, Labkraut. Leelās maranas Galium verum; mazās maranas Galium uliginosum.

Jāņa sieva sagšas auda
Pašā Jāņu vakarā;
Pats Jānītis saivas tina
Smalkā lazdu krūmiņā. 32976.

Jāņa sievai zīda svarki
Nomirkst Jāņa vakarā,
Nomirkst Jāņa vakarā,
Jāņa bērnus meklējot. 32979.

Jānim sieva pazuduse
Auzu lauku staigājot;
Tāda sieva Jānim bija
Kā auziņas atzaliņa. 32982.

Jānim sieva pazudusi,
Jāņu nakti līgojot;
Jāņu bērni uzgājuši,
Jāņu zāles lasīdami. 32983.

Jānišam sievu veda
Pašā Jāņu vakarā.
Kur mēs Jāni guldīsim,
Pirtē odi, namā dūmi?
Klētē Jāni guldīsim
Dreijātā gultiņā,
Dreijātā gultiņā
Smalkā linu palagā. 32998.

Jānišam sievu veda
Pašā Jāņu vakarā.
Domājam, gādājam,
Kur mēs Jāni guldīsim,
Klētī odi, namā dūmi,
Istabā blusas koda.
Guldām zirgu stallītī (še viņš līdzinās Usiņam)
Āboliņa cisiņās,
Rožu klājam paladziņu
Seepu lapu apsedziņu.

Es redzēju Jāņu nakti
Laimes (al.: Jāņa) māti staigājot,
Zīda kleite mugurā,
Zelta kurpes kājiņā. 32973.

Jāņa sievai liela sakta
Izgaist Jāņa vakarā;
Noriet saule meklējot,
Uzlec saule atrodot. 32978.

Jānišam dēls piedzima
Pašā Jāņa vakarā.
Jau rītā ganôs gāja
Apautām kājiņām. 32991.

Jānišam div' meitiņas,
Viena liela, otra maza;
Ta lielā zeltu nesa,
Ta mazā sudrabiņu.

Visu nakti Jānis jāja,
Savu sievu meklēdams;
Jāņa sieva pazuduse[1]
Papardīšu krūmiņā. 33020.

Jānišam sieva mira,
Pašā Jāņa vakarā.
Jānīts sievu apraudāja,
Uz mūriņa tupēdams.[2] 32996.

1) Ta līdzīgi Persefonei Eleuzis svētkos pazūd un top atkal atrasta.

16) Jāni salīdzina ar Pēteri, Jēkabu, Miķeli u.c. kalendara svētajiem.

Z.u.C

Jānītim bērns piedzima,
Pēterītis nokrustīja,
Annīn' bija auklētāja,
Jēkabs maizes devējiņš. 33040.

Rītu pat Pēterīt's
Ar Jānīti tiesāsies:
Jāņa bērni nobradājši
Pēteram zieda pļavu. 33072.

Ai, Jānīti zeltlainīti,
Pēterīti puškainīti,
Jānīts ziedus izkaisīja,
Pēterītis salasīja. 33029.

Badu, badu Jānīts nāca,
Vēl badaku Pēterītis,
Jēkapiņš labs vīriņš,
Tas ar savu maizīt' nāca. 33031.

2) Te Jānītis līdzīgi tautas varonim sēd uz krāsns mūra. Sk. Needrīšu Vidvudu.

160. Ai, Jāniti, zeedainiti,
Peteriti lapainiti;
Laidainitē[1] nabadzīte
Visu zeedu lasitaja. 33025.

Ai, Jāniti zeedainiti,
Peteriti lapainiti!
Zeedeem Jāni puškojam,
Peteriti lapiņām. 33028.

Es Jāņam kroni pinu,
Kas pīs kroni Peteram?
Peteram sveta Māŗa
No sarkana āboliņa. 33033.

Es Jānim seevu sejn
Pa leelam gabalam,
Peterim, tam seelaidu
Ar akmini mugurā. 33034.

Jānišam balta seeva,
Ar seereem nobaŗota;
Peteram zila melna,
Pusē badu nomerdeta. 33039.

Jānišam seevu vedu
Pašā Jāņa vakarāi,
Peteram sarunaju
Līdz citami rudeņam. 33046.

Jānišam skaista seeva,
Peteram vel skaistaka,
Jēkapiņam gadijasi
Tik toda čiganite. 33049.

Leela resna Jāņa māte
Leelu rūmi aizņēmusi;
Pūra veetu guledama,
Seeka veatu stāvedama. 33015.

Jurģits jaja Jurģu nakti
Ar peleku kumeliņu;
Jānits jaja Jāņu nakti
Abolainu kumeliņu. 33061.

Jāņam zirgus nojūdzam,
Peterami aizjūdzam;
Jāņam zirgi peekusuši,
Garu ceļu teccdami. 33037.

Jānišam augsti zirgi,
Vel augstaki Peteram:
Jānits jaja pusē koka,
Peters koka virsaunē. 33078.

Labi zirgi Jānišam,
Vel labaki Peteram,
Jēkabiņa kumeliņi
Lauzis stallī aizgaldiņas. 33064.

Jānits nāca ar zeedeem,
Peterits ar lapām,
Jekabiņš maizes Tīrs,
Tas atnesa tīru maizi. 33055.

Peters, Jānis, Jēkapiņš,
Tee bija Deeva zvejneeciņi,
Jūrā tīklus salaiduši,
Paš pee Deeva nogājuši. 33067.

Peters, Jānis, Jēkapiņš,
Tee tris Deeva zvejneeciņi.
Peteram jauna laiva,
Jānim jaunas zēģelites,
Šam trešam, Jēkapam,
Sudraboti irklu gali. 33069.

Peters, Jānis, Jēkaupiņš,
Tee tris Deeva zvejneeciņi:
Peters tīkla metejiņš,
Jēkaups laivas Trejiņš,
Tas Jānitis Deeva dels,
Tas guļ laivas dibenā.[2] 33071.

Peters, Jānis, Jēkapiņš,
Tee bij Deeva zvejneeciņi;
Peters, Jānis laiviņā,
Jēkaps laivas galiņā. 33068.

Jānis, Peters, Jēkabiņš,
Tee bij Deeva sulainiši:
Jānis, Peters zirgus kopa,
Jēkabs putras vāritajs. 33057.

1) Vaj ta butu laid.
deena, Māŗas pee-
meklejums, Māŗas
debessbraukums?
2) Tā Jānitis
Deeva dels at-
gādina Kristu
ar ta mazekļeem
laivā.

Jāņišam zaļi svarki,
Peteram puspeleki.
Jānits savus zaļus svarkus
Pakar zāles galiņā,
Peters savus puspelekus
Eebaž salaun gubenī. 33044.

Jāņišami zaļi svarki,
Peterami puspeleki.
Jēkabami rudzu lauki
Breedušāmi vārpiņām,
Miķelitis nosaucās
Auzu kaudzes galiņâi. 33045.

~~Jānits kula Peteriti~~
Avotiņa lejiņā,
Ja Petera vaina bija,
Kam Jāniti kaitinaja:
Jānits zeedus salasija,
Peteritis izkaisija. 33054.

Jānis (-its) sed kalniņā
Ar Jēkabu runadams.
Jānis (-its) teica seena kaudzi,
Jēkabs savu rudzu kaudzi,
Miķelitis nosaucas
Auzu kaudzes galiņâ. 33060.

Jānits dzina Peteriti
Pa šaureemi vartiņeem,
Peteritis Jekaupiņu
Pa to rudzu tīrumiņu. 33051.

Līgo, Jāni, līgo Jāni,
Nu ta tava deena bija;
Kad atnāks Peter' deena,
Tad līgos Peteritis. 33065.

6 lonne

Visi tek skatitees,
Kur atbrauca Jāņu māte.
Ko tur ešu skatitees
No ta plika eileciņa:
Veci praki mugurē,
Kr[...]kla vizes kājiņē.
Tad es ešu skatitees,
Kad atbrauks Miķelene:
Tai vizēs sudrabiņi
Par visām atmatām,
Ja atveda meežus, rudzus,
Trīs kartām gausibiņu. 33076.

Jānits Peterim
Leeveni taisa,
Ozola mežā
Meijiņas cirta. 33056.
Celees Jāniti,
Pacel Peteri,
Peteris aizmidzis
Aiz smilšu kalneem. 33077.

17) Mīlestibas Deevs ņem dalibu svetkôs un izšauj dažu bultu.

Es atradu seera ruku,
Mātei gultu taisidama;
Es peevilšu Jāņa nakti
Visražanu tēva delu. 33084.

Es bij maza, es bij gudra,
Es peevilu arajiņu:
Parādiju raibus cimdus,
Aiz upites stāvedama. 33086.

Es veetiņu pataisiju
Četru lapu abolā,
Es izkrapu tautu delu
Jāņu naktī peegulāi. 33092.

Greezees šurp, bāloliņ,
Še tev seera gabaliņš;
Tautee šam uzlaidišu
Ar akmeni mugurā. 33093.

Jk vakarā dzeedat gāju
Avotiņa lejiņā;
Izgāj' Jāņu vakariņu,—
Tur palika gredzentiņš. 33094.

Jāņa naktî divi zvaigznes
Vidû gaisa zvērojas;
Zvēro puišu dvēselîte
Jaunu meitu pulcinâ. 33095.

Jāņu nakti, meitiņ, sargi
Savu puķu vainadziņu,
Nakts ir silta, galva karsta,
Novīst puķu vainadziņš. 33096

Jāņu rītu saulît' leca
Mežu galus puškodama,
Jā māmiņa man' puškos,
Jautiņâs vadidama. 33098.

Jāņôs gāja mūs' māsiņa,
Tur ta gāja, tur palika:
Jānišam peeci dele,[1]
Palureja vedeklām. 33105.

Līgojeet, līgotaji,
Es vairak neligošu:
Man noņēma vainaciņu
Pašâ Jāņa vakarâi. 33119.

Gāj' Jāņôsi, Peterôsi
Arajiņa lūkotees.
Ja Jāniša nedabušu,
Tad dabušu Peteriti.
Ja Petera nedabušu,
Tad dabušu Jēkabiņu.
Ja Jēkaba nedabušu,
Tad dabušu Labrenciti.
Ja Labrenča nedabušu,
Tad dabušu Bertuliti.
Ja Bertuļa nedabušu,
Tad dabušu Miķeliti.
Ja Miķeļa nedabušu,
Tad dabušu Andrejiņu.
Ja Andreja nedabušu,—
Tad man vairs nevajaga. 33106.

Jāņôs gāju, Peteŗôs,
Savas vēstes lūkotees.
Ko Jāņôs nedabuju,
To dabuju Peteŗôs:
Es dabuju melnu zirgu,
Jaunu puisi braucejiņu. 33107

Jāņôs gāju puišu pirkt,
Peterôs izmainit. 33110.

Jāņôs gāju rāditees,
Laidenē[2] solitees,
Labrencî est un dzert,
Pārdot savu vainadziņu. 33111.

Kas tee tadi līgotaji,
Sila peku lauzejiņi!
Nav neviena lāga puiša,
Kas ar mani parunatu. 33113.

Lec, Jānîti, kur lekdams,
Lec uz stalli pee meitām;
Pee meitām silta guļa,
Laba pupu raudzišana. 33116.

Man izkrita zelta sakta,
Jāņa naktî līgojot.
Jauni puiši pacēluši,
Pabučojši atdodeet. 33120.

Meitas sež kalniņâi,
Zīda kleites, zelta kurpes;
Maucat, puiši, baltus cimdus,
Vedat meitas sētiņâ. 33121.

Ne mužâ nedabuju,
Kas pazuda Jāņa naktî:
Pazud mans meitu gods,
Pazud zīļu vainadziņš. 33123.

Nedod Deevs Jāņu nakti
Ar puišeem satiktees:
Zāles manas izkaisija,
Mani pašu salauzija. 33124.

1) Ar Rokonam slep cita peeci dele. — 2) Kada Māras vaj Laumas deeva.

Negulēšu Jāņa nakti,
Nerausišu uguntiņu,
Līdz izvilkšu zelta šnori
Caur sudraba ozoliņu. 33125.

Ozoliņa kroni pinu,
Jāņu nakti līgojot;
Deevs dod man šorndeu
Dabut pašu ozoliņu. 33127.

Šos Jānišus pavadiju
Ar viziļu vainadziņu;
Deevs dod man citus Jāņus
Ar aubiti sagaidit. 33130.

Viņpus upes kupla leepa,
Šai pusē ozoliņš;
Viņas puses kupla leepa
Aplīgoja ozoliņu. 33131.

18) Dažadas Jāņu dzeesmas.

Es atradu atradniti
Jāņa ritu ganidama:
Kur Jānitis jostu joza,
Tur palika zobintiņš. 33140.

Es pārsveedu zelta ziņi
Pār sudraba ozoliņu,
Lai tas krita skanedams
Uz Jāniša cepuriti. 33142.

Jāņu nakti nepazinu,
Kuŗa seeva, kuŗa meita
I seevāmi, i meitāmi
Zaļš ozola vainadziņš. 33148.

Vaj tās visas meitas bija,
Kas līgoja Jāņa nakti?
Vecas seevas, muteriņas,
Tās bij visas līgotajas. 33173.

Leetiņš lija Jāņa nakti,
Leetiņš Jāņa vakarā,
Nomirkuši Jāņa berni,
Jāņa zales lasidami. 33152.

Lija, lija leetutiņis,
Tris lasites veen nolija:
Veena meežu, otra rudzu,
Treša sika sudrabiņa. 33160.

Jāņa berni sasedusi
Ta kā pekas birzmalē;
Dod, Deeviņ, leelu vējee,
Lai tās pekas cilajas. 33145.

Sper, Perkon, kur sperdams,
Nesper Jāņu vakarā;
Tev peeder viss gadiņš,
Man tas Jāņu vakariņš. 33170.

Lija leetus Jāņa deenu,
Lija Jāņa vakarā;
Man salija brūni svarki,
(Seevai?) santa cepurite. 33157.

Jāņu nakti jalīgo,
Vaj eet labi, vaj eet slikti;
Tautiņās jadzivo,
Vaj ir labi, vaj ir slikti. 33147.

Es atradu seera kampu,
Mātes gultu taisidama;
Kad taisiju tēva gultu,
Vel atradu otru kampu. 33141.

Ai, bagata Jāņu deena,
Kā mēs tevi vadisim?
Kalpi kleedza peedzeruši,
Zirgi zveedza ne-eduši. 33135.

19) Jāņu nakti negul.

Jauni puiši, jaunas meitas,
Jāņu nakti negulat:
Kas guleja Jāņu nakti,
Tas mūziņu noguleja. 33184.

Kas gul jaunis Jāņu nakti,
Laust tam kāju, laust tam roku!
Tēvs, māmiņa, tee bij veci,
Tee vareja gulet. 33187.

164. Kas guleja Jāņu nakti,
Tas uz labu neguleja,
Tam veldê meeži, rudzi,
Veldê paša (al.: jauna) līgaviņa. 33189.

Es jums saku, jauni puiši,
Jāņu nakti neguleet;
Kas gulēs Jāņu nakti,
Mužam seevu nedabus. 33182.

Kas guleja Jāņa nakti,
Mužam vīru nedabuja;
Es līgoju Jāņa nakti,
Man bus (dzers) kāzas šoruden. 33181,2.

Kas guleja Jāņu nakti,
Saseen kājas, saseen rokas,
Saseen kājas, saseen rokas,
Zemet natru krūmiņā! 33188.

Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai mani rudzīši vilnî nekrit.
Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai mani pūrīši vilnî nekrit.
Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai mani meežiši vilnî nekrit.

Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai manas puziņas vilnî nekrit.
Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai mani zirniņi vilnî nekrit.
Negulu, negulu Jānīša nakti,
Lai mani liniņi vilnî nekrit. 33196.

20) Jāņu nakts īsaka par visām naksniņām.

Līgojat, līgotaji,
Nava gaŗa Jāņa nakts:
Veenâ pusê saule gāja,
Otrâ pusê gaisma ausa. 33198,1.

Īsa, īsa Jāņu nakts
Par visām naksniņām:
Veenâ malâ saule gāja,
Otrâ saule uzlīgoja.

Īsa, īsa Jāņa nakts,
Te satumsa, te izausa;
Nepaguvu aplīgot
Savu leelu tīrumiņu. 33202.

Īsa, īsa Jāņa nakts,
Te satumsa, te izausa;
Nepaspēju bāliņam
Jaunas seevas salīgot. 33203.

Nava gaŗa Jāņu nakte,
Gan var stāvu pastāvet.
Veena mala tumsen tumsa,
Otrâ ausa gaismiņa. 33205.

Cik gaŗa, cik gaŗa
Jānīša naksniņa,
Te tumsa tumsiņa,
Te ausa gaismiņa! 33206,1.

21) Saule lec rotajās.

Līgojati, līgotaji,
Līdz pašai gaismiņai,
Ritiņâje mīlš Jānitis
Ar saulîti rotasees. 33210.

Jauni puiši, jaunas meitas,
Jāņu nakti neguleet,
Tad ritâ redzeseet,
Kâ saulite rotajas. 33209.

Man māmiņa rotu leedza
Jāņa deenas vakarâ;
Ir saulite rotajas
Jāņa deenas ritiņâ. 33211.

Es redzeju Jāņu nakti
Tris saulites uzlecam:
Veena rudzu, otra meežu,
Treša tīra sudrabiņa. 33207.

Es redzeju Jāņa ritu,
Kur saulite medit gāja:
Divi zelta kucentiņi
Apzeltitu irbi dzina. 33208.

Svīst gaismiņa, lec saulite,
Drīz Jānitis projām brauks,
Seši simti melnu zirgu,
Simts karišu turetaju. 33212.

22) Jāņa svetkus beidz.

Gauši nāca, drīz aizgāja
Ta leelajā Jāņa nakts:
Nebij' deenu, ne nedeļu,
Veenu pašu vakariņu. 33223.

Vakar Jāni saņemam
Ar puškeem, ar zeedeem,
Šodeeniņu līgojam
Pee saldena alutiņa,
Šovakari pavadam
Ar Petera lapiņām. 33232.

Bedz, Jāniti, bedz, Jāniti,
Panāks tevi Peterits;
Bedz, Peteri, bedz Peteri,
Panāks tevi Jekabiņš. 33215.

Ar Deeviņu tu, Jāniti!
Šovakar pavadam.
Citu gadu tu atjasi
Ar deviņi kumeliņi.[1] 33213.

Šo Jāniti pavadam, –
Kas ta cita sagaidija?
Deevs dos meeru, veselibu,
J ta cita sagaidija. 33231.

Jāņa deena sagaidita,
Jāņa deena pavadita;
Ar Deeviņu sanācām,
Ar Deeviņu šķirsimees. 33224.

III. Peteŗa deena, 29. junijā.

Kā jau dzirdejam, Jāņu svetku dzeesmās eepiti tadi katoļu svetee kā: Juŗģis, Peteris, Jēkabs un Miķelis. No svetajām tur minetas: Māŗa un Anna. Ja nu latv. līgojamōs svetkōs daudzinamam dabas deevam, Deeva delam zeedainitim, dots Jāņa Kristitaja vards un dzeesmās viņš ari reizām peelīdzinats apustulim Jānim, tad jau ir it seceniģi, ka aplīgojamajam Jānim peebeedroti leelaka spožuma deļ no garidzneekeem vel ari citi kalendaru svetee un apustuļi. Tā ka jau pec Jāņeem ir tik ko nedeļa līdz Peterim, tad to ari pašas dzeesmas eegimē.

Mēs Jāniti pavadam
Peteriti sagaidam;
Jāņam zirgus aizjudzam,
Peteram nojudzam. 33227.

Bedz Jāniti, bedz Janit,
Peters nāk, Peters nāk!
Jāņa zeedu neredzeja
Aiz Petera lapiņām. 33217.

Bedz, Jāniti, bedz, Jāniti,
Peters dzina pakaļā,
Peters dzina pakaļā,
Zaļa meija rociņā. 33216.

Bedz, Jāniti, bedz, Jāniti,
Peters nāca, Peters nāca
Pa leepiņu lapiņām,
Pa žagaru žagareem! 33218.

[1] Vaj tee butu deviņi mēneši, kas apzīmetu saulitveeja mēnešu gadu?

Ej projam, Jāņa deenа,
Ar mīksteem seerinčeem,
Man atnāks Peter'deena
Ar mīksteem placeneem. 33221.

Vakar Jāni saņēmam
Ar puškeem, ar zeedeem,
Šodeenīnu līgojam
Pee saldena alutiņa,
Šovakari pavadam
Ar Petera lapiņām. 33232.

Jānišam zili svarki,
Peterami puspeleki,
Jānišam Rigâ pirkti,
Peterami mātes austi. 33047.

Jānišam zaļi svarki
Peteram puspeleki.
Jānits savus zaļus svarkus
Pakar zāles galiņâ,
Peters savus puspelekus
Eebaž salmu gubenī. 33044.

Jānišam seevu vedu
Pašâ Jāņa vakarâi,
Peterami sarunaju
Līdz citami rudeņam. 33046.

Es Jānitim seevu devu
Pa leelam gabalam;
Peterim, ta eelaidu
Ar akmeni mugurâ. 33034.

Jānitim maza seeva,
Sīkajâ sudrabâ;
Peterim leela, gaŗa,
Dziparota, maranota. 33042.

Jānišam skaisti zirgi,
Peteram vel skaistaki,
Peteriša kumeliņš
Stalla durvis dindinaja. 33050.

Peters Jāni pavadija
Līdz viņam kalniņam;
Tā sacija vadidams:
Nāc atkal citu gadu,
Nāc atkal citu gadu,
Tad mēs tevi gaidisim. 33230.

Jāņôs gāju, Peterôs,
Sev araja lūkoties.
Kad Jāņôs nedabuju,
Tad dabušu Peterôs. 33106.

Jānits kūla Peteriti
Avotiņa lejiņâ:
Jānis svina svetu deenu,
Peteritis nesvineja. 33053.

Jānits kula Peterili
Avotiņa lejiņâ.
Ta Petera vaina bija,
Kam Jāniti kaitinaja:
Jānits zeedus salasija,
Peteritis izkaisija. 33054.

Jānišam balta seeva,
Ar seereem nobarota,
Peteram zila melna,
Pusē badu nomērdeta. 33039.

Jānitim maza seeva,
Dziparota, maranota;
Peterim leela gaŗa,
Pluskataina, kankaraina. 33041.

Jānišam skaista seeva,
Peteram vel skaistaka:
Jānišam zeediņôs,
Peteram sudrabâ. 33048.

Jānits jaja Jānišôsi
Pluskutainu kumeliņu,
Jaj Peteris Peterôsi,
Jaj gludeni noglauditu. 33052.

Zēdu, zeedu Jānits nāca,
Lapu, lapu Peterits.
Aiz Petera lapiņām
Neredz Jāņa kumeliņu. 33074.

Zveedza Jāņa kumeliņis
Zeedošā lejiņā;
Peter' ķēve atzveedzās
Zīlariņa kalniņā. 33075.

J Jānits, Peterits,
Abi bija bleņu berni:
Jānits govu slaucejiņš,
Peters ragu turetajs. 330[illegible]

6) XV. Jēkabdeena, 25. julijā.

Ja Jāniņš starp ta daudzajeem epiteteem – zilgalvitis, platzalvitis etc. – bija visvairak minetais „zeedainitis", tad Peterim tik veens pats, proti, „lapainitis". Bet tee veen jau pilnigi rāda, ka mums še darišana ar dabas butnem, kuŗām veenai dots Jāņa Kristitaja un apustuļa Jāņa un otrai apustuļa Peteŗa vards. Tak ari neka vairak, kā tikai vards. Saturs paleek viscaur tas pats vecais. Līgojamo nakti, šo senlatveešu misteriju, tak nevar nekadā sakarā vest ar Jāni Kristitaju. Ja Jāņu dzeesma: „Paldees saku māmiņai, Kas man lika Jānit' vardā, Kad atnāca Jāņa deena, Visi mani daudzinaja" (33163) gan laikam celuses iz Jāņu deenu turamā sprediķa. Dundagas macitaja Vridriķa Jēkaba Bankava sprediķu grāmata, kas izdota 1725. g. zem nosaukuma „Latviski svetdeenas darbi", izplatijas tautā gan savu iso sprediķu dēļ tā, kā reti kada cita grāmata. Tur iztulkoti Jāņu deenas sprediķī visadi vardi, no kam dabon eespaidu, it kā Jāņu deena butu vardu došanai. Tad vairakās Jāņu dzeesmās Jānis, Peteris un Jēkabs mineti kā „Deeva sulainiši" (33057) jeb kā „Deeva zvejneeciņi" (33067 u. c.). Te zīmejami bez šaubām trīs vispazistamakee Kristus mackļi. Pee veenas dzeesmās (33071), pec kuŗas viņi visi trīs brauc laivā zvejā, pee kam Peteris rīkojas kā „tīkla metejiņš", Jēkaups kā „laivas īrejiņš", bet „Tas Jānitis Deeva dels, Tas gul laivas dibenā". Še, kā redzam, senlatveešu Deeva dels, zilgalvitis, platgalvitis, zeedainitis, peelīdzinats pat Kristum, gulišam laivas dibenā. Tak šeem Deeva „sulainišeem", „zvejneeciņeem", kuŗus Kristus padarija par cilveku zvejneekeem, trūkst še viņu kristigee atributi un epiteti. Pr. p. pee Peteŗa nav minetas viņa debess atslegas un Jēkabs nav vis saukts „Jēkabs Taisnais", bet „Jēkabiņš maizes vīrs" jeb „maizes devejiņš" etc. Jā tad še atrod tapat senlatvju dzeju, kuŗā dabas butnes pārkristitas.

Jēkabōs vel tagad manā dzimtenē sastopama kada eeraša, kuŗai ari, kā pee Jāņa, teurģisks raksturs. Pa Jēkubeem seen tiklab saimneeku kā saimneeka dēlu, kam Jēkabs vardā, pee galda kājas; ja nav to gadu laikā jauna maize, – tad seen ar striķenu,

ja ir laikā jauna maize, tad ar zīda linti. Te saimneeku Jēkabu jeb ta delu Jēkabu uzlūko kā Deeva veetneeku, kā maizes devēju, ko cenšas caur seešanu pee sevis valdzinat. It tāpat cenšas Spanijā pee veca eeraduma no Deeva ~~kaut~~ labu ražu izspeest, apmētadami Deeva bildes ar sapuvušām apelcinām, ja šis auglis tai gadā nav lāga izdevees. Te visur iznāk uz to pašu, ko jau pee Jāņa seešanas redzejam: Es tevi ne-atlaidišu, eekams tu mani nesvetisi.*) Un to Jēkabu dzeesmas rāda jo gaiši kā šo seno deevibu veetneeku Jēkabu (kā maizes devēju.

*) Vispirmak no rudzu svetibu Deeviņš un Saule: „Skaeb, Deeviņi, rudzu lauku, Vai, rudzu lauku Ar pelēku metelīti, Vai, metelīti.“ Jeb: „Deeviņš gāja rudzu lauku Rudzu rogu cepuriti.“ Un: „Saule brida rudzu lauku, Preekšautiņu pacelusi; Kur nolaida preekšautiņu, Tur nolīka rudzu vārpa.“

Vai, Jāniti zeedainīti,
Peteriti lapainīti,
Jēkupiņš bagats vīrs,
Atved meežus, atved rudzus. 33024.

Jānits vīrs tukšais brālis
Tukšs pee mums veesōs nāk,
Jēkabiņš labs vīriņš,
Pats ar savu maizit' nāk. 4.

Badu, badu Jānits nāca,
Vel badaku Peteritis,
Jēkapiņš labs vīriņš,
Tas ar savu maizit' nāca. 33031.
Var.: Bertulits vel labaks,
Tas ar seevas precešan.

Tukšs un nabags Jānits nāca,
Vel tukšaks Peterits,
Jēkabiņš bagatneeks,
Tam rudzīši, tam meezīši. 5.

Nāk Peters nabadziņš
Pee Jāniša nabadziņa;
Kad atnāca Jēkapiņš,
Tas atnāca ar maiziti. 6.

Peters, Jānis, Jēkupiņš,
Visi leeli lecijās;
Tikpat bija Peteram
Jēkupiņš jalūdzās. 7.

Bogots, bogots Joneits beja,
Vel bogotoks Piterenš:
Joneits nesa sira kuli,
Piters zoļu vazumeņu;
Jākubenš vel bogotoks,
Tys vad maizis vazumeņu. 33032.

Jānits nāca ar zeedeem,
Peterits ar lapām,
Jēkabiņš maizes vīrs,
Tas atnesa tīru maizi. 33055.
Jānišam meslu guba,
Peteram seena kaudze,
Jēkabam rudzu guba
Leelajā tīramā. 33043.

Jānits deenu sasedeja
Ar Jēkobu runadams,
Jānits skaita seena kaudzes,
Jekabs savas rudzu kaudzes,
Miķelitis noklausijas
Auzu kaudzes galiņā. 33060,1.

Jānis, Peters, Jekabiņš
Kalniņā runajas,
Miķelitis klausijas
Auzu gubas galiņā. 4.

Kā katrai labi, tāpat un pat kinisem... savos jumis, tā ari rudzeem: Balteliņš plāvejiņš, Ligaviņa grabejiņa, Stāv baltā domiņā, ... Jēkaba rudzu jumis. 28522.

bita visi ... no uz lauka Juma ... tīrumā.

Kas saņem rudzu jumi Tam bus laime citu gadu. 28523

V. Miķeļi, 29. septembrī.

Pavisam top četri kalenderu svetee ar Jāni salīdzinati. Tee ir Jurģis, Peteris, Jēkabs un Miķelis. No tee tris jau esam tuvak

plūkojuši, un tik jāsavejas vel pee ceturtā, kurš, kā šķeetams, stajas ar virsenģela Miķela vardu še kadā Jenšalveešu tudenī jeb šīs dzeesmas sacerētas pee Jāņu dzeesmu analoģijas. Laimas vietā, so: „Laimā gāja auzu lauku Auzu skaru mēteliti" kā arī citu bagatibas deevību, citā, Jau dzirdejam, ka Jāņu mātei top kadā Jāņu dzeesmā Miķelene preti statita, kuŗa viņu bagatibā lalu pārspēj.

Visi tek skatitees,
Kur atbrauca Jāņu māte,
Ko tur eešu skatitees
No ta plika cilecina:
Veci praki mugurê,
Karkla vizes kājinê.
Jad es eešu skatitees,
Kad atbrauks Miķelene:
Jai vizes sudrabiņi[1]
Par visām atnatām,
Ta atveda meežus, rudzus,
Tris kartim gausibiņu. 33076.

Tad citās Jāņu dzeesmās daudzina pašu Miķeli, kuŗam ir auzu kaudzes.

Jānits meta seena kaudzi,
Jēkabiņš rudzu kaudzi,
Miķelitis nosaucas
Auzu kaudzes galiņā. 33060,3.

Jānišam zaļi svarki,
Peteŗam puspeleki,
Jēkabam rudzu lauki
Breedušām varpiņām,
Miķelitis nosaucās
Auzu kaudzes galiņāi. 33045.

Miķelis nezdams virsenģeļa vardu pedigi izrādas bagataks par viseem četreem jau suminateem svetajeem. Viņam ir pilnigi zuleņs bagatiba: meeži, rudzi, alus, placeņi un tauks sivenins. Par atnesto bagatibu un gausibu tam zeedo gaili.

Miķeļam gaili kavu
Deviņeemi cekuleem,
Lai tas man jaunu gadu
Rudzus, meežus audzinaja. 33236.

Miķalits Deevu ludza,
Es peeludzu Miķaliti;[2]
Miķalits man atnesa
Putojošu alus kannu. 33238.

Ak tu sila Miķeliti,
Tavu saldu alutiņu:
Veenu malku nodzeros,
Visas krutis nodimdeja. 33233.

Ak tu sila Miķeliti,
Tavu saldu alutiņu!
Tris graudiņi, sešas mucas,
Caur sakņem tecinats. 33234.

Miķelitis cāļus kava,
Gar uguni tekadams.
Es tev ludzu, Miķeliti,
Atstaj veenu dzeedatajn,
Atstaj veenu dzeedatajn,
Otru pautu dejejiņu. 33239.

Brālit, tavu drošu sirdi,
Tavu drošu padomiņu:
Miķelî arti gāji, -
Atrod zemi sasalušu.
Sildeet alu Miķeļam,
Lai zemite atsalaižas. 33235.

Miķelitis arti gāja
Ar dzeltenu kumeliņu,
Līze nesa launadziņu
Tinaukadama, raudadama. 33237.

Greeta, greeta, sildi peenu,
Bertuls gāja zemes arts
Atbet Bertuls raudadams,
Atron zemi sasalušu. 1.

1) Domajami še zirnekļu tikli.
2) Te ir katoļu uzskats, pee kuŗa svetee ir starpņi[?] ki starp Deevu un cilveeku.

Nāc, Miķeli, istabā,
Dzer glāzīti uz glāzītes,
Ed placeni uz placeņa,
Tad būs visi svētki pilni. 33240.

Čudi rudi[1] Miķelīti,
Vakar kavu sivēniņu;
Paldies saku Miķeļam
Par to tauku sivēniņu. 33241.

VI Veļu laiks, garu laiks arī zemliku mēnesis.

Veļu, garu jeb dievaiņu laiks, arī zemliku mēnesis, bija svētakais laiks visā gadā. Tas ilga no Miķeļiem līdz Mārtiņiem. Šinī laikā kaut kurā sestdienā māju saimnieks mieloja mirušo garus. Nodomātam sestdienas vakaram, kad gribēja „dievaines' svētīt, darīja alu, kāva kādu lopu gaļai, cepa placeņus." Visas mājas mēsa, tīrīja un no istabas izvidāja nevajadzīgās lietas. Bez tam izkurināja pirti, sanesa tur siltu un aukstu ūdeni un nolika uz lāvas gluži jaunas slotas, ar kurām vēl neviens nebija pēries. Visi šie darbi bija jāpadara, iekam saule nogāja. Līdz saule bija norietējuse, tad saimniece un meitas sāka maizi cept un ēdienu vārīt. Nedēļas četras bija vajadzējis krāt vienas govs pienu īpašā traukā, kur tad cēja va miežu miltu ieiavu, ko garu vakarā izcepa maizei. Un tanī vakarā nokāva aitu un vārīja tās gaļu ar miežu putraimu mīcejamu putru. Ēdienu vārot sargalies bija, nosmeķēt sāli; gaviem rieba, ja kāds iepriekš ēdienu baudīja. Aitas iekšas vārīja īpašā katlā. Kad viss mielasts jau bija gatavs, tad meitas apklāja ar baltu galdautu lielo galdu, nolika uz tā zināmā kārtā vārīto ēdienu, cepto maizi. Tad nāca saimnieks, pielēja kausu ar alu pilnu, ielika alū medu, tad nolika kausu galda vidū, nostājās plānā, lūgdams: „Pateicit', māmulīt', es tevi lūdzu,

Laid visus, kas reiz dzīvojši šeitan
Un pie tevis nogāj'ši veļos,
Laid, Veļu-māmiņa, mielotiesšurp;
Nāc arī tu pate, ēd un dzer
Tev saldu alutiņu ielēju kausā!"

Tad saimniece ielīpinajuse divi sveces, nolika tās uz galda, izdaudama[?] sacīdama: „Veļu-mātes kārtiņa liein līka,
Manu baltu roliņu kaltējot."

Un visi nu aizgāja gulēt. Kad gailis dziedāja trešu lāgu, tad tik visi cēlās kājās, mazgāja acis un lieli kā mazi sēdās pie galda mielastu baudīt. Tads viens nostāsts par veļu mielošanu. Sk. Nied. Vidv. XXIII, 308–31 un Latvju dainas V, 156. l. p.

[1] Čudi rudi" ir laikam izsaucieni kā: „Bija pal[?]

„Arī Pumpura „Lāčplēsī" sastopama veļu meelošana. Ta noteek še rijā, kas laikam aizrāda uz tam, ka še tamlīdzīgi, kā pee igauņeem dzīvojamā ēka un rija nav šķirtas...

„Veļu-laiks bija peenācis. Laimdota stradaja visu
Deenu pa kukņu, meelastu sagatavodama; šonakt
Burtneeks gribeja sagaidīt Veļus un pameelot savu
Mīļo dvēseles, kuŗi caur navi šķīrušees bija.—
Lāčplēsis ar Koknesi arī stradaja: leelajā rijā
Sastūma ardus, slaucija krasni, tīrija klōnu,
Un tad visas šās telpas puškoja ozolu zareem,
Smalkām skujām un baltām smiltīm kaisija plānus.
Rija arveenu bij mīlakā veeta preekš visadeem mājas
Gareem: — krasns bedrē dzīvoja rūķi, aizkrasnē zemneeks;
Ļauneem kaimiņeem augšā uz rijas tupeja pūķis;
Zeemā, kad labības kulšana beigta, tukšajās rijās 184
Stomijas pusnaktīs visadi mošķi, keņi un spoki.
Šonakt viseem šeem mājneekeem bija ja-atstaj rija, 185
Ja-atdod veeta Veļeem, ceenigeem miroņu gareem.—
Lāčplēsis ar Koknesi, tīrīt un puškot beiguši telpas,
Atnesa galdus un meldru kreslus un nolika rijā;
Laimdota apklaja tos ar smalkeem, baltajeem linu
Galdauteem, uzlika siltus plāceņus, peenu un medu,
Salika gaļas bļodas ar mīksti vārīteem kukeem.[1]
Burtneeks atvilka vaļā logus un peesleja abās
Pusēs lubiņas — Veļi lai varetu eevelties veegli.
Vēlāki sanāca pilssaime rijā un Laimdota, līdz ar
Citām jaunavām, nolika vilnas grozus un smalki
Sukatus linus pagaldēs; pee tam dzeedaja viņas:

Augšlecīte, Zemlecīte,
Velcees vilnas groziņā,
Velcees vilnas groziņāi,
Sedees meldru krēsliņā!—
Velcees veegli, Veļu-māte,
Manā tēvā rijiņā,
Lai pēdiņas nepalika
Baltā smilšu plāniņā!—

[1] Grūsti mieži — zidens.

Es tev lūdzu, Veļu māte,
Baudi mūsu meelastiņ,
Baudi mūsu meelastiņu,
Ļaupi manu auguminj;
Taupi manu auguminu
Kamer mužu nodzīvoš',
Kamer mužu nodzīvošu,
Tautu delu aplaimoš'!" —

Tumbai metotees tika aizdegti skali un lāpas:
Visi palika kopā līdz pusnaktei; Burtneeks tad teica:
„Berni, eita nu meerīgi gulet un nedarat troksni —
Laižat man veenam še palikt, sagaidīt miružo ēnas!" —
Visi klusumā izšķīrās, katris meklēja savu
Dusas veetu un vēlejas netraucēt svetaju nakti." — 53 u. 54 l. p.

Tad Kr. Barons tuspina Latvju dainu V. sejumā 156. un 157. l. p. par deevaiņu svetīšanu — „Tiklīdz saule nogājuse, saimneece sāka vārit edeenu. Pa tām starpām saimneeks saģērbās savās labakās drēbēs. Kad edeens gatavs, saimneece celeja kadu daļu traukā, ko saimneeks 3 reizas nesa apkart mājai un no turēenes uz pirti. Pirtī edeenu nolika uz galdiņa, eespranda galvā pirts kaktā pa degošam skalam un uzmeta uz krasni garu. Tad saimneeks ar saimneeci apstaigaja visus pirts kaktus un lūdza „vecos" pee meelasta, teikdami: Eita nu „vecīši" pee vakariņām un ne-apsmādejat mūsu edeenu! Šo lūgumu atkartoja tris reiz. Tad paši atstaja pirti, lai gari netrauceti meelojas.

Pec kada laika saimneeks gāja atkal pirtī un raidija nu „vecīšus" no pirts arā, sacidams: Mēs jūs izpirinajām un pameelojām, eita nu veseli līdz citam gadam. Novēlat mums šo gadu visu labu, tad citu gadu mēs jūs jo bagatīgi uzņemsim un meelosim. Pee tam izčamdija visus pirts kaktus, lai neveens no gareem neaizmirstos pirtī.

„Vecīšus" aizraidijuši, apskatija edeenu, vaj tas aiztikts, vaj „vecee" no ta eduši; aplūkoja arī slotas, vaj tās valganas, vaj „vecee" ar tām perušees. Ja edeens leekās aiztikts un slotas valganas, tad ta laba zīme un gari cilvekeem labvēlīgi; ja otradi, tad gari par kautko uz cilvekeem dusmīgi un no teem kada nelaime gaidama.

Edeenu nesa no pirts uz istabu, kur tad visi māju ļaudis tureja kopā vakariņas. Pirms garu pameelošanas neveens nedrīkstēja edeenu aiztikt, nedz smeķet; kas to darija, tam vaj nu pašam, vaj viņa lopeem uzkrita kads ļaunums.

Kas to vakaru no edeena atlikas, to paglabaja pirts, vaj rijas augšā un apeda nākošā rītā preekš saules lekšanas. Svešeem, čitu māju ļaudim, no šī edeena nedeva.

Daži pagatavoto veļu edeenu nesuši „vecajeem" uz mežu un nolikuši to tur uz kada resna celma, vaj uz leela akmiņa, vaj zem kada leela veca koka." Sk. „Latvju dainas" V, 156. un 157. l. p.

Šī dvēseļu meelošana nav nekas cits kā zeedošana aizgājušo dvēselem, gareem. Par tam visvecakās uzrakstitās ziņas mēs sastopam pee Prūsijas leelkunga-valsts virspreestara Jāņa Malecki (lat. Maeletius) Lickā, kurš savā vestulē Karalaučū universitates rektoram G. Sabinum 1551. g. ziņo vairak noverojumus par māņticigāi tautas ceraāšām Mazurijā, Prūsijas Leetavā un Žamzemē. Tad Hieronym. Maeletius 1563. g. izdevis „libellus de sacrificiis et idolatria veterum Borussorum Livonum aliarumque vicinarum gentium per Joannem Maeletium". So grāmatiņu, tad J. Laskovska noverojumus, ko šis kā mērneeks Žemaitē bija savrajis un vasi ari zemeešu izloksnē 1547. g. no M. Mosvidius, apstradato Katechismu pazinis, kā avotus izleetodams Jānis Lazickis kompilejis, sastadijis savu rakstu „de diis Samagitarum", kurš kļuvis pazistams zem nosaukuma „Joh. Lasicii Poloni De Diis Samagitarum Libellus," sacerots starp 1579 un 1582. g. Šai grāmatiņā, kura no jauna izdota no Berlines docenta W. Mannhardta un A. Bielensteina Rigā 1868. gadā, lasams (90) 13. l. p.: Vielona Deus animarum. cui tum oblatio offertur, cum mortui pascuntur. dari autem illi solent frixae placentulae, quatuor locis sibi oppositis, paullulum discissae, eae Sikies Vielonia pemixlos[1] nominantur. Tad (92) 15. l. p. stāv: Skierstuves festum est farciminū. ad quod deum Ezagulis ita vocant: Vielona velos atteik musmup und stala. Veni, inquit, cum mortuis, farcimina nobiscum manducatum. Skerstūves ir cūku kaušanas laiks, kad ari rudeni desas taisa, kur aicina deevu Ežaguli: Veloné su veliems ateik munsup unt stala. Veloni ar veļeem atej pee mums uz galda. Narbutts (savā Mitologia Litewska) 314. l. p. šo veetu izskaidro tā, ka še ludzot naves deevu, palaist ēnas iz mužiga meera klepja,

ysirkes Vel[illegible]ei pamēgstios, Velonai patikami placeni.

174. ka tās uz britiņu varētu pee dzīvo meelasta klat būt." Tā ka
tumuli paganorum vecakōs senrakstōs daudzkart top saukti
par robežu ežām, tad „Žžagullys" teek izskaidrots kā sinonims
latv. zemlikam (zemliķim), zemlika mēnesim. Tā ka pec angļu
peeveesteem aprasteem uz veļu meelošanu kadu lopu kauj, tad
gan nevares Laskovskim pārmest, ka tas sajaucis cūku-kauj-
svetkus ar veļu meelošanu, kā to vero Mannhardts.

Pec P. Einhorna XVII. gadsimtenī latvceši saukuši oktobri par
„Wälla-Mānes" jeb „Semlicka-Mānes". Šis nosaukums nākot no tem,
ka viņi pec sava māņticības paraduma meelojot mirušo dvēseles
tās izsaucot no kapeem. Šī miroņu peemiņa turpinotees 24 dec.
nas, ko saucot par „Deeva deenam".[1] Pec šī paša Einhorna ziņam
šis garn laiks sācees no Mikeļa deenas un turpinajees lidz Sīma
ņa un Juda deenai, t.i. līdz 28. oktobrim.[2] Vel sīkakas ziņas
par dvēseļu meelošanu pee latveešeem Einhorns pasneedz savā
rakstā „Reformatio gentis Letticae in ducatu Curlandiae". Riga,
1636. g. 7. nodaļā „Von Seelen Speisen".[3] Mirušo peemiņas lai-
ku saucot par veļu laiku („Wellalaick") jeb zemliku („Semlicka"),
Latveeši negribot atsacitees no sen-senās eerašas, meelot mirušo
vecaku un senču dvēseles, budami pārleecinati, ka citādi ee-
stās ne-auglība un dardzība... „Und es wird dieselbe Zeit im Herbst
noch diesen Tag nicht allein fleissig in acht genommen, sondern
auch so heilig gehalten, dass sie in der Zeit nicht gern das Ge-
treyde dreschen, fürgebende, dass dasselbe, was alsdann gedro-
schen wird, zur Saat nicht dienlich sei, weil es nicht aufkommen
oder in der Erde kiemen sol, denn die Seelen lassen nicht zu, dass
es aufkomme, weil es in solcher heiligen Zeit gedroschen."

Tai pašā gadsimtenī ziņo arī prof. J. A. Brands[4] par veļu mee-
lošanu nodaļā par latveešeem sekošo: „Dannenhero etliche unter ih-
nen gar heimlich den 4. Jan. St. N. auf aller Seelen tag, einen langen tisch
mit ihren gewöhnlichen besten speisen versehen, in einer verschlossenen
stube anzurichten pflegen, sagend in ihrer sprach: Mūs ci wezzäke

1) Historia Lettica, pag. 24. (Dorpat 1649). Scriptores rerum Livonicarum II, 587. l. p.
2) Widerlegung der Abgötterei und nichtigen Aberglaubens, so vorzeiten aus
der Heydnischen Abgötterey in diesem Lande (t.i. Kurzemē) entsprossen... Riga,
1627, pag. 38 (Scriptores rer. Liv. II, 645. l. p.
3) Script. rer. Liv. II, 630. l. p. u. t.
4) Reisen durch die Marck Brandenburg, Preussen, Churland, Liefland, Plesscovien, Gross-Naugardien, Tweerien und Moskovien (1673. un 1674. g.) heraus-gegeben von H. Ch. von Hennin. Wesel 1702, pag. 31.

dvēseļu mēlāmi das ist: Wir speisen der Voreltern Seelen. Gehen darauf hinauss, lassen die speise die nacht über stehen. Morgends wird die thür wiederumb geöffnet, finden sie nun obgemeldete speisen ohnverzehret, deuten sie es vor ein sonderbahres glück und segen ihren früchten, viehs und dergleichen; wo nicht, befürchten sie sich hefftig eines künftigen Unglücks, das ihr vieh, äcker und dergleichen überfallen werde."

Tas puslīdz saskan ar agrāk stāstīto ar to starpību, ka, kamēr pee Branda ir laba zīme, ja ēdeens ir „ohnverzehret", — tamēr pee Barona ir „ta laba zīme un gari cilvēkeem labvēlīgi", ja ēdeens tiekās aiztikts"... ✗

Julius Lipperts sniedz savā grāmatā „Die Religionen der europäischen Culturvölker der Litauer, Slaven, Germanen, Griechen und Römer, in ihrem geschichtlichen Ursprunge" (Berlinē 1881) — ziņas par dvēseļu kultu, veļu meelošanu pee leišeem. Papreekšu viņš ziņo par tām, ko šai ziņā atradis pee poļu dzejneeka (Novogrodekā dzimušā leiša, miruša 1855. g.) Mickiewicza. Šis slavenais rakstneeks ņēmis savam pirmajam episkajam darbam, kas palicis fragmentā, par veļu dvēseļu meelošanu, kā ta pee viņa peesprausta peezīmēm zem nosaukuma „Dziady" (Senči) bija Leetavā un Polijā vēl viņa laiku parasta un šodeen vēl peekopta. Šī veļu meelošana noteek naktī kapsētu tuvumā. Tur sapulcējas zemneeki, nezdami līdz ēdeenu un dzereenu, sarīkodami meelastu, pee kura aicina mirušo dvēseles, ticēdami, ka viņi tā caur barību, dzereenu un dzeesmām sagādā dvēselēm veeglumu šķīstīšanas ugunī. Šē," saka Lipperts, „izņemot vienīgo kristianizētu vārdu (šķīstīšanas uguns) ir mūsu preekšā visvecakais dvēseļu kults savā visveenkāršākā un tīrākā veidā. Tā tad dvēseles dzīvo, dzīvo trūdošo meesu tuvumā, tās preecājas un tām noder ēdeens, dzereens un līgsmošanās, tāpēc tās aicina no viņu sēdekleem uz kopēju sapulces veetu un viņas še peedalās pee meelasta un salīksmes." Lipperts atrod še „pagānisku" zeedošanu tās viskailākā veidā.

Tad Lipperts pasneedz vēl grafa Krasinski († 1859) rokraksta ziņojumu. Pee ta izpletees šis pats kults ārpus Leetavas un Polijas arī uz Baltkreeviju. Te galvenākais ir sekošais: Pee saules reeta ļaudis sapulcējas un sadalās četrōs barōs. Pirmajā salasās precētee vīri un seevas, otrajā atraitņi un atraitnes, trešajā — jaunekļi un jaunekles, ceturtajā bērni. Šee bari no visvecākā vesti dodas nopeetnas

176. dzeesmas dzeedadami upmalā, kur uzsista skatuve. Tās malā uz udens pusi stāv muca ar degošu veelu, kura aizdedzinata apgais no visu apkartni. Sirmais vadonis kāpj skatuvē, nometas celōs, noustojas un atkal peeceldamees māj ar pirkstu uz četrām pasaules pusem, peesaukdams diktā balsī senču dvēseles, lai tās žēligi uzlūko savus peenācejus (un lai pee Deeva par teem aizludz, ka Tas viņeem nozeegumus un grekus nepeelīdzina, ka viņeem pee naves debess varti atvertos un tee savus tēvus ligsmi atkalredzetu).

Tad uzstajas skatuvē četri jaunekli un četras jaunekles, kas lej iz traukeem pee visam četrām pasaules pusem alu, brandvīnu, peenu un medu un noleek maizi un visadus edeenus uz grīdas. Tad tee sasneedzas rokas un dejj raududzeesmas dzeedadami ap no-liktajeem zeedeem. Pec dejas met jaunekles vaiņagus un pukes upē. Pec tam to pašu celeenu uzved atraitņu koris, tapat pa četreem un četrām uzstadamees skatuvē. Pedigi dabon vecakajs vaiņagu, pītu no kapu pukem un met to udenī, acis tikam aizmigdams, ikam straume to tiktal aiznesuse, ka vairs to ne-redz. Šis vaiņags veltots pedejai mirušai jaunavai.

Tad skatuvi noarda, ļaudim saucot: „Deezgan jūs edušas, deez-gan jūs dzerušas, mīļās dvēselītes, dodaitees atkal atpakaļ savās veetās!" Skatuves kokus saкrauj sārtā un aizdedzina un jaunekļi un jaunekles dejj ap to pee sēri patīkamām meldijām. Ļaudis izklīst gar krastu, ed un dzer, kas atnests līdz un šis meelasts eet līdz pirmajeem gaileem, kur tad viss troksnis norimst, ļaudim slēdzigi atstajot to veetu, kur svinēja savu mīļo mirušo peeminu.

Šī ziņa daudzejadi papildina agrako, bez ka tai kautka runatu preti. Tik veena veeta, kā šķeetams, nav īsta un leekas jau esam kristianizeta, kur greežas pee dvēselem pee aizlugu-ma pee Deeva un neludz viņas, lai tās cilvekeem ir žēligas un palīdz. Viss cits saskan pilnigi. Dvēseles 1) aicina, 2) ar edi-nu un dzereenu meelo, 3) ar puķu veltijumeem, dzeesmām un dejju eepreecina, bet nu 4) peenāk klat tas, kas tikpat latvi-šu kā ritaziatu eerašā uzglabajees, proti, veļi top pee pameelošanas it stingri aizsutiti projam savā veetā. Šis ceturtais celeens saskan arī pilnigi ar latveešu paņēmseenu, kad pee veļu projam raidišanas izčāmdija visus pirts kaktus, lai nevens

no gareem neaizmirstos pirtī." Tas ar' it uz mata saskan ar ja-paņu eerašu, dvēseļu svetkus ~~svinigi~~ izbeigt ar eelugto dvēseļu svinigu izdzīšanu ar slotām un troksni. Tas ir arī nepeeceešams preekš nama un ceema meera. Kada atpakaļ palikuse dvēsele varētu sākt spokotees.

Te ir, kā redzam, tas pats dvēseļu kults, ta pate veļu aicinašana un meelošana, kā mēs to atradam pee Lazicija, Einhorna, Branda un jaunakōs pašu latveešu avotōs, tik vairak dramatizēts un izpuškots, kurš satur tak vecakas parašas gaišu rudimentu — gaiļa dzeedašanu.[1]

Par veļu meelošanu Latgalē peeved dažas ziņas E. Volters. Marinauzones pagastā latveeši ejot kapsētās un izraudzitās veetās, mirušus peeminet, mišas turet, lugt, aicinat, meelot, meelotees un uzdzivot 26. oktobrī, kuru deenu tur sauc „Meitruški", t. i. Дмитрушки.[2] Ludzes apriņkī, Zvirgzdenes pagastā veļu meelošana notcekot 2. novembrī.[3]

Kas nu ir Veļu māte? Par to mums ir it leels daudzums dainu, kuŗas sneedz mums ziņas par viņas dabu, viņas darbibas aploku un viņas dažadeem vardeem. Ta ir savā prozaiskā nozīmē nave.

Ne viseem Laima taisa
Labu veetu maliņā;
Citai Deevs, Laima taisa,
Citai taisa Veļu māte. 9216.

Tautu dēls leelijas:
Cerē mani tautu meita.
Cerē tevi veļa māte,
Es gan tevi necerešu. 10789.

Jaunas meitas, jaunas seevas,
Eita Laimes ludzatees;
Vecas vairs nebēdajat,
Jums jaludz veļu māte. 11866.

Trīs vasaras Veļu māte
Med's placeni plikšķinaja.
Ēd tu pate, Veļu māte,
Vel es gribu padzivot. 27411.

Tā sacija tis puisitis:
Tei meitiņa mani gaida!
Lai tev gaida Veļu māte,
Es gan tevi negaidiju. 10735.

Citas meitas goda gaida,
Kada goda es gaidiju?
Es gaidiju Veļu mātes
Ar kurviti atbraucot. 10999.

Laime maini aizmirsuse,
Veļu māte eegādajse:
Vīram seevu nokavuse,
Man veetiņu taisidama. 22194.

Veļu māt, meŗa māt,
Parādees sapeņā,
Vaj ir veegla dusešana
Baltā smilšu kalniņā. 27414.

---

1) Sk. J. Lippert, Die Religionen etc. 70, 71 un 72. l. p.

2) Dmitrins, laiks, kurš krit starp 18. un 26. oktobri, ko svin kā mirušu vecaku peeminas deenu.

3) Sk. Матеріалы для этнографіи Латышскаго Племени Витебской губерніи. Санктпетербургъ 1890. 93. l. p.

178 Nākamā daina min parašu mirušā, nelaiķa cisas un drēbes sadedzināt, lai neizvazātu slimību.

Dūmi kūp purvmalā,
Kas tos dūmus kūpināja?
Veļu māte kūpināja,
Bēdu drēbes dedzināja. 27429.

jā seliek

Zinams tik speesti un ar skumjām gatavojas uz beŗu goda svinešanu:

Es ta goda negaidiju,
Nevēleju galdautiņu;
Veļu māte, ta gaidija,
Ta veleja galdautiņu. 27432.

Cep, māmiņa, kukulīti,
Veļos mani vadidama,
Ko meelošu veļu bernus
Par vartiņu vērumiņu. 27434.

Cep, māmiņa, baltu maizi,
Eņģelišos vadidama:
Gaida mani Deeva berni,
Debess vartus atvēruši. 1.

Cep, māmiņa, beŗu maizi,
Izceep man kukulīti;
To es došu eņģelam
Par vartiņu vērumiņu. 3.

Cep, māmiņa, baltu maizi,
Vadi mani smilktainē,
Ko meelošu veļa bernus
Veļa vartu vērejiņus. 2.

Cep, māmiņa, kukulīti,
Uz kapsētu palaizdama,
Ko man doti kapmātei
Par vartiņu vērumiņ'. 4.

Cep, māmiņa, kveešu maizi,
Aizved mani veliņās,
Pameelo Veļamāti
Veļa vartu vērajiņu. 6.

Cep, māmiņa, kveešu maizi
Veļās mani vadidama;
Ne tu malsi, ne tu cepsi
Vairs manā mūžiņā. 27435.

jā seliek

Ej gulet, Veļu māte,
Neklauvēji nama dores,
Lai gul mana māmuļite,
Ceetu meegu aizmiguse. 27440.

Ej gulet, vēja māte,
Neklabini nama durvis;
Mana veca māmulite
Namā gula launadziņu. 27438.

Še, ja nav višnotal abas mātes — Veļu māte un Vēja māte sajauktas —, tad zem „Ceetu meegu aizmiguse" jāsaprot nomiruse māmulīte, kuŗas līķi nakti pirms berēm vākē, sutot projām gulet Veļu māti, kuŗa jau savu bedigo ~~uzdevumu~~ darbu padarijuse.

Uz kapsētu braucot: — —

Ei, bagata Veļu māte,
Taisi slaidas ragaviņas!
Kur tu mani pašu liksi,
Kur tās manas lupatiņas (v. grabažiņas)? 27454.

Ai, ai, Veļu māte
Tauras tavas ķamaniņas!
Kur tu mani pašu liksi,
Kur tās manas lupatiņas? 1.

jā seliek

Pee kapsētas vārteem nelaiķi sagaida Veļu māte un veleņi (arī eņģeliši):

Vai, ludzama zemes māte,
Dod man kapa atslēdziņu,
Lai es varu kapu slēgt
Preekš tās vecas māmuliņas. 27519.

Kapu māte, kapu māte,
Dod man kapu atslēdziņu
Lai varēju savu meitiņu
Glabāt smilkšu kalniņā. 1.

Saules meita, saules meita,
Dod man kapa atslēdziņu,
Man ja-eet kapu slēgt
Istajam bāliņam. 2.

Kapu māte, kapu māte,
Atdod kapa atslēdziņu
Lai eevedu bāleliņu
Raženo pulciņā (v. Rožaināi darziņā) 27522

Kur, māmiņa, tu teceši
Ar uguns vacelīti?
– Veļu māte aizmiguse,
Uguntiņa izdzisuse. 27523. 1.

Kur teceši tu, meitiņa,
Ar uguņu vacelīti?
– Kapu māte aizmigusi,
Uguntiņa izdzisusi. 2.

Ormanīti, ormanīti,
Dzen gaŗaki kumeliņu,
Veļu māte sasaluse,
Dobes malu staigajot. 27525.

Tētiņš saka uz dēliņa:
Dzen drīzak kumeliņu,
Eņģelīši nosaluši
Pee varteem stāvedami. 2.

Rokat mani preekš pusdeenas,
Pēc pusdeenas nerokat:
Pēc pusdeenas veļu berni
Paravuši uguntiņu. 27526.

Rokat mani preekš pusdeenas,
Pēc pusdeenas nerokat,
Pēc pusdeenas veļu berni (v. – Deeva berni)
Veļu vartus aizvēruši. 27527. Dobes vartus aizvēruši. 1. 4.

Rūšu māte, Veļu māte,
Ved bāriņu galiņā!
Drīz gulet man ja-eet
Baltā smilšu kalniņā. 27528.

Salna, ragana, nokoda
Manus saldus ābolinus;
Veļu māte peevilnse
Manus daiļus bāleliņus. 27529.

Miroņi dzeed līķi sagaididami:
Gaidi, gaidi, Veļu māte,
Nu nāk tava gaidamā
Melleem rāvas rindakeem,
Triniteem palageem. 27530. 1.

Tris deeniņas Veļu māte
Kalķu cepli kurinaja,
Kalķu cepli kurinaja
Meds placeni cepinaja,
Meds placeni cepinaja,
Jaunu veesi gaididama. 27533.

Tris deeniņas nāves māte
Kalķeem krasni vitejusi
Kalķu maizi izcepusi,
Jaunu veesu gaididama. 1.

Tris vasaras Veļu māte
Kalķu cepli kurinaja;
Nu peevila mūs' tētiņu
Ar maizītes gabaliņu. 27535.

Smilšu māte, Veļu māte
Nomānija manu meitu:
Eelikusi mēda krūzi
Pašā dobes dibenā. 27536. 3.

Veļa māte vilējiņa
Mani jaunu peevīluši:
Zelikusi meds podiņu
Manas dobes dibinā. 6

Viltenica Veļu māte
Lāzu labu peevīluse:
Izcepuse meds placeni,
Zeleek dobes dibenā. 7.

Veļu māte preecajas
Kapa virsu dancodama,
Redzej manu augumiņu
Trim bērcem važojam. 27538.

Veļu māte preecajas
Kapa virsu dancodama
Redzej manu māmuliņu
Skaistu baltu novedam. 27539.

Veļa māte preecajas
Kapa virsu staigadama:
Man nomira jauns bāliņš,
Tam paņēme līgaviņu. 27540.

Veļa māte preecajas,
Kapu virsu dancodama:
Gan deliņu arajiņu,
Gan meitiņu malejiņu. 27537.

Pret Veļu mātes breesmigo varu greežas cilveks ar lugumu pee Deeviņa: Dai Deeviņu, zelta sēlu Lai novar Veļa māte
Visgaraņi juras malas, Visu zemi zēgelet. 27683.

Un bāleliņi cenšas deijā atrast remdejumu par veļos aizgājušo brāliti:

Greež dancāt bāleliņi
Tā leelā (v. Leelajā) žēlumā,
Eedevuši sav brālīti (v. bāliņu)
Zemes mātes meitiņai.
Var. Velas mātes meitinai. 27699.

Grūt manam bāliņam
Šo naksniņu pārgulet:
Nav eerasta Veļu māte
Ne veetiņa eesildita. 27707.

Kas manai māmiņai
Šovakar cisas taisa?
Veļu māte cisas taisa,
Zīda klaja paladziņu. 27713.

Kas tur daili gavileja
Kapu kalna galiņā?
Ta māsiņa gavileja,
Veļu govis ganidama. 277[illegible]

Bet Veļu māte dara reizām ari labu, meitam veetu taisidama:

Laima meitas aizmirsusi,
Veļu māte eedomajsi:
Vireem sevas apkavusi,
Meitām veetu taisidama. 27726.

Bet: Veļa māte, Veļa māte
Kaŗa darbus pastradaja:
Citam ņēma mīļu draugu,
Citam mīļu māmuliņu. 277[illegible]

Tis brāliņš ogas lasa
Augsta kalna galiņā;
Daskrejuse Veļa māte,
Nojem cauņa cepuriti. 27804.

Kapu kalna karkliņi
Līcin līka,
Mūsu tēva votiņu
Kaltejot. 1.

Veļu mātes kārtiņa
Līcin līka,
Līzinas rotiņas
Kaltejot.
Tur bija sagšiņas,
Tur paladziņi,
Tur bija zeķites,
Tur cimdiņi. 27782

Leetiņš lij, saule spīd: Veļu berni dancodami
Veļa māte kāzas dzera. Dzelzes kurpes noplesuši. 27799.

Veļu māte ir bagata, varena. Tā var palīdzet. Tā tad pee viņas greežas rijeju, nesaņku kungu stradneeki savā nedeenā:

Stradaj' deenu, stradaj' nakti, Ai, bagata veļu māte (v meŗa māte
Nevar kungus peebaŗot; Palīdz' kungus peebarot. 31363.

Tas ir? Ņem viņus projam, tad mums bus meers. Šī varenā, bagatā māte, kuŗas vārtiņa liein likst no daudzejām mantām, ir arī bagata ar daudz vardeem. Tā ir: veļu māte, veļa māte, zemes māte, kapu māte, kapa māte, rūšu māte, smilšu māte, meŗa māte naves māte. Tai ir arī, kā jau episkā dzejā, epitheta ornantia, jebšu ne visai glaimu pilni, kā: „pelesaite" „vilejiņa", „viltenica" un pat „maita"; ar ko apveltita „naves māte". Tā ka Veļu mātes uzturas veetu min „augsta kalna galiņā", tad viņa arī dabujuse starp viseem vardeem to visspožako – Saules meita.

Ar veļeem, veleneešeem, veļu berneem, Deeva berneem, eņģeli šeem esam jau pee Veļu mātes pa daļai eepazinušees. Tas ir miružu dvēsoles.[1] Še tikai vel dažas dainas par tām.

Māmuliņa, mamuļiņa, Pūt, eņģeli, vaŗa tauri,
Tavs berninis vairs nebušu: Lai skan visa pasaulite,
Tikko acis kopā gāja, Lai dzird mani īsteneeki,
Tūlīt veļi aicinaja. 27364. Lai nāk mani pavadīt. 27430.

Visi gailiši, dzeedeet, Visi gaileši dzīdīt,
Deenavidu saņemdami; Dīnavydu palaizdami,
Visi radiņi, nāceet, Visi radeni nocīt
Nomiruša pavadīt! 27431. Mani velōs vadedami. 3.

Šonakt bija tev, māmiņa, Leetiņš lija saulitē:
Gulet veļu pavartē: Veļaneeši kāzas dzera,
Veļa berni apguluši, Velaneeši kāzas dzera
Veļa vartus aizsleguši. Augstajā pakalnē.
Ta berniņu pašu vaina, Man nomira jauns bāliņš
Kam tik sebu izraidija. 27531. Vaj tam veda līgaviņu? 27798.5.

Leetiņš lija saulitē: Leetiņš līst saulitē:
Velaneeši kāzas dzera. Velaneeši precejas.
Mans bāliņš jauns nomira, Man pašai brālīs ar māsu,
Velōs ņēma līgaviņu. 27798. Tee kopā kāzas dzeŗ. 6

[1] Apzimetasari par „angšleeiti", zemleeiti.

Ar saulīti leetus lija:
Saules meita kāzas dzera
Mans bāliņš jauns nomira,
Tam paņēma līgaviņu. 27798. 1.

Leetus lija saulītē:
Veleneeši kāzas dzera.
Ja es būtu tās kāzās,
Man sadegtu lindraciņi. 27800.

Kā pate Veļu māte, Saules meita, dzīvo augstā kalnā, ta ari veļi; jo: Trīs deenas Greetiņa kumeļu kala

Lai var uzkapt Velišu kalnā. 27532.

Kā jau dzirdejam, veļi, veļu (v. leļu) berni grib būt meeloja, ... ar baltu maizi, kveešu maizi, kukulīti... un Jāņu naktī tee uzbruk, līdzīgi Jodu mātei, papardītei:

Ei, svētā papardīte, —
Ka raudaji Jāņu naktī?

Kā man bija neraudat,
Veļaneeši (v. Veleniši) zeedus rāve.
Var. Jodu māte zeedu rāve. 32408.

VII. Mārtiņa deena, pēdējā peegulas un ganu deena.

Baznīcas vēsture pazīst vairak Mārtiņus. Kurš no teem nu ir devis savu vārdu šai latveešu pēdējai peegulas un ganu deenai? Ta gadejā Mārtiņa deena, kas apzīmē Lutera dzimumdeenu 10. novembrī (1483), ir jaunāka laika apzīmejums, kamer mūsu Mārtiņu dzeesmas ir bez šaubām daudz, daudz vecākas, nezdamas, neskatot uz kristīgo vārdu, mytisku raksturu. Tas, ko šīs Mārtiņa dainas daudzina, var atkal veenīgi būt katoļu svētajs, kurš dzīvoja IV. gadsimtenī, bija 375. g. Turas biskaps, kuŗa deenā, 11. novembrī, ēda Mārtiņa zosi, kā tas vēl tagad parasts. Kā Usiņa, Jurģa deena ir pirmā (arī Jurģis) peegulas un ganu deena, tā Mārtiņi — pēdējā peegulas un ganu deena. Ko Usiņš-Jurģis uzsāk, to Mārtiņš nobeidz. Abi ir dažā ziņā stipri līdzīgi: abi viņi parādas par zirgu un bišu patroneem, kopejeem sargeem; abeem zeedo gaili un abeem veltītās dainas ir pa labai daļai tīri varianti. Tā par peemēru:

Ei, Mārtiņ, labais vīrs,
Baŗo manus kumeliņus,
Sukadams, baŗodams
Seetus siles galiņā. 30209.

Mārtiņš stāvu slaistījas —
Mana staļļa pakaļā.
Izsukājis, izbaŗojis,
Sedees siles galiņā. 1.

Mārtiņam pilns stallīts
Sirmu, bēru kumeliņu.
Es tev lūdzu Mārtiņ brāl,
Dod man veenu ceļa zirgu. 30219.

Ai, Mārtiņ, labais veirs,
Baroj munu kumeliņu
Lai ceļā napalik
Kungā dūts vazumiņš. 30210.

(v. Miķelis)
Mārtiņš stāvu slaistijās
Mana stalla pakalâ.
Ej, Mārtiņ, (v. Miķel) stallitee,
Baro labus kumeliņus. 30226.

Martiņš atribinaja,
Aizribinaja,
Pakāra meteli
Zobina galâ. 30222.

Eit' arâ, eit arâ,
Kas arâ ribinaja?
Mārtiņš savus kumeliņus
Uz istabas dancinaja. 30212.

Kas skaneja, kas žvadzeja
Avotiņa lejinā?
Mārtiņš savus kumeliņus
Eemavôs žvadzinaja. 30214.

Martiņam gaili kavu
Deviņeem cekuleem,
Lai tek mans kumeliņš
Deviņeem celiņeem. 30216.

Usiņam gaili kavu
Deviņeem cekuleem,
Lai tek manis kumeliņis
Deviņeem celiņeem. 1.

Mārtiņam gaili kavu
Deviņeem cekuleem:
Tas baroja, tas sukaja
Manus bērns kumeliņus. 30217.

Mārtiņam gaili kavu
Deviņeemi cekuleem;
Jurišam brālišam
Usiņš pirka kumeliņu. 30215.

Miklavā gaili kavu
Deviņeem nadziņeem;
Miklavā zirgu pirku
Deviņeem eemaukleem. 30227.

Mārtiņami vizes pinu,
Ir auklinas darinaju,
Mārtiņš manas govis gana
Šo garo vasariņu. 30220.

Ká redzams, mēs sastopam arī galvenā šis svinamās deenas varoņa, Martiņa, daudzinašanā eepilus agrako svinamdeenu varoņus, ká: Juri (Jurģi), Usiņu, Miķeli un Miklavu. Arī no varoņem, no svetajām še sastapsim veenu, proti, Katriņu. Dažôs hymnôs Martiņam ir Jēkaba epiteti „labs vīriņš", (bagats vīrs) un veenā – pilnigi šī rakstur*s*:

Mārtiņš bija labs vīriņš
Aiz viseem vīriņeem:
Ni ruden, pavasar,
Pašâ maizes laiciņâ. 30223.

Mārtiņu daudzina salīdzinot ar Katriņu:

Mārtiņš labs vīrs
Versi kava vakarâ;
Katriņa badastakle (v. vagare, badu cūka, sliktule)
Vistu (var. desu) cepa pelnôs. 30225.

Mārtiņš labs vīrs,
Versi kaun rijâ;
Katriņa, mižiņa,
Vistu cepa pelnôs. 33246.

Pa Martiņeem ir, zinams, tumšs laiks. Tam atbilstot zeedo melnu vistu, ká peederošu melnai naktij.

184.

Devu, devu Mārtiņam,
Ko es biju solījuse.
Melnu vistu kankarainu
Ar viseem nazgiņeem. 30211.

Ja tomēr vajadzīgs tumsā gaismu dabut, tad zeedo Mārtiņam sarkanu gaili, uguns zimbolu, jeb gaili sarkanām kājiņām:

Mārtiņam gaili kavu
Sarkanām kājiņām,
Lai guntiņas nevajaga,
Kumeliņus barojot. 30218.

Es savam Mārtiņam
Sarkanaju gaili kavu,
Lai guntiņas nevajdzeja,
Kumeliņus barojot. 1.

Jeb peesauc Uguns-māti, solot tai zeedot baltu vistu ar viseem cāliseem:

Dedzi, dedzi uguntiņa,
Tu nezini, ko es došu:
Es tev došu baltu vistu
Ar viseem cāliseem. 33243.

Kas vēlās raibas govis, tas zeedo cekulainu vistu:

Cekulainu vistu kavu
Mārtenišu vakarā,
Lai aug man raibas govis
Kā vistiņas cekulainas. 30232.

Mārtiņš ne veen zirgu, veršu, govju, bet arī bišu zinatajs. Kad viņš bites pee speetošanas palaidis, tad ar viņu tāpat ti urģiski apeetas, seenot to kā Jāni un Jēkabu, ka no teem iz kaulētu svētību.

Peesēju Mārtiņu
Tumšajā kaktā,
Kam bites pārlaida
Pār Daugaviņu,

Kam māte necepa
Med's placeniša,
Kam tēvs nedarija
Salda alutiņa. 30229.

Vakar Mārtiņš
No Rīgas laidās
Šodeen sētā
Eeribinaja.
Deviņi ratiņi,
Simts kumeliņu,
Trīs simts sulaiņu,
Bruņoti vīri. 30230.

Kas dimd, kas rīb
Ap istabiņu?
Mārtiņa gailiši
Danciti veda,
Mārtiņa vakaru
Gaidīdami. 30213.

Kas deja, kas lēca
Ap ustabiņu?
Mārtiņa vistiņas
Danciti veda.

Kas tur dic, kas tur rīb
Ap to mūsu istabiņu?
Mārtiņš gaili danci veda
Ap istabu tekadams. 2.

Nu divi dainas, kuras, kā šķeetams, zīmojas uz veen ..

... deenā jeb tās vakarā „Mārtiņus dzīt", t.i. ceeptees, pārģērbtees un iet pa kaimiņu mājām apkārt ceemā, dažadus jokus dzenot: – Visi saka, visi saka:
Mārtiņ deena, Mārtiņ deena!
Kad varetu Mārtiņ deenu
Aiz ausim noturet! 30231.

Nedod Deevs tadās deenās,
Kadas deenas Mārtiņam:
No ceemiņa uz ceemiņu,
Gaiļa nasta mugurā. 30228.

Tad parastās beigas: | Ej, Mārtin, nu uz Rīgu,
Nu mēs tevi pavadam;
Nāc atkal citu gadu,
Tad mēs tevi gaidīsim.

jā valiek

VIII. Mārtiņš, 10. novembrī un Katriņa 25. nov.

Ir uz laiku zīmejotees top Mārtiņa un Katriņas darbi jeb abu sveto laika īpasibas salīdzinatas. Ap Mārtiņeem medz ceestatees sals, ap Katrīnām atkusnis. Mārtiņš taisa tiltu pār ūdeni, Katrīna no-ārda.

Mārtiņš labs vīrs,
Tiltiņu grīda;
Katriņa, mīzele
Izārdīja (v. Apmīzlaja) 30224.

Mārtiņš labs vīrs,
Tilltiņu grīda,
Katriņa palaidna
Izārdīja. 1.

Mārtiņš bija labs vīriņš,
Tas tiltiņu salaisija;
Katrīnite mīzelnice,
Ta tiltiņu izārdija. 2.

Mārtiņš mums labs vīriņš,
Tas tiltiņa grīdejiņš;
Katriņa mīzelite,
Ta tiltiņa jaucejiņa. 3.

Mārtiņam (v. Mārtiņeem) vīzes pinu,
Mārtiņam auklas vīju;
Lai Katriņa vazajas
Ar basām kājiņām. 33245.

Mārtiņam vīzes pinu,
Mārtiņam auklas vīju (v. Ir auklinas deenāju),
Katriņai sagšas audu (v. sagšu sedzu)
Līdz kājiņu galiņam. 30221.

Ka Mārtiņam vīzes pin, zeedo, – tad tas aizrāda uz viņu kā uz ganu patronu, sargu. Vīzes ir gana vispeederigakais apavs. Tā ka pa Katriņām ir atkusnis un leetus līst, tad tadā laikā der sagšas. Un Katriņai tad arī auž, sedz, veltī, zeedo sagšas. Tak sliktā laika dēļ kas valda ap viņas varda deenu, tās epitheta ornantia nav nebut tadi glaimigee, kā: mīzele, bezkauņa, palaidna, mīzelnice, mīzelite, tiltiņa jaucejiņa, badastakle, bada cūka, ragana, mīžiņa, sliekule. Ta ir Sienas Katriņa. Šai italeešu pilsātā ta dzimuse 1347. g., bijuse mystiskā mūķene, mirusi Romā, kanonizeta, t.i. ceelta sveto kārtā 1461. g.

It leeliski, līdzigi Pērkonam, abi kalendaru svetee, Mārtiņš un

Katrīna nāk un aizeet, kā to sekošse viņeem veltītas hymnu, augstas dzeesmas leecina.

Atbrauca Mārtiņš,
Atrībinaja,
Pakāra mēteli
Vartu stuburā.
Aizbrauca Mārtiņš,
Norībinaja,
Aiznesa mēteli
Zobena galā. 33242.

Atnāca Katrīna
Atritinaja,
Uzklaja villani
Uz vartu staba.
Aizgāja Katrīna
Aizritinaja,
Noņēma villani
No vartu staba.

Cik izšķirigi jauki *pēdigi* raksturoti še katoļu šis svētais un šī svētā! Še droši veca episkā himnu dzeja derējuse paraugam, pr. p. tas pantiņš: „Atnāca Usiņš, atritinaja
Uzkāra mēteli vartu stabā."
Un tā formali jauki saskan Usiņa pirmā peeguļas un ganu deena ar Mārtiņa pēdējo peeguļas un ganu deenu.

IX. Zeemas svētki.

1. Svētkus gaidot uz teem sataisas.

Kā jau visus svetkus, tā ari zeemas svetkus tā leels kā mazs gaidit gaida. Uz viņeem sataisidamees dara alu, cep kukuli, šus, *vāra pupas, zirņus* un kauj kādu lopiņu. *Mēre, seeviņa, cesaliņu, Zemere manu brādas teesu: Grib matite, grib kanniņa, grib brādiņa savas teesas 33277.*

Zeemas svetku trīs bāliņi
Darisim alutiņu:
Īsas deenas, garas naktes,
Nevareja sagulet. 33297.

Zeemas svetkus gaididamis,
Lastu daru alutiņa:
Gan zinaju, zeemas svetki
Trīs deeniņas svetijami. 33301.

Zeemas svetkus gaididamis
Lastem daru alutiņu:
Zeemas svetku trīs naksniņas
Vis grib ligsmoties. 1.

Simtu cepu kukulišu,
Zeemas svetku gaididama:
Simtiņš nāca danča bernu (ķekatnieku)
Zeemas svetku vakarā. 33304.

Cepu, cepu kukuliti,
Citu leelu, citu mazu:
Simtiņš nāca danča bernu,
Cits bij leels, cits bij mazs. 33308.

Nāc, māsiņ, ceemoties
Zeemas svetku vakarā:
Bus pupiņas, bus zirnīši,
Bus cūciņas šņukurīts. 33278.

Atej i, man' māsiņa,
Zeemas svetku vakarā,
Došu zirņu, došu pupu,
Došu cūkas šņecerit.[1] 1.

Man atnāca seevas māte
Zeemas svetku vakarā,
Gailam dure pakaklī,
Sivenam šņecerē.[1] 33276.

[1] Cūkas snuķis, sal. smecele, smadzenes.

Kads gans saka: Visu gadu kazas ganu,
Kazas gaļas nedabuj';
Zeemas svetku vakarâ,
Tâ dabuju kazas gal'. 33307.

Eita, berni, klausitees,
Kas pa namu ribinaja:
Kūķu[1] katlis, galvas puse,
Tee pa namu ribinaja. 33257.

Eita, berni, skatitees,
Kas pa namu bulduri:
Zeemas svetki namu slauka,
Visus krankus cilàdami. 33258.

Te, kā noprotams, jo kreetni pošās uz svetkeem. Tak ir ari tadi gadijumi, kur pagatavotais slikti izdevees, jeb kur nekas nav parandzits. Uz tam tad seko asa kritika, parmetumi un neevas, ko netaupigi izsaka jaunám meitám, slinkám līgaviņám, jaunám seevám, vecám mātem un bābám.

Kadu dzeesmu dzeedasam
Zeemas svetku vakarâ?
Piragam nabagam
Abi gali nodeguši. 33264.

Zeemas svetku vakarâi
Edam dzivu labibiņu:
Jaunas meitas netikušas,
Vecas seevas nevīžoja. 33299.

Divi veen mēs baliņi,
Abeem slinkas līgaviņas:
Pašā svetku vakarâ
Edam dzivu labibiņu. 1.

Zeemas svetku vakarâ
Ja-ed dzīva labibiņa:
Jauna seeva netikusi,
Veca māte nespējusi. 2.

Zeemas svetku vakariņu
Edam dzivu labibiņu:
Māte veca, seeva jauna
Nevareja maltu eet. 3.

Tada māte, tada meita,
Abas divas netikušas:
Zeemas svetku vakarâ
Eda dzivu labibiņu. 4.

Veca bāba ziļeem zobeem
Nevīžoja maltu eet,
Zeemas svetku vakarâ
Eda dzivu labibiņu. 5.

Zeemas svetku vakarâ
Edam dzivu labibiņu;
Sakāpjam cits uz cita,
Tad mēs Rigu redzesim. 33300.

2. Saimneeks un gājeji.

Saimeneek, svetki nāk,
Sesteez galda galiņâ,
Dod kalpam kalpa teesu,
Kalponei kalponites. 33284.

Nu, tētiņ, zeemas svetki,
Sesteez galda galiņâ
Dod kalpam kalpa lonи,
Meitám baltas villanites. 1.

Saimeneek, svetki nāk,
Sesteez galda galiņâ
Dod kalpam kalpa teesu,
Kalponei vilnainitē. 2.

Saimineeks, svetki nāk,
Sesteez galda galiņâ,
Kalpi tevim svarku prasa,
Kalponites villanišu. 3.

[1] Kūķi ir zeemsvetku edeens no [illegible] un kveešeem, meežeem un pupám, ir sagru[illegible]

188. Saimneeks: Saimes berni, maizes berni, Māsu berni, brāļu berni,
Ka jūs gauži raudajat? Ka jūs gauži raudajat?
Es buš jūsu gājumiņu Es grib jūsu gājumiņu
Ar naudiņu līdzinat. 33285 Ar bikeri aizmaksat. Sk. variantus.

3. Zeemas svetki atnāk, atbrauc.

Sen gaidiju, nu atnāca
Tee bagati zeemas svetki.
Zeemas svetki atbraukuši
Rakstitām kamanām. 33303.

Zeemas svetki sabraukuši
Vizaloti, vērzeļoti;
Tekam, berni, saņemam
Ar basiņam kājiņam. 33289. var.

Zeemas svetki atbraukuši
Rakstitāmi kamanam,
Gar zemiti krētes vilka, –
Basajāmi kājiņām.
Tekat, berni, saņemati
Zeemas svetku kumeliņus. 2.

Zeemas svetki atbrauca
Pa rudzu lauku,
Zālīti mīdami,
Asniņus celdami. 33287.

Zeemas svetki atbraukuši
Rakstitām kamanām;
Eit laukā, saimeneeki,
Saņemat zeemas svetkus. 33282.

Sabraukuši zeemas svetki
Rakstitām kamanām;
Eit, berniņi, saņemeet
Basajām kājinām. 1.

Sen dzirdeju, nu rēdzeju
Zeemas svetku kumeliņu:
Līdz zemiti krētes (v. krēpes) vilka,
Ar basām (v. Ledainām) kājiņām. 33302.

Skrētes vilka līdz zemiti...
Jeb: Līdz zemei zilas krētes,
Sprogaiņām kājaņām. Sk. var.

Bagati zeemas svetki
No Rigas nāca:
Tris simti sulaiņi
Bruņoti līdz. 33253.

4. Zeemsvetkus tauja, tee atbild.

Kur bijāt, zeemas svetki,
Kur naksniņu gulejāt?
– Pee zirgu stallisā
Pažobelē.[1]

[1] Šacatees (v. Teicatees) zeemas svetki, Kur naksniņu gulejāt? – Pee zirgu stalla Pažobelē. Var. Zeezdzinu stallā Pajumtē.

Kur bijāt, zeemas svetki,
Kur naksniņu gulejāt?
– Pee govu stallisā
Pažobelē.

Kur bijāt, zeemas svetki,
Kur naksniņu gulejāt?
– Pee cūku stallisā
Pažobelē.

Kur bijāt, zeemas svetki,
Kur naksniņu gulejāt?
– Pee rijas dorliņu
Pažobelē.

Kur gul zeemas svetki
Ateedami?
– Zirdziņu (v. Kumeļu) stallē
Pažobelē. 33273.

Kur gul zeemsvetki
Atnākdami?
– Gosniņu stallē
Palodē. 1.

Kur gul zeemas svetki
Atnakdami?
– Meežu, rudzu klētē
Apcirknī (Sudraba gultā). 33274.

Kur gul zeemsvetki
Ateedami?
– Klētē gula pūŗu (rudzu, meežu etc.)
Apcirknī. 1.

Kur bijāt zeemas svetki,
Kur naksniņu gulejāt?
— Pee nama dortiņu
Pažobelē. 33272. ✗

Kur mēs zeemas svetkus
Guldisim?
— Pee zirgu stalļa
Pažobelē. 33273. 2.

Zeemsvetki, kā redzam, ir personificeti un tos gulda it kā pa Jāņeem, līgojamo nakti, Jāniti zeedainiti. Še top arī tapat, kā Jāņôs, daudzinati melni zirgi.

Kam tee tadi melli zirgi
Pee manāmi rijas durvim?
Zeemas svetku kumeliņi
Veda rudzus klētiņâ. 33267.

Kas peeseja melnu zirgu
Pee to manu riju durvju?
Sveta Māŗa peesejusi,
Meežus, rudzus klētî vest. 1.

Kas peeseja melnu zirgu
Pee to manu klēšu duru?
Deeva deli peesejuši,
Rudzus vest kletiņâ. 2.

Kas peeseja melnu zirgu
Pee Jāniša kletsdurvim?
Deeva deli peesejuši,
Meežus, rudzus mērodami. 32574.

Kur še minēta sv. Māŗa, tur Jāņu dzeesmâs (sk. IV 145. l.p. 11; Aplīgo dažadas veetas un lsetas) bez tās min Laimu u. c.

Zeemas svetki, atnākdami,
Ko jūs laba atnesat?
— Kūku¹) katlu, galvas pusi,
To mēs labu atnesam. 33291.

Zeemas svetki naudu skaita
Ledus kalna galiņâ;
Os gribeju klati tikt
Ar nekaltu kumeliņu. 33296.

5. Deeviņš nāk zeemsvetkôs.

Dedzinat gaišu guni,
Laideet Deevu istabâ:
Deeviņš brauca pār kalniņu
Sudrabotu meteliti. 33254.

Lauzeet skalus, pūteet guni,
Laideet Deevu istabâ!
Deeviņš stāv aiz varteem
Nosviduššu kumeliņu. 33275.

Pūt uguni, lauz skaliņu,
Laid Deeviņu istabâ:
Deeviņš stāv aiz varteem,
Nosalušî kumeliņi. 3.
Nosarmojšu kumeliņu. 5.
Nosalušām kājiņām. 5.

Lauzit skolu, pyutit guni
Laidit Divu ustobâ!
Diveņš stov aiz vorteņu
Nusveidušu kumeleņu;
Eite, muni dōrdzi kollpi,
Laidit stallî kumeleņu. 2.

Puteet guni, lauzeet skalus,
Ludzeet Deevu istabâ:
Deeviņš stāv aiz varteem
Nosviduššu kumeliņu. 4.

Deeviņš līda istabâ
Leelu platu mēteliti.
Nāc, Deeviņ, saņemees,
Šauŗas manas duŗaviņas. 33255.

¹) Kūķi, ķūķi, kūce, kūcens (lat. kucas) ir ēdiens ziemsvētku vakarā, pataisīts no grūbām un [illegible] jeb [illegible] un kupam, [illegible] Jūdenis.

Klusat jauni, klusat veci,
Deevs eenāca istabā;
Deevs eenāca istabā,
Vaica nama saimeneeku.
Tas bij nama saimeneeks,
Kas sed galda galiņā
Kas sed galda galiņā
Baltā linu krekliņā. 33271.
Alus kanna rociņā. 1.

Zeemas svetki, leela deena,
Tee Deevami dargi laiki:
Zeemas svetkôs Jezus dzima,
Leelu deenu pakrustija. 33294.

Zeemas svetki, leela deena,
Tee Deevam dargi laiki (leeli svetki);
Zeemas svetki viziņaja,
Leela deena šūpli kāra. 33293.

Zeemas svetki, leela deena,
Tee Deevam (v. leeli) dargi laiki (v. svetki);
(V. Tās Deevam dargas deenas);
Zeemas svetki bluki vilka (v. vēla),
Leela deena šūpli kāra. 33292.

Paldees saku Deeviņam,
Nu atnāca zeemas svetki;
Deevs lai dod veselibu
Leeldeeniņu sagaidit. 33281.

Zeemas svetki, leela deena,
Tee Deevam leeli svetki:
Zeemsvetkôs Deevs peedzima,
Leeldeenā šūpli kāra. 33295.

Svetki nāca svetijami (v. gāja svetitees),
Leela deena leelijama (v. leelitees):
Svetkôs svetais Deeviņš dzima,
Leelu deenu nokristija. 1.

C. Tee mums bija dargi laiki
Zeemas svetki, leela deena,
Tee Deevam leeli svetki,
Zeemas svetki viziņami
Leela deena šūpojama. 1.

Zeemas svetki, leela deena,
Tee deevam diži radi;
Zeemas svetki bukeem lēca,
Leeldeen kāra šūpuliti. 1.

Še, kā redzam, blakus īsti latviskai Deeviņa nākšanai un zeem. svetku bluķa vilšanai eeskanas arī jau kristiskas skaņas par Deeviņa dzimšanu, Jēzus dzimšanu, še salīdzinumā ar zeem. svetkeem dabon arī leeldeena kristisku eeskaņi caur sekošo hymnu, kurā jautā un atbild:

Kam tee sveti svetki nāca,
Kam ta leela leela deena?
Svetki nāca svetitees,
Leela deena leelitees. 33266.

Tamdēļ ta leela leela deena, ka ta ir visleelakā uzvaras deena, kurā dzīviba uzvarejuse nāvi, gaisma tumsu; kad kristigs cilvēks var gavilēdams saukt: Elle, kur ir tava uzvara? Nāve, kur ir tavs dzelons? – Paldees saku Deevam, kas mums uzvaru devis! Tamdēļ ta leela leela deena. Bet leeldeenas hymnôs vel šīs gaišakas kristigas atziņas nebija. Tur izpaudas tīri pasaulīgais prāts. Tur skatijas tik uz materialu labumu un daudzina, ja tikai to. To prātu, kas tikai uz materialu labumu izteet, rāda

še sekošais hymns: Zeemas svetki, ateedami,
Ko jūs labu atnesat?
Leeldeenite ateedama
Atnes zaļu rudzzāliti 33290.

Te skatās tik uz zaļeem sejas laukeem, it kā cilveks no maizes veen dzivotu, un nepacebas (ceļas) līdz augstakam, idealakam. Tas dzimis un mo-dees tik zeemsvetkōs.

6. Ko zeemsvetki atnesuši?

Atīdami zīmas svātki
Kū ji loba atnasuši?
Klāvā[1] raibu raibaļeņu,
Stallī lobu kumeleņu. 33252.

Atīdami zīmas svātki
Atnes lelu dasu kuli.
Puišim dasu nadūsim,
Puiši vepru nabarò. 33251.

Pūti, pūti zeemeliti,
Zeemas svetku vakarâ,
Kletî pūti meežus, rudzus,
Stallî bērus kumeliņus. 33282.

Pūt, maģaja baloditi,[2]
Zeemas svetku vakarâi,
Pūt klētēi meežus, rudzus,
Stallê bērus kumeliņus. 1.

Pūt, vējiņi zeemeliti,
Zeemas svetku vakariņu,
Pūt laukâ tīrus rudzus,
Mežâ smilgas, laceniṭes. 33283.

Sudrabiņa leetiņš lija
Zeemas svetku vakarâ,
Visi sīki žagariņi
Sudrabiņu viziņaja. 33305.

Zīmas svātki reitenâ
Aptecejù guvu klāvu[1];
Rēdzu gūteņu dzymušu

Zelteitim radzeņim,
Zelteitim radzeņim,
Sudabreņa nadzeņim. 33298.

7. Visadas izpreecas.

Dzeed, zīlē, lej laimas, rīkojas sympatetiski etc.

Pasadzeed bāleliṇ,
Ar savām māsiņām;
Kā bitite padzeedaja
Zeemas svetku vakarâ. 33280.

Eima bišu klausitees
Zeemas svetku vakarâ.
Ja bitites daiļi dzeeda,
Tad bus silta vasariņa. 33256.

Jaunas meitas kaķi svēra
Zeemas svetku vakarâ;
Ja svērs kaķis puspōdiņa,
Tad vezs meitas šorudeṇ. 33262.

Sanākat, jaunas meitas,
Šovakar laimes leet;
Man ccdeva vecais tēvs
Biksīu pōgu reekšaviņu. 33286.

Negulu, negulu
Zeemas svetku nakti,
Lai mani liniṇi
Vedrē nekrit. 33279.

Es tā stāvu, es tā stāvu
Zeemas svetku vakarâ:
Lai veldîtê nesakrita
Man daiļajis linu lauks. 1.

Šķ butu domats par Beltemā dzimušā Beltajā?

[1] Klāva, klōve (arī klāvs, klēvs) govju stallis, aitu stallis, [illegible] — 2) [illegible]

8. Kēkatas.

Kas tur bulduré
Pa nama augšu (al.: Istabas augšâ)?
Zeemas svetki bulduré
Ar savu sulaini. 33269.

Kas tur ribina
Uz istabiņu? (v. Istabiņâ?)
Zeemas svetki dancina
Savu kumeliņu. 33270.

Kas tur ribina
Uz istabinu? (Aiz nama durvîm?)
Kēkatas dancina
Savus kumeliņus,
Līdz zemei krētites,
Apkaltas kājas. 1.

Kas tur ribina
Uz istabinu?
Cūkina ribina
Ar siveninu. 2

Zeemsvetki dancini Sav' kumeliņu
Garām krētem,
Dreijati zabaki. 3.

Jau agrak, Mārtiņôs, mēs sastapam pee „Mārtiņu dzīšanas" līdzigus ķēkatu variantus.

9. Humoristiskas eleģijas.

Ai, bagati zeemas svetki,
Apaviņa pūdetaji:
Tris deeniņas, tris naksniņas
Man kājiņas nenoautas. 33247.

Vai, leelee zeemas svetki,
Pastaliņu plesejiņi!
Peeci pāri jau noplesu,
Vel kurpites iznesaju. 33250.

Ai, bagati zeemas svetki,
Lejiņâ nogājuši!
Tekam veci, tekam jauni,
Velkam svetkus kalniņâ! 33248.

Gauši nāca, drīz aizgāja
Tee bagati zeemas svetki:
Tris deeniņas, tris naksniņas
Ĕet pa kalnu dzeedadami. 33261.

Vai, leelee zeemas svetki,
Ilgi nāca, drīz aizgāja,
Ilgi nāca, drīz aizgāja,
Ne nedeļas negaidija. 33249.

Kā zinatu zeemas svetkus,
Kad nediltu kaltnaniņas,
Kā zinatu leeldeeniņu,
Kad nekārtu šūpulīti. 33263.

Kakišam bers nomira
Zeemas svetku vakarâ;
Visi lauki aptecēja (nomigloja)
Ar kaķiša (v. runciša) asarâm). 33265.

Kas pee Rigas dumpoja
Apakš ledus Daugavâ?
Zeemas svetki dumpojas,
Atnākdami, aizeedami. 33268.

10. Atvadas.

Ĕit' projam, zeemas svetki,
Ar savâmi karašâm;
Es gaidišu leeldeeniņu
Ar baltâmi oliņâm. 33259.

Ĕit' projâm, zeemas svetki,
Ar kaņepu pīrageem,
Atnāks mums leela deena
Ar skaistâm oliņâm. 1.

Ĕit' projam, zeemas svetki,
Ar visâm karašâm,
Es gaidišu leeldeeniņas
Ar zaļo rudzzālīti. 33260.

Svetkôs sedzu leelu saktu,
Vairak zelta ne sudraba,
Leeldeen jozu leelu jostu,
Vairak dzega, ne dzīparu. 33306.

Tamlīdzīgi, kā dzirdēsim, atvadus no meteņa, gaidīdami leel-deenu. Bet zeemsvetki no meteņa neko nezin, it kā turēdami sev veenīgi līdzīgu leeldeenu. Tak tas noteek no kristianizēto zeemsvetku puses, kureem sakars ar leeldeenu. Turpret veclatveešu ne-kristianizēteem zeemsvetkeem, kad ar leelu jautrību velk, vel bluka uguņī, kamdēļ zeemsvetku vakaru arī sauc par bluķa vakaru, kad budeļi un kēkatas pa ceemeem apkārt ēdami izrāda savu maskas, ir taisni caur šeem sakars ar meteni jeb vastlāvjeem. Par veclatveešu zeemsvetkeem Pauls Einhorns XVII. g. simtenī raksta tā: „Und halten sie noch in unser Christ-Nacht und des Abends zuvor ein schandlos Fest, mit Fressen, Saufen, Tantzen, Springen und Schreyen, indem sie von einem Hause zum andern mit solchem ungeheuren Geschrey herumbgehen, daher sie denn den Christabend nicht anders alss den Tantz-Abend heissen, weil sie den Abend und die gantze Nacht mit Tantzen, Singen und Springen zubringen. Derselbe Abend wird auch Bluck-wackar i. des Blocks Abend genandt, weil sie alssdenn auch einen Block mit grossem Geschrey herumbziehen, denselben hernach verbrennen, und also ihre Freude daran haben. Ein solch Fest haben vorzeiten die Heyden, eben umb dieselbe Zeit, dem unfläligen und schandlosen Abgotte Como, welcher ein Gott des Gefrässes und Gesöffes gewesen, gehalten."[1]

Vecais Stenders par to elku Komo saka tā: „Kuhma, Kohma der heidnischen Letten Fressgott. Einige wollen ihn von der Lateiner ihrem Comus herleiten. Ich halte es vielmehr eigenen Lettischen Ursprunges von kaums, kaims ein Nachbar, davon kaimiņš herkommt, der als ein solcher den andern tractirte. Noch heute heissen die vom Vater eines Kindes aus der Nachbarschaft zusammengebetene Gevattern kuhmi und oberwerts kaumi, die hernacher braf tractirt werden."[2]

[2]

X. Kurcumi jeb Kurceemi (S-jas-Kurgemē arī buduļi).

Kurcumi, [tāmeneeku] izloksnē korcumi, celušees pec savas formas no „kur-ceemi". Pec Langes vardnīcas tee apzīmē nedeļu preekš gavēņa (die Woche vor Fasten); pec Stendera – paganu vastlāvju lugas (heidnische Fastnacht[s]spiele); pec Bergmaņa – sveldeenu preekš gavēņa (der Sonntag vor Fasten). Pec manām domām šōs kurcumōs

1) Reformatio Gentis Letticae in Ducatu Curlandiae. Riga. 1636. [Scriptores rer. Liv. ...] – Historia Lettica, l. c. 385. l. p.
2) Lettische Grammatic, Mitau, 1783 (2. izdevums) 263. l. p.

194. jeb kurceemôs, [šôs buduļôs, šîs paganu vastlāvju lugâs] ir meklejami latveešu komedijas pasākumi. Jauni ļaudis veepušees par lāci, kazu, [Dzērvi] svētputni un tamlīdzigôs citôs veeplôs, maskās, laujadami nu likai, kur ceemi? – gāja tad no ceema uz ceemu, tur dzeedadami un šadus-tadus jokus izrādidami, kuŗus vecais Stenders jau iten pareizi apzīmejis par paganu vastlāvju lugām, kas arī saskan ar P. Einhorna „von einem Hause zum andern, mit solchem ungeheuren Geschrey herumbgehen". Ir jo intresanti redzet, ka mūsu kurcumi, mūsu tautas komedeja, aizsākušees it tapat, ka sengreeķu komodija. Greeķu κώμη (κῶμαι, leišu kẽmas, latv. ceems, ap-kaime) nozīmé vispirms ceemu; κῶμος ir pirmkart Dionīza svetku veza, gājeens, sākumā svinīgi sarikots ceemôs (ἐν κώμαις), ir tā tad zemneeku izpreeca, pee kam dzeedaja [hymnus] Bakchum par godu, zem maskām izdaridami visadus jokus; otrkart κῶμος nozīmé dzīŗu, meelastu, visvairak luceltu no jauneem ļaudim, kas ar muziku un deju gāja līgsmi apkart un tad pee kada no saveem beedreem eegreezās, lai plītetu no jauna; κωμάζειν nozīmé, pee κῶμος (pa latviski pee kurcumeem) ņemt dalību, but uz dzīŗām, sarikot jautrus apkartgājeenus ar dzeesmām un muziku, pee tam izrādot dažadus jokus etc. Te nu arī redzam, ka P. Einhorna peevestais elks Komo, kuŗu Stenders ved [nepareizi] ar kumu sakarā, ir [vasi] drīžak tuvinams „kaimam", ceemam, ceemneekam, kurš pedejais nozīmé veesu, kas nāk jeb eet veesôs; pee Bergmaņa [tas ir „ein Hausgott"] – mājas elks, mājas kungs.

Senak bija vispār pazīstama paraša – dažôs vidôs ta bus vel drošilagad, – zinamôs gada svetkôs un svinamâs deenâs dažadi veepltees, maskotees, pārģerbtees un eet ~~kurcumôs~~ [buduļôs, ķēkatâs, čigānôs] pa kaimiņu mājām apkart ceemā. Šadi gada svetki un svinamas deenas bija, kā kurâ apgabalâ: jauns gads, kurcumi, [(arī buduļi)] vastlāvji jeb metenis, Mārtiņi, Katrinai deena, Miklava deena un zeemas svetki. (Kadâ dainâ mineti arī ģildas svetki – 33304). Veeptos, maskotos veesus sauc par danča berneem, buduļeem, ķēkatām, ķēkatneekeem un čigāneem – siganeem. (Peeminetôs ģildas svetkôs maskas sauktas par ģildas berneem). Ir jo intresanti, še minetôs danča bernôs, [ķēkatu bernôs] ģildas bernôs saskatīt līgotaju Jāņu bernu analoģiju. Kā Jāņu berni eet līgojamo nakti apkart līgodami, dzeedadami, tā arī šîs svetku maskas, danča berni, eet pa mājām,

ceemeem apkart. Tur nonākuši tee dzeed savas īpašas kurcumu dzeesmas, „lugas", pee tam deedami un dažadus skatus improvizedami. No kurcumeem šī eeraša rasi ar laiku pārgājuse uz citām svinamām deenām un pat gada svetkeem. Eevērojams še sevišķi tas apstaklis, ka šīs maskas top arī sauktas par čiganeem – siganeem. Tas dod mums peeturu pee zinama laika, kurš nesneedzas talak atpakal par XIV gad. simteni. Kā zinams, čigani, iz Indijas celdamees, atnākuši uz Europu tik XIV. gadsimtenī. Tee ir sīvas tauta: mānticiga, muzikaliska, zagliga, ne but ne uz veenas veetas noturama, seeveetes ir zīlneeces: kāršu licejas, roku raudzitajas; vīreeši: zirgu mītneeki, katlu lāpitaji etc. Maskošanās un apkarteešana pa ceemeem ir arī pee igauņeem parasta; bet tas noteek tik pa Mārtiņeem un Katrīnām. Te tās maskas sauc par Mārti santi (Mārtiņu ubagi).

Musu kurcumu lugas jeb danču bernu, buduļu ķekatu, čiganu dzeesmas sadalas arī daudz dažadās nodaļās.

1. Nama mātes sataisas sanomt danča bernus.

Cepu, cepu kukuliti
Citu leelu, citu mazu:
Simtiņš nāca danča bernu,
Cits bij leels, cits bij mazs. 33308.

Simtu cepu kukulišu,
Zeemas svetku gaididama:
Simtiņš nāca danča bernu
Zeemas svetku vakarā. 33304.

2. Danča berni sataisas eet buduļôs, čiganôs.

Deevs dod ritu labu laiku,
Tad es eešu siganôs;
Zinģat māku, Deeva lugt
Par maizites gabalinu. 33309.

Man māmiņa no-auduse
Čigauniņu villainiti;
Kad Deevs dotu ritu salnu,
Ritu eetu ciganôs. 33315.

Eima, berni, čiganôs,
Čiganôs laba dzive:
Čigans eda tauku gaļu,
Krejumā mercedams. 33314.

Čiganôs laizdamees,
Vilku garu kažociņu:
Lai pīckaja, ko pīckaja,
Pīckā munu kažociņu. 33320.

Čiganôs laizdamās,
Vilku kaula kažociņu:
Jau es pate gan zinaju,
Kuls man citi čiganini. 33321.

Čiganôs laizdamās,
Vilku beezu kažociņu:
Citur deva esti, dzerti;
Citur vēzdu par muguru. 33318.

Eimi laukā skatitees,
Kur tee zilee dūmi kūp:
Tur bus cimdi, tur bus zekes
Tur bus gultu taisitajas. 33311.3.

Mana balta māmulīte,
Man ja-eet čiganôs:
Nemaceju raibu cimdu,
Ne trinita undeklina. 33316.

Eesim, puiši, tās mājās,
Kur tee zilee dūmi kūp,
Tur meitiņas adītājas,
Baltas vilnas verpējiņas,
Tās dos cimdus, tās dos zeķes,
Tās dos baltas vilnanītas. 33311.

Eesim, brāļi, uz to ceemu,
Kur tee zilee dūmi kūp,
Tur bus meitas rakstītājas,
Raibu cimdu adītājas.
Citam cimdi, citam zeķes,
Citam jauna līgaviņa. 1.

3. Ķēkatu berni, danča berni, buduļi pee ceemiņu mājdurvim.

Ludzama māmiņa,
Laid bernus eekšā,
Ķēkatu berneem
Kājiņas salst. 33328.

Saņemat danča bernus,
Neba mēs daudz bijam:
Bijam peeci, bijam seši,
Līdz trešam desmitam. 33331.

Ludzama māmiņa,
Laid mani eekšā,
Nezagšu adatu,
Ne ileniņu.
Susekli zagšu,
Ta man vajaga:
Ķēkatas (v. čigana) berneemi
Pinkainas galvas. 33329

Ai, mana māmiņa,
Dari durvetiņas
Ķēkatas atbrauca
Ar vezumiņu:
Ar rudzis, ar meežis,
Ar kumeliņu. 33329.

Ludzamu tēviņu,
Laiž bernus eekšā,
Ķēkatu berneemi
Kājiņas sala. 33328,1.

Nākat, ļaudis, skatīteesi,
Kādi brauca budelīši:
Veenu sleeci kamaniņas,
Trim kājām kumeliņš. 33330

Budelīti tēvainīti,
Nāc maneju sētiņeju,
Lai aug mamm kāpostiņi
Kā budeļa cepurīte. 33324.

Kur godīga saimineece,
Saucin sauca čiganiņus;
Kur bij kāda meega cūka,
Gul kā cūka midzenī. 33325.

Labvakari, nama māte,
Vai gaidīji budelīšus?
Ja gaidīji budelīšus,
Atver durvis līdz galam. 33326.

Kā redzam, še daudz kas noteek un izskan it kā līgojamo nakti Jāņu bernus saņemot. Laipnai budeļu saņemšanai peeškir arī simpatetiskas sokas. Cer un tic, ka kāpostiņi augs, kā budeļa cepurīte.

4. Buduļi istabā; apsveic nama-māti un nama tēvu.

Budelīši nosaluši,
Visu nakti maldījās
Pa krūmeem, pa mežeem,
Kamer tika istabā. 33333.

Labvakar, nama māte,
Vaj bus silta istabiņa?
Ja bus silta istabiņa,
Tad bus jauka valodiņa. 33341.

Labvakar, saimeneece,
Kā klajās sētiņā?
Rugst tev labi maizes mulda,
Klausa tevi draugu saime? 33343.

Labvakar, saimineece,
Vaj čiganu gaidijat?
Vaj čiganu gaidijat,
Vaj kapostus vārijat. 33344.

Labvakar, labvakar
Šai veetā, tai veetā!
Vaj bagati, vaj raženi,
Kā pērnaji palikuši? 33339.

Leek man sedet,
Ne-ceešu sedet,
Li man gaspaža
Sedekli cela. 33345.

Ai, nama māmiņa,
Tavu jaukuminu!
Glāžu tavs namiņs
Glāžu istabiņa,
Sudraba slotinu
Istabu slauka,
Dimanta seetiņā
Meslinus nesa. 33332.

Ai, nama māmiņa,
Tavu jaukumiņu:
Glāzu tavis naminis,
Glāžu istabina;
Vel tēvs destija
Abeļu darzu. 2.

Še leels naminš
Kā leela muiža,
Še var kēkatas
Līkumus mest. 33348.

Labvakar, saimeneek!
Kā jums Deevs palīdzeja?
Ruga jūsu maizes mulda,
Breeda jūsu cepejina? 33342.

Laba, laba ta māmiņa,
Kam maizite labi rugst,
Rugst tai pilna maizes mulda,
Klausa labi draugu saime. 1.

Labvakar, labvakar,
Šī nama māte!
Vaj tev sadzija
Pērnais dūrums? 33340.

Labvakar, labvakar,
Lab' saimeneecu!
Vaj iru veseli,
Kā pēri palika?
— Tapati veseli,
Kā pēri palika,
Katriņas vakaru
Gaidedami. 1.

Vai māmiņ, vai māmiņ,
Tavu daiļumiņu:
Glāžu tavi lodziņi,
Glāžu istabiņa,
Sudraba slotiņa
Istabiņu slaucit,
Zeltits grozis,
Gružišus nesat.
Te nāks Deeviņš
Naksniņu gulet.
Gul', gul' Deeviņ,
Ritā agri celees.
Naks tevi lūkat
Pa visu platu pasauli
Cits jašus, cits braukšus,
Cits kājām naca. 1.

Divām mājām garam gāju,
Trešajās eegreezos:

198\. Tur bij jauna saimeneece,
Tur bij jauna istabiņa,
Dzelza duris, vara grīda,
Sudrabiņa s[t]ynderites. 33337.

Labs vīrs eegāja
Laba vīra sētâi,
Izsita stenderi
Ar naudas kuli. 33338.

Voru durvis, sperru kāju
Teešam meitu istabâ;
Istabs vidus izslaucīts,
Pabenķites neslaucitas. 33351.

Budelīši tēvainīši,
Ko jūs še meklējat?
Še nevaid jaunu meitu,
Nedz ar' gaļas kumosiņa. 33334.

Sasabija māmuliņa,
Ka sabrauca čiganiņi.
Nebisteés, māmuliņa,
Paēduši čiganiņi. 33347.

Nebisteés, saimeneece,
Ka tev daudz veesu nāca:
Jauni galdu pār istabu,
Sedees galda galiņâ.

Budelīti, skarainīti,
Kam tu nāci istabâ?
Visas tavas skaras dreb,
Ar meitām runajot. 33335.

Budelīti, tēvainīti,
Nenāc meitu istabâ,
Meitas drēbes noplēsīs
Sev pūriņu darīdamas. 33336.

5. Budeļa rīkste, patadziņa.

Buduli, tēvaini,
Kur lauzi rīksti?
— Zītara kalnā
Sudraba birzē. 33352.

Budelim, tēvainim,
Smuka smalka berza rīkste:
Pate rīkste tīra zelta,
Pumpuriņi dimantiņa. 33353.

Budelim, tēvainim,
Dziparota patadziņa,
Meitu šūta, meitu pīta,
Mīļas Māras norakstīta. 33354.

Budulīti tēvainīti
Izkul manu vedekliņu;
Es tev došu cimdu pāri
Par vedeklas izkūlumu. 33355.

Budulīti, tēvainīti,
Izper manu vedekliņu:
Slinka mana vedekliņa,
Neverpj linu pakuliņas. 33356.

Kas spīdeja, kas vizeja
Rigas kalna galiņâ?
Budels pēra Rigas meitas
Ar sudraba rīkstītem. 33357.

Kur, māmiņa, tavas meitas,
Ka neredz staigajam?
Manas meitas eebēgušas
Dziparīņu kambarī. 33358.

Nebēdā, māmuļite,
Ka budelis meitu kūla;
Silta pirte, mīksta slota,
Tad būs labi klatgulet. 33364.

Kur, saimneece, tavas meitas
?neredz staigajam?
tu būsi glabajusi
stamajâ istabâ?
tur tava, lai rakstija
z citeem budeleem! 33361.

Kur, saimneeks, tavi puiši,
Ka neredzu staigajam?
Vaj tu būsi paglabajis
Vecā cūku aizgaldē?
Lai tur suta, lai tur puva
Līdz citeem budeļeem.

Cūkas sile pagalvi,
Kuiļa āda apsegā. 33360.

Kur, māmiņa, tavas meitas,
Ka neredz staigajam?
Vaj tu busi paglabajse,
No budeļa bidamās,
No budeļa bidamās,
Vecā cūku aizgaldā. 33359.

Kur tās meitas palikušas,
Ka neraugā uguntiņu?
Vaj bus čūskas nograuzušas,
Vaj pamatā ievilkušas?
Vaj bus māte paglabajšē
Baltā cūkas aizgaldā?
Bērzu klucis pagalvēi,
Egļu miza apsegami. 33362.

Še ta kulšana, peršana atgādina pee leeldeenas pautu šaušanas, saustīšanas. Peršana izceeluse no seneem laikeem komiku un nākuse arī uz skatuvem modē. Tā vecakajā franču un anglu teatrī tadi peršanas skati bija it parasti, aizrādu še tik uz Skapena nedarbeem pee Moljera un pee Šekspira, kur „Vindzoras nebēdnīgās seevās" Fords pēr par veceni pārģērbušos Falstafu. Arī šinī mūsu kurcumu nodaļā lēzēts uz komisko, jokaino. Un pate valoda arī še uz beigām ir paprasta, burleska.

6. Lācis, kaza, dzērve, dažadi citi veepļi.

Danco, lāci, danco lāci,
Saimneece maksās:
Šķinķi gaļas, klaipu maizes,
Tris pimberi naudas. 33365.

Danco, lāci, danco, lāci,
Saimenica aizmaksās:
Peeci šķinķi kaļa galas,
Tris kukuļi grūstas maizes. 2.

Var. 1: Danco, runci, uz akmeņa,
Saimineece maksās:
Kukul' maizes, gabal' gaļas
Div' zeseri (v. Tris daldeři) naudas.

Danco, lāci, danco laci,
Saimneeks solas maksat
Šķinķi gaļas, kukul' maizes,
Divi seeki naudas (v. klučku). 3.

Lācis savu seevu pēra,
Pavadā vadidams.
Ai, lāciti, ko tu dari,
Tevis seeva nemīlēs! 33368.

Meitas mani jadinaja
Uz peleku kēveniti;
Ja ta kēve neteceja,
Dūru peesūs vederā. 33369.

Jūs tris, mēs tris
Sagrūžam cumuriņu!
Ak tu tavu daiļumiņu,
Tavu daiļu čumuriņu:
Veenam ragi, otram ragi,
Trešam liņa pakalā. 33366.

Nakat, ļaudis, skatitees,
Kadi ērmi aizdurvē:
Brūna kaza, vaŗa ragi,
Visas četras kājas kaltas;
To vares ik svetdeenas
Puiši jāti baznicā. 33371.

Brūna kaza, vaŗa ragi,
Visas četras kājas kaltas;
To jaj puiši baznicā,
Ik vakara krodziņā. 1.

Zaļa kaza, vaŗa ragi,
Visas četras kājas kaltas;
To vareja meitas braukt
Pa svetkeem baznicā. 4.

Zaļa kaza, vaŗa ragi,
Visas četras kājas kaltas,
To vareja buciņš jāt
Svetu ritu baznicā. 3.

Bruna kaza, vadža ragi,
Visas četras kājas kaltas;
To vareja meitas jāt
Ik svetdeenas baznicā,
Ik svetdeenas baznicā
Ik vakara krodziņā. 2.

Zila kaza, vaŗa ragi,
Bukata, bukata!
Ta bus laba skroderim
Svetu ritu krogū jāt. 6.

Puiši mulķi, nezinaja,
Kas namā aizdurvē:
Brūna kaza, vaŗa ragi,
Sudrabiņa eemauktiņi.
To vareja puiši jāt
Ik svetdeenas baznicā,
Ik svetdeenas baznicā
Un pee ceema meitiņām. 5.

7. Apzaedašana, katrs dabū savu teesu.

Izraudzijis veen, paziņu
Savu veeu saimeneeku.
Visi stabu stumburiši
Ar sunām apauguši. 33377.

Kas ta tada saimeneece,
Tai ne lūgas meitas nav!
Veena pate cūku meita
Aizkrasnē eelīduse. 33379.

Kas tur čab, kas tur grab
Saimineeces pagultē?
Leelais runcis žurku koda,
Zobi veen šņakstejās. 33381.

Maza, maza saimineece
Kā kamolis valstijas.
Kā lai maza nevalstās,
No meitam nodureta. 33385.

Traka, traka saimeneece,
Suni suta luku plest;
Suns eegāja leepajā,
Asti veen kustinaja. 33405.

Dzērveneekeem slinkas meitas,
Raida suni govu slaukt.
Suns, aizgājis laidarā,
Asti veen kustinaja. 33387. 1.

Nav liniņu druvinā,
Jau bij kangas istabā;
Nav audekli audinati,
Jau krekliņi šūdinati. 33322.

Protu, protu, redzu, redzu,
Tās mājās slinkas meitas:
Logi, soli nemazgati;
Mēslu čupa pagultē. 33389.

Protu, protu, redzu, redzu,
Tais mājās slinki puiši:
Zirgi sēku noēduši,
Cits citam asti grauž. 33390.

Puiši, mani skaisti puiši,
Es to puišu saimeneece.
Veens man veetu pataisija,
Otru ņēmu klatgulet. 33391.

Tev, saimneeks, tadi puiši
Kā tee kverpja siveniņi.
Krūkļa zupi sastrēbuši,
Tet pa silu kverkšķedami. 33401.

Tev, saimneeks, tīra maize,
Tavi puiši panīkuši:
Nepar meitas nobučot,
Ne kumeļa apsedlot. 33402.

8. Meelasts.

Izcepu kukuli
Četreem stūreem:
Tas bija ķēķalu
Meelastiņš. 33417.

Ed pate, māmiņa,
Savu ceptu maizīti,
Kam lēci pār abru
Mīcidama. 33409.

Kukonīši grabeja
Katla dibenā.
Nu bus berneem
Taukoti vedari. 33423.

Kas mūsu plāniņā
Sudrabu paleja?
Māmiņa paleja,
Vakariņas nezdama. 33421.

Ķēķata lēkata,
Kur liki piragus?
Klētiņā plaktā
Krustiņš virsū. 33412, 4.

Ķēkata, melnaci,
Kur liki gaļu?
Kambarī plauktā,
Krustiņš virsū. 5.

Gaļas gribu, gaļas gribu,
Man garš deguns,
Visu gaļu sakāru
Deguna galā. 33415.

Dod gaļas, dod gaļas,
Man garš deguns,
Trīs gadi gulēju
Pasekņē (v. Čakarņu bedrē). 33408.

Ne gaļas labad
Ķekatas lēca:
Liniņu labada
Balt' aveliņu. 33428.

Gaļu, gaļu, saimineece,
Tev vepriņi aizgaldā;
Alu, alu, saimes tēv,
Tev meeziši apcirknī. 33416.

Kas čiganam alu deva,
Lai aug meeži tīrumā,
Kas čiganam gaļu deva,
Lai aug balti siveniņi. 33422.

Edat, berni, sāl' ar maizi,
Man gaļiņas vairs nevaid,
Trīs deeniņas kazu kāvu,
Vel ta lipu kustinaja. 334[illegible]

Nedomā saimeneece,
Ka es nācu gaļas dēļ:
Es iznācu lustes dēļ
Savus bernus izvadat. 33429.

Saimeneece silķi cepa
Pukstedama, stenedama.
Vaj tu puksti, vaj tu steni,
Druscin gaļas ar' vajaga. 33431.

Saimeneece cisku kasa,
Negribeja gaļas dot.
Vaj tu kasi, vaj nekasi,
Tapat gaļa japeedod. 33432.

Zinu, zinu, nesacīšu,
Tēvs nokava kazleniņu,
Rijā āda apakš baļļas,
Klētī gaļa spannītē. 33435.

Es čiganam rada biju,
Man tee plaušņi nemīleja;
Man mīleja cūkas gaļa
Leela lopa cepetiņš. 33414.

Kučā kaļada,
Riteņa desa,
Riteņa desa,
Pusčūkas galva! 33425.

Māmiņa, māmiņa,
Dal' veenu teesu:
Kukuli maizes,
Kanni alutiņa. 33426.

Māmiņa, māmiņa,
Piragi, piragi!
— Piragi necepti,
Nevangeleti. 33427.

Čiganōs laizdamās,
Eesabāžu teļa galvu:
Kad nedeva ēsti, dzerti,
Graužu savu teļa galvu. 33438.

Desa tek pa celiņu,
Līkumiņus mētadama,
Čigans tek pakaļā
Aizbariņus lasidams. 33407.

Čiganeete māmuliņa
Vakar kava siveniņu;
Šodeen mani pameeloja
Ar sivena kājiņām. 33437.

Čiganōs laizdamās
Triņu asu tuteniņu;
Kur māmiņa gaļu greeza,
Es ar savu tuteniņu. 33439.

Veca māte, veca māte,
Glabā sveestu vādziņā (v. cibiņā).
Pavasari griķu maize,
Vajag sveesta pavalgam. 33440.

Zini, zini, saimeneece,
Ko vajaga budelim:
Suti zēnu, vaj meitenu,
Lai parnesa brandavīnu. 33434.

Zini pate, saimeneece,
Ko vajaga budelim:
Ceptas galas, baltas maizes,
Jaunas meitas klaīgulet. 33433.

Čiganam nabagam
Nopelnim (al.: Nopelnila) garoziņ;
Visi ceemi jaslaiga,
Visi suņi jalādin. 33436.

Kas deva galu,
Tam auga cūkas
Glumām spalvām,
Treknām meesām.

Čiganam, tataram
Bij pelnita garoziņa:
Citā veetā suņi rēja,
Cits ur skruķi pavadija. 1. 33418.

Kal, kalej, ko kaldams,
Uzkal man ķēniņu:
Sīksta bija kazas gala,
Pīni zobi peelīduši.

Kas deva silķi,
Tam auga kaķi,
Tam auga kaķi
Izsprāgušām acim. 33419.

Viss šis ķēkatu bernu, danču bernu, budeļu, čiganu meelasts norit zem visadeem jokeem un runām, kas kā jau veenkaršu ļaužu starpā nav nekadas sevišķi smalkas, tak izdveš veselu, ne-vainigu lautas humoru.

9. Izlūdzas, vaj nozog gan ēdamas leetas, gan drebju gabalus, gan šo-to.

Kavajat (s. Kavejeet) ļenus,
Kavajat suseklus,
Ķēkatu pulkā
Raveji ļaudis. 33445.

Saimeneece, saimeneece,
Glabā savu susekliti,
Nu sanāca budeliši,
Susekliņa zadzejiņi;
Ritu bus sveta deena,
Viseem mati jasukā (al.: jakerse). 33451.

Mēroju, mēroju
Pagaŗus krekļus;
Nākcēu gaviņu
Tik gaŗi lini! 33447.

Čiganiņi mani berni
Nezodzeet suseklišu;
Fleminus veen zodzeet,
Māsiņai pūru sut. 33453.

Čiganeni mani berni,
Nezodzeet sīpoliņus;
Zodzeet linus, ļeminus,
Ar ko kurpes šūdinat. 1.

Čiganôs laizdamās,
Trīs kulites apsakāru:
Veenā rudzi, otrā meeži,
Trešā galas gabaliņš. 33454.

Ko tee mani cāli lasa,
Pa pagalmu teceдami?
Čiganiņu māmiņai
Putraimiņi pabiruši. 33446.

Es bij' gaŗa čiganice,
Man bij labi zagti eet:
Es pasneedzu krāškā galu,
I kājās stāvedama. 33443.

Garajam čiganam,
Tam bij labi zagti eet:
Tas pasneece skorbē(?) galu
Ir zemē stāvedams. 1.

Sagōjušas kaladnccicas,
Prosa bolltu vyllnōneišu.
Man pošai mōsys auga
Vyllnōneišu nosōtōjis. 33450.

Apakš ceela akmentiņa,
Tur gul skopu dvēselilites,
Deedziņâ karajās,
Uz oglem zvērojās.

Apakš mīkstas villainites,
Tur gul naudas devejinš
Mīkstōs dūju spilvenōs,
Rakstitōs palagōs. 33441.

Nu lustigi, mani berni,
Ritâ gaļu vārisim
Vakar vilku diŗajām
Leela purva maliņâ. 33449.

Dodat, meitas, cimdus, zeķes
Tam budeļu vecajam.
Kad nedos cimdus, zekes,
Augs jēreem īsa vilna. 33442.

Neraudeet, mani berni,
Man ir milti kulitē;
Aizbraukuši aiz kalniņa,
Vārisam beezu putru. 33448.

Ai, ai, čiganini,
Kur putriņu vārisim;?
Aiz kalniņa krūmmalâ,
Tur zemneeki neredzeja. 2.

Tris cūkas, četras kazas,
Divi kunğa gabaliņi;
Peeliksimi petersiles,
Bus mums labs cepetits. 33452.

Beigas labi, viss labi. Pec šim vendigām dzeesmām, pec ēr-kuļa apzeedanašanas, apzeedošanas, seko izsacita vēlešanās, lai „Deevs zeedana", dod savu svetibu:

Kas manu ērkuli
Apzeedaneja,
Lai Deevs zeedana
Tam linu druviņu,
Tam linu druviņu,
Tam avju stallitī. 33444.

Kas manu ērkuliņ'
Apzeedan,
Lai Deevs zeedan
Tam linu druvu,
Tam linu druviņu
Tam aitu stalliņu.
Kas manu ērkuliņ'
Nosvilan,
Lai aug kušķits
Mugurus vidû: 1.

10. Budeļi, ķēkatas sympateliski, teurğiski rīkodamees, atnes sekmes saimneecibâ.

Kekatas eelēca
Dūmū istabiņu:
Deevs deva miglaiņu
Vasariņu. 33458.

Ķikota eelēca
Kāpostu darzâ,
Noēda baltos
Kāpostiņus. 33459.

Lec, ķekata, kur lēkdams,
Lec kāpostu darziņâ,
Nomin visas sīkas nātres,
Lai aug balti kāpostiņi. 33460.

2335:

Iti ķikoti, ķikotiņi,
Lec kapostu dārziņā
Min zāliti pee zālites,
Lai aug kupli kāpostiņi. 1.

Ķiku ķiku ķikuliņ,
Lec kapostu dārziņā,
Min zāliti kājiņām,
Cel augšam kāpostiņu. 2.

Ķiku ķiku ķikotiņ,
Lec kapostu dārziņā,
Apsit lapas, izravē,
Lai aug kupli kāpostiņi. 3.

Čiku, čiku čikutite,
Lec kapostu dārziņā
Izravē smalkas nātres
Lai aug tīri kapostiņi. 4.

Lec ķekati, kur lekdami,
Eh vastalōvi!
Zinģi brinģi vastalōvi,
Eh vastalōvi!
Lec kapostu dārziņē
Eh vastalōvi!
Samīnami sīkas nātres, Eh v.!
Zinģi brinģi v., Eh v..!
Lai aug balti kapostiņi, Eh v.!
Zinģi brinģi vastalōvi, Eh v.! 5.

Ķekatā lēkatā!
Lēksim kāļu dārziņā:
Lai aug kāļi, kapostiņi
Apaļām galviņām,
Apaļām galviņām,
Rūtainām lapiņām. 33457.

Parādi tēviņi,
Kur linu zeme,
Zaliti izmīšu,
Liniņus eemišu. 1.

Parādi, tētiņi,
Kur linu druva,
Lai var ķekatas
Zaliti izmīt:
Liniņi druvā,
Zalite ezā! 33462.

Es pielēcu zirgstallim,
Deevs dev bērus kumeliņus,
Es pielēcu govstallim,
Deevs dev raibas raibelites;
Es pielēcu aitstallim,
Deevs dev mazus sprogainīšus;
Es pielēcu cūkstallim,
Strīpains dūglains midzīt vilka,
Es pielēcu zosstallim,
Deevs dev mazus klēgatajus. 33455.

Kučā kaladā!
Aitai pāris aveniņu,
Kučā kaladā!
Kazai pāris kazleniņu;
Kučā kaladā!
Cūkai desmit siveniņu;
Kučā kaladā!
Pilli stallī bēru zirgu;
Kučā kaladā!
Pillas kūtis raibu govu. 2.

Esi laba meitu māte,
Māci savas meitas labi,
Cel no rīta labi agri,
Lai eet lopu apraudzīt,
Vaj ir jēri, vaj kazleni,
Vaj mazee lpruntuleni. 33456.

Ta bij māte, tai bij meitas,
Ta mak meitas audzināt:
No rītiņa agri cela
Lai eet lopus apraudzīt.
Govim teli, aitām jēri,
Cūkām mazi siveniņi. 33467.

[S]aimineece man prasija,
[C]ik kazai kazleniņu?
Vilki, velni viņus zina,
Es gar kazām nepinos. 33465.

Moderite man vaicaja,
Kad bus kāzas kazleneem.
Vilki, zvēri viņus zina,
Es ar zvereem nepinos.
Cilvekeem gan zinaju,
Kas meitām peedereja
Kupli gueni peedereja
Pee ik katras mātes meitas. 1.

Ceema meitas man vaicaja,
Vaj bus jēri, kazleniņi?
Vilki, vārnas viņu zina,
Es ar kazām netinos. 2.

Cel, māmiņa, savas meitas
No ritiņa itin agri,
No ritiņa itin agri,
Lai eet lopu apraudzit,
Vaj bus jēri, vaj kazleni,
Vaj cūkām siveninā. 33467.1.

Puiši, slinkņi, negulat,
Eit', raugati zirgu stalli:
Ķekatiņas eelaidušas
Stallî bērus kumelinus.

Meitas, slinkņes, negulat,
Eit', raugati aitu stalli:
Ķekatiņas eelaidušas
Stallî baltas avitiņas.

Seevas, slinkņes, negulat,
Eit', raugati govu stalli:
Ķekatiņas eelaidušas
Stallî raibas raibuliņas. 33463.

Meitiņām māsiņām
Leelu preeku pasaciju:
Divi laivas jēru nāca,
Trešā siku kazleniņu. 33461.

Urrā, urrā, kas tur brauc,
Kas tās needras kustinaja!
Divi laivas jēru pilnas,
Trešā siku kazleninu. 1.

Tāis mājās slinkas meitas,
Ne-eet lopus apraudzit:
Kūtî mazi jēri brecā,
Laukā mazi kazlenini. 33468.

Strump mani jēriņi
Strump kazleniņi,
Es pate strumpaju
Budeļu vakaru. 33466.

Spring mani jēriņi
Spring kazleniņi,
Es pats springēju
Budeļu vakaru. 1.

Springu mani jēriņi,
Springu, kazuliņi!
Es pats springoju
Piragu vakarâ. 2.

Pēdigi roku uz augšu ceļot dzeed:
Tik smidra, tik gaṣa
Meezišu varpa!
Smidrâ varpā
Breedusi graudi. 33469.

Sasagreeza čiganiņi
Istabiņas dibinā:
Sagreez, Deevs, rudzus, meežus
Leelajâ tīrumā. 33464.

11. Dažadas kurzumu-budeļu, ķekatu-dzeesmas.

Visu gadu gulēju
Pasekuē;
Nu mans vakars
No lidu laukā. 33542.

Es acis neradu
So vakariņu,
Lai skauģis neredz
Manu auguminu. 33489.

Ķekatā ķekatā!
Melni krekli muguṛā.
Kā bus mumis nabageem
Leelas deenas sagaidit! 33[illegible]

„Flasko [illegible]".

206 Ķekaļu tēvam Tīranda bikses, Ķekaļu māmiņai Vaŗa kindraciņš. 33493.

Tēviņu, tēviņu Ilgņu, ilgņu! Pastala pāršplīsa, Pār sētu lēkdami. 33508.

Vizīte rājās Ar pastaliņu: Kam gāji celiņu Nesakstīdama! 33540.1.

Vecajam budelim
Dzelzu stīpa gar vēderu;
Kad ta stīpa pušu trūks,
Izbirs mazi budelīši. 33539.

Vecajam budelim
Leela skāde notikuse:
Pārspraguse dzelzu stīpa,
Izbiruši budelīši. 1.

Vecajam budelim
Leetu kule izkrituse;
Skārdu Greeta paceluse,
Ta bez maksas neatdeva. 2.

Čigan' tēvs, čigan' tēvs,
Saskait' savus čiganiņus!
— Še ir visi čiganiņi,
Bullaraga veen nevaid. 33535.

Čigi čigi, čiganiņi,
Veenu veetu, veenu veetu!
Lai lec citi čiganiņi
Kā zirnaji staipijās,
Kā zirnaji staipijās,
Kā pupaji kaisijas. 33536.

Čiganam daudz bērniņu,
Pilni kārkli šūpolišu.
Citu bernu suni reja,
Citu zaķi spīdzinaja. 33511.

Skali grab, skali grab,
Kas tos skalus grabinaja?
Čigans skalus grabinaja,
Čiganeetes meklēdams. 33504.

Čiganam skaista seeva,
Tā kā veena mamzelīte:
Kurpes kājā, gredzens pirkstā,
Sēd žagaru būritē. 33514.

Čigans savu čiganeeti
Pa kārkleem plūdereja;
Tā sacija dūdidams:
Pelni naudu, pelni maizi! 33534.

Čigòņeica Diva lyndže,
Lai dūd meitys kòrtys mest;
Kur' atnās šņaba kvartu,
Tai izmat lobu kòrtu. 33520.

Čiganam, nabagam,
Nelaimite notikuse:
Vilks apēdis aunelīti
Ar visеem radziņeem. 33513.

Čiganam peeci dēli,
Visi peeci poštā gāja:
Div' noslīka, div' aizbēga,
Veens Rīgā ceetumā. 33514.

Čigans kāpe uz čigana,
Gribej' Rīgu eeraudzīt;
Lai vel kāptu otrutik,
Tadel Rīgas neredzes. 33524.

Čigans mani eemacija
Sava lētu amatiņu:
Zirgus zagt (v. mīt), ļaudis krapt,
Pa krūmeem jērus kaut (v. 4: vagatees) 33525.

Aiz ko man gribejas
Svetkôs eet čiganôs:

Čigans bija mans tētiņš,
Čiganeete māmuļiņa. 33472.

Es no Rigas budelitis
Ar tām glāžu tupelem (v. zabakeem)
Līdz ecgāju, līdz saplisa
Tupeles gabalu gabalôs.
Ņem, māmiņa, savu slotu,
Slauki savu istabiņu. 33481.

Šķil uguni, put uguni,
Nava goda istabā:
Blusa dīda circeniti
Pee cekula turedama. 33499.

Ai, čiganu māmuļina,
Savus daiļus čiganiņus!
Puiši garôs zabakôs,
Meitas zīda lakatôs. 33471.

Jūs, ļautiņi, nezinat,
No kureenes budeliši:
No Rigas nākuši
Nammeeka deli. 33489.

Saimineece man vaicaja,
No kureenes buduliši?
No Rigas, no Rigas
Kazaku deli
Dzīparu pītām
Paladzinām. 1.

Skali grab, skali grab,
Kas tos skalus grabinaja!
Ķēkalneeki grabinaja,
Piradziņu mekledami. 33503.

Veenami tēvami
Devini deli,
Tee visi deviņi
Amatneeki:
Trīs sita bungas,
Trīs stebuleja,
Trīs vilka tikliņu
Gar jūras malu. 33537.

Šovakar, šovakar
Mūs' kalpam kazas.
Suns vāra menciti,
Kaķis klaja galdu.
Tee blusi, tee prūši,
Tee panāksneeki,
Dancedami izlēca
Pa logu laukā. 33500.

Budeli, tēvaini,
Audzini bernus;
Kad berni izaugs,
Tad pašu pakārs. 33475.

Ai, manu smalko
Lindraciņu,
Aizmirsu apvilkt
Ķekatu vakarā.
Cit' gadu, cit' gadu
Apvilkšu deviņus. 33470. 1.

Igaunitis mans vīriņš,
Es igauņa līgaviņa.
Igauns mani izmacija
Kuralāt, peralāt. 33488.

Žīdiņš savu žīdeniti
Uz muldiņu viziņaja.
Ak tu muļķis žīdelitis,
Nemak valus pataisit. 33498.

Čigans savu čiganeeti
Ar dzēndzalu karbačoja,
Kam ta agri nesacele,
Kam kulišu nelāpija. 33533.

Žīdiņš savu žīdeniti
Uz muldiņas viziņaja;
Čigans savu čiganeeti (v. māteniti)
Ar dandalu dandaloja;
Vācecis (v. Kundziņš) savu gaspaziņu
Ar abolu kaitinaja;
Arajs savu līgaviņu
(Nabags savu nabadziti)
Ar maizites garoziņu. 33532. 2.

Budelišu mātitem
Ceļā tika radibiņas.
Uz akmeņa pirti kūra
Strautā slotu sutinaja. 33477.

Čiganam nabagam
Ceļā tika nelaimite.
Uz cintiņas guni kūra,
Micē silda udentiņu. 1.

Maži, maži čiganiņi,
Bet jo daiļi kumeliņi;
Ja tev tik, saimeniek,
Mij ar mani kumeļiem. 33495.

Nedod Deevs tadu deenu,
Kadas deenas čiganam:
Tumsa nakts, suņi rej,
Desu kule mugurā. 33496.

Nedod Deevs tadu deenu,
Kadas deenas čiganeem:
Citā veetā suņi reja,
Cits ar skrunķi pavadija. 33497.

Čigans manis tēvis bija
Igauneete māmuliņa,
Es meitiņa kā jumprava
Vaskajeemi matiņeem. 33527.

Tēvs man bija igaunīts,
Māte bija ciganeete,
Es deliņš kā kundziņš
Sarkaneem matiņeem. 1.

Tēviņam spica barzda,
Teeva gaŗa cepurite;
Māmiņai smeekli nāca
Uz tēviņu raugotees. 33507.

Tētiņ manu spicbardiņ,
Tavu gaŗu (al.: teevu) deguniņ!
Māmiņai smeekli nāca,
Uz tētiņu skatotees. 3.

Vecajam tētiņam
Spicu turnu cepurite
Memmiņai smeekli nāca
Uz tētiņa raugotees. 5

Mana teva vecu tēvu
Sila zaķis nobadija;
Es gribeju glabti skreeti,
Aiz smeekleem nevareju. 33510.

Budulim tevainim
Izkrituse sēņu kule;
Jaunas meitas pacelušas
Eeleek pūra dibinā. 33476.

Čigani, čigani,
Pa veenas veetas,
Lai krūma žagarus (? žagari
Neplucinaja. 33517.

Kōkalneeki, mani berni,
Kur jūs visi sa-eseet?
Pee Madiles malejiņas
Pee Jurģiša arajiņa. 33492.

Čiganiņi, mani berni,
Kur šo nakti gulesim?
Cits preedē, cits eglē,
Cits celiņa maliņā. 33518.

Duido, duido šo naksniņu,
Cytu vairs neduidošu,
Citu vairs neduidošu
Jaunu puišu kažokāi. 33479.

Dīvanč brauca por azaru,
Bollus ladeus lauzeidams;
Pec Diveņa svōta Mōra,
Lipa lopas klōsteidama. 33478.

Še Dīvanč un svōta Mōra ir gan atkal katoļu kristīto ekvivalenti, t. i. Deesiņa un Laimiņas veetā stajušēs. To šos mēs jo daudzkārt savās senās dainās sastopam, kā: „Jāj Deeviņis, brauc Laimiņa" jeb: „Deeviņš gāja rudzu lauku", „Laima gāja auzu lauku"... Un še Deeviņš baltus ledus lauzidams parādas it kā pavasari Usiņš, kurs nāk tad ~~ka „bruņots vīrs"~~ uz akmiņa kumeliņa, ~~atnezdams~~ saspaczidams ledu un kokeem lapas un zemei zaļu aboliņu. Arī svetā Māŗa leepas lapas klastidama, dara tik auglibas māmiņas, Laimas, darbu.

Tad dančū berni doijodami daino šadu gaŗaku peles-dainu:

Kur tu teci, doru pele?
Kolidū, kolidū!
– Tek' uz zārdu zirņus est.
Kolidū, kolidū!
Kā tev tur nenosita? K., k.!
– Es vebegu aliņā. K., k.!
Kā tu tur nenosali? K., k.!
– Sasakūru kaula guni. K., k.!
Kā tu tur nesadegi? K., k.!
– Sasasprauž̌u adatās. K., k.!
Kā tev tas nesapeja? K., k.!
– Sasmēreju vecu sveestu. K., k.!
Kur tu jēmi vecu sveestu? K., k.!
– Vecas mātes tīnite. K., k.!
Kur ta jēme veca māte? K., k.!
– Raibas govs cicitē. K., k.!
Kur ta jēme raiba govs. K., k.!
– Zaļas zāles galiņā. K., k.!
Kur palika zaļa zāle? K., k.!
– To noeda Deeva zirgi. K., k.!
Kur palika Deeva zirgi? K., k.!
– Tos aizjaja Deeva deli. K., k.!
Kur palika Deeva deli? K., k.!
– Tee uzkapa debesīs. K., k.!
Tee uzkapa debesīs
Pa sudraba trepitem. 33494.

Kur tu teci, sila pele? Rutadi, rutadi!
– Uz siliņu galdu Iņelt. Rutadi, rutadi!
Nosiss tevi lceli koki.
– Es pabegšu zem eglites.
Ko tu ēsi zem eglites?
– Zaļas egles čeekuriņus.
Sapēs tavs vedariņš.
– Es smērešu vasku sveestu.
Kur tu ņemsi vasku sveestu?
– Miļas Māras kambarī.
Kur to ņēma māļa Māŗa?

Kur tu teci moza peļa? Koladu, koladu!
– Da orūda zernu zoglu.
Kai tī tevi nasagivą? nesagiva?
– Es ibāgu aleņā
Kai tu tī nanūsoli?
– Sasakiūru kaula guni.
Kai tu tī nasadagi?
– Sasasprauž̌u adotôs.
Kai tev asnis natecēja?
– Sasazīžu (?) vacu svikstu.
Kur tu jēmi vacu svikstu?
– Vacôs mōtis pyūreņā.
Kur tei jēme vacō mōte?
– Raibas gūvis cicelī.
Kur tei jēme raiba gūvs?
– Zaļis zoles galeņā.
Kur palyka zaļa zoļa?
– Dīva vērši nūāduši.
Kur palyka Dīva vērši?
– Dīva dāli (al. kollpi) nūdzynuši.
Kur palyka Dīva dāli (kollpi)?
– Uz kalneņa pili taisa.
Kur palyka tei pileite?
– Zylōm gunim sadāguse.
Kur palyka tōs plōntenis?
– Dīva vystas izkosušas.
Kur palyka Dīva vystas?
– Līpeņā salākušas.
Kur palyka tei līpeņa?
– Dīva dāli nūcārtuši,
Dīva dāli nūcārtuši
Ar osim zūbinim.
Kur palyka tōs skaidenas?
– Jūrmōs salakstēja. 2.

Kur tecesi tu, pelite? Līgo, līgo!
– Teku pisti kurinātu. Līgo, līgo!
Kā tu dūmōs nenōslāpi?
– Es palīdu pa zemiti.
Ko tu ēdi pa zemiti?
– Sīkus olu akmentēņus.
Kā tev ziņai nenoziņda?

otrā pusē turpin

244. — Raibas govs ciciņos.
Kur tō ņēma raiba govs?
— Rīta zāles rasiņāi.
Kur tā ņēma rīta rasa?
— No debeša leetiņš lija.
Kur tā ņēma debesš leetu?
— No ezera riksna[1] dzēra.
Kur tā ņēma ezeriņš?
— No avota iztecēja. 6.

— Es uzdzeru saldu peenu.
Kur dabuji saldu peenu?
— Svetas Māras laidarā,
Svetas Māras laidarā,
Raibas goves pupiņā. 7.

Kur teceši tu, pelite? Līgo, līgo!
— Mežāi teku dēlu plest.
Dēles tevi nositis.
Palīdišu apakš zemes.
Ko ēdīsi apakš zemes?
— Vecus praulus krupšinašu.
Vaj teo tev rukti nebus?
— Uzēdišu saldu sveestu.
Kur tu jemsi saldu sveestu?
— Vecas mātes spanniteē.
Kur ta veca māte jēma?
— Raibas goves pupiņos.
Kur ta raiba gove jēma?
— Zaļas zāles rasiņāi.
Kur ta zaļa zale jēma?
— Tai ecdeva mīlš Deeviņis. 3.

Šai dainai bez šeem četreem rakstuŗigakeejeem varianteem vel daudz citu un teem gandrīz it viseem ir tapat, kā tai pamata dainai, savs refrens, ko ik rindiņas galā peedzeed, kā: „Kolidū, ko, lidū!“ — „Koladu, koladu!“ — „Rutadi, rutadi“ — „Līgo, līgo!“ — „Kaladoj, kaladoj!“ un „Jumalā, jumalā!“ Citadi še sastop dainas parasto ve, cum veco dialoga formu, kuŗa sneedz teatraliskus pasākumus.

12. Budeļus, čiganiņus raida projam.

Eit projam, budeliši,
Negaidat krukejam.
— Tās mājās tadi puiši
Nemak kruki uztaisit. 33543.
Es arā ne.izeešu,
Ka es skādes nedarišu:
Apgreezišu gailim kaklu,
Saplesišu dzirnutiņus. 33545.

Eimi projam, budeliši
Negaidam krukejam.
Te ar nava tadu mežu,
Kur var kruki izdabut,
Te ar nava tadu puišu,
Kas var kruki uztaisit. 4.
Eit, mazee čiganiņi,
Baŗojet kumeliņus,
Ka varam ritā braukt
Uz citeem čiganeem. 33544.

Salīts

[1] riksna ir satecejums no rikt, sarikt, satekt.

13. Budeļi, par ceenu pateikdamees, atvadās.

Paldeesu, māmiņa,
Par jūsu godiņu!
Gan deva esti,
Gan deva dzerti.
Nēzdogu nedeva,
Mutīte slaucīt. 33547.

Paldeesu, māmiņ,
Par jūsu god'!
Citgad vel atnākšu
Tai sētiņē. 33548.

Paldees saku māmiņai,
Ta man' labi pameeloja
Ta man deva cūkas gaļas,
Salda alus nodzertees. 33549.

Ta bij laba saimineece,
Ta man' labi paceenaja:
Sa-edos cūkas gaļas
Ar tērauda gapelom,
Sastrebos sēņu putras
Ar sudraba karotem. 33551.

Ta bij laba nama māte,
Ta man labi pameeloja,
Deva est, deva dzert,
Deva saldu brandavīnu. 33550.

Nu ar Deevu, nu ar Deevu,
Ši vakara saimineece;
Ritu bus jauna deena,
Bus mums jauna saimineece. 33546.

Deevs un gan, Deevs un gan
Laba vica sētiņā,
I gailītis iztecēja
Medainām kājiņām. 33552.

Čigu čigu zaķit's lēca
No krūmiņa krūmiņā;
Tā čigava čiganiņi
No ceemiņa ceemiņā. 33553.

Kas gan to vardu „budēlis", „budulis" un kēkata" vispirmākā nozīme: Ulmanis savā vardnicā ved „bubuli", „buduli", „budeli" sakarā ar vācu Büttel (lejas-vācu Budde, leišu buddelis), Scharfrichter, Popanz, Knecht Ruprecht der Kinder; budēlis, V.L., ein Lostreiber (vaļineeks); in Kurland: ein am Fastnachtsabend in Verkleidung mit Ruthen Umhergehender. – Latveešu mātes sauc to, kad viņu berni blaujas un neklausa, lai nāk un per tos, vaj nes projam. Tad pateesi kads, uzvilcis apgreestu kažoku jeb citadi kā veepees, parādas pee durvim, rupjā balsī eesaucas un berni tad sabīstas, paleek klusi un rāmi. Mātes un aukles tad saka, lai bubulis, budulis, budēlis nenāk vairs, jo berni ir rātni. Tāpat, kā dzirdejam, arī jaunas meitas bistas no buduļeem, no teem bēgdamas, no to peršanas izvairīdamas. Un daža māmiņa uzaicina „budulīti tēvainīti", lai tas izkuļ, izper „slinku vedeklinu". Tā tad, kā redzam, budēlim pateesi peešķir pārmacītaja lomu, kura ^te^ saceļ jautribu, kas jau

 ir zināms kurcumu, budulu mērķis, kā vispār arī komedijas uzdevums.

Ķēkata pec Ulmaņa ir plosošos cilveku bars; ķekatas, Narrenspossen; ķekatas lēkt, Fastnacht laufen; ķēkats, eine Stelze; ķēkatôs lēkt, auf Stelzen gehen; ķēkot, schaukeln, auf dem Fusse wippen; ķekat, ķekatees, Narrenspossen treiben, sich zum Narren machen; ķekata deena, Fastnacht; in Ēckau, Weihnachten, in Oberbartau, Neujahr. — Ķekatas jeb ķēkati ir tā lied koka kājas, uz kadām vel tagad puiseni rotaļadamees staigā. Un šī ķekatas jeb ķēkatos lēkšana mūsu gada svetku un svinamu deenu „izrādēs" navilus atgādina pee greeķu koturna (gr. κόθορνος, latiņu cothurnus) pee augstām skatuves kurpem, koka kāju kurpem jeb kok-kāju zābakeem, tadām augstām greeķu un romeešu bedu lugās auguma paleelinašanai, pacilinašanai leetotām kurpem jeb drīzak puszābakeem ar augstām zolem un augstem papežeem. Šis tā sauktais koturns ~~laikam~~ no sākuma greeķu ceemôs, izrādês laikam nebija nekas vairak kā mūsu ķēkats, ķekata jeb kok-kaja mūsu kurzumôs. Ka ķēkats varetu but celees no vācu Geck, kā Voltes domā, tam runā preti mūsu „ģeķis", kas taču tas pats pārlatvis. kotais vācu vards Geck.

Lai gan senatnē lācis droši arī latveešu mežôs mitis, bijis latveešeem labi pazīstams un viņu sirmajā dzejā daudzkart minets, starp citu peemeram pee alus darišanas, lai „lācit's dod savu stipruminu" un „bitit' savu salduminu", tad tomer nekur un nekad nav dzirdets, ka latveeši butu lāču dīditaji un vadataji bijuši, kaut gan viņu episkajā dzejā mes sastopam varoņus kā Lačaungaini un Lāčplesi. Kā lāču dīditaji un vadataji gājuši veenigi kreevi pa latveešu sētām apkart, ka to vel jaunakā laikā vareja redzet. Tā tad kā tee „čiganiņi" tā arī šee „lōču vodōtōji" (kā Latgalē saka) ir svešs elements mūsu tā sauktās vastlāvju lugās („heidnische Fastnachtspiele").

Laci preekš šīm izrādem uzlaisija glnži veenkarši diveem kažokeem apgreezdami ļauno pusi un tad veenu uz kājām un otru rokām uzvilkdami, jeb vaj arī ņēmās aptīstit ar zirņajeem

no galvas līdz kājām. Uz muguru uzlika spilvenus, lai celtos kumpums un skatitajeem butu vairak ko smeetees. Tas bija tas bistamais bubulis jeb budulis, ko dancinaja, dzeedadami: „Danco, laci, danco, laci, Saimeneece maksās," kamer sen parastee veepli: kaza jeb buks un dzērve, ir gan tee, uz kureem zīmejas: –

Ai ķikoti, ķikoliņi,
Jeb: Kiku ķiku, kikuliņ,
Lec kappōstu darziņā …
Jeb: Ķekata, lēkata!
Leksim kālu darziņā …

Šee ir tee ķēkati, tās ķekatas, kas lec, kamer lacis var tik čāpot un dīditees. Tā puslīdz šis pazīstamakās maskas raksturojamas. Vel butu peeminams, ka kazas-buks, āzis ir tas, kas greeķu traģēdijai (τραγῳδία) devis savu vardu un dzērve laikam tamdeļ dabujuse lomu šis lugās, ka viņas sugai ir ta īpašiba, bareem nākt un eet pa gaisu un pee sauceeneem „rindā dzērves!" „rindā dzērves!" paklausigi laistees garā rindā it tapat kā kurcumu dančū berni rindā eet no ceema uz ceemu. Nu seko XI. Metenis, vastalājs vastlāvji. III. Austrinā, 116. l. p. Šeit atstāpt man no 115–130 pp

jāpaliek

Nu daži episkas tautas dzejas gabali, kas ari eekrīt šai laikmetā. Tee ir mytiskais Saules koks, pupa un roze un debess trepes."

1. Pupa.

Motto: Bāriņš kāpa deeveņi
Pa ozola zariņeem
Dzeniķati Deeviņam.

Eestādiju zilu (al.: baltu) pupu
Savā rožu darziņā;
Ta izauga leela gaŗa
Līdz pašam debesim.
Es uzkāpu debesīs
Pa pupiņas zariņeem,
Tur satiku Deeva dēlu
Kumeliņu sedlojot.
Labrit, labrit, Deeva dēls!
Vaj redzeji tēv' ar māti?
– Tēvs ar māti jūrmalāi
Saules meitai kāzas dzeŗ.
– Ej, doliņi, atpakaļ,

Dabuj' veenu brūnu pupu, Kur palika tēv māmiņa. 4975.
Eestādiju kalniņā,
Eestādiju kalniņā
Pašā kalna galiņā.
Ta izauga leela gaŗa
Līdz pašam debesim.
Es uzkāpu debesīs
Pa teem pupas zariņeem.
Tur satiku Deeva dēlu
Kumeliņu seglosam.
Labrit, labrit, Deeva dels!
Vaj redzeji tēv' ar māti?
– Tēvs ar māti Vāczemē

Kaldin' asu zobentiņu,

214\. Kaldin' asu zobentiņu
Deviņeemi asmiņeem.
– Es nokalu zobentiņu
Deviņeemi asmiņeem,
Es sacirtu Joda (al.: Velna māti)
Deviņeemi gabaleem.
Apskreen mani brūni svarki
Joda (Velna) mātes asinim.
Vai, Deeviņ, mīļa Māre,
Kur bij man izmazgat?
– Meklē tadu ezeriņu,
Kur deviņas upes tek.
Vai, Deeviņ, mīļa Māre
Kur bij man izkaltet?
– Meklē tadu bleeķa dārzu,
Kur deviņas saules spīd.
Vai, Deeviņ, mīļa Māre,
Kur bij man sarullet?
– Meklē tadu ruļļa namu,
Kur deviņi ruļļi tek.
Vai, Deeviņ, mīļa Māre,
Kur bij man paglabat?
– Meklē tadu šķirsta lādi,
Kam deviņas atslēdziņas. 34043.

Dēliņam kāzas dzer.
– Labrit, labrit tēvs ar māti!
Kam mani mazu atstājeet?
– Nem, dēliņ, gudru galvu,
Veca vīra padomiņu,
Kaldin' asu zobeniņu
Deviņeem žubureem.
– Kur tas tads kalejiņš,
Kas to tadu kaldinās?
Rīgā pirku, naudu devu
Vāczemē kaldinaju.
Es nocirtu Prūšam galvu
Ar to asu zobeniņu.
Prūšu meitas gauži raud,
Galviņā lūkodamas.
„Še gul manis arājiņis,
Mans maizites devejiņš." 34040.

Pirmajam gabalam „Latvju dainās" peespraustі 24 varianti, kas leecina, ka tas bijis jo izplatīts. Tas otrs gabals ir bez varianteem. Divdesmit tekstôs mineta balta pupa, sešôs – turku pupa, weenâ – zila, weenâ – brūna pupa; tad veenā tekstā bez krāsas minetas – divi pupas un pēdigi ~~veenkarši~~ veenā – veena pupa. Šo pupu tautas varonis eestāda rožu jeb baltu rožu darziņâ, jeb kalniņā, smilkšu – baltu smilšu kalniņā, pašā kalna galiņā, jūrmalā vaj „Leela ceļa maliņā" etc. Ta izaug līdz pašām debesim. Stāditajs ir vīrs, kam galva nesknrbst; tas uzkapj pa pupas zareem debesîs. Ko viņš tur redz? ko sateek? ko dabon zinat? kadu

padomu saņem? ko izdara? Viņš stasta:

Sal. 8/III. [illegible]

Tur redzeju Deeva delu
Pa debesim staigajam:
Zīžu zeķes, glažu kurpes,
Sudrabiņa nēzdaudziņi. 34037.
Redzej' divi Deeva deli[1]
Kumeliņu sedlojam... 34038.
Jeb: Ezraudziju Deeva delu
Saules zirgus seglojam...
(Var.) Baltu zirgu seglojam... 34039, 5.
Jeb: Tur redzeju Deeva delu
Bišu stropu smērejam... 34043, 1.
Jeb: Es redzeju Deeva delu
Seekim bitos mērijot... 9.
Jeb: Es redzeju Deeva dēlu,
Segloj' bēru kumeliņu:
Deeva dēls medit gāja
Sudrabiņa suničeem. 34044.
Jeb: Es redzeju Deeva delu
Migleenâji zvejojami:
Vaŗa laiva, zelta tīklis,
Dimantiņa zēģelite. 34045.
Jeb: Es redzeju jūriņâi
Deeva dēlu zvejojot:
Zīda tīklis, zelta laiva,
Sudrabota zēģelite. 1.

Pasveicinajis Deeva delu, viņš vaicā tam pec tēva un mātes. Un dabon par atbildi, ka: Tēvs ar māti jūrmalâi
Saules meitai kāzas dzer.
Jeb: Tēvs ar māti Vāczemê
Saules meitai kāzas dzer. 23.
Tad viņš vel vaica: Kur tu jāsi, Deeva dels,
Kumeliņu apseglojis?
Un Deeva dels atbild: — Jāšu seevas lūkotees,
Saules meitas precibâs. 34046.
Kā ceļotajs, kuŗš no maldišanâs baididamsees vaisak reiz pec

1) Divali

216. ceļa tanjā, tā arī (mūsu) debess kapejs greežās vel pee paša Deeviņa:

Pavaicaju Deeviņam,
Kur palika tēvs, māmiņa?

un dabon to pašu atbildi: Tēvs māmiņa Vāczemē
Saūles meitai kāzas dzer.

Nu tad seko vedibas un kāzas, kuŗu spožumu un leeliskumu var noprast no veltīm (un pušķu) dažadibas, greznuma un bagatibas, kas cenšas cita citu (dargumā) košumā un mirdzumā pārspēt.

1.) Mēness (v. Deeviņš) ņāma Saules meitu,
Pērkon' lūdza panaksnôs.
Pērkons gāja panāksņôs,
Visu zemi puškodams:
Kalniņeemi zīda zāli,
Ozoleemi zelta lapas,
Mazajeemi karkliņeem
Sudrabiņa gredzentiņus. 34039,7.

Saule pati pūru veda,
Pati pūru izdalija:
Preedei zeķes, eglei cimdi,
Bērzam smalki preevitiņi,
Resnajam ozolam
Trim kartām zīžu josta,
Sīkajeem krūmiņeem
Katram zelta gredzentiņš. 2.

2.) Saule veda vedekliņu
No Vāczemes šai zemē.
Deeva delis līdza jāja,
Mežeem galus puškodams:
Leepai lika zelta zarus,
Ozolam sudrabiņa,
Mazajam bērziņam
Zaļa vaŗa vainadziņu,
Sīkajam karklišam
Uzmauc zelta gredzentiņu. 4.

Deeva dēls, Saules meita
Vāczemē kāzas dzera.
Pate Saule (v. Zeimē) pūru veda,
Mežu galus veltidama:
Ozolam raibi cimdi,
Leepai baltas villanites,
Mazajam karkliņam
Apzeltiti preevitiņi. 1.

Kam tee tadi kumeliņi
Sudrabiņa pōdziņām?
Deeva dela kumeliņi,
Saules meita vedamā.
Pate Saule pūru veda,
Visus mežus veltidama:
Ozolam raibi cimdi,
Leepai mēļu vilnainite
Smalkajam karkliņam
Apzeltiti preevitiņi. 3.

Saule pate pūru vede
Mežeem galus veltidama:
Ozolam raibus cimdus,
Leepai zaļu villaniti,
Mazajam karkliņam
Apzeltitu preevitiņu. 34039.

Saule pate pūru veda,
Mežu galus veltidama:
Ozolam raibus cimdus,
Leepai baltu villainiti,
Mazajam karkliņam
Apzeltitus preevitiņus. 5.

Dels atbildedams vaicā: — Kur tas tads kalejiņš,
Kas to tadu kaldinās?

Mums ir gan tads kalejs, par kuru dzeed: Kalejs kala debesîs,
Ogles bira Dàugavâ:
Saules meitas saktu kala,
Deeva dela zobentiņu. 33728.

Te nu pacelts zobena jautajums. Mūsu še tagad aplukojamais preekšmets ir
Zobens. Tam episkā dzejā ir leela nozime, tas tapat slavinats, daudzinats vidus laiku epôs kā [illegible] Achilla vairogs, ko Homers leek Hefaistam gabalu pa gabalam it kā musu acu preekšā ar leelu makslu pataisit. Mūsu gadijumā ir par ta zobena kalšanu vairak pastastijumu. Pec pirmā teksta Debesskapejs, kā ta nelaiķa vecaki likuši, nokaļ pats zobentiņu deviņeemi asmiņeem; pec otra, gan visjaunakā teksta, tas viņu veenkarši, kā vācu preci, noperk par naudu Rigā. Tad pec pirmā teksta daudzajeem varianteem mūsu varonis ir pats atkal tas meistars. Tas, redzejis Deeva delu bišu stropu smērejam, izkaļ „zobentiņu no teem bišu dzeloņeem" (var. 1.). Tad arī: — Nūsakolu zūbiņeņu
Nu biteišu dzanyngleņu (v. 6)

Tapat pec tam, kad redzejis „Deeva delu seskim bites merijot, tas nokaļ „zobintiņu no teem bišu dzelonim" (v. 9.). Toprojam tas vairakkart saka, ka pats kalis, kā: Es izkalu zobentiņu
Deviņeem tēraudeem. . 2.

~~[illegible]~~ kal.

Pec [illegible] varianta, kas tā skan: Kalejs kala debesîs,
Ogles bira Daugavâ,
Es paklaju vilnainiti,
Man sabira sudrabiņš.
Es nokalu zobeniņu
Deviņeem zariņeem. . 7.

un dainas:
Kalejs kala jūrmalî,
Dzirkstelīs sprāga debesîs.
Salasiju dzirkstelites,
Nokalu zobentiņu...
33731.

butu domjams, ka mūsu debesskapejs it kā no paša debesskaleja savu kaleja makslu noskatijees („dzirkstelu zobentiņu" nokalis). Pec cita varianta dzirdams, ka tēvs, māmiņa viņu drošinajuši ar Deeviņa palīdzibu. Kad tas atradis tēv' ar māti, šos miļi sveicina: — Labritiņ, tēvs, māmiņa,
Kur jūs mani atstajat? —
tas dabon no saveem vecakeem dzirdet: — Tev', deliņ, atstajam
Miļas Māras šūpulî
(Var. Joda mātes roziņā.

Nebēdā tu, deliņ,
Gan Deeviņš palīdzēs,
Saņem drošu padomiņu
Nosakali zobeniņu,
Nosakali zobeniņu
No bitītes dzeloniņa. 10.—

Tad viņš greežas pee Deeva dela: Es tev lūdzu, Deeva dels,
Seglo ceeti kumeliņu,
Seglo ceeti kumeliņu,
Kaldin' asu zobeniņu,
Lai es jāju pār jūriņu
Jūdu māti sakapat.— 11.

Deeva dels viņam eedod „Trim kantem zobeniņu" (v. 4.) un viņš nu vel top par Mēneša ormani: Mēnestiņis nakti brauca,
Es Mēneša ormanītis—
Mēnestiņis man eedeva
Savu zvaigžņu mētelīti,
Savu zvaigžņu mētelīti,
Sešu zaru zobentiņu.. 14.

[illegible] daudzejadi un pamatigi apbruņojees, var tas nu uzsākt savus slavenus varondarbus, cīnīdamees ar velneem, jodeem, prūšeem, lāčeem.

Debesskāpeja varondarbi. Tas stasta par teem un savu cīniņu eemeslu, eesākumu un sekām tā: Es uzkāpu debesîs
Pa pupiņas zariņeem.
Es atradu melnu Velnu
Pašâ pupas galotnē.
Es to Velnu sakapāju
Deviņôsi gabalôs.
Apskrej mani žīžu svarki
Ar tām Velna asinim. 12.

Nu ir, kā saka, karš peeteikts ar visu Vella un Joda perekli kaš kājâs. Sakamvards jau māca: Veenu Vellu izper, desmit eeper[illegible]
Tā tad viņš turpina nu savu uzsākto cīniņu ar visām tumsas varām:

Es nocirtu Vellam galvu
Ār to bišu zobentiņu.
Nošķīst mani brūni svarki
Ar tām Vella asinim. 1.

Es sacirtu Jodam galvu
Deviņeem šķedesneem.[1]
Man apskrēja brūni svarki
Ar ta Joda asinim. 2.

[1] Šķedeens arī šķedēns ir tur daudz ka gabals [illegible] eskaldīts malkas gabals. Sk. arī Ulm. vardn.

[illegible]

Es nodūru mellu lāci
Ar tērauda zobentiņu.
Satek mani brūni svārki
Ar teem lāča asineem. 3.

Es pārciršu Velnam galvu
Devineemi gabaleem,
Man apskreja brūni svārki
Ar tām Velna asinim. 4.

Es nocirtu Vellam kaklu
Pašu svētu vakariņu;
Apšļāc manus brūnus svārkus
Ar tām Vella asinim. 5.

Es nocirtu Jodam kaklu
Ar dzirkstelu zobentiņu. 33731.

Dzruceju tāv' ar mōti
Nu deveiņu atslēdzeņu,
Sakapōvu Jiuru mōti
Dzveiņim gobolim,
Sasatreima mallni svōrki
Jiuru mōtis asineitē. 6.

Es pārsitu Velnam galvu
Uz deviņi gabaleem.
Man nošķida brūni svārki
Ar tām Velna asinim. 7.

Es nodūru Vella māti
Ar to bišu zobintiņu,
Man nošķida brūni svārki
Ar tām Vella asinim. 9.

Es sacirtu Joda māti
Devineem gabaleem.
Man bij veeni balti svārki,
Tee apskreja asiņeem. 10.

Sakapaju Jūdu[1] māti
Deviņôs gabalôs,
Man noskreja brūni svārki
Jūdu mātes asinim. 11.

Sakapaju Jodu māti
Deviņôs gabalôs,
Nošļāc manus brūnus svārkus
Jodu mātes asiņeem. 14.

Sakapaju vecu Vellu
Deviņôs gabalôs,
Noskreeja man brūni svārki
Veca Vella asinim. 16.

Tad Debeskapis skubina arī citus brāļus uz ciniņu ar eenaidneekeem:

Ņemsim brāļi drošu sirdi,
Kaldinasim zobentiņus,
Eesim tad uz Jūdu zemi
Jūdu deļus kapadami.
Jūdu deļus kapajot,
Apšķīst mani brūni svārki,
Apšķīst mani ~~brūni~~ svārki
Ar tām Jūdu asinim... 15.

Zirgi zveedz, Jodi brauc
Tumšajā naksniņā;
Upe tek dzirkstīdama,
Es stāveju maliņā,
Es stāveju maliņā
Ar aso zobentiņu,
Ar aso zobentiņu
Jodu mātes gaidīdams.
Es sacirtu Jodu māti
Deviņeemi gabaleem,
Man apskreja brūni svārki
Ar tām Jodu asinim. 19.

Zirgi zveedza, Velni brauca,
Straujupite dzirkstelēja;
Deeviņš stāv pee upites,
Apjozees zobeniņu. 20.

Zirgi zveedza, Velni brauca
Upīt' tecej' čurkstedama;
Es stāveju maliņā
Zobiņiņu rociņā.

Es nocirtu Prūšam galvu
Ar to asu zobeniņu.
Prūšu meitas gauži raud,
Galviņā lūkodamas. 34040.

Es sacirtu Velnam galvu
Deviņôs gabalôs,
Man nošķida brūni svārki
Ar tām Velna asinim.

[1] lait. jūds; igaunu jūdas, somu juut...

222. Pēc tik daudzeem breesmu un šausmu pilneem ciniņeem, vellu un jodu galvu nociršanas un notraipīšanās ar šo nelāgām asinim, nu mostas varonī ilgas pēc tīrīšanās, šķīstīšanās no traipekleem, pēc dvēseles meera un gara līdzsvara eegūšanas.

Katharsis (tīrīšana, šķīstīšana). Jau senee greeķi pazina vairāk šķīstīšanas (κάθαρσις) veidus: reliģiozō, ārstneecīgo, filozofisko (sevišķi pee Plato), traģisko (p. Aristotelis) un estetisko, kuŗu pēdējo Aristotels izcēla sevišķi traģēdijā, uzlūkodams katharsis par traģēdijas mērķi. Arī mūsu varonis ne veen ka aptraipījees un tam jatīras, nē, tam nu trūkst padoma un sirds nemeerā tas, gribēdams panākt pilnīgu šķīstīšanu, tek šurp, tek turp — pee tēva un māmiņas, pee „labeem ļaudim", pee „kungeem un ļaudim", pee Māŗas un Laimes, pee Deeva, Deeva dēla, lūgdams un apkŗaudams tos visus ar jautājumeem par saveem notraipīteem svārkeem, zem kuŗeem saprotams viss cilvēks ar dvēseli un meesu.

Pavaicāju māmiņai
Kur būs tos (sc. svārkus) izmazgāt.
— Meklē tādu attaciņu
Ar deviņi avoteem.
Pavaicāju māmiņai,
Kur būs tos izkaltēt.
— Meklē tādu krāsnutiņu
Ar deviņi spēltītem.
Pavaicāju māmiņai,
Kur būs tos noglabāt.
— Deeva dēla klētiņā,
Saules meitas pūriņā. 7.

Lūdzu Māŗu raudādams:
Kur es viņus izmazgāšu?
Mīļā Māŗa atbildēja:
Avotiņa lejiņā.
Lūdzu Māŗu raudādams:
Kur es viņus izžāvēšu?
Māŗa pati parādīja
Zelta kārti dārziņā.
Lūdzu Māŗu raudādams:
Kur es viņus uzrullēšu?
Māŗa pati parādīja
Zelta rulli klētiņā. 5.

Oi, teteit, oi, māmeņ,
Kur byus jūs izmozgot!
— Ti, dēleņ, izmozgōsi,
Kur deveinis upis tak.
— Oi, teteit, oi māmeņ,
Kur byus jūs izkaltet?
— Te, dēleņ, izkaltēsi,
Obuļ' zīdu dōrzeņā.
— Oi, teteit, oi, māmeņ,
Kur byus jūs sarullēt?

Pasakeeti, labi ļaudis,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Tai upē izmazgāsi,
Kur deviņas straumes tek.
— Pasakeeti, labi ļaudis,
Kur es viņus izžāvēšu?
— Tai dārzā izžāvēsi,
Kur deviņas saules spīd. 12.
Sakat, kungi, sakat ļaudis,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Meklē tādu leelu upi,
Kur deviņas straumes tek.

~~[illegible] meklējami pasarinni~~
[illegible] pee Homera, tad tālāka attīstība ārstnieciskā [illegible] ... [illegible] Begriffes der Katharsis [illegible]

— Ti, dēleņ, sarullēsi,
Zaļta rullis kambarī,
Ti bej divi jumpraviņis,
Rullis viņi vòkinoi. 6.
Ai, Laimiņa, sveta Māra,
Kur mēs viņus mazgāsim?
— Tai vectā mazgāsim,
Kur deviņas upes tek.
Ai, Laimiņa, sveta Māra,
Kur mēs viņus kaltēsim?
— Tai leepā kaltēsim,
Kur deviņas saules spīd.
Ai, Laimiņa, sveta Māra,
Kur mēs viņus sakulsim?
— Tai namā sakulsim,
Kur deviņas vāles stāv. 4.
Mīļai Mārai pavaicāju,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Mazgā, puisīt, tai upē
Kur deviņas straumes skreen.
Mīļai Mārai pavaicāju,
Kur es tos izžavēšu?
— Žavē, puisīt, tai dārzā,
Kur deviņas saules spīd.
Mīļai Mārai pavaicāju,
Kur es viņus sarullēšu?
— Rullē, puisīt, tai rullē,
Kur deviņas ruļļu meitas.
Mīļai Mārai pavaicāju,
Kur es viņus novalkāšu?
— Valkā, puisīt, tai deenā,
Kad deviņas saules spīd. 9.
Es tev lūdzu, Deeva dēls,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Tai upē izmazgāsi,
Kur deviņas straumes tek.
Es tev lūdzu, Deeva dēls,
Kur es viņus izžavēšu?
— Tai dārzā izžavēsi,
Kur deviņas saules spīd.
Es tev lūdzu, Deeva dēls,
Kur es viņus sarullēšu?

Sakat, kungi, sakat, ļaudis,
Kur es viņus izžavēšu?
— Meklē tādu leelu leepu,
Kam deviņas pazarītes.
Sakat, kungi, sakat, ļaudis,
Kur es viņus sarullēšu?
— Meklē tādu oša rulli,
Kam deviņi mangalīši.
Sakat, kungi, sakat, ļaudis,
Kur es viņus paglabāšu?
— Meklē tādu oša lādi,
Kam deviņas bilādītes,
Kam deviņas bilādītes,
Kam deviņas atslēdziņas. 3.
Labritiņ, Deeva dēls,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Mazgā, brāli, tai upē,
Kur deviņas sateceja.
Labritiņ, Deeva dēls,
Kur es viņus izkaltēšu?
— Kaltē, brāli, tai leepā,
Kur deviņi stuburiņi.
Labritiņ, Deeva dēls,
Kur es viņus sarullēšu?
— Rullē, brāli, tais rullīs,
Kur deviņi rullētāji.
Labritiņ, Deeva dēls,
Kur es viņus paglabāšu?
— Glabā, brāli, tai lādē,
Kur deviņas atslēdziņas.
Labritiņ, Deeva dēls,
Ka es viņus novalkāšu?
— Valkā, brāli, tai deenā,
Kad tu ņemsi līgaviņu. 10.
Lūdzu Deevu raudādams,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Meklē tādu avotiņu,
Kur deviņas upes tek.
Lūdzu Deevu raudādams,
Kur es viņus izžāvēšu?
— Meklē tādu ozoliņu,
Kam deviņi pazarīši.
Lūdzu Deevu raudādams,

Jūlijs Deitends, apcieknis, arods.

224. — Jai rullī sarullesi,
Kur deviņas rulletājas.
Es tev ludzu, Deeva dēls,
Kur es viņus paglabāšu?
— Jai skapī paglabasi,
Kur deviņas atslēdziņas,
Kur deviņas atslēdziņas,
Kur deviņas slēdzējiņas. 11.

Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Kur es viņus izmazgāšu?
Pate Laime parādija
Zeepupīti lejiņā.
Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Kur es viņus izkaltešu?
Pate Laime parādija
Zelta bņori dārziņā.
Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Kur es viņus sarullešu?
Pate Laime parādija
Zelta rulli kambarī.
Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Kur es viņus paglabāšu?
Pate Laime parādija
Zelta skapi klētiņā. 14.

Es tev ludzu, mīļā Laime,
Kur es viņus izskalošu?
— Meklē tadu ezeriņu
Deviņami izteķām.
Es tev ludzu, mīļā Laime,
Kur es viņus izkaltešu?
— Meklē tadu ozoliņu
Deviņeemi zubureem.
Es tev ludzu, mīļā Laime,
Kur es viņus sarullešu?
— Meklē tadu rulļa koku
Deviņeemi vilcejeem.
Es tev ludzu, mīļā Laime,
Kur es viņus paglabāšu?
— Meklē tadu šķirsta vāku
Deviņāmi atslegām. 19.

Kur es viņus sarullešu?
— Meklē tadu māmuļiti,
Kam deviņas rulletājas.
Ludzu Deevu raudadams.
Kur es viņus paglabāšu?
— Meklē tadu glāza skapi,
Kam deviņas atslēdziņas. 14.

Mīļa Māra, mīļa Laime,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Ej, puisīti, tur mazgāt,
Kur deviņas upes tek.
Mīļa Māra, mīļa Laime,
Kur es viņus izžavešu?
— Ej, puisīti, tur žavet,
Kur deviņas saules spīd.
Mīļa Māra, mīļa Laime,
Kur es viņus noglabāšu?
— Ej puisīti, tur glabat
Aiz deviņām atslegām.
Mīļa Māra, mīļa Laime,
Kur es viņus novalkašu?
— Ej, puisīti, kariņā,
Tur tu viņus novalkasi,
Tur tu viņus novalkasi,
Talus (Garus) ceļus staigadams,
Talus (Garus) ceļus staigadams,
Grūtus darbus stradadams. 21.

Saki jel, mīļa Laime,
Kur es viņus izmazgāšu?
— Meklē tadu straujņ upi,
Kur deviņas straumes tek.
Saki jel, mīļa Laime,
Kur es viņus izžavešu?
— Meklē tadu rožu dārzu,
Kur deviņas saules spīd.
Saki jel, mīļa Laime,
Kur viņus sarullešu?
— Meklē tadu rulļu koku,
Kam deviņas vangalites.
Saki jel, mīļa Laime,
Kur es viņus paglabāšu?
— Meklē tadu mātes mailu,
Kam deviņi pūri bij,
Kam deviņi pūri bij
Deviņām atslegām. 16.

Kritika] Kā redzam, te sravgams tads savads Dante, ko arī mīlestiba ved debesīs. Kā Danti Beatrices, tā mūsu varoni vecaku mīlestiba velk turp. No vecakeem mazs atstats, bet tad uzaudzis leels, tas eeņēmis leelu ideju, kapt debesīs, tur pee tēv un mātes aptaujatees. Dabujis tur no Deeva dela, no paša Deeva, ziņu par tēv un māti, ka tee Saules meitai kazas dzer; tad noskatijees dažadu deevibu vedibās, graznu, dargu, bagatigu velšu izdališanā, kāzu puškōs, tas dabon no tēv un mātes padomu, greestees atpakaļ, kalt zobenu etc. Viņu sagaida šausmigi ciniņi, jo debesīs uzkapis viņš atrada „melnu Velnu patā pupas galotnē". Tad gan no Deeva dela dabujis „trim kantem zobeniņu", gan pats līdzigi Debess kalim nokalis dažadus asus zobenus, tas uzsāk grūto, breesmigo ciņu ar velleem, jodeem, pee kam peejaucās pee mytiskā arī jaunakas variacijas – ciņas ar „prūsi" un „mellu lāci". Pec laimigām uzvarām tas pee traipeklu tirišanas un šķīstišanās greežās atkal pee padoma pee „tēv" ar māti", pee „labeem ļaudim" un dažadām deevibām. Kad tad vel „Mīļa Māra, mīļa Laime" tam pasludinajušas par karu, par talu garu ceļu staigašanu, grūtu darbu strādašanu, it kā mūsu tautas sūro, grūto liktenī zīledamas), tad „mīļā Laime" viņam pedigi saka: – Meklē tadu mātes meitu,

> Kam deviņi pūri bij,
> Kam deviņi pūri bij
> Deviņām atslegām.

Tas ir, ka mūsu varonis, mūsu debesskapejs, kāpis it kā Dante šķīstitavas kalnā, gājis caur šķīstišanas uguņim, pec nemeerigās trakuligās jaunibas, pec augstās, no tumsoņeem nenovidetās, apkaustās ceršanās, ee-eet meerigā, laimigā, svetibas pilnā ģimenes dzīvē, lai tas nu pārved, tapat kā Deeva dels, arī savu saules meitu.

Jau agrak peevests, cik tekstōs par šis brīnišķigās pupas krāsu minets. Ta ir visvairak – balta, ^gaišuma^ kad pa reizai zila, ^debess^ brūna ^kad saule spīd caur mākoņeem^ un dažas reizas bez krāsu ^apzīmejuma^ nosaukuma, arī tik par turku pupu dēveta, it kā lai šis vards uz viņas sevišķumu norāditu. Citadi par viņas atradumu nebija nekas īpaši teikts mūsu līdz šim aplūkotos tekstos. Bet pee Voltera kadā Latgales izloksnē uzzīmetā dainā¹) tas ta

¹) Sk. „Bēru-dziesmas" viņa Mazpilsētas 376. l. p.

226. ceema zeltenite, kad ta tris deeniņas, tris naksniņas nebijuse ne putraimu baudijuse, tad Deevs lai nosveedis veenu pupu.

Treis dineņes, treis naksneņes
Nī putrōm' ās narandzeju.
Dīvs nūsvide vīnu pupu,
Tū samynu kōjeņōm;
Tei izauga kupla gara
Da patīm debesīm.
Ās īkōp debesîs
Pa tōs pupes zareņīm:

Tur redzeju Dīva dālu
Kumeleņu sadkojut.
Dīvs paleidz, Dīva dāls,
Redzēj munu tāv' ar mōti?
Paldīs, cīma dzaltaneite,
Rēzej tavu tāv ar mōte
Deviņūs kambarūs,
Aiz deveņ atslēdzeņ!

Tai ceema Dzeltainītê it kā neredzamā mūsu varonim, tai ar acīm redzamā ceļā uz debesim"[1] tada maza sāncense. Par to dabonam dzir-dêt vel vairakās dainās, kuŗām ir galvenais saturs deevibu vedi-bas, kāzas, Perkona darbi un šo sekas. Tā debesîs kapeja māsiņa pate stasta:

Tupu, tupu, rāpu, rāpu
Par bāliņa pupu darzu:
Stādij veenu baltu pupu
Pašā kalna galiņā.
Ta uzauga treva gara
Līdz pašām debesim.
Es uzkapu debesîs
Pa teem pupu žubureem;
Es redzeja Deeva dēlu
Kumeliņu segloja m.
Labrit, labrit, Deeva dels,
Vaj redzeji tev ar māti?
— Tevs ar māti Vāczemê
Saules meitai kāzas dzeŗ.
Deeviņš ņēma Saules meitu,
Perkons jāja panākšņôs,
Pa varteem eejādams,
Nosper zelta ozoliņu.
Tris gadiņi Saule raud,
Zelta zarus lasidama.
Aptek mani zīžu svarki
Ar ozola asinim.

Kalejs kala debesîs,
Saules meitai saktu kala,
Saules meitai saktu kala
Zeltiteem burbuļeem.
Deeviņš ņēma Saules meitu,
Perkons jāja panāčôs.
Pa vartim eejadams,
Nosper zaļu ozolinu.
Nošķeež manus zīžu svarkus
Ar ozola asinim.
Vai, Deevinu, vai, Deevinu,
Kur mēs viņus mazgasim?
— Mazgā Māras upîtê,
Kur deviņi avotiņi.
Vai, Deevinu, vai Deevinu,
Kur mēs viņus žāvesim?
— Žavē Māras darziņā,
Kur deviņas saules spīd.
Vai, Deevinu, vai, Deevinu,
Kur mēs viņus rullesim?
— Rullē Māras rullitî,
Kur deviņas mangalites.
Vai, Deevinu, vai, Deevinu,

[1] Mūsu jaunakā literaturā sastopams tulkojumā „Tas ar acim redzams ceļš uz debesim"

Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Kur es tos izmazgāšu?
Mazgā Māras upitē,
Kur deviņi avotiņi. 23.

Kur mēs viņus glabāsim?
— Glabā Māras šķirstiņā,
Kur deviņas atslēdziņas.
Vai, Deeviņu, vai, Deeviņu,
Kur mes viņus valkasim?
— Valkā Māras panāčos,
Kur deviņi panāčneeki. 8.

Gan kā parodija uz agrakām nopeetnām dainām uzskatama sekošā, kurā mātes meita, it kā par bāreniti zobodamās, stasta:

Es atradu Turku pupu,
Mātes gultu taisidama;
Es eesēju Turku pupu
Baltajā smiltszemē.
Ta uzauga teev' un gaŗa
Līdz pašāmi debesim.
Es uzkāpu debesīs
Pa pupiņas zariņeem,
Es redzeju Deeva delu,
Seglojʼ bēru kumeliņu:
Deeva dēls medit gāja
Sudrabiņa suniśeem. 34044.

Kamer sērdeeni dzen ilgas pee tēv' ar māti, tamer šai, mātes meitai, nav nekāda eemesla, kāpt debesīs. Pee šīs tas ir tikai klīriba un leeliba — es ar' to varu.

Par šo pupu, kas dev pac „debesstrepem", ap kuŗu vijas teikas un ~~dainas~~ dainas un sastopami zinatniski apcerejumi, man ir ~~ja~~ intresanta pasaka[1], kuŗa (pee labās teesas) eeveetojama verdzibas un klausibas laiku literaturā. Tagad pāreesim pee rozes, pupas pandana, sāngabala.

2. Roze (v. zirnis).

Par šo brīnumpuķi ir labi gaŗa leišu daina, kuŗā grūtdeenite ([illegible]) greežās ~~ar jautajumu~~ ar jautajumu pee Zemes mātes zeedcēlejiņas, zeedainites, kur [illegible] roziņu un atrast tēv' ar māti. Zemes māte norāda uz augstu kalnu jūrmalā. Tur ta tad ar uzaugušo rozi [illegible] tapat kā mūsu sērdeene, debesīs; satur [illegible] janekli Deeva zirdziņā un dabū no viņa zināt, kur tās tēvs, māte [illegible] nes malā laisa [illegible] [illegible] ragas... Tur beigas tapat kā [illegible] dainā.

Žemynėle žėdkelėle,
Kur sodisiu rožiu šakelę?
— Ant áukšto kalnelio,
Prë jūria, prë marėlin.
Žemynėle, žėdkelėle,
Kur rasiu tėvą, močiutę,
Aš prastumta vargdėnėte?
— Sik ant áukšto kalnėlio,
Prë jūrin, prë marėlin.

Man bij viena zelta roz',
Kur mēs to stādisim?
Tur mēs to stādisim —
Pašā kalna galiņā.
— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —

[1] Par nabaga saimneeku, mūžam malējām dzirnaviņām, gaili un kungu.

228. Iš rožiu kelmačo
Užaugo didis medàlis,
Pakos iki debesėliu.
Užkopsiu ant debesėliu
Per tàs rožiu šakėles.
Ir sutikau jauną bernytį
Ant Dėvo žirgyčo.
Ei bernyti, raitelyti,
Ar neregėjei tėvą, močutę?
— Mergyte, mano jaunoji,
Eik į pakalnes sàlį,
Ten tevėlis, močute
Sesytei svotbą kėlie.
Nuėjus į pakalnę:
Làb ryt, làba dėn, tetùti,
Làb ryt, làba dėn, močute;
Kam manę màžą prastumėt
Į svėtimus žmonėles?
Užaugau didė mergàte;
Vėna radau lopšytėlį,
Kur džaugiaus kudikėlis.[1]

Tur uzauge garas rozes
Līdz pašam debesim.
Es uzkāpu debesīs
Par teem rožu zariņeem.
Es atradu Deeva dēl'
Kumeliņu seglojot.
Lab rīt, lab rīt, Deeva dēls!
Voi redzej tēv' ar māt?
— Tēvs ar māti Vāczemē
Bāliņinam kāzas dzer.

— — — — — —
— — — — — —
— — — — — —

Es nogāju Vāczemē
Par teem jūras liciśeem
Lab rīt, lab rīt, tēv' ar māt!
Kur jūs mani atstajat?

— — — — — —

Es uzaugu leela meit,
Šūpulit es veen atrad,
Kur es maziņš ligojos.[2]

Še ir veenā kā otrā tekstā bārenite, kura pa rožu zariņeem kāpj debesîs, mekledama tēv' ar māti. Pec leišu teksta viņa atrod tos pakalnes malâ māsiņai, pec latveešu dainas Vāczemê (tureetumôs) bāliņam, kāzas dzeram, un sūrojas teem, ka atstata maza, šūpuliti veen atraduse, kur kā berns ligsmojusés, līgojusés.

Kads jaunekls, kas arî kalejs kā mūsu vellus un jodus kaveijs varonis, kāpj arî pa rozes zareem debesîs, vecakus sataujat. Tur viņš tapat sateek Deeva dolu „sirmu zirgu seglojam". Deeva delu sveicinajis, dabon arî no ta zinat, ka tēvs ar māti Vāczemē bāliņam kāzas dzer". Nu tad puisis stasta, ko darijis, kā:

Es apkalu krauklam kājas, Vāczemneeki brīnijās,
Eelaižos Vāczemē. Kas par melnu kumeliņu! 5404.

Še nu gan nav mytiskā, bet pateesā Vāczeme domajama, uz ko aizrāda tas vārds „Vāczemneeki", kurus savadais jajejs izbrīne.

1) Sk. „Sleichera, Handbuch der lit. Sprache" II (1857), 10—11. l. p.
2) Sal. Bergmana „Lettische Sinn- oder Stegreifs-Gedichte" II, Rujenê, 1808. 67. l. p. № 237.

jis, jādams, kā mūsu tautas varonis, uz brīnišķīga putna.[1]

Bet pēc pāris latgaliešu tekstiem meklējamie „tēvs ar māti" nav vis Vāczemē, bet jūrmalē atrodami; tad šī šķietamā pretruna izlīdzinās, ja ieodomājamies, ka latviešiem tiklab Vāczeme kā jūŗa atrodas rietumos. Turklāt Vācziema še visur apzīmē viņu sauli. Serdienē stāsta:

Es uzkōpu debesīs
Pa rūzeites lapeņōm,
Es atrodu Dīva dālu
Kumeleņu saglūjūt.
Dīs paleidz, Dīva dāls,
Kumeleņu saglūjūt.
Dīs paleidz, Dīva dāls,
Oj redzēje munu mōti?
Tavs tās, tava mōte
Jyuras molā kōzas dzāŗ.
Muns tās, muna mōte,
Kur jyus mani pamātōt!
Sydabreņa šyupūlī
Eņģeleišu šyupujūt.[2]

Šīs dainas beigas saskan ar druscin agrāk pievestām leišu un latviešu dainām. Tik šis latgaliešu teksts ir jaunāks, runādams par eņģelīšiem. Tas otrs latgaļu teksts skan tā:

Ka man beja bollta puķe,
Kur es viņu sādynōšu?
Augstajā kalneņā
Bolltajā smiļteitē.
Man izauga bollta puķe
Da pošim debesim.
Es izkōpu debesīs
Pa tōs puķis zareņim;
Tī atrodu Dīva dālu
Kumēleņu sadlōjūt.
Lobreiteņ, Dīvs paleidz,
Kumēleņu sadlōjūt!
Dīv' dēleņi brōleleņi,
Vaj redzēji tāv' ar mōti?
– Tovs tēteits ar māmeņu
Jiūrmalī kāzys dzer.
– Nūsakolu zūbineņu
Nu biteišu dzangugleņu,
Izrūcēju tāv' ar mōti
Nu deveiņu atslēdzeņu.
Sakapōvu Jiūru mōti
Deveiņim gobolim,
Sasatreiņa mallni svōrki
Jiūru mōtis asneitē...34043, 6.

Šī daina ir ar augšējo ne vien tai ziņā līdzīga, ka abas min jūrmalu, kur tēvs ar māti kāzas dzer, bet arī tai ziņā, ka nevienā ne otrā nav pausts kam dzer tās kāzas. Tad pēdējā dainā minēts kāds moments, kuŗš uzejams jau agrāk pievestajā latgaliešu tekstā, kurā runa iet par puķu, ko Dievs nosviedis „cīma dzaltaneitei". Ši atrod savu „tēv' ar māti" – Deviņūs kambarūs,
Aiz deveņ atslēdzen!
Tas pats liecināts pēdējā dainā: Izrūcēju tāv' ar mōti
Nu deveiņu atslēdzeņu. nav bal
Tad vēl šis varonis sakapāja „Jiūru mōti", kā pie veļiem, jodiem, pie

1) Sk. Niedr. Vedo. – 2) Sk. E. Voltera Materiali „bērņu dzismas" 370.

rāvejām tumsas varām peeskaitamu, sakapaja deviņôs gabalôs. Skaitlis deviņi, kurš še veenadi minets, ir svets skaitlis, ar kuŗa lietošanu veen tik eespējams ~~tik~~ visu ļaunu veikt.

Daži, kā leekās, kāpj pa šo rožu ceļu debesīs, it kā vēledamees deevu dzīvi redzet. Tas, mazakais, lemjams no nākamām divi dainām.

Eestādiju baltu rozi
Baltā smilkšu kalniņāi,
Ta izauga žuburota
Līdz pašām debesim.
Pa roziti es uzkāpu
Pee Deeviņa debesīs.
Es redzeju, peld pa jūŗu
Melli buļļi balti ragi.
Melli buļļi balti ragi
Ir tās jūras needres lauza.
Tee nebija melli buļļi
Tee Deeviņa kumeliņi;
Tee nebija balti ragi,
Tee sudraba eemauktiņi.
Deeviņš savus puišus rāja,
Kam tee agri necelās,
Kam tee agri necelās,
Kam nekopa kumeliņus.
Deeviņš savus kalpus rāja,
Kam tee ilgi launagoja:
Zīda pļavas nenopļautas,
Zelta kalni ne-eceti. 34042.

Ir tīra cilveku dzīve, tik idealizeta, darita par preekšzīmīgu, pee kam neizpaleek arī cilveku vājības.

Man bij veena balta roze,
Nezinaju, kur stādīt.
So stādiju jūrmalāi,
Jūŗat smilkšu kalniņāi.
Ta uzauga leela gaŗa
Līdz pašeem debešeem.
Es uzkāpu debesīs
Pa teem rožu zariņim,
Es redzeju Deeva dēlu
Mellu zeergu sedlojam,
Mellu zeergu sedlojam,
Jājam seevas lūkotees.
Izjādamis, pārjādamis
Saspeŗ zelta ozoliņu.
Trīs gadiņi Saule raud,
Zelta zarus lasīdama;
Cetortāi gadiņāi
Uzjemi pašu galotnīti. 34047.

Še jau no „mellā zeergā" veen var noprast, ka ta jājejs ir pats Pērkons, un zelta ozola kļūmīgā sasperšana to apleecina. Ta jau tauteetis, jādams līgaviņu lūkotees, saspaŗda ledus kalnu deviņôs gabalôs un uzsauc savam kumeliņam:

Stāvi, manu kumeliņu,
Uz devītā gabaliņa,
Lai es varu parunat
Ar to meitu māmuliņu,

tad jau pee Pērkona tas it dabīgi. Še jau parādams spēka un var-

nības akts, kā tas visnotal kāzās un vedībās pacasts, kur arī ne, izeet bez trokšņa, bez pakeelišanās. Šīs Deevu kāzu ceraša ir arī pašas tautas sirmas ceraša. Bet kas tas par „zelta ozoliņu", „zaļu ozoliņu", „kuplu ozoliņu" jeb, kas ta par „zelta ābeliti", ko Pērkons nospeer un kuru „zelta zarus" jeb „zelta zeedus", „zeltabolus", Saule, Saules meita, sērdeenite uzlasa raudadamas? jeb arī, kas tās par ozola un ābeles „asinim", ar kuŗām kāzu dalībneeku drēbes top noslacītas, kā vēl to dzirdēsim? – Ozols un ābele ir no laika gala senlatveešu dzīvē un dzejā sevišķi eeverotī koki. Ozols un „svētā" leepa ir viņu zeedu veeta, viņu baznīca; sastop nosaukumu „ozola baznīca"; ozolā dzīvo gudrajs. Ābele parādās „pasakās par sērdeeni" ar savu brīnišķigo izceļšanos kā mytisks koks. Pee tās peeglaužas bārenīte kā pee savas māmuliņas, izsaukdamās: „Birst ābelei balti zeedi, birst man gaužas asariņas"!

Senlatveetis ir vispār visai saudzīgs pret kokeem. Viņš tic, ka tee dzīvi, ka to galotnē mīt ~~koka~~ dvēsele. Tāpec viņš vaicā ozolam:

Ozoliņi, zemzarīti,	Meitas tavus zarus lauza
Kam tu augi lejiņā?	Kalniņāi stāvēdamas...

un greežas pee meitām ar pamācību:

Laužeet zarus, ko laužadamas,	Lai paleeki galotnīte
Galotnites veen nelaužat;	Kur putneemi uzlaisteeš. –

Kas pārgalvīgi kaitē, eecērt dzīvam, augošam kokam, tam viņā saulē sagaidams bargs sods: jāstāv ar plecā eecirstu cirvi. Koki jūt kā bāleliņi cilvēkam līdz. Senlatveetis tic dvēseles ceļošanai, ka cilvēka dvēsele pee gadījuma pāreet kokā, kā to peem. redzam mūsu tautas balladēs pee žēlabās nomirušā tauteeša un tāpat mīlestības raižēs noslīkušās pastariņes. Tā tad mytiskam kokam var arī asinis teceet.

Saule, Saules meita raud tāpat kā sērdeenīte. Mūsu deevības ir antropomorfiskas, cilvēklīdzīgas.

Jūrmalēi augsti kalni,	Tās nebija sarkan ogas,
Tur sarkanas ogas aug;	Tās Saulītes asariņas;
Tur Saulīte daudz raudaj'se,
Daudz ritej'tas asariņas.

Tā ~~arī~~ še nav ko brīnītees, ka Saule raud, ir tik līdzjūtīga, ka ta arī māsiņām palīdz sērot par karā kritušo bāleliņu. Bet nu peegreezīsimees ~~atkal~~ teksteem, citaur, kuros runa par deevību vedībām, kurās visās Pērkons jāj. brauc panākstos, izrādīdams savu varenību, brammanību, ir bargs, baŗas ar Sauli, dancō kā īsts kavaleers etc.

232. Saule meitu audzinaja,
Solij Deeva dēlinam;
Kad uzauga, tad nedeva,
Tad ūdeva Mēnešam.
Mēnešam ūdodama
Ludz Perkoni panākstôs.
Spēre Perkons izjadamis,
Nosper zaļu ozoliņu.
Apbeerst Māras villainite
Ar ozola zīlitem.
Tu, Perkons, gudris vīris,
Kur bus man to izmazgat?
— Mazgā, Māra, tei upē,
Kur deviņas alleciņas.
Tu, Perkons, gudris vīris,
Kur bus man to izžaudet?
— Izžaud, Māra, tei leepâi
Kur deviņi atvasiši.
Tu, Perkons, gudris vīris,
Kur bus man to sarullet?
— Rullē, Māra, tei rullôi,
Kur deviņi rulles koki. 34047, 17.

Te atrodam leeku reizu peerādijumu, ka Māra ir pārkristīta Laima, jo tas butu pārak ērmigi, ka svetā Māra greestos pa paganu deeva butu pavisam paganu deevibu vedibâs. Ari nākamajâ dainâ atradisim pārkristīto Laimu.

Saule meitu izdevusi,
Ludz Perkoni panākstôs.
Perkoniņis izjādamis
Nosper zaļu ozoliņu.
Apšķist manas villainites
Ar ozola asinim.
Zini, Deevis, mīļa Māra,
Kur es baltas izmazgašu
— Meklē tadu avotiņu (al.: ezeriņu)
Deviņām alltekām,
Devitā alltekā
Tur tu baltas izmazgasi.
Zini Deevis mīļa Māra,
Kur es sausas izžaudešu
— Meklē tadu abeliti
Deviņeem pazaŗeem
Devitâ pazarî
Tur tās sausas izžaudesi
Zini, Deevis, mīļa Māra,
Kur es gludas sarullešu.
— Meklē tada leepas rulli (al.: galdu)
Deviņeem vangaļeem,
Devitâ vangalî
Tur tu gludas sarullesi.
Zini, Deevis, mīļa Māra,
Kur tās baltas paglabašu.
— Meklē tadu leepas lādi
Deviņām atslegām
Apš devitas atsledziņas
Tur tu baltas paglabasi. 34643.

Tad 34047. teksta variantôs mineti dažadi to deevibu apzimejumi, kuras parved Saules meitu, kā ari, ka Saule, un Saules meita un sēžot raud zarus lasidamas, kuras Perkons nosperis.

Mēness nēma Saules meitu,
Perkons jaja panākstôs.
Pa vartiem eejajoti
Nosper zelta abeliti
Tris gadiņi Saule raud,
Zelta zarus lasidama. 34047.

Saule, meitu izdodama,
Ludz Perkonu panākstôs.
Perkonitis dancodams
Sasper zelta ozoliņu.
Tris deeniņas Saule lasa
Zelta zarus raudadama. 12.

Pirmājā teksta variantôs minets Mēneša vietā: Deevins, Deevišš un Deeviņš, tad 5–6 varsma skan: Tris gadiņi Saules meita Zarus lasa raudadama. No otrā teksta varianteem peevedami – 5–6: Tris gadiņi Saule raud, Zelta zarus lasidama un Tris vasaras Saule rauda Pee tā zelta ozoliņa.

Mēness ņēma Saules meitu,
Pērkons jāja panāksnôs;
Pee vārteem dajādams (v. Pagalmā eejājot),
Nosper zelta ozoliņu. 1.

Te vel minēti Mēneša vietā Deevišš un Kēniņš, kuŗi ņēma Saules meitu. Tad nu seko: deevu vedibas, Pērkona bardzība, ozola un abeles (zaļums), Saules, Saules meitas un sērdienu raudas, atkal velšu izdališana, gaŗa kazošana un atkal ka-largis.

Pērkonam trekni zirgi,
Tas var jāti vedibâs.
Izjādamis, pārjādamis
Sasper zelta ozoliņu,
Sasper zelta ozoliņu
Deviņôs gabalôs.
Saulit' lasa raudadama
Zeltozola škēpelites. 6.

Mēness savas zvaigznes skaita,
Vaj ir visas vakarā.
Ira visas vakarā,
Auseklīša veen nebija.
Auseklitis aizteceja
Pār jūriņu Vāczemē,
Pār jūriņu Vāczemē
Saules meitas lūkotees. –
Saule, meitu izdevuse,
Ludz Pērkoni vedejôs.
Pērkoniņš aizeedams,
Sasper zelta ozoliņu.
Tris gadiņus Saule raud,
Zelta zarus lasidama.
Visus zarus salasija,
Galotnites veen nevaid.
Ceturtā gadiņā
Atrod pašu galotniti,
Atrod pašu galotniti
Aiz kalniņa lejiņā. 4.

Visas zvaigznes izskaitiju,
Auseklīša veen navaida.
Auseklītis aizteceja
Saules meitas lūkotees.
Pērkons brauca pa debesim,
Ar Saulīti bārdamees:
Saule viņu neklausija,
Izdev' meitu Auseklam.
Pērkons Saulei tītidams,
Nosper zelta ozoliņu.
Saules meita gauži raud,
Zelta zarus lasidama.
Visus zarus salasija,
Galotnites veen navaida.
Ceturtā gadiņā
Dabuj' pašu galotniti. 17.

Saule meitu izdevuse,
Ludz Pērkoni panākstôs.
Pērkons nāca bārdamees
Kam dod meitu Auseklam.
Aizjādams viņš nospera
Divi zelta ozoliņi.
Tris gadiņi Saule rauda
Zelta zarus lasidama. 13.

Saule veda vedekliņu
No Vāczemes šij zemē;
Deevu dēli līdzi jāja,
Ludz Pērkonu panākstôs.
Pērkonitis izjādamis
Nosper kupla ozoliņu
Tris gadiņi Saule raud
Pee tā kupla ozoliņa. 14.

Saule veda vedekliņu,
Pērkons jāja panāksnôs.
Pee vārteem sajādams,
Sasper zelta ozoliņu.
Tris gadiņi Saule raud,
Zelta zarus lasidama. 15.

234\. Perkons rūca, zibinēja,
Sasper zelta ozoliņu;
Trīs gadiņi Saule raud,
Zelta zarus lasidama. 10.

Trīs gadiņi Perkons rūca
Nesper zaļu ozoliņu;
Trīs gadiņi Saule raud
Ozol' zarus lasidama.
Klusi, Saule, ko tu raudi?
Es līdzēšu salasīt. 11.

Mēnesītis zvaigznes skaita,
Vaj ir visas vakarā.
Visas bija vakarā,
Auseklīša[1] veen nebij.
Auseklitis[1] aiztecēja
Saules meitas kāzas dzert.

Deeviņš ņēma Saules meitu,
Perkons jāja vedībās (v. panāksnōs).
Pa vārteemi eejājoti,
Nosper zelta abelīti.
Trīs gadiņi Saule rauda,
Zelta zeedus lasidama. 5.

Stādij veenu baltu pupu (rozi)
Baltā smilšu kalniņā;
Ta uzauga teeva gaŗa
Līdz pašām debesim.
Es uzkāpu debesīs
Pa pupiņas zariņeem;
Tur redzēju Deeva delus,
Kumeliņus seglojot.
Labu rītu Deeva deli,
Redzējat tēvu, māti?
— Tēvs, māmiņa Vāczemē
Saules meitai kāzās dzer.
Auseklis ņēma Saules meitu,
Perkons jāja vedībās,
Pa vārteem eejājot,
Nosper zelta abelīti.
Saules meita gauži raud,
Zeltabolus lasidama. 16.

Perkons brauca pār debesi,
Nosper zeltu ozoliņu.
Saules meita gauži raud,
Zelta zarus lasidama.
Neraud' gauži, Saules meita,
Es līdzēšu salasīt. 8.

Mēness (Deeviņš) ņēma Saules meitu.
Perkons jāja panāksōs;
Nojādams atjādams
Nosper zelta ozoliņu.
Sērdeenīte gauži raud
Zelta zarus lasidama.
Salasījse zelta zarus,
Nopin zelta vainadziņu.
Visi (Rīgas) kungi brīnējās:
Kur tu tādu kaldinaji?
Rīgā pirku, naudu devu,
Vāczemēi kaldinaju.
Visi kungi brīnējas:
Kā tu tiki Vāczemēi
Aizajūdzu Saules zirgus
Zaļa [illegible] kamanās.
Peekust mani Saules zirgi,
Sadilst vaŗa kamaniņas. 2.

Perkons jāja ar zibeni
Saules meitas precibās.
Aizjādams, pārjādams,
Sasper zelta ozoliņu.
Sērdeenīte gauži raud,
Zelta zarus lasidama.
Salasījse zelta zarus,
Nopin zelta vainadziņu.
Nopinuse vainadziņu,
Uzleek sev galviņā;
Uzlikuse galviņā,
Ee-eet Māras baznicā.

---

1) Auseklīša veetā variantā stāv Ole-[illegible]nite, ar Auseklite 33975.

Visi kungi brīnījās
(Vaicā kungi, vaicā ļaudis):
Kur tu tadu kroni ņēmi?

Rīgā pirku, naudu devu
Vāczemē kaldinaju. 9.

Pērkons brauca pār debesi,
Bargus vardus runadams,
Bargus vardus runadams,
Dzelzs rīksti cilādams.
Pee varteem peebraukdams,
Nosper zelta ozoliņu.

Trīs gadiņus bārenīte
Raud zariņus lasīdama.
Neraud' gauži, bārenīte,
Es tev gribu palīdzēt,
Es tev gribu palīdzēt
Zelta zarus salasīt. 7.

Man bij veena raiba roze,
To dārzā eestādīju.
Ta uzauga kupla gaŗa
Līdz pašām debesīm.
Es uzkāpu debesīs
Pa tām rožu lapiņām.
Tur redzēju Deeva dēlu,
Kumeliņu sedlojot.
Labdeen, labdeen, Deeva dēls.

Vai redzēji tēv' ar māti?
— Tēvs ~~un~~ māte Vāczemē
Saules meitai kāzās dzer.
Pati Saule pūru veda
Pa teem mežu galiņeem.
Preedei cimdi, eglei zeķes,
Bērzam baltas villainītes,
Pašam pūra karklišam
Divi zelta gredzeniņi. 34039, 6.

Trīs deeniņas, trīs naksniņas
Deviņam kāzas dzēra.
Pērkoniņis izjādams
Saspeŗ zaļu ozoliņu;
Apšķeež manu villainīti
Ar ozola asinīm.
Vai, Deeviņ, mīļa Māŗa

Kur es baltu izmazgāšu?
— Meklē tādu avotiņu
Deviņam attekām.
Vai, Deeviņ, mīļa Māŗa
Kur es sausu izžāvēšu?
— Meklē tādu ozoliņu
Deviņeem pazareem. 34043, 22.

Visas tautas eevērojušas cilvēka mūžā trīs galvenus momentus. Tee ir: dzimšana, precēšanās un miršana. Mūsu tautas dzeja pauž to pantiņos, kā:

Visas deenas man zināmas,
Trīs deeniņas nezināmas:
Dzimstamā, mirstamā,
Tautiņās ejamā. 1174.

Visu dīnanī ās zinovu,
Treiju vīnu nazinovu:
Dzimstamos, mierstamos
Tauteņōs īmamos (jōjamos). Volt. Materiali, 1256.

Un šōs mūsu episkās dzejas gabalōs mēs uzejam tos pašus trīs momentus. Par pirmo un pēdējo še tik strupi eeminēts; bet par vidējo momentu – par precēšanos, vedībām, kāzām – sastopam še plašus, raibus,

episki risinatus skatus. Un tee viscaur še ņemti iz deevu dzives, kuŗa, uz dabas parādem dibinadamās, antropomorfiski, cilveklīdzigi izveidota. Tās ir Saules meitas vedibas, deevu kāzas, bet pec senlatveešu sirmām eerašām svinetas, dzertas un tā eesvetitas.

No šūpļa cilveka mužs eesākas. Ja berns tapis uz kājām, tad viņam mostas ziņkāriba un kad cilveks dižs uzaudzis, tad viņš ceļ sev preekšā jautajumus par dzivi, dzives izceelšanos un dzives mērķi. Tā sērdeene nāk pee lēmuma: Es uzaugu leela meit',
Šūpulit' es veen atrad...

Bet nu rodas dedzigais jautajums, kur palikuši tee, kas viņu eelikuši šūpulî. Ak ja! Maziņš biju, neredzeju
Kur palika tēvs, māmiņa...

Nu tad mostas karstā vēlešanās, kas izsacita kadā „stastu dzeesmā", kuŗu ap pagājušā XIX. gadsimtena sešdesmitajeem gadeem tirgôs, židam leierkastu greežot un dzeedot, ļaudis pirka un tad ari dzeedaja; jo tai dzeesmai bija jauka, skumiga meldija un neskatot uz kļūdaino valodu, viņâ bij izteikts veseligs, pareizs uzskats. Ta eesākas: Vel veenu reizi šinî dzivošanâ
Man tiktu tēv' un māti eeraudzit.
Ko nedotu no krajumiņa mana,
Ja spētu teem tik acîs eeskatit...

Šī še izsacitā karstā ~~karsto~~ ilgošanās un vēlešanās tad ari dzinuse sērdeeni, vecakus meklet ne veen „smilkšu kalniņā", bet ari pat debesîs. Te tad viņa ari no Deeva, no Deeva dela dabon zinat, kur tēvs, māte ir, ko tur dara – tee dzer kāzas. Ta redz Deeva delus jājam Saules meitas vedibâs un Perkonu jajam panākstôs; redz leelisko Saules veltešanu[1], redz uztraucošos Perkona darbus – „zelta ozoliņa", „zelta abelites" sasperšanu, par kam ta līdz ar Sauli un Saules meitu nomitigi, gauži raud, „zelta zarus", „zelta ziles", „zelta zeedus", „zeltabolus" lasidamas un pec „galotnites" mekledamas. Pēdigi seko atkal svarku un villainišu tīrišana, savadā kathars...

---

1) Saule meta dargas veltes,
Savu meitu izdodama:
Veenam šo, otram to,
Man to meežu arajiņu. 33958.

Ko še redzam? Redzam senum senas kāzu eerašas, vecum vecas tradicijas. Līdz visjaunakam laikam bija paraste jāšus jātjāt brūtgan brāļeem veedu kāzu brauceenā, kā Deeva deleem Saules meitas vedibās, pee kam no viņeem uz baznicu aizjājot un pārjājot tapa šauts un jaunajam pārim pee varteem alus nests preti un tad alus trauks-krūza ar atlikušo dzereenu sveests pret vartu stabu, ka trauks gāja gabalu gabalôs un alus atlikas apšķidija kāzneekus. Mēdza arī cirst stabā vartôs ar zobenu krustu u. t. l. Visi šee paņēmeeni atspoguļo laikam to pašu Perkona panākstôs jeb vedibās jāšanu un ozola vaj abeles nosperšanu etc. Bez tam te meklejams arī daudz kas zimbolisks un mytisks.

Ka Saulei ozols ~~un abelei~~ nevar but veenaldzigs, to izskaidro arī pašas dainas, kā:

Ozols auga jūriņā
Sudrabiņa lapiņām;
Tur Saulite savas meitas
Sudrabâ kaldinaja. 33887.

Jeb: Ozols auga jūrmalâ
Ledainām lapiņām;
Tur Saulite miglu meta,
Uzlēkdama, reetedama. 33886.

Ka viņai arī abele mīļa, to tapat leecina dainas:

Gauži raud Saulite abeļu darzā,
Abelei nokrita zelt' abolitis.
Neraudi, Saulite, Deevs dara citu
No zelta, no vaŗa, no sudrabiņa. 33781.

Jeb: Žēli rauda Saulite kalniņa galā:
Abelei nokritusi zelta abolini.
Neraudi, Saulite, Deevs dara citus
No vaŗa, no zelta, no sudrabiņa. 3.

Un šīs dainas par nokritušo abolitī dzejiski skaisti apzīmē to pašu, ko jūŗā noslikušā sudraba laiviņa.

Ko ta Saulite tik gauži raud?
Jūŗā nolika sudraba laiviņa.
Neraudi, Saulite, Deevs dara citu
No zelta, no vaŗa, no sudrabiņa. 1.

Te dzejiskā skumigā noskaņā eet runa par saules no-eešanu, kuŗa nav bijuse laimiga un patikama. Turpretī par preecigu un izdevušos noreetešanu un uzeešanu stasta daina, kā:

No-eet Saule vakarâ ~~(jūriņâ)~~,
Eekrit zelta laiviņâ;
Paleek laiva lūgojot
Zelta needru galiņâ;

No ritiņa celdamās
Sijā tīru sudrabiņu.

Saule kā meitu māte pušķo meitu kambariti:

Deeviņam divj deliņi,
Saules meitas precinceki.
Saule pate meitu māte,
Pušķo meitu kambariti;
Ik ritiņa uzlēkdama,
Puķu zeedus kaisidama. 33766.

Saulit' deva sav' meitiņu
Pār deviņu ezeriņu.
Pārlaiduse sav' meitiņu,
Stāv malâi raudadama.
Peejāj divi Deeva deli,
Praš: Saulite, kam tu raudi?
— Žēl meitiņas, žēl pūriņa,
Žēl ir zelta gredzentiņa. 33782, 2.

Te visur raud Saulite kā veenkarša māmiņa, kuŗai par visu ir žēl, kā: Gauži raud māmiņa, žēl bija meitas,
Žēl bija meitas, žēl meitas pūra:
Zelta kalts pūriņš, sudraba davanas. 1.

Tā ka jasaka ar dainu:

Deeviņš zina, Laime zina,
Ka Saulite gauži raud;
Pilni meži peebiruši
Saules gaužu asariņu. 33767.

Bet Saules, Saules meitas un sērdeenes raudašana par sasperto ozolu jeb abeli „tris deeniņas", „tris gadiņi", „tris vasariņas", „peeci gadi" u.t.t. ir taču kas cits. Ta noteek dēl ka leelaka, vispārigaka. Te nav vairs deenas mytus veen, bet ari gada mytus, te jau eeskanas tas traģiskais moments, kas līgojamo nakti eestajas, kad Jānits, Deeva dels, kannu sadauza uz akmena sededams, jeb:

Deeviņš smalki sadauzija
Sudrabiņa alus kannu;
Saules meitas salasija
Pa veenam gabalam,
Deeva deli sastīpaja
Sudrabiņa stīpiņām. 33768.

Tā ari še ar alus kannu, kuŗâ eeraugama brūtgana brāļa alus trauks, noteek tas pats, kas ar „zelta ozoliņu", abeliti". See gaisma, saules un dzivibas simboli top sadragati. Kad gaisma un dziviba sasneegu se savu visaugstako kulminacijas punktu, tad eestajas tajâ, tā sacit, luzums. Nu ja-uzsāk jauna dzive, jauns virzeens; nu jarauga zaudejumu izlabot. Kā Saules meitas sadauzitās kannas gabalus salasija un Deeva deli sastīpoja, tā ari Saule, Saules meitas

un sērdeene lasa kopā ozola, ābeles zelta zarus, zelta zīles, ~~un~~ zelta ābolus un nerimstas, līdz atrod pašu galotni; līdz panākts atkal tā sacīt status quo, pirmais stāvoklis.

Šij poemai „Pupa un roze" jeb „Debesstrepes" ir divi daļas. Abās apdzeedatas Deevu vedības un Saules meitas kāzas ar leeliskām Saules mātes veltem. Kamer pirmā daļa izdveš viscaur varoņa garu, tamer otrajā valdā traģiska noskaņa; pirmajā izceļas sērdeenis, Vellu un jodu kāvejs, ar saveem apbrīnojameem varoņdarbeem - otrajā rāda Pērkons panākstōs savu dievaimu varenibu, aizjadams, pārjadams nosperdams zelta ozolu, zelta ābeli, par kam gauži raud Saulīte, Saules meiliņa un sērdeenīte.

Šī poema, kuŗa sacerēta viscaur saistošā, gleznu pārbagātā valodā, ar nedaudzeem daktilu izņēmumeem, vispār četrpēdu trochaju varsmās, ir ar jo vecu mytisku saturu, kuŗu dažōs sīkumōs nākas jo grūti izprast un izskaidrot. Pats saturs stājas mums preekšā neskaitamōs variantōs, kā tas tautas jeb improvizacijas dzejā veenmer medz būt; jo improvizacijas dzeja nemitīgi pārveidojas, terpdamās allaž citā formā. Tā arī šis „Pupas un rozes" saturs dabujis savu visjaunako veidu teikā un pasakā. Tas un gan noticis jaunakā - vaj verdzības vaj klausības - laikā; bet tā ka šī teika arī eesākas ar pupu un var mūsu poemas mytisko saturu par saules-koku apgaismot, tā talakas, dziļakas saknes uzrādīt, tad tomer pasneegšu kā epilogu jau še to teiku.

3. Deeva dēla dzeernutiņas.

Reiz dzīvoja kāds nabaga saimneeks. Tas savā tukšā apcirknī atrada tik veenu pupu. To viņš eestādīja pirts palāvā. No rīta ta bij uzauguse līdz lāvai. Viņš pataisīja lāvā caurumu. Otrā rītā ta bij uzauguse līdz greesteem. Viņš pataisīja greesteem caurumu. Trešajā rītā ta bij uzauguse līdz čukuram. Viņš pataisīja cukurā caurumu. Ceturtajā rītā ta bij uzauguse līdz debesim. Saimneeks nu pupas šķīdams kāpa pa pupas zareem debesīs. Tur viņam Deeva dēls eedeva dzeernutiņas. Nu nabaga saimneeks bija laimīgs. Nu tam bija pupas, nu tam bija dzeernutiņas, ar kam tās pupas malt. Atkal pupas šķīdams tas kāpa pa pupas

zareem zemē, pildija ar pupām (apcirkņus) un mala tās Deeva dēla dzeernutiņas, kuŗas par leelu brīnumu mužīgi mala. Un tām maļot radās it viss tā, ka nabaga saimneeks sāka palikt bagats. Bet tas negāja ilgi. Kungs par tam dabujis zināt, atņēma saimneekam tās dzeernutiņas. Saimneeks tagad visai noskumis, staigā pa sētu un saka gailim, kas tur spēcīgi dzeed: Ja tu, gailīti, varetu no kunga manas dzeernutiņas atdabut un pārnest, tad es tevi eeliktu apcirknī un tu varetu tur pupas est, cik patik. Gailis nav slinks. Tas dodas tulin uz muižu un dzeed: „Kundziņ, būriņ, atdod manas dzeernutiņas; ja tu ne-atdosi, – vells tevi raus." Kungs, nevaredams (šādu) gaiļa dikto dzeedašanu panest, leek to nokaut un izvārīt, lai viņu apestu. Kad kungs gaili apedis izeet sevis dēļ, tad gailis šauj galvu ārā un dzeed tapat: „Kundziņ, būriņ, atdod manas dzeernutiņas; ja tu ne-atdosi, – vells tevi raus!" Kungs nu visai saskaitas. Tas leek sulainim ņemt zobenu un gailim cirst galvu nost, kad pabāž ārā. Sulainis certon nāvīgi eevaino kungu, kuŗš nu mirdams atdod dzeernutiņas. Gailis dzeedadams nes tās uz mājām saimneekam. Šis nu līgsmojas atkal par mužīgi malējam Deeva dēla dzeernutiņām, leek dūšīgo gaili pupu apcirknī, būdams nu pastāvīgi pārticis virs.[1]

Saistošā valodā vēsta par Deeva dēla dzeernutiņām tik veena ~~daina, cik man zināms, kā:~~

Kam tās vaska dzee(r)nutiņas – Deeva dēla dzee(r)nutiņas
Skaidr' ozola galiņā? Saules meita malejiņa. 33796.

Bet ta jau peeteekoši paskaidro, ka mytiskais saules-koks, pee kapa pupas un rozes zareem var aiztapt debesīs, ir „skaidr-ozols", gan laikam tas pats „zelta ozoliņš" (v. abelīte), ko Pērkons nosper, par ko tad birst tik visai daudz asaru. Ta „galiņā" ir „vaska dzee(r)nutiņas", „Deeva dēla dzee(r)nutiņas", kuŗas maļ Saules meita. Tapec arī „galotnīte" top tik cītīgi meklēta.

Par pupu un rozi, pa kuŗu „zariņeem" kāpj debesīs, vēsta tiklab mūsu kā leišu dainas un par Saules koku uzejamas ziņas arī citu tautu tradicijās.[2] Tā par allaž malejām dzirnaviņām ~~atrod~~ ir igauņeem pasaka par bagatu un nabaga brali. Nabaga

1) To stastīja man preekš kadeem 70 gadeem mana mātes māte, vecmāmiņa Ieļpa. Sk. arī variantu A. Lerch-Puškaitis, Latvišu tautas pasakas I. daļa, 1891. 78. l.p.
2) Sk. W. Mannhardt, Die lettischen Sonnenmythen, avīzē Zeitschrift für Ethnologie, Jahrg. ... Sonnenbaum 222–244. l.p.

brālis lūdz bagato brāli, kuŗam leels lopu bars, lai šis viņam uz kādu laiku dod kādu govsniņu turēt. Kad eedzīvosees, tad atkal atdos; bet bagatais nedod. Nabaga brālis eet noskumis un sastop vecu vīriņu, kuŗam tā nevarībā viņš ir kaut kā palīdzīgs. Vecais vīriņš eedod viņam tādas dzirnutiņas, kuŗas uz likšanu samaļ, kādu ēdeenu tik grib. Tagad nabaga brālim dzīve laba. Pēc kāda laika to apmeklē bagatais brālis un pārsteigts no nabaga brāļa pārticības, ~~tas~~ grib zināt, kā šis pee tādas bagatības ticis. Dabūdams par tām dzirnutiņām zināt, viņš plijas nu nabaga brālim virsū, lai viņam tās dod, viņš dos tagad par tām to govi. Nabaga brālis ir arī ar meeru. Tik ko bagatais brālis pārgājis ar dzirnutiņām mājās, te leek tas viņām tūlin malt peena zupu ar siļķēm. Dzirnutiņas maļ. Jau visi trauki pilni un plūst jau pāri; bet dzirnutiņas maļ. Zupas straume jau plūst pa plānu, pilda visu istabu – dzirnutiņas maļ un maļ. Zupa gāžas pa durvim ārā sētā, pārplūdina to, ar siļķēm draud visas mājas noslīcināt, tak dzirnutiņas maļ uzmaldamas; jo bagatais nezin apturamos vārdus. Tas nu pakampj dzirnutiņas, skrej pee nabaga brāļa, bet peena zupa zļāgst tam pakaļ, dzirnutiņas maļ un maļ un izsamisis tas sauc: „Še, brāli, ņem savas dzirnas! Es tās negribu." – –

Šī pate veela, kuŗa še parādas pasakas veidā, iztaisa somu tautas epa „Kalevalas" galveno saturu. Zeemeļu māte, kas ir leela ragana, nolaupījuse „sampo kansa" (veenmēr malējas dzirnavas) un eeslēguse tās augstā kalnā. Nu zemē eestājas bads un posts. Ļaunā ragana nav ne ar ko peelabināma, peedabonama, lai izdotu ārā laupījumu, eekams visa zeme ne-iznīkst, ne-aizeet bojā. Te nu noņemas somu tautas varonis Veinemeinens uzsākt kaŗa gājeenu pret breesmīgo Zeemeļu māti, leelo nepārspējamo burvi. Ilgi viņam jācīnas, jāpārvar leeli grūtumi, ja-iztur nemitīgi cīniņi, līdz viņam izdodas Zeemeļu māti pārvarēt un „sampo kansa" atņemt. Tik līdz kā to izceļ no kalna ārā, te zemē rodas atkal gaisma, auglība un līgsmība. Nevajadzēs vēl peebilst, ka „sampo kansa", veenmēr malējas dzirnavas, ir saule, ko zeemeļos augstos ~~zeemeļos~~ nu kādu laiku nemaz neredz uzejam. Par ko tad tautas apcere rada nostāstu par tās eeslēgšanu augstā kalnā.

242. Katra tauta, ka redzam, ir to Saules koku apcerejuse savejā veidā, pec savas zemes stāvokļa, īpašibas un apkartnes. Bet latveešeem leišeem ir te klat savas debesstrepes, kas ved debesīs līdz Saulei Saules kokam, Deeva dela dzeernuliņam etc. Ari Jēkabs sapnojis par debess trepem. Kad tas devas uz Mezopotamiju, tad sapnī tas redzeja trepes līdz debesim, pa kuŗām enģeļi kapa lejup un augšup. Te sastopas tautu sirmas senatnes uzskati.

Bāriņi, Deevs, Laima (Māŗa), Deeva deli.

Tā ka mūsu tautas dzeja maz vel izpētita, tā ka mums nav vel zinatniskas literaturas vestures, nav vel gaismā celti pētijumi par tautas epa izcelšanos, tad mūsu līdzšinejee vesturneeki un kulturvesturneeki nākuši pee maldigā spreeduma, ka „latveešeem nav savas varoņdzejas, nav epa"..; „jo kulturdzīvi neveidoja daži pilsētu centri vaj kungu galmi ar saveem dzeesmineekeem un preesterеem, bet to darinaja tēva dēlu un bajaru sētās nodarbinatee bāliņi un māsiņas. Tamdēļ latveešeem nav savas varoņdzejas, nav epa, bet veenigi darba un sadzīves četr-rindu pantiņi."[1] Te autors lemj nepareizi; jo ne „pilsētu centri" ne „kungu galmi ar saveem dzeesmineekeem un preesteŗeem" visnotal nav tautas dzeju peekopuši. Episkā tautas dzeja, varoņdzeja vareja taisni „tēva dēlu un bajaru sētās" zeedet" un zeedejuse pee visām tautām tadā patriarchalā dzīvē, kur visi tautas loceKļi pee savu himnu, dzeesmu varoņteiku un pasaku saceresanas peedalijušees. Te neradas mums vis „veenigi darba un sadzīves četr-rindu pantiņi", bet četr-rindu pantiņos izceeļas gada-svetku un svinamdeenu leelisks eps, kads tik veenigi mums latveešeem.

Pirmatnigōs, dabigōs tautas dzīves apstakļōs sakrajas episkā viela, kuŗai tik augstakai kulturas pakapei eestajotees, zinatnēm uzplaukstot, rodas savs Homers, daudzo tautā izkaisito episko gabalu sakrajejs, savadotajs (Taverejs) veenā vaj vairakōs leelōs epōs. Ari tas pe mums butu droši sen notiecis, ja mūsu kulturas dzīve nebutu no eebrucejeem eenaidneekeem tapuse partraukta un apturēta savā attīstibā. Tak viseem ļauneem un traucigeem apstakļeem par spīti mums ir ari jau savi

[1] Sk. A. Švabe, Latvju kulturas vesture." I. sejums. Rigā 1921 g. 230 l.p.

epi, kuŗus derētu gan katram pazīt, kas grib par latviešu varoņ dzeju un epu runāt.

Pēc šeem vārdeem par episko dzeju vispār, nu peegreezīsimees savam tuvākam preekšmetam.

5 M.

1. Sērdeenis pee Deeviņa par ganu.

Deeva dēls pirti dara
Apakš kupla ozoliņa.
Tur atjāja mīļš Deeviņis
Ar Māriņas kumeliņu;
Eelaiž rožu dārziņā,
Peeleek mani par ganiņu.
Peelikdamis peesacīja,
Lai neraustu zelta rozes.
Es norāvu pilnu sauju,
Noteeju lejiņā.
Deeviņš dara aplociņu
Zeltiteem zariņeem.
Svētu rītu es eelaidu
Mīļas Māras kumeliņus.
Es nabaģes sērdeenitis,
Peeleek mani par ganiņu.

Meklē mani mīļš Deeviņis
Ar viseemi eņģeļeem.
Sateek Māŗu. Vaicā Māŗa:
Ko meklēji, mīļš Deeviņi?
— Meklēj savu zirgu ganu,
Zelta rožu raustītāju.
— Ai, peedod, mīļš Deeviņi,
Tam nabaga sērdeenim,
Ne tam tēva, ne māmiņas,
Kas peedeva padomiņu. 4978.
Peelikdama peesacīja:
Nenolauzi zelta zarus!
Es nolauzu zelta zaru,
Noteceju lejiņā.
Deeviņš mani meklēt nāca
Ar viseem eņģeļeem. 2.

no

Te sastopam mīļo Deeviņu tā saimneecibā un tīri cilvecigu darbu darām, aplociņu taisam; Deeva dēlu pirti darām; mīļš Deeviņis atjāj ar Māriņas kumeliņu; peeleek tam sērdeeni par ganu; peekodinā šim it kā Adamam, ko nebūs darīt. Tas toreiz neklausa līdzīgi Adamam, norauj zelta rozi un nu savu nozeegumu apzinādamees bēg no Deeva vaiga. Mīļš Deeviņš to meklē ar viseem eņģeļeem, lai viņu sodītu; bet mīļā Māŗa sērdeeni pārstāj, aizlūdz, lai peedod. Te eerangams tāds senlatveešu un katoļu uzskatu sajaukums, mixtum compositum, caur ko mūsu tautas dzejā eeveešās legendas.

2. Sērdeene pee Deeviņa par kalponi.

Kur bijat, Deeva dēli,
Nosvīduši kumeliņi,
Nosvīduši, apsegloti?
Deeva dēli kumeliņus
Eelaiž zelta aplokā

Kur bijuši Deeva dēli,
Nosvīduši kumeliņi?
Nosvīdušus noseglōja,
Eelaiž zelta aplokā.
Es nabaga bāranīte

244. Eelaiž zelta aplokā,
Daleek mani par ganiņu.
Tā pasaka dalikdami:
Nenolauz zelta zaru!
Es nolauzu tris zariņus,
Poteceju lejiņā.
Meklē mani mīl' Deeviņš
Ar saveem sulaiņeem.
Atrod mani mīl' Deeviņš
Ar saveem sulaiņeem.
Daleek mani mīl' Deeviņš
Pee savām kalponēm.
— Es tev ludzu, mīl' Deeviņ,
Kadu tu man loņu dosi?
— Es tev došu zelta kroni
Sudrabiņa maliņām.
— Es tev ludzu, mīļa Laime,
Kur es viņu paglabašu?
— Vakarôs guldamās,
Leec savā pagalvê;
Rītôs agri celdamās
Leec savā galviņā. 5.

Peeleek mani par ganiņu.
„Gani labi, bāraiņite,
Nenolauzi zelta zaru!"
Es nolauzu div' zariņi,
Eeteceju lejiņā.
Meklē mani mīļš Deeviņš
Ar peeceem enģeļeem.
Sateek mani mīļš Deeviņš
Ar peeceem enģeļeem.
— Ai, nabaga bāraiņite,
Nāc pee manim par kalponi!
— Aija, manis mīļš Deeviņš
Ko tu man lones dosi?
— Es tev došu zelta kroni
Sudrabiņa lapiņām.
— Aija, manis mīļš Deeviņš,
Kur es viņu paglabašu?
— Vakarā guldamees,
Leec savā pūriņā;
No rītiņa celdamees
Leec savā galviņā. 6.

Deeviņš dara zeltaploku
Sturu sturu, zaru zaru.
Atjaj Deeva mīļi deli
Nosvīdušus kumeliņus.
Es nabaga sērdeenite,
Peeleek mani ganitaju.
Peelikdami peesacija:
Nenolauž zelta zarus!
Es nolauzu zelta zarus,
Noteceju lejiņâi,
Noteceju lejiņâi,
Mīļas Māras pirtitêi.
Apsedz mani mīļa Māra
Apakš slotu lapiņām.
Meklē mani mīļš Deeviņis
Ar saveem deliņeem.

Atjaj divi Deeva deli,
Abeem bēri kumeliņi.
Kumeliņus nosedloja,
Eelaiž Deeva darziņā.
Es nabaga bārenite,
Daleek mani par ganiņu.
Dalikdami peesacija:
Nenolauzi zelta zaru.
Staigajoti, ložņajoti
Nosalaužu zelta zaru,
Nosalaužu zelta zaru,
Noteceju lejiņā.
Dzirdu Deevu jautajoti:
Kur palika bārenite?
Bārenite lejiņâi,
Ritin' gaužas asariņas. 1.

— Peedod jele, mīļš Deeviņis
Tai nabaga sērdeenei.
— Nepeedošu, nepeedošu,
Kam nolauza zelta zaru. 3.

Deevs atjaja vakarâ,
Kur liks Deeva kumeliņu?
Seen sudraba aplokâ
Sīku ķēžu pavadâ.
Es nabaga sērdeenīte,
Peleek mani par ganiņu.
Deeva dels man aizleedza,
Ne zariņu nenolaust.
Es nolauzu veenu zaru,
Noteceju lejiņâ.
Meklē mani Deeva deli
Ar viseem eņģeļeem;
Mīļa Māŗa mani slepa
Zelta slošu lapiņâs. 4.

Zaķis saldu alu dara
Leela ceļa maliņâi.
Atjaj divi Deeva deli,
Nosvīduši kumeliņi.
Kumeliņus noseglojši,
Eelaiž zelta aplokâ.
Es nabaga sērdeenīte,
Lika man klat stāvet,
Lika man klat stāvet,
Lai nerāva zelta zāli.
Kad norāva zelta zāli,
Es eekritu Daugavâi (?).
Mekla mani Deeva deli
Ar viseem sulaiņeem.
Mekledami, staigadami,
Sateek veenu vecu tēvu.
— Ko jūs, berni, meklejat?
— Meklejam sērdeenīti.
— Mīļee berni, peedodeet
Tai nabaga sērdeenei. 7.

Zaķits saldu alu dara
Kumeliņa pēdiņâ.
Tur atjaja Deeva deli
Nosvīdušus kumeliņus.
Nosvīdušus, norasojšus
Eelaiž zelta aplokâ,
Eelaiž zelta aplokâ,
Leek sērdeeni ganitaju.
Peelikdami peesacija,
Lai nelauza zelta zarus.
Zelta zarus nolauzusi,
Eesveedusi Daugavâ.
Deeva deli meklet gāja
Ar viseemi eņģeļeem.
Mekledami satiknši
Veenu veen, vecu tēvu.
— Berni, mani mīļi berni,
Sērdeeniti nemocat,
Sērdeenite Deevam gauda,
Sauja slauka asariņas. 8.

Te sastopam „Deeva darziņâ", „zelta aplokâ" tâ kâ tadu Eeviņu, kuŗa līdzīgi savai senmātei arī neklausa, nolauž zelta zaru, ļauj norant zelta zāli, tad ritina gaužas asariņas, bēg no Deeviņa, Deeva deleem; mīļā Māŗa to slēpj zem slotu lapiņām, vecs, vecs tēvs, lai, kam sentēvs Adams par viņu aizlūdz... Cik skaistas mūsu tautas leģendas še mūsu preekšā. Usiņa himnōs lasams, ka „cīru,

litis alu dara kumeliņa pediņā. Cīrulis nozīmē sauli, Usiņu un indeešu Vedās peelej iz varena kumeļa, zirga, pedas cilvekam simtu trauku vīna jeb medus.[1] Ari pee citām tautām parādas pavasara saule par cīruli, kamer zakas (kurš sē dara alu) apzīme pee indeešeem mēnesi.[2]

Bārene un tris Laimiņas.

Es raudaju, es tekaju,
Man izgaisa māmuliņa.
Raudadama, tekadama,
Eteceju needrajā.
Tur atradu needrajā
Tris sudraba avotiņus.
Veenā dzera raibas govis,
Otrā sirmi kumeliņi;
Pee trešā avotiņa
Tris Laimiņas mazgajās.
Divas saka: Kur tu teci?
Trešā klati aicinaja.
— Meitiņ, tava māmuliņa
Gul zem zaļo veleniņu,
Gul zem zaļo veleniņu
Saules mātes aplokā.—
Es Saulitei pavaicaju,
Ko dar' mana māmuliņa.
— Zelta slotu celu slauka,
Gaida tevis aizejot. 4993.

Es mekleju, es dugoju,
Man pazuda māmuliņa.
Dugodama,[3] mekledama,
Eteceju needrajā;
Eteceju needrajā,
Atrod' zelta avotiņu;
Pee ta zelta avotiņa
Tris meitiņas mazgajās.
Divi saka: kur tu eesi?
Trešā klatu aicinaja.
Kuŗa klātu aicinaja,
Apdzeest man uguntiņa,
Pazud mana māmuliņa.
Ceemā uguni dabuju,
Māmuliņas nedabuju.
Māmuliņas mekledama,
Eteceju needreenā.
No needreenes izteceju, —
Iztek zelta avotiņš.
Pee ta zelta avotiņa
Tris Laimiņas mazgajās.
Divi saka: Kur tu ej?
Trešā līdzi aicinaja.
Kuŗa līdzi aicinaja,
Ta pasaka māmuliņu:
Ej, meitiņ, tec, meitiņ,
Līdz viņam kalniņam!
Tur gul tava māmuliņa
Zem zaļās veleniņas. —
Celees, mana māmuliņa,
Es pacēlu veleniņu.
Es stastišu raudadama,
Ko man dara sveša māte:
Pliķi cirte, matus plēsa,
Kāju spēre pabenķē. 1.

Es raudaju, es vaideju,
Man pazuda māmuliņa.
Raudadama, vaidedama,
Aizteceju needrainē.
Tur atradu needrainē
Tris sudraba avotiņus.
Pee teem trijeem avoteem

[3] dugat ir-
klaigat nā
Izeevē

[1] Sk. Вс. Миллера, Очерки арийской мифологии. Maskavā. I. 138. l.p.
[2] Ang. de Gubernatis, Die Thiere in der arischen Mythologie. Leipcigā, 1875, 549. l.p.

Ta pasaka māmuliņu:
Tur gul tava māmuliņa
Zem Deeviņa namdurvim,
Zem Deeviņa nam'durvim,
Baltajôs palagôs,
Baltajôs palagôs,
Mikstajôs spilvenôs,
Eņģelišu draudzitê,
Eņģelišu draudzitê
Ar eņģeļeem runadama. 2.

Izgaisa man mòmuleņa
Reita gonus vadejūt.
Taku šurpu, taku turpu,
Navà munys mòmuleņis.
Itecēju lipòjā,
Zalta zoru iraudzēju.
Zalta zareņu auzdama,
Treis jumpravys iraudzēju.
Vina maņa klótu sauc (?).
Ùtra klótu aicynoj',
Tej trešò tai sacēja:
Kur tecēša, bòrineit?
Kur tecēsi bòrineit,
As tev mòti pastòsteišu:
Pošā Diva nameņā
Sēd aiz golda raksteidama. 4.

Trīs māsiņas mazgajās.
Veena saka: Kur tu eesi?
Otra klatī aicinaja;
Trešā saka: Ko tu raudi,
Tu atstata bārenite?
— Es raudaju, es vaideju,
Man pazuda māmuliņa.
— Dobitē, lāditē,
Tur gul tava māmuliņa,
Tur gul tava māmuliņa
Baltā smilšu kalniņā. 3.

Ùcij luļij mozais barns.
Atīs mòte vokorā;
'Ka n'atīs vokorā,
Atīs reita sauleitê;
'Ka n'atīs sauleitê,
Byus mòmeņa nùmyruse.—
Radzu sovu mòmuleņu
Par kalneņu dizejūt.
Saucin saucu, nadzerdēja,
Tecin tecēju, nadanòku.
Tacūdama iztecēju
Treis sudroba ezereņi.
Vinā dzēra raibys guvs,
Ùtrā sērmi kumēleni,
Pī tō trešō velējōs
Divi skaistys jumpravenis

Sveša māte šautri sveede,
Es pabēgu bēgamo.
Es begdama iztecēju
Zelt'avotu ligojom.
Pee ta zelta avotiņa
Trīs Laimiņas mazgajās.
Divas saka: Kur tu teci!
Trešā klati aicinaja.
Kuŗa klati aicinaja,
Ta pasaka māmuliņu:
Ej, meitiņ, tec, meitiņ,
Līdz viņam kalniņam,
Tur gul tava māmuliņa

Teku šurpu, teku turpu,
Sav' māmiņu meklēdama.
Uztek zelta avotiņu;
Trīs meitiņas mazgajās.
Divas saka: Ej projam!
Trešā klatu aicinaja.
Ta pasaka raudadama:
Tur gul tava māmuliņa
Baltu smilšu kalniņā,
Apakš zaļas veleniņas. 7.
Teku surpu, teku turpu
Pa māmiņas pēdiņām.

248. Zem zaļām velenām,
Zem zaļām velenām
Sešu galdu nominā. 6.
Man māmiņa nozuduse
Baltas avis ganidama.
Duzodama, meklēdama
Eteceju needrajā.
Etecejse needrajā
Erang zelta avotiņu.
Pa ta zelta avotiņa
Trīs Laimites mazgajās.
Divas saka: Kur tu teci?
Treša klatu aicinaja.
Ta, kas klatu aicinaja,
Ta eedeva zīdautiņu.
Eedodama tā sacija:
Mazgā rīta rasiņā,
Izmazgajse rasiņā
Kaltē rožu darziņā;
Izkaltejse, sarullejse,
Leec pūriņa dibinā.
Kad eedama tautiņās,
Sedz zem baltas vilnanites,
Asariņas noslaucit
Tautu galda galiņā. 5036.

Uztek zaļu needrajiņu,-
Trīs jumpravas mazgajās.
Divas saka: Kur tu ecsi?
Treša klat aicinaja,
Treša klat aicinaja,
Ta pasaka mamuļiņu:
Tur gul tava māmuliņa
Baltāi smilšu kalniņā,
Baltāi smilšu kalniņā
Zem Deeviņa kājiņām.-
Celcees augšā, tēvs, māmiņa,
Es pacelšu veleniņu.
Es stastišu raudadama,
Ko man dara sveša māte:
Cirta pliķi, pluca matus,
Spēr ar kāju pabenkē. 8.
Es staigaju, es mekleju,
Man pazuda māmuliņa,
Staigadama, meklēdama,
Eteceju needrajā.
Tur atradu needrajā
Trīs sidraba avotiņus.
Veenā dzera raibas govis,
Otrā bēri kumeliņi;
Trešajā avotā
Trīs Laimiņas mazgajās. 2.

Lastitem es nocirtu
Tēvam zaļu ozoliņu.
Lastitem gan nocirtu,
Dažu deenu noraudaju:
Nideš mani tēvs, māmiņa
Pee ta zaļa ozoliņa.
Nidamais es eekāpu
Deeva delu laiviņā,
Ar laiviņu eelaidos
Leelā zelta needrajā.
Vidū zelta needrajā
Trīs Laimiņas mazgajās.
Divas mani projam raida,
Treša klatu aicinaja.

Man pazuda māmuliņa,
Baltas avis ganidama.
Teeedama, meklēdama,
Etek needru purviņā.
Tur tai needru purviņā
Trīs sudraba avotiņi.
Pa ta veena avotiņa
Trīs jumpravas mazgajās.
Divas saka: Kur tu teci?
Treša klat aicinaja.
Ta kas klat aicinaja,
Ta eedeve zīžautiņu.
Ta dodama peesacija:
Leec pūriņa dibenā;

Ta kas klatu aicinaja,
Ta eedeva zīžautiņu.
Eedodama pasacija:
Mazgā rita rasiņā,
Izmazgajse rasiņā,
Žauj' sidraba birziņā,
Izžavejse birziņā,
Leec savâi pūriņā.
Nāks rudenis, tautas jās,
Leec savâi galviņā.
Sveši ļaudis brīnosees,
Kur bāritis tadu ņēma. 3.

Nodzeest manis uguntiņis,
Pazud mana māmuliņa.
Māmuliņu mekledama,
Eetecēju needrajā.
Pa needraju teedama,
Uzgāj' zelta avotiņu.
Pee ta zelta avotiņa
Tris jumpravas mazgajās.
Divas saka: Kur tu eesi?
Treša klatu aicinaja.
Kuŗa klatu aicinaja,
Ta eedeve zīdautiņu,
Ta eedeve zīdautiņu,
Izrakstitu, nemazgatu.
Ai, mīlā jumpraviņa,
Kur es viņu izmazgašu?
— Zelta upe lejiņā,
Tur tu viņu izmazgasi.
— Ai, mīlā jumpraviņa,
Kur es viņu izkaltešu?
— Zelta kārts kalniņā,
Tur tu viņu izkaltesi.
— Ai, mīļa jumpraviņa,
Kur es viņu sarullešu?
— Zelta rullis kalniņā,
Tur tu viņu sarullesi.
— Ai, mīlā jumpraviņa,
Kur es viņu paglabašu?

Kad eedama tautiņâs,
Dod savam bāliņam,
Dod savam bāliņam —
Asariņas janoslauka. 4.

Mana mīļa māmuliņa
Par kalniņu pārteceja.
Gana saucu, nedzirdeja,
Gana teku, nepanācu;
Tikai veena atsacija:
Nāc, meitiņa, pakaļâ!
Teedama eetecēju
Zaļajâ needrajâ.
Eekš ta zaļa needrajiņa
Divi zelta avotiņi;
Pee teem zelta avoteem
Tris jumpravas mazgajās.
Divas prasa: Kur tu teci?
Treša sauca: Nāku šurpu!
Kas mani klat aicinaja,
Ta bus mana māmuliņa. 10.

Satōp (?) manî div' vilneiši,
Iz Daugovas velejut,
Isvīž vōlis Daugovâ,
Iceļ pošu laiveņâ.
Icāluši laiveņâ,
Nūvad mani uz Vōczemi.
Nūvaduši uz Vōczemi,
Dalik mani klaûseitūs
Dalik mani klaûseitūs,
Kū dzīdōja škōlas bērni.
Treis dineņas sasaklaušu
Ni āduse, ni dzāruse;
Ceturtâ dineņâ
Īdūd mani vīnu zirni.
Es tō zirņa na-apēžu,
Tū isēju dervenî
Tys izauga kuplys, gars,
Da pošim dabasim;
Es izkōpu pi Dīveņa
Pa zirneiša zarenim.

— Leec savā pūriņā,
Pašā pūra dibinā;
Dod savam mīļakam
Pašā pirmā vakarā
Par rociņu saldejumu,
Par kumeļa sedlojumu. 11.
Tacādama pōrtecēju
Treis sudabra ezereņi.
Vīnā dzere raibas gūs,
Utrā bēri kumeleņi.
Treśujā veléjos
Saules maita jumpraveņa.
— Saules maita jumpraveņa,
Vaj redzēji mōmuleņu?
— Tec, mōseņ, pustacyn
Da viņam kalneņam,
Tī jyr tava mōmuleņa
Diva noma pakaļā,
Diva noma pakaļā
Engeliešu draudziētē,
Engeliešu draudziētē,
Grōmateņu rūceņā.
Sarakstiētas, saskreivātas
Vysas dōrgas dvēseliētes,
I myrušu, namyrušu
I guntoņā sadagušu. 5069.

Lobs reiteņš, Diva dāls!
Kur gul muna mōmuleņa?
— Tī gul tova mōmuleņa,
Zam Diveņa noma durs,
Zam Diveņa noma durs,
11. Zam zaļū velēneņu.
— Celis, munu mōmuleņ,
Es pacelšu velēneņu.
— Es, bērneņ, nasacelšu,
Cikom saule debesīs.
Dzīrōdama, raudōdama,
Ītecēju nūtreitēs.
Nu tūs nidru smuigu garu
Izlak zalla olūteņš.
Pī tō zalla olūteņa
Treis jumprovas mozgōjos.
Divi soka: kur tu īsi?
Treša klótu aicynō.
Kura klotu aicynō,
Tei īdeve zeižauteņu.
— Sa, mōseņ, zeižauteņš,
Nūslauk sovas asareņas!
— Nūslaucēju asareņas,
Sa, mōseņ, atpakaļ.
— Zam ar Divu, mosoi pate:
Par mameņas žeļeibōm. 5057.

Ka cilveks caur dzīvi ejot, ir veenmēr likteņa rokās, ka viņam arveenu uz ta ja-atduras, to eraugam arī šīs gleznainās dainās par bariņi un trim Laimiņām. Grūts liktenis ir meitenei, ka ta savi māti pazaudē caur nāvi; bet vel grūtaks ir tai, kuŗa aiz jaunibas trakulibas vecakeem neklausa, nozegdzas, „lustitem“ nocert „tēvam zaļu ozoliņu“, kuŗa dēļ pat Saule raud, jo tas ir dargs, svets koks:

Bāriņš kāpa debesīs
Pa ozola zariņeem,
Pavaicati Deeviņam,
Kur palika tēvs, māmiņa.

Nu meita pate atzīstas un žēlojas:

Lustitem gan nocirtu,
Dažu deenu noraudaju:
Nidej mani tēvs, māmiņa
Pec ta zaļa ozoliņa.

Nāc nākdama, liela diena,
Visi bērni tevi gaida,
Visi bērni tevi gaida,
Aiz vārtiem sasēduši (32288)

Bērnus jau līdz ar šūpolām un olām uztriane arī siltā saulīte, jo
Lieldienas rītā sarkana saule;
Maršiņas villaini sarkanas bārkstis. (32277)

Pēdīgi lieldienas stamp visām jaukām izpriecām itin nemanot jau pie beigām:
Tā gaidīr (gaidīji) lieldienu kā bāleliņu,
Aizgāja gaņām kā rīta rasa (32237)

Dažs labs ar savu mazumiņu, arī kurmiņu tomēr jautri pavadījis šos lielos svētkus:
Liela bija liela diena
Mazas manas villainītes;
Pavadīju lielu dienu
Ar mazām villainēm (32070)

Nu tad atvadīšanās:
Pavadu lieldienu pār augstu kalnu
Pār ~~kalnu~~ augstu kalnu, caur zaļu birzi,
Caur zaļu birzi upītes malā.
Guli nu, lieldiena, līdz citam gadam,
Līdz citam gadam upītes malā (32292)

Eit projām, lieldieniņas,
Ar baltām olīņām;
Es gaidīšu Jurga dienas
Ar zaļo mudzāciti. (32250)

Tā vecāku mīlestību zaudējuse, tā izbauda bārenes likteni, sastopas ar trim Laimiņām u. t. pr. Kā klasiskām tautām ir trīs liktena deevības, tā arī mums latveešeem. To vārdi ir: Laima, Dēkla, Karta.

Kr. Barons raksta par tām „Latvju dainu" pirmajā sējumā šā: „Laima mūža lēmēja un rīkotāja. No senās ticības deevibām jo ceeši palikuse tautas atmiņā un tautas dzeesmās Laima. Laima sargā grūtneeces un viņu augli, palīdz dzemdetajām, lemj mūžu jaunpeedzimušam bērniņam un glabā to uzaugot, aizstāv sevišķi mātes un apgādataju veetu bāriņeem serdeenišeem, ceeši lūko uz meitu tikumu un tiklību, pabalsta kreetnību un soda tās, kas godu netura, māca darbu un dod darbam šķirību, palīdz pūru peedarīt, nolemj mūža draugu, eeved jaunajā laulības dzīvē un peešķir dzīvei veiksmi līdz mūža galam. Laima ir savā ziņā liktena deeve, bet ar daudz plašaku darba lauku, un atļauj arī pašam cilvekam līdz gādat pee savas labklājības veicināšanas. Laimas māti peesauca un daudzinaja īpaši seeveeši visôs svarīgakajôs dzīves atgadijumôs, preekôs un bēdâs, baltâs un nebaltâs deenâs, sevišķi arī radibâs. Laimas dzeesmu mums uzglabajees leels pulks pa visu tautas dzejas lauku, un viņas visas tik sirsnīgas, ticīgas un tikumīgas, ka kristīgôs katoļu laikôs Laimas veetā vareja statees un daudzreiz eestajās sv. jumprava Marija / Māra. Daudz retaki t. dzeesmas peemin Dēklu un Kārtu, pedejo nekad savrup, bet allaž kopā ar Laimu vaj Dēklu. Viņu nozīme līdzīga Laimai, ar šauraku darba lauku, taču maz vel izpētita.[1]

Atbilstot trejeem galvenajeem momenteem, gadijumeem cilveka mūžā – dzimšanai, precešanai, miršanai –, ir arī trīs liktena deevības: Laima mūža lēmeja, „liceejiņa", „laidejiņa"; Dēkla šūpotaja, audzetaja, „vārtu vērejiņa"; Karta mūža pavedeena nocirteja. Te šinîs dainâs tās bez izšķirības dēvetas par trim Laimiņām, trim meitiņām, trim māsiņām, trim jumpraviņām un par Saules meitu jumpraviņu, kuŗai, kā zinams, ir līdz ar Zemes māti „kapa atslēdziņa" preekš tās vecas māmuliņas. Kā mēdz sacīt, ka mīļam bērnam ir daudz vārdu, tā arī mūsu liktena deevībām daudz nosaukumu. Te savā atteecībā pret bāreni tās nostajās divi pusês. Divi viņai

[1] Plašaks apcerejums „Par liktena deevībām jeb trim Laimiņām, no J. Lautenbacha nodrukats Rīgas Latv. Beedrības zinību Komisijas 9. krājumâ. Rīgâ, 1894."

saka, vaicā: Kur tu teci? Kur tu cesi? Kur tu ej? jeb saka: Ej projām! un raida projām, tik treša aicina klat, „pasaka māmuliņu" vaj eedod zīdautiņu asariņas noslaucit. Kuṙa nu ir ta, kas bārenei parāda līdzceetibu, pat raudadama pasaka (7), kur māmiņa gul „baltu smilšu kalniņā"! 10. variantā treša „jumpravā" sauc, kā mīļa māte savu raudošu berniņu, bāreniti: „Nāku surpu!" un bārenitei eekrit prātā „Ta būs mana māmuļiņa." No tam lemjams, ka treša, bāreni žēlotaja Laimiņa, meitiņa, māsiņa, jumpraviņa var but tikai pate Laimas māte, kuṙa tapat kā Saule un Saulas meita ir žēliga, sirsniga, līdz ar bāreni raudadama. To ari apstiprinās nākamā leģendaru dainu rinda par bāreni un veletajām, kur atradisim, ka ta klataicinataja ir svetā Māṙa, kuṙa stajuses Laimas veetā.

Bārene un divi veletajas.

Es izdzinu miglâi goves,
Man pazuda māmuļite.
Teku, teku, neparāâcu,
Sauc' ar balsu, nēdzeerdeja.
Teedama uzteceju
Trīs zeltitus avotiņus.
Veenâi dzera raibas goves,
Otrâi bēri kumeliņi,
Tâi trešâi avotâi
Velē divas veletajas.
Veena bija sveta Māṙa
Otra mana māmuļite.
Sveta Māṙa klat aicina,
Māmuļite projam suta.
Sveta Māṙa pee-aicina,
Eedod zīda nēzdaudziņu.
Eedodama tā sacija:
Klausi svešu māmuļiti,
Klausi svešu māmuļiti,
Asariņas slaucidama. 5036.1.

Man pazuda māmulite
Miglā ganus vadijot.
Visu deenu sastaigaju,

Man pazuda māmulite,
Miglā ganus vadidama.
Izlocija needru purvu,
Māmulites meklēdama.
Aiz ta leelā needru purva
Trīs sudraba avotiņi;
Veenā dzera raibas govis,
Otrā baltas avitiņas,
Trešajā avotā
Divi baltas velejas.
Veena bija mīļa Māṙa,
Otra mana māmulite.
Mīļa Māṙa klat aicina,
Māmulite nost raidija.
Mīļa Māṙa man eedeva
Skudras auslu nēzdodziņu.
Eedodama peesacija:
Se, sērdiene nēzdodziņš,
Slauki gaužas asariņas;
Noslaucijse asariņas,
Mazgā rīta rasiņā,
Mazgā rīta rasiņā,
Žauj bērziņa galiņā;
Izžaudejse, sarullejse,

Māmulīti meklēdama.
Aiz zaļās birztalītes
Div' seeviņas velējās.
Veena bija mīļa Māra,
Otra mana māmulīte.
Mīļa Māra klāti sauca,
Māmulīte nost raidīja.
Mīļa Māra klat peesauca:
Še, sērdeene, nēzdodziņu,
Še, sērdeene, nēzdodziņu,
Slauki savas asariņas.
Kad tu viņu saslaucīji,
Mazgā rīta rasiņā;
Kad tu viņu izmazgāji,
Žau sudrabā bērziņā;
Kad tu viņu izžāvēji,
Rullē zelta rullītē;
Kad tu viņu sarullēji,
Leec savā pūriņā:
Ja tautiņas tevi rāj,
Slauki savas asariņas. 6.

Man pazuda māmulīte
Miglainā rītiņā.
Izlocīju divas birzes,
Māmulītes ne-atradu.
Trešajā birztiņā
Sudrabiņa upe tek.
Tāi sudraba upītē
Divas baltas velējās.
Veena mana māte bija,
Otra mana mīļa Laima.
Māte saka: ej projām!
Laima saka: nāc šurpan!
Mīļa Laima man eedeva
Sarkan' zīda nēzdandziņu.
Eedodama ta sacīja:
Še, bāraine, nēzdandziņš,
Še, bāraine, nēzdandziņš,
Noslauk' gaužas asariņas.
Leec pūriņa dibinā.
Kad vedīs tautiņās,
Slauki gaužas asariņas. 5.

~~Man pazuda māmulīte,~~
~~Rītāi ganu vadīdama.~~
~~Teku šurpu, teku turpu~~
Man pazud' māmalīt',
Rīt' gan' vadedam'.
Es aizgāj' upmalē,
Māmalīt' mekledam'.
Es atrad' upmalē
Māt' ar Mār' velejam.
Māt' man' klat aicam',
Māriņš sak', lai nenāk.
Māriņš man eedeve
Zaļ' zīd' nezdodziņ'. 8.

Šorīt bija leela migla
Man pazuda māmuļīte.
Teku, teku, ne-uzteku,
Sauc ar balsu, nesasaucu.
Tecēdama es uzteku
Tris sudraba avotiņus
Veenā dzēra raibas goves,
Otrā bēri kumeliņi,
Tāi trešā avotā
Velē divi veletājas.
Māra sauca: Nāc, meitiņa!
Mate saka, lai ne-eet.
Māra sauca: Nac, meitiņa,
Es doš' zīda nēzdandziņu,
Es doš' zīda nēzdandziņu,
Asariņu noslaucīt. 12.

Man pazuda māmuļīte,
Miglā ganus vadīdama.
Izlauzīju needru purvu,
Māmuļītes meklēdama.
Aiz ta leela needru purva
Tris sudraba ezeriņi.
Veenā dzere raibas govis,

254. Noslaucījse asariņas,
Mazgá rīta rasiņâ,
Mazgá rīta rasiņâ,
Kar sudraba birziņâ.
Tur atjāja Deeva dēli
Ik rītiņus mazgatees,
Ik rītiņus mazgatees,
Nēzdaugâ slaucitees.
Tee sacija cits uz citu:
Ko dosim bārainei?
Veens dosim govis, veršus,
Otris bērus kumeliņus,
Tas trešais labu zemi,
Labu zemes arajiņu.—
Šķiratees purvi, meži,
Nu ved tautas bārainiti:
Pulkeem dzina govis, veršus,
Pulkeem berus kumeliņus;
No pakaļas pūriņš nāca
Ar deviņi bāleliņi. 5037.

Man pazuda (al.: pagaisa) raibuliņa
Miglainâ (al.: miglotâ) rītiņâ.
Izstaigaju needru purvi,
Raibuliņas mekledama.
Needru purva maliņâ
Tris sudraba avoliņi.
Pirmâ dzera govis, verši,
Otrâ bēri kumeliņi,
Tâi trešâ avotâ
Div' maitiņas velejas.
Oša beņķis, leepu vāle,
Velē zīda nēzdaudziņus.
Tâs sacija, veledamas:
Kur mēs viņus kaltesim?
Tâi kokâ kaltesim,
Kur deviņi vēji pūš,
Kur deviņi vēji pūš,
Kur deviņas saules spīd.
Tur jāj divi Deeva dēli
Ik rītiņa slaucitees.

Otrâ bēri kumeliņi;
Tâi trešâ ezerâ
Velē divi veletajas.
Veena bija māsa mana,
Otra mana māmuļite.
Tá sacija māsa maņa:
Še, sērdeene, nēzdaudziņš,
Še, sērdeene, nēzdaudziņš,
Nosaslauki asariņas.
Noslaucījse asariņas,
Mazgá rīta rasiņâ;
Izmazgaisi rasiņâ,
Žauj sudraba birziņâ. 4.

Man pazuda māmuļite
Miglainâ rītiņâ.
Berzu birzi izlociju
Pa veenam žuburiem,
Birzes vidû ieraudziju
Divas bellas mazgajas;
Veena mana māte bija,
Otra mana mīla Laima.
Māte teica: Ej projam!
Mīļa Laima: Atnāc šurp!
Mīļa Laima man eedeva
Baltu zīžu nēzdodziņu.
Eedodama, ta sacija:
Mazgá rīta rasiņâ,
Kar sudraba birziņâ.
Ik rītiņus tur atjaja
Deeva deli slaucitees.
Slaucidamees tá sacija:
Ko dosim bārenei?
Veens mēs dosim govis, veršus,
Otris bērus kumeliņus;
Tam trešam nav ko dot,
Tas dos zemes arajiņu.—
Šķiratees krūmi, meži,
Nu ved tautas bāreniti:
Pulkeem dzina govis, veršus,

Slaucidamees tā sacija:
Kadu laimi vēlesim?
Kadu laimi vēlesim
Tai nabaga bārenei?
Tadu laimi vēlesim:
Bārenei tautās eet,
Bārenei tautās eet,
Simteem dzīt govis, veršus,
Simteem dzīt govis, veršus,
Simteem bērus kumeliņus. 4.

No rītiņa leela migla,
Man pazuda māmulīte.
Needru pusvu tecedama,
Uzteķ' triju avotiņu.
Veenā dzera govis, verši,
Otrā bēri kumeliņi;
Tai trešajā avotāi
Divi baltas ~~veļejās~~ mazgajās.
Veena bija mīļa Māra,
Otra mana māmulīte.
Māmiņ' mani projam sūta,
Mīļa Māra klāt aicina.
Mīļa Māra man eedeva
Skudras austu nēzdodziņu.
Eedodama peesacija:
Mazgā rīta rasiņā;
Mazgā rīta rasiņā,
Rullē zelta rullītī;
Rullē zelta rullītī,
Zaļu needrites galiņā.
Tur atjās Deeva dēli
Ik rītiņa mazgatees,
Ik rītiņa mazgatees,
Nēzdogā slaucitees.
Slaucidamees tee runaja:
Ko mēs dosim sērdeenei?
Veens dosim govis, veršus,
Otris bērus kumeliņus;
Tas trešais novēlesim
Labas laimes dzīvojam. 7.

Pulkeem bērus kumeliņus;
Vel pūriņis pakaļ nāca
Ar deviņi bāleliņi. 3.

Miglainā rītiņā
Man pazuda māmuliņa.
Izlocīju needoliņus
Māmuliņas meklēdama.
Tai needoļu galiņā
Māt' ar Māŗu velejās.
Māte saka: Ej projam!
Māra klat aicinaja,
Māra klat aicinaja.
Skinkoj' zīda nēzdodziņu:
Te, sērdeene, nēzdodziņš,
Noslauk' gaužas asariņas,
Noslauk' gaužas asariņas,
Aiznes Māŗas baznicā.
Tur aizees Deeva dels
Svētu rītu slaucitees.
Slaucidamees, tas sacija:
Kam tas zīda nēzdodziņš?
— Māras zīda nēzdodziņš,
Sērdeeniņa asariņas.
Kas man bija, to es došu
Tam nabaga sērdeeņam:
Simteem došu raibas govis,
Simteem bērus kumeliņus. —
Veŗat vārtus līdz galami,
Sērdeenami laime nāk:
Simteem dziņa raibas govis,
Simteem bērus kumeliņus. 5.

Ucij, ļuļij, mozais borns.
Atis mōte vokorā;
Kan'atis vokorā,
Atis reita saulcitē;
Ka n'atis saulcitē,
Byus māmeņa nūmyruse. —
Redzu savu mōmuleņu
Par kalneņu aizejūt.
Sauciņ saučū, nedzerdēja,
Teciņ teceju, nadanoču.

Tecēdama iztecēju
Treis sudroba ezereņi.
Vīnā dzēra raibys gūvs,
Ūtrā sirmi kumēleņi,
Pī tō trešō velējōs
Divi skaistys jumpraveņis.
Vīna soka: Kur tu tec?
Ūtra klōt aicynova.
Tei kur klōt aicynōva,
Tei pasoka mōmuleņu:
Teci, teci, bōrineit,
Da vīņam kalneņam,
Tī gul tova mōmuleņa
Zam zaļūs veleneņu,
Zam zaļūs veleneņu
Vīna kūka nameņā. —
Datecēju pī Diveņa:
Pījimsi mani bōrineiti!
— Tec, tec, bōrineite,
Nava laika pījamama. 4993,5.

~~Ja minetas šīs divi dainu grupas „Bārene un tris Laimiņas" un~~ „Bārene un divi veletajas" salīdzinam, tad nākam pee jo interesanteem rezultateem. Neskatot uz dažado izteiksmi, kā: „Tris Laimiņas (jumpravas) mazgajās" (pirmajā dainu grupā) un „divi baltas velejās" u.t.l. (otrajā dainu grupā), — nevar but šaubu par tam, ka še kā tur eetruna par liktena deevibām. Kā zinams, kā to ari Laimas vards (no leet. lit) rāda, viņas dzimtene ir leetus mākonōs meklejama. Tā tad ari mēs viņu sastopam veenmer tur, kur (ūdenis) avoti, upes, ezeri un tā saprotams, ka viņa tur ar savām beedrenem „mazgajās", „velejās". Ka še sastapamas tik divi veletajas, tad no tam ļemjams, ka svetais tris-skaitlis caur svešo eespaidu jau zaudejis savu ceenibu, kā ari no liktena deevibām Karta dainās vismazak peemineta, jeb pavisam aizmirsta. Un kā ta dainu grupa „Bārene un divi veletajas" rāda, tad jau ari pate visceenigakā, Laima, tur no katolicisma eespaida stipri pee malas stumta. Kamer tur — grupā „Bārene un tris Laimiņas" — starp septiņ reiz minetām „jumpravām", divi reiz minetōm „meitinām" un veenreiz minetām „māsiņām" Laimiņu vel sešreiz daudzina, tamer še — grupā „Bārene un divi veletajas" — lomas pavisam samainitas, Māŗu daudzinot septiņreiz, Laimu peeminot divreiz un „jumpraviņu", „meitiņu", „māsiņu" katru tik pa reizai. Tā tad redzam, ka katolicisms mūsu tautas dzeesmineeku jau stipri katolizejis. Tak šim nākās leels nopelns par tam, ka tas eevedis mūsu tautas dzejā leģendas, šās deevbijigas, ticigas fantazijas maigos ražojumus.

Sērdeenis un „mīla Māŗa."

Ari še šinās un turpmakās dainās izjutams sirds skistums,

maigums un vecaku mīlestība.

Man paguda māmulīte,
Rītāi ganu vadīdama.
Teku šurpu, teku turpu,
Māmulīti meklēdams.
Avotiņa lejiņā
Atrod' baltas veļetajas.
Veena bija mīļa Māŗa,
Otra mana māmulīte.
Mīļa Māŗa klat aicina,
Māmulīte nost raidija.
Mīļa Māŗa tá sacija:
Te, sērdeeni, nēzdodziņis,
Te, sērdeeni, nēzdodziņis
Slauki savas asariņas.
— Kad es viņu saslaucīšu,
Kur es viņu izmazgāšu?
— Mazgá rīta rasiņâ;
Mazgá rīta rasiņā,
Žaun sudraba bērziņā;
Žaun sudraba bērziņā
Tin dzītara rullītī. 5036, 7.

Man paguda māmulīte
Svetu rītu migliņā.
Needres purvî nolociju,
Māmulītes meklēdams.
Aiz to zaļu needres purvi
Trīs sudraba avotiņi,
Veenâ dzera raibas govês,
Otrâ bōj kumeliņi
Tā trešā avotâ
Veļoj' baltas veļetajas.
Veena bija mīļa Māŗa,
Otra mana māmulīte.
Mīļa Māŗa aicinaja,
Māmuliņa nost raidija,
Lai actiņas neredzeje.
— Nāc, sērdeeni, nebēdaji,
Došu zīda nēzdodziņu
Asariņas noslaucīt.
— Kur es viņu izskalošu,
Kad es viņu savalkašu?
Skalo rītu rasiņâ,
Žau sudraba bērziņâ. 9.

Te, ká redzams, Māŗa jau pilnīgi veena pate stajuses Laimas lomā, ņemdama sērdeeni savā pasparnē, dāvinādama ari tam tá sacit Laimas-Māŗas paladiumu, „zīda nēzdodziņu". Un māte, māmulīte, nav mirusi, ta pee dzeesmineeka izteiceena tik paguduse „Svetu rītu migliņā"; ta mainījuse tik savu uzturas veetu un turpina nu līdz ar Māŗu viņā saulē savu parasto darbu, proti, ta veļejas. Vel šodeen uzeet ceļotajs Kurzemē, desmit verstes no Sabiles nost, Abavas peekalnē, pee Stepju mājām „Maŗas kambaŗus", kur ta, pavasaŗôs Abavas rumbai kŗācot, dzirdot Māŗu līdz ar svetām meitām veļejamees. Tadu teiku stasta apkartnes ļaudis no tur atronamām smilkšu alām, sauktām par „Māŗas kambaŗeem". Sabiles apkartnē zem Pedvales (Pidoles) uzejams pee mazas upītes preti Kajagu mājām „Laimas krogs" un Krona-Rendas pagastā atkal pee upītes mājas „Laimiņas". Tās ir veetas, kuŗas uztura dzīvā atmiņā tautas dzejā cildinatas veetas

Tautietis un pazudusē līgaviņa.

Miglainē rītiņē
Man pazud līgaviņ.
Ēs izbrid needrs pur,
Līgaviņ meklēdams.
Aiz to leel needrs pur
Tris sudraba avotiņ.
Veenē dzer raibs govs,
Otrē balts avitiņš;
Tai trešē avotē
Div balt mazgajas.
Veen bij mīla Mār,
Otr man līgaviņ.
Mīļa Mār man eedev
Sarkan zīd nēzdodziņ;
Apkart bij mīļ vard,
Vidē bij man sirsniņ.
Mazgej pļavs lāminē,
Lik uz dzelz eežeem;
Ņem no dzelz eežeem,
Lik uz zelt vadziņeem.
Tur sanāc Deev dēl
Ik rītiņs slaucitees
Mārs dotē nēzdogē. 5037, 6.

No rītiņa miglinā
Man pazuda līgaviņa.
Needru purvu izbradaju,
Līgaviņu meklēdams.
Needru purvu bradadams,
Uzbreen trijus avotiņus.
Veenā dzēra raibas govis,
Otrā baltas avitiņas;
Pee ta treša avotiņa
Divas baltas mazgajās.
Veena bija māsa ~~mana~~,
Otra mana līgaviņa.
Māsiņ mani projam raida,
Līgaviņa klat aicina.
Līgaviņa man eedeva
Zīlu zīdes nēzdodziņu.
Eedodama peesacija:
Mazgā rīta rasiņā,
Mazgā rīta rasiņā,
Žavē leepu zariņā,
Žavē leepu zariņā,
Rullē zelta rullītī,
Glaba glāžu skapītī. 8.

Šillers, kurš Kanta estetiku talak attīstījis, sarakstījis veselu rindu estetisku apcerejumu, starp kuŗeem atrodas jo plašs, pamatigs pētījums par naivu un sentimentalu dzeju. Šīs divi dzejas šķiras vispārīgumā reprezentē vecklasiskā un jaunklasiskā jeb jaunu laiku dzeja; tautas jeb dabas dzeja un makslas dzeja, no kuŗām pirmo, naivo var ari saukt par objektivo un otro par subjektivo dzeju. Šillers teic, ka pirmo dzejas šķiru peekopis Gēthe un otro viņš pats. Nostata pee tam ari pirmo, naivo dzeju augstak par otro, sentimentalo. Šo divu dzejas-šķiru starpiba meklejama vāņu izteiksmē. Pirmajā dzejneeks izsakās teeši, otrajā aplinkus. Naivais, objektivais dzejneeks sacīs poem.: Er umarmt den schönen Leib, bet sentimentalais, subjektivais: Er umstrickt den Reiz des Leibes...

Mazu pavirzīšanos no naivās, objektivās dzejas uz sentimentalo

pusi mēs pamanam savās skaistajās legendās, kuŗas mēs še aplūkojuši it pravā daudzumā. Kamer naivais dzeesminceks būtu sacijis peem.: Man nomira māmuliņa; Man nomira līgaviņa jeb: Nomiruse māmuliņa; Nemiruse līgaviņa u.t.l., - tamer šo notikumu mūsu tautas dzeesminceks pauž še aplinkus, miklaini, sentimentalā, subjektivā veidā, kā: „Man izgaisa māmuliņa"; „Man pazuda māmuliņa"; „Man pazuda līgaviņa"; „Apdzeest man uguntiņa, Pazud mana māmuliņa"; „Mana mīļa māmulīte Par kalniņu pārteceja" etc.

Toprojam japeemin, ka meklešana izlaisa kopš seneem laikeem episku veelu. Kā mūsu bāriņi meklē tēv' ar māti, māmuliņu, tā Telemacks greeķu epā brauc savu tēvu meklet un kā mūsu bāriņi un tautretis, kas savu pazudušu līgaviņu meklē, pedigi iegūst svetas Māŗas dargu dāvanu, Laimas paladiumu, tā Zauls, Kisa dels, kuŗš izgāja sava tēva ēzelus meklet, dabuja ķēniņa valsti.

Bārene un Māŗa.

Māŗa gāja baznicāi,
Mani līdza aicinaja.
Māŗa joza zelta jostu,
Man apjoza sudrabiņa.
Saka Māŗa apjozdama:
Tev nav tēva māmuliņas.
Izdzirdeju tos vārdiņus,
Birst man gaužas asariņas.
Kur bij man noslaucīti
Savas gaužas asariņas?
Pate Māŗa man eedeva
Savu zīda nēzdaudziņu.
Kur bij man izmazgāti
Māŗas dotu nēzdaudziņu?
Pate Māŗa parādija
Zelt' avotu lejiņā.
Kur bij man izkaltēti
Māŗas dotu nēzdaudziņu?
Pate Māŗa parādija
Zelta kārti kalniņā.
Kur bij man sarullēti

Māriņ gāje baznicā,
Mani līdzi aicinaja.
Pati joze zelta jostu,
Man apjoze sudrabiņ.
Saciž pati apjozdama:
Tev nav tēva, ne māmiņas.
Es dzirdeju to vārdiņ,
Birst man gaužas asariņas.
Māŗa deve zīžautiņu
Asariņas noslaucit.
Noslauciju asariņas,
Zemel' nātru krūmiņā.
Gaŗam gāje jauni puiši,
Cepur' nese saujiņā.
— Kas tur spīd, kas tur mirdz
Tanī nātru krūmiņā?
— Mīļas Māŗas zīžautiņš,
Bāŗa berna asariņas. —
Mīļai Māŗai pavaicaju:
Kur es viņu izmazgāšu?
Mīļa Māŗa pasaciž:

Māŗas dotu nōzdaudziņu?
Pate Māŗa parādija
Zelta rulles klētiņā.
Kur bij man paglabati
Māŗas dotu nōzdaudziņu?
Pate Māŗa pasacija:
Lece pūriņa dibinā!
Kad tu cesi tautiņās,
Dod savam arajam,
Dod savam arajam,
Svetu ritu slaucitees. 5032.

Zeltā(?) upē lejiņā
Mīļai Māŗai pavaicaju:
Kur es viņu izžāvešu?
Mīļa Māŗa pasacij':
Zeltā rožu dārziņā.
Mīļai Māŗai pavaicaju:
Kur es viņu paglabaš'?
Mīļa Māŗa pasacij':
Savā zeltā lāditē,
Aiz deviņām atslēgām. 5033.

Dažōs pirmā teksta variantōs ir Māŗas vietā Laima un vienā pat Saule. Veens variants pec sava satura atšķiŗas no pamata teksta tik 5–8: Ta sacija eedodama: Apsa-gauži-raudajos, Nes, meiliņ, ar godiņu! Šos vārdiņus dzirdedama.
Vel peevedami tris varianti latgaļu izloksnē, no kuŗeem divi severojami savu rusicismu dēļ un visi tris ir intresanti tai ziņā, ka sveta Māŗa tanūs aicina bāreni sev lidz tirgū.

Svàta Mòra tirgâ brauce,
Mai leidza vadynòja.
Poša júze zalta júostu,
Man apjúze sudabreņa.—
—Jau, Mòreņ, sanosóvu,
Kur man byus izmozgót?
—Deveņûs azarûs,
Dasmytâ jyùreņâ (al. upeitê).
—Jau, Mòreņ, izmozgóvu,
Kur man byus izkalteit?
—Deveņûs úzulûs,
~~Dasmytâ lipeņâ.~~
—Jau, Mòreņ, izkalteju,
Kur man byus sakačót!
—Edz kur zalta kàčalkeņa
Sudabreņa vòleitém.
—Jau, Mòreņ, sàkačòju,
Kur man byus paglobót?
—Lic pyùroņa dybynâ,

Svàta Mòra tirgâ gòja,
Mani leidza vadynòja.
Sev apjúze zalta júostu,
Man apjúze sudabreņa.
Apjúzuse pasacija:
Nosoi skaiški, bòrineit!—
—Pavaicósim pi Mòreņis:
Kur skolósim zeižauteņis?
—Deveņûs azarûs,
Dasmytâ upeitê.
Pavaicósim pi Mòreņis:
Kur kaltósim zeižauteņis?
Deveņûs úzulûs,
Dasmytâ sauleitê.
—Pavaicósim pi Mòreņis:
Kur kàčósim zeižauteņis?
—Pi baznеicas zalt' kàčalkys,
Tí kàčósim zeižauteņis
—Pavaicósim pi Mòreņis:

Lai stōv tovam orōjam,
Lai stōv tovam orōjam
Muteites nūslaucit. 1.

Svàta Mòra tirgā gòja,
Manis leidza aicynòja.
Sev apsēja zalta jūstu,
Man apsēja sudabreņa.
Tai sacēja apsējuse:
Nosoi gudrei, bòrineit!
Kai izdzērdu tūs vòrdeņus,
Maņ pabyra asareņas.—
— Pavaicòju uz Mòreņu:
Kur mozgòt zeižauteņu?
— Deveņōs upeitēs,
Dasmytā azarā.

Kur liksimu zeižautenis?
— Lic sovā pyurenā
Zam bolltū vyllnònciņu. 2.

Pavaicòju uz Mòreņu:
Kur kaltēt zeižauteņu?
— Deveņōs lipeņōs,
Dasmytā úzulā.
Pavaicòju uz Mòreņu:
Kur rullēt zeižauteņu?
— Zam baznicas zalta rulles,
Tī rullēt zeižauteņu.
Pavaicòju uz Mòreņu:
Kur nūlikt zeižauteņu?
— Lic pyureņa dibynā,
Mužam bādas naredzesi. 3.

Šie varianti ir pec satura nepilnigi, tajōs nav īsti logiska domu gājeena. Tā' peem. pirmajā variantā Māŗa bāreni ņemdama līdz tirgû, ziedod tai sudraba jostu. Bet tulin barene saka, ka viņa to sa-nesajuse un vaicā, kur to izmazgat. Kad ta izmazgata, izžaudeta un sarulleta, tad Māŗa dod padomu, to glabat pūrâ un dot savam ajam „mutiti" noslaucit. Tas ir ne-izprotami. Sudraba jostā muti slaucit! Otrajā variantā Māŗa apjozuse bārenei sudraba jostu, pee-saka, lai nes to skaisti; bet bārene tulin vaica, kur skalot zidau-tiņu. Mēs atkal nesaprotam. No kada zidauta nav jau nekas bijis minets. Kad tas saraudats, nav teikts. Trešajā variantā domu gā-jums jau rist drusku labaki. Māŗa apsejuse bārenei sudraba jostu, peesaka: Nesā gudri, bārenit! Izdzirduse šos vardiņus, bārenite sāk raudat, gan ezdomadamās, ka ne tai tēva, ne māmiņas, kas dos gudru padomiņu. Tad ta vaicā Māŗai, kur izmazgat zižautiņu. Kur birst asaras, tur gan jau mutes lakatiņš pats no sevis saprotams; bet še bija skaidri sacit, ka to Māŗa devuse; jo tas ir arkartigs, brinišķigs zidautiņš, par kuŗu Māŗa saka, ka bārene to pūriņa dibenâ glabaduma mūžam bēdas neredzes. Tas jau ir Māŗas-Laimas paladiums. Kur eet runa par mazgašanu, mazgašanos, velešanu, ve-lešanos un skalošanu, tur veenadi ari Laima ar tās beedrenem,

jeb Māŗa, kas viņas vietā stājusies, kā arī Saule un Saules meita meklējama un arī sastopama. Laima, var sacīt, ir mazgāšanas, mazgāšanās, tīrīšanas, tīrīšanās preekšstāve. Mēs jau dzirdējam par miļas Māŗas (t.i. Laimas) pirtiṇi (244.l.pusē).

Laima un bārene

Laime sēd leepiņā,
Bāreniṭe zeedus lasa.
Saka Laime, sēdēdama:
Kam, bāren, zeedus lasi?
— Es, Laimiņa, zeedus lasu
Vainadziņu žūdinat.

Saka Laime, sēdēdama:
Nelas' daudzi, bāreniṭe,
Nelas' daudzi, bāreniṭe,
Neba ilgi tu nesasi:
Seeš' es tev baltautiņu,
Likšu cauņu cepuriti. 5027.

Laima sēd ābelē,
Bāreniṭe pazarē.
Laima saka uz bārenes:
Vij, bārene, vainadziņu!
— Ei, Laimiņ, licejiņ,
Kas ņems manu vainadziņu?
— Ei, bārene, nebēdā,
Tautas ņems vainadziņu.
— Ei, Laimiņ, licejiņ,
Man nevaida gatavības.
— Ei, bārene, nebēdā,
Es tev došu gatavību:
Es tev došu simtu govu,
Simtu baltu vilnainišu,
Tavam meežu[1] arajam
Simtu bēru kumeliņu. 5025.

Laime sēd ābelē,
Bāreniṭe pazarē.
Saka Laime uz bārene:
Vij, bārene, vaiņaciņu!
— Ei, Laimiņa licejiņa,
Kam vajaga vaiņaciņa?
— Vij, bārene, nevaicā,
Tautas ņems vaiņaciņu.
— Ei, Laimiņa licejiņa,
Ko dos tautas par vaiņaku?
— Ei, bārene, nevaicā,
Tautas kārs šūpolīti.
— Ei, Laimiņa licejiņa,
Es nemāku žūžinat.
— Ei, bārene, nebēdā,
Vaj tu veena žūžinaji?
Miļa Māŗa, Madaleena,
Abas divas žūžinaja. 5026.

Kupla leepiņ', ta uzauga
Leela ceļa maliņā.
Laima sēd leepiņā,
Bāreniṭe pazarā.
— Ei,[2] Laimiņ laidējiņ,
Dod' man veenu pazariti!
— Ei, meitiņ bārenīt,
Kur tu liksi, norāvusi?
— Ei, Laimiņ laidējiņ,
Savišos vaiņadziņ'.

Tas ir preekštas ... gatavas offerte

1) [illegible] maizes ar[illegible]

– Ei, meitiņ bārenit,
Tu to ilgi nenesaji (v. nenesasi).
– Ei, Laimiņ laidejiņ,
Kas ņems manu vaiņadziņ?
– Ei, meitiņ bārenit,
Tautas ņems vaiņadziņ.
– Ei, Laimiņ laidejiņ,
Ko tautiņas man eedeve?
– Ei, meitiņ bārenit,
Es tev kāršu šūpulit'
– Ei, Laimiņ laidejiņ,
Es nemāku šūpināt.
– Ir labakas mātes meitas
Visas līdzi šūpina. 1.

Šinīs tautas dzejas pērlēs pamanam jau labi daudz no sentimentalās dzejas vizuļeem un skaistuma.

Bārenes nolūkošana.

Es bij stalts tēva dēls,
Man bij stalts kumeliņš,
Nezin', kur atradišu
Tadu staltu līgaviņu.
Aiz upites kalniņāi
Stalta auga sērdeenite,
Stalta auga sērdeenite
Ar basām kājiņām. 5099.

Labak dzeŗu meežu alu,
Nekā sūru brandavīnu;
Labak ņemu bāreniti,
Ne bagatu mātes meitu:
Bārenite eejūkuse (ee-jūkuse)
Grūtajam darbiņam.
Mātes meita eejūkuse
No kambaŗa kambarī. 5142.

Grib bāliņš seevu ņemt,
Nevar meitu salaujat.
Ņem, bāliņ, bāreniti,
Netauja mātes meitas:
Bārenite uzaugdama,
Visu darbu eeraduse,
Eeraduse riju kult,
J vāliti ritinat. 5714.

Ņemtin ņemšu līgaviņu,
Bet nezinu, kadu ņemt,
Vaj ņemt gudru sērdeeniti,
Vaj bagatu mātes meitu?
Labaks gudru sērdeeniti,
Ne bagatu mātes meitu.
Sirmeem zirgeem ceļā braucu,
Sētā gudra līgaviņa. 5164.

Neņem mani ceema puiši,
Sērdeeniti dēvedami.
Kad es eešu, tapat bus,
Kā bajara meitinām:
[illegible]ustim karšu liņu dveelus,
Kā te es [illegible]
Vizes ziļu vainadziņš,
Vel tauteeša māsiņām
Sudrabotu sagšu segšu,
Sudrabotu sagšu segšu,
Zelta pušķeem pušķodama,

Es ne-eetu to celiņu,
Kur bajara deliņš gāja;
Purvu bridu, needres lauzu,
No bajara vairijos.
Nebij' purvu pusbriduse,
Satikos bajariņu.
Bajars mani bildinaja,
Birst man žēlas asariņas.
– Neraud žēli, sērdeenite,
Neb' es tev mantas prasu,

264. Lai maršiņas peeminēja,
Visu mūžu dzīvodamas. 5766.
Saimineeku meitiņām
Kājām nāca precineeki;
Man nabaga bārenei
Atjāj bēru kumeliņu.
Zelta peeši noskanēja,
No kumeļa nolecot.
Zīda svarki nočaukstēja,
Istabā eenākot. 5204, 1.

Jaju deenu, jaju nakti,
Smukmeitiņu lūkotees.
Uzjāj veenu avotiņu,
Smukmeitiņa mazgajās.
Labdeen, labdeen, smukmeitiņa,
Padzird' manu kumeliņu;
Padzird' manu kumeliņu,
Busi mana līgaviņa.
— Vai, Deeviņ, nava teesa,
Kas ņems mani bārainīti?
— Ja es tevim prātam tiku,
Sneedz rociņu, saderam.
— Ni man cimdu, ni man zeķu,
Ni man baltu villainīšu.
— Bus tev cimdi, bus tev zeķes,
Bus tev baltas villainītes.
— Ni man govu, ni man veršu,
Ni man bēru kumeliņu.
— Bus tev govis, bus tev verši,
Bus tev bēri kumeliņi. —
Līcin līca vaŗa tilti,
Kur bāraini pāri veda. 5119.

Jatneeciņa deliņš biju,
Jaju deenu, jaju nakti,
Jaju deenu, jaju nakti,
Sev līgavas mekledams.
Pulkeem redzu lautu meitu,
Patīk man tavs darbiņš,
Tavs raženis auguminš,
Tavs raženis auguminš,
Tavs labais tikumiņš. 5704.

Sēju rudzus, sēju meežus
Līdz citam rudenim.
Aug man rudzi, aug man meeži, —
Nu nezinu, kuru ņemt:
Vaj ņemt gudru bārenīti,
Vaj bagatu mātes meitu.
Labak ņēmu bārenīti,
Lai paleek bagatā. 5212.

Netīšam es eejāju
Meitu mātes sētiņā.
Pavaicaju māmiņai,
Kas bij rijas kūlejinš.
Māmiņ man atbildeja:
Sērdeenite kūlejiņa.
Pavaicaju māmiņai:
Ko tās tavas meitas dara?
— Manas meitas pūru loka,
Pušķo baltas villainītes.
Pavaicaju māmiņai:
Kas sērdeenes pūru loka?
— Sērdeenite pate loka,
Nakti meeža nekuleja.
— Nāc ārā, sērdeenite,
Sēd' manās kamanās. 5174.

Ceemā daiļa sērdeenite,
Ne pee veena ta negāja.
Eim' stallī, sedloj' bēri,
Jāš' tīšam apraudzit,
Jāš' tīšam apraudzit,
Vaj ta nāca, vaj nenāca.
Ne pee vartu nepeejāju,
Nāk meitiņa raudadama,
Nāk meitiņa raudadama,

Bet prātam nepatik.
Uzjāj mazu avotiņu,
Smuks skuķītis mazgajās.
Labdeen, ceema dzeltenite,
Padzird' manu kumeliņu,
Padzird' manu kumeliņu
Tīr' avota ūdentiņu.
Saki, ceema dzeltenite,
Kur tev tēvs, māmuliņa,
Kur tev tēvs, māmuliņa,
Kur īstais bāleliņš?
— Ni man tēva, ni māmiņas,
Ni īstā bāleliņa:
Tēvs, māmiņa nomiruši,
Bāliņš talu Vāczemē.
— Saki, ceema dzeltenite,
Kas tev' daili dariņaja?
— Manas pašas padomiņis,
Mīla Laima palīdzeja.
— Saki, ceema dzeltenite,
Vaj es tavam prātam tiku?
Ja es tavam prātam tiku,
Sneedz rociņu, saderam!
— Tu bagatis tēva dels,
Es nabaga sērdeenite.
— Es niraugu mantas tavas,
Raugu tavu tikumiņu.
— Bergi tev tēvs, mamiņa,
Tee jau mani neeciņās.
— Manis tēvs, māmuliņa,
Tee ar tevi nidzivos;
Pats es tevi lūkojos,
Paši divi dzivosim. 1.
Asariņas slaucidama.
Veenu roku vastus cela,
Otru slauka asariņas.
— Ko, meitiņa, tu raudaji,
Ko slauciji asariņas?
— Kā, puisiti, neraudašu,
Ne man tēva, ne māmiņas,
Ne man tēva, ne māmiņas,
Ne īstaju bāleliņu.
— Nāc, meitiņa, tu pee manis,
Man ir tēvs, māmulite,
Man ir tēvs, māmulite
Man bagati bāleliņi,
Man bagati bāleliņi,
Zelta sprādžu kalditaji.
— Jāj projam, tu puisiti,
Pee tevim es ne-ceešu:
Sīvi tavi tevs, māmiņa,
Lepni tavi bāleliņi.
Es gaidišu sērdeeniti
Pee sevim atjajam;
Kad atjās sērdeenitis,
Tad es ceešu dzeedadama,
Tad es ceešu dzeedadama,
Raibus cimdus adidama.
Tad mēs mīli dzivosim
Abi divi sērdeeniši. 5256.

Jātneeciņa deliņš biju,
Jāju deenu, jāju nakti.

Sen dzirdeju tautiņās
Augam daiļu zeltainiti,
Augam daiļu zeltainiti,
Ne pee veena ne-ejot.
Tīšam jāju proves dēļ,
Vaj ta nāca, vaj nenāca.
Ne pee vartu nepeejaju,
Nāk zeltaine raudadama.

266.

Uzjāj' veenu augstu kalnu,
Lejā dziļu avotiņu.
Pee ta dziļa avotiņa
Smuk' meitiņa mazgajās.
Labdeen, ceema zeltenite,
Padzird' manu kumeliņu.
Saki, ceema zeltenite,
Vaj es tavam prātam tiku?
[Ja] es tavam prātam tiku,
Sneedz rociņu, saderam.
— Tu bagatis tēva dēlis,
Es nabaga bārenite.
— Es neraugu mantas tavas,
Es raug' tavu tikumiņu,
Es raug' tavu tikumiņu,
Tavu gudru padomiņu. 2.

Ceemā auga zeltainite,
Ne pee veena ta negāja.
Tišam jāju provedams,
Vaj ta nāca, vaj nenāca.
Ne pee vartu nepeejaju,
Nāk meitiņa raudadama,
Nāk meitiņa raudadama,
Asariņas slaucidama.
— Ko tu raudi, kas tev kait,
Ko tik žēli žēlojees?
— Kā es žēli neraudašu,
Nav man tēva, ne māmiņas,
Nav man tēva, ne māmiņas,
Ne īstaja bāleliņa.
— Nāc, meitiņa, tu pee manis,
Es buš' tavis tēvs, māmiņa,
Es buš' tavis tēvs, māmiņa,
Ir istajis bāleliņš.
Es kumeļu apsedlošu,
Tu gultiņu pataisisi. 5256, 4.

— Ko tu raudi, kas tev kait,
Daiļā ceema zeltainite?
— Kā es gauži neraudašu,
Nav man tēva, ne māmiņas,
Nav man tēva, ne māmiņas,
Ne bagatu bāleliņu.
— Nāc pee manis, zeltainite,
Man ir tēvs, māmuļite,
Man ir tēvs, māmuļite,
Ir bagati bāleliņi. 1.

Sen dzirdeju ceemiņā
Augam veenu sērdeeniti,
Augam veenu sērdeeniti,
Ne pee veena neejot.
Svētu ritu itin agri
Segloj' savu kumeliņu,
Segloj' savu kumeliņu,
Tašu tišu apraudzit.
Ne pee vartam nepeejaju;
Nāk meitiņa raudadama.
— Ko tu raudi, kas tev kait,
Mana jauna līgaviņa!
— Tēvs, māmiņa nomiruši,
Brāļi talu aizgājuši.
— Nāc, meitiņa, tu pee manis,
Es buš' tavs tēvs, mamiņa,
Es buš' tavs tēvs, mamiņa,
Tavs īstais bāleliņš.
— Ko es eešu sērdeenite
Pee bajara tēva dēla,
Tas var mani raudinat,
Naudas, mantas prasidams. 2.

Sen redzeju ceemiņōs
Augam daiļu sērdeeniti,
Augam daiļu sērdeeniti,
Ne pee veena ne-ejam.

Ceemā daiļa sērdeenīte,
Ne pee veena ta negāja.
Tīšām jāšu pee sērdeenes,
Vaj ta nāca, vaj nenāca.
Ne pee vārteem nepeejāju,
Nāk sērdeene raudadama.
— Ko tu raudi, kas tev kait,
Daiļā ceema zeltenīte?
— Kā es gauži neraudāšu?
Man nav tēva, māmulītes.
— Nāc, meitiņa, tu pee manis,
Man ir tēvs, māmulīte.
— Ne, puisīti, es ne-eešu,
Lepnis tavs tēvs, māmiņa.
Es gaidīšu sērdeenīti,
Tad es eešu dzeedadama. 5.

Tīši gāju apraudzīt,
Vaj pee manis ta nenāks.
Ne pee vārtu nepeegāju,
Iznāk daiļā zeltenīte,
Iznāk daiļā zeltenīte,
Žēli, žēli raudadama.
— Ko tu raudi, kas tev kait,
Mana jauna līgaviņa?
— Kā es gauži neraudāšu,
Nei man tēva, nei māmiņas,
Nei man tēva, nei māmiņas,
Nei īsteņu bāleniņu.
— Nāc pee manis, tautu meita (al.: sērdeenīte),
Man irāid tēvs, māmiņa,
Man irāid tēvs, māmiņa,
Ir īsteni bāleniņi. 3.

Aizrādīšu un īsumā uz dažām īpašībām un savādībām, kas šinīs dainās izpaužas. Pirmajā dainā harmonē stalts tēva dēls, stalts kumeliņš un stalta sērdeenīte, otrajā liktas parallelē bārenīte ar meežu alu, bagāta mātes meita ar sūru brandaviņu. Bārenīte eeraduse visus darbus strādāt, ir rīju kult, ir vālīti rītināt. Tad pretstatā likta gudra sērdeenīte ar bagātu mātes meitu. Ceema puiši neņem sērdeeni, domādami, ka tai neka nav; bet ta pašapzinīgi saka: „Kad es eešu, tapat būs, kā bajāra meitiņām." Bārene vairās ar bajāra dēliņu satiktees un atraida ta bildinumu, baidīdamās, ka tas var viņu raudināt naudas, mantas prasīdams. Dažreiz bārene drusku palceelas, stāstīdama, ka saimineeku meitiņām kājām nāca precineeki, bet viņai atjāj bēru kumeliņu un jājējam noskan zelta peeši no kumeļa nolecot un nočaukst zīda svārki istabā eejot. Tā sajūsmota viņa iztēlo savēju līdzīgu Deeva dēlam. Jo intresanti ir še pee līgaviņas, bārenes, noluškošanas, tās „smukmeitiņu", smuka skuķīti" atrast kā Saules meitu, kā Laimiņu pee avota mazgājamees... Še bijuši acīm redzot tautas dzeesmineekam senee klasiskee paraugi pee dzejošanas — dzeedāšanas prātā. Reiz tas aizraujās tā savā dzeesmā, ka beigās tam izgudis sākums no prāta. Tas

leek. jātneeciņam ceját meitu mātes sētiņā, kur par sērdeenes čaklumu tā eejusminatees, pat noskurbt, ka aicina sērdeeniti ārā, sestoes ta kamanās, kamer tas nemaz nav kamanās atbraucis, bet veenkarši atjajis. Ta druscin pārak stipra licentia poetica. Bet jo jauki, veenkarši un pateesi tauteetis uzrunā serdeeni: Nac, meitiņa, tu pee manis, es bušu tavs tēvs, māmiņa, ir īstais bāleliņš. Es kumeļu apsedlošu, Tu gultiņu pataisisi. Kumeliņš ir abu starpeneeks un savedejs.

Bārenes derības un vedības.

Tās nenoteek bez deevību, labo garu palīdzības, kā to tulin dzirdesim.

Balta, balta veešņa nāca
Bez saulites vakarā;
Ta nebija balta veešņa,
Ta bāriņas Laime bija.
„Labvakari, bārenite,
Dzirdej' tevi saderam?
– Paldees mana zelta Laime,
Kada mana derešana?
Ne man govu, ne man veršu,
Ne baltaju villanišu.
„Ej projam[1], bārenite,
Es tev gribu palīdzet:
Bus tev govis, bus tev verši,
Bus baltajas villanites;
Bus tavami arajam
Dukanbēri kumeliņi. 4976, 2.

Kas ta tada balta nāca
Pusvakara saulitē?
Ta nāk pate mīļa Māŗa,
Bārenites apraudzit.
– Labvakar, bārenite,
Dzird' es tevi saderetu.
Nava teesa, mīļa Māŗa,

Balta, balta veešņa nāca,
Bez saulites vakarā.
Ta nebija balta veešņa,
Ta bārenes mīļa Laima.
– Labvakari, bārenite,
Tevi teica saderetu.
– Nava teesa, mīļa Laima,
Nava man, ka vajaga:
Ne man cimdu, ne man zeķu,
Ne man baltu villainišu.
– Ej, meitiņa, neleedzees,
Es tev došu, ka vajaga:
Došu cimdus, došu zeķes,
Došu baltas villainites.
– Ne man govu, ne man veršu,
Ne man bēru kumeliņu.
– Došu govis, došu veršus,
Došu bērus kumeliņus. –
Eit', ļautiņi, skatitees,
Kur ved tautas bārenīti:
Pulkeem dzina govis, veršus,
Pulkeem bērus kumeliņus.
Vel pūriņš pakaļ nāca

[1] Ej sf Arošu.

Nav man vēl gatavības.
— Ej ar Deevu, bārenīte,
Es tev došu gatavību:
Simtu govu, simtu veršu,
Simtu baltu villainīšu,
Tavam meežu arajam
Simtu bēru kumeliņu,
Lai tas ara, lai eceja,
Visu mūžu dzīvodams. 5.

Kas ta tada balta nāca
Tai tumšā vakarā?
Mīļa Māra balta nāca,
Dzird sērdeeni saderetu.
— Labvakari, sērdeenīte,
Tevi teica saderetu.
— Ko es eešu, mīļa Māra,
Maz manāi rociņāi.
— Ej, sērdeene, nebēdā,
Gan es tevim palīdzešu:
Simtu došu raibu govu,
Simtu baltu avitiņu,
Ludz tu pati mīļu Deevu,
Lai dod bērus kumeliņus. 6.

Ko gaidīji, sērdeenīte,
Ka negāji tautiņās?
— Ko es eešu, mīļš Deeviņis,
Maz manāi pūriņā.
— Devi droši, sērdeenīte,
Gan es tevim palīdzešu:
Simtu došu raibu govu,
Simtu bēru kumeliņu;
Peelugsimi mīļu Māru,
Ta dos baltas avitiņas. —
Kalnā kāpu skatitees,
Kur ved tautas sērdeenīti.
Simtu dzina raibu govu,
Simtu bēru kumeliņu,
Ar deviņi bāleliņi. —

Šķiratees, krūmi, meži,
Es dalīšu dāvaniņas.
Preedei sēdzu baltu sagšu,
Ozolam sudrabiņa,
Baltajam bērziņam,
Tam uzsedzu paladziņu,
Mazajeem karkliņeem
Pa parim paķelīšu.[1] 3.

Kur teceji, mīļa Māra,
Pilna sauja dzīpariņu?
Sērdeenīte saderēta,
Neraksītas villanītes. —
Labvakar, sērdeenīte,
Tevi teica saderetu.
— Nevaid teesa, mīļa Māra
Maz manā rociņā.
— Ej projam, sērdeenīte,
Es tev gribu palīdzet:
Simtu došu raibu govu,
Simtu baltu avitiņu,
Tavam maizes arajam
Simtu bēru kumeliņu. 8.

Labvakari, sērdeenīte,
Tevi teica saderetu.
Nava teesa, mīļa Māra,
Maz manāi rociņāi.
— Ej ar Deevu, sērdeenīte,
Cik varešu, tik līdzešu:
Simteem došu raibu govu,
Simteem baltu avitiņu.
Ludzees pati no Deeviņa
Trešo simtu bēru zirgu. —

Liktin lika vara tilts,
Man ejot tautiņās:
Vedu pūru, dzenu goves,
Ikj deviņi bāleliņi;

---
1) Kāju apsienamee

270. Mīļa Māra pakaļ dzina
Simtu baltu avitiņu. 7.

Mīļa Māra pakaļ dzina
Simteem baltas avetiņas. 9.

Labvakari, bārainite,
Tevi teica saderetu.
— Nava teesa, mīļa Laima,
Kas ņems mani bārainiti?
Ne man cimdu, ne man zeķu,
Ne man baltu villanišu.
— Ej ar Deevu, bārainite,
Pati Laima tev gādās:
Bus tev cimdi, bus tev zeķes,
Bus tev baltas villanites.
— Ne man govu, ne man veršu,
Ne man bēru kumeliņu.
— Ej ar Deevu, bārainite,
Pati Laima tev gādās:
Bus tev govis, bus tev verši,
Bus tev bēri kumeliņi. —
Nāceet, ļaudis, skatatees,
Kur aizveda bāreniti:
Pulkeem dzina govu, veršu,
Pulkeem bēru kumeliņu;
Vel pūriņis pakaļ nāca
Ar deviņi bāleliņi. 9.

Skaista, balta veešņa nāca,
Saulitei laižotees;
Ta nebija skaista veešņa,
Ta bij pati sveta Māre,
Ta bij pati sveta Māre,
Nāk bārenes apraudzit.
— Labvakar, bārenite,
Dzirdu tevi saderetu.
— Ko es eešu, sveta Māre,
Man nebija, ka vajag:
Ni man govu raibulišu,
Ni man baltu villanišu.
— Ej projam, bārenite,
Es tev došu, ka vajag:
Segšu sagšu līdz zemei,
Došu govi raibuliti;
Doš' tavam arajam
Divi bēri kumeliņi
Lai tas mani peeminetu,
Kad ardams, ecedams:
To man deva sveta Māre
Kad es ņēmu bāreniti. 12.

Skaista balta vìšņa gòja
Pa vakora puseitei:
Atīt poša svàta Mòra
Bòriņeitis apraùdzeiti.
— Labvokor bòrineit,
Dzìržu tevi sadarátu.
— Navá tīsa, meilo mòte,
Navá man, kò vajaga.
— Ej prùjom, bòrineit,
Es tev devu, kò vajag:
Symtu gùvu, symtu vušku,
Pussimteņa vyllnaneišu;

Vina poša vìšņe īt
Par azari leigòdama.
Atīt poša Laìmys mòte
Bòriņeitis apsavártu.
— Labvokor, bòrineit,
Dzìržu tevi aizdzerùt.
— Navá tìsa, Laìmys mòte,
Nava vysys gataveibys.
— Ej ar Dìvu, bòrineit,
Dùšu vysu gataveibu:
Symtu gùvu, symtu vušku,
Pussimteņa vyllnaneišu,

Ir patim orōjam
Symtu bàru kumeleņu. 11.

Svetu ritu ganôs dzinu
Leela ceļa maliņā.
Deeviņš gāja, Māra brauca
Svetu ritu baznicā.
–Labrītiņu, sērdeenite,
Tev ja-eeti tautiņâs.
–Es ne-eešu, sveta Māra
Maz manâi rociņā.
–Tev ja-eet, sērdeenite,
Es tev varu palidzet:
Es tev došu raibas govis,
Simtu baltu avitiņu;
Deeviņš tevim eeškiņkos
Simtu bēru kumeliņu. 13.

Divi bāri kumeliņi,
Myužam gudru orōjeņu. 14.

Steidzees, Dekla, steidzees Laima,
Nu ved tautaș sērdeeniti;
Steidzees, Dekla, vartus vērt,
Laime segt villaeniti.
Duj eņģeli nolaidas
Sērdeeniti pavadit.
Raud sērdeene, aizeedama,
Raud eņģeli, vadidami.
Pusupītes peeteceja
No eņģeļu asarām.
Sērdeenite grūt' redejsi
No mazām deeniņām,
No mazām deeniņām
Asarās eemirkusi. 5066.

To intresanta ir šinis skaistajās leģendās Laimas, Māras un Deeviņa cītigà skubinašana, lai bārene izeet tautâs, kā ari viņu palidziba un deviba pee pūra gatavibas un bārenes nepārsteigšanàs un apdomiba veenkart un tad leeliskàs vedibas un bagatà Saules mātei līdzigā veltešana otrkart. Bet veelas varisšanā ir mūsu tautas dzeesmineeks, tautas ģēnijs, kā mēs to visur redzejam, nepārspējams un variacijâs ti-ri ne-izsmeļams.

Radibas, krustibas un kas ar tām sakarā.

Radibu, krustibu un kūmu dzeesmas.

Tā ka šai laikmetā no paša sākuma nesa gan krustu, bet (ar uguni un zobenu un kristibu, sveta gara svaidišanu) ne Kristu, ne Kristus mīlestibas mácibu, tad radas no krusta ar laiku vards krustibas un gan laikam tik šī perioda beigās krustibu, kristibu jeb kūmu dzeesmas. Pirms „krustibu un kūmu dzeesmu" izcelšanàs latveešeem jau bija savas skaistas radibu un pirtižu dzeesmas, kuŗās „svotitā ligaviņa", dzemdetaja, sirdsdibenigi peesauca savās raizēs Laimu, Deklu un Deeviņu, apsolidamàs šīm deevibām par palidzibu grūtā brīdī mest „zelta zeŗu", lai neņem viņas dvēseliti. P. Einhorns, kurš šim laikmetam stāv it tuvu, raksta par šīm divi Laimiņam tā: Insoderheit aber ist von dem weiblichen Geschlecht, fürnemblich aber von den Schwangern und Kindbetterinnen geehret und angerufen

die Laima, das ist, die Fortuna oder Göttin des Glückes, den dieselbe in Kindesnöthen den Gebährenden geholfen. — Wann die Weiber in Kindesnöthen gegangen, da ist die Göttin Laima sehr geschäfftig gewesen, wie sie dafür gehalten. — — Diese Laima (durch welche sie auch in Gemein das Glück verstehen) hat ihrer Meynung nach solchen Weibern ihre Laken, so sie selbst zu machen pflegen, untergedeckt, darauff sie gebähren solten, wenn dasz geschehen, ist die Geburt glückschlich gewesen. Neben dieser haben sie noch eine Göttinn gehabt, die Däckla genannt, dieselbe hat die Kinder, wenn sie gebohren, eingewieget, denn das ist ihr Ampt gewesen, die kleinen Kinder einwiegen, und derselben warten.[1]

Tad par seno latveešu vardu došanu saveem berneem Einhorns saka: Ob nu diese auch besondere Tage dazu in Acht genommen, kan man nicht wissen, ohn dasz es in der zarten Jugend, und bald nach der Geburt geschehen. Was die Mannespersonen für Namen bekommen, hat man auch nicht erfahren können, die Weibes-Bilder aber haben sie nach den Vögeln geheissen, und besonderer Vogel Namen gegeben. Wie es denn noch diesen Tag bey etlichen gebräuchlich ist, dasz sie sie nach den Vögeln nennen, sonderlich haben sie jetzt diesen bösen Aberglauben, dasz wenn das Kind nach der Tauffe sehr schreyet, und sich nicht will stillen lassen, da geben sie für, es sey mit dem Namen, so es in der Tauffe bekommen, nicht zufrieden, und wolle einen andern haben, geben ihm derwegen, ihrem Heydnischen Aberglauben nach, einen Namen, und nennens gemeinlich nach einem Vogel, wie ich denn selbst unterschidliche Weiber gekant, die der Vogel Namen gehabt.[2]

Nu tad ari še iznāk tas pats, kas agrak. Ari še uz veca uzelts jauns. Pee vecām eerašām peejaucotees jaunām, Laimiņu kultam peeveenojotees Māras kultam un paganu uzskatam sakūstot ar katoļu kristigo, — tā dabuja vecā dzejiskā veela jaunu veidu; tā tautā modusēs kristigā apziņa sāka izpaustees leelā veselā pārveidotu dzeesmu rindā, kurās paganu deevibas kas līdz šim veenas pašas saudzeja dzemdetajas un jaunpeedzimušos, nu stājas kristigā sabeedribā un sacensibā ar Māŗu un eņģeleem pee ta

1) Historia lettica, 13. un 11. 2. p.
2) Ibidem.

paša uzdevumā. Tā esam dabujuši savas „krustibu un kūmu dzeesmas," kuras, tautas dzivei talak attistotees, peeņēmušas arveenu jaunus posmus klat. Kūmu dzeesmu dzeedašana krustibās eesākas īpaši tad, kad nokrustitais bērniņš no baznicas pārvests mājās un krustibu dzira ar savām vecām eerašām uzlees mo, jautribu un sajusmu saceldama. Arī dzeesmas, kas atteecas uz radibām un citeem eepreekšejeem krustibu brižeem, dzeedamas pā leelakai daļai pašā krustibu godā. Bet krustibās pec seneem eeskateem peenākas eeverot peeklajibu, mēreniību, visu labu, jauku, daiļu un dižanu. Krustibās mēdz ar apceret berna un mātes nākamo dzivi un, gan jautri, gan nopeetni, aizradit uz viņas labām un ļaunām pusem. Šadas dzeesmas atrodamas sevišķi kūmu un auklu šūpuļa dzeesmās.

I. Grūtneeciba

1. Tauteetis preecigs pajoko par svetitu līgaviņu.

Paraugos, pasmejos
Uz tās savas līgaviņas:
Nava vairs tik lustiga,
Ká atvedu pērruden;
Nezeed vairs vaigu gali,
Ká zeedeja bāliņos. 1054.

Paldees Deevu Deeviņam,
Nu breediga vasariņa:
Breest man rudzi, breest man meeži,
Breest man jauna līgaviņa. 1055.

Breest man meeži, breest man rudzi,
Breest man jauna līgaviņa,
Meeži, rudzi tá nebreeda,
Ká breest mana līgaviņa. 1.

Mana jauna līgaviņa
Raudadama vcen staigaja.
Vaicajat jūs, māsiņas,
Ko raud mana līgaviņa;
Es vaicaju gana mīļi,
Viņa man nesacija. —
„Ko es, nelga, tev sacišu,
Tu pats mani rūdinaji. 1053, 1.

Nāburgs savu ļaudaviņu
Ar pupām ēdinaja:
Lai breest viņa ļaudaviņa
Ká pupiņa pākstitē. 4.

2. Grūtas seevas peenākumi, josta devitā rakstā, vésts matei.

D..a Māŗa dusmas tura
[illegible]unām seeviņām,
[illegible]n pazun[illegible]a pliku galvu,
[illegible]āi meedzi[illegible]nām. 1058.
[illegible]ju mīļu M[illegible] svarkus

Paldees saku māminai
Par to veeglu dvēselīti:
Nesedēju uz akmeni
Grūtajāsi deeniņās. 1059.
Lai ļautiņi neredzēja
Māŗas mīļu dāvaniņu. 1060.

1) Šo dzee[illegible] tinā [illegible] aizkūruse. [illegible]

274\.

Manim bija raiba josta
Deviņeem selokeem.
Kad paspruka devitā,
Tad uz pirti: vai, vai, vai! 1061.

Es saciju tauteešam,
Lai mērc meežus ūdenī:
Jau jostiņu es palaidu
Devitā rakstiņā. 1062.

Vai, manu leelu preeku,
Ko es daudzi preecajos!

Pērn bij kāzas — trai rai rai!
Šogad pirtī — vai vai vai! 1065.

Zīlit' skreja upes malu
Ar mazo grāmatiņu:
Māmiņai vesti nesa,
Ka es ļoti nevesela. 1066.

Ar balodi ziņu sūtu
Talajaje māsiņai:
Dziļi dubļi, stīvi zirgi,
Peekusuši urajini. 1.

Jūdz tauteet, kumeliņu
Brauc pakaļ māmiņai!
Nežēlo zirga sava,
Žēlo manu auguminu. 1067.

Steidz, vīriņ, brauc, vīriņ,
Pee tas manas māmuļites,
Lai redz mana māmuļite,
Vaj es mirstu, vaj dzīvoju. 1068.

Sutij ziņu Māriņai,
Sut' manai māmiņai:
Nāc, Māriņ, tu papreekšu,
Ne kā mana māmuļite. 1069.

Devu ziņu Laimiņai,
Devu ziņu māmiņai.
Papreekš Laima steigusees,
Kā vel mana māmuļiņa. 1.

II. Radības.

1. Jagodā Laima, jatīra tai ceļš, jakopj pirts taks un pate pirts jeb dzemdešanas veeta.

Vainadziņu valkadama,
Par Laimiņu nebēdaju;
Kad noņēma vainadziņu,
Ludzu Laimes raudadama. 1071.

Jauni puiši, jaunas meitas,
Mīļi Laimu ludzatees;
Vecas seevas nebēdaja,
Tās ar Laimu saderejа. 1072.

Jauni puiši, jaunas meitas,
Tīrijeet ceļa malas:
Jāj Deeviņš, brauc Laimiņa,
Pakrit Laimes kumeliņš. 1073.

Jauni vīri, jaunas seevas,
Meteet kokus no celiņa,
Lai Māriņa nepinās,
Pee seevām traukdamās. 5.

Slaukat, meitas, istabiņu
Vakariņa krēsliņā,

Lai Laimite nepakrita
Naksniņā staigadama. 1074.

Jaunas seevas, jaunas meitas,
Ravejat pirtes taku;
Vecas seevas izravejšas,
Vecas bēdas izbēdajšas. 1075.

Jaunas seevas, jaunas mei[tas,]
Ravejat pirtes taku,
Kad Dēkliņa
Lai nekera

ra,
tā
par,
līdz šim
zemnšos, un sta,
un eņģel... pee la

Es atradu mīļu Māŗu
Pirtes taku ravejam;
Es atstaju visu darbu,
Teku, līdzu noravet. 1077.

Es redzeju mīļu Laimu
Pirts celiņu ravejot;
Visu darbu pametuse,
Palīdeju noravet. 1.

Mīļa Māŗa apskaitās
Uz jaunām meitiņām:
Atrod pirti neslaucitu,
Pirtes taku noravetu. 1078.

Mīļa Māŗa dusmas tura
Uz jaunām seeviņām,
Kam neslauka nama plānu
Netur šķīkstu ūdentiņ. 1079.

Jaunas seevas, ko gaidat?
Puškojeeti pirtas jumtu;
Tā Deeviņis jūs puškos
Ar deleemi, ar meitām. 1080.

Zeedo, marša, ko zeedo,
Zeedo savu pirtes taku:
Te tu eesi pirtiņā (V. Deeviņš brauca, mīļa Māŗa
Grūtajās deeniņās. Svetu ritu pirtiņā.) 1081.

Es savai līgavai
Līdz pirtei tiltu taisu
Lai kājiņa neslīdeja
Laimes ceļu staigajot. 1082, 1.

Mīļas Māŗas pirtiņā
Div' peleki akmentiņi:
Seeviņām uzmestees
Grūtajās deeniņās. 1083, 1.

Leepa auga pirts preekšā,
Zari lika pirtiņā;
Tur seevām peeķertees
Grūtajā stundiņā. 1084.

Grazni auga abelite
Pirtes taka maliņā;
Tur peeķērās līgaviņa
Grūtajāsi deeniņās. 2.

Audzin', Deeviņ, kuplas leepas
Pirtes ceļa maliņā:
Seeviņām peeķertees
Grūtajās deeniņās. 3.

2. Kurina pirti radibām (arī pirtižām); pirtī eejot zeedo Laimai.

Es redzeju kaimiņōs
Pusvakara pirti kūra:
Ja Deevs dos, Laime liks,
Tur bus man krusta beens. 1085.

Es redzeju, veca māte
Launagā pirti kūra:
Dod, Deeviņ, veselību
Tur bus man krista berns. 4.

Šorit agri es redzeju,
Ceemiņami pirts kupeja:
... Deeviņš deva veselibu,
... man arī pāde bus. 7.

Es nezinu, kas par vainu
Jaunā vīra līgavai:
Pusvakara pirti kūra,
Ceema seevu aicinaja. 1086.

... n pazua
... u man līdz
... meedzi... nā:
... ju mīļu M...

Velc, tauteet, savus svarkus,
Leec manā pagalvī,
Lai tee tavi svarki redz,
Ko redz mans auguminš. 1089.

---

1) Šo dzeesm... tinā ... aizkūruse. S..

Vaj es veena mātes meita
Uz pirtiņu ceļu gāju:
J Laimiņa pakaļ gāja,
Plaši matus izlaiduse. 1090.

Izpinosi gaŗus matus,
Gāju Laimes pirtiņā;
Deevs to zina, mīļa Laime,
Vaj vairs nākšu saulitē. 1091.

Pirtitēi ee-eedama,
Devu labu vakariņu;
Deeviņš zina debesīs,
Nākš' arā, vaj nenākšu. 1094.

Pirtiņā ee-eedama,
Ceeti vēru pirtes durvis;
Zina Deevis, mīļa Māŗa,
Vaj izeešu, ne-izeešu. 1095.

Pirtiņā ee-eedama,
Durtiņām aizvēros;
Deevs to zina, debess Tēvs,
Vaj izeešu saulitē.
Vaj izeešu saulitē,
Vaj redzešu tēvu, māti. 1.

Eemu Laimas pirtiņā,
Aizaveŗu pirts durtiņas;
Deevs to zina, mīļa Laima,
Vaj izgāju saulitē. 2.

Pirtiņā ee-eedama,
Metu vaŗa gredzentiņu:
Ņem, Māriņa, vaŗa zeedu,
Neka manu auguminu. 1.

Pirtiņā ee-eedama,
Zelta sveedu gredzeniņu:
Ņem, Laimiņ, zelta zeedu,
Neņem manu dvēseliti. 1096.

Peertiņā ee-eedama,
Metu zelta gabaliņu:
Ņem, Māriņa, zelta naudu,
Neņem berna auguminu. 4.

Netīšam eesasedu
Veeu seevu soliņā.
Še, Laimiņ, zelta nauda,
Vado manu auguminu. 1097.

3. Laimas palidziba dzemdetajai.

Par meitiņu dzīvodama,
Par Laimiņu nebēdaju;
Kad noņēma vainadziņu,
Ludzu Laimas raudadama:
Nāc, Laimiņ, kad es ludzu,
J basām kājiņām;
Aus kājiņas, kavesees,
Grūt' manam mūdiņam. 1099, 1.

Jaunas seevas, jaunas meitas,
Ludzat mīļi mīļ' Māriņu.
Kas Māriņu mīļi ludza,
Tur Māriņa basa tek;
Kas ludz sīvi, kas ludz dzedri,
Patapdama kājas aun. 1098, 1.

Nāc, Māriņ, kad es ludzu,
Nāc basām kājiņām;
Aus tu kajas, bus tu ilgi,
Grūt' manai līgaviņai. 6.

Nelaimite kājas ava,
Dzirās manim līdzi nākt;
Nāc, Laimiņ, tu man līd[z] ... ār,
Basajām kājiņām, ... līdz šim

Kur teceji, Laimes māte,
Leepu slota padusē?
„Pērn aizvesta vedeklina
Jogād ludza raudadama." 1101.

Kur Māriņ[a] ... mušos, na sla,
Par abeļu[s] ... pee la
Pee jau...
Grūt...

Basa Laime pārteceja
Par abelu līdumiņu;
Es nevaru basa eet
Ne par sētas pagalmiņu. 1103.

Kur tu teci, mīļa Māŗa,
Zīda svarkus pacēluse?
„Tur teceja, kur vajdzeja,
Kam celiņu aizprasiji." 1104.

Mīļa Māŗa seeviņām
Trejus zeedus pametuse:
Namâ meta leepas lapas,
Istabâi eevas zeedus,
Pirtes taku kaisijuse
Apentiņa lapiņām. 1106

Ne visām meitiņām
Laimit klaja paladziņu;
Seeviņām veen paklaja
Grūtajâ deeniņâ. 2.

Veena seeva pirtiņâ,
Tris Laimiņas aizdurvē.
Veena saka: eet eekšā!
Otra saka: ne-eet vis!
Treša saka: eet eekšā,
Vardot (Vadot?) seevas augumiņu. 1113.

Laima vilka zaļu jostu
Deviņeem kamoļeem;
To apjoza seeviņām,
Laimas pirtī peŗotees. 1109.

Man bij zelta atslēdziņa
Zelta jostas galiņâ;
Es atslēdzu Laimiņai
Mīlamo kambariti. 1111.

Mīļa Māŗa basa tek
Par ābola līdumiņu:
Es nevaru basa eet
Ne lopiņu laidarâ. 1.

Es redzeju melnu vistu,[1)]
Pirts jumtiņu laipojoti;
Ta nebija melna vista,
Ta seeviņu mīļa Laima. 1105.

Neveenami Laime klaja
Sava zīda paladziņa;
Seeviņām, tām paklaja
Grūtajās deeniņās,
Lai zeediņi nenobira
Pa lautiņu kājiņām. 1107,1.

Ne viseem mīļa Māŗa
Zīda klaja paladziņu;
Seeviņām veen paklaja
Grūtajās deeniņās. 3.

Mīļa Māŗa man apjoza
Tris kaŗtiņas vaŗa jostas;
Ai, Māriņa, mīļa balta,
Kā es tadu panesišu!
„Nes, meitiņa, kā vareji,
Kā nes' tava māmuliņe." 1108.

Saulit balta, reetedama,
Neņem līdzi atslēdziņu:
Daža laba mātes meita
Grūtajās deeniņās.

Bij man zelta atslēdziņa
Jostas puška galiņâ;
Es atslēdzu tauteešam
Mīlamo valodiņu. 1.

4. Tauteeša rūpes un žēlabas, kamer līgava vājibas gulā.

...n pazuda līgaviņa
...jāi meedziņâ.
...ju mīļu Māŗu:
...tinā? 1114.

Pirtī eemu, pirtī teku,
Pirtī mana līgaviņa,
Pirtī mana līgaviņa
Ar Māriņu spēlejas. 1115.

1) So dzees... aizkūruse. S.!

Man pazuda līgaviņa
Gulamā laiciņā.
Pavaicāju mīļu Māŗu:
Vaj tavāi pirtiņā?
„Te, dēliņi, daudz sēdēja,
Vaj bij tava, vaj bij cita."
Tu bij mana līgaviņa,
Kas sēd pirtes dibinā,
Kas sēd pirtes dibinā,
Sveedru kreklis mugurā. 1.

Pirtēi eitu, pirtei teku,
Pirtēi man daudz vajaga:
Pirtēi mana līgaviņa
Vakaŗaju gājumiņu;
Sēd matiņus izlaiduse,
Sveedru kreklis mugurā.
Kad Deevs dotu to redzet,
Ka atnāktu istabāi!
Kad bus dēli, tad laidišu muciņāi;
Ja meitiņa, tad laidišu vērpelitēi. 1117.

Steidzees Dēkla, steidzees Laima,
Pirtī mana līgaviņa,
Pirtī mana līgaviņa
Sēd matiņus izlaiduse,
Sēd matiņus izlaiduse,
Sveedru kreklis mugurā. 1118.

Aiz durvim klausījos,
Kas pirtēi žēli brēca:
Mīļa Māŗa brēcināja
Manu jaunu līgaviņu. 1121.
(V. Jauna vīra līgaviņu).

Tauteets ludza mīļu Māŗu,
Rokā maku turedams:
Spēlej' simtu dālderišu,
Nemā savu līgaviņu. 1120.

Gana ludzu Zemes māti
Rokā maku turedamis:
Došu simtu dālderišu,
Atlaid manu auguminu. 2.

Gauži raud tautu dēlis,
Žēl par savu līgaviņ':
Redzej savu līgaviņ'
Grūtajās deeniņās.
Svetas Māŗas klēpitē
Sēdej' matus izlaidusi,
Sēdej' matus izlaidusi,
Slaucij' gaužas asariņas. 1119.

Gauži raud jauni vīri,
Gultas stabus turedami:
Nu gul mana līgaviņa
Div' saulites starpiņā.[1] 1122.

Ko, tauteeti, tu raudāji
Manā gultas maliņā?
Deevs ņems manu dvēseliti,
Tev bus cita mātes meita.

5. Berna saņemšana. – Seevu zeedi.

Spoža zvaigzne noteceja
Pee līgavas mani durvim:
Ta nebija spoža zvaigzne,
Ta berniņa dvēselite. 1127.

Spoža zvaigzne (mēnestiņš, saule) tecitēja
Manā gultas pagalvī (v. maliņā):
Deevs man deva šo naksniņu
Citu jaunu guletaju. 1.

Nāçu, nāçu, vīsiņ,
Seeviņ tevi aicina;
Seeviņ savu dvēseliti
Tiņ baltāi nēzdaugāi. 1128.

Deevs dēlu satina
Vadmalas bakī;
Mīļa Māŗa meitiņu
Raibitē. 1129.

Tēvs dēlu satina
Vadmalas de...
Māte meit...
Raibitēs.

Iz šim ... nu sta... ... pee la...

Māte dēlu i satina
Baltajā villainē
Meitu tina palagā,
Meita tautu malejina

Mīļa Māŗa dusmojās
Uz jaunāmi seevinām:
Atraduse seevu zeedus
Kumeliņu pēdiņā. 1132.

Anna zeedus paberuse
Zem ļautiņu kājiņām.
Nāc, Laimiņa, ņem slotiņu,
Slauki zeedus maliņā. 1133.

6. Nelaimiga dzemdešana.

Leec, vīriņ, cepuriti
Bērza celma galiņā:
Deevs tev deva, Deevs atņēma
Cepurites valkataju. 1134.

Laima kāra šūpuliti,
Veļu māte noraisija.
Kam, Laimiņ, kartin kāri,
Kam darīji žēlabiņas! 1135.

Laima preeku parādija,
Veļu māte žēlabiņas:
Laima kāra šūpoliti,
Veļu māte noraisija. 1.

Vai, Māriņa mīļa balta,
Ko es tevi sareebuse?
Kokam auga atvasites,
Man ne-auga lolojumis. 1136.

Trīs deeniņas vīriņš tek
Apkart pirti raudadams.
Durvitiņas pavēruse,
Lēni, lēni parunaju:
Ej sētā, brūvē alu,
Taisi manu mūža namu. 1137.

Ai, Deeviņ, ai Laimiņ,
Ko es ļauna tev dariju?
Kokam auga atvasites,
Man ne-auga līgaviņa(?). 1.

7. Zeeds un veltes Laimiņai - Māŗai, no pirts izejot (arī pirtīžās).

Zeedama Mārai devu
Dziparotu preevitiņu.
Ņem par zeedu, mīļa Māra,
Pirmo pādes dāvaniņu. 1138.

Došu, došu Laimiņai,
Ko es biju solijuse:
Radibām vistu kaušu,
Krustibām siveniņu. 1139.

Es vaicaju mīļu Māŗu:
Kadu velšu tu gribeji?
(V. Pavaicaju mīļu Māŗu,
Ko es kaušu pirtīžām?)
Vaj aitiņu sprogainiti?
Vaj vistiņu cekuliti? —
Ņem vistiņu cekuliti,
Lai palika sprogaitiņa,
Lai palika sprogaitiņa
Pāditei puškotees. 1141.

Es savai Laimiņai
Leelcekuļu vistu kavu,
Ka ta man palīdzeja
Grūtajās deeniņās. 1140.

Mīļa Māŗa man vaicaja,
Ko es došu pāditei:
„Vaj dos baltu avetiņu,
Vaj vistiņu cekuliti?"
Došu baltu avetiņu,
Lai pādite puškojas. 1141,1.[1)]

1) Šo dzeesmu vecmāte noskaita arī preekš pirtīžām, tiklīdz pirti aizkūruse. Sk. Latvju dainas.

8. Tēva un mātes (ir Māŗas) preeki par jaunpeedzimušo.

Paldees saku mīļai Māŗai,
Paldees saku Deeviņam!
Nu ir mana līgaviņa
Istabâi atnākuse. 1142.

Kur bijuse, nebijuse
Mana jauna līgaviņa?
Eenāk pate nobālejse,
Eenes jaunu arajiņu. 1143.

Paldees Deevu Deeviņam,
Man rociņa labi gāja:
Ruden man deli dzima,
Pavasari kumeliņi. 1144.

Preecajees, māmuļite,
Nu tev preeki pārnākuši:
Stallêi baltas avitiņas,
Gultâi sagšu audejiņa. 1145.

Preecajees, tēvs, māmiņa,
Tev preeciņi atnākuši:
Pirtêi bērnu atraduši
No slotiņu lapiņām.
Stallêi bērus kumeliņus
No auziņu spilviņām. 1146.

Preecajās mīļa Māŗa.
Ko ta bija atraduse?
Pirtî dzima arajiņš
No slotiņas zariņeem;
Stallî dzima kumeliņš
No dzeltena meežu salma. 3.

Dzeedadama māmuliņa
Pār pagalmu pārteceja.
Kâ tai bija nedzeedat,
Divi preeki atraduse:
Stallî jaunu kumeliņu,
Apakš zaļa aboliņa;
Pirtî jaunu arajiņu
Apakš bērzu lapiņām. 1.

9. Kur bērns radees?

Uz tam jau pa daļai nule dota atbilde; uz tam vispirmak atbild veca māte.

Veca māt, veca māt,
Kur tu ņēmi to bērniņu?
Pirtî ņēmu palāvê
Zem slotiņu lapiņām. 1151.

Upite teceja pirts pakalâ.
Tur ķeru raudiņas, tur asarišus!
Asarus ķerdams, noķeru raudiņu. 1152.

Lid', lidu, dūķiti, peerts pakalâ,
Udeni smeldama, kesmēlu pādi. 1153.

Kas duņas sajauca sudmaļu upê?
Jānitis sajauca pāditi smeldams. 1154.

Kas to Skaņupi dūņām sajauca?
Dāvids sajauca, pāditi gūdams. 1.

Daudz mazu pēdiņu upites malâ;
Tās mazu bērniņu notekaļatas. 1155.

Daudz mazu pēdiņu Tirupes malâ;
Tee mazi bērniņi notekaņajši. 1.

Leeli bērni brīnijās,
Kur pādite radijās:
No debess nolaidās
Ar sudraba ķērditem,
Ar sudraba ķērditem
Eekš sudraba šūpulišа. 1156.

No debesu nosalaižu
Ar sudraba virvitem
Miļas Māras šūpulî
Māmuliņas klēpitî. 1.

Nezinat nezinaju,
Kur pādite gadijās:
No Deeviņa nolaidās
Sudrabiņa kēditem. 2.

Es redzeju putna spalvu
Apakš mazas abelites;
Ta nebija putna spalva,
Ta bij maza meitenite. 1158.

Es atradu skaidreenē
Mazu, mazu kukainiti;
Es eetinu palagâ,
Izaudzeju arajiņu. 1159.

Tamlīdzigi atrod gan skaidreenā, gan mēsleenā, gan smiltiņâs, vaj mazu vabolīti, vaguliņu, vambulīti, vaj mazu, mazu bambalīti, vaj mazu berniņu u. t. pr. Arī jautā: Kur tee dzima, auga stalltee vīri, kur bērēe kumeliņi? un atbild: stalti, gudri, stipri vīri, daiļi, skaisti puiši un kaŗa vīrs dzima, auga pirtī un stallī bēri, labi kumeliņi. Bet ir intresanti, ka še no vācu parunas, ka mazus bernus atnes svetputns, stārķis, sterks, še nav ne vests. Še vel dzeed īsti latviski:

Smuks puisitis, baltas acis,
Gulej' ceļa maliņā;
Eesim, meitas, pacelsim,
Bus mums maizes arajiņš. 1167.3

Feb: Smuks pujsitis, baltu vaigu,
Gul celiņa maliņā,
Pacelsim mēs, māsiņas,
Bus mums meežu arajiņš. 4.

10. Dēls, vaj meita? Tēvam vaj mātei palīgs.

Tēvs ar māti sabāras,
Pirtij malku skaldidami:
Tēvs gribeja arajiņu,
Māte govu slaucejiņu. 1168.

Visu gaŗu vasariņu
Tēvs ar māti eenaidâ:
Tēvs grib seena plāvejiņa,
Māte seena grabejiņas. 7.

Mīļa Māŗa preecajas,
Dzird meitiņas peedzimstam:
Kur meitiņas puškojas,
Tur pameta dzīves (dzijas) galu. 1171.

Mēslu bāba preecajas,
Meitiņām peedzimot:
Kur adija, kur rakstija,
Tur palika dzīpariņi. 1.

Vecainite Deevu ludza,
Lai aug meitas māmiņai:
Kur adija, kur rakstija,
Tur nokrita dzīpariņš. 2.

Ir kaķitis Deevu ludza,
Meitiņai peedzimstot:
Ees meitiņa govu slaukt,
Dos ķipiti ja-izlaiza. 1172.

11. Kad un kur dzimis? Kads ceramis eespaids uz bernu?

Es peedzimu svetrītâi,
Ļaudim darbu nekaveju;
Mīļu Māŗu, to kaveju,
Tā netapa baznicâi. 1183.

Ko var ļaudis man darīt,
Ko manam kumeļam:
Pats es dzimu peektu rītu,[1]
Kumeļš peektu vakariņu. 1184.

---

1) Peektdeena bija senlatveešu svetdeena; peektvakaru svineja vel visjaunakā laikā.

Laime, laime tam dēlami,
Tas peedzima Laimes deenu:
Vilņeem auga meeži, rudzi,
Bogām[1] bēri kumeliņi. 1185.

Preeka deenā es peedzimu
Savai vecai māmuļitei:
Istabā bungas sita,
Namā pūta stabulites. 1187.

Ligsmu deenu es peedzimu
Savai baltai māmuļitei:
Laukā dūdas, namā bungas,
Istabāji stebulites. 1.

Es peedzimu māmiņai,
Kad dzeedaja lakstigala:
Netrūkst dzeesmu man dzeedot,
Ne valodu runajot. 1188.

Es peedzimu māmiņai
Pašā zeedu laiciņā,
Pati augu kā leepiņa,
Kā eeviņa nozeedeju. 1189.

Es peedzimu māmiņai
Vizbulišu laiciņā;
Kad izaugu leela meita,
Sauca mani Vizbuliti. 1190.

Launadzite man māsiņa,
Ta peedzima launagā.
Deevs dod tai leelai augt,
Bus launaga nesejiņa. 1181.

Launadzite mūs māsiņa,
Launagā peedzimuse;
Tai sajāja trejas tautas,
Visas trejas launagā. 1182.

Līdzā dzimu, līdzā augu
Ar baltaju aboliņu,
Līdza veena nevareju
Ar abolu nozeedet. 1191.

Reizē dzimu, reizē augu
Ar baltaju aboliņu;
Aboliņš nozeedeja,
Es vel augu augumā. 1.

Ko, deliņi, tu dabuji,
Sebu dzimis māmiņai?
Visi tēva ozoliņi
Pirmajeem dēliņeem. 1195.

Silta saule man dzemot,
Labs mūžiņš dzivojot:
Simtu govu laidarā
Deviņām slauktuvem. 1180.

Laime, laime tam dēlam,
Kas peedzima saulitē,
Tam Laimiņa grožus vija,
Sudrabā mercedama. 1176.

Laime, laime tam delam,
Kas pedzima saulitē,
Tam Laimiņa peešus kala,
Sudrabā mercedama. 4.

Laime, laime tai meitai,
Kas peedzima saulitē,
Tai Laimiņa saktas leja,
Sudrabā mercedama. 5.

Laime, laime tam dēlam
Kas peedzima saulitē;
Rauro verši tam arot,
Zveedz kumeli ecejot. 1177.

Es peedzimu māmiņai
Vizbulišu krūmiņā;
Kad izaugu leela meita,
Visi sauca Vizbuliti. 1190, 2.

Es peedzimu saulitē,
Visbulišu plaviņā;
Es izaugu leela meita,
Sauca mani Vizbuliti. 3.

---

[1] Boga = bogs ir bars, daudzums.

Es peedzimu māmiņai
Pavasarâ vizbuļôs;
Ja nevaid cita varda,
Saucat mani Vizbuliti. 1.

Es peedzimu māmiņai
Vizbulišu laiciņâ,
Es izaugu māmiņai
'Kā dzeltenis vizbulitis. 4.

Māte mani aukledama
Eesveeduse vizbuļôs;
Es izaugu leela meita,
Kā vizbulis vizuļoju. 5.

Māte mani aukledama
Eemētuse vizbuļôs:
Puiši mani tā mīleja,
Kā dzeltenu vizbuliti. 6.

Es peedzimu māmiņai,
Rožu darzu ravejot;
Man ectina māmuliņa
Veenā rožu lapiņā. 1192.

Es peedzimu māmiņai
Laukâ rudzu rugajâi;
Kuras tautas mani grib,
Lai jāj rudzu rugajâi. 1193.

Kalab manim balta galva?
Zeemu dzimis zeemelî.
Kalab manim daudz valodu?
Tirgus deenu kristijuši. 1194.

Aiz ko manim plata galva?
Es peedzimu vējputnē.
Aiz ko manim daudz valodu?
Tirga deenâ nokristija. 1.

12. Laima un Dekla mūža licejas.

Gaiša, gaiša uguns deg
Tumšajâ kaktiņâ:
Tur Laimiņa mūžu raksta
Mazajam bērniņam. 1196.

Laime mana māmulite,
Es Laimites meita biju;
Kadu mūžu gribejos,
Tadu pate paņemos.[1] 1198.

Leec Laimiņa, man mūžiņu,
Leec leepâ, abelē:
Kā leepai man izaugt,
Kā ābelei nozeedet. 1199.

Dekle manu mūžu lēma,
Kalniņā stāvedama.
Lem, Deklite, labu mūžu,
Lai es gauži neraudaju. 1200.

Dekla manim mūžu kāra,
Māte manim šūpuliti;
Kar, Deklin, veeglu mūžu,
Māte, veeglu šūpuliti. 1203.

Šūpā māte, lolo māte,
Mūža mana nezinaja;
Dekle mūžu gan zinaja,
Māmiņai nesacija. 1204.

Leec, Laimiņa, man mūžiņu
Veeglu, veeglu, kuplu, kuplu:
Apeniša veeglumiņu,
Bērza slotas kuplumiņu. 1207.

Šuj, Laimiņa, man kresliņu
Sudrabiņa sloksnitem;
Pašuvusi noleec man
Labajâi veetiņâ. 1208.

Tais' Laimin, man veetiņu
No smalkâmi cisiņam;
Vari pate atagult
Savôs zīda palagôs. 1209.

Tu, Laimiņa, laidejiņa,
Tu, mūdiņa licejiņa,
Kad neliki laba mūža,
Leec man ilgi nedzivot. 1210.

1) Katrs ir savas laimes kalejs; paša krūtis mirdz paša laimes zvaigznes.

Leec, Laimiņ, man mūžiņu,
Kadu pate gribedama;
Ja leec labu, tad leec ilgu,
Ja ne labu, tad leec īsu. 1211.

Deevam deena aizgājuse
Ar Laimiti runajot:
Deevs solija lētu mūžu,
Saule[1] ilgu dzivošanu. 1212.

Dekle manu mūžu kāra,
Trīs kreslôs sededama.
Sēdi, Dekle, veenu kreslu,
Kar man veenu labu mūžu. 1216.

Sed Laimiņa divus kreslus,
Grib man likt div' mūžiņi.
Sēdi, Laime, veenu kreslu,
Leec man labu veenu mūžu. 3.

Dekla, Dekla, Laima, Laima,
Jūs veenadi nedarat:
Citam darat visai labi,
Citu žēli rūdinat. 1218,2.

Veenas mātes seevās bērniņi,
Ne viseem veena laime;
Ne tee visi mazgajās
Veenā laimes ūdenī. 1224.

Laime gāja ar Nelaimi
Pa veenāmi laipiņām;
Ej, Laimiņa, tu papreekšu,
Grūd Nelaimi ūdenī. 1219.

Laima sēd kalniņā,
Nelaimite lejiņā.
Sveed, Laimiņa, Nelaimei
Ar akmeni mugurā.

Laime sēd kalniņā,
Laime sēd raudadama;
Nelaimite lejiņā,
Nelaimite smaididama.
Nem, tētiņ, akmentiņu,
Sveed Nelaimei mugurā,
Lai Laimite izsmejas,
Lai Nelaime izraudas. 1.

Svetās meitas, ne māsiņas,
Ko tik agri šķeterejat?
– Tev Deeviņis brāli deva,
Tam mūžiņu nolēmam;
Aptinam linu dzijas
Krustšķersam rociņai,
Nolēmam cilināt
Spožu kaŗa zobentiņu,
Spožu kaŗa zobentiņu
Tēva zemi apsargat. 1226.

Kalna galā Dekle raud,
Birst asaras lejiņâi:
Lejā dzima zeltainite,
Kas vaiņagu kājām mīt. 1225.

13. Apcere par seevu raizem grūtneecibâ un radibâs; jaunâ seeva vecu seevu kastā.

Neticeju māmuliņu
Sūru deenu redzejušu;
Nu es ticu māmuliņu,
Nu es pate ceraudziju. 1227.

Jūs, māsiņas, nezinat,
Kada bija Laimes pirts:
Ir matiņi izsapina,[2]
Laimes pirtī perotees. 1228.

Sakas meitas grūt' esot,
Rudzu seeku samaļot;
Atradās vel grūtaki,
Kad sēs Laimes pirtiņā. 1229.

Sak' meitiņa grūtas deenas,
Seeku rudzu samaļot;
Kad staigatu Māras pirti,
Tad sacitu vel grūtaki. 1.

Sak' meitiņa grūtredzejse,
Rudzu seeku samaluse,
Tad, meitiņ, grūtredzesi,
Kad sedesi Māras kreslu,
Kad sedesi Māŗas kreslu,
Kad novilksi sveedru kreklu. 2.

---

1) Ja jalasa Laime. — 2) Saprotamaki butu: izpinās.

Es neņemtu seevas deenas,
Kad atrastu ceļmalā:
Deeviņš seevas dvēselīti
Nēzdogā vēcinaja. 1232.

Es neņemtu seevas zeedu
Ne savā rociņā:
Es negribu seeva būt
Ne savā mūžiņā. 1233.

Deeviņ, tavu padomiņu
Laimiņ, tavu likumiņu!
Meita biju, seeva tiku,
No seeviņas māmuliņa. 1235.

Vīri, seevas nerājat
Grūtajās deeniņās;
Daža deena seeviņām
Ne ēdama, ne dzerama. 1240.

Kas godīgs tēva dēls,
Paceļ kreslu līgavai:
Līgaviņa peekususe,
Laimas pirtī pērdamās. 1246.

Kur, māsiņ, tavs speciņš,
Tavs pirmais daiļumiņš?
Pirtiņā palāvē
Pa slotiņu lapiņām. 1247.

Kur, māsiņ, tev palika
Skaistumiņš, daiļumiņš?
Pee tautām aizcoplē,[1]
Mīkstajās cisiņās. 1248.

Kur palika māsiņai
Smukumiņš, skaistumiņš?
Tautu dēla aizkrasnē
Aboliņa cisiņās. 1.

Jauna gāju tautiņās,
Negribeju veca tapt;
Nāk Laimiņa, eesklideju
Vecas seevas pēdiņâi. 1249.

Gana jauna es apavu
Mātes kurpes kājiņās;
Līdza Laima līdzinaja
Ar vecām seeviņām. 1250.

Sarkanota saule lēca,
Bāla tapa tecedama;
Jauna gāju tautiņâsi,
Veca tapu dzīvodama. 1251.

Tautoets mani jaunu ņēma,
Solij' jaunu paglabat;
Ij gadiņa negaidija,
Kad par vecu pataisija. 1252.

Ai, tauteeti, ai, tauteeti,
Tava vaina, tava vaina:
Tu paņēmi mani jaunu,
Tu par vecu padariji. 1253.

III. Radzibas.

Jūdz', tauteeti, kumeliņu,
Brauksim serst brālišos:
Saule vesti atsutija,
Jauni radi brālišos. 1257.

Man zīlite vesti nesa,
Jauni radi bāliņos;
Es nestilu[2] negājusi,
K'seešu maizes nenesusi. 1259.

Pirtičas, pirtičas!
Ej, māmiņa, kaimiņos;
Vaj bus dēlus, vaj bus meitas
Vecā mate atnesuse. 1261.

Pern atvesta vedekliņa,
Šogad nāca panākšneeki.
Vaj jūs akli, neredzat,
Nu janāk krustabās. 1262.

Upile teceja zeediņi bira:
Nāk mana tēvmāsa ar kukulīti. 1263.

Es preeciņu peevareju,
Brāļa duru daredama,
Atraduse bāliņam
Jaunu kārtu šūpuliti. 1264.

Es nebiju brāļōs bijsi
Pērnajo bijumiņu;
Nu atnācu, un atradu
Jaunu kārtu šūpuliti. 1265.

Es redzeju kaimiņōs,
Seevas tek rindiņā:
Ja bus man Deevs vēlejis,
Es dabušu krusta bernu. 1266.

IV. Pirtiņas.

Kas žagarus brikšķinaja
Pirtes ceļa maliņā?
Mīļa Māŗa brikšķinaja,
Pādei pirti kurinaja. 1268.

Balta māsa pirti kūra
Baltajam bāliņam:
Leepu slotiņ' i saseja,
Peena gariņ' i paleja. 1269.

Ozols čaukst, ozols caukst,
Kas ozolu caukstinaja?
Krustatēvs, krustamāte
Krustdēlam slotu greež. 1270.

Kas tur vilks čaukstinaja
Smalku bērzu birstiņā?
Krustatēvs, krustumāte
Krustmeitai slotu lauž. 1270,1.

Mazs, mazs ēķitis pirtes pakaļâi;
Tur teku pādei ūdeni smelt. 1272.

Mazs, mazs bērziņš pirtes pakaļâi;
Tur teku pāditei slotiņu greest. 1273.

Vai, māmiņa, vai, māmiņa,
Kadu slotu mani pēra!
Man veenai grūts mūžiņš
Par visām māsiņām. 1274.

Mani māmiņa pirtī pēra,
Paltī smēla ūdentiņ:
Vaj, māmiņa tev nebija
Tekošā upītē. 1275.

Ta, māmiņa, tava vaina,
Kad es ļaužu valodās:
Kam mazgaji mani mazu
Neskaidrâi ūdenī. 1276.

Mani māmiņa mazu pēra,
Planckā smēla ūdentiņu;
Es uzaugu ķeizaram
Karodziņa nesejiņš.[1] 1277.

Perees, mana nevardite;
Kas vardiņu tev uzlika?
Māmuliņa ne-uzlika,
Mani mazu mazgadama. 1278.

Ak tu Deeva nosodits,
Ko moc' mazu dvēselit'?
Uz akmeņa bernu pēra,
Ūdnē slotu slapinaja. 1279.

Ko tur pēra, ko tur pēra
Mīļas Māŗas pirtiņā?
Ilzi pēra mīļa Māŗa,
Veselibas gribedama.[2] 1280.

Paldees saku tētiņam
Par pirtiņas kūrumiņu!
Nu es varu šo naksniņu
Saldu meegu nogulet. 1281.

V. Krustibas.

1. Aicina kūmās, Krustibu svetritu sanāk lūgtās kūmas.

Vāķatees jus, kūmiņas,
Pa visām maliņām;
Kā tēviņis jūs savāka
Pa deviņi novadiņi. 1282.

Veena kūma kalniņā
Otra kūma lejiņā,
Man noplisa šūtas kurpes,
Kūmu starpu staigajot. 1283.

---

1) Šī dzeesmiņa gan jaunakā laika ražojums. — 2) [illegible] „Mātes vardi".

Ta tēviņa kalniņā
Treji vārti sudraboti:
Pa vieneem Deevs eebrauca,
Pa otreem mīļa Māra,
Pa trešeem es atbraucu
Pādi vest baznīcā." 1284.

Neet mana krusta māte
Pa leelo tīrumiņu,
Skaista balta villainīte,
Zelta puķe rociņā. 3.

No tāleenes es pazinu,
Kur nāk mana krusta māte:
Zelta kronis galviņā,
Zelta roze rociņā. 5.

Kas tur spīd, kas tur mirdz
Viņa kalna galiņā?
Tur nāk mana krusta māte,
Kā eeviņa zeedēdama,
Kā eeviņa zeedēdama,
Kā saulīte mirdzēdama. 7.

A Deeviņu, ā Deeviņu,
Brālīts mani godināja:
Pirmo reizi kūmās lūdza,
Leek manai vārdiņai.
Kad es eešu tautiņās,
Es brālīti godināšu:
Es brālīti sēdināšu
Tautu galda galiņāi. 1287.

Ceļu mīru, dubļus bridu,
Krustdeliņa pelnīdama:
Bus viņā saulītē
Man kājiņu avējiņš. 1289.

Kūmām man ja-eet bij,
Kūmām mani aicināja;
Dārgi bija kūmas vārdi,
Neleedzos negājis. 1294.

Kūma kūmu aicināja:
Nāc, kūmiņa, alus dzert,
Nāc, kūmiņa, alus dzert,
Nāc pādītes daudzināt. 1290.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Viņa lauka galiņā?
Tur nāk mana krusta māte
Zelta roze rociņā. 1286.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Caur zaļo preedulāju?
Tur nāk mana krusta māte,
Zelta puķe rociņā. 1.

Kas tur nāca par tīrumu,
Puķu zeedi rociņā?
Ta bij mana krusta māte,
Abel' zeedi rociņā. 4.

Kas tur nāca čabēdama?
Kas needrītes brakšķināja?
Ta bij mana krusta māte,
Zelta puķes rociņā. 6.

Mārša mani aicināja;
Nāc, kūmiņa, alus dzert!
Kūmām eešu, neleegšos,
Kūmām dārgi meelastiņi:
Tēviņ' galā pādenam,
Meestiņš, alus kūmiņām. 1293,4.

Māsiņ mana mīļākaja
Mani mīļi gaidījusi:
Zeedeem plānu kaisījusi,
Saldu alu brūvējusi. 1288.

Mani mīļi bāleliņi
Mani mīļi aicināja:
Brūvē saldu alutiņu,
Mētrām kaisa istabiņu. 1.

Es nenāktu šī vietā,
Kaut man vēsti nesūtītu:
Jau vakar, aizvakar
Kūmām vēsti atsūtīja. 1297.

Kūmās gāju, neleedzos,
Sava brāļa berniņam:
Tas man bija leels godiņš,
Kad pādīte pretim tek. 1295.

Kūma kūmu aicināja:
Nāc, kūmiņi, alus dzert!
Eeš', kūmiņ, neleegšos,
Mazgā baltus bikerišus. 1291.

288.

Kūma kūmu aicinaja:
Nāc, kūmiņa, alu dzert!
Tev tas alus, man ta kanna, –
Bus lustiga dzīvošana. 1292.

Ņemat mani kūmibās,
Man šķirās, man vedās;
Ne man klupa kumeliņis,
Ne man juka valodiņa. 1306.

Kūmām eešu, neleegšos,
Kūmām mani aicinaja,
Kūmu galdē izrakstiti
Vanadziņa nadziņeem. 1293.

Tadam bija kūmās eet,
Kas vareja izlenceet;
Sveti bija kūņu taki,
Darga pādes dvēselite. 1303.

Kūmu dēļ, radu dēļ
Pār upiti laipu metu;
Es nemestu maršu dēļ,
Nei to savu bāleliņu. 1298.

Komu dēļ, draugu dēļ
Par upiti laipu metu,
Lai kājiņas ne-apmirku,
Tumšu nakti staigajot. 1299.

Ai jel manu dižu radu,
Ik svetdeenas kūmiņās!
Manas baltas villainites
Sasavela tūbiņā. 1300.

Māsiņ' mani kūmām ņēma,
Varda mana negribeja.
Kam, māsiņa, kūmām ņēmi,
Kad vardiņa negribeji? 1301.

Man putriņu vārijot,
Krīt dzirksteles klepitē:
Tā saņēmu es pādili
Negaidote, necerote. 1302.

Labus veen, labus veen
Kūmiņās salūguši:
Ne no cita maizes ņēma,
Ne zirdziņu pavasar. 1305.

Lasitus ļautinus kūmām ņēmu,
Kas var uguni saujā nest. 1304.

Sen bija kūmām kūmotees,
Sen pāde sedeja sudraba kreslā. 1296.

2. Kūmu rīkošanās, kūmās ejot, simboliski līdzekļi un zīmes.

Negulēju to naksniņu,
Kad es gāju kūmiņās:
Puškoj' savas vilnanites,
Baroj' savus kumeliņus;
Puškoj' savas vilnanites
Siku roža dārziņā,
Baroj' savus kumeliņus
Balt' dabola kalniņā. 1307.

Judzu zirgu, mēru kveešus
Kapinaju izkaptites:
Lai pādenis knašs puisitis,
Labs maizites arajinis. 1308.

Kad kūmāsi redzijosi,
Es darbiņa nedzeevaju:
Sudrabiņus spožinaju,
Villainites balinaju. 1309.

Es šodeen uzsasedzu
Leelu rakstu villaniti:
Lai aug mana krustmeitiņa
Leelu rakstu rakstitaja,
Leelu rakstu rakstitaja,
Grāmatiņas lasitaja. 1312.

Man kūmāsi taisotees,
Skudra ceļu pārtecēja.
Pavaicaju māmiņai,
Vaj bus eeti, vaj ne-eeti.
— Ej, meitiņa, nebēdā,
Skudra tekā laiviņā (3). 1326,5.

Es šķitos šodeeniņ
Nesegt savu villanišu,
Laime (v. Deevs) deva krusta meitu (dēlu),
Sedžu pašu labako. 1311.

Es šodeen izcilaju
Visas savas villainites:
Lai aug manai krustmeitai
Baltas aitas kūtiņā. 1313.

Kūmām eedama pus-sagšas sedzu,
Lai mana pādite pusgadu staigā. 1314.

Kūmâs eedama pakupli ģērbos,
Lai mana pādite pakupli aug. 1316.

Kūmām eedama trejadi ģērbos,
Lai manai pāditei trejadas avis:
Strupause, garause, sprogainite. 1317 1.

Negāju neskaista kūmiņâs,
Eelecu pūrā, izlecu skaista,
Tad gāju brāļam kumiņâs. 1320.

Kūmām eedama kažoku vilku,
Lai auga pādei sprogainas aitas. 1318.

Kumâs eedama (-ms) kažoku vilku,
Lai auga pādei sprogaini mati. 1319.

Šodeeniņu apsaavu
Vasku kurpes kājiņā:
Lai aug mana krustmeitiņa
Dzelteneem matiņeem. 1321.

Man ejot kūmiņâs,
Skudra ceļu pārteceja;
Deevs dod pādei tik gosniņu,
Cik skudriņu pūzniti. 1326.

Kūmâs eedama netapinaju,
Lai mana pādite netapinaja. 1322.

Kūmām eedama dālderus miju;
Deevs dod pādam dukatus mit. 1323.

Kūmām eedama puškaini pinu,
Lai mana pādite kā puķe auga. 1325.

Kūmâs eedama roziti stādu,
Lai mana pādite kā roze zeed. 1324.

3. Jūdz pādes vedamos zirgus.

Celees agri, staļļa puisi,
Sukā krusta kumeliņu,
Lai vareji līdz pusdeenas
Krusta pili izstaigat. 1327.

Es šķitos šodeeniņ
Nejūgt laba kumeliņa;
Deeviņš deva krustu dēlu (meitu),
Aizajudzu dancotaju. 1328.

Es savai pāditei
Oša loku leedinašu,
Osa loku leedinašu
Vaska grožus rišinašu. 1330.

Ne kumeļa negrožoju,
Ka rociņas nemazgaju;
Kad rociņas nomazgaju,
Tad grožoja kumeliņu. 1331.

Vakar bēri peldinaju
Sudrabiņa rasiņâ;
Šodeen braucu baznicā,
Pādei vardu mekledams. 1332.

Bij manam kumeļam
Zvaigžņu deķis mugurâ;
Tas bij labs svētu ritu
Pādei braukt baznicā. 1334.

Kūmām eedama tris zirgeem braucu;
Deevs dod pāditei sešeem braukt. 1329.

Tris āķeem kaldinu savu kumeliņu;
Tas veegli, jau labi pāditi veda. 1333.

Kam tee zirgi, kam tee rati
Pee māmiņas nama durwu ?
Deeva zirgi, Laimes rati,
Pādes vest baznicā. 1338.

Ne-augat, sīki karkli,
Kūmu ceļa maliņâi:
Grib kūmiņas daili braukt,
Grozit savus kumeliņus. 1339.

4. Ģerbj un tista pādi, un ved pee kristibas.

Celees, pādite, actiņu mazgat;
Laimiņa eenesa skaidr' udentiņu,
Zeltits dveelis, actiņu slaucit. Bz.

Celees, pādite, actiņu mazgat;
Deeviņš eenesa skaidr' udentiņu,
Mīļa Māŗa eenesa zeltitu dveeli. 1340.

Celees, pādite, actiņas mazgat;
Mīļa Māŗa eenesa skaidru ūdentiņu,
Deeva dēls eenesa zeltitu dveeli. 1.

Celees, pādite, actiņu mazgat;
Māriņa eenesa skaidr' ūdentiņu,
Zeltits dveelis actiņu slaucit. 2.

Šuj, māmiņa, man krekliņu
Deviņām vīlitem;
Devitā vīlitē
Leec man gudru padomiņu. 1341.

Sadomnīce, sagādnice
Mana veca māmuliņa:
Man krekliņu pašuvusi
No deviņi gabaliņi. 1342.

Pirmajam berniņam
Rakstidama kreklu šuvu;
Jau otram, jau trešam
J vīlet nevileju. 1343.

Pirmajami berniņami
Slēžu kreklu šūdinaju;
Otrajam, trešajam
Ogļu maišels muguŗâi. 1.

Krusta tēvs, krusta māte,
Neseet mani pee krustiņa!
Man' gribeja tēvs, māmiņa
Bez vārdiņa audzinat. 1344.

Tēva dēļ, mātes dēļ
Bez vardiņa dzīvotum;
Krusta tēvs, krusta māte
Par naudiņu vārdu pirka. 1345.

Krusta māt', krusta māt',
Izcel mani saulitē;
Deevs man dos leelai augt,
Es tev ogu palasišu. 1346.

Gana man māte mīļa,
Vel jo mīļa krusta māte:
Ta pee krusta patureja,
Ta vadija ļautiņâs. 1347.

Krusta mātei peedereja
Ar pāditi līdzā eet;
Kur atrada eevu zeedus,
Aptuceja kumeliņu,
Appuškoja sav' pāditi
Ar eeviņas zeediņeem. 1348.

Neraudees tu, celiņ,
Es tev' bušu appuškot,
Es tev likšu vaŗa naudu,
Ar sarkanu dzipariņu. 1357.

Kur manis sudraba ormanitis?
Es pate zeltita nesejiņa. 1352.

Teci rikšus, kumeliņu,
Auksts vējiņis gauži pūš;
Apakš raibas villainites
Maza, maza dvēselite. 1354.

Ai, ludzama Vēja māte,
Valdi savas kalponites,
Man janese baznicâ
Maza, maza dvēselite. 1350.

Sneedziņš sniga, putineja,
Es ar pādi baznicâ.
Ļaudim gregnu drānu žēl,
Man žēl pādes dvēselites. 1351.

Dod', māmiņa, villainiti,
Kur pāditi man eetit;
Kutris manis kumeliņis
Nevar rikšus tecinat. 1349.

Ai, pādite, sīka maza,
Ectaceija ezlīvenā;
Iznes mama bērza rīksti,
Kumeliņu dzīzinat. 1355.

Es pādīti vizināju
Pa sklidenu ezariņu:
Izkrit mana kūmu nauda,
Baznīckunga kukulītis. 1356.

Kalabade swētu rītu
Pulkeem jāja bāleliņi?
Veena maza dvēselīte
Apakš baltas villainītes. 1357.

Neba leelas leetas dēļ
Pulciņš jāja bāleliņu:
Sīka maza dvēselīte
Baltajōs nēzdaugōs. 1.

5. Māņi, bērnu kristot.

Ko raudāji man, pādite,
Baznīcā eenesot?
Vai vārdiņis tev netika,
Vai netika nesējiņa?
— Man vārdiņis gan patika,
Nepatika nesējiņa. 1358.

Ko, pādite, tu čūkstēji,
Kājgalī gulēdams?
Vai vārdiņš tev netika,
Vai netika nesējinis?
Man vārdiņis gan patika,
Nesējiņis nepatika. 3.

Es pādīti turēdama
Visu labu apcerēju,
Lai ta auga skaidra meita,
Visa darba darītāja. 1360.

Krusta mātes vaine bij,
Ka pādite nestaigāja:
Kam kājiņas ne-atlaida,
No krustiņa atstādama. 1361.

Uz kristībām mājās leekas zīmejamees sekošee pantiņi:

Kas taku nomina upītes lejā?
Leepiņa (Auseklis) nomina, vārdiņu smeļot,
Pāditei kausiņā nezdamis mājās.
Kur lika Leepiņa (Auseklis) ūdeņa kausu?
Pādiņu mazgāja, vārdiņu teicot. 1362.

6. Kūmas pārbrauc no baznīcas; mājeneeki sagaida ar dzeesmām.

Gaidi, gaidi, māmulīte,
Pārbrauks tavi gaidamee:
Pārbrauks meita ar vārdiņu
Ar visāmi kūmiņāmi. 1363.

Ko, tētiņ, tu gaidīji
Pee vārteem stāvēdams?
Gaidu sava māļa bērna
Ar vārdiņu pārnākot. 1.

Kas tur nāca no baznīcas?
Visi meži locījās.
Ta bērniņa vārdiņš nāca,
Ko šodeen krustījām. 1364.

Tec, Andrej, atver vārtus,
Late braucu sētiņā;
Late braucu sētiņā
Ar savām kūmiņām. 1365.

Kur ļautiņi jūs bijāt ?
— Mēs bijām baznicā,
Krusta bērnu meklētees,
Preti krustu zvēretees. 1366.

Kur, ļautiņi, jūs bijāt ?
Kur šodeen staigajat ?
— Bijām Māŗas baznicā
Pādim vārdu meklejam. 1367.

Kur, kūmiņas, braukajati
Nosvīdušis kumeliņis ?
— Braukajami baznicā,
Pādei vārda meklēdami.
Dabujami pādei vardu
Ceenigtēva grāmatâi,
Ceenigtēva grāmatâi
Devitâi nodalâ,
Devitâi nodalâ
Desmitâi lapiņâ. 1368.

Kur, kūmiņas jādijāt
Nosvīdušus kumeliņus ?
Bijām Deeva baznicā,
Pādei vārdu meklejam.
Atradāmi pādei vardu
Baznickunga grāmatâ
Devitâi lapiņâ
Desmitâi pantiņâ. 1

Šorit muti nomazgaju
Rakstitāja glāziņâ:
Šorit pādei vārdu jēmu
Rakstitāja gramatâ. 1369.

Šorit muti nomazgaju
Rakstitâi glāziņâi:
Pāde vārdu dabujuse
Rakstâi grāmatâi. 1.

Šorit acis nomazgaju
Rakstitā glāzitē:
Nu eelika par pāditi
Rakstitā grāmatā. 3.

Man šodeen māmuliņa
Bez vardiņa izstolleja;
Gan mēs tālu staigajām,
Kamer vārdu dabujām. 1370.

Kreeveniņu, Leiteniņu [1]
Eemetām ūdenî,
Savu baltu bāleniņu
Eecelām laiviņâ. 1371.

Kreevaniņus, Leitaniņus [1])
Sametam Daugavâ,
Savus baltus brāleliņus
Jemam zeedu laiviņâ. 1.

Kur kūmiņas kavejās,
Ka tik drīz nepārbrauc ?
Aiz kalniņa kavejās,
Pādei vārdu meklēdamas. 1372.

Ko, kūmiņas, jūs dalāt
Aiz kalniņa lejiņâ
— Mēs dalām pādes vardu
Veena otrai nedodamas. 2.

Saņemeet Kaču kūmu,
Miķeliti krustdeliņu !
— Kača kūma peedzeruse,
Miķeliti izmetuse. 1374.

Anna kūma peedzeruse,
Izsveeduse pādeniņu;
Izsveeduse pādeniņu,
Parnes melnu jēra ādu. 1375.

Sed kūmiņas noskumušas,
Vaj bus pāde izkrituse ?
Ja bus pāde izkrituse,
Taps kūmiņas metinatas,
Taps kūmiņas metinatas
Ar veccem daldereem. 1377.

Kūmas sed noskumušas,
Vaj bus pāde izkrituse,
Vaj bus pāde izkrituse
No kažoka peedurknites,
No kažoka peedurknites
Pa mēsleem teccdama ? 1.

---

1) Tee nekrustiti berni. Sk. Latv. dainas.

Ko, komiņi, darīsim?
Lapsa pādi iznesuse.
Sametam pa grašam,
Pirksim pēdu dzinējiņu. 1378.

Šķersu kūmas aizskrējušas,
Nesatika mācītāja;
Grīslajā ieskrējušas,
Grīslā bērnu nokrustīja. 1379.

Kūmas, kūmas, meklējot,
Lapsa pādi pazaguse.
Ta nebija lauka lapsa,
Ta bij veco māmulīte. 5.

Ko mēs, kūmas darīsim,
Mācītāja nedabūjši?
Braucsim, kūmas, grīslajā
Krustīsami paši pādi. 1.

Ai, Andrejs, dižais kūma,
Manu pādi nosaldēja!
Vaj rociņu tev nebija
Kumeliņu budināt. 1380.

7. Saņem un apkopj kūmu zirgus.

Kurš kūmu kumeliš pa preekšu skreja,
Tam leku pāpreekši auziņas bērti. 1381.

Visu deenu Jēkabs pa preekšu brauca,
Greezdams pādīti savā vārdā. 1382.

Kuŗas kūmas kumeliņš
Ar kājiņu krustu meta?
Tās kūmiņas kumeliņš,
Ka vārdā selikām. 1383.

Ik pee pelces peebraucot,
Kumeliņis krustu meta,
Kumeliņis krustu meta
Ar pakaļas kājiņām. 1388.

Kas celiņu norakstīja
Sīkajām pēdiņām?
Ta Andreja kumeliņi,
Ko šodeen kristījām. 1384.

Kas to ceļu norakstīja
Līdz tai Bauskas baznīcaji?
Kumeliņis norakstīja,
Pādei vārdu meklējot. 3.

Kam tee bēri kumeliņi
Pa aploku spēlējās?
Ta Andreja kumeliņi,
Ko šodeen kristījām. 1385.

Kam tee tādi gani gana
Leela ceļa maliņā?
Tās Greetiņas gani gana,
Kuŗ šodeen kristījām. 1386.

Kas duņas sajauca upītes malā?
Kūmiņu kumeli, dzert gribēdami;
Cērt veenu, cērt otru (sc. kāju), lec duņas gaisā. 1387.

8. Nes pādi istabā un teic vārdu; – greež riņķi. – noleek bērnu gultā, dod mātei dāvanu.

Attaiseet duris, logus,
Laideet pādi istabā!
Ar govīmi, ar veršeemi,
Ar bēreemi kumeļeemi. 1389.

Lec, Deevis, papreekšu
Ar mīļu Māru;
Es lēkšu pakaļai
Ar savu pādi.

Deevs gāja papreekšu
Kūmaņi namā,
Māriņa rotaja
No pakaļenes. 1390.

Līdz gāju namā, līdz sāku runāt:
Lai mana pādīte pusgadā staigā,
Pusgadā staigā pa gadu runā. 1391.

Noteikšu namā pādiņas vārdu;
Istabā tur teikšu šūpoļa vietā. 1395.

Neteikšu, neteikšu, kas lellei vardā | Citi berni vaicaja, kas pādei vardā.
Šis vardā, tas vardā, – Miķelitis vardā. 1394. Neteikšu namā, teikšu istabā,
Namā neteikšu pārdites vardu, | Istabā, tur teikšu šūpoļa veetā. –
Teikšu, teikšu istabā šūpuļa veetā. 1395, 1. Pāditi aizveda, Jāniti pārveda. 4.

Greezeet ceļu, greezeet ceļu | Maksajeet man, berniņi,
Mazajam Jānišam! | Tad es teikšu lelles vardu;
Jānits nāca istabā, | Es negribu leelas maksas:
Leela varda dabujees. 1393. | Kreslu veen paceļam. 1396.

Citi berni vaicaja, kas lelles varda. Citi berni vaicaja, kas lellei vardā.
Ja sola šūpot, tad teikšu vardu. 1397. Lelliti aizvedu, Jānititi (Ceviņu...) pārvedu. 4
Drīz eimu namāi, drīz istabāi, | Lelliti aiznesa, Jāniti atnesa;
Drīz savai pāditei vardiņu teikšu. – Lelliti atstāje baznicā,
Lelliti nonesa, N.N. parnesa. 1399. Jāniti atnesa sētiņā.[1] 1400.

Paldees saku māmiņai, | Paldees devu māmiņai,
Ka Ceviņu vardu lika: | Ka ceviņu vardu deve:
Kad atnāca pavasaris, | Kad atnāce pavasars,
Visi līči balti zeed. 1403. | Visi ceļu daudzinaja. 1.

Lai Deevs soda tēv' ar māti, | Eima, kūmas, padancot
Kas man Kārli vardā lika: | Istabiņas vidiņā:
Kuŗa vārna purā skrēja, | Lai tas mūsu krusta berns
Ta tik Kārli daudzinaja. 1404. Drīz teceja kājiņām. 1405.

Atņemeet savu bernu, | Guli klusa, man' pādite,
Kas bija eedevuši; | Nu tev neeka nekaitēs:
Vaj es kada vaļeneece, | Šodeen tevi baznicā
Jūsu bernu auklētaja. 1407. | Trīs eņģeļi suminaja,
Guli, mana pādite, ar Jēzu Kristu, Trīs eņģeļi suminaja
Šodeen ļaunam atsacīju. 1409. | Baznickunga grāmatā. 1408.

Deeviņš manim palīdzeja | Māsiņ' pādi iznesaja
To celiņu izstaigat: | Apakš mēļas villainites;
Pārved' savu krustu bernu | Bāliņš pādi izvadaja
Pee tētiņa, māmuliņas. 1410. Ar bēreemi kumeļeem. 1411.

Šim pādite, tam pādite, | Šim pādite, tam pādite,
Man pādite peedereja: | Man pādite peedereja:
Es pāditi iznesaju | Visu deenu izguleja
Apakš baltu villainišu. 1412. Uz manāmi rociņām. 1.

Audzi leels, krustdēliņ, | Es šodeen tevis dēļ
Aiztec man, kur eedams: | Pee krustiņa zvērejos. 1413

---

[1] Vecmāte dzeed, berniņu saņemdama. Sk. Latv. d.

Nāc, māmiņa, atrā māmiņa,
Saņem mazu dāvaniņu:
Tu manai padei dosi
Pirmo maizes reecentiņu. 1414.

9. Kūmu meelasts.

a) Klāj galdu.

Velc, Laimiņa, zaļu zīdu
Cauri visu istabiņu,
Nu māmiņa galdu grīda
Pirmajai meitiņai. 1415.

Svētībiņa, gausibiņa,
Nāc pa logu istabā,
Nu māmiņa galdu klāja
Pirmajai meitiņai. 1416.

Sāta māte, gausa māte,
Nāc ar sātu istabā,
Nu māmiņa galdu klāja
Pirmajam dēliņam. 1416,1.

Svēti Deevs, gausiņ Deevs,
Nu māmiņa galdu grīda,
Nu māmiņa galdu grīda
Pirmajam dēliņam. 2.

Vis reizītes māmuliņa
Manis dēļ galdu klāja
Krustīdama, atšķirdama,
Tautiņās vadīdama. 1419.

Skaistu rakstu i redzoju
Mazajā krūzītē:
Nu dēliņš godu taisa
Pirmajam berniņam. 1417.

Balti bija kūmu galdi, –
Kur tee šķelti, kur nešķelti?
Vaj tee šķelti saulītē,
Vaj mēneša līkumā? 1421.

Dzeltens bija kūmu galds,
Kā ar vasku novaskots;
Bij vaskots, nevaskots, –
Vasar plests saulītē. 1422.

Šādi galdi, tādi galdi
Komu galdu nepanāca:
Komu galdi vaskeem sisti,
Klāti balteem linauteem. 1423.

Šādi galdi, tādi galdi
Komu galda nepanāca:
Komu galdi norakstīti
Vanadziņa nadziņeem. 1424.

Kalabad galdiņam
Līkas kājas nolīkušas?
Ar maizīti nolīkušas,
Ne ar zeltu, sudrabiņu. 1425.

Galdam kājas nolīkušas;
Kas tās līkas nolocīja?
To darīja tīra maize,
Mans brūvēts alutiņš. 142[illegible]

b) Kūmas sežas pee galda, atraida leekus ļaudis un peeaicina pasaju un vecmatē; berna māte nepeedalas pee meelasta.

Kūmas, kūmas, pee galdiņa,
Leeki ļaudis maliņā!
Bus kūmām aizmaksāt
Leeku ļaužu dzeruminu? 1427.

Oi, kūmiņas, oi, kūmiņas,
Veenu veetu, veenu veetu!
Kas veenai, tas visām
No baltās biķerītes. 1428.

Sedeet, kūmas, kūmu krēslōs,
Kūmu krēsli norakstīti,
Kūmi krēsli norakstīti
Vanadziņa nadziņeemi. 1429.

Sedeet beeži, kūmiņas
Neatstājeet starpas:
Lai auga pādītei
Raženi zobi. 1430.

Vecmāte dzeed, krustības eesākot. Sk. Latv. dainas.

Visi komi, visi komi,—
Kur ta pate nesejiņa?
Nesejiņa aizkrasnē
Circenišus lupinaja. 1431.

Dareet labi, ka.. darat,
Dareet labi nesejai:
Eedodeeti nesejai
Nevāritu vistas kāju. 1432.

Kūmas ēda, kumas dzera;—
Kur ta berna ķerejiņa?
Kur ta berna kērejiņa,
Cāļa gaļas ēdejiņa? 1433.

Ja tu laba, veca māte,
Nāc kūmiņu pulciņā;
Ja tu kada neružana,
Pašaujees pabenķē. 1434.

Veca māte želojas,
Pirtiņâs nedzeruse;
Nāc nu, kulba, nāc nu, baļva,
Sestees galda galiņā. 1435.

Seglo kazu, veca māte,
Jāj mežā putnu šaut;
Jaunas bija tavas kūmas,
Putna gaļas ēdejiņas. 1436.

Lugtas kūmas, lugtas kumas,
Tola lugta veca māte:
Kumas lugtas preecinā,
Veca māte bēdiņās. 1437.

Visas seevas aiz galdiņa,
Mana sed aizceplē;
Mana sed aizceplē,
Ar Laimiņu runadama. 1438.

c) Laima, Māŗa nāk krustibâs.—Campa(?)

Laimiņa laipoja pa jumta virsu,
Seeviņu godiņu klausidamâs:
Vaj tās ēda, vaj tās dzera,
Vaj Laimiņu peeminēja. 1440.

Laimiņa laipoja jumtu virsu;
Sit', jaunas seeviņas, ludzate eekšā. 1441.

Laima kāpa jumta virsu
Kūmu dzeesmu klausitees:
Vaj tee ēda, vaj tee dzēra,
Vaj ar Laimu peeminēja?[1] 1440,1.

Mīla Māŗa laipo pa jumta galu;
Eesim, seeviņas, lugsim eekšā.
Ko mēs mīļu Māŗu meelosim?
Dosim to pašu tīr' rudzu maizi,
Dosim to pašu meež' alutiņu. 1.

Pee durvim, pee logeem
Sveta Māŗa klausijās:
Te dzeŗ manas krustibiņas,
Vaj tee mani peemineja. 2.

Mīla Māŗa rotajāsi
Mūsu jumta virsiņâi.
Mīļa Māŗa mums jautaja,
Kadu dziŗu mēs dzeŗam;
Nāc eekšā, mīļa Māŗa,
Mēs dzeŗam kristibiņas. 1442.

Kas rib, kas branza gar istabiņu?
Sveta Māŗa ribeja, sveta Māŗa branzdeja.
Nāc, Māŗa, eekšā krustabu dzert. 1443.

Mīļa Māŗa dusmojas,
Ka neņēmu pirtiņâs.
Nāc, Māriņa, krustibâs,
Sedees galda galiņā. 1445.

Nāc, Māriņa, pata dzert
Maza berna kristibâs:
Tu pirmaja atneseja,
Tu pirmaja šūpotaja. 1444.

Kam, māmiņa, ne-eeludzi
Campu mīļi kūmibâsi?
Pate nāca ne-eelugta,
Man nolēma nešķiribu. 1446.

[1] Pee pazistamam paraugeem.

d) Uzdzer krustbernam laimes; vēlē pādei krust. tēva un krustmates dabu, turību un laimi.

Ko mēs laba uzdzersim
Tam jaunam pādenam?
Meeţu klēti, rudzu klēti,
Triju klēšu atslēdziņas. 1450.

Ko mēs laba solisam
Savam krusta berniņam?
Pilnu kūti govu, veršu,
Pilnu stalli kumeliņu. 1451.

Ko mēs laba vēlesim
Tai mazai pāditei? –
Vēlēs zeltu veen turet,
Sudrabiņu neecinat. 1452.

Dod, Deeviņ, pādei kūmiņas laimi
Draugam dot, ne draugu lugt,
Ar vecu sēkliņu zemiti sēt. 1447.

Dod, Deeviņ, kalnā kapt,
Ne no kalna lejiņā;
Dod, Deeviņ, otram dot,
Ne no otra mīļi lugt. 1448.

Mīļā Laimit, audzē berniņ:
Lai tas skaists, kā ozols,
Lai tas stipris, kā varmaka,
Lai tas dara māmiņai
Visu mūžu labumiņu. 1449.

Audzin, Deevis, to pāditi,
Ko šodeen kristijam,
Tadu leelu, tadu gudru,
Ka vardā solikam. 1453.

Audzi tada krusta meita,
Kā es pate krusta māte:
Gan garuma, gan resnuma,
Gan ir gudra padomiņa. 1454.

Audz, mana pādite, audz manā laimē,
Jem manu dabiņu, jem tikumiņu. 1455.

Audz, mana padite, audz laba tikuse,
Ņem manus, ņem tikumiņu;
Tikušu vajaga šai saulitē,
Aud sagšas, villaines, veloji balti.
Tikušas lūkoja bajara deli. 1.

Audz, mana pādite, audz labi tikuse,
Tikušas lūko bajaru deli. 1456.

Audz, mana krusta meita,
Kā es, tava krusta māte:
Ni kājiņas greizi speru,
Ni bārstiju valodiņas. 1458.

Audz, mana pādite, jem manu laimi,
No sētas vez sētu šķindama, rindama (?). 1459.
Novēlu pādētai visas savas laimes;
Deevs dos pāditei jo labu laimi. 1460.

Audzi tadis krustdēliņis,
Kadi tavi bāleliņi:
Nij bārās, nij kavās
Nij bij krogu dzerejiņi. 1461.

Ne-audz tads, krustdēliņ,
Kadi tavi krustu tēvi:
Visu krogu dzerajiņi.
Kumeliņu skrejejiņi. 1462.

e) Kūmu galda dzeesmas.

Ai, pādite sīka, maza,
Tavu gudru padomiņu:
Sacerejse ar māmiņu
Tadu līgsmu vakariņu. 1463.

Mūs' tētiņis ar māmiņu,
Tee bij mīļi dzīvojuši:
Nebut' mīļi dzīvojuši,
Nebut' veesu vakariņš. 1464.

Manis dēļ tēvs, māmiņa
Bruvē alu, cep maiziti;
Ļaudis eida, ļaudis dzera,
Es gulēju šūpolāi. 1470.

Šodeen kūmām dzeŗama deena;
Ritu sētā važojama. 1471.

Paklausees tu, kūmiņa,
Ko es tev pasacīšu:
Rita deena man dzeŗama
Līdz pašam vakaram;
Šī deeniņa man āzgāja,
Pādei vardu meklejot. 1472.

Muciņ sēda landziņā
Nosirmušu muguriņu;
Ta gaidija no Deeviņa
Jaunu alus dzerejiņu.
Tas pārnāca, tas nedzera,
Lai dzeŗ mātes bāleliņi. 1469.

Šķitu kupči atjājama
Ar dzeltenu kumeliņu:
Rauga māte atteceja
Ar apiņu vainadziņu. –
Kur rāvi, kumiņa, tos apinīšus?
– Daugavas malā tai kārkleenā;
Tur zīle dzeedaja, tur lagzdigala,
Tur meitas, košajas, vainagus vija. 1468.

Šodeen kūmām dzeŗama deena:
Vakar pādei vardiņu mekleja. 1473.

3/B
7
26 b

β) Pirmo maltiti tura steigšus; – pa-eduši pateic Deevam un Māŗai.

Edat, kūmas, dzeŗat, kūmas,
Zobus veen nebadat:
Lai nesāp pādei zobi
Visu mužu dzivojot. 1482.

Kad, kūmiņas pa-edati,
Tad zobiņus nebadat:
Augs pādite, sapēs zobi,
Dos vaiņiņu kūmiņām. 2.

Drīz, kūmiņas, pa-edat,
Drīz maiziti glabajat:
Lai pādite drīz staigaja,
Drīz ņēmās valodā. 1475.

Drīz, kūmiņas, pa-edam,
Drīz dzeesmiņas nodzeedam:
Lai pādite drīz runaja,
Drīz teceja kājiņām. 3.

Ed', ed', krusttevis, noslauki muti:
Lai tavs krustdēls neseekalāja. 1483.

Ludzama, kūmiņa, vāk galdu zemē!
Sāks mana pādite karotes prasit. 1476.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateiceet Deeviņam!
Deeva galdis, Māras maize
Mūsu pašu sūra vara. 1479.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateicam Deeviņam:
Deeva dota ta maizite,
Māras austi galdautiņ'. 1477.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateicami Deeviņam:
Deeviņš arī godu grib
Par maizites devumiņu. 1478.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateicamees Deeviņam;
Mārai ar godu dod
Par galdiņa paklājumu. 1477, 2

[P]aldees saku Deeviņam
[P]ar to labu meelastiņu!
Deeva dota ta maizite,
Māŗas austi galdautiņi. 1.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateicam Deeviņam;
I Deevam pa prātam
Mūsu jauka valodiņa. 1480.

[T]u kūmiņas pa-edušas,
[P]ar galdiņa vakejiņas.
[V]eena veca māmuļite,
[T]a uzlika, ta noņēma;
[R]aiba kuņa zileem zobeem,
[T]a biȩ šķivju mazgataja. 1484.

Pa-eduši, padzeruši,
Pateicati Deeviņam
Par saliti, par maiziti,
Par mīligu ceenišanu. 1481.

Saimeneece, saimeneece,
Glabajat savu maizi!
Ir mums danču vedejiņi,
Nav mums galda ņēmejiņu. 1484, 3.

Gana meitu dzeedataju,
Nava galda vakejiņa,
Veena veca zilzobite,
Ta uzlika, ta noņēma. 1.

Deezgan meitu dancotaju,
Nava galda ņēmejiņu;
Veena veca māmuliņa,
Ta uzlika, ta noņēma. 2.

393

10. Pādi dīda.

a) Kūmineeki skubinās un posās uz deju.

Nākat, kūmiņas, pūlitēs,
Negul pādite nedancinata. 1485.

Kūmiņas, kūmiņas, daudzinam pādi,
Raud mūsu pādite, nedaudzinama. 2.

Nesedi, jaunskungs (jkdre)[1], ja negribi deetu nest,
Dod dālderi kāju naudas.
(Var.) Met seseri kūmu naudas. 1.

Kur mani kuplaji brūnaji svarki,
Kur savu pāditi zvicinašu?
Kur mana sudraba zvadzeņu josta?
Lai skind, pāditi dancinajot. 1488.

...tas meitas pāditi glabat glabā;
...s eešu plānā, jemš pādi līdza. 1493.

Plandatees mēļu svarki,
Nu jums vaļas planditees,
Sen bijat gulejuši,
So deeniņu gaididami. 1491.

Plandatees, strīpainiši,
Nu jums vaļas planditees;
Sen gulejat pūriņā,
Līdz Deeviņis pādi deva. 6.

Anniņas pādite raudat rauda;
Kā pādite neraudās, nedancinata. 1.

Nesedi, krustmāte, kā beka birzē,
Ņem savu pāditi, ritini deetu. 1486.

Kur mana dižcauņu cepurite?
Azmeersu nelikuse, kūmās eedama;
Nu likšu, kad eešu pāditi dīdit. 1489.

Kur mana leelā kuplā sagša,
Kur savu pāditi eetīstīšu? 1487.

Kur mani zābaki, misiņa (v. tiunati) peeši?
Nu eešu plānāi ar savu pādi. 1490.

Nu eešu plānā ar savu pādi,
Nu segšu sagšiņu, pādites dīdot. 1492.

Grozatees, zili svarki,
Nu jums vaļas grozitees,
Gan lādēi gulejat,
Līdz Deeviņis pādi deva. 1.

Ai, jūs mani zili svarki,
Plandatees, plandatees!
Gan bijat pelejuši
Gadu gaŗu vasariņu,
Gadu gaŗu vasariņu,
Šīs deeniņas gaididami. 4.

[1] Visjaunakā laika eespraudums.

b) Vecmāte, vaj nesēja ģērbj pādi un pasneedz to krusttēvam, vaj krustmātei.

Dod', māmiņa, manu teesu,
Līdz saulīte nenogāja:
Laid man savu pādenīti
Ar saulīti dancināt. 1494.

Pees'laidees, peeslaidees,
Mana veca māmulīte!
Es tev došu eiduciņu,
Tabaciņu nošņaukstees. 1495.

Māmiņa mīļā, še tev naudiņa,
Dod man pādīti padancināt. 1496.

Nu, mīļa māmiņa, neturi dusmas,
Neleedzi pādītē sovastu[2]) lītē. 1500.

Nu manu pādīti lūkeeme saista;
Ņem', mīļā māmiņa, rīdzeinu jostu. 1504.

Nu manu pādīti lūkeem tina;
Kur manas bantes, kur preevitiņi? 1503.

Ai, veca māmiņa, sēdeesi gultā,
Sēdeesi gultā, ģērb manu pādi,
Es eešu plānāi, jemšu pādi līdz. 1499.1.

Jau manu pādīti luciņu saista!
Skrejam Rīgāi, pirkam jostu,
Pirkam pus zelta, pus sudrabiņa. 1505.

Es savai pādītei
Sudrabiņa jostu jožu:
Lai ta auga teeva gara,
Smalk'audekla audejiņa. 1502.

Mazajam berniņam
Goda krekli sadeguši.
Ai, mazais circenīt,
Kam tu līdi guntiņā! 1506.

Tūļa, tūļa veca māte,-
Ko tūļaja aizkrasnē?
Iznes mūsu krustmeitiņu,
Maisa kreklis mugurā.
Kaut es būtu zinajuse,
Es būt' zīda pašuvuse. 1507.

Ģērbjata, vīkšata pādīti manu,
Leek cauņu cepuri, pelekus svarkus. 1498.

Es savu pādi raibā tinu:
Augs leela, būs gudra, būs rakstītaja. 1501.

Ludzama, kumiņa, ģērb manu pādi;
Es eešu plānā, ņemš' pādi līdz. 1499.

Tīsteesa, vīsteesa, pādīte mana,
Jau manas kājiņas dīžlati, dīžla. 1497.

c) Kūmu deja ar simbolisku nozīmi un pādes daudzināšanu.

Te sastopam pee latveeseem it kā baleta pasakumus.

Neeešu, māmiņa, plānēi dancat;
Paklaj raibiti, tad eešu dancat. 1508.

Šķir, Deevis, celiņu, dod labu laimi,
Nu eešu plānā ar savu pādi. 1509.

Lec, Devis, papreekšu ar mīļu Māru,
Es lēkšu pakaļ ar savu pādi. 1510.

Greezeet celu, greezeet celu,
Nu pādīte deeti gāja. 1512.

Šķiraitees rožu krūmi,
Es ar pādi cauri eešu.
Sudrabota man pādīte,
Zelta pate dīditaja. 1511.

Šķiraitees sevas krūmi,
Nesejiņa cauri gāja;
Nesejai melni svarki
Sudrabiņa knopitem. 1.

Čakarņi, čimkuri, šķireet celu!
Es eešu dancot ar savu pādi. 1513.

Sprunguļi, runguļi, šķirati celu,
Lai vaļas leepai grozitees. 2.

isenī, grunduli, greežat ceļu,
Lai leepu lapiņas plandijas. 3.
Greezeet ceļu, greezeet ceļu,
Ozoliņis deeti gāja,
Ozoliņis deeti gāja
Ar viseem zariņeem. 1514,1.

Bedzeet, berni, bedzeet, bern,
Ozoliņš dancot gāja,
Ozoliņš dancot gāja
Ar visām bititem. 4.

Izcelu ozolu planiņa vidū
r viseem zareem, ar pazareemi. 151…

Zilem kaisita kūmi istabiņa;
Kur kāju speŗu, tur zīle rit. 1520.

…draba laistita ta istabiņa,
Slīd manas kājiņas, pādīti dīdot. 1523.

Maza kūmu namiņš, maza istabiņa,
Maneem kleiteem nebija rūmes:
Pus kleita namā, pus istabiņā,
Preekšautu aizsveežu aizkrasnē. 1525,1.

Sikārņi, sakārņi, greežati ceļu,
Lai leepa līgo ar ozoliņu. 4.

Greezeet ceļu, greezeet ceļu,
Nu leepiņa deetu gāja,
Nu leepiņa deetu gāja
Ar visām pazarem. 2.

Šķiŗatees, sveši ļaudis,
Abej' pušu istabāi!
Kupla leepa deetu ees
Ar visām pazarem. 5.

Izcelu leepiņu plāniņa vidū,
Lai mana pādite kā leepa auga. 1519.

Seeniņu kaisita kūmiņu istaba;
Deevs deva seeniņa grabejinu. 1522.

Sudraba ~~laistita~~ slacita kūmu istabiņa,
Šķindet šķindeja, negrabeja. 1524.

Maza kūmas istabiņa
Kā zaķiša lamatiņas.
Manamis svarkamis[1] nebija rūmes:
Pus svarku namā, pus istabā,
Vel veens stūrīts aiz nama durvim. 1525,2.

Lai slideja nu padite
No rociņas rociņā:
Lai pādite drīzi auga,
Drīzi rāva valodiņu. 1528.

Sklidi, mana pādite, no manām rokām,
No manām rokām citam rokās. 1529,2.
Līgo, pādite, uz manu roku, –
No manu roku uz otra rokām, 3.

Pus plana, pus planu to danci vedu:
Lai mūsu pādiņa pusgadā staigā. 1531.

Ar sauli, pret sauli pādīti dīdu:
Lai mana pādite kā saule staigā. 1533.

Es, pādīti dīdidama,
Augsti rokas cilinaju:
Lai cilina Dekle, Laima
Bagatōsi ļautiņōs. 1536.

Es, pādīti dīdidama,
Augstu rokas cilinaju
Lai ta auga muižu meita,
Muižu sleegšņu staigataja. 1537.

Es, pādīti dīdidama,
Austu rokas cilinaju,
Lai ta auga skaidra meita,
Skaidra darba daritaja. 1538.

Savu pādi deeti vedu
Un to augsti pacilaju:
Lai to smuidra auguminā
Kā leepiņa vasarā. 1540.

Krusta mātes vaina bija,
Ka man mazis auguminš:
Kad ta mani deetu nesa,
Kam ta augstu nepacela. 1541.

Es pādīti dīdidama
Puķi bāzu azotī:
Lai mana pādite kā puķe auga. 1542.

Es, pādīti izdīdijse
Dārzā gāju rozes leet:
Lai pādite tā izauga,
Kā rozites darziņā. 1542,2.

Laimes māte nosedusе
Puķu dobes maliņā;
Dod puķiti, māmulite,
Steigšu pādi izgreznot. 1543.

Es savai pāditei
Mētru pinu vaiņadziņu;
Visur auga zemes zāle,
Ne visur mētras auga. 1544.

---

1) Tās ir vecas dativa daudzskaitļa galotn…

Kūmām eedama adatu dūras:
Lai mana pādite kā adatiņa. 1545.

Es, pāditi dīdidama,
Zelta maucu gredzeniņu:
Lai ta auga, mana pāde,
Zelta naudas skaititaja. 1546.

Es pāditi dancinaju,
Preekšā seju preekšautiņu:
Lai pādite dzīvodama
Visu mūžu preekšeneece. 1548.

Es, pāditi dīdidama,
Acis metu pabenķî:
Lai mana pādite kauniga auga.

Es savu pāditi mīligi dīdu,
Abi roku apkerusi;
Pee krūtim peespeedusi. 1559.

Ai, mīļa Māŗa, neturi dusmas,
Pee krusta nebiju, pāditi dīdu. 1564.

Pāditi dancinu, šautuve rokā:
Lai mana pādite raib' audejiņa. 1550.

Ar kājiņu pabīdiju
Naudas lādi pabenķî;
Tur Andreja naudas lāde,
Ko šodeen kristijam. 1547.

Pāditi dancinu, kaplitis rokā:
Lai mana pādite leels draveneeks. 1549.

Dejate, kūmiņas, nekarstatees,
Lai mūsu pādite nekarstijâse. 1557.

Kur steidzees, mīļa Māŗa?
Gaidi manis – parunasim.
Man Deeviņis pādi deve,
Dod' pādei tikumiņu. 1555.

Ai, zelta Mārite, nedusmojees,
Par jaunu eesāku kūmâsi eeti.
Deevs dod pāditei jo jaunai eeti! 1561.

Es, jauna meitiņa, pāditi dīdu:
Lai mana pādite pusgadu staigā. 1562.

d) Dēju beidzot, neseja ķenes bernu mātei pee gultas.

Es savu pāditi gan veegli nešu,
Jau tēvs, jau māte pagreizi raugās. 1565.

Sklīd', sklīd', pādite, no manas rokas,
No manas rociņas nesejas rokās.
—Bus mana veenai div' darbi darit:
Bus pādi nesāte, bus lecināte? 1567.

Kur likšu pāditi, izdancinajis?
Sveedišu cūciņu midzenî:
Lai gul, lai ŗukst kā siveniņis. 1572.

Es pādites nesataja,
Es pādites dīditaja.
Kur likšu pāditi, izdīdijusi?
Vai došu tēvam, vai māmulitei?
Nedošu tēvam, tam ceetas rokas;
Māmiņai došu, tai mīkstas rokas. 1574.

Slīdi, mana pādite, no manu roku,
No manu roku māmiņas klēpî. 1577.

Es, vecā māmiņa, sedees kreslā,
Ņem' manu pāditi savâs rokâs. 1566.

Kur likšu pāditi, izdīdijse?
Sveedišu pār krasni aizkrasnâja:
Lai mana pādite kauniga auga
No tēva, no mātes, no sveššu ļaušu. 1571.

Pādite diža, pādite maža, —
Lai diža, lai maža, nemešu zemē. 1573.

Kur likšu pāditi, izdancinajis?
Māmiņas veetâ, abola cisâs. 1575.

Auklejam šādi tādi,
Atdodam māmiņai,
Atdodam māmiņai
Mīkstajâs rociņâs. 1576.

Šis aukleja, tas aukleja,
Viss aukleja dīcidami;
Aukles mani tēvs, māmiņa
Veeglajâm rociņâm. 1578.

e) Citi krustibnoeki peļ kūmas, kas nemācejušas, vaj nevīžojušas pādi dancinat un daudzinat.

Jaunis tēvis, māmuļite
Jaunas kūmas salūguši:
Nezinaja kūmu dzeesmu,
Ne pāditi daudzinat. 1579.

Deevs dōd manim citu bernu,
Šito kūmu vairs neņemšu:
Esti, dzerti gan maceja,
Ne pāditi dancinat. 1581.

Deevs nedeva tadas kūmas,
Kadas kūmas tam bernam:
Izdzer alu, apēd maizi,
Bernam vardu nezinaja. 1582.

Deevs dos bernu citu gadu,
Neņemš' vairs šito kūmu:
Ni tee dzeed, ni runā,
Pa kaktcem nošvīksteja. 1583.

Dos man Laime citu bernu,
Šito kūmu vairs neņemšu:
Pa kaktcem nolodaja,
Pa benķem nosedeja. 1.

Padzeedat, mazas kūmas,
Nu nedzeed dižā kūma;
Dižā kūma peedzeruse,
Staigā ausis nolaiduse. 1584.

11. Kūmas eet laukā dzeseteesu.

Kumi sed, benķi lūza,
Nātras auga sētmalā;
Mīt', komiņi, mīnat nātras,
Lai aug maurs pagalmā. 1586.

Laukā, laukā dzeseteesu!
Kūmām, kūmām tēreteesu. 1585.

Minu, minu nātriņas, lai aug mauriņš,
Kur manai pāditei rotaties. 1587.

Minat, minat nātrites, lai auga mauriņš,
Kur mūsu krustbernam jarāpo. 1.

Minam, minam nātres, lai aug maurs,
Lai mūs' māsiņa pa mauru teka. 2.

Šķiliņu, vērdiņu plāniņu situ,
Kur mana pādite rāpojas. 1589.

Minam nātras, lai aug maura,
Kur mūsu pādite cūciņas ganis. 1587, 4.

12. Veltišana.

a) Māte dāvina kūmām cimdus, zeķes.

Ai, kūmiņ, ai, kūmiņ,
Necas teesas nezande;
Ja neva cimdu, zeku,
Dod jel seera gabaliņu. 1590.

Mijat, kūmas, cimdeem, zeķem,
Lai mija pādite drīz valodiņu. 1592.
Mūs, komus, škinķoja cimdeem, zeķem;
Mēs, komi, škinķosim sudraba naudu. 1593.

b) Kūmas met pādei naudu un citas davanas.

Bij mana padite bajāru rokās;
Atdeva tik pliku kā pagaliti. 1594.

Ne velti pātite dancot gāja,
Sika sudraba gribedama. 1595.

Vasar plēsti leepu galdi
Siltajā saulitē,
Tee bus labi kūmiņām

Krusta māte, dižā kūma,
Mēs uz tevi raugamees:
Klaj tu savu nēzdaudziņu
Met apaļu rubuliti. 1597.

Tu, Anniņa, leelā kūma,
Mēs uz tevi raugamees:
Tev klāt savu nēzdaudziņu,
Vispirmai naudu mest.
Ja tu liksi dālderiti,
Mēs liksimi rubuliti;
Ja tu liksi rubuliti,
Mēs liksimi pusrubuli. 1.

Tu, N N, dižā kūma,
Mēs uz tevi raugamees:
Tev bij klāte baltu autu,
Eet papreekšu zeedu mest.
Ja metisi raibus cimdus,
Es preevatu dzīparôs;
Ja metisi sudrabiņu,
Es variņa gabaliņu. 2.

Krusta tēvi, krusta tēvi,
Jūs papreekšu, jūs papreekšu!
Jūs papreekšu, jūs papreekšu,
Jūs vardiņa devejiņi. 1598.

Kas par manu auguminu
Visupirms naudu deva?
Krusta tēvs, krusta māte,
Tee pirmee naudu deva. 1600.

Māsa mani kūmās lūdza,
Cerej' leelu naudineeku;
Dižais diķis' liku malu,
Ja bij mana kūmu nauda. 1602.

But' mana pādite plānā nākusi,
Es mestu dālderi plāniņa vidū. 1601.

Kaut mana pādite dancat nāktu,
Es mestu dālderi plāniņa vidū. 2.

c) Met naudu vecmātei.

Vecā māt', vecā māt',
Sedzees baltu villainiti!
Vaj tu gribi pazaudet
Savu Deeva devumiņu. 1604.

Kad kūmas nodzeedajuši šo dzeesmiņu, tad vecmāte segusēs villaine
paņēmuse eesmu un gājuse pee katra apkart badidama, durstidama
sekošo dzeesmu dzeedadama: Atražu lāciti migā gulot,
Atražu lāciti migā gulot,
Durtan durīu, necirtišu,
Lai ādiņas nemaitā,
Lai ādiņas nemaitā.

Tad vecmātei metuši villaines sturitē naudu, vaj citu kadu davanu. Dž
jokodamees metuši arī kaulus, vaj citas neeka leetas. Sk. Latv. d.

Vecā māte uzkāpuse
Abelites galiņā;
Uzkāpuse, pārplesuse
Savu zīda preekšautiņu.
Metat, kūmas, kopā naudu,
Pirksim jaunu preekšautiņu. 1605.

Pelni, pelni, vecā māte,
No manim deneziņas!
Māmulite grūtredzeja,
Ko tu klātu tupedama?
Edi gardus kumosiņus,
Dzēri sūru brandeviņu. 160

Skuju, skuju vecai mātei,
Ne baltaju kringelišu!

Kam ta manu pādi pēra,
Pelcēi slotu slapinaja. 1607.

13. Apdzeedašana dažadôs krustibu brižôs.

a) Kumas pašas luguſâs krustibâs.

Kas taku nomina pa ſiduminu? Trīs deeni Miņa Anniņu lūdza:
Anniņa nomina, Babiņu lugdama, Anniņ māsiņ, ņem mani kūmâs,
Lai ludz kūmâs, leek viņas vardâ. 1608. Ņem mani kūmâs, leec manā vardā. 1610.
Kas taku nomina pa viņu lauku? Jorit Marija aulekšus skrēja
Lībite nomina, pādīti lenkdama: 1. Gribeja pādīti savā vardâ. 1609.

Visu laiku tu, meitiņ,
Ar manimi lamajees:
Vakar naidu sadereji,
Kūmiņâsi lauzdamâsi. 1611, 2.

Es izgāju krusta pili,
Krusta bernu mekledama,
Krusta nauda saujiņâ,
Krusta drēbes padusē. 1612.

Tas Jānit's kaznu deva
Komiņôs lauzdamees.

Es vel butu cūku devis,
Kad man' ņemtu kūmiņâs. 1613.

b) Zobojâs par kūmu apģerbu un rotu.

Nepatika Laimiņai, Tas netika mīļai Māŗai,
Kūmâm raibi nāzdaudziņi; Kūmâm raibi nēzdaudziņi;
Tas patika Laimiņai, Tas patika mīļai Māŗai
Slēšu balti nāzdaudziņi. 1615. Slēšu balti nēzdaudziņi. 1.

Ai, Ievina, ai, kūmiņa,
Velcees melnus lindraciņus,
Negrib Deevis, mīļa Māŗa,
Pelekeem staigajot. 1614.

Sapeleja krusttēvam
Brūni svarki lādītê;
Nu šodeen uzvilkas,
Krustdeliņa gūdamees. 1617.

...nis gāja pādi pirkt
...pitām biksitem;
...leeliņu pakaļ vilka,
...ar deviņi eelāpiņi. 1619.

Kas tur balti velejâs
Daugaviņas maliņâ?
Ildze balti velejâs,
Kūmiņâs taisijâs. 1629.

Komôs mani aicinaja,
Naŗa komu vainadziņa;
Kāpu komu vītolâ,
Viju komu vainadziņu. 1625.

Jānis cūku nojādija,
Kūmu rotu mekledams;
But' ir āzi nojādijis,
Kaut pee manis nedabujis. 1620.

Līze āzi nojādija,
Kūmu rotas mekledama;
Vel i vepri nojāditu,
Kad kūmâs es neņemtu. 1.

Ko koda, ko vēja ceemiņa sunīši? Anniņa sacija, ka pašas rotiņa, -
Meitiņu vēja, rotiņu lasot. 1623. Es pate redzeju, no ceema nesa. 1624.

c) Dažadi eemesli kūmu apdzeedašanai.

Mikiņu platgalvi kūmâs ņēme; Madiņu retzobi kūmâm ņēma;
Kaut mani ņēmuši, man gluda galviņa. 1634. Man beezi zobiņi, man's vis neņēma. 1635.

Kur palika dižā kūma?
Neredz vairs rotajam.
Vaj bus žurki norejuši,
Eevilkuši midzenī. 1637.

Ne ta lāga varda pāde,
Ne ta lāga nesejiņa:
Varda pāde aizkrasnē,
Nesejiņa pabenkē. 1638.

Es to savu nešu māti
Mīļi veen užėnaju:
Ezīšam mīksta āda,
To palīku pagalvē. 1639.

Sēdeet, kūmi rindiņā,
Šņaucat savu tabaciņu:
Ikkuŗai kūmeenei
Divi ragi azotē. 1640.

14. Šūpulis.

a) Kūmām peenākās taisīt, kārt un klāt pirmajam bernam šūpuli.

Krusttēvi, krustmātes veenā veetā!
Vaj sava darba jūs nezinat?
Vaj est un dzert veen nācat?
Vaj jūs šūpulīša netaisīseet? 1642.

Ko darat, krusta tēvi,
Ka šūpuļa nekaŗat?
Vaj pādīti atstāsat
Uz māmiņas rociņām? 1643.

Pašas, kūmas, domajeet,
Ko jūs katris darīseet.
Kam pirmais krusta dels (meit'),
Tam šūpolītis ja-uztaisa. 1645.

Kurš īstenis krusta tēvis,
Lai pakāra šūpulīti;
Kuŗ' īstena krusta māte,
Lai klāj lina paladziņu. 1646.

Jēkabam auklas vīt,
Tam aug gaŗi kaņepaji;
Līzei klāt paladziņu,
Ta māk smalki tecināt. 1647.

Jānišam l[illegible] cirst,
Kārlišam auklu vīt,
Kas īstā krusta māte,
Lai klāj baltu paladziņu. 1648.

Līdzit, visi leeceneeki,
Šūpulīša kārejam!
To kanniņu kūmas dzera,
To dzeŗ visi leeceneeki. 1650.

Tai pādei divj' tēvi, divj' māmiņas,
Tee var sudraba šūpuli kārt. 1655.

Mēs bijām leela pulkā
Mums palīgu nevajaga:
Divi auklu vījējiņi,
Div' šūpuļa šuvējiņi;
Kas tee citi atlikuši,
Tee kārtē braucējiņi. 1651.

Tālu Rīga, tālu Rīga,
Brauksim kūmas Klaipedās!
Tur pāditei leedinasim
Sudrabiņa šūpulīti. 1656.

Šķitu sauli patekam
Pee kūmiņu nama duru:
Sveta Māŗa pāditei
Lej sudraba šūpulīti. 1657.

Pirmajam berniņam
Kūmi kāre šūpulīti
Jau otram, trešajam,
Lai kaŗ tēvs, māmuliņa. 1658.

Es ne-ēdu sētiņā
Savu darba nodarījis:
Birzē likstes nenocirtis,
Šūpuliņa nepeekāris. 1644.

b) Kūmas brauc mežā pec līkstes; – līkste jau eepreekš izraudzīta.

Kas bijat meža ļaudis,
Tee uz mežu taisatees:
Trinat dūčus, ēvelites,
Judzat labus kumeliņus. 1659.

Kas bijat meženeeki,
Tee uz mežu taisatees:
Krija svarki, tāšu kreklis,
Žagariņu cepurite. 1660.

Trinam cirvi, trinam cirvi
Meklejam galodiņas:
Nu ja-eet mežiņâ
Šūpoļam kārtes cirst. 1661.

Kūmi, kūmi, judzeet zirgus,
Brauksim mežâ līksti cirst!
Vaj mēs savu krustdeliņu
Sola virsū sveedisim? 1662.

Es šķitos krustdelam
Tālu braukt līksti cirst, –
Te jau pat uzaugusi
Istabiņas pakaļâ. 1663.

Eedestiju, apraveju
Birzê zaļu ozoliņu:
Deevs man deva krusta bernu,
Man līkstiņa sen zināma. 1664.

Dod, Deeviņ, man pāditi,
Man līkstiņa sen zināma.
Es atradu ganidama
Smuidru gaņu ozoliņu. 1665.

Cirteet līkstu, krusta tēvi,
Siteet gražu celmgalâ.
Lai celmiņš nelapoja,
Eekams auga krusta berns. 1667.

Tris gadiņus Andrejs līdumu līda,
Šūpļa kārti meklēdams;
Tris gadiņus Līzīte kaņipes plūca,
Šūpļa striķus gādādama. 1666.

c) Kur un kāda koka līkste certama.

Krusta tēvi, krusta mātes,
Purâ līkstes necerteet;
Certeet sila kalniņâ,
Lai aug zaļas atvasites. 1668.

Es tev lūdzu, krusta tēvs,
Necert līksti purvmalâ;
Cert augstâ kalniņâ,
Lai ārdava valodiņa. 1669.

Es jums saku, krusta tēvi,
Purâ kārtes necerteet;
Certeet ceļa maliņâ:
Lai ved jaunu tautiņâs. 1670.

Es tev lūdzu, krusta tēvs,
Purvâ kārtes man necert, –
Ariskâ veetiņâ,
Lai ta veegli lūgojās. 1671.

Tēva vaina, ne māmiņas,
Ka es leela ne-uzaugu:
Palejâ līksti cirta,
Zemu kāra šūpuliti. 1672.

Tēviņš manim grūt' darija
Par viseem bērniņeem:
Šūpulīša kārti cirta
Novadiņa maliņâi;
Atjāj tautas pār novadu,
Noņem manu vaiņadziņu. 1675.

Tēva vaina, ne māmiņas,
Robežneeki mani veda:
Kam man tēvs līksti cirta
Robežneeku teesinâ. 1674.

Kur cirti, tēviņi, šūpuļa kārti?
Skaidrâi birzê, novada malâ.
Augs tava meitiņa, bus novadneece. 1673.

Pavaicaju māmiņai,
Kāda koka līksti cirst.
— Ja meitiņa, tad leepiņas,
Ja dēliņis, tad ozola. 1676.

Es savam krustdēlam
Ozoliņa kārti cirtu:
Lai tas auga smuidris, garš
Kā tas ārā ozoliņš. 1677.

Tava vaina, krusta tēvs,
Ka es leela ne-izaugu:
Kam tu cirti elkšņa kārti,
Zemu kāri šūpulīti. 1678.

Tava vaina māmuli,
Kad man barga valodiņa:
Kam tee tavi bāleliņi
Pa-eglīša līksti cirta.

d) Meža sarga uzbrukums.

Sargajtees, meža sargi,
Stipri vīri mežā brauca:
Asi cirvi, kalli rati,
Pakavoti kumeliņi. 1681.

Sargajtees meža sargi,
Stipri vīri mežâ brauca:
Dzelza svarki, vaŗa bikses,
Stigām šūti zābaciņi. 1682.

Es par tevi nebēdaju,
Kārzdabeešu meža sargs:
Es savam krustdēlam
Ozoliņa līksti cirtu. 1684.

Rauj tev Jupis meža sargs,
Es par tevi nebēdu
Es nocirtu šūpla kārti
Pašā deenas vidinā. 1685,1.

Šāve mani meža sargs
Ar peecām pistolem,
Dūmi veen nokupeja
Ap maneem lindrakeem. 1686.

Utubunga, utubunga
Mūsu kunga meža sargs:
Ikam uts izbungaja,
Tikam mežu izlaupiju. 1687.

Es nocirtu uz robežu
Deviņ'zaru ozoliņu;
Man nojudza meža sargs
Deviņdanci kumeliņu. 1690.

Meža sarga dvēselīte
Kleedza egles galiņâ;
Gaida mani aizejam,
Cāļu gaļu aiznesam. 1688.

Meža sarga dvēselīte
Kuko egles galiņâ;
Velnam devu reekstu sauju,
Tas pakāra meža sargu. 1689.

e) Līkstes cirtejus mājeneeki sagaida ar dzeesmām; smādē un izmēģina līksti.

Kas tur spīd, kas tur viz
Viņâ lauka maliņâ?
Krusta tēvi kārti nesa,
Zelta puķis galiņâ. 1692.

Jauni veen krusta tēvi,
Ar zareem kārti nesa;
Nav neveena vecakā,
Kas zariņus līdzinaja. 1693.

Ej ellē, krusta tēvs,
Ar to savu līku kārti!
Vaj savam krustdēlam
Gribi līku mugariņu? 1694.

Kaut zinatu to celiņu,
Kur šūpoļa kārti cirta,
Appuškotu to celiņu
Sarkaneemi dzīpareem. 1696.

Parād' man, krustu tēv,
Kur šūpoļa kārti cirti,
Lai es eimu apraudzit,
Vaj aug kuplas atvasites.
Ja bus kuplas atvasites,
Tad bagata dzīvošana. 1695.

f) Kur šūpulis karams?

Kar, māmiņa, šūpuliti,
Kar pee loga saulitē:
Lai es augu daiļa meita,
Daiļa darba darītaja. 1698.

Kar, māmiņa, šūpoliti,
Kar pee loga istabā:
Lai uzaugu rakstitaja,
Grāmatiņu lasitaja. 1700.

Kar, māmiņa, šūpoliti,
Kar pee loga istabā:
Lai es augu sarkanbalta,
Arajiņa līgaviņa. 1701.

Nekar man, māmuliņa,
Pee durveem šūpolīša;
Kar ustubas dibinā,
Lai es augu saimeneece. 1704.

Kar, māmiņa, šūpuliti
Kalniņā, vejiņā:
Ja tu pate nepalapi,
Lai šūpoja Vēja māte. 1705.

Kar, mamiņa, šūpuliti,
Kar leepā, ābelē;
No leepiņas zeedi bira,
No ābeles aboliņi. 1709.

Kar, māmiņa, šūpoliti
Vītoliņa galiņā:
Lai es augu teev' un gaŗa,
Kā vītola galotnite. 1710.

Kalab, es, mamiņa,
Veca puiša līgaviņa?
Kam tēvs kāra šūpuliti
Veca bērza galiņā. 1712.

Nāc, parādi, saimneeciņ,
Kur kārsim šūpuliti?
Kalpa vīra berniņš bija,
Tam nav savas istabiņas. 1697.

g) Dažadas apceres, šūpuli karot.

Tava vaina, māmuliņa,
Ka man mazs auguminš:
Kam likstiņu pušu lauzi,
Man kārdama šūpuliti. 1713.

Ja, māmiņa, tava vaina,
Ka es ilgi vaiņagā:
Kam tu kārī šūpuliti
Miglainâi rītiņā. 1714.

Kam, māmiņa, auklas viji,
Kam pakāri šūpuliti?
Es but' leela uzaugusi
Bez šūpuļa šūpošanas. 1715.

Kas breedim, kas lācim
Mežā kāra šūpuliti?
Leeli vīri uzauguši,
Nešūpoti, nelolotì. 1716, 1.

h) Krustmāte puško šūpuli, leek cisas un klāj palagu.

Deevs man deva krusta bernu
Pašā zeedu laiciņā;
Es noviju šūpuliti
Visadeem zeediņeem. 1717.

Es pakāru šūpoliti
Pašā zeedu laiciņā
No tīreem zeediņeem,
No rozišu lapiņām. 1.

Es savai pāditei
Vizulainu šūpli kāru;
Lustitem pašūpoju,
Lai vizuli paskaneja. 1718.

Man pakāra brālelīši
Vizulīšu šūpolites;
Skan podziņas, skan zīlites
Skan vizuļu šūpolites. 1.

Es savai krustmeitai
Abolina cisas liku:
Lai ta auga smuidra, gaŗa,
Abolina plāvejiņa. 1720.

Deevs man deva krusta bernu
Pašā zeedu laiciņā;
Magoniņu veetu taisu,
Rožu klāju paladziņu. 1719.

Es savam krustdelam
Baltu klāju paladziņu:
Lai tas ilgi neguleja
Krija šūtā šūpolî. 1722.

Man uzklāja krusta māte
Īsu, mazu paladziņu;
Kad pavilka galviņai,
Tad peetrūka kājiņām. 1723.

i) Pirms krustbeena leek šūpulî zeedu jeb kādu nozimigu leetu.

Neleec mani, māmulite,
Bez zeediņa šūpulî;
Leec maiziti, leec naudiņu,
Leec gudro padomiņu. 1725.

Neleec mani, māmuliņa
Bez zeediņa šūpolî;
Kad nav zelta, sudrabiņa,
Leec maizites gabaliņu. 1726.

Visu pirms, māmulite,
Leec akmeni šūpulî:
Kad skangītis mani ķera,
Lai sakēra akmentiņu. 1727.

Māte, dēlu lolodama,
Nazi dūra šūpulî:
Lai varēja plaukstî cirst
Pret tērauda zobentiņu. 1729.

j) Eeguldа šūpulî pādi.

Mana balta māmuļite
Mani baltu audzinaja:
Apvilkuse baltu kreklu,
Eeleek zelta šūpolî. 1731.

Palīdz, Deeviņ, tai mātei,
Kas pakāra šūpoliti,
Kas pakāra šūpoliti,
Gudru vīru audzinat.
Gudru vīru, gudru vīru,
Gudru vīru daudz vajag!
Kareet, mātes, šūpolišus,
Audzinati gudrus vīrus. 1732.

Kungi prasa gudru vīru;
Kur ņemsim gudrus vīrus?
Nule māte pakāruse
Gudra vīra šūpuliti. 1733.

Mekle kungi gudrus vīrus,
Mekle kuplus ozoliņus;
Reti bija gudri vīri,
Reti kupli ozoliņi. 1734.

Vējiņš loka bērzu birzi,
Ne resno ozoliņu;
Kungi prasa gudru vīru,
Ne skaisto zeltenišu.
Nu vel lika māmuliņa
Gudru vīru šūpolî. 1735.

Tava vaina, māmuliņa,
Ka es leela ne-izaugu:
Kam bititi peeminēji,
Maņ likdama šūpolī. 1736.

15. Naudas un dāvanu došana, bērnu šūpojot.

a) Uzaicinums, lai visi krustibneeki nāk pagastā jeb met pādei naudu.

Nākat, ļautiņi, līkstiņu locit!
Še bij sūrums, še saldumiņš. 1737.

Visas glāzes bij par velti,
Šī glāziņa par naudiņu[1] 1738.

Kūmiņas, kūmiņas,
Pee pagastiņa!
Rudeņa laiciņš,
Pagasta vajag. 1739.

Veci vīri, jauni puiši,
Šur nāceet pagastā!
Še ir mazs cilvecinš
Pagastiņa ņēmējiņš. 1740.

Leeli, mazi, jauni, veci,
Kopā visi naudas mest!
Še šūplīša dibinā
Gul naudiņas tērētājs. 1741.

Metat naudu, jauni puiši,—
Kam jūs naudu glabajat?
Ne jums kāzas, ne krustibas,—
Kur jūs naudu tērējat? 1742.

Jauni vīri, bandeneeki,
Pa veselam rubuļam;
Mēs seeviņas, nabadzites,
Cik vīriņi mums eedeva. 1743.

Meteet, kūmas, pādei naudu,
Meteet pādes māmiņai;
Tēvam naudas nemeteet,
Tas neredz grūtu deenu. 1744.

b) Aicina katru seviški, no tēva vaj krusttēva eesākot.

Nāc, berna tētit, naudiņas mest!
Tu sauksi rītā, tu vakarā:
Nāci, deliņ (meitiņ), kājiņu aut!
Nāci, deliņ (meitiņ) uguni uzpust. 1745.

Nāc, krusttēvi (NN), aplūko,
Vaj ir veeglis šūpulits;
Šūpodams, līgodams,
Eeleec zelta gabaliņu. 1746.

Nāc, krusttēv (NN), paskatees,
Kas te gul šūpolī;
Te gul tavs krustdēliņš,
Sudrabiņa gaididams. 1747.

Es domaju, es gādaju,
Kas man bija paradā;
Krusta tēvi paradā
Tee dāldera neuzmeta. 1749.

Bāz, Jānit, ķešā roku
Līdz pašam dibinam,
Pašā ķešas dibinā
Sarūsējši dālderiši 175[illegible]

Jānit, krusttēv, dālderu mesti!
Kad es būtu krustu māte,
Tris dālderu nežēlotu. 1748.

Jāniti, kūmiņa, čubini maku,
Jau citas kumiņas izčubinaja. 1752.

Nāc, nāc, Jānīti, ko kavējees!
Ko mēs dzeedam šo leelu laiku. 1750.

Kauneesi, Jāniti, met jel drīzi!
Ko mēs dzeedam šo ilgu laiku,
Ko mēs mēlas deldejam. 1.

[1] Šee pantiņi atkartojami otru reiz. Sk. Latv. d.

c) Kādām īpašām vajadzībām nauda metama: šūpuļa nauda; nauda preekš jostiņas, sudraba rotas, kumeļa, novada; zobiņu un zeepju nauda.

Metati, metati, vajaga, vajaga!
Vajaga Marei šūpuļa naudas. 1953.

Metati, metati, vajaga, vajaga!
Vajaga pādei sudraba jostas. 1754.

Metat, kūmiņas, vajaga, vajaga!
Vajaga pādei sudraba pirkt. 1756.

Metati, metati, vajaga, vajaga!
Vajaga pādei kumeļu pirkt. 1757.

Metati, metati, vajaga, vajaga!
Vajaga pādei novadu pirkt. 1759.

Meteet, meteet, vajaga, vajaga
Mazajam berniņām zobiņu naudas. 17

Metat, kūmiņas līdzenu naudu:
Lai auga pāditei līdzeni zobi. 1765.

Meteet, meteet, vajaga, vajaga!
Vajaga pādei zeepišu naudas. 1767.

Es savai pāditei
Marku metu zeepu naudas:
Lai ta auga skaista, balta,
Zeepitēs mazgajās. 1769.

Sameteet, sameteet
Pāditei zeepu naudu,
Lai pādite neguleja
Melnōs linu palagōs.

Metat pāditei
Zeepišu naudu!
Metat vāritajai
Karotes naudu! 1771

Kam, krusttēvi, naudu taupi,
Kad nedevi padenam,
Lai vareja pādeniņis
Zobeniņu kaldinat;
Zobeniņu kaldinat,
Eenaidneekus apkarot. 1766.

d) Suubina uz jo bagatigām davanām; vaŗa naudu smadē, prasa sudraba, zelta.

Vairak auzu, vairak auzu
Tekotim kumeļam;
Vairak naudas, vairak naudas
Gudrajam deliņam. 1772.

Laba nauda, laba nauda, –
Vel vajaga, vel vajaga!
Vel vajaga sudrabiņa
Pee ta vaŗa gabaliņa. 1773.

Sudrabiņa, sudrabiņa!
Vaŗa mums nevajag.
Vaj mēs pilis būvesim
Ar teem vaŗa gabaleem? 1774

Vaj mēs krāsni mūresim
No šeem vaŗa gabaleem?
Vel vajaga, vel vajaga,
Vel vajaga sidrabiņa!
Vel vajaga, vel vajaga,
Vel vajaga papīriņa! 1.

Nemeteet vaŗa naudas
Šam jaunam cilvekam;
Lai peleja vaŗa nauda
Vecu vīru skotelē. 1776.

Metat zeltu, sudrabiņu,
Vaŗa tikai nemetat!
Gan jūs paši to zinat,
Kas bus vaŗa metejam:
Alvas acis, svina deguns,
Tee bus vaŗa metejam. 1775.

Metat, kumas, no mezdamē,
Vaŗa naudu nemetat:
Lai manai pāditei
Grūti nav dzīvojot. 1777.

e) Devīgos slavē, sīkstos peļ un peezobo.

Pazinu krustlēvu devīgu dēliņu:
Ar visu saujiņu naudiņu mete. 1778.

Šis deva vārdiņu, tas deva vārdiņu, –
Juris eemeta ar visu maciņu. 1779.

Neskaiti, sīkstuli, kūmiņu naudu!
Dod jele bērdamis ar visu sauju. 1780.

Es pāditi gaidīdama,
Šķirbā naudu glabajos;
Nu Deevs deva pādeniņu,-
Peles naudu izvilkušas. 1783.

Palīdzeet Jānišam
Naudas maku attaisit;
Viņš but metis, kāv varejis
Naudas maku attaisit. 1786.

Jus Jēpit's zirgu sola,
29. Kūmiņās lugdamees;
Kad naudiņa tam jamet,
Tad uzmeta kapeiciņu. 1790.

Sīksto Bērtuli kūmās lūdza;
Čīksteja pimberis, no maka velkot. 1787.

Pirmak Jānit's tāds sarts puisits;
Uzmeta naudiņu, nobāleja. 1792.

Neveens neņēma no laba maka,
Ikveens ritina no lupatiņa. 1793.

Škilinģi, vērdiņi nabagu nauda;
Šķepaini dālderi pādites nauda. 1795.

Leels virs nāca, leelu maku raisija;
Raisija, raisija, atrada tukšu. 1784, 1.

Krusttēvam nabagam
Naudas dobe aizsaluse.
I vakar leetus lija,-
Vaj ta vis ne-atkusa? 1785.

Bagatu Jūliti kūmām ņēma,
Ī. meta naudiņu netaupidama;
Rubuli mezdama, uzmeta šķiliņu,
Tas pats peelipa pee pirksta, metot. 1789.

Pa durvim, pa durvim,
Peecu márku metejiņ!
Dālderiša metejiņ,
Sestees galda galiņā. 1796.

Lustigs Jānits komeem nāce;
Bedigs maciņu atraisija. 1791.

Preecigs Andreevs kūmām eedams,
Čīkstet čīksteja naudiņu mezdams. 1788.

Pelejse, pelejse kūmiņa nauda;
Šķirbā pelejse, ne maciņā. 1794.

Dukati, dālderi, ta kūmu nauda;
Diķitis, vērdiņš - nabagu nauda. 2.

ġ) Dod vaj sola leetiškas davanas: kreklinus, micites, jostiņu, palagu, villaini u.c.; zirgu, govis, aitas, bites.

Kas bij laba krusta māte,
Dos vardiņu, dos krekliņu. 1799.

Došu, došu pāditei,
Ko es biju solijuse:
Došu smalku linu kreklu,
Pilnu sauju sudrabiņa. 1800.

Es došu pādei nešūtu kreklu:
Lai mana pādite šuveja auga. 1806

Māsiņ' sola pādiņai
Appuškotu linu kreklu;
Ta solija, ta eedeva,
Nebij žēli devušai. 1801.

[illegible]vu pādei nešūtu kreklu;
[illegible] devu deedziņu, pats adatiņu,
[illegible] suja pādite izrakstidama. 1805.

Uzliku pādei nešūtu kreklu,
Lai jauna māmiņa, lai šuva pati. 1803.

[illegible] atradu sav' pāditi
[illegible]umpačās eetīstitu;
[illegible] pādite linu kreklis,
[illegible]veed rumpačas aizkrasnē. 1809.

Krusta māte man solija
Līdz kājami linu kreklu;
Gara mēle pasolot,
Īsas rokas eedodot. 1810.

[illegible]čūs teceju liniņu laukā:
[illegible]inaju, pāditei krekliņa vajaga. 1808.

Eedevu pādei nešūtu kreklu;
Es jau, kūmiņa, nemāku šūt. 1807.

314. Ko mēs, kūmas, šķinķosim
Savam jaunam krusta bērnam?
Rīgā pirksim zīda mices
Sudrabiņa spicītem. 1816.

Kauns nebija krusta mātei
Uzsegt linu paladziņu!
Kad es būtu krusta māte,
Es uzsegtu villainīti. 1821.

Krustu māte jostu deva,
Vairak deegu, ne dzīparu;
Ņemt es ņemšu, nevalkašu,
Kāršu preedes galiņā. 1817.

Rib zemīte, čab lapiņas,
Nu nāk mana krusta māte;
Nu nāk mana krusta māte,
Segs man baltu villainīti. 1819.

Es savai pāditei
Zīda svarkus šūdinaju;
Sprīdi metu, ģuldi devu,
Pusdāldera olektī. 1827.

Es savai pāditei
Zīda svarkus šūdinaju,
Lai ta manim pretim teka
Dižu zemes gabaliņu. 1828.

Krusta māte man iedeva
Dancojamu lindraciņu:
Tīru zeltu sametuse,
Sidrabiņu ie-audusе. 18

Ņem, pādite, tu par labu
Rīgā peerktu nāzdaudziņu;
Kad tu eesi tautiņās,
Segšu baltu villanīti,
Segšu baltu villanīti,
Nosūnošu dālderīti. 1820.

Ai, Deeviņu, ai, Deeviņu,
Nu nāk mana krusta māte!
Balta sagša muguŗā,
Vel jo balta padusē. 1818.

Audz, mana pādite, līdz mani leela.
Pašuvu svarciņus nemēridama. 1826.

Krusta māte, krusta māte,
Dzīpariņu, dzīpariņu!
Ja nedodi dzīpariņu,
Dedod vilnas kodaliņu. 1832.

Es pāditi nešūpoju
Uz plikeem žagareem:
Izmetusi cimdu pāri,
Tad pāditi pašūpoju.

Še, pādite, raibi cimdi,
Ej ar tēvu līdumā;
Ej ar tēvu līdumā,
Pelni zeltu, sudrabiņu. 18

Es bij' īsta krusta māte
Ta ceemiņa meitiņai:
Es uzmetu cimdu pāri
Par seškeem godiņeem. 1815.

Glabcei, pādite, ar mazu teesu.
Kad tu augsi diža meita,
Tad es tevi atceresu:
Došu govs, segšu sagšu,
Iešu līdzi tautinās. 1824.

Tec, pādite, atver vārtus,
Redz', kur nāk krusta tēvs;
Zirgu ved rociņā,
Cepurīte padusē. 1834.

Šķinķo Deevis tev, pādite, —
Maza mana šķinķošana, —
Šķinķo Deevis govis, veršus,
Šķinķo bērus kumeliņus! 1838.

Dāvā, Deevin, tai pāditi, —
Es neka nedāvašu, —
Dāvā, Deevin, kaltus ratus,
Sešus bērus kumeliņus. 1.

Krusta tēvs, krusta māte,
Perc man krusta kumeliņu:
Lai es aŗu, lai eceju
Ar to krusta kumeliņu. 1841.

Ko došu pādei Laimiņas veetā?
Doš' govi ragaini, doš' aitu sprogaini;
Kaziņu nedošu, ta lec darzā. 1835.

Došu, došu pāditei,
Ko es biju solījsēs:
Doš' pādei gosniņu, došu avitiņu. 1836.

Krusta māte man šķinķoja
Zilu govi platis ragis;
Ne ta zeemu stallī mita,
Ne vasaru laidarā;
Tur ta zeemu, tur vasaru
Ballabola kaniņā. 1840.

Zeedu došu pāditeje,
Mazs bus manis zeedutiņš:
Es tai došu avetiņu (kumeliņu)
Ar viseemie radziņeem (apaušeem). 1837.

Greeta sola pāditei
Treša gada goteniti;
Ta bij seeva, tai bij vards,
Ko solija, to eedeva. 1839.

Krusttēvs sola pādenam
Pirkt apaļu kumeliņu;
Mīksta mēle pasolot,
Isa roka eedodot. 1842.

Krusttevs (jeb. N.N.) sola paditei
Triju gadu kumeliņu;
Kad pādite zirgu prasa,
Raud pavadu turedams. 1843.

Krusta tevs man solija
Apzeltitu ozoliņu;
Tev bij veena zara žēl,
Ne vel visa ozoliņa. 1844.

g) Leecineeki met tēviņa naudu.

Kūmas naudu sametuši,
Nu meteet, leecineeki;
Nu meteet, leecineeki,
Par edumu, par dzerumu. 1845.

Sānu kūmas, sānu kūmas,
Greežamees veenu veetu!
Ja kuŗam ka peetrūka,
Cits no cita tapinam. 1846.

Meteet, kūmas, zelta naudu,
Meteet visi leecineeki:
To kanniņu kūmas dzēra,
To dzēr visi leecineeki. 1847.

h) Berna māte saņem samesto naudu.

Nāc, kūmiņ, ņemi naudiņu,
I to pašu mazumiņu:
Vāji gadi, bārgi kungi,
Nevar daudzi nopelnit. 1848.

Es peesaku tev, māsiņa,
Šitās naudas netērē:
Lai stāv mūsu krustmeitai,
Raibu govi janopērk. 1849.

Ta māmiņa preecajās:
Nu bus labas kurpes pirkt;
Vel naudiņas nesameta,
Ko nopirkt pastaliņas. 1850.

Pādei kreklis, mātei nauda, –
Kas pašami tēviņam?
Kas pašami tēviņam
Par šūpuļa kāruminu? 1851.

Mātei nauda, bernam nauda;
Kur tēvam kalta nauda? 1.

16. Kūmu – pa daļai ari aukļu – šūpuļa dzeesmas un apceerejumi par berna mūžu un vecaku, sevišķi mātes, preekeem un bēdām, ceribām un grūtibām.

a) Šūpuli pakāruši, kūmas eešūpo krustbernu.

Laižat mani aplūkot,
Vaj ir veeglis šūpolits;
Ja ir veeglis šūpolits,
Tad laimiga dzivošana. 1851.

Čuči, guli, man pādite,
Zelta šūpļa šūpolēs;
Neklausees ceema gaiļus,
Nemodini māmuļiti. 1859.

Eijā, eijā, jaunā māsa,
Vecā brāļa šūpulī!
Oša kārte, vaŗa virve,
Sudrabiņa šūpulits. 1863.

Aijā, aijā tas berniņš,
Kamer Deeviņš citu dos;
Kad Deeviņš citu dos,
To sveedisim kājgalī. 1868.

Ai, pādit, ai, pādit,
Negul' ilgi šūpulî;
Pin vīzites, aun kājiņas,
Aptec tēvu, māmuliņu. 1858.

Līgojees, šūpolīti,
Audzin' leelu cilveeciņu!
Dzelžu kārtis, vaŗa virbe,
Sudrabotis šūpolītis. 1861.

Šūpo, māte, auklē, māte,
Neba neeka berniņš biju:
Leelu radu, labu ļaužu,
No godīgas māmulītes. 1866.

Paldees devu māmiņai,
Kaimiņôs krista māte:
Pec guntiņas aiztecēju,
Krista māte pamzeloja. 1854.

Guli, mans krustdēlin,
Uz soliņa, uz mūriņa:
Neva vaļas māmiņai
Uz tevim uzinat. 1870

Es savai pādiņai (māsiņai)
Rīgâ pirku šūpulīti:
Zelta striķi, vaŗa līkste,
Sudrabiņa šūpulīts. 1864.

Pilna Laimes istabiņa[1]
Sīku mazu šūpulīšu;
Kad to veenu kustināja,
Tad tee visi līgojas. 1872

Šūpo mani, māmulīte,
Lai es augu, vaj ne-augu;
Kad es augšu, tad maksāšu
Par to labu lološanu:
Mātei pirkšu zīļu kurpes,
Tevam caunu cepurīti. 1869.

Audzē, Deevs, krustdēliņu,
Tam es ceešu vešanâs;
Krustdēliņa līgaviņa
Segs man baltu villanīti. 1858.

Šūpo mani, māmulīt,
Tai veeglâ šūpolî:
Leepu līksta, liņu striķis,
Doņu pīts šūpoliņš. 1862.

Paldees saku māmiņai,
Sētâ ņēma krusta māti:
Kad māmiņa nepatapa,
Pašūpoja krusta māte. 1853.

Šūpulītis palīdzeja
Māmiņai audzinat:
Kur eedama, teceþama,
Zeleek bernu šūpulî. 1865.

Šūpojees, bālelin,
Preedītē, eglītē;
Man' māmiņa izšūpoja
Kriju šūtu šūpulīti. 1871.

Ai, Deeviņi, ai, Deeviņi,
Man pādite sētiņâ!
Istabiņu slaucīdama,
Šūpulīti palīgoju. 1852.

Pilla Māŗas istabiņa[1]
Sīku mazu šūpulīšu:
Veenu Māŗa kustināja,
Visi līdzi līgojās. 1.

Netīšami es eegāju
Svetas Māŗas istabâ.
Svetas Māŗas istabiņa
Pilna sīku šūpulīšu:
Veenu pašu palīgoju,
Visi līdzi līgojas. 1872, 4.

Pilna Māres istabiņa
Sīku mazu šūpoliņu;
Tur šūpoja tos berniņus,
Kam nebija tēvs māmiņa. 1872, 3.

[1] Laimas resp. Māŗas istabiņa stāv še par visas tautas istabiņām, kas pilnas mazu šūpulīšu, kuŗi visi līgojas zem deevību pasparnes.

b) Mātes peenākums — kreetna audzināšana.

Auklēdama, māmuliņa
Auklē mani kreetnu vīru!
Tāpat tev deena gaisa,
I neveikli auklējot. 1873.

Lolo mani, māmuliņa,
Nelološi netikušu;
Tu jau pate gan redzēji,
Kāds mūžiņis netiklam. 1874.

Lolo mani, māmuliņa,
Nelolāvi netikušu:
Netiklami deena gaļa,
Nevel mūžu dzīvojot. 1875.

Dod', Deeviņ, man uzaugt
Ar gudro padomiņu:
Preeka būtu māmiņai,
Tole preeka līgavai. 1876.

Kumeliņš ceļu tek
Ceļam gala nezināja;
Māte, dēlu auklēdama,
Padomiņa nezināja. 1877.

Kumeliņš ceļu tek,
Ceļam gala nezināja;
Māsiņ' ada raibus cimdus,
Valkātāja nezināja. 5.

c) Vecākā māsa palīdz mātei brāli audzināt, brālis māsai apgādneeks, aizstāvis un tautu rājējiņš.

Es savai māmiņai
Palīdzēt palīdzēj',
Palīdzēju šūpli kārt,
Bāleliņus audzināt. 1878.

Guli, māte, deenas vidu,
Es šūpošu bāleliņu;
Es šūpošu bāleliņu,
Vaiņadziņu gribēdama. 1879.

Kult eedama, malt eedama,
Bāleliņu pašūpoju:
Tur bij man sarta josta,
Tur vizuļu vainadziņš. 1880.

Pašūpoju, palīgoju
Savu zelta bāleliņu
Kad tas manim leels izaugs,
Pirks man zelta gredzentiņu. 1881.

Šūpojees šūpulīt,
Audzē leelu bāleliņu;
Tur man bus linu kreklis,
Ne-aužams, nemetams. 1882.

Es meedziņu negulēju,
Sav' bāliņu šūpodama:
Māmiņ' man apsolīja
Graznas baltas villainītes. 1883.

Šūpojees, šūpulīt,
Audzē leelu bāleliņu;
Bāleliņa līgaviņa
Segs man baltu villainīti. 1884.

Ej gulēt, tēvs, māmiņa,
Es šūpošu bāleliņu;
Ņems brālītis līgaviņu,
Segs man raibu villainīti. 2.

Šūpojees, šūpulīt,
Audzini leelu bāleliņu!
Bus kungam kara vīrs,[1]
Māsām tautu rājējiņš. 1885.

Šūpojam, auklējam
Tos mazos bāleliņus;
Kad tee leeli izaudzīs,
Tee bus tautas rājējiņi. 1886.

---

[1] Šīs dzeesmas še ir, kā škeetams, iz sirmas senatnes, kā to še starp citu tas apzīmējums „kungam kara vīrs" leecina.

Augat, mažas atvašiņas,
Tēle gana rīkstītēs;
Augat, maži bālelini,
Tele tautu kaitinat. 1887.

Kult ecdama, malt ecdama,
Bāleniņu pašūpoju;
Tas bus man tautiņâs
Pirmais durvu vērejiņš. 1888.

Vai, Deeviņ, kur es likšu
Sav' mazo bāleliņu!
Man jaeet tautiņâs,
Bralit's gul šūpulî.

Laiž pūriņa dibinâ,
Vedis' līdza tautiņâs;
Tas man bus citu deenu
Sivu tautu rājejiņš. 1889.

d) Nākamais arajiņš, kaŗa vīrs, dravineeks, laivineeks, ganiņš.

Laime nese zelta arklu
Apkart visu istabiņu;
Nes', Laimiņ, istabâ,
Man ir jauns arajiņš. 1890.

Laima gāja sētas malu,
Arklu nesa padusê;
Nāc, Laimiņa, šai sētâ,
Še ir jauns arajiņš. 1.

V. Laimiņ gāja gar sētinu, Cirvit' nesa rociņâ

Secen sētu Laime gāje,
Cirvi nese padusê;
Nāc, Laimiņ, šai sētâ,
Še ir jauns cirtejiņš. 2.

Laima gāja sētas malu,
Sirpi nesa rociņâ;
Nāc, Laimiņ, šai sētâ
Še ir jauna plāvejina. 3.

Sudrabiņa verstuvite (eceţiņas)
Uz Daugavu līgojās;
Sit, vilniti, maliņâi,
Še bus dailis arajiņš (ecetajs). 1891.

Es redzeju zelta arklu
Virs ūdeņa līgojam.
Sit, vilniti, maliņâ,
Še bus dailis arajiņš. 3.

Birzis auga veridama,
Lidejiņa gaididama;
Audz, birstiņ, neveriį',
Aug ir tavi lidejiņi. 1892.

Mazs, mazs es gulēju
Jostiņâ satistits,
Jau tee veči preecajas,
Bušot jauns arajiņš. 1896.

Zirdziņâ, deliņâ,
Tur mātei leeli preeki:
No zirdziņa gaŗa vaga,
No deliņa dzinejiņš. 1895.

Šūpojees, šūpolit,
Audzé leelu bāleliņu:
Kungi[1] gaida kaŗa vīra,
Tēvs, mamiņa arajiņa. 1897.

Šūpojees šūpuliti,
Audzin' leelu man' bāliņu;
Bus kungam kara vīrs,
Mātei maizes devejiņš. 1898.

Kaŗa vīris, kaŗa vīris
Mans jaunajis bāleliņs:
Šūpulêje guledamis,
Kaldin' kaŗa zobentiņu. 1900.

Šūpú, šūpú, šūpuliti,
Lai aug leeli bāleliņi:
Bus kungam stipri vīri,
Bus man leeli bāleliņi;
Ar kaúlim kalnus stūma,
Rokâs nesa ozoliņu.[2] 1904.

[1] Variantā: Keizars.

[2] Sal. ar varoņeem, kā: Kalnstūmi, Koku

.ā jaunākā, vērgu laika sacerējumi uzskatāmas sekošās dzees-
kā:

Šūpojees, šūpulīti,
Audzē leelu bāleliņu,
Lai tek kreetnis arajiņš
Mūsu kunga tīrumā. 1893.

Šūpojees, šūpulīt,
Audzē leelu bāleliņu:
Kungam vīra vajadzēja,
Māmiņai arajiņa. 1894.

.upojees, šūpulīt,
.udzē leelu bāleliņ;
Būs kungam darbeneeks,
Keizaram kara vīrs. 1899.

Kundziņš saka: mana zeme!
Deeva zeme, ne kundziņa;
Māte sauca: mans dēliņš!
Kunga vīrs, ne māmiņas;
Kungam teesas devējiņš,
Ne māmiņas žēlotājs. 1901.

Raudādama māmuliņa
Man pakāra šūpulīti;
Vaj redzēt paredzēja,
Kunga vērgu paleekam. 1902.

Kungam mana sūra vara,
Zemītei auguminš;
Tik manai māmiņai
Šūpojums, auklējums. 1903.

.zoliņis dzeiņa raud,
Dzeinīts raud vījējiņa:
.einīts leepas zariņā,
Vījējiņš šūpulī. 1905.

Ko gaidīji oša laiva,
Jūrmalāi gulēdama?
No zeemeļa vēja gaidu,
No Vāczemes* īrejiņa. 1906.

Ko tu gaidi, oša laiva,
.ītoliņa ēniņā?
.eemelīša vēju gaidu,
No māmiņas īrejiņa. ✓

Šūpo mani, māmuliņa,
Ne ilgami tu šūposi;
Šūpos mani jūras viļņi
Rakstītāi laiviņā. 1907.

Šupo mani, māmulīte,
Kad es gulu šūpulī;
Kad uzkāpšu kumeļā,
Šūpos mani kumeliņš. 1908.

Šūpo, māte, auklē, māte,
Nemet mani ūdenī;
Ja pašai nevajaga,
Dod otram ganiņōs. 1909.

e) Tautu meita gaida uz arajiņu; māte cer veeglas deenas no vedeklas.

Šūpojees, šūpulīt,
Audzin' dižu bāleliņu;
Tem gaidīja tautu meita,
Vainaiņītes savērusa. 1910.

Mana veca māmulīte
Audzin' daiļus bāleliņus;
Pašas nāca ceema meitas,
Lautrām suņus mētādamas. 1911.

Auklē balta, dēlu māte,
Manu meežu arajiņu!
Balta gul tava sagša
Mana pūra dibinā.

Veļaj' balši, daran' balši,
Māmiņ, manu arajiņu;
Man krekliņi kā gulbīši
Mana pūra dibenā. 1.

---

*Zem Vāczemes še saprotama viņa saule, aizsaule, no kurenes jaunpeedzimušam jāeerodas.

Zinu, zinu, bet neteicu
Savu maizes arājiņu;
Nu vel māte šūpli kāra
Manam maizes arājam. 1914.

Viš arāji tīrumā,
Man' arāja veen nebij;
Man' arāja māmuliņa
Nu vel kāra šūpoliti. 1915.

Nebēdā, māmuliņa,
Aveniņu audzēdama:
P. t'aitiņa attecēs,
Āveniņu meklēdama. 1912.

Aizmigusi māmulite
Zem dēliņa šūpulīša,
Veeglas deenas gribēdama
No dēliņa līgaviņas. 1917.

Auklēju dēliņu, nedaru darbiņu;
Darīšu darbiņu ar vedekliņu. 1916.

f) Nākamā verpējiņa, audējiņa, mātes aptecētāja, kungu gājēja (darbineece).

Ērkulitis ceļu tek,
Verpējiņu meklēdams;
Tec, ērkuli, sētiņā,
Te atrasi verpējiņu. 1919.

Pakuliņa ceļu tek,
Verpējiņas meklēdama;
Še nāc pati, pakuliņa,
Še meitiņa verpējiņa. 1.

Es redzēju zelta stelles
Daugavā līgojam;
Sit, vilniti, maliņā,
Te bus daiļa audējiņa. 1920, 2.

Sudrabiņa šautuvite
Uz udeņa līgojās;
Sit, vilniti, maliņā,
Še bus daiļa audējiņa. 1920.

Trīs zeltitas šautuvites
Uz jūriņas līgojās;
Metat, vilņi, maliņāi,
Te ir labas audējiņas. 3.

Šūpo mani, māmuļiņa,
Deegā kārtā šūpulī;
Lai es augu smuidra, gaŗa,
Apaudiņu audējiņa. 1921.

Šūpej' mani tēvs, māmiņa,
Šūpej' tēva māmulite;
Gribej mani drīz augam,
Drīz preekšā tecetāj'. 1923.

Maza, maza meitenite
Mātei roku nosēdēja;
Dod, Deeviņ, leelai augt,
Maksās rokas sēdējumu. 1925.

Auklē mani, māmuliņa,
Veeglajāmi rociņām;
Es tev' gribu aptecet
Veeglajāmi kājiņām. 1924.

Es teeini veen tecēju,
Kad māmiņa mani sauca;
Kā māmiņa tad tecēja,
Kad es brēcu šūpulē. 1926.

Nava kauna meitiņai
Mātei kājas no-aujot:
Dažu nakti māte sēd
Pee meitiņas šūpulīša,
Pee meitiņas šūpulīša
Apautām kājiņām. 1927.

Šūpo mani, māmuļiņ,
Treju kriju šūpulī:
Lai es varu izdabat
Treju kungu valodiņu. 1922.

g) Nākamā tautu līgaviņa, tautu malejiņa, jau šūpulī izredzeta.

Šūpojees, šūpulīti,
Audzē leelu to meitiņu:
Brāļam māsas vajadzeja,
Tautiņām līgaviņas. 1928.

Zeedi, mazā ābelīte,
Vasariņa zeedus gaida;
Audz, mazaja brāļa māsa,
Tautas gaida malejiņas. 1930.

Audz augdama, zeedu pļava,
Tevi gaida pļāvejiņi;
Audz augdama, brāļu māsa,
Tautas gaida uzaugot. 2.

Kas grib tīra ūdentiņa,
Lai smeļ akas dibinā;
Kas grib jaunas līgaviņas,
Lai ņem bernu šūpolī. 1931.

Šūpo mani, tautu dēls,
Kamer maza meitenīte;
Augšu leela, tapšu gudra,
Tad tu mani nedabusi. 1933.

Šūpo mani, māmuļīte,
Sudrabiņa šūpulī:
Kad es augšu, tad es būšu
Sudrabkaļa līgaviņa. 1936.

Šūpo mani, māmuliņa,
Sudrabiņa šūpulē,
Lai es augu balta meita,
Bajaram līgaviņa. 2

Šūpo mani, māmuliņa,
Vizulīšu šūpulī;
Nāks tautiņas, dos naudiņu,
Ņems ar visu šūpulīti. 1937.

Šūpo, egle, to cauniti,
Tur būs mana cepurite;
Auklē, māte, to meitiņu,
Ta būs mana līgaviņa. 1941.

Šūpojees, šūpolīti,
Auklē leelu meitenīti:
Tautas gaida līgaviņas
Tēvs. mamiņa malejiņas. 1929.

Zeedi, zeedi, zeedu pļava
Zeedu gaida vasariņa;
Audzi, audzi, brāļu māsa,
Tautās gaida malejiņas. 1.

Steidzees, eeva ar ābeli,
Vasariņa zeedu gaida;
Steidzees māte ar meitām,
Tautas gaida malejiņas. 3.

Klausaitees, jauni puiši,
Es jums došu padomiņu:
Kas grib salda alutiņa,
Lai merc meežus ūdenī;
Kas grib jaunu līgaviņu,
Lai jem bernu no šūpuļa. 2.

Ritu, ritu, ne šodeen,
Bus ļautām malejiņa:
Rokas veen vicinaja
Šūpulī guledama. 1935.

Šūpo mani, māmuliņa
Sidrabiņa šūpulī:
Lai es augu teeva, gaŗa,
Bandineeka līgaviņa. 1.

Šūpo mani, māmuliņa,
Leepu koku šūpulē:
Lai es augu gaŗa meita,
Amatneeka līgaviņa. 3.

Līdz zemei šūpols līka,
Mātei meitu šūpojot;
Līdz zemei tautu dēls
Māmiņai klanījās. 1938.

Peeci, seši tēva dēli
Gaida mani uzaugam;
Veenam būšu, ne viseem,
Pa Laimītes vēlejumu. 1946.

h) Kas vecakeem vairak pa prātam, dēli, vaj meitas? – Tēvam dēli, mātei meitas.[1]

Labak deli arajini,
Ne kā meitas malejiņas:
Dēli ara, deli sēja,
Bus vedeklas malejiņas. 1949.

Ai, dēliņi, ai, dēliņi
Manas uguns kūrejini;
Meitas manas raganiņas,
Manas varas vilcejiņas. 1950, 2.

Ko kokeem lapas dara?
Zemi veen trūdinaja;
Ko mātei meitas dara?
Sirdi veen edinaja. 1951.

Raudadama māmulite
Meitai kāra šūpulīti;
Dēlam kāra dzeedadama,
Zinaj' maizes devejiņu. 1953.

Audzin', māte, meitas veen,
Met' deliņus ūdenī:
Meitas tavas malejiņas,
Dēli kara gājejiņi. 1955.

Auklē, māte, meitas veen,
Met' dēliņus ūdenī:
No meitiņas mīļi vardi,
No deliņa kara virs. 1.

Auklē māte peeci deli,
Auklē peecas cirvja peetes;
Auklē māte peecas meitas,
Auklē peeci mīļi vardi. 1959.

Audzin', māte, meitas veen,
Sveed dēliņu ūdenī:
Augs dēliņis, bus sirdesti,
Bus tev gaužas asariņas. 1958.

Nebēdaji, māmuliņa,
Meitas veeni lolodama:
Tu ligosi znotiņosi,
Kā bitīte abolāji. 1960.

Dzeedadama māmuliņa
Dēlam kāra sūpolīti;
Raudadama maizes prasa
No deliņa ligaviņas. 1964.

Tēvam dēli, tēvam dēli,
Tēvam bēri kumeliņi;
Mātei meitas, mātei meitas,
Mātei govis vabaliņas. 1966.

Turi, tēvis, ceļa zirgus,
Turi ceļa gājejiņus;
Turi, māte, nītes, škeetus,[2]
Turi sagšu audejiņas. 1967.

Tēvam dēli, tēvam dēli,
Tēvs staigaja atspeedzes;
Mātei meitas, mātei meitas,
Māte gāja sašlukuse. 1968.

Tēvam bija peeci dēli, –
Peecas rungas sētmalē;
Mātei bija peecas meitas, –
Peeci simti mīļu vārdu. 1970.

i) Meitu mātei rūpes un grūtumi, svešai (dēlu) mātei veeglas deenas.

Es savai māmiņai
Deenu, nakti ļaundariju:
Nakti roku noguleju,
Deenu ceļus nosedeju. 1973.

Mīļi mani mat' aukleja,
Pee mutītes dalīdama;
Zin Deeviņš, kam es bušu
Veeglas deenas devejiņa. 1976.

---

1) Kad krusta bērns dēls, tad dēlam dod preekšroku, kad meita, – meitai. Sk. Lalv. d.

2) Oriģinalā „nīšu škeetas" ir miseklis.

Mīļi māte man auklēja,
Mīļi kāra šūpulīti;
Aiz ta mīļa auklējuma
Veeglas deenas neredzēs. 1977.

Auklē māte, šūpo māte,
Veeglas deenas gribēdama:
Kad peekusa kājas, rokas, —
Tā bij tava veegla deena.

Maksā, Deevis, māmiņai,
Es māmiņai nemaksaju;
Es māmiņai nemaksaju —
Veenas naktis šūpojumu. 1972.

Tik manai māmiņai
Kā šūpoļa kārumiņš,
Uzaugdama kungôs gāju,
Uzaugusi tautiņas. 1979.

Augtin augu es, māmiņa,
Aug tevim veegla deena; —
Tai mātei veegla deena,
Kas dēliņus audzinaja. 1980.

Šūpo māte, auklē māte,
Veeglas deenas gribēdama;
Svešai mātei veegla deena,
Ne šūpojse, ne auklējse. 1981.

Šūpo māte, auklē māte,
Nebus mana mūža māte;
Tā bus mana mūža māte,
Kas dēliņu auklējuse. 1982.

Meita mana, meita mana,
Kad guleja šūpulī;
Kad tautām roku sneedza,
Nava vairs mana meita. 1983.

Tā šūpoju, tā auklēju,
Kā tās citas māmuliņas;
Nava manim veeglas deenas,
Kā citām māmiņām. 1984.

j) Vecakeem rūpes par bērnu apgādi, sevišķi mātei par meitas pūru.

Domas bija tam tēvam,
Kam aug meitas, kam aug dēli:
Kapli kalt, dzeņu vīt,
Kriju plēst, pūru šūt. 1985.

Bēdas, bēdas tai mātei,
Kam aug meitas, kam aug dēli:
Meitas prasa pilnu pūru,
Dēli leelu novadu.[1] 1986.

Laime, Laime, māte, māte,
Abas divas domajat:
Veena domā auklēdama,
Otra veetu taisīdama. 1987.

Dzīvodama, māmuliņa,
Bez padoma nedzīvo:
Leec meitiņu šūpulī,
Villainītes pūriņā. 1988.

Dziparot, madarot,
Negulēt tai mātei:
Veena meita šūpulī,
Otra laužu valodās. 1989.

Bites dēļ dravineeki
Garu dzēni ritinaja;
Meitas dēļ māmulīte
Garus auda audeklišus. 1990.

Divi bija, divi bija,
Kas meedziņa neguleja:
Veena bija sila bite,
Otra meitu māmuliņa;
Sila bite zeedus lasa,
Meitu māte pūru dara. 1991,4.

Divi, divi, kas tee divi,
Kas meedziņa neguleja?
Bite meega neguleja,
Otra, meitu māmuliņa;
Bite nesa saldu medu,
Meitu māte pūru loka. 5.

Bēdu, bēda tev, māmiņa,
Vai es miru, vai dzīvoju:
Kad nomiru, gauži raudi,
Kad dzīvoju, daudz vajag. 1992.

Māmulīte bēdājās,
Meitas veen lolodama;
Nebēdā, māmuliņa,
Meitu laime gan bagata. 1993.

Guli meegu, māmuliņa,
Tu par mani nebēdā:
Pati savu auguminu
Kā puķiti dariņaju. 1994.

Guli meegu, māmulīte,
Ko par mani bēdājees?
Meitiņ' biju, ne puisitis,
Pate pūru peedariju. 1996.

Guli meega, māmuliņa,
Ko par mani bēdājees?
Puisīts biju, ne meitiņa,
Man pūriņa nevajaga;
Man vaig' asa zobentiņa,
Stalta bēra kumeliņa. 1997.5.

Manis dēļ, māmuliņa,
Ritā agri neceļees:
Puisīts biju, ne meitiņa,
Man pūriņa nevajaga;
Peešu, seglu man vajaga,
Dancotaja kumeliņa. 6.

k) Māte, mazus bernus kopjot, redz grūtumus, kas tēvam mazak.

Kas kaiteja ozolam?
Kā tas krita, tā guleja;
I leepiņa tā guletu,
Pazarites neguleja. 1999.

Dod, Deeviņu, jautru (jaustru) meegu
Maza berna māmiņai;
Nakti nāca mīļa Māra
Mazu bernu kaitinat. 2000.

Sargi, Deevis, vairi, Deevis,
Maza berna māmuļiti:
Es redzeju mellu odzi
Padebesī zvērojam. 2002.

Kas tam deva salapot,
Pura malas bērziņam?
Kas tai deva veeglu deenu,
Sīku bernu māmiņai? 2003.

Pusrītiņa saule leca,
Pusvakarā noreeteja;
Mazu bernu māmuliņa
Pusmeedziņu veen guleja. 2006.

Pate māte likstu leeca,
Pate kāra šūpuliti;
Kad izaugu diža meita,
Tēvs tautām vēlitajs. 2007.

17. Pēdejā krustibu deena; krustibu beigās un atvadas.

a) Dzer uz krustberna veselibu un augšanu.

Šodeen dzēru, vakar dzeru
Maza berna godiņā,
Dod, Deevi, veselibu
Mazajami bērniņam! 2009.

Dod, Deeviņ, veselibu
Mazā berna māmiņai!
Mēs ēdām, mēs dzēram
Mazā berna godiņā. 1.

Man nebija šai ceemā
Ne vārtiņu vērejiņa:
Deevs man deva krusta bernu,
Nu bus vartu vērejiņš. 2012.

Kad pārgāju no baznicas,
Šetin' māte cisiņā;
Pa tris gadi šeraudziju
Tādi vartus atcelam. 2013.

Pa gadu atnācu pādīti raudzīt,
Atronu pādīti skaidiņas lasot. 2014.

Nāc šurp, pādīte, še kukulītis! 325.
Pādei kukulis, auklim rīksta. 4.

Krusta māte alu dzēra,
Dzeŗamā, dzeŗamā.
Dzer par labu, ne par ļaunu,
Uz pādītes veselību.
Leec krūzīti pee mutītes,
Lai tas alus eekšā tek.
Apgāž, apgāž, satek, satek!
Tek upe caur namu, caur istabiņu:
Tā tek meeži, rudzi tēviņa klētī. 2015.

Uzdzer, uzdzer! Satek, satek!
Jauna meita alu dzera,
Dzeŗamā, dzeŗamā;
Ne par ļaunu, bet par labu,
Uz pādītes veselību. 1.
Tek upe caur namu, caur istabiņu:
Tā tek meeži, rudzi pādītes klētī. 2.

b) Veeseem atgādina, ka laiks šķirtees.

Nu jūs, kūmiņas, edušas, dzeŗušas
Nu cita mājā darbiņu strādāt.
Vel rītu, parītu bus ko sūkat:
Zobôs gaļa, ķešās rauši,
Pudelē brandavīns. 2016.

Kūma mani projam raida,
Saka mucu netekam;
Pati eešu kambarī,
Kūmas mucu apraudzīt.-
Tek muciņa ziņģadama,
Vel es dzeršu dzeedadama. 2017.

Kūma mani sētā raida,
Sak' muciņu netekam;
Muca tek dzeedadama,
Čuru, čuru, tērērē! 2020.

Eešu, eešu taisīteesa,
Eešu mucu apraudzīta:
Tek muciņa līgodama,
Vel es dzeršu rītu deenu;
Tek muciņa tiru taru,
Tad es eešu taisīteesa. 2021.

Māsiņ' mani projam raida,
Nedod man kukulīti.
Nu es eešu šņaukadama
Pa viseem atmateem. 2022

c) Veesi svētī dzīŗu veetu un atvadas.

Eesim, kūmas, mēs projam,
Vilksim bērzu istabā:
Lai izauga mūs' pādīte
Zemes bērza kuplumiņu. 2023.

Pildi, Deevis, to veetiņu,
Kur edēm, kur dzērēm;
Kā peepildi straujas upes,
Kā dziļos ezeriņus. 2024.

Svētī, Deeviņ, to veetiņu,
Kur edam, kur dzeŗam;
Audzē, Deeviņ, divi vārpas
Veena salmu galiņā. 2025.

Ar Deeviņu sanācam,
Ar Deeviņu aizeesim;
Ar Deeviņu lai paleek
Šī krustību istabiņa. 2026.

Tu, māsiņ, sētas meita,
Auklē manu krista bernu;
Pee baznīcas tikušās,
Došu seera gabaliņu.

„Pašupoju, pa-auklēju,
Kuŗu mazu eeraudzīju;
Ko bij man nešūpot,
Visi mani krista berni." 2027, 1.

441

Es tev lūdzu, sētas Made,
Auklē manu krustdeliņu;
Kad krogā tiksimees,
Došu glāzi brandaviņa. 2027.

Ai, kājiņas, ai, kājiņas,
Nu pa ceļu, nu pa ceļu!
Nu saulīte tai veetā,
Kur vakar sanācām. 2028.

b) Pavada beidzot veemāti.

Vecā māt', vecā māt',
Nestāv' ilgi šai ceemā;
Pin vīzītes, aun kājiņas,
Ej citā ceemiņā. 2029.

Jūdz, tauteet, sirmu zirgu,
Palaid savu veco māti; -
Linu krekli, ceļu(?) josta,
Brandavīna butelīte. 2030.

Glabāsim veco māti
Līdz citai reizītei;
Nedosam brandavīna,
Lai ta drīz nenomira. 2031.

Ei, komiņi, ei, komiņi,
Godajeet vecu māti:
Noveduši, peeseeneet
Pee leelā skudru pūla. 2032.

Nogrūdam vecu māti
No kalniņa lejiņā;
Kad atkal vajadzēs,
Tad vilksim kalniņā. 2033.

VI. Atšķirības.

Protu, protu, redzu, redzu,
Nu šķirs mani māmuliņa:
Cepin' maizi, dara alu,
Aicin' veesus škiribās. 2034.

Vakar vista cāļus šķīra,
Šodeen mani māmuliņa;
Cāļi tek pulciņā,
Kur māmiņa es teceešu? 2036.

Div' reizītes mani šķīra
Māmulīte mūžiņā:
Veenu šķīra sīku mazu,
Otru leelu izaugušu. 2037.

Šķīra mani māmuliņa,
Pagalami neatšķīra;
Tad atšķīra pagalami,
Kad eedeve tautiņam. 2038.

Es cīcīša noraudaju,
Pee zemītes leegdamās:
Cīcīts mani izaudzeja
Leelu meitu malejiņu. 2039.

Pee pupiņa noraudaju
Līdz zemīti leegdamees:
Pupiņš mani audzinaja
Leelu vīru kā ozolu.[1] 1.

Cīcīts mani izaudzeja
Leelu meitu malejiņu;
Cīcīts kult, cīcīts malt,
Cīkīts līdzi druviņā. 2040.

Kūma, kūma, mazgā katlu,
Man miltiņi kulitē:
Lai es savu krustu bērnu
Beezu pūtru ēdinaju. 2041.

Kūma, kūma, mazgā katlu,
Man miltiņi kabatā.
Kūma katlu izmazgajse, -
Man miltiņi izbiruši. 2042.

Līcit man div' cīseņis,
Trešu bārzu pagaleit:
Lai es var' šu naksnenu
Be māmeņes pōrgulet. 2043.

---

[1] Varoņteikā „Stiprajs" māte zīda savu dēlu divdesmit gadus līdz tas paleek tik stiprs, ka ar veenu cirvja cirteenu nocērt resnu ozolu. Sk. Needr. Vidv.

Še esam izgājuši jo intresantu tautas grāmatu cauri, kuŗa sastāv no sešām daļām, trisdesmit peecām nodaļām un peecdesmit apakšnodaļām. To var saukt par senlatveešu etiku; jo tanī eet vis. vairak runa par raksturoeem (ἤθη), eerašām, tikumeem, tiklibu, (de finibus malorum et bonorum) par ļauna un laba lēmumu un par peenākumeem (de officiis). Visōs rīkojumōs še veenmer skatijas uz tam, ka panaktu labu vai noverstu ļaunu. Ka pee tam stingri skatijas uz pareizu izdarijumu un izdaritaju labu tikumu, to izlasam ari pee P. Einhorna, kur viņš raksta: Es haben viel einfältige Leute hie eine böse und abergläubige meinunge: Das dieselben, so bisweilen von sinnen kommen, wie denn auch die Noctambulones so des Nachts im Schlaffe herumb gehen, auf die Gemächer steigen, oder sonst im Schlaffe schreyen, ruffen, und reden etc. nicht recht getauffet sein. Welches ihrer meinunge nach daher kommen soll, dass der Prediger so da getauffet die Tauffe nicht recht administriret und verrichtet, oder sonst eines bösen Lebens und Wandels gewesen. Oder dass die Pathen so zu Gefattern gestanden entweder nicht recht geglaubet, oder sonst ein böses Leben geführet.[1]

Teem veenteesigeem ļaudim (einfältige Leute) nebut tik ļaunas un māņticigas domas nebija. Viņi turejās tik pee vecum vecās morales: Kads koks, tadi augļi; kads cilveks, tadi darbi. Par latveešu māņeem zem virsraksta „Latveešu māņu kopejs raksturs" Kr. Barons sneedz šadu apcerejumu. „Tautas dzeesmās pašās atrodam, samērā, maz māņu, un no tumšeem, negliteem māņeem t. dzeesmas gluži atturas.

Sikakee māņi, simpatetiski līdzekļi, pareģojumi un dažadas paražas, ko tautas dzīvē un t. dzeesmās sastopam, pamatojās pa leelakai daļai uz cilveka un viņa dzīves salīdzinajumu ar citeem radijumeem un to dzīvi dabā, un uz labeem vaj ļauneem, patikameem vaj pretigeem eespaideem, ko apkartejā daba un katrs radijums savrup vaj nu pateesi, vaj tikai sedomās uz cilveku dara. Peemēram ņemsim ozolu un leepu. Nebut nebrīnamees, ka latveeši ar labpatikšanu un godbijibu skatijas uz resno, stipro, ceeto zaļoksni ozolu, kadi sevišķi senlaikōs vētram Baltijā spītejа; jeb ari uz kuplo, dailo smaršigi zeedošo leepu. Atrodam ari gluži

1) Wiederlegunge der Abgötterey 84. l. p.

dabiski, ka tee pirmajo, ozolu, izredzeja par stingrās, kreetnās
vīriškibas, otro, leepu, par dailās seeviškibas simbolu. Vīru sla-
veja, sacidami: vīrs kā ozols, stiprs kā ozols! seevu: kupla, daila
kā leepa! Puiša bernam (= puisenam) novēleja uzaugt kā ozolam,
meitai, kā leepai. Tautas dzejā šadi dabiski salīdzinajumi, šadas
dzejiskas gleznas vīreešu un seeveešu apzīmejumam atkartojas
daudz un dažadi, un ari izglitotai pasaulei tee nav nekadi sveši.
Bet ar dabisko bildi veen ne ikreiz poetika; dažadōs godōs, peem. jā-
ņōs, ozolu ne veen dzeesmā peeminēja; ar ozola vainaju puškoja
un godaja turigo laipno nama tēvu, ozolu tam uzcela un eestādija
pagalmā par labu zīmi. Eesākumā tikai par redzamu zīmi leetotais
ozols eeguva pastāvigi, stereotipiski atkartotōs atgadijumōs un ce-
remonijās ar laiku sevišku svētu nozīmi un pārdabisku eespēju:
tas palika par simbolisku līdzekli, ar kuŗa palīdzibu cereja nāka-
mu labklajibu eemantot. Tā jaunpeedzimušam dēlam mazgajamo
ūdeni sildot, vaj pirti kurinot, ņēma vismaz kadu daļu ozola,
meitai leepas malkas; pirtsslotā puiķam eeseja kadu ozola, meitai
leepas zariņu, krustkēvs krustdelam labprāt cirta ozola liksti etc.

Tapat ~~ari~~ katra cita leeta, lai ari ikdeeniška dzīvē tai nebūtu
nekādas īpašas nozīmes, vareja īpašōs svarigōs dzīves brīžōs, pec
kautkādas salīdzinamas īpašibas nozīmigi izleetata, eegūt pārda-
bisku eespaidu jeb eespēju uz cilveku ~~un~~ viņa nākamibu. Cir-
vis, vaj velejamā vāle, ko gultas cisās eelika, palīdzeja dzemdinat dēlu, vaj
meitu; vīreešu, vaj seeveešu krekls, kuŗā jaunpeedzimušo eetina,
bija līdzeklis, lai uzaudzis drīz precās; sals graudu un naudu me-
ta pirmā mazgajamā ūdenī, lai berns spirgts un bagats; pec kristī-
bas vedot peetina bernam maizi, naudu un citas mantas klat,
lai tam turiga dzīve u. t. t., u. t. t.

Šādus un līdzigus simpatetiskus eespaidus panāca ari ar
darbeem un domām. Sacereja dažādazadu nozīmigu rīkošanos gan
ar pašu bērniņu, gan savrup bez ta, p. p., bērnu pirmo reiz maz-
gajot, vaj ari baznicā kristot peesauca jeb eedomajas dažadus darbus,

lai berns izveicigs visôs darbôs; nokristitam berniņam steidza atraisit vaļâ kājas, lai drīz staigā; krustibâs darija visu steigšus, lai berns mudigs un sparigs darbôs; pādi dancinot cela augstu rokas etc., krustibâs dzivoja jautri, līgsmi, dzeedaja un deja un dancinaja pādi, lai bernam laimigs, preecigs mūžs. Vispār berna vecakeem un kūmām jaeevero gods un peeklajiba domâs, vardôs, darbôs, apģērbâ.

Gadijas šâdôs brīžôs ari bez cilveka gribas un peepalīdzibas dabiski notikumi, pate daba, jeb kada augstaka vara caur dabu, deva zimes par cilveka gaidamo liktenī, vajadzeja šīs zimes tikai pareizi iztulkot pec jau parastām līdzibām. Tā celas zīlešana un pareģešana. Berns, p.p., peedzima naktī, vaj deenu, veenā vaj otrā nedeļas deenā, jaunā vaj vecā mēnesī, rudenī vaj pavasarī; raugu-maize neizdevās, berns, kristot, brēc, vaj guļ, vaj nomodâ meerigi skatas; krustibu deenâ, sevišķi ceļā no baznicas uz mājām, līst leetus u.t.t. Visôs tadôs notikumôs atrada kautkadu nozīmigu līdzibu ar cilveka meesas un gara īpašibām un viņa nākamās dzives gaitu. Šos neatkarigus ārigus apstākļus pec parasteem paraugeem iztulkojot, pareģoja berna mužu.

Še peemēram peeminejam tikai dažus retus māņus, kas atteecas uz radibām un krustibām. Līdzigi māņi pavadija cilveku cauru mūžu. Katrā brīdī tam bij jazin un japrot, ko darit, kā izturetees, lai labu panāktu un ļaunu izbegtu. Taču tik grūta šī māksla ari nebij, kā mums tagad šķeetās. Lai gan māņu bija milzumdaudz, tomer viseem īsti tautiskeem māņeem gluži veenāds, augšā apzīmets, uz parastām līdzibām dibinats raksturs, ar ko katrs jau no bērnu deenām sepazinās un apradās. Bez tam ikdeenišķā dzivē māņus ne visai eevēroja un ceenija, teem tad bija drīžak tikai parunu nozīme, sevišķu spēku tee eeguva nopeetnôs dzives brīžôs, dzives pārmaiņās, īpašās deenās, svetkôs, godôs.

Bez vispār viseem pazīstameem māņeem daža gudra veecenīte lepojas ar leelaku krājumu līdzigu māņu, sevišķi ar pereģošanu un dzeedešanas līdzekļeem, ko, taisnibu sakot, nebij grūti pec pazīstameem paraugeem ari no jauna saceret. Šādi, kā redzams, jaunāki māņi, p.p., sekošee: auna dzeenā dzimis berns bušot

neizveicigs, jumpravas d. smuks, lauvas d. stiprs, skarpja d. sirdigs, ķildigs, vēža d. neškirmigs darbôs un dzivê u. t. t. Jeb: jaunpeedzimušam bērnam ja-uzleek grāmatas lapa uz galvu, lai tas aug gudrs. Tapat dažadi māņi, ko ar kristišamo ūdeni dzen, jeb kas ar kristišanas ceremoniju stāv sakarâ, skaidri peerāda, ka tee velakôs laikôs eeveesušees. Daudz no šeem māņeem vareja nākt un pateesi ari eenāca no āreenes, sevišķi bagatâ mērâ no mūsu līdzeemitneekeem vācceešeem. Latveeši, zinams, vispirms un jo mīlaki uzņēma tādus, kam veenads raksturs ar pašu māņeem, kadēļ savs un svešs dažu reiz grūti izšķiŗami. Bet atrodam ari māņu līdzekļus citadas, svešadas dabas, svešadu eeskatu; tee allaž ari izrādas par īsteem svešineekeem, eenācejeem. Tas sevišķi sakams no daudzeem dzeedešanas, pareģošanas un buršanas līdzekleem.

Butu gluži greizi spreests, ja šis savas un svešas, vecas un jaunas māņu druskas eeskatitum par latveešu vecās ticibas saturu. Iz pašām krustibu dzeesmām, kas taču šinî ziņâ mūsu labakās leeceneeces, gaiši noskārstams, ka tā dēvetee krustibu māņi ir tikai simboliskas peedevas krustibu svinešanâ. Lai peemērami, palasamees, kadas dzeesmas kumeneeki dzeed, pādi dīdot, eešūpojot, daudzinot un tai visu labu novēlot. Katrs savu vēlejumu, savu dāvanu eevada ar kadu nozimigu līdzibu, ko ari pec sespējas vaj nu tulīt izrāda darbôs, vaj teicās jau epreekš izdarijis. p. p. pādi dancinot, cilā augstu rokas, lai Dēkla, Laima celj pādi augstâ, bagatâ veetâ u. t. t. Šīs svinigās krustibu parašas tālak petot, atrodam tām celoni tautai vispār parastôs dzejiskôs salīdzinajumôs, dzejiskās gleznās, kas pašas atkal dibinajâs uz vel sirmakeem, pa leelakai daļai jau pārvareteem un atmesteem panteistiskeem dabas uzskateem. Par aplameem māņeem vecās parašas pārvērtās, kad vecās paganu ticibas kults jau sen bijā sagŗuvis, bet kristigā ticiba vel nebij spējuse pilnigi un pec sava īstenā satura tautâ nodibinatees.[1]

Ka šinîs vispār tā sauktajās „krustibu dzeesmās" uzejama leela dzeiva pašāviba un dziļa etika, tas līdz šim nav bijis ne pazīstams, nedz peeteekoši izcelts. Ja pētijam un pamatigi apskatamees, tad eraugam

1) Sk. Latvju dainu I. sējumu, Jelgavā 1894. 196., 197. un 198. l. p.

tanīs vel jo gaišas pēdas no senlatveešu religijas. It īpaši tadōs brižōs, kad leetas grozas ap dzīvību un nāvi, kad neveens cilvēks vairs nevar līdzēt, tad tikpat senatnē kā tagad peesauca deevības un Deevu. Tā vistūm grūtneecībā un radibās — it sevišķi pēdejā gadi-jumā — peesauca, lūdzināja Deevu Deeviņu, mīļo Deeviņu, Laimu, Dēklu tā, ka še it branga veco latveešu dogmatika saskatama. Tā svētītā li-gaviņa „Laimas pirtiņā" ee-eedama met, zeedo Laimiņai zelta zeedu: zelta gredzeniņu, zelta gabaliņu, zelta naudu, arī vaŗa zeedu, vaŗa gredzentiņu, sacīdama: „Ņem, Laimiņa, zelta zeedu, Neņem manu dvēselīti", jeb: „Ne-ņem beena auguminu; Vado manu augumiņu". No pirts izeedama viņa zeedo Māŗai „Dziparotu preevītiņu. Ņem par zeedu, mīļa Māŗa, Pirmo pādes dāvaniņu." Viņa dod zeedo Laimiņai leelcekuļu vistu radibām un krustibām sivēniņu. Viņa arī taisni vaicā „mīļu Māŗu: Kadu velšu tu gribēji? Vaj aitiņu sprogainīti? Vaj vistiņu cekulīti?" un zeedo tad uz mīļas Māŗas padomu („Ņem vistiņu cekulīti, Lai palika sprogaitiņa Pāditei pušķotees") tā radibām kā arī pirtižām vistiņu jeb leelcekuļu vistu savai Laimiņai — Māŗiņai —, par pateicību, ka ta viņai palīdzējuse „Grūtajās deeniņās". Še nu sastopam arī vel uzglabajušos senlatveešu Laimiņas kultu, kas katoļu laikā — kā jau aizrādīts — saveenots ar Māŗas kultu, bet tā, ka no pēde-jā še vel nav nekas vairāk kā tik Māŗas vārds. Viss cits ir vel pilnīgi senlatveešu, kā „zeeds" un „veltes", kuŗu veetā nav vel pat ne vārds „upurs" eeveesees.

Tāpat deešana, lēkšana peeder pee sena religioza kulta. Tā kūmu deja ar simbolisku nozīmi un pādes dandzināšanu uz paklātas „raibītes" aiz-rāda uz sena kulta aktu. Un pantiņš „Lec, Deevis, papreekšu ar mīļu Māŗu, Es lēkšu pakaļ ar savu pādi" un visnotaļ svinīgā pādes dīdīša-na mani neviļus atgādina pee ķēniņa Dāvida deešanas ap derības šķirstu un pee jaunekļu un jaunavu religiozas dejas, ko vel tagad zinamōs svētkōs Spanijā uzved baznīcā altāra preekšā.

Arī tas, ka pādīti dīdot rokas augstu cilina, ir religioza kulta akts un nozīmē to pašu, ko Mozus roku pacelšana, izraēla bērneem cīnotees ar saveem eenaidneekeem. Kad viņš rokas nolaida, tad uz-vareja eenaidneeki; bet kad rokas pacēla augšu, tad uzvareja izraēļa bērni. Tāpat arī pee svētīšanas ceļ garīdzneeki rokas augstu, jo svētība nāk no augšas, ~~no augšas~~ no gaismas tēva. Tā tad, ko, pādīti dīdama, Austi rokas cilinaju: Lai cilina Dēkle, Laima Bagatōsi

332. ļautiņos:

Ja nu apskatamies pēc specifiski kristīgā šajās radību, kristību un kūmu dzeesmās", tad no ta, ar senlatvisko salīdzinot, šajās uzejam ļoti maz. Tik veenreiz minets „Deevs debess tēvs", kas droši ir kristīgo Deevs; bet jau peem. tadās varsmās kā: „Ja Deevs dos, Laime liks", „Jāj Deeviņis, brauc Laimiņa", „Deevs to zina, mīla Laima", var veenīgi but domats senlatveešu „Deevs", „Deeviņš", mīļais Deeviņš", kamer varsmā „Deevs to zina, debess tēvs" ir bez šaubām zimets „Deevs Tēvs", debesu Tēvs", kā to Kristus, Viņa veenpeedzimušais dēls, rādījis un sludinajis, kā savu un mūsu Deevu un Tēvu. Tapat arī Jezus Kristus nāk preekšā tik veenā īsā dzeesmiņā, kuŗa skan: Guli, mana pādīte
Ar Jezu Kristu,
Jodeen ļaunam
Atsacīju. 1409.

Bet no svetā Gara, kuru Kristus sutījis, nav ne pusplesta vardiņa, no trisveenīga Deeva tapat. Ir tikai veen vel runa veenā dzeesmā no trim eņģeļeem, ka: Guli klusa, man' pādīte,
Ne tev neeka nekaitēs:
Jodeen tevi baznicā
Tris eņģeļi suminaja,
Tris eņģeļi suminaja
Baznickunga grāmatā. 1408.

Vaj zem teem butu saprotama trisveeniba, kuŗas vardā berniņš kristīts? Tas te nu ir arī viss no kristīgās dogmatikas. Māra, mīļā Māra, kuŗa veenīgi ar savu reizām peesprausto epitetonu „svetā" un savu vardu no Laimas atšķiŗas, peeņēmuse citadi pilnīgi šīs raksturu un darba lauku. Tas noticis caur tam, ka ta etika, kas izpaužas latveešu tautas dzejā, nekur neruna preti kristīgai etikai, bet pilnīgi ar šo saskan, kā to savā laikā macitajs Büttners, veens no pirmajeem latveešu „dzeesmu" krajejeem un pazinejeem, leecina jis. Senlatveešu etika nedibinas uz atreebibu, bet uz izlīdzibu. Ta izskan starp citu arī tai dzeesmiņā:

Ļaudis man kapu raka,
Man kapā rozes auga;
Es kapā guledama,
Rozes pinu vainagā.

Senlatviešu reliģiozais uzskats atšķiras no kristīgā visvairāk tik caur savu daudzdievību, kura arī še parādās vēl ievērojamā veidā. Bez jau agrāk pievestām dievībām šinīs dziesmās vēl minētas māmiņas, Laimiņas, kā: Zemes māte, Veļu māte, Laimas pretiniece Nelaime, Trīs Laimiņas, Svētās meitas un Čampa.

Tautietis visai lūdz Zemesmāti „Rokā maku turēdamis, solīdams tai simtu dālderīšu", lai atlaiž tā līgaviņas auguminu. Nelaime aun kājas un dziņās grūtnieci panākt. Šī lūdz Laimu, lai tecēt līdz basām kājām. Svētītā sieviņa nonākuse laimīgi pirtiņā. Trīs Laimiņas aiz durvē. Viena saka: iet iekšā! Otra saka: ne-iet vis! Trešā saka: iet iekšā, vārdot sievas auguminu. Dzemdēšana nav bijuse laimīga. Sieviņa saka vīram: „Liec, vīriņ, cepurīti Bērza celma galiņā: Dievs tev deva, Dievs atņēma Cepurītes valkātāju. Laima prieku parādīja, Veļu māte žēlabiņas: Laima kāra šūpolīti, Veļu māte novaisija. Nu Laime sēd kalnā raudādama, Nelaime lejā, smaidīdama. Te tautas meitiņa nu ķeras pie teurģiska līdzekļa, saukdama: „Ņem, tētiņ, akmentiņu, Sviedi Nelaimei mugurā, Lai Laimīte izsmejas, Lai Nelaime izraudas"... „Kalna galā Dēkla raud, Birst asaras lejiņā: Lejā dzima zeltainīte, Kas vainagu kājām mīs."

It kā par Laimiņu-kalponēm izrādās likteņa verpējas Svētās meitas, kuras likteņa pavedienu šķeterē.

Svētās meitas, ne māsiņas,
Ko tik agri šķeterējat?
— Tev Deviņus brāļi deva,
Tam mūžiņu nolēmam,
Aptinam linu dzijas

Krustšķērsam rociņai,
Nolēmiam cilināt
Spožu kara zobentiņu,
Spožu kara zobentiņu
Tēvu zemi apsargat. 1226.

izlaidums

Vienai no šīm likteņa šķeterētājām ir vārdā Čampa, kura nāk ar Laimu, Māru krustībās; bet ne-ielūgta, par kam tā tad pie krusta bērna atriebjas, nolemdama tam nešķīrību. Tamdēļ tad krusta bērns sūdzas:

Kam, māmiņa, ne-ielūdzi
Čampu mīļi kūmībās?
Pate nāca ne-ielūgta,
Man nolēma nešķīribu. 1446.

Tā sastopama arī rietumu Europas literatūrās, piem. pie vāciem die böse Fee.

Jo interesanti ir tas, ka sevišķi „arājiņš" top augsti cildināts. Te Laima nes tam zelta arklu; tādā veidā jaunpiedzimušā nāca nodarbošanos augstā godā celdama. Un māsiņa gaida uzaugam

leelus bāleliņus, kas „Ar krūtim kalnus stūma, Rokās nesa ozoliņu" Valoda ir jo dzejiska, gleznaina un līdzību pilna. Saule sūta vesti, zīlīte nes vesti, ar balodi ziņu sūta: „Jauni radi bāliņos"... „Upīte tecēja, zeediņi bira; Nāk mana tēvmāsa ar kukulīti." Nāk krustmāte, tai „Zelta kronis galviņā, Zeltā roze rociņā." Jeb ta nāk: „Kā eeviņa zeedē dama, Kā saulīte mirdzedama". Cik jauki un leeliski top eevadīta kūmu deja: „Šķiratees rožu krūmi, Es ar pādi cauri cešu"... jeb: „Šķiratees eevas krūmi, Nesejiņa cauri gāja"... Jeb: „Šķiratees, sveši ļaudis, Abej' pušu istabāi! Kupla leepa deetu eet Ar visām pazarem", jeb „Ozoliņš dancot gāja Ar visām bitītem". Cik dzejiskas, mīklainas ir tadas dzeesmiņas, kā: Pilna Laimas istabiņa

Sīku mazu šūpulīšu;
Kad to veenu kustināja,
Tad tee visi līgojās. 1872.

Cik skaistas vizijas, paredzes un cik jauki caur tām izpaužas audējuņ cilināšana pantiņos kā peemēram: √ Izlaidums.

Es redzēju zelta stelles
Daugavā līgojam;
Sit, vilnīte, maliņā,
Te bus daiļa audējiņa. 1920, 2.

Jeb: Trīs zeltītas šautuvītes
Uz jūriņas līgojās;
Metat, viļņi, maliņāi,
Te ir labas audējiņas. 3.

Pēdīgi cik graznas līdzības ~~sneedz~~ peem. sneedz sekošās dzeesmiņas:

Audz augdama, zeedu pļava,
Tevi gaida pļāvējiņi;
Audz augdama, brāļu māsa,
Tautas gaida uzaugam.

Zeedi, maza ābelīte,
Vasariņa zeedus gaida;
Audz, mazaja brāļa māsa,
Tautas gaida malējiņas.

Kas grib tīra ūdentiņa,
Lai smeļ akas dibinā;

Kas grib jaunas līgaviņas,
Lai ņem bernu šūpolī.[1]

Mūsu krustību dzeesmas ir visvairak jeb caurmērā nopeetna satura, tak netrukst tanīs arī veselīga humora un mērenas zobgalības. Kas atteecas uz varsmu mēru, tad pārsvarā ir trochaji, bet arī leelā daudzumā sastopami daktili un daudzkart trochaji un daktili pārmaiņus veenā un tai pašā dzeesmā. Daktili sevišķi daiļi peederas dejas pantiņos, kā peem. „Kur kāju sper, tur zīle vit." Un pantmēra peederīgums visur meistarīgi un instinktīvi eevērots, pee kam pār visu izpletšas zināma dramatisma dvesma.

---

1) Kr. Barons pee tamlīdzīgām dzeesmām eevaicajas: „Vaj senak Latveeši nav arī jau bernus izprecinajuši, jeb vismaz saderinajuši?" Sk. Latv. d. I., 331. l. p.

Audzināšanas un skolas apstākli šai laikmetā

Senlatveešu dzeju, viņu garīgus ražojumus pētīdami un aplūkodami, varam pārleecinatees par eeverojamu izglītību, ko viņi panākuši. Tā ka skolu tadā veidā, kā tagad, tōs laikōs nebija, tad ceļas jautajums, kadā ceļā viņi pee tās kulturas un augstās dzejas un macibas tika, ši, ko tagad apbrīnojam? Uz šo jautajumu mums jarunga atbildet. Mums jasaka, ka skōlu veetu zinamā ziņā it teicami izpildija vis. pirms tautas dzeesmas un dainas. Tās bija jo eeverojams un plaši izleetots vehikels, līdzeklis bernu audzināšanā, macibā un izglītībā.

„Dzeesmu darbiba," saka Kr. Barons, „šinī ziņā sākās no pašām pirmām bernu deenām, kad tās bernu peeradinaja pee maigām, daiļām aijašanas skaņām. Talak, auklejot, kopjot, ēdinot, ģerbjot māte nepaeetigo bernu laipni, mīligi klusinaja un savaldija ar peederigām dzeesmām. Dzeesmas pasneedza bernam pirmās macibas rātnibā un tikumōs un šādā berneem peemērotā un veegli atminamā dzeesmiņu un līdzibu veidā macibas palika bernam peemīligas un jo dziļi eespeedās berna sirdī. Ja, peem., berns negribeja dalīt kadu gardu kumosu ar savu otru beedru, tad atgādinaja tam jau agrak kā pasaciņu teikto dzeesmiņu:

Skopa, skopa vāverīte Pūriņā sapeleja
Otras mātes nēmeeloja, Kodoliņu plācenīts

un berns sajuta, ka neklajas but skopam, ka skopums ir nicinams netikums. Ja berni savā starpā ķīvejās un teem peebilda:

Runci, runci, lādē plintī, Peles berni ķīvejas

tee labprāt aprima. Ja berns apmeloja, tad dzeesmiņa

√ Izlaidums.

Zaķit, zaķit, baltlūpīt, Tev lūpiņas pārspragušas
Tadu tavu melošanu: Meļu ziņas nesajot-

to turpmak no tam attureja. Stūrgalvi un nepaklausigu peezoboja ar dzeesmiņu:

Cilpu, cilpu zaķits leca, — Kaut tu manu ļipu cert
Negrib cirst liduminu. Ne zariņa nepacelšu.

un ta darija uz bernu leelaku eespaidu, ne kā bārdziba. Tūlu drīzak pasteidzinaja ar dzeesmiņu:

Vāverite malti gāja, Samalusi, izcepuse,
Sesku sita druviņā Panāk sesku celiņā.

√ Izlaidums

t. t. Tadās dzeesmiņās pasneegtas mācibas bija bernam peeņemi-

gaņas un līdzeja un laboja drīzāk, nekā sausôs vārdôs dota pamācība un pārmācība.

Tautas dzeesmas modinaja, darbinaja un attistija berna prātu, aizkustinadamas viņa ziņkāribu par katru leetu, kas bernam nāca preekšā, un pasneegdamas tam eeceenitā pasaciņu veidā savu izskaidrojumu. Apdzeedamo preekšmetu nebija trūkums, jo berns labprāt par visu intresejās, ko eerauga, un tautas bagatā dzeesmu pūrā ari netrūka dzeesmu, kas no kuŗa katra preekšmeta ko zināja pastastit. Latveešu bernam turklāt bija plašaka svabadiba, plašaks aploks, ne kā istaba veen. No pašas mazeenes tas nereti pavadija māti viņas māju un velak lauku darbôs. Te bernam bija daudz ko prasit un mātei vajadzeja viņa ziņkāribu apmeerinat, lai tas butu rātnis un darbu nekavetu. Pa labai daļai še izlīdzeja mātei tautas dzeesmu pūrs. Un lai pate dzeedašana māti pee darba neapgrūtinatu, tad daudz no bernu dzeesmām bija īpaši tadas, ko nedzeedaja, bet tikai ar savadu veenkaršu balsa locišanu „skaitija". Bez mātes ari tēvs, vecakee brāļi un māsas un citi pee-auguši māju ļaudis, gan savôs vaļas brižôs, gan zināmôs darbôs, ņēma dalibu pee tādas bernu audzinašanas, caur ko tanî nāca vairak pārmaiņas un vispusibas.

Ne allaž leelajeem bija vaļas bernus uzraudzit un ar teem rotaļatees. Steidzama darba laikā berni nereti palika savā vaļā, jo bernu auklis jeb uzraudzitajs bija tikai pāri gadu vecaks par pašeem uzraugameem. Te berneem eemacitās dzeesmas un rotaļas nāca par labu un palidzeja ~~un~~ palidzeja laiku rātnaki pakavet un no nedarbeem izsargatees.

Ilgi berns nepalika svabads no nopeetnaka darba. Meitenem drīz bij japalidz visôs veeglakôs seeveešu māju darbôs, kur tās sāka noklausitees leelu meitu dzeesmās, un peesavinajās sev tādu stāvokli un izturešanos pret puikām, kādu redzeja starp leelām meitām un puišeem. Zēneem turpretim (retaki meitenem) no septitā, astotā gada bija ja-eet cūkganôs, līdz kamer tee vareja izpildit veeglakus vīreešu darbus. Ganôs tee paši macijas noverot dažadu dzivneeku dabu un dzivi, uz ko tos līdzšinejās bernu pasaciņas un citas tautas dzeesmas par zvereem vel seviški uzvedinaja. Te, dejo dzeesmu bija tautas dzejā sakrajees leels pulks; bet tās ne-

bija naivās bērnu dzeesmas, tās bija vecākam augumam pee- mērotas allegoriskas un satiriskas dzeesmas."

Par šo tālāko audzināšanas un macības pakāpi stāsta P. Einhorns tā: „Wann nu die Kinder so grosz worden, dasz sie etwas thun oder verrichten können, haben sie dieselben, weil sie von keiner Schule lesen oder schreiben etwas gewust, alszbald zur Hauszhaltung und Wirthschaft erzogen, und haben so wol Knaben als Mägdlein, ehe sie zur andern Arbeit düchtig gewesen, des Viehes hüten müssen. Hernach sind die Knaben zur Feld-Arbeit und dem Ackerbau, die Mägdlein aber zur Hauszhaltung, als mahlen, kochen, spinnen und anderer Arbeit, sonderlich aber zum Leinwand un Wollentuch wircken, weil sie unter sich keine Lein-oder Wollen-Weber gehabt, gehalten worden. Die Mannspersonen haben auch neben dem Ackerbaw, besondere Handwercke gelernet, und zwar von sich selbst, wie sie denn auch noch thun, und was zur Hauszhaltung und Wirthschaft von nöthen selbst gemachet, als Wagen, Pflüge, Egen, und allerhand höltzerne Gefässe, die haben sie so schön und zierlich gemachet, (wie noch heut die Erfahrung bezeuget) dasz sich auch die Teutschen darüber verwundert, und bekennen müssen, dasz sie, sonderlich die Gefässe so gut gemachet, als die Teutschen Handwercker, die es vom Meister gelernet, und drauff gewandert. Denn es ist die Natio oder das Volck sehr verschmitzt und verschlagen, also dasz sie in diesem der Teutschen Nation weit fürgehet, wie ich mich hierinn, kürtze halben, auff die Erfahrung berufe."[1]

Kā dzirdam, Einhorns atzīst tapat kā Kohls latveešu tautas brīnišķīgās dāvanas un prašanas, ar kuŗām tee tālu pārspējot vacu naciju.

Pēdīgi augstāko izglītību latvju jaunatne eeguva zeemu pee uguns kura un skalu uguns. Te bija viņas auditorijas, klausītavas, kur tai cēla preekšā teikas, pasakas, recitēja dainas; kur tā tādā veidā noklausījās tautas prozu un dzeju un mēģinajās prozas un saistošas runas stilā. Te notureja arī praktikas: uzdeva mīklas minet, kur bija izdevība, mēģinatees domašanā, asprātu cīlāšanā un asprātībā. Bija arī zināmi privatissime, kur tee, kam sevišķa intrese un īpašas spējas, no vaceem tēveem un mātem peesavinajās pūšamus vardus, vardošanu, zāļu, tās ārstneecibas stādu, pazīšanu un dažādas zintes. Notika arī zināmi disputi, piem. botanikā pa jāņeem par Jāņu zāli starp meitām un

1) l.c. 588–590. l.p.

un puišeem, vaj ganôs, kur promovejošam puisim meitas uz-
bruka, kâ: Puisi, puisi, pundurîti,
Nenâc meitu pulcinâ;
Visas tavas skaras dreb
Ar meitâmi runajot.
Te nu puisim vajadzeja attaptees un prast peederigi aizstâvetees.
Tad atbildeja: Kas ta tâda dzeedataja
Ar to cauru valodinu?
Ej mâjâsi, skatin' deegu,
Lâpi savu valodinu.
Diskusijas temats še bija morale- labâ uzvešanâs u. t. t.
Tas nu izklausas gan kâ joki, ka es šos veenkaršos gadijumus
un apstakļus tâdâs akademiskâs formâs terpju. Bet joki pee malas!
Tâdâ dabiskâ mâcibas ceļâ un izglitibas gâjeenâ latveešu jaunatne
pateesi peesavinajâs savu tēvu-tēvu bagatigi sakrâtâs gara man-
tas, peeteekošas sava laika zinibas. Tee bija cilveki, kureem bija
preekš katra gadijuma peederigs pantiņš pee rokas; teem bij jau
savas saveesigas formas, peeklajiga uznešanâs godôs, labs humors
sarunâs un veikliba pee dejas un rotaļâm, t. i. zinama sabeed-
riska izglitiba, kâ par to ari pee krustibu un kâzu dzeesmâm
varejam pârleecinatees. Ka latveeši ar savâm praktiskâm zina-
šanam un spējâm izbrînija vaceešus, par tam jau izirdejam pee
P. Einhorna.

Uzskats par nelaiķa dvēseli.

1. Nelaiķa dvēsele pavada nakti kapsētâ Krusta galâ.

Grût' manai mâmiņai
Pirmo nakti smiltiņâ;
Aust gaismiņa, lēc saulîte,
Deevs meelos dvēselîti. 27615.

Grût' gulet mâmiņai
Pirmo nakti smilteenê.
Deena ausa, saule lêce,
Tad ar Deevu saderesi. 2.

Gaŗa bija tev, mâmiņa,
Šî nakšniņa (v. Pirmâ nakte) smiltainê;
Jau ritâ saulitê
Deevs meeloja dvēselîti:
Balti zirņi bļodiņâ,
Saldens vîns biķerê.
(v. Al's ar medu biķerê). 1.

Grût' manai mâmiņai Otru nakti, trešu nakti
Pirmo nakti smiltiņâ, Deevs meeloja dvēselîti. 3.

1) Pee mirona apglabašanas parasti pacunâ kapeneekus ar alu un uzkožamem, seviški novâriteem sauseem zirņeem un pupâm.

Gulet man šo narsniņu
Kapsētites maliņā:
Ši saulite ne-izdeva,
Viņa labi nesaņēma. 27616.

Guli, mana dvēselite,
Lauka (v. Zelta) krusta galiņā,
Gan tu biji kūpējuse
Dūmaiņā (v. Melnu dūmu) istabā. 27617.

Guli, mana dvēselite,
Šonakt krusta galiņā,
Engelisi apgulusi,
Debess vartus aizvērusi.
(V. Kad glabšana nokavēta,
Saule jau nogājuse). 27618.

Pirmo nakti dvēselite
Gulēs krusta galiņā,
Otru nakti, trešu nakti
Engelišu rociņās. 27619.

Šodeen mana dvēselite
Pusdebeša lēgojās:
Deeviņš durvu ne-atdara,
Engeliši nesaņem.

Veena darga dvēselite
Padebešu lidinaja.
(V. Krusta galā lidinaja).
Vaj Deeviņis nepeeņēma,
Vaj engeli ne-celaida (v. ne-uznesa)?
Peeņem Deevs, laiž engeli,
Viņa pate lepojas. 1.

Par kadu nelaiķi, nomirušu, runajot, vel šodeen, viņam labu vēlot medz sacit, lai Deevs meelo viņa dvēseli. Kā jau zinam, veļu laikā, garu laikā, zemliku mēnesī latveeši senatnē meeloja paši savu mirušu, savu nelaiķu, aizgājušu dvēseles. Te nu paspid jauns, kristigs uzskats: Deevs meelo dvēseliti. Zinams gan, vel šis uzskats ir stipri materiels. Meelošana domata balteem zirņeem blodiņā, saldenu vinu vaj al' ar medu bikerī, peeslee-notees vecai parašai, kapu meelastam, tak nav vis vairs kapu mātes baltu smilkšu edinašana, kā ta apzimeta dzeesmiņā:

Visi ēda, visi dzēra,
Mūs' brālitis veen ne-eda;
Kapa māte bāleliņu
Baltu smilkšu ēdinaja. 27623.

T.i. kapeneeki pec nelaiķa apglabašanas ēd un dzer; bet rau kādā stāvoklī „mūs' brālitis".

Kristigais uzskats še parādas ari eekš tam, ka še runa eet par engeļeem, dvēseles „glabšanu", t.i. pestišanu, kas nav nokavejama, nerunajot par ārigo krustu, ka še runa eet par dvēseles nokļūšanu pee Deeva debesīs, par saderešanu ar Deevu. Preekš mums ir no intreses ari tas, ka šis uzskats ir katoļu kristigais uzskats, pec kura dvēsele pec naves netop vis tulin pee Deeva debesīs, bet maldas četrdesmit deenas apkart zemes virsū, pa kuru laiku preekš tās tura aizlūgumus, mišas. Tā tad ari mūsu nelaiķa dvēsele maldas apkart,

pirmo nakti pavadidama, vaj smilteenâ, vaj kapsētas „maliņâ", vaj „lauka krustâ", „zelta krustâ" galiņâ.

2. Nelaiķa dvēsele eet pee Deeva debesîs.

Vai deeniņa, man' deeniņa,
Tu atnāci nezinama!
Nu eet mana dvēselite
Jezus Kristus rociņâ. 27591.

Aiz ko mana dvēselite
Drīz pee Deeva nenogāja?
Ni svetija svetdeeniņas,
Ni saulites no-ejot (v. noreetam) 27593.

Deezgan labi, deezgan labi
Man viņa saulitē:
Netin' spoļu vakarâ,
Nededz' skalam abej' galu. 1.

Kad es butu zinajuse,
Kâ dzivot šai saulē,
Netīt' spoļu vakarâ,
Nedegt' skalu abu galu. 2.

Nebus labi, nebus labi
Tur viņâ saulitē,
Kas tin varpstu vakarā,
Abi gali skalam deg. 4.

Deeviņš veda dvēseliti
Pliku, kailu debesîs;
Te palika meežu lauki,
Te mantiņa, bagatiba. 27595.

Dzeedat skaiški, enģeliši,
Pa debesu maliņām,
Lai dvēsele nemaldas,
Pee Deeviņa da-eedama. 27597.

Ej pee Deeva meelotees,
Mana darga dvēselite:
Balti zirņi groziņâ,
Baltas maizes kukulits. 1.

Ai, Deeviņ, ai, Deeviņ,
Kam jaunai man nomirt,
Kam manai dvēselei
Daudzi greku nepelnit!

Es aizeetu pee Deeviņa,
Kâ eeviņa zeededama. 27592.

Aiz ko mana dvēselite
Drīz pee Deeva nenogāja?
(v. Pee Deeviņa nenogāja (nedagāja)!
Vakarâ spoles tinu,
Otru galu skalam dēdzu. 27594.

Labi bus, labi bus
Tî viņâ saulitē.
Netin spoļu vakarâ,
Nededz skalu abi gali. 3.

Tee bij mani pirmee greki,
Pee Deeviņa pee-ejot:
Vakarâ spoles tinu,
Abagalni skalu dedzu. 5.

Divi balti balodiši
Pa debesi lidinaja;
Tee nebija balodiši,
Tee bij Deeva engeliši,
Gaida manu dvēseliti. 27596.

Ej pee Deeva meelotees,
Mana darga dvēselite;
Deeviņam balti zirņi
Sudrabina blodinâ. 27598.

Es mirdams peesakēru
Pee Deeviņa kamanām:
Deeviņš brauca debesees,
Izved manu dvēseliti. 27599.

Kā zīlīte peesaķēju
Pee Deeviņa kamanām;
Ar Deeviņu eeligoju
Dvēselišu namiņā. 1.

Gauži raud dvēselite,
Deeva durvu peegājusi:
Deeviņš durvu neatvera,
Enģelīši nesaņēma. 27601.

Gauži raud dvēselite,
Deeva durvu peegājusi:
Nesaņēma enģelīši,
Nava greki izsudzeti. 27602.

Klauvē mana dvēselite
Pee Deeviņa namdurvim;
Celees, Deeviņ, auni kājiņas,
Laiž eekšā dvēseliti. 27604.

Meesas, meesas, kauli, kauli,
Kam jūs grēku darijat!
Gauži raud dvēselite
Debes' durvu peegājuse. 27606.

Mīsas, mīsas, kouli, kouli,
Kam jūs grāku darījāt!
Trīsat trīs dvēselīta,
Dabass durvu daiĩdama. 2.

Neba mana dvēselite
Veena brauca debesīs,
Enģelīši līdza brauca
Devineem ormaneem. 27607.

Dvēselei nevajaga
Trepju kapti debesîs:
Atnāks Deeva enģelīši,
Uznesīs rociņām. 1.

Nevajaga dvēselei
Trepju kapt debesîs:
…ilš Deevinis trepes cēla,
Dvēselišu gaidīdams. 27609.

Es pupiņu eestādiju
Sava kapa maliņā,
Lai kāpj mana dvēselite
Pa pupiņu zariņeem. 27600.

Mana dārga dvēselite
Raud pee Deeva nama doru. 457.
Vaj Deeviņš nepeeņēma,
Vaj enģeļi neeelaida? 1.

Kas var zvaigznes izskaitīt,
Kas mēnesi aiztecēt?
Kas var manu dvēseliti
Pee Deeviņa aizrunāt? 27603.

Mana tēva dvēselite
Trīs enģeļu rociņās:
Kad aizveda kapsētā,
Trim lāpstām zemi bēra. 27605.

Dvēselite gauži raud,
Deeva durvis atvērdama.
Deeviņš prasa dvēselitei:
Ka tu raudi, kas tev kait?
Dvēselite atbildēja:
Ka es gauži neraudāšu?
Kauli grēku peepelnījši,
Dvēselei ja-atbild. 1.

Nevajaga dvēselei
Trepju kāpti debesîs:
Bij Deevam enģelīši (v. sulainīši),
Kas uznesa debesîs. 27608.

Neba mana dvēselite
Trepem kāpa debesîs:
Atnāk Deeva enģelīši,
Tee uznesa dzeedadami (v. rociņām). 2.

Pūt, enģel, vaŗa stroumpi,
Lai skan visa pasaulite,
Lai tee greki še palika,
Lai pee Deeva dvēselite. 27610.

Pūt, eņģeli, vaŗa strumpi,
Lai skan visa pasaulīte:
Nu eet mana dvēselīte
Jezus Kristus rociņā.
(V. Deeva dēlu, Deeva tēva;
Jēza Krista, Eņģelīšu rociņā). 27611.

Pūt, eņģeli, vaŗa tauri (v. strumpes bungas),
Lai skan visa pasaulīte,
Nu eet mana dvēselīte
Pee Deeviņa dzeedadama. 27612.

Pūt, eņģeli, vaŗa trumpi,
Pee varteem stāvēdams,
Nu eet mana dvēselīte,
Pee Deeviņa zvēretees. 27613.

Vedait (Vedeet, Vedat)[1] mani dzeedadami,
Nevedait[1] raudadami,
Lai eet mana dvēselīte
Pee Deeviņa dzeedadama. 27614.

Arī še stipri jaucas senlatviskais uzskats ar kristīgo. Tiesa gan, še nav vairs daudzo latveešu deevību, bet tikai veens Deevs; tak tam ir pusei senlatvisks, pusei kristīgs raksturs. Veenkart viņš dus savā namā; dvēsele klauvē pee viņa namdurvim, lai ceļas augšā, aun kājas laiž dvēselīti eeksā; viņš ceļ trepes, dvēselīšu gaidīdams; viņš brauc kamanām debesīs; dvēselīte peeķeŗas kā zīlīte pee kamanām un eeligo ar Deeviņu dvēselīšu namiņā; viņš meelo dvēselītes ar balteem zirņeem un baltas maizes kukulīti; viņam ir dēli. Otrkart Deevam ir eņģelīšu sulainiši; viņam nenākas dvēselem trepes celt; viņa eņģeļi uzņes tās „rociņām" debesīs; viņš ir Deevs Tēvs un dvēsele nu eet Deeva Tēva, Jezus Kristus un eņģelīšu jeb trīs eņģeļu[2] rociņās.

Skatotees uz dvēseli, noskarstams, ka tai jau ir grēku apziņa. Tā nav ne svētdeenu svētījuse, ne saules no-eešanu; tā tīruse spoles jeb vārpstu vakarā, — te gan domāts peektvakars, ko seeveetes līdz jaunakam laikam svinēja, peektdeena bija svētdeena senlatveešeem —; tā dedzinajuse skalam abus galus un baidās, ka par šeem nozeegumeem Deevs viņu nepeeņems. Tā jau zin par grēku sūdzēšanu, tā apzinas arī, ka dvēselītei vajadzīgs aizrunatajs pee Deeviņa. Bet tai ir arī stipra griba dzīvot un stipra ticība un paļaušanās uz Deeva žēlastību, kad seeveete saka: Ai, deeviņ, ai, deeviņ, Daudzi grēku nepelnīt!
Kam jaunai man nomirt, Es aizeetu pee Deeviņa
Kam manai dvēselei Kā eeviņa zeedadama. —

adalīt

1) „Vedait" ir optativa, „vedeet" imperativa un „vedat" indikativa forma.
2) Te zem trim eņģeļeem gan saprotams trīsveenīgais Deevs.

tad tas ir puslīdz tas pats, kas bibeles valodā izsacīts tōs vārdōs: „Ja tavi grēki butu sarkani kā asins, tad es viņus gribu baltus darit ka villu."

Ja dvēselīte pēdīgi uzaicina eņģeli, pūst vaŗa strumpi jeb taurī, ka noskan visa pasaulīte, lai viņa var aizeet Jezus Kristus rociņā, pee Deeviņa dzeedadama, – tad noprotam, ka šī dvēselīte jau kautko dzirdejuse par pēdējo bazuni, ka neskatot uz paganiskām atleekām ta jau brangi nogremdejuses kristīgā uzskatā. Stipri senlatvisks uzskats izpaužās tai pantiņā:

Vedait mani dzeedadami, Lai eet mana dvēselīte
Nevedait raudadami, Pee Deeviņa dzeedadama.

Te nu vel peespraužama dzeesmiņa, kuŗa min šīm vēlejumam ee-meslu; jo latvietis saka: Dzeedot dzimu, dzeedot augu, Dzeedot navi es sērangu,
Dzeedot mūžu nodzīvoju; Paradīzē eelīgoju.

Valoda arī še visc aur cēla, skaista; gleznu un līdzību bagāta.

Atskats (1158–1585).

Pirmais gadsimtenis (1158–1228 jeb 1290), kopš vācu eebraukuma pagāja ar šausmigeem karņeem un leelām pūlem, latveešus uzvarot un viņu zemi eeņemot. No kristigās gaismas, izņemot pāri sakropļotu Tēvs-mūs un dažus katoļu sveto vardus, nav nekas šōs četrôs gadsimteņôs atnests. Un no arigās svešas kulturas leecinaja tik pilis un līdz šai deenai ari pilsdrupas, kas tolaik kā ceetokšņi draudedami pacelas gaisôs. Biskaps Meinhards un ta pecnāceji vareja kopš 1170. gada un saveenibâ ar velak (1209. g.) dibinato zobenbrāļu bruņeneeku ordeni tik ar eeroču varu eevest kristigo ticibu, t. i., ja zem apslacijuma ar svetitu un reizām ari nesvetitu udeni un zem krusta aizmetuma gribam saprast kristigu ticibu. Jo no Kristus macibas „Eita visā pasaulê un mācait visus ļaudis un kristeet to Deeva Tēva, Dēla un sv. Gara vardâ“ – še nebija ne vests. Par skolām un macibu notika gādats. Pirmee biskapi bija tikai varda pec un ta maciba, ar kuru katoļu garidzneeki latveešus lai apgaismotu, Deeva vards nebut nebija pārleeciba, bet peespeedums, ceetums un pašlabums („nichts weniger als Ueberzeugung, sondern Zwang, Härte und Eigennutz“, cf. Dr. Cimmermaņa Lit. Gesch. 8. l. p.). Preekš svetiga misiones darba nebij atnākušee svešee ne pavisam sagatavoti. Latveešu valodu viņi jau nebij eemacijušees, ka varetu Deeva vardu mācit un spredikot. No tam ne jausmas. Vidzemê un Kurzemê bija gan šai laikā jau dažas baznicas celtas, kurâs apkart staigataji garidzneeki mišas tureja, bet tās, zinams, notika latiņu valodā. Ļaudis no tam neko nesaprata. „Par tautas valodas eemacišanos nerūpejas ne pavisam; tik pat maz gādaja par pateesas gaismas izplatišanu un skolu celšanu. Pee pedejām nedomaja vairak, kā tik lai zemneeks ik gadus zinamu, tā sauktu, skolas naudu maksatu, ko ar leelu stingribu peedzina, bet citur izleetoja. Vareja tak zemes taukôs peldet un barotees ar tam, ko apspeestee ar saveem sveedreem eeguva. Bija tak veicinatā un, kur veen eespejams, arveenu vairak izplatitā mānticiba bagata izmantojuma avots!“ 1)

---

1) Sk. Dr. Cimmermani ib. – P. Einhorna Hist. Lett. cap. 14, p. 54. – Balth. Russow'a Chron. – Christ. Kelcha Livl. Historien. – Gadebuscha Livl. Jahrbücher.

Pec pārvaras un ārigi izspeestas kristibas palika latveetis vel arveenu gadsimteņus savā vecā ticibā, ceenidams vel arveen savas vecās deevibas un speests tās atstat tas vel arveen nepazina nekadu citu religiju, tas sajuta kristigās ticibas slogu tās preesteŗu un macitaju valdibas kārē un neko nemanidams pee teem no kristigas mīlestibas; bet tik arveenu redzedams viņu augstpratibu un kundzisko lepnumu, tapec bija tam nu ari katra pārvertiba veenaldziga un pat reformacija, kuŗa tak visur leelas revolucijas izcela, bija sākumā, kā to turpmak redzesim, bez kadām sekām preekš latveeša stavokļa, paeedama klusi, no ta nepamanita. Pārvertibu deevkalpojumā, kurš preekš viņa vel ļoti reti un vel ļoti retās veetās notika, tas tik ko manija; jo tas vel nesaprata ne veenu ne otru no šeem kulteem. Tam nebija celtas skolas, tam nepasneedza ticibas macibu. Tā ka to sargat sargaja un vairit vairija no svešām valodām un tam tā trūka jebkads gara sakars ar ārpasauli, – tad tas ari nevareja savu bušanu, savu stāvokli ne ar ko salīdzinat. Un taisni tamdeļ ari sargajas viņa paša valodu izkopt.[1]

Tā ka tadā kartā latveetis savu zemi ara, apstradaja un apkopa ari vēlak, kā pirmak, tā ka tas savus vecos deevus pee – zinams tagad slepenibā – peeludza vēlak, kā pirmak un no kaut kādas kristigas macibas neko nezinaja velak, kā pirmak, – tad visā šai laikmetā no kādas kulturas nešanas nevar but ne runa. Ceetokšņigo piļu uzcelšanu, preekš kuŗām latveetis peegādaja vissmagakos akmeņus un viņa dzimtbušanu un verdzibu nevar tak uzlūkot par jaunas kulturas aug̡leem. Tās pilis jau nebija preekš latveeša un ta ērtibas celtas un pilspagrabu ceetumi un verdziba, kas veenigi viņam bija nodomati, darija viņu no brīva par nebrīvu cilveku.

Bet nu paskatisimees uz kulturelleem apstākļeem un izglitibas stāvokli Vācijā, lai redzetum jeb varetum lemt, kāda izglitiba tā saukteem „Baltijas kulturnesajeem" vareja

---

1) Sk. Dr. Cimmermani ib. p. 9.

but. Tā ka Vacijā ceročus-nest-spējigee brīvee vīreeši eeguva arveenu vairak nozimi, no ķeizareem viņeem arveenu vairak teesības un preekšrocības tika peešķirtas, lai viņus statītu preti garidzneecibai, preekš kuŗas varas ķeizariste trīceja, – tad drīz aridzan attīstijas ari kungu karta tik varen, ka nu ari pašeem ķeizareem ta top bīstama. Un kungu kartas attīstiba tika sevišķi no bruņneecibas izcelšanas un izglītības pabalstīta. Proti, franču-bruņneeciga izglītība nonāca visпirmak caur krusta kaŗeem Vācijā. Vel teešaku eespaidu darija Belģijas tuvums, kur franču dzeja tolaik jauki zeedeja; tapec bij ari lejas-vāceeši jeb īstenaki Lejas-Reinas dzejneeki (peem. Indriķis no Veldekes) kuŗi galma dzejas makslu Vacijā eeveda un nodibinaja.

Un tā redzam, ka tur Vacijā jau Hohenstaufu spīdošais laikmets, kurš bruņneecigo dzeju un izglītību varen pabalstija, ar tās kaŗeem un dzeesmām (1138-1254) bija pagājis. Tā ka bruņneeciga dzeja bija galma izglītības atspulgs un šī dibinajas uz ārejo ceraštu eleganci un smalkumu, tad bija muižneeku izglītība, kuŗi sevišķi peekopa bruņneecigo dzeju, ari tās visaugstakajā zeedu laikā, tik sabeedrībkas dabas. No zinatniskas izglītības nebija pee viņeem ne jausmas, ne runas, šī palika arveenu vel veenigi garidzneeku īpašums. Un proti tik ta garidzneeku šķira, kura stāveja tautai vistuvak, atšķīrās caur šķīstu dzīvi, izglītību un pat zinatneecibu, kā ari caur centibu, izplatīt noskaidrotus uzskatus pār ticibu, religiju un baznicu, caur kam viņi sagatavoja uz vēlako reformaciju. Turpreti pee augstakās garidzneecibas atradās rupja izvirtība, kas ar tās varas paleelinašanu vel arveenu peeņēmās. Viņu izlaidība, palaidnība un nezinība bija tik leela kluvuse, ka ta pat pee tautas nāca nicinašanā. Ar leelkungeem nestāveja nebut ne labaki. Pee galmeem bija labā garša, gaume tā panīkuse, ka leelkungi savu laika kaveklī – agrak apkārtkleijotaju dzeesmeneeku veetā – tagad mekleja pee galma nelgām. Tikai XV. gadsimtenī atrodam atkal dzīvaku galmu peedalīšanos pee literaturas, bet gandrīz tikai pee seeveetem. Ķeizaram Maksimilianam I. – kā šķeet – veenigajam bijis prats un patika preekš galma dzejas, bet viņa pūliņi, to atkal atdzīvinat, palika bez augļeem. Muižneeciba bija arveenu vairak un vairak, ja, pēdīgi pavisam pārmeţonojuses, plītešanā un rupjā nezinibā nogrimuse, viņas pilis bija par laupitaju ligzdām palikušas,

347. šas, no kuŗām ārā brukdami peemekleja pilsātas jeb izlaupija gaŗam brauçejus tirgoņus. („Sich vom Sattel nähren"). Tai mērā, kā augstakās kartas pārmežoņojās, peeņēmās pilsātas varā un izglitiba. Ciniņi, kuŗi tām bij ar biskapeem, leelkungeem un laupitajeem muižneekeem ja-izcina, ja-iztur-a, peešķira pilsoņeem izdevibu, attistit kaŗeivigu dūšu un sirdibu, varenu eenaidneeku laimigs atsiteens, atgaiņajums modinaja viņeem pataszinu un vīrišķigu lepnumu. Tirdzneeciba un rūpneeciba vairoja labklajibu, kuŗa savukart modinaja politiski un garigi rosigu dzivi. Tā tika māksla, seviški ekceliba, kas ari šē zemē tapa peekopta, no pilsātām veicinata (baznicas, rāt-huži). Kā tadā kartā pilsoņi gandriz bija veenigee labaku eerašu, tiklibas un izglitibas neseji, tā atrada ari dzeja pilsātu mūŗos savu pedejo pasparni. Pilsoņu kārta nāca bija tajā pilnigi parsvarā. Un nu stājas agrako mīlesdzeesmeneeku veetā meistardzeesmeneeki. Tagad bija jau dzejneeki gandriz veenigi pilsoņu kartas un tautas dzeesma eeguva nozimi un apvaru. Pat zinatne nāca pilsoņu rokās, tak zinatneeciba palika vispar bez eespaida uz tautu un tā tad aridzan uz literaturu, tamdēļ ka zinatneeki pedantiski nosledzās un, mātes valodu nicinadami, visvairak pa latiniski rakstija, kamer Italijā taisni tee, kas klasiskās studijas visuzcītigaki peekopa un veicinaja, Petrarka un Bokkačo, nodibinaja tautisku literaturu. Bet ja ari zinatneecibai un pat univerzitatu dibināšanai[1] nebija nekads teešs eespaids uz tautas izglitibu un literaturas attistibu, tad nāca tak paši zinatneeki caur savu nodarbošanos ar klasisko senatni pee augstakas un brīvakas izglitibas. Tā izcēlas humanisms un šolastiskā filozofija ar savu garu-kaveju formu bušanu tapa arveenu vaiŗak atstumta atpakaļ un starp zinatneekeem jo ilgak jo vairāk radās izkopas brīvi uzskati par baznicu un pavestibu, kuŗeem caur tam jo drošaki bija vest pee baznicas apstākļu pārveidošanas, tā ka ari veselais tautas prāts uz to speeda.

Gan bija jau kopš XII. gadsimteņa Provansē un Piemontā

---

1) No 1348. g. Prāgā līdz 1506. g. Frankfurtā pee Udru-upes gandrīz it visas univerzitates Vācijā celušās.

~~Otrais laikmets.~~

No XVI. g. s. pirmā ceturkšņa līdz XVIII. g. s. vidum, reformacijas un kontr reformacijas laiks; blakus tautas dzejai garigu rakstu un verdzibas sakuma laikmets. Še sastop mēģinumus, tulkot pātaru grāmatas, garigas dzeesmas un citus garigus rakstus, rakstit par latveešu valodu un dzejas likumeem, līdz pēdigi iznāk ~~visgal~~ venakais garigu rakstu darbs — bibele latveešu valodā. Jo šī laikmeta ~~raksti neder daiz tik va,~~ ~~ceem mācitajeem~~ latv. tautas dzeja. XVII. g. s. sakas uzbrukumi senlatveešu kulturai, tautas dzejai un dzivei.

Vispārigs XVI. gadsimtena raksturojums.

valdenžu un Vacijā (Strasburgā, Ķelnē) citu sektu reformatoriski centerni un kustibas eeveesušees; tak viņi eeguva spēku un sekmes tik tad, kad pilsātās attīstijas demokratiski dīgļi. Viņi uzstajās visdrošaki tajās pilsātās, kuŗas cīņā ar leelkungeem, muižneecību un biskapeem kaŗoja par politisku brīvību. Pee tam viņas stipri pabalstija ubagu mūki, sevišķi dominikaņi, nelaimigo laiku izleetodami, lai verstu prātus no ārigā uz eekšķigo un ~~erozi...~~ ~~preekš~~ religiozeem uzskateem, tā Taulers un visi tee, kuŗus saprata zem varda „mistiķi" un kas pa visleelakai daļai peedereja pee dominikaņu ordeņa. Tā ka nu pilsātās dibinaja ari skolas, tad zinatneekeem nācās nopelns par tautas izglitibu. Šī garigā kustiba pedigi pret šī laikmeta beigām tapa stipri pabalstita caur grāmatu eespeedes makslas izgudrojumu,[1] kuŗam īsi pa preekšu bija gājis lupatu papira izgudrojums.

Tā tad redyam, ka ari Vācijā ir šis laiks tikai tapšanas laiks, kur vel nekas nestāv droši un ceeti savôs pamatôs. Un jebšu šai laikā vesela daiļa literatura, vidus-augš-vācu literatura, zeedejuse un uzrāda dažus no visleelakeem visu laiku un tautu dzejneekeem peem. Valteri no Vogelveides, Volframu no Ešenbachas un Gottfridu no Strasburgas, – tad tomer, kā rādits, tas ir vel tumšs laiks, tas ir jestrais, rupjais, tumšais vidus laiks. Ja vel apdomajam, ka tee nebut ņebija) ~~kreetnakee~~ celakee un ļaudis, kas no Eeešotnes šurp nāca, bet pa leelai daļai tadi, kuŗi mājās, dzimtenē bija ko nozeegušees un tad aizgājuši, lai kaŗôs ar pagaņeem savu grēku vainu noskalotu, jeb tadi, kas bagatibu mekleja, bija tā sauktee industrijas bruņneeki, – tad top skaidrs, ka še Baltijas zemês šis pats laiks bija daudz bedigaks, jestraks un tumšaks, ņekā tas, ko mēs nu pat redzejam Vācijā, un ka še no garigas rosibas ari ne vismazako pedu ne-atrod. Tā tad ari no kadeem eevērojamakeem literaturas raŗojumeem šinî laikā (1158–1585) ne vests.

Otrais laikmets.

No XVI. g.s. pirmā ceturkšņa līdz XVIII. g.s. vidum.

Vispārigs XVI. gadsimteņa raksturojums.

Kamer Prūsijā vācu ordenis kopš Žalgires (Zaļdziŗas) leelās kaujas

[1] Tas peeder Jānim Gutenberģim no Mainces; pirmais eespeedums bija bībele latiņu valodā 1450. gadā.

1410. g. [eesáka nīkt] un 1525. g. pavisam nobeidzas, tamer Livonijā zobenu brāļu ordenis leelā ordenmestra Plettenberga vadībā peedzīvoja XVI. g.s. sākumā savus zeedu laikus, leeliski pieņemdamees varā un spožumā. Ārējee eenaidneeki tapa pārvareti, pārspēti un sekšenē ordeņa valdība un vara peegalīgi nodibināta, zemei pee ilgeem kaŗa un nemeera gadeem atausa meera laiki. Tak šee meera un zeedu laiki bija gauži īsi, meers drīz kļuva par meegu un bezdarbību, kurā slēpās izlutība un nāves dīgļi, bruņneekeem arveenu vairāk padodotees lepnai, slinkai, gļēvulīgai dzīvei.

Bet no šī meega, no šīs sapņūšās bušanas bija drīz gribot, negribot jamostas. Reformacija speedas no Vācijas zemē eeksā, [pamazīt] izpostīdama pamatus katoļu eestadem. Tā atcelto klosteŗu dēļ dažs muižneeks žēlot žēlojas (kā tas lasams Pantenius romanā „Die von Kelles", kur šis laiks aprakstīts), kur nu viņa neprecetās māsas ees, ja nebus vairs klosteŗu. Reformacijai Baltijā bija vairāk politisks nekā religiozs raksturs. Laicīgee valdneeki peekrita viņai visvairāk, nebūdami meerā ar moraliski pagrimušo katoļu garīdzneecību un gribedami vaļā tikt no nepatīkamās pāvesta pārraudzības. Pēc [prof.] Lutera tezu peesišanas pee Vittenbergas baznīcas durvīm 1517. g., eesākas jau it drīz, [(1520. g.) tā tad] pēc trīs gadeem, reformacija arī Rigā, [virsbiskapa rezidencē,] ~~no kureenes ta~~ pārgāja uz citām pilsātām; jo viskarstākās protestantisma peekritējas bija pilsātas un virsbiskapa rezidence eeņēma starp tām pirmo veetu. Gan virsbiskaps apkŗāva savu rezidenci baznīcas lasteem, bet teem nebija vairs speka tos neveens vairs ne-eeveroja. Knepķens un Tegetmejers, Lutera dzīvakee peekriteji, sludināja jau 1522. g. Baltijā viņa mācības ar jo labām sekmem. - Pilsoņi teem peekrita, jo kad pec virsbiskapa Kaspara Lindes, naves 1524. g. ta peenācejs, bijušais Rēveles un Tērpatas biskaps, Blankenfelds eesāka sparīgāki rīkotees izdzīdams no Koknesēs, [(kas bija tolaik pilsāta)] un Limbažeem visus lutericigos eedzīvotajus, tad Riga ar to pārrāva sakarus, greezdamās pee ordenmestra Plettenberga ar lugumu, pilsātu ņemt savā paspārnē. Ordeņmestrs, baidīdamees klaji nostātees reformacijas pusē, Valmeerā noturētā landtagā, noslēdza ar biskapeem un muižneekeem pret protestanteem savstarpeju slepenu līkumu.

Tā kā pilsātas no reformacijas ne-atlaidās, tad uztraukums jau gāja tik talu, ka sapiktotee katoļu muižneeki uzbruka Tegetmeje-ram, kad šis sprediķoja Valmeeras baznicā, gribedami to nokaut. Tak ar kada luterticiga ordeņmestra kalpa palidzibu macitajam lai-mejas izbegt no naves. Tādā kartā drandeja jau pilsoņu karš izceltees.

Zem tādeem apstakļeem greezas ridzeneeki pec paliga un pabalsta pee Prusijas horcoga, leelkunga, bijušā vācu ordeņa leelmestra, kuŗa zemē reformacija jau bij eevesta un luterticiba tapuse par valdošo. Jagad Plettenbergs baididamees, ka Riga nepadodas Prusijas leelkungam, Valters Plettenbergs grozija savu politiku, pedigi uzstādamees klaji par reformaciju, peešķirdams Rigai pilnigu ticibas brīvibu un sevi pašu izsludinādams par veenigo Rigas valdneeku. Tā nu bija refor-macijai pašķirts ceļš Baltijā un nu varedama klaji un droši izplati-tees, jaunā maciba ar ne-atturamu speku speedās eekšā arī biskapu un bruņ-neeku pilīs. Lai gan, izņemot pilsātas, uz laukeem katoļu ticiba var-da pec vel pastāveja labu laiku, tak pateesibā katrs izturejās tici-bas leetās, kā gribeja. Pat no pedejeem ordeņmestreem nav eespējams īsti zinat, ciktal tee savā sirdī bijuši luterticigi, vaj katoļticigi, taču mazakais daži no teem energiski uzstājušees pret veeajām katoļu ne-bušanām.

Uz latveešu stāvokli reformacija palika sakumā bez jebkāda eespai-da: Tā bija veenigi kungu leeta, kungu darišana. Latveešeem ~~Viņeem~~ bija pilnigi veenaldziga tā veena kā otra ticiba, kuŗa vi-ņu sirdīs nebija nekādas saknes laiduse. Un pee tam tee vīri, kuŗu uzdevums un peenākums bija, latveešeem mācit jauno ticibu, evan-ģeliskee mācitaji, nebij eesākumā iten ne pavisam labaki par katoļu preesteŗeem. Latveeši tikpat nenecka nesaprata no vācu sprediķeem kā agrak no latiņu mišām; latveešu valodu, visswarigako deev-kalpibas eeroci, jaunee evanģeliskee macitaji tapat nebija peesavi-najušees, kā viņu katoļu preekšgājeji. Tapat arī tiklibas ziņā viņi pa visleelakai daļai nestāveja nebut augstaku par pēdejeem. Rusovs raksta: „Evanģeliskee mācitaji, iten tapat kā citi, nekaune-kaunejās turet sānu seevas, pulks baznickungi maz rūpejās par studešanu un sprediķošanu un citu neko nedarija, kā braukaja no veena draudzes muižneeka pee otra, no veena brīva zemneeka

„pee otra, likdamees sevi labi pameelot. Kas no viņeem bija jautrs cilvēks un labs jokotajs un runaja tā, kā muižneekeem pati, ka, tas bij īstais mācitajs zemneekeem. Tamdēļ atradās starp Vidzemes macitajeem tolaik pulks mēmu suņu, kuri neuzdrīkstejas sodit leelās netiklibas.“

Izvojās Livonijas karš ar Maskavas caristi. Jau no laika gala kreevi lāga nesatika ar Livonijas Ordeni. Šis visadi centās kreeveem kaitet, gan aizslēgdams pee gadijuma šo bazaŗicas, gan aizleegdams saveem pavalstneekeem ar kreeveem tirgotees, gan neļaudams braukt uz Maskavu ārzemneekeem, kuri uz caŗa aicinumu gribeja turp dotees, mācit kreeveem amatus un īsteni kaŗa vešanu. Tas, zinams, ordeņa valdibai nevareja but pa prātam, ka kreevi tā top apmaciti un par vairigu speku padariti. Viņa pee tam centas kreevus visadi kavet. Caur tam un citeem sīkeem cemesleem nesaticiba starp abām valdibām augtin auga, izverzdamās pedigi atkal kaŗā (beidzotees garajam pameeram, ko Plettenbergs ar Kreeveem bija noslēdzis). Jo 1558. g. Jāņa Barga jeb Draudošā kaŗa pulki zem agrakā Kazaņas chana, Šig-Ali, vadibas zemnieku Livonijā, kaudami un dedzinadami. Livonijas pilsātas un pilis cita pakaļ citas krita eenaidneeka rokās; jo pa ilgajeem meera gadeem no cīņām atradušee, izlutušee, izvirtušee ordeņbrāļi-bruņeneeki nespēdami preti turetees, laidās nu, kā saka, lapās, begdami citi uz savu dzimteni Vāciju, citi uz Zveedriju un citi ordeņmestra, Firstenberga, vadibā, no eenaidneeka izvairidamees, šāvās uz deenvideem. Bet pa tam eenaidneeks izsirojis, izpostijis zemi krustim šķersām, apkavis daudz zemes eemitneeku, aizgāja ar pulku gūstekņu un leelu laupijumu uz mājām.

Nu Gotthards Ketlers, nule eeceltais Livonijas ordeņmestrs, veens no apdavinatakeem un spējigakam ta laika vīreem, atņēma gan nost eenaidneekam citu pakaļ citas pilis, kuŗās šis bija tik mazu garnizonu eelicis. Bet nākamajā, 1559. gadā, kreevi eelauzās no jauna Livonijā ar vel leelaku kaŗspeku (ap kadu 100000 vīru). Šoreiz breesmu vilnis brāzās pār Zemgali, kur izpostija visu apkārtni ap Sērpili, Bausku, Jelgavu, Dobeli. Eenaidneeks

1) Izidora svētki Tērpatā.

butu vel dziļaki speedees zemē eekšā, ja to nebutu izbeedejuse bauma, ka no Vācijas nākot ordenim milzigs karspeks palīgā.

Tagad G. Ketlers pārleecinajas, ka paša spekeem veen nav eespejams karu turpināt. Tas mekleja palīgus, bet tadus neatrada. Vācu-romas ķeizaram bija pašam ķibeles un darba pilnas rokas ar turkeem un mazeem vācu leelkungeem. Zveedrijas ķēniņš, Gustavs Vaza, pārmeta livoņeem, ka tee jau agrak, 1555. gadā viņu aicinajuši palīgā pret maskaveešeem, bet kad viņš eesācis karu, tad tee viņu atstajuši veenu un tam bijis jader ar kreeveem slikts meers. Par livoņu neveiksmi Hanzas sabeedriba tik ligsmojās, jo visus tirdzneecibas labumus ta nu vareja baudit bez sāncensēem. — Pedigi Ketlers greezās pee poļu karaļa. Šis gala galā bij ar meeru, Livoniju ņemt savā patverumā, tak ar to ziņu, ka Ketlers ar visu savu ordeni stajas ~~padodas~~ zem poļu valdibas. Pa to laiku Kamer Ķetlers ar poļeem veda sarunas, taimer Jānis Münchhauzens, Piltenes biskaps, pārdeva jau savas biskapa zemes — Piltoni un Sāmu salu dāņu ķeniņam, Fredrikim II. — Igaunijas reetumi padevas zveedreem, austrumi kreeveem (ar Tērpatas, Vilandes un Aluksnes apgabaleem), Sāmu sala, Piltene un Vīka dāņeem, Vidzeme ar Latgali poļeem, Zemgali un Kurzemi — cik no tās bij atlicees — 1561. gadā parakstitā līkumā eemantoja pedejais ordeņmestrs, Gotthards Ketlers kā īpašu leelkunga valsti zem Polijas virsvaldibas.

Tā izputeja un nobeidzas ar kaunu pee puspeekta gadu simteņa ilgas pastāvešanas Livonija, vācu bruņneeku ordeņa un biskapu valsts un Baltijas zemes nāca zem dažadeem alkal' svešeem valdneekeem: zveedreem, dāņeem, poļeem, kreeveem, kuŗu starpā nemitejas asinaini kaŗi, kas sneedzas līdz XVIII. g.s. sākumam šo Baltijas eekāroto zemju dēļ. —

Padodamees Polijai, Vidzemes muižneeki bija cerejuši eegut tadas pat leelas teesibas, kadas baudija poļu muižneeki. Bet viņi stipri vilās savās lolotās cerībās. Jo poļu valdiba par varu centās eerobežot un apspeest Vidzemes izputigos muižneekus, pee tam Cēsīs no jauna nodibinadama katoļu biskapibu, tīkodama no jauna eevest katoļu ticibu. Leels muižneeku pretneeks bija sevišķi karalis Stefans Batorijs. Šis kungs bija zemneeku draugs. Lai butu pašā Vidzemē pretsvars pret muižneecibu, viņš pūlejas pacelt zem

neeku kartu labakā stāvoklī. Zemes saeimā 1586.g. viņa pilnvarneeks pārmeta muižneekeem, ka tee tik nežēligi apspeežot savus zemneekus, kā tas neesot peeredzets visā plašā pasaulē, pat ne pee paganeem un mežoneem. Iznāca karaļa pavēle, ka lai latveešeem tai neuzdrīkstās vairs uzlikt meesas, bet veenīgi naudas sodu. Stefans Batorijs pat gribejis latveešus no dzimtbūšanas brīvus atlaist, bet tee esot paši nākuši lugt, lai atstāj visu pa vecam, uz kam karalis dusmīgi sacījis: „Phryges non nisi plagis emendantur (Frigeeši tikai ar pātagu labojami). Tomer no sava labā nolūka viņš tamdēļ nebut vel ne-atkāpees, bet, budams tai pārleecibâ, ka latveeši tik savā leelā gara aklibâ tā varejuši izturetees, apņēmees gādat par skolām, caur kurām viņi varētu tikt pee labakas atzīšanas un sapratibas bet nāve pārtrauca ķēniņa labos nodomus un latveešu liktenis tapa atkal aizmirsts kā Vidzzemē kā Latgalē.

Tik Zemgalê un Kurzemê bija citadi. Šīs zemes peeredzeja zem leelkungu valdibas labakus laikus. Pats pirmais leelskungs G. Ketlers, veens no eeverojamakeem ta laika vīreem, bij īsti tēvs savai zemei, savai valstij. Celees iz kādas muižneeku cilts Vestfalê, tas, tikko 20 gadus vecs tapis, eestājas Livonijas ordenī, kur tika ātri uz preekšu dažadôs amatôs, līdz 1559.g. eeguva augstako godu, klūdams par ordeņa mestru. Bet kad pee divi gadeem ordenis sabruka un pavisam izputeja, tad (1561.g.) veiklu politiku vezdams, viņš izglāba Zemgali un Kurzemi sev un savai ciltij. Labi zinadams, ka zemneeku karta ir istenais valsts pamats, viņš jau no paša sākuma peegreeza jo leelu veribu zemneeku, t.i. latveešu stāvoklim. Laicigas labklajibas ziņâ leelskungs, izņemot savu paša muižu un pagastu zemneekus, gan nevareja sasneegt nekadus eeverojamus panākumus tapec, ka muižneeki savas vecās teesibas aizstāvedami, sparigi pretojas viņa gudreem, labeem nodomeem un pee tam atrada atbalstu pee poļu muižneekeem. Turpret jo eeverojami ir leelkunga pūliņi un panākumi latveešu garigas apkopibas un gara attīstibas labad. Budams pats protestants, karsts luterticibas peekritejs, viņš

par visām leetām vispirms rūpejās un gādāja, ka reformacijas gaisma sāktu spīdēt arī latveešeem. Tamlabad viņš pavēleja jau 1566. g. superintendentam Stefanam Būlavam pārlūkot visas baznīcas. Ziņas, kuras Būlavs kā sava pārlūkojuma iznākumu cēla leelkungam preekšā, bija gauži bēdīgas: visur valdija visleelakā nekartība, visšim nabaga „nevāceši" latveeši, atradās visleelakā gara tumsībā un pa daļai vel pat pilnīgā paganu ticībā. Nebija jau arī daudz ko pārlūkot. Pa visu zemi tik retās veetās, meestos un pee pilim, pacelās mazas koka baznīciņas, kurās bija līdz šim katoļu preesteri turējuši, lasījuši savas mišas.

Tagad leelskungs izdeva 1567. g. pavēli, kurā bija peeteikts, ka vecās, sagruvušās baznīcas atjaunojamas un kādās veetās celamas jaunas. Pavisam bija kādas 60 baznīcas un pee kādām astoņām no šīm nācās eerīkot skolas un arī nabagu patversmes. Jodam jasaka, ka šī zemes tēva pavēle tapa nākamos gados pa leelakai daļai pateesi izpildīta un tādā kartā Zemgale un Kurzeme apgādātas ar visnepeeceešamakām baznīcām. Pee šī teicamā pasākuma leelskungs izlaida 1572. g. „Kurzemes un Zemgales baznīcas reformaciju" un „Baznīcas kārtību", kurās eeveetoti nepeeceešamee noteikumi par baznīcām, mācītājeem un deevkalpību. Bet lai šos noteikumus arī pateesi izpildītu, tad gādīgais leelskungs uzdeva superintendentam un īpašam baznīcu pārlūkam, ik gadus jeb vismazakais ik pa divi gadeem, apbraukt baznīcas, pārklaušināt „nevācus", cik daudz tee eemācījušees, pārraudzīt mācītājus un skolotājus šo dzīvē un darbā. Reizām leelskungs pats arī peedalījās pee latveešu pārbaudīšanas un apdavinājis tos, kuri vislabak mācējuši atbildēt.

Reformacijas laikā cēlušees raksti.

Kā šai laikmetā cēlušees latveešu raksti mums pazīstami: „Desmit baušļi", tulkoti no Rīgas Jēkaba baznīcas mācītāja Nikolaja Ramma 1530. g.; tad „Cakarijas slavas-dzeesma", pārcelta no tās pašas baznīcas latveešu mācītāja Jāņa Ekka (Eck)[1] 1535. g. un daži tamlīdzīgi ~~tulkojumi~~ mācītāju Andreja Jūringa un Jāņa

[1] ar ab Ecken, Eycken.

355.

von Dahlena tulkojumi. Visi šee raksti" velak eevestoti pirmajās latveešu garigājās grāmatās.

Vec-prūšu, leišu un latveešu protestantiskā tautas izglitiba, raksti, rakstneeciba sākas īsteni no ta brīža, kad vācu ordeņa mestrs Albrechts katoļu ordeņa zemi Prūsiju pārverta evaņgeliskā leelkundzibā (1525) un gādaja par tautas valodas atzīšanu un eevešanu baznicā un skolā un kad bijušais Livonijas ordeņmestrs Gotthards Kettlers (1561) darija, viņa preekšzimei sekodams, to pašu. Bija jau gan XV. g.s. sākumā vācu-prūšu vokabulariums izdots, bet evaņgeliski-protestantisko atziņu nesa tik vecprūšu jeb senprūšu katķisms, kurš iznāca 1545. g. Tapat ~~cau~~ peeminetā Prūsijas leelkunga Albrechta gādibu iznāca 1547. g. leišu kateķisms, žemaitu izloksnē no maģistra Mosvidius (Mažvydis) apstradats, visvairak nodomats evaņgeliskas macibas izplatišanai Leetavas (Kunigaikštystē-) leelkundzibā. Tečs savā „Kurzemes baznicas vesturē" stasta, ka šis pats Prūsijas leelskungs, hercogs jeb markgrafs Albrechts sutijis baznicu pārlūku Jāni Funku (1560. g.) uz Sventajas baznicu toreiz prūšeem eeķilatajā Grobiņas apriņķī. Še J. Funks tad atradis divi uz pergamenta rakstitus latveešu rokrakstus. veenā no teem bijuši visa gāda evaņgeliji un lekcijas, kā arī stasti par Kristus ceešanu, otrā M. Lutera mazais katķisms, divejadi izskaidrots, un daži citi svetu rakstu gabali līdz ar baznicas ritualu jeb ceremonijām, kā tās no Martiņa Lutera noliktas. Kad šee rokraksti celušees un kas tos sacerejis, nav zinams.

Bet nu vel kads vards par divu ~~jau peemineto~~ vecako balteešu cilšu, senprūšu un leišu, jau peemineteem pirmeem raksteem. Vispirms (no XV. g.s. sakuma) senprūšu vācu-prūšu Vokabulariums, ko Elbingā kā „Elbingas rokraksts" izglabā, un vecprūšu katķisms sneedz mums veenigās atleekas no šī visveecakā balteešu jeb aisteešu valodas trijžuburainā celma. Senprūšu valoda ir XVII. g.s. otrajā pusē (starp 1653 un 1690. g.) izmiruse, kā to prof. A. Šleichers peerādijis;[1] un seno prūšu vards veen tik vel paliceеs Prūsijas ķēniņa valsts nosaukumā. Pee šeem veenigeem senprūšu valodas peemineklеem kas valodas formu un ortografijas ziņā tik nepreecizi uzķerti un

1) Sk. Zeitschr. des böhmischen Museums.

uzzimeti, ir vispirms Nesselmanis raudzijis sarakstit gramatiku zem virsraksta: „Die Sprache der alten Preussen nach ihren Ueberresten erläutert von Prof. Dr. Nesselmann". Berlinē 1845, t. i. Franc's Bopp's „Die Sprache der alten Preussen". Belinē 1853. g. un pedigi vel Nesselmanis sakrājis, sakartojis un izdevis „Thesaurus Linguae Prussicae. Der preussische Vocabelvorrath, soweit derselbe bis jetzt ermittelt worden ist, nebst Zugabe einer Sammlung urkundlich beglaubigter Localnamen, gesichtet und zusammengestellt von G. H. F. Nesselmann." Berline, 1873. g. Pedigi vel peeminams, ka Dr. Piersonis savā „Vorzeit Preussens" sneedz visadas archeoloģiskas ziņas iz senprūšu zemes.

Mūs še vel var intreset leišu 1547. g. izdotā katķisma[1)] preekšvards kā visvecakais peemineklis, kurš satur ziņas par leišu deeveem. Tas ir, kā jau teikts, magistra Mart. Mosvidius darbs. Mosvidius bija veens no pirmajeem audzekņeem Prusijas leelkunga Albrechta dibinatā leišu macitaju seminarā. Viņš tapa 5. aprilī pee pirmās promocijas, ko notureja Karalauču akademijā, par filozofijas magistru. Tad viņš bija par macitaju Ragnitē. Šis katķisms uz leelkunga vēlešanos nodomats un eerīkots prūšu Leetavas draudžu pamācibai un evanģeliskas mācibas izplatišanai kunigaikštyte, ir, ~~ka~~ sacerēts, kā jau peeminēts, žemaiteešu, lejas leišu dialektā, t. i. Klaipedas izloksnē. Vееglі veroјams, ka no šī katķisma preekšvarda eerosinats, Obo (Abo) skolas rentors, Miķelis Agrikola, 4 gadus vēlak savu somu psalmu tulkojumu preekšvardu (Davidin Psaltari, 1551) izpuškojis ar pazīstamām varsmām par somu un karelu elkeem.[2)] —

Das litauische Taufformulär vom Jahre 1559 — [Forma chrikstima kaip bažniczas iſtatimae kertzikiftes Pruſu ir kitoſu žemeſu laikoma ira.[3)]

Pirmās latveešu grāmatas.

Līdz šim valdija aplamās domas, it kā latveešu rakstneeciba sakās ar 1586. g. — ar M. Lutera katķisma izdošanu; bet kopš 1911. gada beigās Zveedrijā, Upsalā, uzeetā, 1585. g. izdotā Petera Kānizius katoļu katķisma, mums jaskaita tagad latveešu rakstneecibas, ~~tas~~ ~~ir~~ eespeestu grāmatu sākumi par veselu gadu agrak. Šī jo intresantā unikuma

1) No jauna izdots no A. Beccenbergera „Litauische und Lettische Drucke des 16. Jahrhunderts. Göttingā, 1874.
2) Sk. Castrén Finnische Mythologie übers. v. Schiefner 314. l. p. u. tālāk.
3) Sk. A. Beccenbergera, Lit. u. Lett. Drucke des 16. Jahrhunderts. Göttingen, 1875.

virsraksts skan: „Catechismus Catholicorum. Iscige pammacischen no thems Papreksche ſalwe gabblems Christites macibes. Prexskan thems nemacigems vnd iounems bernems. Caur Kungam Petrum Caniſium, thaes Schwetes rakstes Doctor. Ekspreſts (sic! Ekspeests veetā) Vilne Pillé Littourre (sic! Littouwe veetā) Iemen, pi Danielem Lansicienſem Eſpan (! exkan veetā) tho gadde. 1585." grāmatiņa atrodas Upsalas universitates bibliotekâ, kurp ta aizvesta laikam pa poļu, zveedru kaŗa laiku.

Eesākumâ prof. Viklunds gribejis no šī unikuma izdot „la réimpression" žurnalâ „Le Monde Oriental", bet tad aiz nevaļas no šī nodoma atsacijees. Tad 1912. g. Upsalas universitates virsbibliotekars Dr. I. Kollins (Collijn) aizsutijis grāmatiņu uz Peterpili bibliotekaram un doc. Ed. Volteram, kuŗš tad to pārbaudidams apveltijis ar vesturiskām, literarvesturiskām ziņām, kritiskeem, valodneeciskeem, ortografiskeem paskaidrojumeem un salīdzinumeem un Zinatņu Akademija to no jauna izdevuse Peterpilī 1915. g. zem virsraksta: „Къ исторіи первопечатныхъ книгъ Латышскій катехизисъ 1585 года.

Peteris Kanizius, kuŗa katkisms latviski pārtulkots un 1586. g. izdots no Vilnas jezuiteem, bija slavens vīrs. Par viņu stasta: „Petrus Canisius natione Belga", ta istenais vards bijis de Hondt; tas saukts „per ignominiam Canem Austriacum", ar lamas vardu, austreešu sunis; viņš miris 21. decembrî 1597. g., 77 gadus vecs Freiburgâ, Šveicē. Ta leelos nopelnus atzimejis preesteris Natanaels Sothvel's sevišķā apcerejumā. P. Kanizius raksti tapa daudzkart izdoti un Bavarijā līdz šai deenai Kanizius vards tik pat slavens un viseem pazīstams, kā zeemeļu Vacijā Lutera vards.

Kanizius' katķisma tulkotajs laikam ir jezuits „Ertmannus Tolgsdorf", natione Prutkenus, prūšu tautibas, sutits uz Livoniju, lai celtu katolicismu godâ, ap šī XVI. g. s. astoņdesmiteem gadeem; ~~Manteifels~~ Par viņu ísi stastīt, ka tas ir latveešu katkisma un citu „Deeva vardu grāmatu autors — jezuits, Canonicus Gutstadiensis (Ertmanus Gutstadiensis Canonicus salutis animarum scientissimus ..) sv. Jēkaba baznicas priors Rigâ vēlak Cesîs, dzimis 1550. g. Prusijâ un miris 4. oktobrî 1620. g. Cesîs.

Ertmans Tolgsdorfs bija, pec jezuitu domām, leelâ ceenâ godā pee latveešeem. Viņu sauc „Livoniae pater et Apostolus", un stasta, ka nonācis Valmeeras draudzê, tas îsâ laikâ ļaužu valodu peesavinajees un visderīgakās grāmatas sarakstijis („linguam gentis brevi assecutus aptissimos in eam rem libros conscripsit"). Laikam Ertmanis tam„dēl veegli eemacijas latveešu valodu, ka tas savā dzimtenē bija ~~pra~~„tis, runajis arī prūsiski. Dažakais no valodas īpašibām redzams, ka pirmajâ latveešu katķismâ eespeedušas īpatnibas, kādas atroda„mas senprūšu valodâ, kur latv. s veetā stajas š, kā: slavet, slu„dinat, svets etc. veetâ sastopam: šlavet, šludenat, švets u. t. pr. Zem„neeku ļaudim (rusticanae plebeculae) viņš bijis tik dargs un mīlš, ka ~~viņi~~ tee, t. i. latveeši, viņu saukuši ceenijameem vardeem par vecu kungu, Livonijas tēvu un biskapu (Senem Dominum, Livoniae patrem et Episcopum). Vidzemê bija tolaik leels grāmatu trūkums un tapec Ertmanim bija tās zinat no galvas. Par Ertmaņa Tolgsdorfa rakstneeciskodarbibu Sotkvels stasta: Scripsit lingua Livonica, seu Lothavica Cathechismos, Nomenclatores, Conciones, Hymnos et Antiphonas Ec„clesiae, in Librorum inopia ex sua memoria distinxit, quibus ho„dieque Liuonia vtitur, l. c. 195.

Tagad še pari peemēru par šī 68 lapu puses satverošā katķisma valodu:

Vene Christiste dfefme vs tho Schwete Deewe Mate.

MAria Dewe Mate, luedfe Dewam par mums, tad luelfaem mes muefam kungan Jefum, Maria touwe Deele, ka tas mums pe„min exfkan wufce mufce beetz, ka tas mums dfelix grib buet cour fcouwe fchwete Nawe, caur fcouwe ruekte moke kattre Dews par mums gir cetis, gan pi tho fchwete crufte, ifpefti taff to wuffe chriftite Droudfe. Kirieleifon.

Grāmatiņai ir īss preekšvards „Tam Christite Lafcotaiam." Tad nāk „Summa ieb ehtuffefchen Chriftites Macibes, prexan thems nemaci„gems loudems vnd iounems bernems." — Tad sākas jautajumi un atbildes, dažadās katķisma macibas, lugšanas etc. un beidzas (69. l. pusē) pec peevestās dzeesmas uz Sveto Deeva Māti ar tadeem vardeem:

Schlaew Dewam vnde

taci dselige Jumpro-
uw Mariae Chri-
sti Mathei.

Kâ peelikums katkismam peespraustas divi lapu puses iz evanģe-
lija no 1753. gada.

Te eeraugami kontr-reformacijas augļi. Un šī kustiba pret reformaciju bij izvesta sevišķi no vâcu jezuiteem, starp kureem Gutstades kanonikam Ertmanim Tolgsdorfam peekrita sevišķi ļoti eevēroja-ma loma. Tas sastatijis „Annales earum rerum, quae tempore in monasterio monialium contigerunt, eo tempore, quo haeresis primo Livoniam et Rigam occupavit." Šīs ziņas dibinâs pa daļai uz Rigas Marijas Madlenas klostera triju mūķeņu stasta. Tās bijušas ap to laiku, kad 1582. g. jezuiti eeradušees Vidzemê kadus 130 gadus vecas.[1] Pēc Rigas kapitula sekularizacijas – atcelšanas 1566. gadâ, tapa no jauna dibinatas (1582. un 1583. g.) Cesîs biskapiba, bet Rigâ un Terpatâ jezuitu kolleģijas. Tâ kâ zemneeki izrâdija leelu peekrišanu katoļu garidzneekeem – patereem, tad nav nekads brīnums, ka sevišķi jezuiti pūlejâs, ne veen eespēt uz latveešeem un igauņeem ar sprediķošanu latveešu un igauņu valodâ, bet aridzan nacionaleem deevkalpojumeem grāmatu sagādašanai atrast starp latveešeem un igauņeem mâcekļus un katoļu deevbijibas darbneekus, par kam vel turpmak dzirdesim.

Te nu bija ko saņemtees evanģeliskeem mâcitajeem ar saveem katoļu amata brâļeem. Bet, kâ jau no Rusova dzirdejam, no teem tolaik nevareja nekadas leelas leetas sagaidit. Tapat leelskungs G. Ketlers nav ar mâcitajeem ar meeru. Tas sûdzas kadâ baznicu pârlûkeem laistâ rakstâ par teem, ka tee apģērbâ dažkart neturotees, kâ mâcitajeem peeklajas, ka tee maisotees visadâs pasauligâs darišanâs, ejot uz medibâm, plītejot, gribot visâs dzirâs un deijâs but pirmee un pēdejee, nepaleekot ne no vee-nâm veesibâm nost, bet katru reiz ejot uzjautrinat veesus, lai ari pec tam paši kļūtu par joku un apsmeeklu, pa daudz atļaujot

[1] Sk. Herm. von Bruiningk, Messe und kanonisches Stundengebet, 6. l. p., peezime, 1, 7; peez. 2. eeksš Mitteilungen aus d. livländ. Geschichte, 19. sejums, Rigâ 1903.-4. g. – Sitzungberichte d. Gesellschaft für Geschichte u. Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands a. d. Jahre 1907, 31–33. l. p.

vaļas muižneekeem un radineekeem.

Ja nu tā dzīvoja mācitaji, kāds brīnums, ka tad latveešeem bij janogrimst arveenu dziļakā gara tumsibâ? Tagad māņu ticiba plauk-tin uzplauka; no burvjeem nekad tā nebijās, kā XVI gadsimtenî un pūtejus, zīlneekus, pušļotajus nekad tik čakli ne-uzmekleja kā šai laik-metâ; pat vâceeši gāja pee tādeem zintneekeem.

Tak reformacijas gaisma nevareja palikt bez jebkāda atspīdu-ma pat ari šajâ Ēģiptes tumsibâ. Zeraudzidami pa reformacijas lai-ku katoļu garidzneeku un jezuitu radušos rosibu grāmatu apgāda-šanâ, sarakstišanâ un atjēgdamees, ka lautas apgaismiba caur sveteem raksteem ir veens no protestantisma pamata likumeem, ar evan-ģeliskee mācitaji sāka eelanzitees latveešu valodâ, sāka tanî tul-kot un uzrakstit visnepeeceešamakos kristigas macibas gabalus. Šadu tulkojumu tik pat no luteraņu, kā katoļu garidzneeku pu-ses ir mūsu preekšâ jau vesela rinda. Viņi sākās sevišķi jau no pirmâ reformacijas laika un ir uzskatami par vecakajeem latvee-šu garigu rakstu peeminekleem.

Par pirmo latveešu grāmatu uzcitigako apgādataju uzskatams kreetnais, teicamais leelskungs. Pārleecinajees, ka baznicās un skolās nevar iztikt bez grāmatām, viņš, sekodams Prūsijas leelkunga Albrechta preekšzimei, skubina evangeliskos macitajus, tulkot latveešu valodâ garigus rakstus, un apņēmas gādat par viņu eespeešanu. Kas tulin un visuzcitigaki paklausija leelkunga pamudinumam tas bija Dobeles macitajs Jānis Rivius.[1] Tas pārtulkoja Mārti-ņa Lutera mazo katķismu, dažas garigas dzeesmas un evanģeli-ju gabalus. Deemžēl nāve neļāva šim teicamajām vīrām tapt galâ ar ta tulkojumeem, peesteigdamās tam 1586. g. Tak četri citi macitaji, kā: Kristjānis Mike (Micke) Eecavâ, Baltzers Lem-boks (jeb Lemmbock) Tukumâ, Gotthards Reymeris Bauskâ un Jānis Vegmanis Saldû, — turpinaja un pabeidza eesākto darbu, tā ka tas vel tai pašâ Rivius nāves gadâ vareja tapt eespeests. Devigais leels-kungs lika par savu naudu Karalaučôs apgādat Rivius tulkoto Lutera mazo katķismu ar virsrakstu „Enchiridion" (rokas grāmata) Ja nu, kā mēs tagad zinam, nebija vis pirmâ, kā lidz šim nepa-reizi dēveja, bet otrâ eespeestâ latveešu grāmata. Tās pilnigais vir-

1) Tak ne Recke, ne Napiersky: III. 552, ne Cimmermanis 14. l.p. nezin neko tuvaku par viņu pastastit.

361. rakstīts vācu valodā, kā no vāceem parasts un skan tā: Enchiridion. Der kleine Catechismus: Oder christliche Zucht für die gemeinen Pfarrherr vnd Prediger auch Hausueter etc. etc. Durch D. Martin Luther. Nun aber aus dem deudschen ins vndeudsche gebracht, vnd von wort zu wort, wie es von D. M. Luthero gesetzet, gefasset worden. Joh. 1. Das Gesetz ist durch Mosen gegeben, die Gnade vnd warheit ist durch Jesum Christum worden. Gedruckt zu Königsperg bey George Osterbergern | Anno M.D.LXXXVI.[1]

Šis katķisms sarakstīts neveen latveešu, bet pa daļai ar vācu valodā. Tā peem. pats sākums ir vācisks: Die fünff heuptstücke des heiligen catechismi neben der beicht frage vnd antwort, die da sonderlich den einfeltigen bawren vor und nach der predigt sollen fein deutlich vnd langsam vorgelesen vnd gebetet werden (Šv. katķisma peeci galvas gabali, blakus grēku sūdzešanas jautajumam un atbildei, kas sevišķi veenteesigceem zemneekeem pirms un pee spredika jalasa labi skaidri un leni preekšā un jasaka kā lūgšana).

I.

Die heiligen zehen gebot.
Te desmette dewe boußle. exodi tan 20. wetan. — — —

II.

Der glaube. Ta tyticzibe.

III.

Das gebet oder vater unser.
Ta sweete luwackschenne.

IV.

Die heilige tauffe. No to sweete cruſtibe.

V.

Von dem heiligen abentmal vnsers herrn vnd heilandes Jesu Christi.
No to astadyumme to czenige vnd darge miese vnd assene mueße kunge Jesu Christi.

Von der beicht.

Šim virsrakstam trūkst latviska tulkojuma.

Frage vnd antwort auffs kürzeste gestellet für dieselbige, so zum heiligen abentmal des herrn gehen wollen.

Wena chrustite maetcibe no to jeetaschen vnd adbildeschenne prestan tims, kattre tur py dewe galde edth.

Die heiligen zehen gebot gottes.

Te desmette boußle, ka tōs venam memme thewam ßouwe ßaime wen,

[1] Par jaunu izdevumu dzirdesim turpmak.

kärtige preexkan turreeth vnd maczyt buus.

Der glaube.

Ja titcibe, ka to wenam namme thewam ßouwe ßzaime wenkärtige preßhan thurreeth vnde maeteyt buhs.

Das heilige vater unser.

Ja lueckßchenne, ka to wenam namme thewam ßouwe ßaime wenkärtige prexkan thurreet vnde mäteyt buhs.

Vom sacrament der heiligen tauffe.

No to ßweete chruftibe, ka to patte venané namme thewam ßouwe ßzaime venkärtige preßhan thurreet vnd maetezyt buhs.

Vom sacramente des altars.

No tho eßtadiuuwme ieb[1] wackarre ehdene muße kunge Jeßu Christi kha to wenam namme thewam ßouwe ßzaiſme[2] wenkärtige preßhan thurreet vnde maetezyt buhs.

Folget eine kurtze forma zu beichten für die einfeltigen aus dem catechiſmo M. Lutheri D.

Der Morgenſegen.

Ja ryte luuckßchenne, ka wenam namme thewam ßouwe ßzaime wenkärtige maeteyth buhs.

Jan rytan, kad tu auxkam czeles, tad buhs thöw chruftites ar tho ßweete kruſte vnde ßalcyth: Nu palliydtez man tas dews thews†, dhels† vnde ßweetz garst†. Amen. —

Der abentſegen.

Jan wackarvan, kad tu gulleth eſe, thad buhs thöw chruftites ar to — — —

Wie ein hausvater ſein geſinde ſol leren das benedicite vnd gratias ſprechen.

Jems bhernems vnde tay ßzayme buuße ar ßallicktims ro, kims vnde diſſchanne godige prexkan to galde ſthaweet vnd ßateyth: Wueßßes atezes gaide vs thöw kunx — — —

Das gratias.

Patteicezet tam kungam, aeßto thas gir mylyx vnde vinge myleßtibe palleext mußige, — —

Folget die hauſtaffel.

Den biſchouen, pfarherrn vnd predigern.

[1] ka (?). [2] ßzaime.

363. Venam pyskopam buks nce no ßedezigam[1] bute, wenas szewas wiram, gauwigam, gaddygam, ramam, mayotayam; --

Den zuhörern.

Jas kunx gir pawheleis, ka te, kattre to euangelium ßludena, tims buns ßöw no to euangelio vs turretes, I Corinth. -

Von weltlicher oberkeit.

Jekwens gir tems wudßenekens packloußyx, kattrems ta warre pär to gir, aesto wnesse wnerßenake gir no dewe estadite; --

Von den vnderthanen.

Dodeth tam keyseram, kas tam keyseram peder, Matth. 22. -

Den ehemennern.

Juns wyre cziwoth py yuusims sewims ar prate vnde do, deth tims seweskims, kha thay waye buushenne winge gode; --

Den ehefrawen.

Juns szewes esset packloußige yuusims wyrims, kha tam kungam, lydtez kha Sara Abraham packloußiga by vnde dhe, wey to kunge, - -

Den eltern.

Juns thowe nhe abdusmoyet yuuses bernes, - -

Den kindern.

Juns bherne esset paklousige ~~yuusige~~ yuusims whetezukims exkaz to kunge, aesto tas peklayas. - -

Den knechten, megden, taglönern vnd arbeitern etc.

Juns kalpe esset paklousige yuusims meßige kungims ar byasshenne vnde tryßesshenne exkan wene ventesige ßirde, --

Den haußherren vnd haußfrawen.

Juns kunge darreth arridtezan to patte pretlybe thems - -

Der gemeine jugent.

Juns jounake esseth tims whetezakims paklousige - -.

Den widwen.

Ta gir wena ystena attraitne, kattra wenteßiga gir vnd ßouwe czerribe vs dewe leke ---

Der gemeine.

„Mylena touwe tuwake, kha thöw pattim", exkan tho wärde gir wnesse boußle aptwherte. Rom. 13. -

1) neeno ßedezigam.

Ein trawbüchlin für die einfeltigen pfarherrn.
D. Martin Luth.

Zum erſten auff der cantzel auffbieten mit ſolchen worten:
Hans N. vnde Anna N. gribbas ßöw peetez dewe eſtadiſchenne exkan to ſweete loulibe dotes; — —

Hie laſſe ſie ſich die trawringe geben, vnde füge jre beide rechte hand zuſamen vnd ſpreche: Ko dews gir koſsan ßalydtczenais, to ne bubs nee wenam ezilwekam ſkirth. —

Darnach ſpreche er für allen gemein:
Aeſto ka nu Hans N. vnde Anna N. vens otre grib par loulate dronge — —

Vor dem altar vber dem breutgam vnd braut leſe er gottes wort, Geneſis 2: Vnde dews tas kunx ßatey, tas nhe gir lab, ka thas ezilwhex vens gir —

Darnach wende er ſich zu jnen beiden, rede ſie an alſo:
Aeſto ka yuns nu abbe duewe exkan to loulibe padeuwuſſche eſſeth exkan dewe wärde, — —

Hie recke er die hende vber ſie vnd bete alſo: O wueſſewaldyx kunx dews, — —

Das tauffbüchlin D. Mart. Luth.

Der teuffer ſpreche: Ey aran tu neſkyſtez gars vnde dode wete tam ſweetam garram.

Darnach mache er ein creutz an die ſtirn vnd bruſt vnd ſpreche: Jem to ſyme tha ſweete kruſte preſchan touwe pere vnde py to krute. —

Denn lege der prieſter ſeine hende auffs kindes heubt vnd bete das vater vnſer ſampt den paten, nider gekniet:
Muße thews exkan to debbes, ſweetytez lkope tows wärdtez etc.

Darnach leite man das kindlin zu der tauffe vnd der prieſter ſpreche: Tas kunx paſſarge touwe exkan eſchenne vnd aran eſchenne no ſcho layke exkan maßige bes galle. Amen. —

Darnach las der prieſter das kind durch ſeine paten dem teuffel abſagen vnde ſpreche:
N., ayſledtez tu to whelne?
Adbilde: Ja, — — —
Darnach frage er: Jytcze tu exkan dewe to wueſſewaldytaye

there, raddylaye debbes vnde thäs femmes?

Adbilde: Ja. — — —

Da neme er das kind vnd tauffe es vnd spreche: Vnde es chrufty thöw exkan to wärde tho therre vnd tho dhele vnde to fweeta garre.[1] — — —

Ja nu vaicajam pec ši mūsu katķisma nozīmes, tad dabonam uz tam atbildi, ka viņa ir divejada: vesturiska — ta ir otrā visvecakā eespeestā latveešu grāmata — un valodneeciska; jo še atrodam daudz uzglabajušos vecu valodas formu, peem. futurs buufe = būs; tapfe = taps; infinitivs bute = būt, grefthe = greest; lokativformas: kruftam, tan wackarran, tam wetan; prepozicijas: exkan, appefkan, prexkan (prefchan, prekan, — n dēļ sal. Schleicher, Lit. Gr. 293. l. p.) etc. — Atteecotees uz tulkojumu, tad tas ir deezgan vājš. Katķismā ir daudz nelatvisku izteiceenu, pa daļai ne, lāgu ģermanismu. Un ortografija, pareizrakstiba, kādā šis tulkojums parādās, ir ta neparcizakā, kādu tik var eedomatees, tāda pat nekonzekventa, neveenada, kādu atradām agrak aplūkotās tēvu-reizēs. Prof. A. Becenbergers saka: Geradezu entsetzlich ist das graphische Gewand, in welchem die lettischen Wörter erscheinen, und welches oft das Verständnis derselben erschwert (VIII. l. p.). ×

Ka šis otrās latveešu grāmatas valoda un rakstiba ne par matu nav labaka par pirmās latveešu grāmatas — Kanizius katķisma — valodu un rakstibu, par tam varam pārleecinatees, abu katķismu valodu veenu otrai blakus statot un salīdzinot.

tha Pater (1585. gada katķ.)
Tēvs mūs.
Ka fkan tha Pater? Tha pirma lukkfohen

Das gebet oder Vater vnser Ta fe reete lutkfohenne (1586. gada katķismā).

---

1) Sk. Litauische und Lettische Drucke des 16. Jahrhunderts herausgegeben von Adalbert Bezzenberger.
II. Der lettische Katechismus vom Jahre 1586.
III. Das litauische Taufformular vom Jahre 1559.
IV. Anhang: Das (angeblich altpreussische) lettische Vaterunser des Simon Grunau.
Göttingen, Robert Peppmüller. 1875.

Thews mues katters tu es exan debbes.	Miuße thews exkan tho debbes.
Schwetitez toep tows wartez.	Swetyttz thope tows waerdtcz,
Enak mums touwe walſtibb	enakas mums touwe walſtibe,
Touws praetez notek lidze ka exan debbes, tha wurſcon ſemmes.	tows praetez notike, ka exkan debbes, tha arridtezan wuerſ-ſon ſemmes,
Dode mums ſchoden deniſke maiſe.	mußе deniſke mayſſe dode mums ſchoden
Vnde pammette mums muſe parrade, lidſe ka mes pamettam ſcouwems parrade, nekems.	Vnde pammet mums muſſe parrade, ka mehs pammettam muſſims paradenekims
Vnd newedde mums launan kardenaſchen.	Vnde nhe wedde mums exkan kaerdenaſchenne
Beth peſti mums no tho loune. Amen.	beth atpeſty mums no to loune.

Pateesi, kā jau teikts, abi katķismi tā valodas kā rakstibas ziņā neko daudz neatšķiŗas veens no otra.

Par teem četreem jau peeminēteem macitajeem, kas Rivius uzsākto darbu galā veduši, trūkst tapat kadu tuvaku ziņu, kā par pašu Rivius. Par Kristjāni Miki dabonam tik zinat, ka tas 1578. g. un tad vēl 10. oktobrī 1586. g. bijis par macitaju Ecavā, līdz pec uz Rigu pee Domes-baznicas aicinats; no Ernesta Balteera jeb Balthazara Lembrek (kuŗa īstenais vards pat nav lāga zinams, vaj tas top saukts vel Lembruck, Lemrbock) tik teikts, ka tas bijis macitajs Tukumā; par Gotthardu Reimersu peeminets, ka tas bijis jau 1573. g. Bauskā par pirmo latveešu draudzes macitaju; tas esot tulkojis stastus par ta kunga Jezus Kristus ceešanu un miršanu; tas miris 1607. g.; par Jāni Vegmani pedigi veenigi peebilsts, ka tas bijis par macitaju Saldū.

Šee četri Kurzemes macitaji, „valodu prateji" („der Sprachen kundig"), „pec eepreekš ezgūtas leelkunga pavēles, t.i. pec eepreekš no leelkunga izdabutas pilnvaras" pabeidza uzsākto darbu ar lekcioneem, evanģelijeem, psalmeem un dzeesmām, izdodami 1587. gadā: „Vndeudsche Psalmen vnd geistliche Lieder oder Gesenge, welche in den Kirchen des Fürsten,

thumes Churland vnd Semigallien in Liefflande gesungen werden.

Psalm 92.

Das ist ein köstlich ding, dem HERRN danken,
Vnd lobsingen deinen Namen du Höchster.
Des morgens deine gnade, vnd des Nachts deine warheit verkündigen.

Pslam 96.

Singet dem HERRN ein newes Lied, ſinget dem
HERRN alle Welt.
Singet dem HERRN vnd lobet ſeinen Namen,
Prediget einen tag am andern ſein heil."

Blat 15.

Hierauff volget das Agnus Dei.
O Lamb Gottes du, etc.
Auff die gemeinen Sontage.

Dewe Jeers tuyem vs thoew taes Paſſoules Gre-
ckes, eſſe mums ßelyx. O Dewe Jeers tuyem vs
thoew taes Paſſoules Greckes, dode mums touwe
Mere.

Ein ander Agnus Dei gemeinig-
lich zuſingen.
O Lamb Gottes vnſchuldig.

Dewe Jeers nee noßedczis, py kruſte koke nokoutz, al-
las attraſtz paczetyx, ka tomher tu tappe pulgaetz,
wneſſes greckes eſs tu neſſis, mhes butem wneſſe Jo-
bailoſche Abßelo thew par mums O JESU.
Dode mums touwe Mere O JESU.

Darnach eine Euangeliſche
Abſolution zum Volcke.
Der Diener.

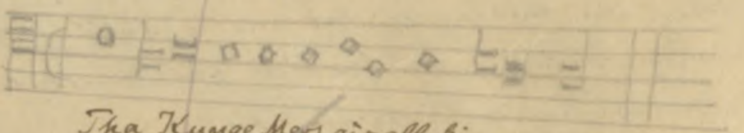

Tha Kunge Mers, gir allaßin aryums.

Kamer 1586. g. izdotà rokasgrāmatiņa sneedza tik M. Lute-
ra mazo katķismu, tamer še viņas turpinumā atrodam bez da-
žam Davida dzeesmām (~~meſācu~~ psalmeem) ari citas garīgas dzees,

kollektas, ar ...

mas, tad lugšanas un liturģijas gabalus; svētdeenu un svetku evan-ģelijus un lekcijas; pēdīgi stāstus par Kristus ceešanu un miršanu. Visus šos rakstus kopā nosauca par pirmo latveešu rokas=grāmatu (Enchiridion).

Tā pirmee latveešu rakstneecibas ražojumi aptvera tik tos kristigas macibas gabalus, kas bija visnepeeceešamakee pašeem macitajeem, pee deewkalpojumeem. Ari vāceešeem veen vareja but saprotama ta valoda, kadā viņi bija sarakstiti. Vardi bija gan latveešu, bet visadi saķemoti, pēc vācu vardu kartibas sakopoti un pee tam šausmigā ortografijā eeterpti, viņi tā tad mag izklausās pec latviskām skaņām. Nevar par tam ari daudz brīnitees, apdomajot, ka šeem pirmajeem rakstneekeem bez jebkadeem lidzekleem, noklausotees veen, nācās maciitees latveešu valodu un pee tam vel neparasto skaņu apzimei samek-let vācu burtus, kas nepeetika latveešu vardeem. Ja jau še sagaiditum dzeesmas ar pantmēru un atskaņām, tad butu pārak daudzprasits. „Alles zeugt eben davon, dass nur unumgängliches Bedürfniss diese Arbeiten erzwang, und kein freier Wille dabei seinen uneingeschränkten Spielraum hatte.“[1]

Šī grāmata no jauna izdota no prof. Beccenbergera un Dr. Bielensteina latveešu grāmatneecibas 300 gadu jubilejai par peemiņu ar divi faksimile peelikumeem jeb vecā eespeeduma pakaļdarinumeem, kuri peevesti jau agrak grāmatiņas preekšā. (Jelgavā, 1886). Kā jau pašā tekstā mainās vācu valoda ar latveešu, tā ari te virsraksts abās valodās un veltijums tapat: Dem lettischen Volke gewidmet als Erinnerung an die Anfänge seines geistigen Lebens, als der evangelischen Kirche Schmuck und Rüstung, als stets leuchtender Stern auf dem Weg in die Zukunft. – Dahwana Latweefchu tautai par garigas dfihwibas eefahkuma peeminnu, par ewangeliuma=tizigas draudfes rotu un bruņahm, par fpofchu fwaigfni nahkotnē."

Enchiridionam eet pa preekšu labi garš veltijums (10 lapu pusebeegs): „Den Durchleuchtigē, Hochgebornen Fürsten vnd Herrn, Herrn Friederichen vnd Herrn Wilhelm, Gebrüdern, in Liefland, zu Churland

[1] Dr. Zimmermann, Versuch einer lett. Lit.-Gesch. p. 12.

369. vnd Semigallien Hertzogen" – leelkunga Gottharda dēlam – Šis veltijums ir pa leelakai dalai maz nosīmīgs, eeveribu peln tik sekošā veetā: „E. F. G. haben . . . nicht vmbgang haben sollen, durch derselben Rhete, Churlendische vnd Semgallische Kirchen Visitatorn, die Edlen, Ehrenuesten vnd Achtbarn Herrn Salomon Henning vnd Christian Schröders vns Prediger embsig vnd getrewlich vermanen zu lassen, Wir wollen auch etwas für die arme, einfeltige Vndeutsche zu warem vnd mehrem vnterricht vnd trost jrer Seligkeit aus Deutscher Sprache in die Vndeutsche vertiren vnd setzen, Damit sie desto bas vnterrichtet von jrer Abgötterey, Aberglauben, Zauberey, Hexenwerck vnd andern sunden mehr erleytet vnd zum waren erkentnis Gottes ins gemein, jung vnd alt gebracht werden möchten. – Solcher mühe vnd arbeit ob sich wol vnser in Gott ruhender Mitbruder am wort Gottes, Herr Johan Rinius seliger, damals Pastor zu Doblehn, hiebevorn vnterfangen vnd an die verdolmetschung des Catechismi des hocherleuchten Mannes Gottes D. Martini Lutheri seliger gedechtnis, sowol der Sontags vnd andern vornembsten Feste Epistel vnd Euangelien, als auch der gewönlichen Christlichen Psalmen vnd Gesenge in den Kirchen nicht wenig oder geringen fleis gewandt, So hat doch solch sein trewer fleis vnd arbeit wegen seines vnuermutlichen vnd plötzlichen abscheides aus diesem elenden Jammerthal nicht können vollkömlichen ins werck gerichtet oder in Druck verfertiget werden, Bis numehr vnserer des Sacrosancti Ministerij etliche einheimische vnd der Sprachen kündig auff vor erlangten Fürstlichen befehlich solche arbeit wider auffs new vor die hand genomen vnd verfertiget." – Veltijums rakstits Bauskā: „Bauschenburg am 10. Octobris Calendarij noui correcti, Anno 1586," un parakstits no: „Christian Mick[1] zur Ekaw, Baltzer Lemrbock zu Tuckum, Gothard

---

1) v. Recke un Napierskys sauc viņu Micke, tik vel peezīmedami: „Bija kopš 1578 par mācitaju Ecavā Kurzemē un kopš 1586 pee Domes baznicas Rigā. Par Lemrbock, ko viņi un visi citi sauc par Lembreck viņi neko nepeemin

Reymers[1)] zum Bauschenburg vnd Johannes Wegman zur Frawenburg, Pfarherr vnd Prediger."

Pēc enchiridiona izdevēji nav deemžēl izsacījušees par kopēja darba veidu. Viņu peeminētās dzīves veetas — Ceeava, Tukums, Bauska un Saldus atrodas tanī latveešu valodas laukā, kurā runā vidējo dialektu (κοινὴ διάλεκτος), tai pašā apvidū guļ arī Dobele, Rivius dzīves veeta. Bet šis dialekts sadalās vairāk izloksnēs un kā tādas starp citu taisnī minamas Kandavas-Tukuma, Jelgavas-Dobeles un Bauskas izloksnes. Vai tad nu šīs rokas grāmatas valodā ir tās izloksnes kopā jauktas, tā ka katrs izdevējs būtu veenu daļu apstrādājis un to tad tām citām peeveenojis? Jeb viņi to pārtulkojumu kopā rediģējuši un izveduši tad konsekventi veenu izloksni? Uz šeem jautājumeem varētu rasi tik atbildēt pamatīgs atsevišķo izlokšņu un šo vestures pazinējs. Tam būtu arī ja-izšķir, vai enchiridiona valoda ir vispār vidus Kurzemes; jo tajā sastop vairāk vārdu, kuri mazākais tagad vidus Kurzemes dialektā nav dzirdami. Tā peem. gir (=jir = ir) ir augšgalisks; galotņu vokalu norāvums (apokope) un to notrulinums par e ir tāmisks, tāpat áz aiz veetā, a pārvertums eekš o (tows), āu eekš ou uzejams augšgalēešu-latgaleešu un tāmeešu izloksnēs. Vārdi kā: prexkan, appeſkan, exkan, arī exan — leekās esam augšgaliski (hochlettisch); bet oteers, katters u. t. pr. atkal tāmiski.

Oriģinālā atrodas daži koka greezumi. Pirmais rāda pa kreisi uz Zinai Deewu mākonī, pasneedzot ceļos nometušamees Mozum likumu tabulas, pa labi jūdus ap zelta teļu; otrais rāda Deevu ar kreiso roku uz pasaules lodes, labo pār to izsteeptu; trešajā parādās Deevs mākonī, svētīdams uz viņu raugošos un lūdzošus, ceļos nometušos cilvēkus; ceturtā rāda Jezu ar tā mācekļeem pee galda sēdam.[2)]

---

1) Reymers (Reimers) pēc ziņām pee v. Rekes un Napiersky bija kopš 1573. gada pirmais latveešu mācītājs Bauskā Kurzemē un mira 1607. g. Viņš sagatavoja arī patstāvīgi tulkojumu: „Passio. Von dem Leyden und Sterben unsers Herrn vnd Heylandes Jesu Christi, nach den 4 Evangelisten. Aus Deutscher Sprache in Undeutsche gebracht. Königsberg 1587. 15 Bl. 4°. Cimmerm[an] par ta paša darba otru izdevumu: Rigâ 1615. g. — Par Vegmani nav tu...

2) Sk. A. Bezzenberger, Litauische und Lettische Drucke des 16. Jahrhun... 1875. XVI.–XVIII. l. p.

...of 905.

371. Tādi bija latveešu rakstneecibas sākumi. Iz eeprecks̆ preek, šā celtā nu skaidri un gaiši redzams, veenkart, ka līdz šim parastās domas, it kā ka jebkādas katoļu literaturas latveešeem nebutu bijis, nav dibinatas un otrkart, ka latveešu deev. vardu grāmatas sākumā nav rakstitas latgaleešu izloksnē, bet, vispārigi ņemot, tai pašā valodā, kadā ari protestantiskee izdevumi.

Šee latv. rakstneecibas sākumi palika tadi kadu pussimtu gadu bez kadeem pārlabojumeem, bez kadeem papildinumeem, bez kadeem pavairojumeem. Pēc Teča (Kurl. Kirchengesch. II. 191, III. 152) atradees veens ēksemplars no enchiridiona – katķisma līdz ar psalmeem, evanģelijeem un vestulem (epistelem) un Reymersa „Passio" – Leepajas baznicas bibliotekā. Tečs, kurš nomira Leepajā 1771. g. kā emeritets garidzneeks, peemin (III. 152): „man kann gar leicht urtheilen, dass diese allererste Ausgabe der Lettischen Liedersammlung – nemlich der Psalmen von 1587 – eben nicht in so starker Anzahl geschehen, dannenhero sie auch in kurzem vergriffen worden, und auch wohl heutiges Tages – im J. 1770 – keines mehr im Lande aufzutreiben sein möchte, ob ich gleich noch derselben eins besitze." – No jauna eespeests katķisms kā peelikums pee nupat peevesteem „Psalmen u. s. w. Riga 1615." – –

Lai gan Gotth. Ketlers kā Vidzemes pārvaldneeks un Kurzemes leelskungs nevareja aiz muižneeku pretošanās izvest visus savus nodomus, kas butu nākuši zemes berneem par labu, starp citu peem. dibinat Vidzemē ģimnasiju preeks̆ latveešu un igauņu berneem, tomer uz viņa pavēli ap 1566. g. tika celtas vairak baznicas un dažas skolas Kurzemē. Lai gan muižneeki viņam izkauleja svarigas priviležijas (Privilegium Gotthardi), pec kurām Kurzemes muižneeciba dabuja tās pašas kakla- un civilteesibas par saveem zemneekeem, kādas bija Vidzemes muižneeci, ba eeguvuse no Polijas ķaņala, Sigismunda Augusta, tomer leelkungi palika veenmēr zemnieku pārstavetajs. Un ta eerangams ciniņš par varu starp muižneekeem un leelkungu. Starp šīm abām zemes varām pastāveja pa visu Kurzemes leelkungu valsts laiku neemitigs eenaids un nesaticiba līdz ar sudzibām pee poļu valdibas, kuŗa šīs ķildas vel uzkura, vājinādama tadā kartā pretneeku spēkus, lai varetu Kurzemi sev pavisam peeveenot.

Pec eegūtām privileğijām veenigi muižneekeem bij atļauts turet krogus, sudmalas, darit un pardot alu, dedzinat brandvīnu; veenigi muižneekeem peedereja medibas, ezeru un upju zveja. Tee bija sveiki no muitas un nodokļeem. Joprojam kungam - muižneekam peeder ir paša, ir zemneeka zeme ar šī sētu, mantu, seevu un berneem; zemneekam nepeeder pat ne kailā dzivība. Zemneekam aizleegts viss; tas ne-drikst bez kunga ziņas pat ne precetees. Par kaut kadu neuzmanibu tas dabuja vairak pāŗu rīkstes, par bēgšanu nocirta kāju; par medišanu draudeja ar naves sodu. Kungam ir visas teesibas un preekšrocibas, zemneekam tik klausibas un nodevas.

Lai gan zem tadeem apstakļeem labsirdigais Gotthards maz ko vareja par skolām gādat; jo muižneeki baidijas no tām, kā no uguns, kas tad aršot zemi, ja latveeši eešot skolā?... Tomer vel preekš savas naves leelskungs paspēja gādat par pirmās latveešu rokas grāmatas eespeedi, ko viņš kā kroni uzspraudis savam grūtajam valdibas laikam.

Tautas dzeja.

Te nu literaturas vesturneeks atrod deemžel atkal pavisam ne-apstradatu lauku preekšā. Ir mums pārbagata tautas dzeja, dzeesmas un dainas bez gala, bet tās visas ir bez vesturiska sakartojuma. Neveens vel nav mēģinajis viņu izceelšanās laiku kaut ari tik vispār, pārteešām pec gadu simteņeem noteikt; jo sīkaki, ar datumu un gadu mūsu tautas dzeju apzīmet, nav pavisam eespējams. Te tikai ari gee dzives apstakļi, sabeedriskais stavoklis, ļaužu šķiras dod kadus mājeenus. Tā ka, kā dzirdejam, muižneeki caur izkauletām privileģijām peesavinajušees visas brīvibas un zemneeki visas zaudejuši, palikdami veenigi par kungu darbneekeem, arajeem, - tad nu vispirmš sastopamas araju dzeesmas jeb dzeesmas par arajeem un kas ar teem sakarā.

1. Arajs, salīdzinot ar citām ļaužu šķirām, citeem amateem - dzives stāvokļeem.

Jo gaiši tagadejo jauno stāvokli rāda sekošās dainas, kurās arajs ar humoru stāsta par savu likteni:

Es gribeju kundziņš but,	Izkust ledus zobentiņš,
Ledus kalu zobentiņu;	Palaik' kunga arajiņš. 2825g.

373. Tas it kā saka: ēs gribeju gan kungs but, pār savu zemi valdit, tak nebiju par asu, greezigu zobenu rūpejees, par bruņošanos gādajis. Kad cenaidneeks bruka virsū, tad nebija eeroču atgaiņatees un tā japaleek par kunga nebrīvu araju. Tad nu:

Kundziņam kungam but,
Bāliņam arajam;
Kundziņš naudu žvadzinaja,
Bāliņš maizes gabaliņu. 28261.

Kārkla vizes, kankariņi,
Tee maizites pelnitaji;
Kunga svarki, zābaciņi,
Tee naudiņas tērētaji. 28260.

Kundziņš savu gaspažiņu
Ar āboli kaitinaja;
Arajs savu līgaviņu
Ar maizites gabaliņu. 28262.

Kundziņš savu gaspažiņu
Ar āboli kaitinaja;
Ēs nabaga darbeneeks
Ar maizites garoziņu. 2.

Labak gaju pee araja,
Ne pee muižas vagariņa:
Arajam tīra maize,
Vagaram balts speeķitis. 28263.

Deevs dod meežu arajam
Simtu ķirpu tīrumâ;
Deevs dod putnu šāvejam[1]
Ne spalviņas neredzet. 28258.

Arajam karsta saule,
Rudzu guba tīrumâ;
Zvejneekam tumša nakts,
Balta nauda maciņâ. 28255.

Arajiņa līgavai
Sidrabiņa sakta mirdz;
Draveneeka meitiņai
Zelts spīdeja vaiņagâ. 28256.

Artu, artu, bāleliņi,
Ne zvejotu Daugavâ,
Zveju nams tā neskan,
Kā araja istabiņa. 28257.

Art laukâ, bāleliņ,
Ne zvejot jūriņâ (v. ezerâi)!
Neskaneja zveju laiva,
Skan araja iskaptiņa. 3.

Nepeder, nepeder
Kliba kāja arajam;
Vāceešam peedereja
Pee melnā zābaciņ. 28266.

Nepeeder, nepeeder
Zemneekam klibojot;
Vāceešam teevas kājas,
Tam peeder klibojot. 4.

Arajiņi, ecetaji,
Dzenat garus birzumiņus,
Īsa bus šī vasara,
Zemu dzeed lakstigala. 27922.

Arajiņi, baleliņi,
Visas tavas kājas zeed;
No kājām zeedi bira,
No rokām sudrabiņš. 27921.

2. Dzeesmas par araja labibu.

Jebšu kungi arajam neko nenovēl, tomer Deeviņš tam peešķir svetibu.

Zveedzin zveedza bāliņam
Arameе kumeliņi;
Aiz kungeem nedrīksteja
Darit leelus tīrumiņus. 28150.

1) t. i. kungam.

Kundziņš jāja raudadams
Gaŗam manu rudzu lauku,
Eeraudzījis rudzu lauku
Kā ūdeni līgojam. 28024.

Kundziņš jāja raudadams
Gaŗam manu rudzu lauku,
Redzej' manu rudzu lauku
Zelta miglu miglojam. 28025.

Deeviņš gāja lauciņā
Ar zeltītu sētaviti;
Kungam gāja smilgas sēt,
Arajam meežus, rudzus. 27953.

Kad es gāju meežu(s) sēt,
Deews sēd eŗas maliņē;
Kad es meežu alu(s) dzēru,
Sudrabs kannas dibenā. 28004.

Kur tu eesi, mīļš Deeviņi,
Ar sudraba sētuviti?
Eeš' atraitnes druviņā,
Tai neveena sējējiņa. 28028.

Kur tu biji, mīļš Deeviņis,
Ka tu mani neredzeji?
Dažs skanģītis gausu ņēma
Manā rudzu tīrumā. 28027.

Deeviņš gāja rudzu sēt
Ar sudraba sētaviti;
Šam saujiņa, tam saujiņa,
Man ar visu sētaviti. 27954.

Es redzeju no tāleenes
Ezeriņu līgojot,
Tas nebija ezeriņš,
Tas bij tautu tīrumiņš. 27985.

Divenš gòja rudzu sātu,
Svàta Mòra pabèržòtu:
Zeižu maisi, zalta sàkla,
Sudabrena sàtiveite. 27955.

Divenš gòja rudzu sàtu
Ar sudobra sàtiveiti;
Svàta Mòra bèrzèt gòja
Ar tòm zalta cisenòm (?);
Dìva dàls ròdejòs
Zaltu kòrklu kriùmeņā. 1.

Bandeneeki rudzus sēja
Dižа ceļa maliņā.
Leeli kungi gaŗam brauca:
Kam tas tādis rudzu lauks?
Kam tas tādis rudzu laukss,
Zelta miglas nomiglotis,
Zelta miglas nomiglotis,
Sudrabiņa zeedim zeed,
Sudrabiņa zeedim zeede,
Dimantiņa graudiņeem? 27947.

Šinīs dainās, kā dzirdam, eeskanās par Deeva zemiti un Māŗas zemiti, kuŗi vardi tad arī turplikam palikuši, veens Kurzemei, otrs Vidzemei un Latgalei. Kurzeme top velāk arī daudzināta par mazes zemiti.

Ai, rudzīti rogainīti,
Tavu dārgu akotiņu,
Tevis dēļ Vāczemē
Zelta naudu kaldinaja. 27902.

Ai, rudzīti rogainīti,
Tavu dārgu auguminu,
Tevis dēļ Vāczemē (v. vāczemneeki)
Sudrabiņu kaldinaja. 2.

Ai, rudzīti gaŗandzīti,
Tavu leelu breedumiņu;
Mani brāli Vāczemēi
Peters kuģus kaldinaja. 27905.

375. Kurzeme bij it īpaši pa leelkungu laiku Vācijas maizes klēts. Ka šo rudziti, rogainiti, sagaidija ar atvērtām rokām arī Rigâ, Jelgavâ, saprotams pats no sevis.

Ai, rudziti rogainiti,
Tavu dargu augumiņu,
Tevis deļ Rigas kungi
Zelta naudu kaldinaja. 27909.

Ai, rudziti rogainiti,
Tavu dargu akotiņu,
Tevis deļ Jelgavâ
Zelta naudu leedinaja. V. 27908.

Ai, rudziti rogainiti,
Tavu dargu augumiņu,
Visi Rigas preceneeki
Uz Daugavu naudu skaita. 1.

Ai, rudziti roggalviti,
Tavu daiļu augumiņu,
Rigas kungi tevis deļ
Saujâ naudu zvadzinaja. 2.

Ai, rudziti rogaliti (v. roguliti, vārpainit),
Tava darga augumiņa,
Tevis labad Jelgavâ
Zelta naudu leedinaja. 27908, 1.

Ak tu rudzu rogainiti,
Tavu dargu labibiņu,
Preteem nāca Rigas kungi,
Preteem deva sudrabiņu. 27909, 3.

Tā rudziši, kā meeziši viseem nepeeceešami un viņus lugtin ludz, lai viņi pasteidzās drīz augt tīrumâ:

Ai, rudzitk rogainitk,
Steidzees drīzi tīrumâ,
Jau dažam, ne veenam,
Neņuc vairs (al. vaira) dzirnaviņas. 27907.

Ai, rudziti roggalviti,
Kam tu agri nezeedeji?
Ne dižajam bajaram
Neņuc vairs dzirnaviņas. 1.

Ai, rudziti rogainiti,
Sen bij tev nozeedet,
Jau dažam arajam
Neņuc vairs dzirnaviņas. 2.

Rudzi, rudzi, meeži, meeži,
Steidzatees tīrumâ;
Ne veenam, ne dažam
Neņuc vaira dzirnaviņas. 5.

Bāliņš ar - māsiņa nes tam launadziņu:

Bāliņš ara kalniņâ
Ar dzeltonu kumeliņu;
Es iznesu launadziņu
Sudrabiņa blodiņâ. 27952.

Bāliņ, tavi rudzu lauki
Viļņotees viļņojas.
Kalniņâ stāvedama
Otras malas neredzeju. 27951.

Deeviņš sauca vecus vīrus,
Vidû lauka stāvedams.
Kurš papreekšu āztecēs,
Tam bus meežu (v. laba) vasariņa. 27956.

Bite leela medeneece,
Ne viseem medu nesa;
Vasariņa laba seeva,
Ta viseem maizes deva. 27949.

Div' bajari leelijâs
Ceetu zeemu izmituši:
Bitit' koka serditê,
Rudzis sneega apakšâ. 27957.

489

Šai dainiņai ir neskaitami varianti; no teem „Latvju dainās" divpadsmit sevišķi peevesti un tee ir cits par citu skaistaki, kā:

Bit' ar rudzi leelijās
Abi zeemu pārceetuši:
Rudzīts gul lediņā,
Bitīt' koka namiņā. 1.

Div' bagati leelijās,
Ka būs zeemu pārdzīvot:
Rudzīts guli zem sneedziņa,
Bitīt' koka namiņā. 2.

Divi bija, divi bija
Saltas zeemas ceetejiņi:
Bitīt' koka sērditē,
Rudzīts ledus gabalā. 7.

Divi, divi, kas tee divi,
Kas aukstumā nenosala?
Bitīt' koka sērditē
Rudzīts sneega apakšā. 8.

Rudzīts leels, bite leela,
Abi leeli leelijās:
Rudzīts gul zem serksniņa,[1]
Bite koka sērditē. 11.

Saderēja div' bagati
Saltumā pārgulet:
Rudzīts gul zem pērksniņas,[2]
Bite koka namiņā. 12.

Bez rudzeem vel sevišķi apdzeedati meeži, auzas un griķi.

Ej, brālīti, meežu sēt,
Es nesišu sētuvīti;
Tev dzeedaja zelta zīle,
Man sudraba lakstīgala. 27970.

Kas tur spīd, kas tur vīz
Viņa kalna galiņā?
Mīļš Deeviņš meežus sēja
Sudrabiņa sētuviņu. 28016.

Mazs putniņis zelta sparni
Pret saulīti lidinaja;
Tā līgoja meeži, rudzi,
V. Tur aug mani meeži, rudzi,
Tur apeņi dārziņāi. 28056.

Meezīts gan leelijās,
Par rudzīti garaīcs augt.
Rudzīts bija vārpiņā,
Meezīts trešā lapiņā. 28057.

Nezaļo, papuvīte,
Tev zaļot nederēja,
Lai zaļo rudzi, meeži,
Teem zaļot peederēja. 28067.

Neveenam tā nevaid,
Kā tam rudzu rogaiņam:
Ij rudenī, pavasar'
Zaļi svarki mugurā. 28068.

Audz, meezīti, ņem krūmiņu,
Jo rudenī daudz vajdzēs:
Ņems brālītis līgaviņu,
Dos māsiņu tautiņās. 27940.

Audzeet, meeži, greezdamees
Leelajā tīrumā:
Vec' ir maņa māmuliņa,
Jaņem jauna līgaviņ'. 27941.

Auga rudzi, auga meeži,
Kas ne-auga arājam?
Sudrabiņš, tas ne-auga,
Tas nedīga dīdzējams. 27942.

1) sabeezējis sneegs. — 2) pērsla, persla.

577. Un tomēr aug arājam sudrabs, zelts; krīt vagas galā naudiņa:

Ai, naudiņa, naudas māte, Nekrīt ceļa maliņā; Krīt vadziņas galiņā, Lai saņem arājiņš. 27904.

Lietus lija saulītē Trīs lāsītes veen nolija: Veena meeţu, otra rudzu, Treša zelta, sudrabiņa. 28035.

Pūri kā dargāka labiba, kas pee mums neiztaisa deenišķu maizi, saprotams, retaki mīnēti. Pūru maizei ir sava loma tik dzīrā.

Sēšu pūrus, sēšu meežus, Rudenī kazas dzeršu... 28135.

Arājiņš Deevu lūdza, Lai dod auzas tīrumā, Ko baroti kumeliņu, Ka var jāti precibās. 27928.

Ai, auziņa, baltskariţa, Tev vajaga leela lauka, Kur tu pate grozisees, Kur skariņa līgosees. 27896.

Es auziņas daudz nesēju, Veenu pašu sētuvīti, Līgaviņa malacite Nedzer auzu alutiņu. 27978.

Es nesēju daudz auziņu, Man bij skaista līgaviņa, Lai tā man neno(neaļs) put, Auzu miltus sijadama. 27983.

Griķīt sēju, griķīt plāvu, Griķīt's laba labibiņa: Lēts bij kult, lēts bij malt, Lēts putriņu izvārīt. 28000.

Auzas skaru leelijās, Divi baltas vilnanītes; Drīķišam kantainam Melni svarki, zabaciņi. 27943.

Krikīt sēju, krikīt's auga, Krikīt's laba labibiņ: Lēts bij kult, lēts bij malt Lēts putriņu pavārīt. 28000, 1.

Šij tā daudzinatai labibinai ir, kā redzam, trīs dažadi nosaukumi, kurōs mainas tee burti d, g un k.

Maza, maza man zemīte, Bet radiga labibiņa: Veenu graudiņu izsēju, Desmit nāca pakaļā. 28053.

Maza, maza man zemīte, Bet ražiga labibiņa: Man uzauga divas vārpas Veena salma galiņā. 28054.

3. Arājiņš un sējas putnis.

Lakstīgala, sējas putnis, Peecel manu arājiņu; Jauns bij mans arājiņš, Sējas laika nezinaja. 28033.

Arī šai dainai ir neskaitami varianti, no kureem dicpadsmit sevišķi peevesti. No teem daži peemēri:

Dzerdi skaņi, lakstīgala, Manā rožu dārziņā; Jauns bij manis arājiņis, Sējas laiku nezinaja. 1.

Lakstīgala, sējas putnis, Nāc man līdzi tautiņās: Jaunis manis arājiņš, Sējas laika nezinaja. 2.

jāsaīsin
442 rol

Lakstigala, sējas putnis,
Steidzees agri šai zemē,
Jauns bij mans arajiņš,
Sējas laika nezinaja. 6.

Nāc nākdama, lakstigala,
Nāc ar visu sējas laiku;
Jauni mani bāleliņi,
Sējas laika nezinaja. 7

Nāc nākdama, lakstigala,
Nāc tu laiku pavasari:
Jauns bij mans arajiņš,
Nezinaja meežu sēt. 8.

Nāc nākdama, vasariņa,
Nāc ar visu lakstigalu;
Man bij jaunis arajiņis,
Sējas laika nezinaja. 9.

4. Citi putni.

Arajiņi, ~~ecetaji~~ sējejiņi,
Sējas laiks pagalam;
Dzeguzite aizsmakusi,
Sējas laiku kukodama. 27927.

Dzenišam raibi svarki
Ne arot, ne sējot;
Gan es aru, gan es sēju,
Man nav svarku mugurā. 27966, 1.

Dzenits kala knipu knapu,
Raibi svarki mugurā;
Es stradaju deenu, nakti,
Man nav kreekla mugurā. 4.

Dzenits kala sausu egli (v. kripu krapu),
Raibi svarki mugurā;
Es ardams, ecedams
Raibus svarkus nedabuj. 5 un 6.

Greeze greeza rudzišôs,
Paipaliņa karkliņôs (v. kūliņā);
Bāliņš greeza maizes klaipu,
Skauģis greeza akmentiņu. 27995.

Greeze greeze rudzišôs
Paipaliņa karkliņôs,
Greeze rudzus breedinaja,
Paipaliņa kāsinaja.[1] 27996.

Greeza mana labvēlite,
Ta dzeedaja rudzišôs;
Tai es ļautu padzeedat
J manā istabā. 27998.

Greeze greeza rudzišôs,
Paipaliņa karkliņôs.
Sagreez, Deevus, brāliņam
Rudzus, meežus tīrumā. 27997.

5. Maize nenāk gulot.

Neba maize pati nāca
Bagatajā veetiņā:
Nav saulite uzlekusi,
Jau sirmiši nosviduši. 28065.

Šai dainai no daudz variantoem ir desmit atsevišķi eespeesti. Še daži peemēri:

Bogótejam bogóteiba
Na-ít pate rūceņā
Pyrma saulis lākumaņa
Nūsviduši kumèleņi. 1.

Ne par velti maize nāca
Esošā veetiņā:
Nava saule uzlēkusi
Jau bērīši sveedriņôs. 4.

[1] Zemnieku dzeesma skan: kas? kas? - kas? kas? un tā tad viņa kasina

379. Nele lēti maize nāca
Bagatā veetiņā:
Ik vakara sateceja
Nosvēduši kumeliņi. 6.

Vaj guloti maize nāca
Bagatajā veetiņā?
Ik ritiņus bez saulites
Pec arajī tīrumā. 9.

6. Brāļi maizes deveji, aizdeveji.

Dodeet, brāļi, man maizites
Deviņām nedeļām,
Es vārpiņu eeraudziju
Leelajā tīrumā. 27958.

Šai dainai ari labi daudz variantu, no kureem pilnigā tekstā peevesti astoņi. Še daži peemēri:

Aizdodeet man maizites
Deviņām nedeļām,
Es zeediņu eeraudziju
Šodeen rudzu gabalā. 2.

Dūd, brōleņ, man maizeitis
Pa lelam gobolam,
Es vārpeņu īraudzēju
Lelujā teirumā. 3.

Dod, bāliņi, man maiziti
Deviņām nedeļām,
Jau rudzitis vārpu veeta
Leelajā tīrumā. 4.

Dod, bāliņ, man maizites
Deviņām nedeļām,
Es jaukas eeraudziju
Rudzu zeedu tīrumā. 5.

Dod, bāliņ, man maizites
Deviņām nedeļām,
Jau vārpiņu eeraudziju
Tautu dēla tīrumā. 6.

Es redzeju rudzu vārpu
Aiz kalniņa līgojam:
Lūko (v. Gādā) maizes, bālēliņ,
Deviņām nedeļām. 7.

Mīklains te ir tas skaitlis deviņi. Vaj tas še leetots kā jo parastais mytiskais skaitlis, vaj kā aizrādidams uz kādu paradu[u]mu, kas butu bijuse tautā, pec kuras tas, kas pirmais eerauga rudzu vārpu, rudzu zeedu, tam nākās maize deviņām nedeļām?

Še atzīmejams ari tas intresantais gadijums, ka še ir vel sirpe, senais pļaujamais earocis, blakus izkaptei, leetošanā:

Ko, sirpiti, nopelniji
Par garaju vasariņu?
—Es, meitiņa, nopelniju
Vārpām pītu vaiņadziņu. 28021.

Kù, sèrpeņ, nùpelnèji
Taidu garu vasareņu?
—Treis vòrpenis nùpelnèju
Dagunena galenā. 1.

7. Ravetajas.

Ravejeet, ravetajas,
Meteet zāles maliņā;
Sak' Laimiņa gareedama:
Ši druviņa izraveta. 28202, 1.

Ravejeet, ravetajas,
Neseet zāles maliņā;
Ritā nāks svēta Māra,
Raudzīs jusu ravejumu. 28202.

Revejati, revetajas,
Meteet zāles maliņā;
Tā sacija swēta Māra:
Te bijušas revetajas. 2.

Ai, odiņi, masalīši,
Ne-edeet ravetaju;
Edeet mājas saimeneeci,
Tai bij vaļas kasitees. 28193.

Tupu, tupu, rāpu, rāpu,
Brāļa pupas ravedama;
Ni tad tupu, ni tad rāpu,
Kad pupiņas blodiņā. 28205.

Tupu, tupu, rāpu, rāpu,
Brāļa pupas ravedama,
Ni tad tupu, ni tad rāpu,
Kad pupiņas ēstavā (v. škitavā, estanā, estenē). 4.

Še izmāk uz parenu: „Pee ašanas visi žigli!"

8. Līdumneeks.

Es izcirtu līdumiņu
Ošu, kļavu, ozoliņu;
Es gribeju naudu sēt,
No kundziņa nedrīkstēju.
No kundziņa gan drīkstetu,
Pats veen labi nezinaju,
Pats veen labi nezinaju,
Dīgs naudiņa, vaj nedīgs. 28216.

Aiz ko man šovasar
Sīki meeži līdumā?
Sīkaliņa[1] pārteceja
Manu meežu līdumiņu. 28209.

Es palīdu līdumiņu
No ošeem, no kļaveem;
Es gribeju augas sēt,
Deevs eemeta ezeriņu. 28218.

Par Deeva mestu, Deeva laistu ezeru sauc tādu, kas guļ purvā un kam grūti klat pee-eet. Pee Ulmaņa Deeva laists ezers ir dabigs ezers un izšķiŗams no sudmaļu ezera. Zem „Deeva laists" saprot visnotalvisu, kas dabigs un nav caur cilvekeem celees, nav cilveku darbs. Saka arī „viņš jau tāds Deeva laists, t.i. tas jau tāds eedzimis. Par Deeva mesteem, Deeva laisteem ezereem mums ir nesaskaitams daudzums teiku. Par Deeva laistu ezeru sēt runa Needrišu Vidvudā 8. Dzeedajuma beigās un Lerch-Puškaiša L. taut. teiku un pasaku VII. krājuma I. sejumā teikas par „pa gaisu atnākušeem jeb Deeva mesteem" ezereem sadalitas sešōs veidôs ar pulks varianteem.

I. veids: Virs baltā zirgā jeb arī Deevs ved ezeru šurp uz jaunu veetu, saukdams: „Sargatees, mūkut, ļaudis, tas un tas ezers nāk!" Ezers nogāžas, paturedams par zeedu tureenes mājas, eedzivotajus.

II. veids: Velns paceļ ezeru gaisā – ved uz jaunu veetu tapec, ka ezerā vairs nezeedo tik daudz cilveku, cik viņš vēlās.

III. veids: Pātneeks ar perkoņeem, zibiņeem, veesuleem ved ezeru uz jaunu veetu. Jaunā veetā nokrizdams, ezers patura sev par zeedu

1) Sīkaliņa, sīkaliņš ir sīka, maza radibiņa, dzivibiņa, būtnite.

381.
kadu cilveka dzīvību jeb lopu.

IV. veids: Ezeru šurpvedēji parādās vērša, vilka, suņa, kumeļa, balta putna, gulbja, krauklā, leelas līdakas, zivju izskatā. Ezeri jau nā veetā nokrizdami, patura sev par zeedu kadu vērsi, āzi, azaidu maizi, veselas mājas ar eedzīvotajeem.

V. veids: Ezerus ved šurp neredzami vedēji; tikai kaukt ezeri kauc, kamer kāds vardu teem uzminējis. Tiklīdz vards uzminēts, ezers nogāžās lejup, paņemdams sev par zeedu āžus, aunus, ganus, gan vesela apgabala eedzīvotajus.

VI. veids: Ezeri dažreiz sapiktojas par veco veetu – atstāj to. Dažreiz atkal cilveki tos aizkaitina, gan nevajadzīgas asinis tanīs pludinadami, gan netīras drēbes mazgadami, gan bernu laizdami tanī noslīkt. Dažreiz šādi sapiktoti ezeri apmeerinami ar zeedojumeem.

Jeb: aizkaitinati deevi, gari uzsūta šādu gaisā paceltu ezeru ļaudim par sodu.

Vel šādi ezeru gāšanās veidi:

1) Mākonis cilveka izskatā nogāžas zemē, nogremdē pili ar viseem eedzīvotajeem, radidams tai veetā bezdibeni.
2) Balts vīrs ar nūju rokā, ar pērkoneem nāk pa gaisu ar ezeru un beedina ļaudis mukt.
3) Sirms vīrs baltā zirgā nāk ar ezeru un beedina, lai bēg.
4) Vecs vīriņš nāk pee ļaudim, beedinadams, lai bēg, jo ezers kritīšot.
5) Ezeru uzsūta nožeedzneekeem – muižai – par sodu. (Sk. peemērus L. Pušk. teiku un pasaku VII. daļas I. sejumā 1285. l.p. un turp.).

Pec šīs kosmogoniskās ekskurzijas lai nu atgreežamees atkal pee sava līdumneeka. Šis jau uzskatams kā jaunaks loceklis tadu kosmogonisku varoņu rindā, kādi ir Stiprajs, Koku-rāvejs, Kalnu-stumejs u.t.pr., kas izar upes, leen līdumus, dambē, laiž ezerus etc. Šo zemes rūķi ir pee visa sava speka no gaisa, no Deeva atkarīgi.

Kam ta caunu cepurīte
Pee ta meežu līdumiņa?
Ta puisiša cepurīte,
Kas negul deenvidinu. 28224.

Kam tee meeži līdumā,
Sudrabiņa vija vita?
Ta puisiša tee meežiši,
Kas negul deenas vidu. 28227.

Tā top cildinats līdumneeka čaklums, sveedru leešana...

Kam tee meeži līdumā
Dzeltainām vārpiņām?
Tee meezīši ta puisīša,
Kas ņems seewu šo rudon. 28225.

Kam tee meeži līdumā,
Kam tās rozes maliņā?
Brāļam meeži līdumā,
Māsai rozes maliņā. 28226.

Darbam darba alga.

Es atradu meežu vārpu
Celiņā vārpojam;
Besalicis viģitē
Aizvizinu līdumā.
No tās veenas meežu vārpas
Simteem krāvu vezumiņu. 28215.

Es palīžu līdumiņu
Visgaŗām upes malu;
Kad es gāju meežu pļaut,
Visi vēži vārpas lasa. 28220.

Līda tautas līduminu,
Līda mani bāleliņi;
Deevis zina, pavasari
Katram būšu kŗāvejiņa. 28231.

Līdeet, tautas, birzu birzi,
Veenu daļu atstājeet,
Veenu daļu atstājeet,
Putniņeem uzmestees. 28234.

„Katram" te leetots vecajā nozīmē „kuŗam no diveem". Tad te sagaida smalkjutību un saudzību pret putniņeem. Tak līdumneeka darbs top arī kritizots, kā to rāda nākamā daina ar vairau variantеem.

Līdumā veen pazinu,
Kuŗš ķeirīša cirtumiņš:
Ar ķeirīti celmus cirta,
Greizi auga atvasites. 28235.

Es uzgāju ganidama
Ķeiŗa postu līdumiņu;
Ar ķeirīti celmi cirsti,
Greizi auga atvasīši. 1.

Gan līdumneekam ir grūts darbs, tak viņa pūliņus algo salda malciņa.

Runaj' ciŗi, runaj kapli,
Paši brāļi nerunaja;
Tad runās paši brāļi,
Kad dzers meežu alutiņu. 28246.

Slinkņi, slinkņi, netiklīti,
Kam nelīdi līdumiņu?
Citi puiši alu dzēra,
Tu dzer purva ūdentiņu. 28249.

Pavasari melna mute
Līdumiņa kŗāvejam;
Dzeŗ ūdeni dzeedadams
Saldu meežu alutiņu. 28242.

Pavasar melna mute
Līdumiņa kŗāvejeem;
Ruden baltas biķerītes
Pa galdiņu ritinaja. 28243.

Pavasarī jaunas meitas
Mani melnu daudzinaja;

Gan es jūs sveicinašu
Ruden meežu tīrumā. 28240.

383. Tautu meita, tautu meita,
Vaj tu mana pušeneece?
Kur man meeži līdumā,
Tur tev rozes maliņā. 28251.

Vasariņa zeedu māte,
Dod tu man visu labu,
Visupirms nozeedet
Manam meežu līdumam. 28253.

Līdumneekam netrūkst arī visadu paligu un no vasariņas zeedu mātes tas sagaida visu labu; tak vispirms viņš pats raujas visseem spekeem un skubinat skubina savus paligus, teem solidams gan labumus, gan atlīdzibu t.i. visu labu, ko tam zeedu māte pa-škirs.

Velci, velci, kumeliņi,
Celmainâi līdumâ;
Ruden tev nopircišu
Zvargulišu somauktiņus. 28254.

Kaziņ, manu līkradziti,
Eesim abi bisžu līst.
Man tee meeži, man tee rudzi,
Tev tās mīkstas atvasites. 28228.

Palīdzeet man, māsiņas,
Rudzeem līst līdumiņu,
Es jums būšu palīdzet
Vizulišus kaldinat. 28239.

Rudzišam, meezišam,
Tam palīdu līdumiņu;
Auziņai skariņai,
Tai leelee tīrumiņi. 28245.

Vakar peeci bāleliņi
Aiz kalniņa gavileja:
Divi meežu līdumâ,
Trīs apiņu darziņâ. 28252.

Ližat, brāļi, līdumiņu,
Dzenajat dzenolinas,
Lai nes māsa launadziņu,
Dzenolâs lūkodama. 28236.

Ližat, brāļi, līdumiņu,
Manu daļu atstājeet,
Lai lapoja mana daļa
Sidrabiņa lapiņâm. 28237.

Līdeet, brāļi, līdumiņu,
Manu teesu atstājeet,
Manu teesu atstajeet
Līdz citem rudeņam,
Līdz citam rudeņam
Drav̦eneeka dēliņam. 28238,1.

Darbineeka kulītite
Līdumâ sedejuse;
Tikai ciba izavela
Līdumiņa maliņâ. 28214.

Peteriti bāleliņi,
Kam ciliņu kedzinaji?
Kur odziņas lasisim,
Kur telites ganisim? 28244.

Septiņ deenas, septiņ naktis
Rudzeem līdu līdumiņu;
Septiņ meitas peeknsušas,
Maizes muldu mīcidamas. 28248.

Sudrabiņa viju viju
Ap to meežu līdumiņu;
Pate nāca tautu meita,
Vijiņâ raudzidama. 28250.

Seeviņ mana melnacite
Līdumiņu kŗāvejiņa
Ik sveddeenas kurpitês,
Rakstitâs zeķitês. 28247.

9. Dzeesmas par linu druvu un lineem.

Kur jajat, bandeneeki,
Zīda pušķi ceļu slauka?
— Leelajā tīrumā,
Rudzu, meežu raudziteesi,
Kā stāv rudzi, kā stāv meeži,
Kā stāv mēļa linu druva. 28026.

Vai, dzeltena linu druva,
Sen tu mani kaitinaji.
Kad atnācu, tad noplūcu
Ar savāmi māsiņām. 28269.

Augat, liniņi,
Lins lina galâi,
Audišu dveeliti (var. — skoteli
Dveeliša galâi. Skoteles galā). 28279.

Augat, mani liniņi,
Liniņš lina galiņāi,
Tad audišu skārtelišus
Skārteliša galiņāi. 2.

Audzeet, mani balti lini,
Gŗīstitēs greezdamees;
Jau rudenī pārvedišu
Baltu linu vērpejiņu. 28282.

Mazajam liniņam
Zelta poga galiņā;
Rigas kungi preekšā gāja
Zelta naudu skaitidami. 1.

Augat, mani gaŗi lini,
Dzeltainām poguļām (v. Dzeltenām poliņām);
(Dzeltenāmi galviņām, Dzeltenāmi podziņām);
(Zilajāmi gāliņām, al.: Zilajeem zeedinçeem);
Ceemā auga vērpejiņa
Dzeltaineem matineem. 28285.

Augat, mani gaŗi lini,
Likšu pūra dibinā;
Kad aizeešu tautiņâs,
Algadžeem vērpinašu. 28286.

Ai, lini, mani lini,
Manas pašas gaŗumiņu!
Jur būs man smalki krekli,
Jur baltee paladziņi. 28270.

Ai liniti pogainiti,
Tavu skaistu zeedešanu!
Tevis deļ Rigas kungi
Zelta naudu leedinaja. 28271.

Audzeet, lini, leeli, gaŗi,
Čupraināmi podziņām.
Aizvedišu Rīdziņâ,
Dos sidraba rubulišus. 28277.

Augat man labi, lini,
Lins liniņa galiņā,
Es audišu skāterišus
Skāt' skāteru galiņâ. 1.

Augat, liniņi
Zilgālīši (v. Zaļgālīši);
Es pate pluceja
Baltgālite. 28280.

Audzeet, mani balti lini,
Zīlariņa galviņām,
Lai nāk Rigas namneeciņi,
Seekeem naudu mēŗadami. 28283.

Visa zeed linu druva
Zilajeem zeediņeem;
Rigas kungi gaŗam brauca,
Seekeem naudu mēŗidami. 2.

Augat mani gaŗi, lini,
Dzeltaineem poguļeem;
Ruden ņemšu līgaviņu
Dzeltaiņeem matineem. 1.

385. Augat, mani gaŗi lini,
Mirkstat balti ezerā,
Es grib Rigas namneekeem
Novilkt būšu kažociņa. 28287.

Audzeet, mani gaŗi lini,
Mirksteet balti ezerâ;
Es būš' Rigas namneekam
Noņemt cauņu cepuriti. 1.

Augat, mani gaŗi lini,
Vel gaŗakas kaņepites;
Ceemā auga verpejiņa
Dzeltenaem matiņeem. 28293, 1.

Augat, mani labi lini,
Linaem labas pakuliņas;
Grib deeveris smalku kreklu,
Brālis gaŗu skārteliti.[1] 28294.

Audzin', Deevs, man liniņus,
Linoem labus paliniņus;
No liniņa kreklus šuvu,
No paliņa paladziņus 28300.

Bāliņ, tava linu druva
Zelta vilni vilnojas;
Tu varesi, bāleliņi,
Zīda jostu veen valkat. 28311.

Balti lini balojās
Ezeriņa maliņā.
Skanot skan snāteniņa,[2]
Daugavā velejama. 28303.

Bij manam liniņam
Zelta poga galiņā;
Bij manai seviņai
Slešu mice galviņā. 28307.

Bāliņš gāja linu sēt,
Sērmuls ceļu pārteceja;
Audzin', Deevs, man liniņus
Sērmuliņa baltumiņu. 28314.

Audzin', Deevs, man liniņus
Sērmuliņa baltumā;
Audzin', Deevs, man līgavu
Pašas rozes daiļumā. 28301.

Māršas nenovidiba izsacita sekošajās dainās:

Brālis mana linus sēja,
Mārša sed ežmalā.
Brālis saka: augat, lini!
Mārša saka: ne-augat!
Mārša saka: ne-augat,
Lai aug idras, varpatiņas. 28319, 1.

Brālis man linus sēja,
Mārša sed ežmalā.
Mārša saka sededama:
Sēj kalnā, mālajā,
Sēj kalnā, mālajā,
Merc purvā, rāvajā. 28320.

Brālis manim linus sēja,
Mārša sēd ežmalē:
Sak' maršiņa celdamās:
Indriķem nozeedet!
Man, maršiņa lini zeed
Zilajeem zeedineem;
Tev, māršiņa, lini zeed
Dzelteneem zeediņeem. 28321, 3.

Brālits man roku jēma,
Linu lauku bridinaja;
Sakēras linu zeedi
Manā zīļu vainagā. 28323.

Miglainā rītiņā
Es izbridu linu lauku;
Sakēras linu zeedi
Manā zīļu vainagā. 2.

---

1) Skartelis pec Bütnera ir svarki.
2) Snātene, snāte, snāne ir linu segis, stiīvi sakņuakota seeou sagša.

Kā jauki sasveicinās tautu dēls ar ceema jeb tautu zelteniti. Ceema zeltene sveicina un tautu dēls saņem sveicceenu.

Deevs palīdz, tautu dēls,
Linu zemi ecejot!
— Paldees, ceema zeltenīte,
Nāc rudenī linu plūkt,
Nāc rudenī linu plūkt,
Pavasarī dveeļu aust. 28327.

Deevs palīdz, tautu dēls,
Linu zemi ecejot!
— Paldees, tautu zeltenīte,
Pate būsi plucejiņa. 28328.

505. Tautu zeltene tura linu druvu tik dargu kā tēvu zemi.

Devu Deeva palīdziņu,
Linu druvu daeedama:
Ta bij mana tēvu zeme,
To eeliku pūriņā. 28329.

Dagājuse linu druvu,
Nosa-skaņi-gavileju:
Ta bij mana tēvu zeme,
To eeliku pūriņā. 1.

Eesim, māšas, skatītees,
Kādi zeedi lineem zeed.
Lineem zeed zili zeedi
Zeltīteem pakaļeem. 28333.

Es redzeju liniņam
Zelta pogu galiņā;
Bus manai pūriņā
Apzeltīti gabaliņi. 28338.

Tautu zeltene, kura neapzinās liņu druvas ceenijamibu un godajamibu, top no tās (liniņa) nolamata.

Garam gāju linu druvu,
I vaiņaga nepacelu,
Liniņš mani nolamaja:
Meegulite, snaudulite! 28343.

Garam gāju linu druvai,
Ne vārdiņa nesaciju;
Tā sacija linu druva:
Garam gāja snaudulite. 1.

Tautu dēls tapat, kā modra tautu zeltene, izturās ar ceenibu pret linu druvu; tas dabujis no paša Laimes mātes padomu un paskubinumu. Viņš saka:

Es izgāju meežus sēt,
Laimes māti vaicadamis,
Laimes mate tā sacija:
Sēj liniņus ligavai. 28335.

Garam gāju linu druvu
Cepur' nesu rociņā;
Tur būs mani brūni svarki,
Seevai samta cepurite. 28344.

Garam gāju linu druvai,
Cepuriti cildams;
Tur būs manai ligaviņai
Pilna sauja sidrabiņa. 28345.

Es redzeju liniņam
Zelta pogu galiņā;
Es rudenī atvedīšu
Ar kurpem plucejinu. 28341.

Linu lauku pāreedamis,
Nosaņēmu cepuriti:
Te gul mani balti krekli,
Te dzeŗama sīka nauda. 28365.

387. Lini tá tautu dēlam, ká tautu meitai no leela svara.

Kam tee zili lini zeed
Mālainâi kalninā?
Kam tās drēbes balojas
Straujupites maliņā?
Ta puisiša lini zeed,
Kas rudeni seevu ņems,
Tās meitiņas drēbes bij,
Kas rudeni brūte bus. 28350,1.

Upite lininus
Aizviziņaja.
Ta vizin', lai vizin',
Es nebēdaju,
Man dos māmiņa
No savas teesas,
No savas teesiņas
Gatavu raili (=pūru)
Gatavu pūriņu,
Pilnu vezuminu.
28398.

Lineem latveešu dzīvê ir jo leela nozime. Par tam leecina arī daža dee senlatveešu svetki un svinamdeenas, kur viņus dzeesmâs min un eerašâs simpatetiski darbojás, rīkojás, „lai linini gari aug". Tá peem. pa kurcumeem budeļi, kēkatas dzeed:

Parādi, tētiņi, kur linu druva,
Lai var ķēkatas zālīti izmīt:
Lininì druvâ, zālite eğâ. 33462.
Parādi, tēviņi, kur linu zeme,
Zālīti izmīšu, lininus eemīšu. 1.

Pa meteni, vastlāvjeem dzeed:

Ap meteni slaiži laižu,
Lai linini gari aug.. 32209.
Pelnu deenu krogâ dzeru,
Lai linini gari aug... 2.

Pa leeldeenu dzeed:

Liniņa lubada šūpuli kāra,
Lai auga linini ká šūpulitis. 32279,1.
Leeldeen gāju šūpotees,
Lai linini gari aug...32271.

10. Dzeesmas par talku, talceneekeem un talceneecem.

Talks, talkus, talka (leit. talkà) ir dažadas varda formas darbam, ko ar sa-aicinatu kaimiņu ļaužu savstarpeju palidzibu padara. Šis darbu veikšanas veids bijis gan jau sen senis parasts; bet to peekopa laikam vis, vairak tad, kad ļaudis tapa no kungeem šo darbam kalpinati. Šo darbu, ká jau barâ, dara ar jautribu un zinamu svinigumu, pat ar dalitám lomám. Te ká dalibneeki uzstájás talkas tēvs, talkasmā te jeb talka, talkas saimneeks, talkas saimneece; tad barvedis un barvede, talceneeki un talceneeces. Un talceneeki un talceneeces nāk barâ itká Jāņu berni. Un viņus arī tamlīdzigi saņem.

Talka nāca sētiņâ,
Kupla leepa vartus vēra;
Ta nebija kupla leepa,
Ta bij talkas māmuliņa. 28499.

Talka nāca sētiņâ
Zelt' ābolu mētadama;
Atveŗeeti vara vartus,
Lai eetek sētiņâ. 28500.

Atvereet vaŗa vaŗtus,
Lai eet talka sētiņā!
Es ne-eešu sētiņā,
Kamer mani lūgšus ludza. 28408.

Es ne-eešu sētiņā,
Kamer mani lugšus lūgs;
Lai nāk pats talkas tēvs (v. saimneeks),
Cepuriti noņēmees. 1.

Eesam eekšā apskatit,
Kāda talkas istabiņa.
Šūtin šūta, pītin pīta,
Kā rakstit izrakstita. 28422.

Dod, Deeviņ, šodeen saules,
Šodeen saules vajadzej',
Šodeen mūsu bāleliņi
Talku tura tīrumā. 28418.

Tā jau līdz ar saules lēktu talceneeki eeradušees un svinigi saņemti. Nu tee apvaicajās, kas ir darba rīkotaji, bara vedeji, pārraugi. Tee te ir, kads tas darbs, vaj seevišķu vaj vīrišķu šķiras, barvede vaj barvedis.

Pasakeeta, sveši ļaudis,
Kura bara vedejiņa?
— Ta bij bara vedejiņa,
Kas sedeja vidiņā. 28473.

Nedod Deevs jaunai meitai
Baru vesti tīrumā,
Tai actiņas uz puišeem, —
Līkumotu baru vede. 28461.

Nedodeet jaunai meitai
Bara dzīt tīrumâj:
Šo domaja, to domaja, —
Līkumainu baru dzina. 1.

Nelaideet manis jaunas
Tīrumā baru vest:
Šurpu turpu man prātiņis,
Līkumainu baru vedu. 2.

Trīs māsiņas linus rāva,
Ceelaviņa baru veda;
Atskrej vēja vanadziņis,
Paraun bara vedejiņu. 28506.

Mūs' māsiņa linus plūca,
Ceelaviņa baru ~~veda~~ dzina;
Atskrej vēja vanadziņis,
Paņem bara dzinejiņu. 1.

Neņem manu bāleliņ,
Barveditēs līgaviņas:
Līkumotu baru vede,
Kunkuļotu putru vira. 28468.

Barvede, barvede,
Steidzees malā (galā),
Vilks tavus bērniņus
Bara malu valkā (v. Krumōs nesis. 28411.

Lai barvede spētu eegūt ceenibu, bijību un talceneeki tai klausitu, tad ta apgādata ar labu kuplu steberi it tapat, kā budulīs ar rīksti vaj pātadziņu, ar ko pārmācit „slinkas vedekliņas" un vagare ar speeki.

Paldees saku māminai
Par to kuplu steberiti;
Audzin', Deevs, tadus linus,
Kā ta kupla steberite. 28471.

Es māceju baru vest
Un steberi parādit,
Es bij' laba barvedite,
Man bij laba steberite. 28423.

~~Tāk, talceņeeki ir~~ ~~sinanigi~~, tee grasās barvedei steberiti nočeopt. Tas noprotams no brīdeena, ko dod, kā:

389. Vai, Dārtiņa, vaiņmasiņa,
Glabā savu steberiti,
Te bij tadi zagļa ļaudis,
Nozags tavu steberiti. 28404.

Pluceet, manas plucejiņas,
Kaušu āzi vakarā.
Pašai bara vedejai
Došu āža steberiti. 28477.

Tā tad barvede ir deezgan labi izrotata ar skaisteem zeedeem un jo savadu amata rīku. Un ta ar lepnumu dzeed:

Yra man, ira man trejada rota:
Puķite rozite, ābeļu lapiņa,
Abeļu lapiņa, āzīša stebere. 28428.

Tās steberes paskaidrojumam peevedīšu kādu jo zimigu miklu.
Atmineet manu miklu:

Divi stēgas, divi pļēgas,
Četri zemes dukuņi, kaŗa vaickaris. (Uzmin. Govs jeb versis)

Šo miklu starp daudz citām man mazam puikam uzdeva vecmāmiņa. Divi stēgas ir divi ragi, divi pļēgas – divi ausis, četri zemes dukuņi – cetras kājas un kaŗa vaickaris ir bizojot augsti, draudigi pacelta aste, še mūsu gadijumā daiļās barvedes stebere.
(Jau Herders savās Stimmen der Völker in Liedern ir apbrīnojis mūsu miklas 35. l. p.).

Par barvedi vīreeli eminās tik pāris dzeesmu, kuŗās tas top ar latveešu parasto zobgalibu peezobots, peesmeets.

Ai, meitinas, ai, māsiņas,
Godajeet bara vedi,
Godadamas peeseeneet
Pee leelā skruzdu pūzņa. 28403.

Vai, Deeviņi, ko darišu,
Vilks apeda bara vedi!
Isas kājas, gaŗi svarki,
Nevareja pateceet. 28508, 1.

Talkas tēvam un mātei, nezklājas labaki saimneekam un saimneecei.

Vaj, lautiņi, redzejat,
Vilks apēda talkas tēvu?
Isas kājas, gaŗi svarki,
Nevareja pateceet. 28508.

Ai, papiņi, saimeneeks,
Vaj tik veeni linus sēji?
Vaj tik veeni linus sēji
Kā kumeļa pediņā? 28405.

Saimneeks sava auna raud,
Uz mūriša sēdedams.
Tev bij sava auna žēl,
Man bij savas varas žēl. 28481.

Kas kaiteja tētiņam
Ar māmiņu negulet,
Talku pļava rudzus, meežus,
Talka zaļu dabolinu. 28438.

Kas kaiteja saimneekam
Zelta jostas nevalkat,

Veldrê rudzi, veldrê meeži
Abej' pušu leela ceļa. 28437.

Kas kaiteja saimneecei
Kurpitês nestaigat,
Abej' pušu leela ceļa
Lini krita veldritê. 1.

Visu deenu dūmi kūp
Linu talka namiņâ:
Pašai nama saimneecei
Leela skāde notikuse,
Duj ķedeļi[3] sadeguši,
Trešà veca cepurite. 2.

Kas te smird, kas te smird?
Svelmes smird, svelmes smird?
Jau tai talkas saimneecei
Puslindraki nodeguši. 2.

Ko ta talkas māmuļite
Šņakadama veen staigaja?
Visu deenu talka plūca,
Līgo lini tīrumâ. 28440.

Kur ta talkas māmulite,
Ka niredz staigajot?
Pirtî cepa kveešu maizi,
Ar klūgām klūgadama. 28442.

Kur ta mūsu saimeneece,
Ka neredz staigajam?
Vaj to peles eevilkušas
Siltajâ midzenê. 28445,1.

Es skatos, es skatos,
Kur tee zili dūmi kūp:
Pašai talkas saimneecei
Zili brunči sadeguši. 28486,1.

Zili melli dūmi kūpa
Pa to nama šķores[1] galu:
Pašai talkas māmiņai
Skotelite[2] sadeguse. 28486.

Zili melni dūmi kūpa,
Svelme nāca linajâ:
Pašai talkas māmiņai
Pus' skoteles nodeguse. 28487.

Svelmes smird sētiņâ,
Kas tās svelmes smirdinaja?
Pašai talkas māmiņai
Pus' pamāves[4] nodeguse. 4.

Kur ta talkus māmulin',
Ka neredz staigajot?
Vaj ta būs apgulusi
Smalkâ zīdu palagâ? 28443.

Kur ta talkas māmulite,
Visu deenu neredzeta?
Vaj ta bija eemūreta
Pašâ cepla dibinâ? 28444.

Jau tai talkas māmiņai
Pus' lindraku nodeguse,
Talkai maizit' i cepoti,
Agaidiņu vārījot. 28431.

Nu par dažadeem talkeem un talku rikotaju, bāleliņu un ta līgaviņu. Veena no vissvarigakajām talkas personām, kas iztiko, tura dažadus talkus, ir bāleliņš.

Bāliņš cēla leelu talku,
Kam to cēla, kam necēla?
Mūs' bāliņa zelta nauda
Tīrumâ izkaisita. 28413.

Bij manam bāliņam
Treja talka vasarâ:
Rudzu talka, meežu talka,
Apeņišu šķinamà. 28412.

---

1) Šķoret, kvelê leesmot, krāsni pārkurinat; šķore, nama gals, kur uguns kuris.
2) ari skortele, skortelite, preekšauts.
3) drēbes gabali.
4) to sauc ari par veepi, seeveešu sagšu.

391. Lai talka labi veiktos, tad baliņam pee žirgteem barvedejeem un barvedem nepeecceešama „barga līgaviņa" un ari meitiņas talkā.

Vajadzetu, vajadzetu
Brāļam bargas līgaviņas:
Visu deenu talka plāve,
Darbs nekurpu nešķīrās. 28509.

Meitiņas talkāi
Lugtin ludzu;
Kur meitu newaid,
Nekada talka. 28456.

Baru dzinu, bar' atstāju
Leelajā tīrumā,
Bāliņam tītidama,
Ka neņēma līgaviņas. 28410.

Baru bareem es nogāju
Pa leelo tīrumiņu,
Bāliņam spītedama,
Kam neņēma līgaviņas. 1.

Tā rūpejās māsiņa, ka bāliņam butu līgaviņa kā leeluka palīdzetaja pa talka tureśanu. Leelu darbu var vislabaki un visātraki pulkā, talkā padarit.

Div' rociņas, div' kājiņas
Leelu darbu nejaudaja;
Daudz rociņas, daudz kājiņas,
Tās darbiņus veicinaja.—
V. Daudz rociņu, daudz kājiņu
Leelu darbu daritajas. 28417.

Dod, māmiņa, pulkā mani,
Pulkā biju eeraduse,
Ar pulciņu kur eedama,
Drīz darbiņu padariju. 28420.

Dod, māmiņa, pulkā mani,
Pulkā laba dzīvošana,
Ar pulciņu druvā gāju,
Drīz darbiņu padariju. 28421.

Laid, māmiņa, talkā mani,
Talkā laba dzīvošana;
Pulks druvā, pulks pļavā
Drīz darbiņu nodarija. 6.

Daža meitiņa eet aiz kveešu maizes kāres talkā, aizmirzdama savu pašas darbu.

Gāju talku no talciņas,
Kveešu maizes mekledama;
Manas pašas baltus linus
Vēji loka tīrumā. 28424.

Gaju talku no talciņas
Šādu garu vasariņu;
Manas pašas linu druva
Zeed melnām galviņām. 28425.

Citeem šādi un vel citi nolūki, talkā ejot.

Talkā eemu, talkā teku,
Talkā mani aicinaja;
Talkā dzēru medu, alu
Sudrabiņa biķerem. 28491.

Talkā eemu, talkā teku,
Talkā mani gribejās;
Talkā deva baltu maizi
Pamedotu brandeeviņu. 1.

Talkā eemu, talkā teku,
Talkā mani mīli ludz;
Talka cepa kveešu maizi,
Saldu dara alutiņu. 2.

Talkā gāju no talciņas
Līgaviņas raudziteeś:
Gudra meitu māmuliņa,
Nelaiž meitu talciņā. 28492.

Dažadee talki jeb talkas.

1.) Aršanas talka.

Ta ir pavasarī vispirmakā, kad sneegs un ledus nogājis.

Pilna jūŗa ledu kauce,
Pilni lauki arajiņu.
Saņem, jūŗa, ledus savus,
Māmiņ, savus arajiņus. 28480.

Nāc ārâ tu, māmiņa,
Ko es tev parādišu:
Talka nāca sētiņâ,
Zelt' ābolu spēledama. 28458.

Tas zelt' ābolis aizrāda gan uz spožo pavasara sauli, kas araju druvas susina.

Nelist', leetus, nemigloji,
Šodeen tevis nevajaga,
Šodeen mani bāleliņi
Talku céla druviņâ. 28462.

Pāri, pāri, leetus gaiss,
Par šo zemes gabaliņu,
Šodeen mani bāleliņi
Talku céla tīrumâ. 2.

2.) Vairak talkas apdzeedas veenâ kopâ, kâ līduma, mēslu, dāboliņa, rudzu, meežu un apentiņu talka.

Bej munam bòleņam
Treis talceņas vosorâ,
Tolka rudzu, tolka mīžu,
Tolka leida leidumeņu. 28412,3.

Bij manam bāliņam
Trīs talciņi vasarâ:
Talkeem pļāva rudzus, meežus,
Talkeem mēslus izvadaja. 2.

Vakar dzina leelu talku,
Kur to dzina, kur nedzina?
Mūs' bāliņa zelta nauda
Tīrumâi izkaisita. 28413,2.

Mani balti bāleliņi
Ar talciņu veen dzīvoja:
Talkâ pļāva meežus, rudzus,
Talka s. . . vizinaja. 28412,5.

Talkot veen i talkoja
Mani balti bāleliņi:
Talkâ pļāva rudzus, meežus,
Talkâ zaļu dāboliņu. 6.

Mani balti bāleliņi
Ar talkeeme veen dzīvoja:
Talkeem pļāva meežus, rudzus,
Talkeem šķina apentiņus. 4.

3.) It īsi peeminetа seena talka, kâ:

Mājas māt, mājas māt,
Sargi savu seena kaudzi:
Talcineeku ķēvitem
Visám peeci kumeliņi. 28452.

4.) Rudzu talka pate par sevi.

Ak tu, manu bāleliņu
Tavu leelu rudzu lauku!
Trīs deeniņas talka pļāva,
Vel maliņas neredzeja. 28406.

Ai, leelais rudzu lauks,
Kâ ezars līgojas!
Trīs deeniņas talka plāva,
Vel maliņas neredzeja. 2.

393. Ar tu Deevs, bālelin,
Tavu leelu rudzu lauku!
Trīs deeniņas talka pļāva
Vel maliņas neredzeja. 3.

Vai, vecaju bāleliņu,
Tavu leelu rudzu lauku!
Trīs deeniņas talka pļāva,
Laukam galu neredzeja. 4.

Ekur leeli tīrumiņi,
Kā manam bāliņam:
Trīs deeniņas talkā pļāva,
Vēl maliņas neredzej'. 5.

5.) Linu talka. Ta ir jo bagotigi apdzeedata, gan kopam ar labibu, gan atsevišķi un te tad cildina gan linu plukšanas, gan linu mū-stišanas talku.

a). Bij manam bāliņam
Treja talka vasarâ:
Talkâ pļāva rudzus, meežus,
Talkâ linus plucinaja. 28412, 1.

Liniņu talciņis
Brakšeti brakš,
Meežu, rudzu talciņis
Līgoti līgo! 28450.

b) Sēju leelu linu lauku,
Neplūks manā līgaviņa.
Apsegloju kumeliņu,
Jāju ceemu no ceemiņa
Jāju ceemu no ceemiņa,
Talceneeces mekledams.
Nāc, meitiņa, nāc, māsiņa,
Laid, mīlā māmuliņa! 28485.

Vakar cēla leelu talku,
Kam to cela, kam necela?
Bāleliņa zelta naeeda
Linajāi izkaisita. 28413, 3.

Ai, bāliņ, ai, bāliņ,
Tavu leelu linu lauku!
Trīs deeniņas talkeem plūcu,
Otras malas neredzeju. 28406, 1.

Laid mani, māmiņa,
Liniņu talkâ,
Liniņu talciņš
Brakšķet brakš. 28449.

Taisni cešu, nestāvešu
Tautu dēla druviņā;
Tas apsēja linu lauku
Leelajeemi lēkumeem. 28489.

Kam ta tāda linu druva
Ceļmalâ līgojās?
Ta puisiša linu druva,
Kas meitiņas nocinaja. 28433.

Izgudrām dēla māte
Aicin' mani linu plūkt,
Vaj līdzenas saujas plūcu,
Vaj šķeedriņas peelasiju. 28429.

Pārbraukdama dēla māte
Aicin' mani linus plūkt,
Vaj mācešu baru dzīt,
Vaj judriņas izlasit. 1.

Visgudrēmi dēlu māte
Aicin' mani linu plūkt,
Vaj māceju saujas seet,
Vaj idriņas izlasit. 2.

Izgudrem sveša māte
Veda mani linu plukt;
Es baram līdzi plūcu,
Pa šķeedram lasidama. 28430.

Kas kaiteja Anniņai
Launadziņu negulet,
Jānits savu linu druvu
Ar talkāmi notalkaja. 28434.

Linu gāju linotees
Tai svešāje zemitē.
Tur palika mani lini,
Tur es pati linotaja. 28457.

Talka ir pārraugama un tā tad māsiņa skubina bāleliņu to darīt.

Ņem, bālini, bēru zirgu,
Apjāj tavas plūkumiņu,
Vaj līdzenas saujas plūca,
Vaj šķeedriņas peelasija. 28463.

Ņem, bāliņi, melnu zirgu,
Apjāj savu linu lauku;
Tavām linu plucejām
Paleek lini pakalā. 28466,1.

Ņem, bāliņi, sirmu zirgu,
Apjāj savu linu druvu:
Talka plūca, ne māsiņas,
Līgoj' lini pakalā. 28464.

Plūcat, meitas, lina laukus,
Atstajat pabirām;
Mīļa Māŗa dveeļus auda
No liniņa pabirām. 28478.

Divu mēļu saimneece.

Plūceet, manas plucejiņas,
Kaušu āzi vakarā.
Nebēdā tu, āziti,
Es meitiņas paviļoju. 28476.

Nāceet, meitas, linus plūkt,
Kaušu versi vakarā.

Lustejat, mana talka,
Kaušu āzi vakarā.
Nebēdā tu, āziti,
Es talkai pameloju. 1.

Nebēdaji tu, vērsiti,
Es meitām pameloju. 2.

Pee padarita darba.

Talka nāca sētiņā,
Zeltābolu mētadama;
Atvereet vaŗa vartus,
Lai eetek sētiņā. 28500.

Pāreet linu plucejiņas,
Zelt'abolu spēledamas;
Atver vārtus talkas mate,
Lai eetek sētiņā. 3.

Slēpees, talkas māmulite,
Vērmelišu krūmiņā,
Pārees talka sētiņā,
Prasīs salda brandaviņa. 28488.

Gaidi, gaidi, māmulit, Neslēpees, māmuļite,
Nu nāk tavi gaidamee, Vērmelišu krūmiņā,
Nu nāk tavi gaidamee, Tec pretimi, atver vartus,
Zelt'abolu mētadami. Saņem savas plucejiņas. 28469.

Steidz, māmiņ, vartus vērt,
Lai eerit sētiņā. 2.

Tec tecini vartus vērt,
Pati talkas māmuliņ.
Atvēruse vaŗa vartus,
Eetek pati karkliņos. 28503.

Plucejas.

Protees, talkas māmuliņa,
Ko vajaga plucejām (talceeceem):
Udens spaņņa mazgatees,
Linu dveeļa slaucitees. 28479.

Zini, mana saimeneece,
Ko talkai vajadzeja:

Protees, talkas māmuļite,
Ka vajaga talceekeem (plucejām):
Udens spanni pee durim (spaiņa pee vart[illegible]
Linu dveeli slaucitees. 1.

Skaidr' ūdeņa mazgatees,
Balta dveeļa slaucitees. 2.

Talkas māte sagaida plūcejas.

Gaidi, gaidi, māmulite,
Nu nāk linu plūcejiņas;
Atcel vartus, atcel krēslu,
Visas nāca peekusušas. 28426.

Nāc ārā tu, māmiņa,
Ko es tev parādišu:
Talka nāca sētiņā,
Zelt' ābolu spēledama. 28458.

Teciņeem eeteceja
Talkas māte pagrabā;
Nu jau man iznesīs
Vecu meežu alutiņu. 28504.

Teciņeem eeteceja
Talkas māte istabā,
Vaj ta man iznesīs
Pērno meežu alutiņu,
Pērno meežu alutiņu,
Samedotu brandevīnu. 1.

Teciņeem eeteceja
Talkas māte kambarī;
Iznes man samedotu
Pērno meežu alutiņu. 2.

Ar kam talku meelot?

Talka nāca sētiņā,
Ko mēs talku meelosim?
Vista cālus izpeceje
Saveduse kaņepēs. 28498.

Talka kleedza, talka brēca,
Bez aizbara kāpostiņi,
Bez aizbara kāpostiņi,
Bez apiņu alutiņā. 28493.

Talka leela, talka maza,
Talka mani patēreja:
Talkas dēļ es nokavu
Triju gadu melnu versi,
Triju gadu melnu versi,
Peecu gadu kumeliņu.
Plucejām versi došu,
Cirtejeem kumeliņu. 28494.

Talka nāca sētiņā,
Auniņš brēca kūtiņā.
Auniņš brēca smalka seena,
Talka salda brandavīna. 28495.

Talka nāca sētiņā
Auniņš brēca kūtiņā.
Brēc, auniņ, vaj nebrēci,
Ēdīs tevi šovakar. 28496.

Pee meelasta.

A, Deeviņu, a, Deeviņu,
Galdu klāja, galdu klāja!
Meelos mani māmulite
Pūņu maizi, kāpšeļeem (?). 28401.

Tur man luste talkā eet,
Kur lustiga saimeneece;
Kā bitīte vīveloja
Ap savām plucejām. 28507.

Kur, saimeneece, tee vārdiņi,
Ko runāji linajā?
„Plucat tīri, lasat šķeedras,
Došu salda brandavīna"! 28441.

Brandavīna, brandavīna,
Dodeet salda brandavīna!
Manā rīkle izkaltuse,
Visu deenu klaigajot.

Lai sēdos, kur sēdos,
Sēdos galda galiņā;
Eet saimniņa, kur eedama,
Desgaldiņa galiņā. 28448.

Talka ēda, talka dzēra,
Talka tura labas deenas;
Ir gailitis izteceja
Medaiņami kājiņām. 28482,1.

Jāņitim brālitim
Miksta mēle talkā lugt;
Miksta mēle talkā lugt
521 Ne tik miksta meelojot. 28457.

Man bij veena sōņu bļoda
Aizkrasnē raudzejama;
To es došu barvedei
Pirmajā maltitē. 28454.

Deevs dod manim vel dzivot,
Citu gadu vairs ne-eešu,
Citu gadu vairs ne-eešu
Ķiplokami linu plukt:
Zirņu putru stribinaja
Ar sudraba kaŗotem. 28415.

Ņem zemē, māmuliņa,
Savu Deeva dāvaniņu,
Kam tādeemi čiganeemi
Ļauj tik daudz vardzinat. 28467.

c) Linu mīstīšanas talka.

Kaimiņš mani aicinaja
Liniņam kaulu laust.
Ka es eešu, salauzišu
Deviņeem gabaleem. 28432.

Māmiņa, māmiņa,
Saldu brandaviņu
Mēs tavus liniņus
Izbrakšinajam. 28453.

d) Pūra talka.

Talka, talka, bāleliņ,
Ne ta tava talka bij:
Māsa talku sacēluse,
Sev pūriņu darīdama. 28501.

Talka ēda, talka dzēra,
Talkas māte noskumuse:
Daudz apēda, daudz apdzēra,
Maz darbiņa padarija. 28490.

Citu gadu es ne-eešu
Daukanami linus plukt:
Miksta mēle salūdzot,
Iša roka meelojot. 28512.

Laba, laba talkas māte,
Labi mani pameeloja,
Sēņu zupu stribinaja
Ar sudraba karutem. 28446.

„Nāceet, meitas, linu plukt,
Došu saldanu brandaveenu"!
Kad atnācu, ne-atradu
Ne māļaiņa udentiņa. 28459.

„Pļuc, māsiņa, lasi šķeedrus,
Došu salda brandavīna"!
Jau saulite vakarā,
Ni man salda, ni man sūra. 28475.

Vai, Deeviņ, vai, Deeviņ,
Talka mana noskumuse!
Ņemu grozu, ņemu vāku,
Teku bišu darziņā. 28402.

Mani balti bāleliņi
Ar talkeeme veen dzivoja.
Talkeem plāva meeģus, rudzus,
Talkeem linus izmīstija. 28412, 4.

Pate linu māmiņa,
Nāc ārā dancot!
Jo augsti ka lēksi,
Jo gaŗi būs. 28474.

Tolka, tolka, bōleleņ,
Na tej tova tolka beja:
Mōsa tolku sacaluse,
Sev pyureņu dareidama. 1

397. (II. 731.)

11. Dzeesmas par Jumi.

(sanskr. yama, lat. geminus, dubults, yamala, dvīnots; sk. Fick Vergl. W-b der indogerm. Spr. II.)

Jumis ir dubultvārpa, personificets labibas svetibas simbols. Tas še apdzeedats kā rudzu, meežu, auzu un linu Jumis.

a) Rudzu Jumis.

Kur tu brauci, rudzu jumi,
Seši bēri kumeliņi?
— Laukā braucu zeemu mist
Apakš zaļa veleniņa. 28544.

Kur tu brauksi, rudzu jumi,
Seši bēri kumeliņi?
— Tīrumâi zeemas mist,
Velenâi māju ņemt. 2.

Ej, jumiti, nu uz lauku,
Garu zeemu izgulejis,
Sāci jaunu vasariņu,
Svēti mūsu labibiņu. 28524.

Bāleliņš plāvejiņš,
Līgaviņa grābejiņa
Stāv balta druviņâ,
Kā Jēkaba rudzu jumis. 28522.

Jumim salmi, jumim vārpas,
Jumim graudi varpiņâs;
Vajag pulka smalkas maizes
Bāleliņa līgavai. 28527.

Jumu jumu varpas auga,
Jumî jauni cilveciņi;
Dancos mani kumeliņi,
Kad es braukšu precibâs. 28537.

Jumits veda jumaliņu
Rudzu zeedâ viziņatu
No kalniņa lejiņâ, —
Kūpet kup kumeliņi. 28536.

Jumits kūla jumaliti,
Aiz mateem turedams,
Kam necepa beezu klaipu,
Kam karašas plikšinaja. 28533.

Jumitim klēti taisu
Deviņeem apcirkņeem,
Ka vareja eelīgot
Ar visām galviņām. 28529.

Ai, jumiti, akotiti,
Gan līgoji druviņâ,
Līgo manâ klētiņâ
Līdz citai vasarai. 28513.

Eita visi nu uz lauka
Juma ķert tīrumâ;
Kas saķērs rudzu jumi,
Tam bus laime citu gadu. 28523.

Jumitis peešus kaldinaja
Tīrumâ uz akmena,
Ka vareja stalši braukt
No rijiņas klētiņâ. 28534.

Jumitim klaipu cepu
Triju riju maluminu;
Ne deviņi nevareja
Jumja klaipu kustinat. 28528.

Cep, māmiņa, kvešu maizi,
Dari saldu alutiņu,
Nu sanāca tavi berni,
Rudzu jumi saņēmuši. 28559.

Kas peesēja melnu zirgu
Pee kuliņa durvtiņam?
Rudzu jumitis peesaja,
Rudzus, meežus mērodams. 28540.

Kas peesēja melnu zirgu
Pee kulava durvtiņām?
Rudzu jumis i peesēja,
Meežu jumis atraisija. 28539.

b) Meežu jumis.

Es redzeju vecu vecu
Pa vecaini staigajam.
Vaj tas bija meežu jumis
Dzelteneem gābakeem? 28556.

Rudzu jumis aizaklidze
Pošā kula dybyna;
Mižu jums atsaklidze
Teirumeņa galeņā. 28556.

Spulģits (?) kleedze, spulģits brece,
Nava leelu tīrumiņu.
Še, spulģit, i meteecs,
Še ir leeli tīrumiņi. 28557.

Jumits kleedze, jumits brēce
Tīrumiņa galiņā;
Atsaucēsi jumaleņi
Arodiņa dibenā. 28532.

Kas tee tādi skupstijās
Mūsu nama pakalā?
Meeža jumis skupstijās
Ar apiņa cekuliņu. 28541.

Meežu jumis nokleedzās,
Uz kalniņa stāvedams,
Ecraudzija auzu jumi
Zem pajumta līgojot. 28550.

Pļaunat, mani plāvejiņi,
Kas (al: Kur) ņemsim mēs jumiti?
— Ej tu pati, saimineece
Juma ņemtu tīrumā. 28555.

Lai nāk pati saimeneece
Juma ņemtu tīrumā!
Ja nenāca saimeneece,
Lai līgoja tīrumā. 28545.

Jumits sauca jumaliņas,
Kalniņa stāvedams;
Rozaja tai galviņa,
Arotaja vilnainite. 28535.

Kur, jumiti, tu guleji
Šo garo vasariņu?
— Tīrumiņa vidiņā
Zem peleka akmentiņa. 28543.

Bedz, jumiti, bedz, jumiti,
Meitas dzina pakaļā!
Ja nevari citur begt,
Bedz gubiņas galiņā.

Bedz, jumiti, bedz, jumiti,
Meitas dzina pakaļā;
Nebedz purā, nebedz mežā,
Selec rudzu apcirknī. 3.

Bedz, jumiti, bedz, jumiti,
Puiši dzina pakaļā!
Ja nevari citur begt,
Bedz klētiņas cekulā. 28521.

Jumits bedza runiņā,[1]
No runiniņas gubiņā,
No gubiņas klētiņā,
No klētiņas apcirknī. 28531.

Ņem, bāliņ, sirmu zirgu,
Apjāj savu tīrumiņu,
Lai jumiti tu saņemtu
Tīrumiņa galiņā. 28554.

Visu deenu jumi dzinu
Pa leelo tīrumiņu;
Nu sadzinu, nu panācu
Tīrumiņa galiņā.

Cap, mameņ, kvīšu maizi,
Kuryn syltu ustabeņu,

Atīt tovi bērneņi
Mīžu jumi sajāmuši. 28559, 1.

---

1) Runiņa ir statiņa ar uzmauktu kūli kā cepuri galā.

c) Linu Jumis.

Vai, meitiņas, vai, māsiņas,
Tīri jumi ravejeet,
Lai man auga tīri lini
Kā tīraiš sudrabiņš. 28515.

Ai, meitiņas, ai, māsiņas,
Tīri jumi ravejeet,
Lai man auga citu gadu
Tīri lini tīrumā. 28516.

Ak tu linu jumiķiti,
Kam tu linu neaudze!
Es tev šūšu slēša kreklu
Līdz zemei rakstidama. 28517.

Jumāšami kreklu ģevu,
Juma mātei paladziņu,
Lai tas man žito gadu
Garus linus audzinaja. 28530.

Man atskreja randuvite,[1]
Linu jumi ravejot,
Pate bija maranola,[2]
Sparnu gali sudraboti. 28549.

Leelu, platu baru dzinu
Pār bāliņa tīrumiņu,
Gribedama jumi ņemt
Lai projam ne-aizbeg. 28547.

Linu jumis Rigā brauca
Ar deviņi melni zirgi;
Pretim nāca Rigas kungi
Seekeem naudu mērodami. 28548.

Kas peesēja bēru zirgu
Pee bāliņa klēts durim?
Jumja māte peesejuse,
Sēklas dzina klētiņā. 28538.

Visu deenu linus rāvu,
Jumiķiša meklēdama,
Nu sadzinu, nu panācu
Pašā bara galiņā. 28558,4.

Kur, jumiti, glabajees
Šādu garu vasariņu?
Klētiņā aizdurvē,
Jaunu meitu pūriņā. 28542.

Ak tu liņu jumaliņa,
Kur guleji šo vasar?
Klētiņā aizdurvē,
Jaunu meitu pūriņā. 1.

Ak tu linu jumaliņa (jumiķiti),
Kur pa zeemu glabajees?
Klētiņā aizdurvē,
Jaunu meitu pūriņā. 2.

Ai, meitiņas, ai, māsiņas,
Pineet jumi pinitē;
Sapinušas pārveedeet
Par viguļu vainadziņu. 28514.

Atcel vārtus, māmuliṭa,
Pašai bara vedejai,
Kas jumiti noraveja
Tīrumiņa galiņā. 28519.

Aizcel vārtus, māmulite,
Pašai bara vedejai,
Kam jumiti pametuse
Pašā lauka galiņā. 28518.

Atcel vārtus, māmuliņa,
Pašai bara vedejai!
Nav jumiti atstajuse
Viņā lauka galiņā. 28520.

Talkas mātes godinašana.

Nāc ārā, talkas māte,
Ko es tev parādīšu:
Es tev došu jumja kroni
Par launaga nesiminu. 28551.

Nāc ārā talkas māte,
Kur es likšu jumu kroni?
Vai pee seenas klētiņā,
Vai tavā galviņā? 28552.

1. Randuvite ir meža pīle. — 2) Maranas = madaras, Laburant. Leelas mar., Galium verum, mazas m., Galium uliginosum.

Nāc ārā talkas māte,
Kur es likšu jumu kroni?
Vaj tavāi galviņāi,
Vaj tavāi klētiņāi?
Labak leeku galviņāi,
Ne tavāi klētiņāi. 1.

Nāc ārâ, talkas māte,
Lai es tevi appuškoju,
Lai es tevi appuškoju
Ar teem lenu jumišeem.
(Ar teem jumja zeediņeem.
Ar tām jumja galviņām). 28553.

Es savam diveņam
Da sètai ceļu taiš',
Skaistus zideņis paber',
Boltus klój' paladzeņš. 28526.

Laiku jumeiti sajèmu,
Ni reitā, vokorā,
Pošā dinas videņā
Siltejā saulei[t]ē. 28546.

Cep, māmiņa, mīkstu maizi,
Vāri siltu azaidiņu,
Tavi bérni sanākuši,
Beigâs jumi saņēmuši. 28559, 2.

12. Dzeesmas par pļavu, pļāvejeem, pļāvejam, grabejām.

a) Pļāveji.

Abolaina (Amolaina) ta pļaviņa,
Zábakaini pļāvejiņi.
Kas man dos to pļaviņu,
Tās pļaviņas pļāvejiņus. 28582.

Baltābola ta pļaviņa,
Zábakaini pļāvejiņi.
Vel', Deeviņ, lem, Laimiņ,
Man to veenu pļāvejiņu. 28600.

Div' pļaviņas i papļāvei
Sarkanà áboliņa;
Dod, Deeviņ, siltu sauli,
Labu vēju kaltetaju! 28610.

Deevs dod krūmu pļaviņā,
Akmentiņu dumviņâ:
Aiz krūmiņa aizstājos,
Uz akmeņa atsedos. 28609.

Es aodevu baltu kreklu
Savam seena pļāvejam,
Lai tas līdz līgojás
Līdz ar baltu áboliņu. 28619.

Balts krekliņis, baltas biksas
Manam seena pļāvejam,
Lai tas balti līgojás
Līdz baltam abulam. 1.

Es kā roze grozijos
Pa to seena kambariti;
Mans vīriņis seenu pļāva
Nosvídušu muguriņu. 28621.

Es noķēru ceelaviņu
Seena vāles galiņā.
Ta nebija ceelaviņa,
Ta bij mana līgaviņa. 28622.

401.

Kam tie tāda daiļa pļava,
Kam tee daili plāvejiņi?
Mana tēva daiļa pļava,
Tautu dēli pļāvejiņi. 28637.

Kam ta tāda zeedu pļava,
Zabakaini plāvejiņi?
Ta māsiņas zeedu pļava,
Bāleliņi plāvejiņi. 28638.

No tāleenes es pazinu,
Kas tee tādi pļāvejiņi,
Baltas biksas, balti krekli,
Melna melna cepurite. 28669.

No tāleenes es pazinu
Savu seena plavejiņu:
Zilas zeķes, balts krekliņis,
Locas spaiļu galiņē. 28670.

Lai bij grūti, kam bij grūti,
Grūt' seeniņa plāvejam:
Karsta saule, meldu zāle,
Nekož vairs iskaptiņa. 28650.

Tu, meitiņa, nezinaji,
Kā eet seena plāvejam:
Auksta rasa, stēva (sīksta) zāle
Nekož mana iskaptite. 4.

b) Pļāvejas.

Lai palika, kur auguse,
Tīrumnecka dzeltainite,
Kad nemāka seena pļaut
Celmaināi līdumāi. 28652.

Es tev lūdzu, tautu dēls,
Strīķē manu iskaptiņu;
Izstrīķejis iskaptiņu,
Aizpļauj manu cirteeniņu. 28629.

Es tev lūdzu, bāleliņ,
Strīķē manu iskaptiņu,
Strīķē manu iskaptiņu,
Aizpļauj manu vāla galu,
Man nebija arajiņa,
Kas aizpļāva vāla galu. 1.

Es tev lūdzu, tautu dēls,
Izpļaun manu vāla galu,
Izpļaun manu vāla galu,
Izstrīķē iskaptiņu;
Es pee tevis tā gulēšu,
Ūdens cauri netecēs. 2.

Māku pati seenu pļaut,
Māk' iskapti izstrīķet,
Tik palūdzu tautu dēlu,
Lai papļauj cirteeniņu. 3.

Mani balti bāleliņi,
Mācat man seenu pļaut,
Strīķejeet iskaptiņu,
Nopļaujat vāles galu. 4.

Dābolaiņa ta pļaviņa,
Daiļa pati pļāvejiņa.
Kad man būtu ta pļaviņa,
Tās pļāviņas pļāvejiņa. 28581.

Eita, meitas, zālitēs,
Nemeet mani mazu līdz;
Jūs būseet plavejiņas,
Es malā nesejiņa. 28615.

Kaut ta mana līgaviņa
Seenu plauti mācejuse,
Es tai kaltu iskaptiņu
No bitīšu dzeloneem. 28643.

Būt man tāda līgaviņa,
Kas mācētu seenu pļaut,
Es nokaltu iskaptiņu
No veceem dālderiem. 1.

Pate máku seenu pļaut,
Pat' iskapti balinat,
Tik veen lūdzu tautu dēlu
Kas sameta kaudziti. 28681.

c) Grābejas.

Balta eimu, balta teku
Brālitim seenu grābt;
Pataiš' man, bāleliņ,
Balta koka grābekliti. 28593.

Balta eimu, balta teku
Uz robežu seenu kast;
Pataiš' man, bāleliņ,
Balta koka grābekliti. 2. 4.

Brāļi mani bukulaiņi[1]
Zabakōs seenu pļāva;
Es māsiņa kasti gāju
Ar sudraba grābekliti. 28605.

Brāļi mani bajariņi
Zābakôs seenu pļāva;
Mēs māsiņas kasejiņas
Sudrabiņa grābekļeem. 1.

Ej pa preekšu, māmuliņa,
Pļaviņā seenu grābt,
Tad ees dēli, tad vedeklas,
Tad ees znoti kaudzi mest. 28616.

Es but' gājse seenu grābt,
Kaut man buta grābeklits;
Man palika brālišōs
Zelta zaru grabeklits. 28617.

Es sagrābu bāliņam
Divi kaudzes baltabola;
Vēl but' trešu sagrābuse
Tautas vaļas vairs nelāva. 28623.

Kas spīdeja, kas vizeja
Viņā lauka galiņā?
Tautas meitas seenu grāba
Ar sudraba grābekļeem. 28641.

Koša pļava, kad nopļauta,
Vēl jo koša, kad sagrābta;
Tad palika vel jo koša,
Kad sameta kaudziṭē. 28644.

Kur tu teci, tautu meita,
Ar sudraba grābekliti?
— Līcē teku seena grābti
Tautu dēla kumeļam. 28649.

Leelas manas lauku pļavas,
Leelas seena grabejiņas;
Tās vareja rītinat
To balto āboliņu. 28653.

Lepna, lepna ta plaviņa,
Zābakoti pļāvejiņi,
Zābakoti pļāvejiņi,
Ar kurpem grābejiņas. 28655.

d) Pļavu brideja.

Dābolainu pļavu bridu,
Uz Laimiņas raudadama,
Kam Laimiņa man nedeva
Dāboliņa plāvejiņu. 28589.

Baltābola pļavu bridu,
Par Laimiņas raudadama,
Kam, Laimiņa, pļavu devi,
Ka nedevi plāvejiņu? 1.

Dābulainu plavu bridu
Uz Deeviņa raudadama:
Kam, Deeviņ, tu atņēmi
Tās plaviņas pļāvejiņu! 2.

---

[1] bukulains, nolaidīgi ģērbees.

403. Baltābola pļavu bridu,
Rokā nesu vainadziņu,
Lai tee mani nepazina,
Vaj bij meita, vaj seeviņa. 28596.

Baltābola pļavu bridu,
Rokā nesu vainadziņu,
Lai tee mani ne-eesauga
Baltābola plāvejiņi. 28597.

Baltābola pļavu bridu,
Rokā nešu vainadziņu,
Lai to manim nenorautu
Baltābola pļāvejiņi. 28598.

Sila malu tecedama,
Rokā nesu vainadziņu,
Ka to manim nenorautu
Sila zemes arajiņi. 1.

Baltābola pļavu gāju,
Rokā nesu vainadziņu;
Vaj tee stulbi pļāvejiņi,
Ka tee manis neredzeja? 28599.

Drīzi, drīzi, naski, naski
Dāboliņa pļavu bridu,
Lai jel mani nenoķēra
Dāboliņa plāvejiņi. 28613.

Lēni, lēni, klusu, klusu
Dābulainu pļavu bridu,
Lai tee mani neredzetu,
Dābuliņa plāvejiņi. 28654.

Pāri bridu raudadama
Pār sarkanu āboliņu:
Nav ābola plāvejiņa,
Ne telišu ēdejiņu. 28673.

e) Zeedu pļava treju kungu robežās.

Bāleliņa zeedu pļava
Treju kungu robežās;
Cik eedama seenu pļaut,
Treju tautu karinaja. 28604.

Bāliņ, tava zeedu pļava
Treju kungu robežā;
Kad eedams seenu pļaut,
Peesajozi zobentiņu. 28607.

Bāliņ, tava līča pļava
Triju kungu robežās,
Šī ne-eešu seena pļauti
Bez tērauda zobentiņa. 1.

Brāleņ, tava zīdu pļava
Treju kungu rūbežūs;
Kod īdams sīna pļautu,
Jūzis zaļu zūbeneņu. 2.

Kalnā tautas seenu pļāva,
Lejā ēda launadziņu,
Tekošā upitē
Iskaptiņas balinaja. 28636.

Kalnā kungi seenu pļāva,
Lejā gul launadziņu,
Tekošā upitē
Iskaptiņas balinaja. 1.

Zobenu peeminešana aizrāda gan uz robežu strīdeem, ko kungi vēl jaunakā laikā daudzkart ar savu ļaužu palīdzību izkaroja cits pret citu, dažkart paši personigi pee pļaušanas ņerdamies, lai zimulētu savu teesibu uz to un to no otras puses apstrīdeto plavu. Tā tad šē sastopam tā „kalnā“ kā „lejā“ „tautas“ un „kungus“ pee veenada darba, pee seena pļaušanas. Un tekošā upitē, kurā is-

kaptis /n,

„baliņa", merce (pee gadijuma) vici, ar ko iskapts peesceta pee kāta, lai sakalodama ne-atrist, tekošā upite var ari but „zeedu plavas dabigās robežas.

f) Seena plāvejs un bitite.

Seena plāvejiņam pee grūtā darba ir ari savi košumiņi zeedu plaviņā: Koši, koši, jauki, jauki, Ik katrai puķitei
Kad Deevs deva vasariņu, Savā smarša paoʒama. 28645.
Tad ap viņu līgo līgaviņa, līgo bitite, līgo saule.

Līgo, mana līgaviņa, Pats teceššu kalniņā
Palejā seena grābt, Rudzu mest kaudzitē. 28656.

Līgo saule, līgo bite | Līgo bite, līgo saule
Pa leelo tīrumiņu (v. To āriņu maliņā), Baltābola kalniņā,
Saule seenu kaltedama, Bite zeedus lasidama,
Bite zeedus lasidama. 28657. Saul' ābolu vītedama. 1.

Līgo meita, līgo bite | Leigoj saule, leigoj bite
To plaviņu maliņā: Pa lelū teirumenu:
Meita seenu kaltedama, Saule sinu kaltedama,
Bite zeedus lasidama. 2. Bite zidu lasedama. 3.

Bite lūdza plāvejiņu, | Bite lūdza plāvejiņu,
Lai pameta āboliņu, Līdz zeenitei leekdamās,
Lai pameta āboliņu Lai atstāj baltābolu
Fele cerpu starpiņā. 28603. Fele cērpa galinēi. 1.

Tak te nu abu labums lāga nesaskan. Plavas bitite (kamines) nesneedz tik daudz medutiņa, ka to plāvejs un grābeja varetu pilnigi eevirot.

Es sareebu bititei | Bititei sareebdama,
Pašā zeedu laiciņāi: Aitiņai iztapdama
Pušam ceertu, lažā gāzu Rinķī situ, sātā krāvu
To baltaju āboliņu. 28625. To balto āboliņu. 1.

Pušam cirtu, lažā gāzu | Rinķī greezu, sātā krāvu
Sarkanaju āboliņu, To baltaju abuliņu,
Kumelam iztapdams, Aitiņai iztapdama,
Bititei sareebdams. 2. Bititei sareebdama. 3.

Sarkanais aboliņš | Ne meitiņas kronus pina,
Nekam leetas (leeti) nedereja: Ne bitites zeedu ņēma. 28711.

13. Dzeesmas par rudzu plāvēju un jumja nozīmi.

Eidu, eidu, izkaptiņa,
Jau seeniņu applāvuse,
Peesitas pee ažiņas, —
Nu jāeet rudzu plaut. 28614.

Strinku, strinku, izkaptite,
Seena vāla galiņā;
Kad pee ežas peesitās,
Tad jāeet rudzu plaut. 1.

Plaujeet rudzus, kam vajaga,
Man rudzīšu nevajaga;
Man saplāva tautu dēlis
Ar savām māsiņām. 28631, 1.

Lai bij grūti, kam bij grūti,
Grūti rudzu plāvejam:
Leeli rudzi, karsta saule,
Tērauds koka galiņā. 28651.

Bāleliņš plāvejiņš,
Līgaviņa grābejiņa
Stāv balta druviņā,
Kā Jēkaba rudzu jumis. 28522.

Šita visi nu uz lauka
Jumi ķert tīrumā;
Kas sakers rudzu jumi,
Tam būs laime citu gadu. 28523.

Mums ir, kā jau daudzkart dzirdējuši, rudzu, meežu, auzu, linu jumis un dažkart runā ari par reekstu jumī. Šim mūsu labības auglības garam (Korngeist) ir ari, kā noprotams, dēli un meitas, jumaleņi un jumaliņas, kuŗus pāŗmāca, sauc, kā:

Jumits kūla jumalīti,
Aiz matiem turēdams,
Kam necepa beezu klaipu,
Kam karašas plikšķināja. 28533.

Jumits sauca jumaliņas,
Kalniņā stāvēdams;
Rožaja tai galviņa,
Akotaja vilnainīte. 28535.

Mēs jau sastapām ari jumja māti, kuŗa sēklas dzina klētiņā. 28. 5. Ari citām tautām ir tamlīdzīgs labības, auglības gars, kurš parādās dubult- jeb dvīņu vārpā. Neeelaizdamees še mytoloģiskōs sīkumos par jumja atteecību ar labības garu jeb labības māmiņu (Kornmutter) aizrādu še tik uz V. Manhardta apcerējumu par Demetras kultu un viņa citeem rakstieem.[1] Ari rita Prūsijā Gumbines apkārtnē tic ka tam, kas atrod dubultvārpu, būs laime. Pee žameitscm Telšu un Rosienas apriņķōs jumi sauc par „kejmaris". Reekstu jumjus „keimarus" glabājot, turot žameiti un leiši makā pee naudas, lai nekad netrūktu naudas.[2] Ari latveeši mēdz uzglabāt jumja reekstus, kā ari labības dubultvārpas.

---

1) Mythologische Forschungen. Aus dem Nachlasse von W. Mannhardt ed. von H. Patzig. Mit Vorreden von K. Müllenhof u. W. Scherer. 1884. (Quellen u. Forschungen zur Sprach- u. Culturgeschichte der germanischen Völker, Heft 51).

2) Э. Voltera Матеріалы для этнографіи латышскаго племени Витебской губерніи Спб. 1890. 83. l. p.

VIII.

14. Dzeesmas par saimneeci un tās saimi.

Jau pee talku mātes, talku saimneeces, par kuru jo daudz sacerets dzeesmas, atradam it visus uzdevumus un gādibu, kas gulstas uz jebkuras saimneeces pleceem. Tai jatekā pa sētu; tai ritā agri ja-izvada, vakarā vēlu jasagaida savā saime.

Nebēdā, māmuliņa,
Sētā veena palikuse,
Vakarā satecēja
Deviņeem skreemeņeem.[1] 28738.

Ko gaidiji, māmulīte,
Pee várteem stāvedama?
— Peeguļneekus izvadiju,
Gaidu govis párnākam. 28736.

Ko gaidija māmuliņa,
Pee várteem stāvedama?
Gaida ganu sadzenam,
Peeguļneeku izjájam. 1.

Ka, māmiņa, tu gaidiji,
Pee varteem stāvedama?
— Gaidu ganu sadzenot,
Arajiņu atjájot. 28737.

Gaidi, gaidi, māmulite,
Párees tavi darba ļaudis,
Tev darbiņu nodarijši,
Tev seeniņu sagrábuši. 28734.

Gaidi, gaidi, saimeneece,
Nu nāk tavi darba ļaudis,
Nāk araji, ecetaji,
Nāk seeniņa grábejiņi. 28735

Tee, māmiņ, vartus vert,
Nu nāk tavi darba ļaudis:
Nāk araji, ecetaji,
Nāk seeniņa grabejiņi.
Nāk araji, ecetaji
Veleniņus mētadami;
Nāk seeniņa grabejiņi,
Aboliņu kaisidami. 1.

Veri, māte, vaŗa vártus,
Pārnāk tavi darbineeki:
Nāk araji, ecetaji,
Nāk seeniņa plāvejiņi. 2.
No druviņas (Par plaviņu) pāreedama,
Vārpu (Zeedu) viju vainadziņu,
To párnesu māmiņai
Par launaga nesumiņu. 28743.

Ja šē dzeesmiņa min mazu pateicibas gimuti, vaina, dziņu, pasneegtu no meitiņas māmiņai par šis tekašanu, tad dabonam nākamajā dzeesmiņā dzirdet māmiņai izsacitu pārmetumu, pee kam ta top darita atbildiga no ecetaja par tam, ka cirulis šo aizdzeedajis, ka:

Cīrulis mani aizdzeedaja,
Tirg's kalniņu ecejot;
Ta, māmiņa, tava vaina,
Vēlu nesi brokastiņu. 28740.

1) Skreemens, arī skreemelis (leit. skridume, skritulys), virpulis ūdenī.

Kā redzam, saimneece, māmiņa, ir ta, kas tekā, strādā un gādā vairak nekā visi citi. Viņa ir tā sacit mājas — sētas dvēsele un acis, kuŗai viss ja-izjūt, viss jaredz, jazin tā par lopiņeem, kā par saimi. Viņai ir par visu atbildiba; viņai jabut mājas kronim, majas uguns dzirkstei.

15. Kūleju un maleju dzeesmas.

Rijā kūla kūlejiņi,
Maltuvē malejiņi;
Dēeviņš preeka nevareja,
Pa starpiņu staigadams. 28779.

Deeviņš preeka nevareja,
Pa pagalmu staigadams;
Kulā dzeed kūlejiņi,
Maltuvē malejiņas. 1.

Kas tur rib, kas tur rūc
Tautu dēla sētiņā?
Rijās rib spriguliņi,
Maltuvē dzirnaviņas. 28756.

Kratam salmiņus,
Lai bira graudiņi,
Lai mūs rijkuris
Nespriguļoja. 28757.

Dzeedadamas meitas kūla
Ar sidraba spriguļeem;
Augsti cēla, veegli laida,
Eet salmiņi pelavās. 28748.

Gana rijas kūlejiņu,
Nava salmu nesejiņa;
Ej, māsiņa, salmu nesti,
Pirkšu zelta gredzeniņu. 28753.

Eeš vairā, vaj ne-eešu
Bāliņam rijas kult:
Man pārlūza sprigulitis
Klājeeniņa galiņā. 28749.

Pataisi man, bāleliņi,
Oša koka sprigulīti,
Man ja-eet rijas kult
Ozoliņa peedarbā. 28775.

Mazi veen, sīki veen
Tās rijiņas kūlejiņi;
Cits pazuda klājeenā,
Cits garkūļu kulītē. 28769.

Sprigulitis, grābeklitis,
Abi leeli leelījās:
Sprigulitis smalki kūla,
Grabeklitis izkasija. 28784.

Sprigulitis, grābeklitis
Kungu rijas kūlejiņi;
Sprigulitis smalki kūla,
Grābeklitis izkasija. 1.

Kuplis auga ozoliņš
Pee brāliņa kula durvu;
Nokūluši, kūlejiņi,
Pakaŗam spriguliņus. 28765.

Mīdekļam peedereja
Peeci bēri kumeliņi;
Māmiņai peedereja
Div' meitiņas malejiņas. 28770.

Labak gāju rijas kult,
Ne mālišā ritinat:
Peeci, seši riju kūla,
Veens māliti ritinaja. 28766.

Rijiņai platsparnei
Peeci, seši kūlejiņi,
Maltuvei gludgalvei
Divi jaunas malejiņas. 28781.

Laideet mani riju kult,
Es māceju riju kult:
Augstu celu, veegli situ,
Lai salmiņi nečauksteja. 28767.

Stādu osūs, ozoliņus
Rijas taka maliņâi,
Lai vējiņis ne-eeguva,
Lai salmiņus neputina. 28788.

Dodeet salmiņus,
Lai varu kratit:
Tā bijn nākuse,
Ka salmus kratit. 28747.

Augstu celu sprigulīti,
Leni laidu klājeenâ,
Lai rociņas nepeekusa,
Visu nakti cilajot. 28743.

Austi gaismiņa,
Leci, saulite,
Man gara naksniņa
Rijiņâ. 28745.

Palīdzi, Labrenci,
Rijiņu kult,
Cel augstu dumiņus,
Zemu dzeerkstelites. 28774.

Kulat riju, kūlejiņi,
Gailu laiku negaidat;
Gaidisit gailu laiku,
Paliks rija ne-izkulta. 28761.

Kas peeseja mellu zirgu
Pee to manu rijas doru?
Deeva deli peesējuši,
Rudzus vest klētiņâ. 28755.

Kas peesēja mellu zirgu
Pee manām klēts durvim?
Mīļa Māŗa peesējusi,
Kveešus, rudzus mēŗojot. 1.

Te redzam, kā Deeviņš preecat preecajas, ka lautiņi tā teica, mi strādā grūto rijas darbu, dzeesmas dzeedadami. Viņš līdz ar mīļo Māŗu „pa starpiņu", „pa pagalmu staigadams" un ar saveem dēleem un Māŗu gādā, ka klētî nāk svētibiņa. Te jo jauki konkrēti parādas darba ļaužu ticiba un Deeviņa svētiba.

Mēs še peecpadsmit nodaļās aplūkojām līdzigu darba-dzeju, kādu pee seno greeķu dzejneeka Hezioda no Askras atrodam, kurš apdzeed greeķu zemneeku un mazpilsoņu ikdeenigos dzives apstakļus savâs „Māju mācibâs", episkâ dzejojumâ „Darbi un deenas" (Ἔργα καὶ ἡμέραι). Hezioda pasaules-un dzives-uzskats ir veenkaršs, zeemneecisks, kārns, sapratigs; blakus augsti dzejiskām cēlām veetām viņa viseeverojamakajâ ražojumâ „Deenas un darbi" sastop daudz seklu dzives mācibu un mānticibu, kā ta ari mūsu darbu dzeesmâs šad un tad pagrasās.

409. Kā Heziods savā „Deevizceluma" (Theogonia, Θεογονία) raudzija greeķu plašo deevu-pasauli aptvert un atsevišķos mytus un deevu ģentes, kā visslavenakos svetumus vest citu ar citu noteiktā attecibā, krādams tapat kā Homers tautā atrodamās tradicijas un tad tās leeti likdams, — tā ari mēs sastopam sa-vā tautas dzejā, tikpat še, kā agrakās posmās mytisku veelu. Mēs te dzirdejam par Deeviņu un Deeva dēleem, par Laimu un Māŗu, par Jumi un Jumja māti, par jumaliņeem un jumaliņām u. t. pr. Un tadi vardi, kā naudas māte, talkas māte laikam gan dariņati pec mytoloģijas analoģijas un zem tās eespaida.

16. Darbu svetku, rudenaju jeb applāvibu un apkūlibu dzeesmas.

Es atradu ganidama
Rudenaju biķeriti.
Vaj bij mani brāleliņi
Rudenajus turejuši. 28791,1.

Ei, brāliņ, ei brāliņ,
Kur dzersim rudenaj"?
Es dabuju ganidama
Rudinaja biķerišus. 28791.

Apkūlam meežus, rudzus
Ar ozola bauzitem;
Nu dzersim meežu alu
Ar ozola kanniņām. 28794.

Kūlam meežus, būkajām[1]
Ar ozola vālitem.
Dzersim alu dzeedadami
Ar sudraba kanniņām. 28822.

Apkūlām pabrūveju
Vecu meežu alutiņu;
Dzeŗam, brāļi, alutiņu,
Būs mūžam Deevs un gan,
Vel mūs meežu apcirknīši
Triju dzelmju dziļumōs. 28796.

Visi rijas puteklīši
Gaida mani veldzejami.
Pagaidat, puteklīši,
Kamer daru alutiņu. 28841.

Vecas mātes ūbelites[2]
Manu meežu pļāvejinas;
Jauni puiši kā kundziņi
Alutiņa dzērajiņi. 28840.

Šādi tadi krinkariņi
Izdzer mūsu alutiņu;
Ne tee meežu pļāvejiņi,
Ne tee seena grabejiņi. 28835.

Šādi tādi klinklāviņi (klinkajiši)[3]
Izdzer manu alutiņu;
Kad jaeet druviņā,
Nav neveena klinklāviņa. 28833.

Šādi tadi pogainiši (kukainiši)
Izdzer manu alutiņu;
Kad jalasa sīkas vārpas,
Nav neveena pogainiša. 1.

1) ari bokajam, bokat, bokat, atlikušās vārpas un asķus, mazo labibu vel pārmīdit.
2) savadas balodites, kurās laizdamās met kūleņus, dir Tuetellaube.
3) tadi mīluļi jokainā nozīmē.

Šādi tādi klinklāviņi (klinkājiņi)
Izdzer manu alutiņu.
Kur tee mani paša bērni,
Meežu vārpu lasitaji? 28834.

Šaidi taidi ūsaineiši
Sadzer munu oluteņu.
Ka vòrpeņis laseiteņis: -
Nav nivīna ūsaineiša. 2[illegible]33, 2.

Apkūliņu vakarāi
Visi reeči[1] stāvu stāv:
Stāvu slotas, stāvu dakšas,
Stāvu stāv spriguliši. 28797.

Apkūluši kūlejiņi,
Aparuši arajiņi (Applāvuši plavejiņi);
Nedod Deevs to redzet,
Kad apmala malejiņi. 28799.

Ai, svecite, lukturitis,
Aptec manu galda galu;
Ai, saulite, mēnestiņis,
Aptec manu meežu lauku. 28793.

Es eecelu leepu galdu
Meežu, rudzu kletiņā;
Tur sedeja gausu māte,
Ar Deeviņu runadama. 28810.

Gaus' gausiņi man maiziti,
Draugi, saime, édejiņi
Nesacija Deevs gausin',
Ne paldees pa-éduši. 28813.

Jaunajai maizitei
Leel' godiņu i taisiju:
Pillu cepli maizes cepu,
Kávu labu vuceniņu. 28814.

Duj vistiņas nobaroju
Rijas taka maliņâ;
Veenu cepu, otru vāru
Apkūliņu vakariņu. 28802.

Rijiņ, mana vecā māte,
Ko gribeji apkūlam?
Vaj gribeji mellu cūku,
Vaj gailiti dzeedataju? -
(Vaj tu gribi balta suņa,
Melna gaiļa dzeedataja?) 28828.

Nāc, brāliti, kad es lūdzu,
Apkūliņu vakariņu,
Apkūliņu vakariņu
Dižais vepris skutulâ. 28825.

Ko dosim Pērkoņam
Par vasaras grauduminu?
Lasti rudzu, lasti meežu,
Pusbirkava (Puslastiņu) apineišu. 28818.

Kū dūsim Parkeuņam (Parkiunam)
Par vosorys graudumeņu?
Lostu rudzu, lostu mīžu,
Puslasteņa apineišu. 1.

Es teciņus veen teceju
Visu garu vasariņu,
Gribedama veenu deenu
Pee galdiņa pasédet. 28812.

Dziržu ârdus klaudzinot,
Leedu salmu gubenê (pūnes[2] dibinâ);
Dzirž kanniņu klaudzinot
Sestos galda galiņâi. 28808.

Dzerait, brāļi, kausēm alu,
Lai aug mums rudzi, meeži,
Lai aug mums rudzi, meeži
Baltajâs smiltiņâs. 28806.

Dzerat, puiši, pa puskausa,
Meitas pilnu bikeriti;
Meitām lika muguriņa,
Meežu vārpas salasot. 28807.

Kad es gāju rijas kult, -
Kur mazais sprigulitis?
Kad es gāju al's. eedzert, -
Kur leela malcenica? 28815.

1) reeči = rīki, arī rīdas. — 2) pūne ir pelus šķūnis jeb pelūde, pelode, arī pelotne.

411. Mīļš Deeviņis muņs vaicaja,
Kādu dzīŗu mēs dzeŗam.
Mēs dzeŗam linkem kāzas,
Meežu, rudzu apkūlīgas (applāvibas). 28824.

Ko lautiņi, jūs darat,
Alus kaņnas rociņās.[2]
Mēs dzeŗam cūku bēres,
Rudzu, meežu apkūlibas. 1.

Dzer pats, tēviņ (tētiņ),
Savu pilnu kausu,
To tev Deviņš
Apsolija
Par vasaras gājumiņu,
Par dublīšu brīdumiņu. 28805.

Rudentiņ, bagats vīrs,
Dandz tu mums davinaji:
Pilnas klētes labibiņas,
Pilnas ķešas sudrabiņa. 28831.

Pērkoniņis rūciņaja
Visu gaŗu vasariņu;
Lai rūc mana istabiņa
Fele šādu vakariņu! 28826.

Ligsmo mana istabiņa,
Fel ar šo vakariņu;
Tā ligsmoja Pērkonit's
Dažu deenu vasarā. 1.

Ribi, ribi, pērkoniņis,
Tādu gaŗu vasariņu,
Lai rib tēva istabiņa
Fele kādu vakariņu. 2.

Trīci, manu istabiņu,
Fele šādu vakariņu;
Tā trīceja perkoņam
Daža deena vasarâ. 3.

Te nu redzejam latveeti vel deezgan brīvu un iztikušu, no saveem deeviņeem laipni apceemotu savus darba svetkus svi-nam un par savu roku darbu svētibu preecajamees; bet nu nāk dzeesmas, kas rāda viņa dzīves otru jeb ēnas pusi, t. i. viņa na-badzibu un atkaribu. Bija viņš preecajees par rudens bagatibu un domajees savâ svetku skurbumâ, ka vaš nu no kunga atsacitos:

Ej gulētu mani galviņa,
Alus, medus, padzēruse.
Ej, atsaki kundziņam
Šās vasaras gājumiņu. 28809.

tad tak pavasara trūkums un bads drīz veen no skurbuma uzmodina:

Pļiku pļiku (pļeku) karašiņas,
Čuru, čuru alutiņš!
Kad atnāca pavasaris:
Kundziņ, dod maizites! 28827.

Bika baka plānu maizi,
Čuru čuru alutiņu!
Atnāks pavasaris:
Kundziņ, dod maizes! 1.

Tili tili, bòbena
Ols konna rùkâ;
Kad atìs pavasars,
Dúd, kungs, maizis! 3.

Ruden pupas, ruden zirņi,
Ruden balti kāpostiņi;
Pavasar dvēselite
Deedziņâ karajas. 28829.

Nu, kur araja „dvēselite deedziņā karajās" jeb „valdziņā vazajās", ja-eet gribot negribot pee kunga lugtees maizes.

17. Turaidas jaunava jeb Maija roze.

Kā pa labai daļai daudz no tām dzeesmām, kurās Vidzemē un Latgalē eespeedees vārds „starasts", „vagares" veetā, kā peem.:

Starostin velna berns, Rītu tevi svilinās; Vakar cirta apses malku Treju kungu darbeneeki. 31444, 5.

Tilu tilu, vagarite, Rītu tevi svilinās; Šodeen cirta apšu malku Triju kungu darbineeki. 6.

un kā sē iz daudzeem veens peemērs iz talceneeku dzeesmām pee E. Voltera:

Tolka, tolka, talcinik Wilks apāde störosten

Samesim pa grošam Pērksim jaunu störostenu. –

to pašu rāda, daudz no tām dzeesmām gan celušās pa poļu valdibas laiku tā Vidzemē kā Latgalē, – tā atteecas šis stasts, kurš turplikam daudzkart un dažadi latveešu rakstneekeem un dzejneekeem par apstrādajamu preekšmetu noderejis, uz to pašu laiku, uz kadu starp poļeem un zveedreem notikušu kauju.

Pee notikušās ciņas (ap 1602.?) kads labsirdigs vīrs no Turaidas pils atrod uz kaŗa lauka starp kritušeem kādu zīdamu berniņu. Viņš paņem šo zīdainiti, meiteniti, uzaudzina un ta nu ir skaista zeedoša jaunava. Tā ka viņš to atradis Maija mēnesī, tad leek tai Maiju vardā. Un tās rozainā skaistuma dēļ sauc to visi par Maija Rozi. Tai rodas daudz mīletaju un precneeku. Bet ar savu pretmīlestibu ta aplaimo tikai Siguldas darzneeku. Pee norunas viņi ik vakarus sateekās Gutmaņa alā, kurā guļ pus ceļā starp Turaidas un Siguldas pilim. – Reiz dabon Maija Roze no sava mīļakā rakstiņu, kurā tas viņu lūdz, jau pee pus deenas nonākt zinamā alā. Viņa tur nonāk, bet viņas mīļakā veetā, ak vai! eerodās tur cits, kas peeder pee viņas visuzbāzigakajeem mīletajeem, ko ta veenmēr uz visstingrako noraidijuse. Tas ir kāds poļu kaŗa-spēka algadzis-kareivis. Tas viņai negodigi uzmācās, gribedams viņu izvarot; bet ta turās viseem spēkeem preti. Deemžēl nevaredama vairs atgaiņatees, ta nāk uz domām, kas gan ar tās dzivibu var but dārgi aizmaksajamas, bet kas viņu rasi pasargās no izvarošanas un

kauna. Tu grib šim bezkaunigajam neģēlim, kas tai breesmigi uz-mācas, ļoti dārgu burvigu drāniņu dāvinat, ja tas no sava neģēlī-gā nodoma atlaižas. Tas ir tas pats rozainais kakla lakatiņš, kurš tai nupat ap kaklu. Šai drāniņai ir tāda īpašiba, ka viņa to, kas viņu nesā, pasarg no jebkādas eevainošanas, no brūcem un nāves breesmām. Ja tas negribot ticet, tad varot ar savu zobenu izmēģinat; lai tas certot viņai stipru cirteenu pa kaklu, tad redzešot, ka tai ne neeka nekaitešot. – Māņticigais dara to un re nu par leelām izbailem nelaimigā rozite nokrit zemē un ir pagalam. Ta gribeja savam miļakajam palikt uzticiga, savu meitas godu turet, lai tas ari butu ar nāvi aizmaksajams. Neģēligais, māņticigais nozeedzneeks no žēluma pakārās.[1]

Tas ir pateess, protokolets notikums ar tragiskām beigām. Ta aestetiski skaistais saturs derejis XIX. gadsimtenī, kā jau minets, daudzeem latveešu rakstneekeem un dzejneekeem par apstrādaja-mu veelu. Tā mēs to sastopam vispirms pee Danges kā sausu protokola atstastijumu, tad pee Cilinska kā stāstu, pee E. Dūns-berģa kā epu jeb poemu, pee Lautenbach-Jūsmiņa kā romansi, pee Hāna kā opereti un pee V. Deikmaņa atkal kā stastu.

XVII g.s. politiskais un kulturelais stāvoklis Vidzemē un Latgalē.

Kamer Zemgale un Kurzeme no 1561. līdz 1795. g. paleek par patstāvigu leelkungu valsti zem Polijas virsvaldibas, tamer tās divi citas Latvijas provinces – Vidzeme un Latgale – nāk pa tām starpām zem vairakām svešām valdibām. Pec Livonijas or-deņa un biskapu federativās valsts iziršanas dabon viņas po-ļu valdibu, ko vidzemes muižneeciba tik visai eegribejas, doma-dama eegūt tādas pat leelas brīvibas, kādas baudija Polijas šļach-ta. Tak viņa stipri vīlās. Gan viņa domajās no toleranta, evan-ģeliski jūtošā karaļa Sigismunda Augusta izkaulejuši tā sauk-to „Privilegium Sigismundi Augusti", tak poļu seims to nebij apstiprinajis. Poļu eeredņi un garidzneeki plūda zemē eekšā; katoļu un poļu propoganda zem Sigismunda Augusta pēcnāce-jeem, Stefana Batorija un sevišķi Sigismunda III, pūlejas eevest

1) Sal. manu „Radneeciği motivi" Ariosto „Trakošajā Rolandā" (Orlando furioso, XXIX. dzeedajumā) sk. „Latvijas Kareivis" 1920. g. №. 86.

kontrreformaciju, atjaunojot un no jauna izplatot nīkstošo kato- 414.
ļu ticibu. Šai ziņā it īpaši naigi rīkojas jezuiti, dibinadami šē vairakas mācibas eestādes, kur audzinat bērnus stingri katoliskā garā un politiskôs uzskatôs. Viss tas ne veen kaveja un izjauca evanģeliskās baznicas kārtibas izveidošanos, bet sa-ardija gandrīz pavisam atkal, kas vel nebija pat dabujis attistitees. Bruņneeciba par spīti viseem kaŗa gadeem, balstidamās uz Sigismunda privilegi- jām, bij ar daudz mācitajeem pildijuse zemi, – pat ar daudz vairak kā nāceеs, sūdzās kņazs Radzivils, Stefana Batorija pārvaldneeks, un landtagâ Cesîs 1598.g. Vidzemes muižneeciba bija jau ar Rigu par kopeju baznicas satversmi pilsētai un zemei veenojusēs, – bet 1613.g. pee katoļu baznicas vizitacijas, pārraudzibas atrodam tās protokolâ tik vel sešus luteraņu macitajus tagadejâ latveešu Vid- zemê un ari teem vel top ar sevišķu cītibu peekodinata ķēni- ņa pavēle, ka viņi nedrīkst zemneekeem sprediķot; jo „zemnee- ki esot katoļi bijuši un teem par katoļeem japaleekot." Jau 1614.g. Rigâ kādâ noturetâ landtagâ runaja no tam, nedaudzos, pa lee- lakai daļai „tik tā sauktos" – kā Dr. Cimmermans izsakās – latveešu un igauņu macitajus atlaist. Ir tikai luteraņu baznicas drupas, kuŗas poļu valdibas beigâs atrodam zemê.

Uz gadijumeem, kur poļu muižneeki uzbrūk aiz gluži neeci- ga eemesla ar saveem ļaudim vācu muižneeka m[illegible]zadam un mui- žai, sarīkodami kautiņus, aizrāda gan mūsu tautas dzeja, kā to jau agrak dzirdējām, kur bāleliņš triju kungu robežâs nesot seenu pļaut bez tērauda zobentiņa.[1] Gan Vidzemes muižneeciba par tādām nekārtibām sū- dzeja Polijas karalim, tak ne-atrada dzirdigas ausis. Tā poļu slogs palika viņai arveenu nepanesamaks. Nu tad pilnigi saprotams, ka starp Poliju un Zveedriju ap XVI. un XVII. gadsimteņu maiņu izceļotees kaŗam, leelakā Vidzemes muižneeku daļa atkrita no Polijas, pāreedama Zveedrijas pusē.

Zveedru valdibas laiks ir līdz šai deenai Vidzemei bijis pilns svetiga eespaida. Zveedru valdiba ir vispirms tai luteraņu

1) Sk. c) Zeedu pļava treju kungu robežâs 403. l.p.

415. baznicu no katoļu kontrreformācijas izglābuse. Un visas zveedru eestādes, tiklab baznicas, kā arī teesu un pārvaldes un agraro būšanu eekārtas ziņā, leecina no kārtigas kulturvalsts peedzīvojumeem rūpestâ par jauno eemantoto zemi.

Zveedrijas valsts nepazina dzimtbūšanu. Zemneeku kārta tur bija tapat brīva kā muižneeciba, garidzneeciba un pilsoniba, baudidama dažadas pilsoniskas teesibas, peem. teesibu, sūtit savus preekšstāvjus uz „storthing" (valsts-saeimu). Brīvā, spariga zemneeciba bija dažkart par pabalstu zveedru ķēniņeem ķildâs ar augstakām kartām, muižneecibu un garidzneecibu. Tikai ar zveedru valdibu eestajās Vidzemê kartigi apstākli. Jau kēniņš Gustavs Adolfs 1622. g., kur karš vel turpinajās un Vidzeme vel nebija viņam pilnigi nodrošinata, eecēla Rigas virsmācitaju Herm. Samsonu par visas Vidzemes superintendentu, noteikdams arī sinodes. Tad tapa eeceltas konsistorijas preekš latveešu daļas Koknesê un Cesîs, virskonsistorija Tērpatâ, baznicas-preekšneecibas un virspreekšneeciba, norobežotas draudzes un prāvestibas, nolemtas baznicas vizitacijas un nokartoti mācitaju un ķesteru eenākumi, ar vienu vardu, eevesta visa baznicas organizacija, kā ta maz pārversta pastâvējuse lidz visjaunakajam laikam.

Līdz karš ar poļeem bija pabeigts un Altmarkas meera likumā 1629. g. Vidzeme peešķirta Zveedrijai, – tad zveedru valdiba nēmās vel sparigaki rīkotees zemes reformu labā. Gustavs Adolfs sevišķu vēribu peegreeza zemneeku liktenim. Viņam it īpaši rūpeja zemneeku teesleetu nokartošana, viņu izglītiba, viņu teesiskais un saimneeciskais stāvoklis. Viņš atņēma Vidzemes muižneekeem teesibu, sodit zemneekus ar naves sodu, nolikdams par kriminalnozeegumu vainigo sūdzot pee ķēniņa eeceltas pilsteesas, kur bez muižneekeem par teesnešeem bij arī zveedri. Meesas sodu, ko muižneeki apzimeja ar nevainigu vardu par „mājas pārmācibu", arī eerobežoja. Viņš pavēleja celt zemakas skolas preekš zemneeku bērneem, Rigā un Tērpatā jaun eerīkotās ğimnazijâs uzņemt arī zemneeku bērnus un mācit latveešu valodu. Pēdigi Gustavs

Adolfs uzlika šim savam leelajam kulturas un civilizacijas darbam kroni, dibinadams Terpatā 1632. g. universitati, kurāi bija dzivinošs eespaids ar turpmakeem macitajeem un religijas skolotajeem. Tapat kā Polijas karaļi viņš nolika īpašas tirgus deenas; eecēla pats revizijas kommisiju, kurai bija sastatit sarakstus par zemneeku klausibām un nodevām...

Deemžēl visas šīs jaukās reformas šis augstsirdigais, humanais valdneeks nepaguva izvest; jo tas krita kā slavas apveltits ticibas cīnitajs varoņa nāvē Lücenes kaujas laukā 6. novembrī 1632. g. Nu bija Vidzemes latveešeem visvairak eemesla, sērot šī sava tēlā, skaistsirdigā kunga un valdneeka dēļ. Gan Gustava Adolfa eesākto reformu veda ta pēcnācejs ķēniņš Karlis XI. teicami tālak. Arī garajā karā sa-ārditās baznicas tika atkal uzceltas; tak tanīs eevestee vācu, no savas tēvijas padzītee mācitaji spēja tik pat maz, kā vēlak jaunatvērtajā Tērpatas universitatē glītotee ticibas skolotaji preekš latveešu prāta un valodas izkopšanas ko darit tapec, ka viņi pedejo nepratа un arī ne labprat mācijās. Jaunos latveešu mācitajus statija šo draudzēm caur tulkeem kā viņu dvēseļu ganus preekšā un nu nabaga latveešu draudzes locekļi vareja peelūkot, kā viņi savus ticibas macitajus bez tulkeem sapratīs.

Kā ordeņvaldibas laiks bija preekš Vidzemes tik evanģelija izsēšanas laiks un ja ar poļu laiku nāca zeemas sals un sneegs pār jauno sējas lauku,[1] tad zveedru laiks salīdzinams ar pavasari, kur viss no jauna sāka zaļot, zelt un plaukt varpās. Gan brāzās atkal reiz zeemeļu vētra par Vidzemi, visu sagāzdama un postīdama, — tas bija caŗa Aļekseja Michailoviča eebrukums no 1656—1661. g. Daudz macitaji nomira tai laikā caur mēri, draudzes palika tukšas un bārenes, baznicas attistiba tapa aizkaveta, bet ta nevareja vairs uz ilgu laiku pavisam tikt aptureta.

Zveedru baznicas organizacija bija par visleelako svetibu vispirms preekš pašeem macitajeem. Ta nokartoja un paplašinaja

1) ja zveedru-poļu kara sekas šī gadsimteņa sākumā bij — izdeguši ceemi un atmetā palikuši tīrumi un breesmigais bads vestu veetām speeda est cilvekus, —

417. ~~pee~~ teem peenākumu apziņu. Zemes baznicas preekšgalâ staveja kreetni superintendenti, starp teem (sevišķi pacelās) Samsons baznicas organizacijas dvēsele, Gecelius, kas tik išu laiku te bija, un Fišers, abi pedejee pazīstami caur zinatneecibu un intresi preekš zemneekeem. Zinodes sapulceja macitajus uz kopejām apspreedem, kurâs dogmatiskus jautajumus plaši apspreeda, bet arī pārrunaja mácitaju un draudžu praktiskas nepeeceešamibas. Baznicas valde peegreež jau veribu latveešu valodai. Sevišķi Rigâ eeved pee Jāņa baznicas, kura kopš zeemsvetkeem 1589. g. jau nodota latveešu draudzei, un pilsātai peederošâs muižâs, Ikšķilê un Limbažôs, pašu zemê dzimušus macitajus. Pat dažus latveešu dzimuma mácitajus jau sastop šinī laikâ.

Tagad sák arī macitaji ķertees pee darbeem tiklab latveešu valodas laukâ ká arī taisni preekš reliģijas mácibas un máju un baznicas deevkalpojumeem, kuri vispār tiklab nodereja amatbrāļu ká arī draudžu nepeeceešamibám.

Ká Gustavs Adolfs, tá arī ķēniņš Karlis XI. rūpejas par latveešu skolám un turklat par garigu rakstu apgādašanu latveešu valodá. Viņa valdibas laikâ un viņa pabalstita iznāk latvju bibele. Karlis XI. izlaida zemneeku labâ visadus rīkojumus. Ká jau agrak pee tautas dzeesmám par dažadeem talkeem redzejam, tad tee bija pee latveešeem tá eeveesušees, ka kungi tos sáka tá izmantot, ka ķēniņam bij ja-aizleedz, zemneekus sūtit talkâ citeem muižneekeem; viņš aizleedza arī muižneekeem patvarigi izsveest zemneekus no májám un sašaurinat to leetošanâ atronamo zemi u. t. pr. Viņš lika eevest par klausibu un nodevu mēru zveedru arklu, proti, tadu zemes leelumu, par kuru, ja uz ta gulošás klausibas un nodevas aprēķinatu naudâ, butu jamaksá kungam 60 dālderu. Lai kungs nevaretu pec patikas plēst savus zemneekus, tad eeveda vakas grāmatas, kurâs bij eerakstitas visas kungam peenākamas zemneeku klausibas un nodevas.

Arī ķēniņš Karlis XI. céla tapat ká Stefans Batorijs dzimtkungeem preekšâ, atlaist savus zemneekus brīvus. Tak arī šo reizi viņi

prata visadi izlociteesi un atkratitees visadām izrunām no svari- 418.
gā jautajuma. 1680. g. storthings nolēma, ari Vidzemē ķertees pee muižu redukcijas, kuŗa Zveadrijā bij jau izvesta. Visi virsbiskapu, biskapu, mestru un karaļa novadi, kuŗus muižneeki tureja nomā, bija reducejami, eevelkami par kroņa īpašumu un iznomajami vai, raksolišanā. Gan muižneeki bija tam ar kājām un rokām preti, tak te nelīdzeja ne zāles, ne plāksteris, muižu redukcija tapa sparigi izvesta, tā ka vairak kā $\frac{5}{6}$ no visām privatmuižām (ar 543,000 dālderu eenākumu gadā) pārgāja pee kroņa. — Citi agrakee zveedru likojumi, kuŗi sākumā bij eevesti tik kroņa muižās, ar 1697. gadu tapa atteecinati arī uz privatmuižām. Kā jau kulturas valstī, preekš likuma viseem bija but veenadeem.

1. Pūķa vārdi.

Ar Pūķa mytu mēs jau jo plaši eepazinušees latveešu burtneecibā. Te nu mums jarunā par visvecakeem uzrakstiteem Pūķa vārdeem. Prof. Hausmanis Terpatā 1892. gada pavasarī mani uz eelas sastapis, vaicaja, uz kadu gadu eet atpakaļ latveešu rakstneecibas pasākumi. Kad to viņam saciju, tad viņš man stāstija, ka viņam laime, jees uzeet kādu rakstu, kuŗu viņš turejis par visvecako latveešu rakstneecibas peeminekli. Bet tagad pec mana paskaidrojuma [tas] deemžēl izrādotees par simtu gadu jaunaks. Tak mēs abi atzinam to ari tā par ļoti intresantu un Hausmanis to peesūtija Bielensteinam preekš „Latveešu draugu beedribas" rakstu krājuma. Te tad to sastopam zem virsraksta „Beitrag zur Kunde des lettischen Drachenmythus" un eevada: „Herr Professor Hausmann zu Dorpat hat die Güte gehabt mir im Frühsommer 1892 die folgende Abschrift eines merkwürdigen gerichtlichen Protokolles aus dem Jahre 1631 brieflich zuzusenden":

„Aus der Bibliothek des verstorbenen K. v. Ditmar-Kerro, die jetzt im Archiw der Ritterschaft in Riga."

„Protokoll des Landrichters Ludw. Hintelmann über Sitzungen des Landgerichts 1631 Juli 22. — Oct. 19. Pap. Orig. — In demselben: Rujen. 1631 Juli 22. Jeger Jacob klagt wider seine Magd Catharina,

419. 14 Jahr alt, wegen Diebstahl un weil sie sein Weib anrichtig gemacket, als wan Beklagtin geschen, das Klegers Weib in einer feurigen Drackengestalt geflogen. — Rea gestand, solches nicht allein gesaget zuhaben, besondern hab Klegers Weib sichtig fliegen gesehen, hab auch Klegers Weib mit gewissen Worten gebunden, das sie niedergefallen, Beklagtin hab auch Klegers Weib mit besondern Worten geengstiget, das Klegers Weib Beklagtin hab sagen müssen, wer und von wannen sie gewesen. Ein altes Weib Maria Towedel, die ietzo nach Churland, welch die Leute curiret, die habe Beklagtin solche Wort gelehret, und folgen die Worte mit welchen Beklagtin Klegers Weib umb 9 Uhren frühe Morgens fum Jahr umb Martini gebunden

Spidan Scacke Jures Sackan, Naggal
Spidan gresse apkardt, Spide pie scocbce

Worte, damit Beklagtin vermeinet die gebunden zu lösen

Sinite per to — — Sede Selse ne gode speck
adschwer wisses leide wallen."

„Die Beklagte wird in Haft gebracht.

Am 11. August erklärt sie, das alte kurische Weib Maria habe ihr gerathen, den Diebstahl zu begehen und den Zauber auszusprechen, dann werde gegen sie nicht geklagt werden. Bat um Vergebung. — Auch der Kläger bittet jetzt die Angeschuldigte nicht zu scharf anzufassen, da sie ihre informatricem nominiret, dieselbe were ihm nicht unbekant, er wolle dieselbe wol aufgehen. — Die Beklagte wird zu Ruthen-Straffe verurtheilt."[1]

Ta, kā redzams, ir jo intresanta leeciba par veclatveešu māņticibu un veclatveešu valodu.

Vispirms še leeta ir tada. Zemes soģim peekšā vesta 14 gadus veca meitene izsaka, ka ta sūdzetaja seevu pūka veidā, t.i. par pūķi pārvērtušos, redzejuse pa gaisu skrejam, šo seevu tad ar burvju vardeem saseījuse, t.i. tās gaitā apturejuse un peespeeduse no gaiseem nokrist zemē, ka viņa joprojam šo pašu seevu „ar sevišķeem vardeem" peespeeduse teikt, kas un no kureenes ta esot.

1) Sk. Magazin der Lettisch-Litterärischen Gesellschaft". Jelgavā, 1892.

..a tad lemjams, ka ta seeva zemē nokrituse vel bija pūķa veidā un ne pazīstamā cilveka izskatā.—

Pec saveem izsacījumeem apsūdzetā meitene aizbildinās, ka tai kāda, tagad uz Kurzemi aizgājuse, tā tad, kā rādas apkārt klei-jotaja burve, pūteja, kuŗa ar pūšļošanu ļaudis dzeedinajuse, tādus pūķa vardus mācijuse.

Apsūdzetā meitene ir pedigi teesai arī teikuse tos slepumaina speka vardus, ar kuŗeem ta pūķa izskatā skrejošo seevu ap Marti-ņeem ritā pulksten deviņôs saséjuse un ar kuŗeem ta pecak to atkal atlaiduse vaļam.

Pec tam, kad apsūdzetā meitene no 22. julija līdz 11. augustam ejusd. anni ceetumā sasédejuse, noteek jauna nopratinašana, kuŗā ta skaidrak izsakās, ka vecā Kurzemes seeva tai devuse padomu, to zādzibu izdarīt un tos pūķa vardus sacīt. Tā ka protokolā nav nekāda cita zādziba peeminata, tad domajama tik ta manta, ko pūķis nesa, t.i. ko ta seeva pūķa veidā preekš sevis un sava vīra, ta sūdzetā-ja, kautkur dabujuse un ko lai meitene uz burves padomu peesa-vinās un ar burvekleem izsargās no apsūdzibas.

Tamdeļ, ka meitene nav pilngadiga, nožēlodama līdz peedoša-nu un arī sūdzetājs par viņu aizrunā tapec, ka ta uzdevuse vainīgo, kuŗu tas pazīstot un gan uzeešot (aufgehen werde), — tad viņa dabon tik mērenu meesas sodu.

Iz šī protokola, atteecotees uz māņticibu, noskarstams, ka burves, pūšļotajas, ar apvardošanu un burvekleem slimus pūzdamas, dzeede-damas un arī dažas aplamibas izdaridamas tanī laikā kleijojušas pa zemju zemem, kā peem. šī Marija Tevedet no Kurzemes (Abavas jeb Ventas apkartnes) līdz Rujenei, netalu no Igaunijas robežām. Pec ļaužu uzskata varejuši cilveki, burvji, burves pārverstees, šē peem. seeva par pūķi, kā citkārt par spīganu, vīrs par vilkatu. Atra-dušees arī tādi gudrineeki, kuŗeem bijuši pūķa vārdi, kas varejuši visā saseet pūķus, raganas, spīganas, spīganus etc.[1] No pūķa ta tu-rētajam peenestā manta netika uzskatīta kā zagta un laupita, bet kā likumīgs īpašums. Bet to sev peesavinatees, ko pūķis ne-sa savam kungam, tureja par neatļautu zādzibu.

553

[1] Sk. Lautenbacha Latveešu literaturas vesture. 1. daļa. 35. l. p.

421. Pec, zinams gan, gauži īsā un trūcīgā protokola leekas tas vācu teesnesis esam par pūķi tādā pat uzskatā un ticibā, kā latveeši. Jo viņš soda meiteni, kā rādās, burvibas un zādzibas dēļ, bet nemaz to zādzibu neizmoklē. Netop skaidrs, vaj apsūdzetā pavisam kaut kojeb nū ta zagūse, vaj sūdzetajs domā, ka šā seeva pateesi kā pūķis skrējuse, jeb vaj viņš tikai runā no kādām valodām no kalpones puses, kurās tar savu namamāti likuse, t.i. par to baumas izlaidu se. Tas, kā škeetams, še nav, tā ka sūdzetajs to kalponi ar apsūdz par nozeegumu, par zādzibu. – Intresanti ir, ka tas pūķis šai gadi jumā nav nakti, bet deenu redzets, jo ap Martiņeem saule jau pirms pulksten deviņeem ritôs uzlēkuse.

Apskatisim nu protokolâ uzglabatos vecos pūķa vārdus. Tee ir četworti divi dažadôs pantiņôs, no kureem katrs pastāv no di vi vārsmām, t.i. ja pedejo pantiņu (negrib) pareizaki, nekā tas protoko lâ noticis, nodalit trijās varsmās. Pirmais pantiņš satur tos speka vārdus, kas skrejošo pūķi saseen un noņem ta laupijumu; otrais pantiņš eetver vardus, ar kureem pūķi atkal atraisa, laiž vaļam. Ja nu uzmetam acis tai ortografijai, kādâ šee pantiņi eeterpti, tad redzam, ka ta ir tāda pat neveikla, nepareiza, mik laina, kā pirmajās tēvreizēs un pirmajās latveešu grāmatās. A.Bielensteins pirmais mēģinajis še miklainās veetas izskaidrot. Pec viņa rakstibas pirmais pantiņš izskatās un skan, kā:

Ṣpihdan, ſaki! juhras ſakne, nagla!
Ṣpihdan, greeſees apkahrt, ſpihdi pee koka!

Spīdan ir uzrunas forma, kuŗa versta jeb ar kuŗu greežās pee ugu nigās, spīdošās parādes gaisâ, ir vokativs no nom. Spīdana. Šis vards ir darinats no laikvarda spīdet. Viņam blakus ir jauna ka forma ar g, kā spigana, spigans, gaisa parāde; pūķis; ragana, paganu deeveete; ta seeva eet spiganâs, raganâs (spiganôs, raga nôs), nodarbojas ar burvibu. (Leeto ari vardu spīdala). Pec mūsu raganu prāvas protokola varetu teikt: ta seeva pārvēršās ugu nigâ, spīdošā gaisa parādê, pūķî. Tee citi vārdi pirmajā varsmā nav katrs par sevi nesaprotami, bet sakarâ viņi ir tumši.

Bielensteinam nesaprotams, kamdēļ spīdana nosaukta par jūras sakni. Pēc manām domām ta apzīmē tik daudz kā ļaunuma sakni; jo visi ļaunee, tumšee gari mājo jūrā, ūdenī, purvōs, tur viņi kā peenagloti, kā pee kāķa, kā pee naglas.[1] Otrās varsmas beigās te „scocsce" ~~pēc manām domām būtu~~ es drīzak lasītu par „žoge", nekā „kocke", kā Bielensteins vēro; jo „sc" pee šīs oriģinalās rakstības stāv „s" un ne „k" veetā jeb apzīmē „s" un ne „k", un „csce" var ~~ar~~ tādu pat labu laimi apzīmēt ar „ge", kā ar „ke". Tā tad varetu tikpat labi še lasīt „spīdi pee žoga!" kā „spīdi pee koka!"

Tas otrs pantiņš ar pūķa atraisīšanas vārdeem pareizāki rakstams trijās varsmās, kā:

Zinite (jeb Zinoete) par to . . . (te trūkst divi vārdi)
Seeti (jeb Ceeti) dzelži, negoda spēki,
Atsver visus laidi vaļam!

Še pirmajā varsmā trūkst divi vārdi jeb divi uzsvari, ko protokola norakstitajs nav laikam varejis salasīt un tā tad izlaidis. Tamdēļ varsmas doma paleek tumša. Te par divi leetām ja-apdomajās un proti, pirmkart par skaitļa maiņu. Kas top pēdīgi veenskaitlī uzrunats, kas lai atver, kas lai laiž vaļam, ja ee-preekš stāv tik vokatīvi daudzskaitlī: seeti jeb ceeti dzelži, ļauni, negoda spēki? Varetu domat, vaj protokolā atronamais „speck" neapzīmē vokatīvu veenskaitlī. Tad būtu uzrunata ļauna vara, kuŗas burvība saistošā jālauž, jāraisa, lai ta savu sagūto laiž vaļam, atkal atbrīvo. Bet otrkart te varetu eebilst: Saistošā jeb sējejā burvība nav tak šai gadijumā no negoda spēka izgājuse. Burve, kuŗa pūķi ta skreešanā apturejuse un zemē norāvuse, nesauks tak sevi par negodīgu, ļaunu spēku jeb varu. Tam pretim eevērojams, ka ~~šim~~ pantiņam ir vispārīga nozīme, ka tas daudz gadijumōs leetojams kā burvības pantiņš, kā pūķa vārdi, lai ko atraisītu, vaļam laistu, ko pats nav sējis, bet kas bija domajams kā no svešām, eenaidīgām varam seets. Tak negoda spēk var arī parallel eepreekšejeem dzelžeem daudzskaitlī

1) Arī „Jūras kaili" nāk preekšā pee Brīvzemneeka eekš Труды LXX Burvības. 663.

būt appozicijas vokativs daudzskaitlī: seetee dzelži ir tee negoda spēki, negantās, godu laupitajas varas, jeb ļaunās sējejas varas ir kā dzelza važas. Šīs kopā (ἓν διὰ δυοῖν) top uzrunatas, lai tās dzird un zin, ka pār tām stāv augstaka, raisitaja vara. Un ja nu pū, ķa vardi top turpinati: Atsveree s! visus laidi vaļam! – tad tas ir stingrās pavēles skaists, smalks strupums, kur nebūt ~~vairs~~ ne, krit nekas cits vairs svarā, kā tik atbrīvošanas veids.

2. Latvju mākslas dzejas pirmās pēdas.

Mans augsti ceenijamais skolotajs, prof. Leo-Meyers, 1897. ga, dā, Tērpatā man eedeva kādâ savâ praktikā, kur es tad ari vēl peedalijos, kadu latveešu dzejoli, lūgdams, lai es to pārrakstu ta, gadejā ortografijâ. Es to labprat dariju un peesūtiju ari šo dzejoli līdz ar dažeem paskaidrojumeem „Baznicas Vēstnesim", kur tas eespeests ta paša gada marta № 3. Leo-Meyers to uzgājis grāma, tâ ar virsrakstu: „M. Andreae Rivini alias Bachmanns Coelum Terrestre Poëticum. Lipsiae 1631." [1] Šai dzejoļu krājumâ ar tik aug, stu skanošu nosaukumu – Dzejas debešas zemes virsū – atrodās 263. lapas pusê starp „Carmina adoptiva" (izlasitām, peeņemtām dzeesmām) no kāda Melchiora Vossius pantmērâ un ar atska, ņām sacerets dzejojums, ar kuŗu tas „kurzemneeciski apsvei, cinajis" (Ita Kurlandice applaudebat Melchior Vossius, Riga, Liv.) kungu Bachmani preeka un goda deenâ ta jaunâ gadâ. Oriģi, nals tērpts puslīdz tādâ pat rakstibâ, kādâ atrodamas pir, mās tēvreizes, ~~un~~ pirmās latveešu grāmatas un mūsu visve, cakee uzrakstitee pūķa vardi. Sacerejumam ir deviņas varsmes, it kā atgādinadamas pee greeķu deviņam mūzām, viņas skan tagadejā pareizrakstibâ šā:

Kā tee zemneek' ar aršan', sēšan' māk strādat
Uz vas'r', kad viņ' uz zeem' no to grib ēst, dzivot,
Šā ar̄dzan Kungs Bachman eekšan sava jauna gad'
Ir strādaj's ar las'šan', raksteišan' deen' un nakt,
Kad viņš eekš vecib' ar god' dom' dzivot lab'

1) Berlin, Kgl. Bibl. Xe 7964.

Un kad šodeen ir tas preecig' un godig' deen',
Eekšan jūs dab't no jūs strād'šan' god' un preek' veen,
Es jums sak' lab' laim', veselib' Deeves jums dod,
Ka jūs daudz laik' var't dzīvot eekšan Deeva god'.

Tā ka dzejneeks pūlejees rakstīt ritmā un ar atskaņām, tad viņam nācees, valodas grūtibas pārvarot, jo daudz vārdu apostrofēt, kas pavedinajis kādu, ~~še~~ aplam ~~runat par~~ spreest, ka šis dzejojums rakstīts dundadzneeku izloksnē. Ka tas nebut tā nav, to rāda oriģinala teksts, kurš še ~~še~~ seko:

Ka ta ßemneek ar arrſchen, ßeſchen mack ſtradett
Uz wasr, kad wing uz ßeem no to grib eest, ziwett,
Ta ardzen Kunx Bachman exan ſouwe jaune gadd
Gir Stradys ar laſchen, rakſtiſchen, deen un nagd,
Kad wings exan watzib ar Godd dohm zibett lab
Un kad ſchodeen gir das preetzig un kodig deen,
Exan juhs dabtt no jus Straadſchen kohd un preeck ween
Es jums Sack labbe laym, weslyb Dewes jums dod
Kau jus dauds layck Wortt ziwett exan Dewe Good.

Lai gan, kā redzam, ortografija še jau ir drusku veenkaršaka, nekā mūsu ~~pirmajās~~ grāmatās, tomer arī ta vel ir raiba un nekonsekventa deezgan. Izloksne še ir pa leelai daļai ta pate videjā, no kuras jau agrak pee mūsu pirmajeem raksteem runajam, kurā eejaukti daži augšgaleešu vardi, kā: gir, exan, un skaņi a par o ~~pārversts~~ (war't = Wortt) un au par ou (ſauve = ſouwe) pārversti, kā augšgaleešu un tāmneeku izloksnē. Pēdigi tādi vārdi, kā: laſchen (laš'šan), dabtt (dab't), dzirdami cēreneeku, kandavneeku izloksnē. Starp tām deviņām neveenadā ritmā sacerētām varsmām ir peecas pirmās ar neveiklām sliktām atskaņām, tik pēdejās četras ar lābam. Tik daudz ~~par~~ dzejojuma ārigo veidu. (par kādu turama veeniga līdzība starp zemneeku un Kunga Badmaņa)

Pec eekšķigā veida, pec satura, pec dzejiskā kodola tas bez jeb, jeb ~~ar ļoti maz~~ kadas vērtības. Tak vesturisku intresi un nozīmi tam nevar noleegt. Tas iznācis drīz pec tam, kad Opitzs bija 1624. g. vāceem devis savus dzejas likumus un eet vairak nekā pussimtu gadu pa preekšu Višmanim

 kuŗš pirmais raudzija dot latveešeem dzejas valodas likumus. Mel, chiora Vossius dzejojumā mēs uzejam pirmās vajās pēdas latvju mākslas dzejā. Pec šī ražojuma un pec (anonimus Fridr. Adolfi) augsti dzejisko apsveikuma, veltita Kurzemes leelkungam Frīdrikim Kazimiram 1685. gadā, (ar kuru turpmak eepazīsimees) nu jabeidzas tai pasaciņai, it ká (tu) ar veco Stenderi sáktos latveešu mákslas dzeja. Te redzam, ka tās pirmee un pee tam tīri originalee pumpuri raisijušees plaukuši jau XVII. gadsimtenī, no Vossius skaitot par simtu divdesmit gadeem agrak par Stendera laik, metu.

Latveešu pirmo garigo rakstu tálaki izveidojumi.

Juris Elģers (1585–1672).

Ertmana Tolgsdorfa, pirmā katķisma tulkotaja, ká ari citu rakstu saceretaja, literarisko darbibu turpina Juris Elģers (Georgus Elger). Tas ir līdz šim mums pazīstamais pirmais latveešu dzimuma rakstneeks, kurš seko radu tautas peederigajam amata brālim Ert. Tolgsdorfam. Viņš peedzima (Valmeerā) taisni tai 1585. g., kad Tolgsdorfs izdeva Kanizius katķismu latveešu valodā, un nomira 30. septembrī 1672. g. Daugav, pilī, 88 gadus vecs tapis. Tad viņa biografs īsi stasta: „Docuit in ea (sc. Societate Jesu) humaniores litteras; Concionatorem et Operarium multis annis egit Duneburgi, ubi et praefuit Superior Nostris; in Coadjutorem Spiritualem pridem formatus... Scripsit lingua Lothavica, cujus in Livonia usus est: Institutiones Christianas 1620. Evangelia quoque in eandem linguam transtulit.

Elģera raksti.

1) Catechismus seu Brevis Institutio doctrinae Christianae Quinque Capitibus comprehensa in gratiam gentis Lothavicae[1] (Katķisms jeb Kristus macibas īsa pamáciba saņemta peecās nodaļās par labu latveešu tautai, Vilnâ, 1672. g.). Peevedīšu šo tik veenu valodas paraugu iz šīs grāmatiņas, ká: „ JKsa vnd yſſena maciba / kattra ykwe⸗nam kriſtitam cilvaekam waiag zinnat." Tá ka Tolgsdorfs jau tik pec peecu gadu uzturešanās starp latveešeem pārtulkoja Kanizius katķismu, tad saprotams, ka tik īsā laikā viņš nevareja

1) Tad teikums: Dulcis amor Jesus, fons vitae ſpeſq., ſalutis sis nobis recta doctor ad aſtra via.

but pamatigi ar latveešu valodu eepazinees, ka Elġeram, kā dzimu-šam latveetim, nebutu bijis ko pee viņa raksteem pārlabot un papildinat. Dolgsdorfs nevareja pavisam atraisitees no vācu valodas eespaida un no prūšu Varmes, savas dzimtenes, izloksnes skaņu izruņas (peem. š - s veetā - švabadi = svabadi). Daži termini paleek pee viņa nepārtulkoti; „confirmatio" viņš tulko ar vācu terminu „Firmung" (vid.-vācu firmunge). Elġers to pārceļ ar „Estiprinaßana", izskaidrodams savā katķismā: „Ta ir wens Sakraments caur kattra tas kriſtits cilwaeks ár Swaetu aelju vnd Dewa wārdu dabbu no to Swaetu Garru žaeleſtiba." Ceturtais sakraments: „Ta graeku waidaſchen" tulkots ar Bote, gotu bôta, vec-zakšu bôta, vid-vācu buoze, Buſze: labošanās, nožēlošana, grēku peedošana, atlaišana caur garidzneeku.

2) Evangelia Toto anno ſingulis Dominicis et feſtis diebus juxta antiquam Eccleſiae conſuetudinem in Livonia Lothavis praelegi ſolita. Ex Latino in Lothavicum idioma translata. Per R. P. Georgium Elger è Societate Jesu. Omnipotens operis nostri ſis auctor et alpha. Sis merces operae, ac omega fine carens (Evanġeliji, kuri visā gadā sevišķās Kunga un svinamās deenās pec veca baznicas paraduma Vidzemē latveešeem mēdz but preekšā lasami. No latiņu latveešu valodā pārcelti. No Jura Elġera iz Jezus Sabeedribas. Esi mūsu darba celons un a. Esi (mūsu) pūliņa alga un o bez gala. Vilnā, 1672. g.)

Šis grāmatiņas saturs sākas ar pirmo adventi, kā:

Dominica 1. Adventus.

To Swaetu Ewangelium aprakſt S. Lucas dywedeſmita pirma gabbola.

To layku: ſaccia JESUS ſauwems maceklems: Tur bûs Zymes pe Saules vnd Maenſsi / vnd zwaixnems / vnd wyrſu zemmes bûs wena lêla ſirdis ſpaßana tems liaudems par to breſmigu kaukßana tâs iûris / vnd vdenwilnems: Vnd te cilwaeki ſakaltis par breſmibas vnd ſagaidißanas ßadas letas, kattre nācis par wyſſa paſſaulu — — —

Dominica 2. Adventus.

To Swaetu Ewangelium aprakſt S. Matthaeus wenpadeſmita gabbola. — —

427. 3) Cantiones Spirituales ex Latinis, Germanicis et Polonicis tranflatae in idioma Lothavicum, additis pluribus. – Cantate Domino canticum novum, laus ejus in Ecclefia Sanctorum. (Gar[illegible]s dzeesmas no latiņu, vācu un poļu pārceltas latveešu valodā, vairakām peedevām. – Dzeedeet tam Kungam jaunu dzeesmu, viņa – svēto baznicâ. Vilnâ, 1673. g.)

Ta ir brangi beeza dzeesmu grāmata, saturedama uz 172 lapu pusem kādas 73 daudzkart jo garas dzeesmas ar latiņu, bet ari ar vācu un poļu virsraksteem. Še pāris peemeru, kā:

Veni redemptor gentium.
(Nāc tu ļaužu Pestitajs).

NV naca to tauto peftitais/
Tas Jumprauws dzimfens layks atzais/
Ley feuw wyffa paffaul brinojas/
Dewam tada pedzimfena klaias. – – –

Pueri nativitas.
(Bērniņa peedzimums).

MVms ir wens baernins pedzimmis/
Maria ir ta fkifta māta wena
Jumprauwa ir Dewa daelu pedzimmufa:
Precates feuw baerninie ar lixma dzedaſana:
ligo ligo baernings/ ligo ligo baernings/
ar lixma dzedaſana.

Stabat Mater dolorofa.
(Stāvej' Māte sāpju pilna).

Pilna fapas by Maria ftawaedama
Appakſan kruft gauž raudadama/
Kad winia daels tur penagglaets karra. – – –

Mēs sastopam šai dzeesmu grāmatâ jau atskaņas. Tās ir pirmās, kuŗas mūsu garigajâ literaturâ uzejam. To redzam pee še peevesteem divi dzeesmu peemēreem. Veni redemptor gentium (Nāc tu ļaužu Pestitajs) ir adventes dzeesma. Kristaps Fūreķers

par to pašu veelu dzeed tā: „Nāc tu laužu Pestitajs,
Ko mums Deevs ir dāvanais,
Bērniņ šķīstas Jumpravas,
Par ko visi brīnijās.

Tad Jakopone's (italiešu) jeb Jakopo di Todi († 1306) skaisto hymnu Stabat mater dolorosa Elgers ari mēģinajis ar atskaņām pārtulkot, kamer Elģera hymnus uz bērniņa peedzimumu (Pueri nativitas) ir tai ziņā eevero, jams, ka še garigais dzeesmineeks pirmo reiz meklē padomu pee tautas dzejas, aizņemas tās gaviļu vārdus, lai varetu debesu bērni, ņu ar augstakām tautas ģenija svaiditām skaņām ligsmi sveici, nat: līgo līgo bērniņš, līgo līgo bērniņš! – Pēc dzeesmu rāditaja pēdigi nāk latiņu pantiņš:

Laus et honor Regi caelorum cuncta regenti
Reginae caeli, caelicolūmq; choris.

Pēdigi Elģera leelakais darbs:

4) Dictionarium Polono-Latino-Lottauicum. Opus posthumum R. P. Georgii Elger Soc. JESV. In gratiam Studiosae Juventutis In lucem datum (Poļu-latiņu-latvju vardnica. No jezuita Juŗa Elgera par labu čītigai jaunatnei gaismā laista Vilnā – Vilnae Typis Academicis Soc. JESV. A. D. 1683. g.). Tad seko veltijums:

Perillustri
A. C.
Reverendissimo Domino
D. Georgio Aloysio Siberck
Canonico Smolenscensi
Praeposito Mitaviensi
S. R. M. Secretario etc. etc.
Dño Dño, Et Patrono.

Šai 674 lapu puses beezai grāmatai ir latiņu preekšvards. Elgers, kurš pārstrādaja Ertmana Tolgsdorfa tulkoto Kanizius katķismu, kurš droši paziņa un leetoja visus Tolgsdorfa rakstus, kas tagad nav ~~vairs~~ uzejami, bus gan savā vardnicā arī uzņēmis viņa vardu krājumus (Nomenclatores). Cik tolaik pavisam no Tolgsdorfa raksteem bij eespeesti, nav mums zinams. Rigā un Kaŗalaučos, kur iznāca luteraņu grāmatas latveešu valodā, neveens nepeelaidas uz latveešu

grāmatu eespeešanu preekš katoļeem un tamdēļ nācās Tolgsdorfa un Elgera rakstus eespeest jezuitu akademijas tipografijā Vilnā jeb pee Dāņela Lancicki (alias Lenčiski), Vilnas pilsoņa speestavā, Vilnā, Pils-eelā uz kņaza Ostrožka zemes gabala.[1] Mazā grāmatiņa „Catechismus Catholicorum", eespeesta zem kēniņa Stefana Batorija un Vidzemes ģeneral-gubernatora kņaza Radzivilla protekcijas, vareja veegli nonākt Cesîs, bet tur nosutita maz eksemplarōs; bet atteecotees uz latveešu evanģelijeem, himneem un vardu krājumeem (Nomenclatores), kuŗus E. Tolgsdorfs sarakstijis, – tee nav līdz šim nekur atrasti un varbut nav pavisam uzglabajušees.

Preesteri jezuiti, senprūsis vasmeetis Ertmans Tolgsdorfs un latveetis vidzemneeks Juris Elģers, kā to ari latgaleešu literarisko ražojumu bibliografiskais sastatitajs leecina, ir skaitami starp latveešu katoļeem par pirmajeem rakstneekeem un tautas apgaismotajeem. Elģers, budams Tolgsdorfa skolens un darbu turpinatajs, kā dzimis latveetis, bija latveešu valodas prašanā savam skolotajam krangi preekšā, varedams Kristus mācibas jau gaišaki, labaki izskaidrot. Zinams gan, ari viņam ir vel valoda un rakstiba kļudaina, nav ari viņš pavisam sveiks svabads no germanismeem – tulkodams peem. Das vierte Stück von den heiligen Sacramenten, Tas caettuts gabbols no tems S. Sakramentems –, leeto artikulu (tas, ta), „vnd", „Precates ſeuw" etc., tomer viņš jau manami atšķiras no saveem protestantu amata brāļeem. Dažadā ziņā viņš jau atrodās uz Mancelius rakstibas stāvokļa, daudzkart pat sasneegdams mūsu jaunās ortografijas veidu leetodams latiņu burtus, kā to rāda vārdi, kā „ystena maciba", „cilvaekam", „nācis", „zymes", „maceklems" etc.

Juris Mancelius (1593–1654).

Juris Mancelius peedzima 24. junijā 1593. g. Kurzemē Mežmuižā, kur viņa tēvs Kaspars bija par macitaju. Viņa mate Katrine bija ta paša Bauskas latveešu macitaja Reymersa meita, kurš bija veens no teem četreem mācitajeem, kuri nobeidza Jāņa Rivius uzsākto darbu. Dabujis pirmās mācibas mājās, Juris gāja skolā Jelgavā un Rigā, līdz vareja (1611. g.) doties uz Frankfurti pee Uderupes Vacijā, studet

---

1) Sr. Vilnas Archeogr. Kom. XX. aktis 47, 94–96, 160. un 537. l. p.

teoloģiju. Nebudams īsti apmeerinats no tureenes profesoreem, viņš pārgāja drīz uz Štetini un pēdigi uz Rostoku. Četrus gadus sabijis Vācijâ, klausidamees tās universitatês preekšlasijumus, viņš 1615. g. atgreezās atpakaļ Kurzemê, gribedams še sagādat jaunus līdzekļus savu studiju tāpinašanai. Bet te negaidot leelskungs Fridriķis ecēla viņu par mācitaju Vallê, no kureenes 1620. g., kaŗam ploso, tees starp Poliju un Zveedriju, aizaicinaja viņu mācitaja veetâ uz Sērpili. Ari te viņš nepalika ilgi; jo 1625. g. zveedru ķēniņš Gustavs Adolfs aigsauca viņu uz Tērpatu, tur to eeceldams par Jāņa baznicas virsmācitaju – Pastor primarius. Drīz pec tam Mancelius tapa eevēlets par prāvestu, tad no ķēniņa eecelts pee jaunatvertās universitates (1632. g.) par teoloģijas profesoru. Tanî pašâ laikâ viņš bija par ķēnišķigas virskonsistorijas peesedetaju un 1636. g. eevēlets ari par universitates rektoru; 1637. g. ~~Kurzemes~~ leelskungs Fridriķis viņu aizaicinaja atpakaļ uz Kurzemi, eeceldams viņu par galma mācitaju un savu biktstēvu. Še leelkunga valstiņas galvas pilsātâ, Jelgavâ, godu un nopelnu bagatais mācitajs un zinatneeks nobeidza sava mūža deenas 17. martâ 1654. g.

Mancelius raksti.

Mancelius ir tapat, kâ Elgers, no sākuma pa dalai agrako garigo rakstu pārstrādatajs, izveidotajs. Kâ Elgers sava skolotaja Tolgsdorfa rakstus parstrādajis, tâ Mancelius kērees vispirms pee savu preekšgājeju ražojumu izlabošanas. ~~Na~~ ~~vien~~ Mancelius ar nopeetnibu un dedzibu ķerdamees pee darba, pārtulkoja latveešeem dzeesmas leelâ skaitâ, bet ari viņš vispapreekš pārstradaja, izveidoja Enchiridionu, pārlabodams, gan valodas gan rakstibas ziņâ, ta dzeesmas un evanģelijus, peespraužams še klât ari pirmo reiz savas dzeesmas, izdeva tad 1631. g. „pārlabotu, pavairotu dzeesmu un evanģeliju grāmatu" ar pilnigu virsrakstu: „Vademecum oder verbessertes lettisches Gesangbuch und Evangelienbuch, mit neuen Gesängen vermehrt von Georgio Mancelio. Šis ceenijamais, mācitais rakstneeks deezin cik pārspējis savus preekšgājejus gan nav. Ari ta tulkotās dzeesmas vel nav nekas cits, kâ kaila proza bez rituma un atskaņām. Tak eevērojams viņš tai ziņâ, ka viņš parādas kâ veens no mūsu pirmajeem

leelajeem garadarbneekeem. ~~Vēlak, kad sāka dzejot peem. viņa tai, camaiș skolens Fūrekers ritumā un ar atskaņām~~ Vademecum, ko Mancelius še leeto enchiridiona veetā, ir latiņu teikums vade me, cum (ej ar mani!), kas apzīmē grāmatu, ko kā vadoni, padoma deveju, kabatas grāmatiņu ņem līdz. Šī vadoņa preekšvardā „An den Leser" dod autors vāceešeem dažadus mājeenus, kā latviski skaņi izrunajami. Pee tās pašas reizas viņš arī izdeva pārlabotu Rivius tulkoto M. Luthera katķismu („Ta Swähta Bährnu Mahziba"). Mancelius izdeva pats vēl īpašu dzeesmu-grāmatu, Rigā 1636.g. Viņa dzeesmas, kā jau dzirdejam, nav nekas cits, kā tulkojumi no vācu valodas bez rituma un atskaņām. Še peem. pirmais pantiņš no tās dzeesmas „Gods Deevam veen ar pateiksan!"

„Veenām Deevam eekš Augstibas ir Gods,
In pateikšana par viņa Žēlastibu.
Tapēc ka nu in ne mūžam,
Mūs aizkārt var ne veenas Bēdas;
Veenu labu Prātu Deevs pee mums tur,
Nu ir leels Meers bez Mitešanas,
Visam Kaŗam ir nu veens Gals."

Ka Mancelius dzeesmas ir bez atskaņām, tas vēl neko nekaitetu. Arī Fūrekeram ir dzeesmas bez atskaņām, peem. vita dzeesmas: „Es tev pateicu, Deevs mans Kungs"; „Es tevi teicu, žēligs Tēvs", kuŗas vēl šodeen labprāt dzeed, var dzeedat; jo tām ir — kas dzeesmā tas vissvarigakais — ritums. Bet Mancelius dzeesmām nav pēdu ~~nigra~~ skaita zilbju, nav rituma un tām dēļ tās maz eegaumejamas un nebūt nav dzeedamas. Tapēc Vēlak, kad sāka dzejot ritumā un pēdigi vēl ar atskaņām, tad, zinams, Mancelius dzeesmām bija jā-atkāpjās. Kā turplikam vēl redzesim, Adolphi Kurzemes dzeesmu grāmatā (1685.g.) tās visas vēl uzņemtas; bet Grāvens, kas pec Adolphi izdeva (1727.g.) jaunu dzeesmu grāmatu, pirmais dzeesmas ar atskaņām latveešu draudzēs eevezdams, tik kādas 14 no Mancelius dzeesmām vēl paturejis un atlicis peelikumā. Un tā viņu skaits nākamajās dzeesmu grāmatās kļuva arveenu mazaks un mazaks, līdz pēdigi pavisam izzuda. +

Gadu vēlak (1637.g.) Mancelius pārtulkojis un izdevis Zālamana

sakamus, vārdus ~~un~~ ~~atkal~~ gadu sebak (1638. g.) iznāca viņa „Latvis" (Lettus das ist Wörterbuch sampt angehengtem täglichen Gebrauch der Lettischen Sprache, Allen und jeden Außheimischen, die in Churland, Semmigallen und Lettischen Lieflande bleiben und sich redlich nehren wollen, zu Nutzen verfertigt. Anno MDCXXXVIII). No šīs vardnicas preekšvarda var noprast, ka šim kreetnajam čaklajam gara darbneekam bijuši skauģi un nenovidneeki, kas ar savu izturešanos viņu sarūgtinaju ši. Viņš eegaumedams apustuļa Petera (1. gr. 4. nod. 10. p.) mācibu, kal pot ar to dāvanu, ko dabujis, lai butu kā labs nama turetajs pār tām lažadām Deeva dāvanām, — esot dažus gadus strādajis, pirmos latvis kos rakstus izlabodams no daudzejadeem misekleem, ka skaidrs Deeva vards mistu ~~tā~~ pee viseem ~~mums~~, ar ~~kā~~ pee nabaga veenteesigeem zemneeku ļaudīm. Papildinajis un izdevis dzeesmu grāmatas ar daudz pamācī šanas un eepreecešanas dzeesmām, jau esot ķērees pee latveešu glosara un frazeoloģijas. Bet skauģu un nenovidneeku lētdabiga spreedeleša na esot viņu tā apmulsinajuse, ka sveedis spalvu nost, gribedams redzēt, vaj šee leelee gudreneeki paši nesneegšot ko labaku. Bet tad no skārzdams, ka tādi kungi gan mākot spreedelet un noneevat, tak nespē jot neko labaku dot, viņš ķērees Deeva vardā atkal pee spalvas. Kā jau vācu virsrakstā teikts, „Lettus" (Latvis) ir vardu grāmata līdz ar klāt peespraustām ikdeenišķām sarunām latveešu valodā, viseem un katram ārzemneekam, kuŗi grib Kurzemē, Zemgalē un latveešu Vidzemē palikt un godigi savu maizi est, par labu sarakstita.

Lai gan še vardu daļa deezgan nepilniga, tomer tanī atrod dažus jaukus vecus vardus, kuŗi no vēlakajeem rakstneekeem vairs nav leetoti jeb teem nebijuši pazīstami un tikai jaunakā laikā atkal parādijušees literaturā, peem. Auseklis, austriņš, blaka (lejas vācu Black, angļu Black, Blacklead, melna tuše zimešanai; Glūks leeto vēl tinte; bibelē blaku un ne tinti), masaliņa (= zirgu mušiņa, sastopama dainās), dusmu pūķis (domata gan dusmu pūce), ~~pults~~ mulmis, tūba (~~das~~ Filz, leit. tuba, Filzmantel), vēste u. c.

Tai pašā 1638. g. iznāca „Latvja" otra daļa „Latviska reiknee, šiba" („Phraseologia lettica", Das ist Täglicher Gebrauch der Lettischen

433. Sprache Verfertigt durch Georigium Mancelium etc. Ander Theil). Ši vardnicas otra (dala) sastāv no dažadām frazem, reikām un ikdeenišķām sarunām. Isti jauka, veenkarša tautas valoda mūs patikami pārsteidz šai reiku un sarunu daļā. Peem. vispirms: „Weena Runnoschanna weena Kellawiera, katters Rattus vnd Sirrghus par Naudu meckle." Tad nāk sarunas, kā: „No Arrschannas, No Etzeschanas, No Ṣeena-plau-schanas" etc. Līdz ar sarunām un reikām še vārdi sakārtoti ne vis pec alfabeta, bet pec rubrikām, kā: „No Deewa vnd teems Ghar-reems", „No to zillwäku, „No tahß Dwehsseles", „No to Meeffu", „No Lo-zeckleems", „No Drehbems", „No Mallschanas", „No Zeppschanas", „No Pa-wara-leetahms", „No Bruweschanas", „No Kokeems", No Ahboleems vnd Sæhlems", „No Peena", „No teems, kattreems tschettras Kahjas gir", „Ka ickkattru Lohpu jeb Swähru sautz", „No Siweems", „No Tahrpeems" etc.

Peecus gadus pec Zalamana sakameem vardeem iznāca viņa (tulkota) Sīraka gudribas grāmata (1642. g.). Bet visleelakais Mancelius darbs ir lat-veešu spredikņu grāmata ar pilnigu vācu virsrakstu: „Lang-ge-wünschte Lettische Postill, Das ist Kurtze und Einfältige, jedoch Schrifftmässige Außlegung und Erklärung der Sontäglichen und vornehmsten Fest-Evangelien, so in Fürstenthum Cuhrland und Semmgallen, auch im überdünischen Liefflande, so weit die Letti-sche Sprache sich erstrecket, gelesen werden. Erster Theil vom Ad-vent bis zum Pfingstmontage; verfertigt durch Georgium Manceli-um, Semgallum, der H. Schrifft Licentiatum und Fürstl. Cuhrlän-dischen Hoff-Prediger. Zu Riga durch Gerhard Schroedern gedruckt und verlegt Im Jahr Christi, 1654.

Ander Theil, vom Fest der Hochheiligen Drey-Einigkeit biß auf Advent.

3. Theil. Kurtze und Einfältige, jedoch Schrifftmäßige Auß-legung und Erklärung der Hertz Tröstlichen und Lehr-Reichen Hi-storien, von dem unschuldigen Leiden und schmertzlichen Creutz-Tode unsers allerliebsten Herrn und hochverdienten Seligma-chers Jesu Christi, nach den Vier heiligen Evangelisten." Ta ir je-beeza grāmata ar 1200 lapu pusem un kuŗa pastāv, kā pārar

garais vāciskais tituls rāda, no trijām daļām. Autors nosaucis šo savu teicamo darbu par „Postill". Šis ~~pats~~ vārds nāk no vidus latiņu un itāļu postilla; franču apostille, postille; spaneešu postilla; tas vispirmak celees no latiņu post illa verba, t.i. pec viņeem teksta vardeem, tapec ka sprediķi saka pec nolasiteem bibeles vārdeem. Tā tad tas apzimē sprediķu (sprediķu") grāmatu par svētdeenu un svētku evanģelijeem. Tā ka Mancelius pee tās strādajis kadus 20 gadus, eesākdams to jau pa savu Terpatas laiku saceret, un viņa draugi jau sen bija no šī viņa darba dzirdejuši un jau ilgām gaidijuši uz ta pabeigšanu, tad viņš to ari nosauc par ilgi-gaiditu (Lange Gewünschte Lettische Postill) latveešu sprediķu grāmatu, tuvak apzimedams, ka ta ir svētdeenu un visleelako svetku evanģeliju, kuŗus lasa Kurzemes un Zemgales leelkunga valstī, ari Pārdaugavas Vidzemē, cik tālu latveešu valoda sneedz, īss un veenkaršs, tak pec sv. raksteem eeturets izlikums un izskaidrojums.[1] Viss leelais darbs nošķirts trijās daļās. Pirmajā daļā atrodam sprediķus no adventes līdz vasarsvetku ~~pirmdeenai~~, otrajā — no trisveenibas svētkeem līdz adventei un trešajā sastopami sprediķi par Kristus ceešanas un miršanas stasteem.

Ar šeem sprediķeem daudz maz eepazīstotees varam pārleecinatees, ka Mancelius bijis leels homiletiķis, it nepārspējams kanceles runatajs. To rāda viņa gleznainā, veenadi peederigeem, gaiši muinigeem, veenkāršeem salīdzinumeem bagatā, spēka pilnā valodā, dzivee apraksti. ~~kas~~ Tas bijis apdāvinats ar labu fantaziju un daudz temperamenta. Pee tam pamatigi pazinis ļaužu dzivi, viņš aprāda to Deeva vardu gaismā. Sprediķodams par evanģeliju, kur kaŗa-virsneeks lūdz Jezu, apžēlotees par viņa melmen, serdzigo kalpu, varenais runatajs izsaucās ar leelu sparu peem.: „Nāceeta šur, jūs saimneeki un saimneeces, un mācaitees no šo pilskungu, kā jums ar jūso saim dzīvot bus!" Bet saimei viņš pārmet slinkumu, spītību un mutes bajaribu. „Pij maizes strādā dažs svīzdams, pij darbu grib viņš sasalt... Ko tee dara, to dara tee kūkumu usmātuši, kurpats ne esi klāte un neej pakaļ, teitan jau ne būs pareize, saka knēveļam jeb skuķam veenu vārdu,

[1] Grāmata veltita leelkungam Jēkabam, pee kam ari peemineta septiņu augsti mācitu vīru atzinība.

435. gan viņš desmits atbildēs. .. Gadijumā, kur Kristus pee krusta novēl savu māti Jaņa apgādei, vaicā mūsu runatajs: „Bet ko dara mūso laikos dažs knēvels? us-audzis maganit, ka jau var peegulā jāt un sōv bandas sētees, ne dod tāvam un mātei labu vardu, izgāna tos kā suni; ja izplaucis, dzān tāvu un māt no zemes, apjāmās, kas zina, kādu seevu, vācakeem būs kakteem py durveem tupet, jā peemēt maizes garozu, lab. laid krāmt vā, cais, ceek spādams ar saveem vāceem zobeem; ja ne, laid skatās ar garām aceem, grūte nopusdamees." Te redzam, cik labi Mancelius pazinis pee latveešeem bērnu slikto izturešanos pret saveem ve, cakeem. Šis ļaunums pee viņeem sastopams vēl šōdeen. Mance, lius netaupa ari dzerejus. „Dažam ta naudiņa speež maciņā, sēž krogā, dzeŗ deenu py deenas"... „dzeŗ un strep, kamēr spē, vairs nespādams, murkšķina kannā kā cūka drabiņos jeb dranky. Tas mūžam ne domā, kur jemsi maksat?"... „Dažs ar branda-vīnu ap, dzērees, krit zemē... un izsteepjās ar leelāms mokāms, mirst kā versis..." „Dažs peedzēris tūdeļ mirst. Bet kur tādam paleek ta dvēsele? Vay, vay tai vay!"... „Tāda dvēsele smird pec alus und Branda-vīna, kā būs tai Deevam patikt? Tāds dzēruls gir dzīvs maita. Und ne veen šinīs laikos vīri var stipri dzert, bet ir da, žas seevas to amatu māk labaki, ne kā kāds vīrs."... „Tapec, mī, ļais draugs, zini, ka tas ne gir grāks, kāzās eet, kad tu lūgts esi, ne apsmādē nabagus godigus ļaudis, bet tomār nepeedzerees kā cū, ka..." Top šausta ari lepniba, greznība visās kārtās. „Ko dara vēl ir tagad, šinīs laikos, mūsi ļaudis? Kāda lepniba klūst, Deevam žāl, drānās rādzāta? Kas klājās ķoniņam und leeleem-kungeem nā, sat, to nāsā muižneeks, kas peedār muižneekam nāsat, to nāsā namneeks un preceneeks, ko namneekam un preceneekam by nāsat, to nāsā zemneeks, arajs un kalps."... „kam pilla druva bi, jusi, domā, ka viņš savu labibu grib dārdzenat, cits, kādas drēbes viņš gribās pirktees, ar kādām zīža blāveem und leelām burbulai, nām sudraba soktim savu seevu un meitas grib izģērbt."

Mancelius ari nebaidās greestees pret kungeem par zemneeku verdzi, našanu.

„Šinî pasaulê nemaksá daudz veens nabags cilveks pee augsteem, bagateem un lâpneem ļaudêm: Nabagam bûs allāž mālus mīt, bagatais dodas pa mikstu zāl eet, gir sakams vards. Dažâ veetâ top nabags cil, veks slimake ne kā kāds lops turāts. Dažs ceeni savu suni labak, ne kā nabagu cilvāku, tam bûs deenās un naktîs muldet (pûletees un strā, dat): Und iten kā Farao tos bērnus Izrael spīdzenaja un py darbu bez žālastibas speede; tā Deevam žāl nekāda žālastiba pret nabageem ļaudeem, teem bûs pūšļādami eet, kā Deeva ļaudis Farao laikā no, pūsdamees gauže brēce uz Deewu." Viņš pārmet ari muižn[illegible]eem, ka tee gan čakli krogu celšanā, bet kūtri baznicu apkopšanā. „Krogi un stedeles top uzcēltas, bet pec to namu, kur Deeva vārdu bûs sacit un klausit, ne veens ne bēdā: daža baznica stāv bes jumtu, leetus līst, sneegs sneeg, vējš pūš caur caurem, ka vairs ne veens var glābtees. Daža noleekusees uz veenu pus, ar leelem breesmeem ja eet eekšā. Kapsātas top israkņa, tas no cūkām, kā rāciņa dārgs, ne veens to ne kop, nei domā, ka varātu sātu apkārt taisit."

Zemneekeem par brīdiņu viņš stāsta par zemneeku dumpi Lutera laiku Vācijā, kā tee „saveem kungeem preti turejās un greezēs kā vālli; bet Deevs tas taisnis Kungs sodija tos zemneekus, ka daudz daudz tūkstoši nežēlige kļua apkauti un nomaitāti. Tadēļ, mani draugi, klausita jūsu kungus, laid tee gir augsti, laid zāmi und ne turetees teem preti, ka jums Deevs ne sodīs." Bet sevišķi jo bārgs ir mūsu ceenijamais kanceles runatajs pret slinkeem baznices gājejeem. „Aisto Jezus Kristus tōv nodos teems vālleems, teems bûs tōv elles ugunî mocit mūžige mūžam, und tee dūmi und kvāpi tavas mocibas celsees augšam mūžige mūžam un tu, katers tu mājā budams, saulê gozijees, kad citi ļaudis baznicā svātdeenōs by und Deeva vardu dzirdeja und pātarus mācijās, tu tapsi elles dziļinā gozits, ellē tu gulesi ar taveems beedreems, kā avis un kā veens suns us maitas gul und krānt un vārnas veenu maitu plūkā, tā aridgan tee vālli us tōv gulēs, und tās elles-vārnas tōv plūkās und krimtīs tōv mūžige mūžam." — Ar tādām pat dzivām, šausmu pilnām krāsām Mancelius apraksta Baltijā pārdzivotās kaŗa, breda un mēra šaušalas. Zīmedamees

437. uz kreevu kaŗa laikeem (1558–1582) viņš saka: „Aisto tee leeli kreevi to Vidzem ne veen gauže izpostija, bet ir tos ļaudis zemneekus, vā-ceešus, ja ir muižneekus und zeltnešus mocija, pinkeja, diŗaja, svilinaja un cepe eesmâ usdurtus ká cūkas, ar pátagam acis un peeres iskapaja, seevas, gaspažas un jumpravas kaunâ lika un apsmája, citus nokave, citus par mūžigeem vārgeem Kreeva-zemê novede, citus tur pat plikus ká no mátes dzimušus us tiltu vede, ar nūju jeb bos preekš peeres sveede und lika tos tad upê eepult, apslíkt und no ziveem und p[?]neem apêst. Ok, ceekáds us sutraini palike, káds mātes-bārns no suņiem ceļmalâ kļua apāsts! Ceekáds ceetumâ sapua! Und kas var visas tās bādas isrunát, ko tanŷ kreeva-laikâ tee ļautinji, jau-ni un vâci, bagati un nabagi, vâceeši un zemneeki, muižneeki und citi godigi ļaudis redzejuši und ceetuši gir?"

„Deevs sūtija mums tádu badu, ka veens cilvāks otru ēde, zag-ļi no karatavám, maitati us ratu likti, kļua naktîs nojämti und apāsti, vīrs savu seevu und bārnus nonáveja, mucâs eesálija und no leelu badu éde. To vél dažs labs vâcs cilvāks peemin.

Deevs sútija mums méri, ar to viņš mums tá aicênaja, ka mēs redzejam cilvākus šurp und turp, ceļa malâ aispulušus, sunis, vilki und zvāri tos éde; ne by ne veens cilvāks, kas cilvāku ap-raka. To vél daš labs vâcs cilvāks peemin."

Jt šaušalainu eespaidu bargais runatajs ari dara, kad viņš blēžus beededams, min breesmigos soda rīkus un dažados šaus-migos soda veidus. „Nedomá tu bleds, kas tu esi šinî pasaulê ar tavu blēdibu daže reis tavu kungu peevilis, no teesu isbēdzis, no kāķi, karatavám, zobinu, ratu un citu sodu, ko tu esi pelni-jes, paspucis, – ka táda tava gudra galva tev tur palídzēs und tava blediba tur isdosees?" – „Kad káds grêcneeks isvāsts kļūst und tam būs savas nozeedzibas dēļ no bendi nomaitatam tapt, jeb nocirstam, jeb nokārtam, jeb ar skriteli no apakšas jeb no vir-sus lauzitam, jeb ar karstám tangám plositam, jeb uz sārdu mâstam und dzivam sadādzenatam, jeb pēc staba staba peekal-tam und ar dūmeem no tálegnes nomaitatam tapt, ka tas apsmok:

kad mēs, saku es, redzam tādu cilvāku isvādam, tad nomanam mēs, ka nabags grēcenieks mālla-māllumā nobālejis, no leelas is-bailes, tee trīsē un drebe kā apsas lapa."

It brangi Mancelius pazīst arī latveešu mytoloģiju, viņu ticību, su-māņus un eerašas, pret kuŗeem viņš runā un uzstājās ar lenību, kā: „Ne būs jums saul, mēnes un zvaigznes peelūgt un preekšan teems ełōs mestees, nei šādu und tādu koku, nei akmeni, nei kādu tārpu, ne kiploku, kā vēcōs laikos jūso tēvo-tēvi, pagāni budami, tadus neekus und raditas leetas peelūgušigir." – „Das neveselis savā sārgā gu-ļādams leekās kādu buri und sāls-pūšlātaju pŷ sōv atvestees, tam būs to mēŗot, staipīt, kaula-vārdus, dzīsla-vardus, und kas tādi pe-stiļi und burvēkļi gir, pārrunat. Tāds vālla kalps und laume klūst ceeniti und ar leelām dāvanām apdāvanati." – „Nu, mīļi draugi, eima mēs nu ar labu Deevu Jāņos, bet ne kā vakareji Jāņa-brāļi und mā-sas,[1] katri gavilādami ar dažadām zālem mežos und laukos salasijuši pāreedami mājās ar ozola-zareem und ar zālem appušķo vartus und visas ākas no eekšas und no ārenes, ticādami ar tādu leetu burvju und raganas nost-dzīt; pee īpašas zāles seenā eesprauž, šim un tam laimē: kuŗa zāle par nakti savītīs, tas tanī gadā mirs, bet kuŗa zāle zaļa paleek und zeed, tas palics dzīvs. Tādu krāšnu darbu no-strādajuši, leelu Jāņu uguni eedādzena, apkārt to tee lēkā cauri nakti dzeedadami kā kādās kāzās."

„Veenkāršōs, gaiši saprotamōs un ne klibošōs" salīdzinumōs šis leelais runatajs ir ne-izsmeļams. Kā saimneeks rādot sunitim maizes kumosu, bet tūdaļ nedod, lai vēl tas palēkā un pasmilkst, tā aridzan Deevs rādot savā vārdā savu žēlastību, bet arī tūdaļ nepaklausa. „Kapec? Tapec, ka tōv būs allaž vēl lūgt un Deevu peesaukt." – „Jūs paši zinat, mani draugi, kad vilks veenu jēriņu aisgrāb, tūdeļ viņš tam to kaklu nožņaudz, ka tas nevar brēkt un to ganu ne us-modena, ka tas varetu pestīts tapt. Itten tā aridzan dara tas elles-vilks, tas vālls, kad tas tam Kungam Jesu Christo veenu jēriņu, veenu cilvāku atraut grib, tad tas tam to mut ais-speež, ka tas nevar Deevu pee-saukt und atkal eekšan

1) t. i. Jāņu berni.

439. to auņo-kūti tās christitas draudzibas eevāsts tapt."... Tāpat gai, šās jaukās līdzibās viņš runā par meesas augšamcelšanos. „Visa pasaule pilla gir no tādām leetām, katers tōv to augšamcelšanu tās meesas māca. Besdeligas ap rudens laiku pazūd, veena otrai dāgun, tiņā eeķārusees kā virknitē apslīdzenajās āgarā jeb (citā) dziļā upē, pavasary usmostās un nāk preekšā un dzivo caurā vasarā. Ta labiba kļūst zemē eesāta, tur ta sapūst, pec usdīgst. Zeemā noşalst, apsneeg, pavasary rādz brīžam māllu zem, und tōmār audzina drus rudzus und kveešus und dod pillu druvu. No ceeta koku aug ikvasarā jaunas lapas, jauni zari, jauni aboli, reeksti etc."

Lēno lopiņu, avi, kas tik daudz jaukās līdzibās nāk bibelē preeksâ, mūsu runatajs reizu reizām nostata cilvekam par preekšzimi. „Veena avis grāmo, ko ta peepēž ādusi gir: Mums būs aridzan to dvēseles baribu, katru mēs peepēž āsam āduši un baznicā būdami us-lasijuši, grāmot und labe mūsā sirdy paturet, no Deeva vārdu ir mājās jeb darbôs būdami labprāt runat." — „Veena avis, kad ta grib apgultees, tad krīt uz ceļeem, grib ta atkal celtees, tad atkal ta ceļôs mātās. To dari tu aridzan, mans draugs, gulet eedams jeb câldamees krīt tu uz taveems ceļeems."

Te man eešaujās Herdera kāda māza dzeesmiņa prātā, kur vista ūdeni dzērdama, ik pee lāsites paceļ galviņu uz augšu pret debesim, kā Deevam pateikdama.

Mancelius ir pirmais no teem retajeem mācitajeem, kas bijuši labvēligi pret latveešu skološanos un izglītošanos. „Gir Deevs tavam dālam", viņš saka, „tādu prātu devis, ka viņš varātu Deeva vardu ee-jemtees, dod viņu skolā, laid mácás. Neğ tas tōv mazs gods būtu, tavu dālu us predika krāslu stāvam und Deeva vārdu mácam dzirdet?"... Viņa laiku jau dzīvoja jo pazīstams Deeva vārdu mácitajs, dzimis latveetis, Juris Elğers, un pec ... ta nāca Vilis Steineks. Mancelius parādās savā sprediķu grāmatā kā leels, oriğinels Deeva vardu mácitajs, Deeva aicinats runatajs. Un tā viņš atradis ari leelu peekrišanu. Par šo, sen gaidīto" darbu viņš saņēmis no 7 máciteem vīreem pateicibas un

laimes vēlejumu rakstus vācu un latiņu pantiņôs. Šis sprediķu krājum
tika vēlak daudz reiz no jauna izdots. Dr. Cimmermanis saka par to:
„Ja arī ta pirmajôs izdevumôs atrodams dažs kas nesaprotams, tad
tomēr tapa caur šo novērsts tas posts, ka vel leelaka nejēdziba un
neprātība ne-atskanetu latveešeem no kancelem."

Mancelius ir pirmais no latveešu mácitajeem, kuŗam, dažus sí-
kumus atrēķinot, vispār ņemot, ir it ģenuina latveešu valoda. Pee
viņa sastop daudz senu skaistu valodas formu, kuŗas tagad tik vél
šur tur mūsu dainâs uzejam, ká peem. daudzskaitļa otrâ personâ
imperativs ar galotni -eeta un optativs ar galotni -aita: peem. do-
deeta, nesodaita etc. Jauki viņš leeto absoluto infinitivu, latveešu idi-
otismus, sakamus vardus etc., etc. Rakstibâ viņš arī spéris labu soli
uz preekšu, pirmais nošķirdams ceetos un míkstos līdzskaņus, pé-
dejos ar virgulu pārvilkdams. Un ko viņš še nepabeidza, to veda
galâ viņa teicamais skolens Fūrekers. K. Kundziņš sauc Mancelīju
par „latveešu valodas un dzeesmu vectēvu, kas tiklab Kurzemē ká
Vidzemê meklejams". Mums jasaka, ka viņš bijis oriģinels, leels
runas mákslâ un saucams par mūsu pirmo kanceles runas mei-
staru.

Kristofors Fūrekers.

Pavisam savadi, ka Dr. Cimmermanis, kas savâ latv. literatu-
ras vesturē min pat visneecigakà rakstneeka, tik kádas lîķu runas
uzrakstitaja vàrdu, datumu, dzimuma un naves gadu, bet par Kristo-
foru Fūrekeru (Christophorus Füeccerus), veena no viscélakeem un
eeverojamakeem ta laika literateem gandrīz neko nezin stastīt,
ká tikai ka viņš, tá sauktais Kristofors jeb Kristaps, esot pats ar savu roku
parakstijees par Kristjāni[1]. Tas celees no Neretas Kurzemē, kur viņa
tēvs Kristjānis 1604. g. eevests par mácitaju. 1. maijā 1632. g. viņš
eestájas par teoloģijas studentu jaunatvērtajâ Tērpatas univer-
sitatê, kur par teoloģijas profesoru bij jau eecelts viņa kreetnais,
teicamais tautsetis, tâs pašas leelkunga valsts peederigais Mance-
lius. Tá ka ap to laiku zveedru valdiba Vidzemê sekmeja evanģe-
lija izplatišanos un latveešu zemneeku izglítibu, kuŗu arī Mancelius

1) Viņam bijuši gan, ká pee vâceem parasts, vairaki kristiti vardi, pee tam sevišķi tēva
kristits vards.

ar saveem darbeem gribeja veicinat, tad jaunais students nācačdrīz jem šī sava cītigā profesora eespaida, it īpaši jau tamdēļ, ka abeem bija puslīdz veenadas literariskas intereses. Tā varam še domatees tā kā tādus pirmos latveešu literariskos vakarus, kur profesors un viņa klausitajees sateekas; kur skolotajs paskubina, dod labu preekšzimi un atrod neveen čaklu, bet arī apdāvinatu mācekli, kurš te jau nodarbojas ar latveešu valodu un sacer latveešu dzeesmas. Tā ka Kristofors ir čakls un apdāvinats cilveks, tad viņš, saprotams, nobeidz universitati ar teoloģijas kandidata gradu un top nu arī visur, kur eet par viņu runa, par kandidatu dēvets un rakstos par cand. theol. (Candidatus theologiae) titulets. Bet te nu L. Bērziņš savā rakstā Christophorus Füreccerus[1] ņemās mūsu ceenijamā dzeesmineeki un literata zinatnisko gradu, viņa studiju sekmes apšaubit un rodās ļaudis, kas pentere viņam pakaļ. Viņš atrod, ka vel 1685. g., kad Fūrekers jau miris, Adolphis to dēvejot par „theologiae studiosus". Te acim redzot Bērziņam kļūdās. Tas še sajauc nosaukumu „theologiae studiosus" ar „studiosus theologiae". Pēdejais apzīmé teoloģijas studentu, bet pirmejais – teoloģijas zinatneeku, t. i. vīru, kas visu savu mūžu veltijis Deeva vārdu zinatnei, kā to Fūrekers pateesi darijis, un viņa pateicigais skolens Adolphi grib viņu sevišķi godinat ar epitheton ornans „theologiae studiosus".

Par teoloģijas kandidatu ticis, Fūrekers apmetas Dobelē, apprec tur brīvu latveeti, kādu pārtikušu atraitni, un dzīvo latveešu starpā. Bet to viņam vāceeši būs laikam ņēmuši ļoti par ļaunu; mazakais Tečs savā baznicas vēsturē it kā leekās viņu pret citeem aizbildinam, sacidams, ka viņš, ka viņš ne-esot latveeti apņēmis aiz nekreetnibas, bet ar deevbijigu nolūku, ka varetu pašu latveešu vidū pamatigi izmācitees latveešu valodu un tad savas zinašanas izleetot latveešu baznicas labā. To Fūrekers arī jo leelā mērā darijis, it īpaši kā pirmais Deeva aicinats garigais dzejneeks. Viņa dzeesmas izšķirās no agrakajām

[1] Sk. „Austrumā", Rigā, 1899.

caur jūsmu pilnu, spēcīgu dzejisku valodu, kurā viņš pirmais starp luteraņu dzeesmineekeem, Elgera peemēram sekodams, eeved pantmēru jeb pēdu mēru, ritumu un atskaņas. Lai gan latveeši nebija tolaik tik galīgi nospeesti, kā pec tam XVIII. gadsimtenī un vēlak — dzejneeks jau bija caur latveetes precibu materielu patstāvibu eeguvis — tā ka vareja brīvi zinatnei un dzejai dzīvot, — tomēr nerangoties uz tam latveete ari tolaik nedereja pec vispārēja uzskata macitam vīram, vāceetim par seevu. Tā katrā ziņā talantigā dzejneeka precibas tam sagādaja eenaidu un nicinašanu pee tā saukteem balteešeem.

Bet par laimi ap to laiku, ap XVII. gadsimteņa vidu, ir Dobelē par mācitaju centīgs arzemneeks Henricus Adolphi, kurš balteešu aizspreedumus nepazīst. Vēledamees latveešu valodu pamatigi peesavinatees, viņš mācās to pee Fūrekera un top par šī sava skolotaja leelu ceenitaju un ta darba turpinataju. Pēcak tapis par superintendentu, Adolphi izdod 1685.g. Kurzemes dzeesmu grāmatu, kur viņš preekšvardā stasta, kā Dobelē uzcītigi mācijees nevāciski: „Šo savu peenākumu", viņš saka, „kā klājās nopeetni kopdams, es sev ļoti par labu izleetoju nelaiķa Kristoforu Fūrekera kungu, theologiae studiosus, kurš ne veen pamatvalodās un teoloģijā bija veicis savu teesu, bet visvairak, cītigi pētidams, bij eeguvis it neparastas sekmes latveešu valodā. Ko nu es ar Deeva palīgu no nelaiķa Mancelius krāšņā darba, kuru tam Deevs lai ar mūžigu preeku atmaksā, esmu ar leelām pūlēm gluži bez gramatikas eemācijees, čakli sarunadamees ar Fūrekeru un no ta laipni pamācīts esmu šad un tad pārlabojis un aizveen laimigaki atzinis, kā īsti latveetis savu valodu runā un izloka. Caur tam tad mani daudzkartejī amata darbi tapa stipri atveeglinati un ari klausitajees saprotamā veidā māciti, tika jo manami paskubinati uz čaklu klausišanos un deevbijibai noderigu mācišanos. Par sevišķu peepalīdzibu pee tam bija tas, ka Fūrekera kgs, uz manu lūgumu, pārtulkoja pāri dzeesmas latveešu dzejā, kuras būdamas tīras un saprotamas, bez tam zilbēs līdzigas un ar atskaņām, no maneem klausitajeem tapa saņemtas ar tik leelu kāri, ka tee ne veen vardus drīz paturēja,

443. ja izlasija kādas reizas preekšā, bet arī meldiju (ko citadi pareizi nodzeedat pakaļ leekas gandrīz viseem latveešu kārtas cilvekeem ne-eespējama leeta)[1] tik labi uzķēra, ka arī vāceeši, kureem šee nabaga ļautiņi savu pūļu dēļ bij agrakī par apnikumu, tagad no tam smēlās tadu sirsnigu preeku, ka pretī agrakam paradumam peedalijās pee latveešu Deeva vardeem ar leelu patiku.

Šī caur skaistājām dzeesmām modinatā kāre uz mācišanos, skubinaja atkal pašu Fūrekeru, pārtulkot vēl vairak dzeesmu, lai mums nebūtu trūkums pee mācišanās. Tā iznāca pēdigi, paldees Deevam! vesela dzeesmu grāmata.

Nu katrs ar preeku apsveicinaja to labumu, ko šis darbs nesa, tamdēļ arī citi macitaji, kureem īsti rūpeja, savas draudzes, cik spējams, cilat augšup, mina tās pašās pēdās, klausitajeem bagatigi vairojotees. Tak daudzkārtigi pārrakstot, eeveesās dzeesmās kļūdas un daudz uz Deevu greestas dvēseles vēlejās, „ka šo derigo darbu pasneegtu Deeva baznicai arī rakstôs eespeestu".

Fūrekers nu sācis Mancelius vadoni (Vademecum) cauri lūkot un leelako darba gabalu jau bijis veicis, bet „tai laikâ nāca starpā visadi kavekļi, kurus tagad nevaram peeminet, tá ka daudz gadeem bija pa-eet, tomer katķisms, Zālamana sakami vardi un Zīraka gudribas grāmata tulkojumâ, ká arī pilniga lūgšanu grāmata nevareja nākt gatava, līdz viņš, Fūrekera kgs, beidzot caur to ku mēli un roku pazaudejis, bija speests, no šī darba pavisam atlaistees."

Tad tās pašas dzeesmu grāmatas (1685.g.) preekšvardôs uzrunā Karzemes leelkungam par Fūrekera darbeem Adolphis starp citu stāsta: — „iten ká citas valodas caur mācitu čaklu pārdomašanu pamazam vestas pee daudz leelakas pilnibas, neká kādâ tās senôs laikôs bijušas, tá tas arī noticees ar latveešu valodu tamdēļ, ka Jūsu Augstdzimtigas Spodribas bijušais zemes bērns un pavalstneeks, Christophorus Fūreccerus, theologiae studiosus, ir bijis sevišķi čaklis, kreetni eemanitees latveešu valodas prašanā, kas viņam arī pa-

[1] Tapēc, ka dzeesmas bija bez pedu mēra, bez ritmna, bez skaititām zilbem.

šķīrees labaki, nekā daudz citeem, tā ka viņš ne tik veen smalki novērojis latveešu izlokni, labi noklausijees viņu reikneecibu, bet ari sakrājis daudz skaistu peezimju, no kurām veegli būtu bijuse sastata, ma gramatika, ja pa slimibas laiku nebūtu no neuzticamām ro- kām noblēdiši viņa sokraksti, kā tas ari noticis ar dažām pārtulkotām bibeles grāmatām. Tamdēļ tad, valodas prašanu labi peesavinajees, viņš peelika roku un ņēma preekšā nelaiķa Mancelius Vadoni, pārtulkoja evanģeliju, vesperu lekcionus, ceešanas stāstus un tapat stāstus par Jeruzalemes izpostišanu daudz daudz tīrakā nevacu valodā; bet īpaši sagatavoja ar atskaņām krāšņu dzeesmu grāmatu, kāda latveešu valodâ nekad nav redzeta, kur atrodama seviški glita un nelauzita (ungezwungen) saprotama nevācu valoda. Pee kam viņš atstājis ari daļu no psalmeem un svetku lūgšanām."

Kā jau teikts, noslēpumainee vardi par „kavekleem", kurus vēl pee Fūrekera nāves vairās saukt pee vārda, varetu but zīme, ti uz viņa precibām un leelām simpatijām preekš zemneeku tau- tas; bet kas var apgalvot, vaj dzejneeka daba nebija pee-ejama ari kādeem citeem dziņuļeem, kas to veda nesaskaņā ar ta laika varenajeem; vaj atkal: kas zin, vaj Fūrekers pats, pārticis vīrs būdams, kuŗam bija peeceešamas draudžu ganu labvēlibas, neju- tās aizkārts, ka tee gan māceja viņa darba auglus vākt, bet pašu auglu ražotaju atbīdija pee malas un nekautrejas viņa pūliņus peesavinatees pat negodigā ceļā. Preekš ka cita gan „neuzticamās rokas", par kuŗām Adolphs eeminās, butu zagušas Fūrekera bibe- les pārtulkotās grāmatas, ja ne preekš teem, kuŗeem bija svetos rakstus draudzem preekšā lasit, studinat?[1])

Ka Fūrekers bijis augsti ceenijams un nopelnu bagats vīrs, to iz- lasam ari no Adolphi, Kurzemes baznicas galvas, preekšvardeem, kur tas ne veen visu lasitaju, bet paša leelkunga preekšā atzīstas par Fūrekera skolenu, ceenidams ta talantus, augsti cildina ta dzejisko un zinatnisko darbibu. literarisku darbibu

Pirmos eerosinumus uz Fūrekers bez šaubām dabujis no sava profesora Mancelius, kurš devis tam labu preekšzīmi ar visu savu darbibu.

---

1) Sal. ar L. Berziņa rakstu Austrumā.

45. Pēc sava skolotāja preekšzīmes viņš vēl students būdams jau nodarbojees ar latveešu valodu un tulkojis latveešu garīgas dzeesmas. Tad savas studijas beidzis viņš pastāvīgi nodevees šim darbam Dobelē. Te XVII. gadsimteņa otrajā pusē viņš ir jo ražīgs, attīstīdams dzeesmu tulkošanā jo augstu mākslu arī formas zinā, pāreedams uz dzeesmām ar atskaņām. 1671. g. iznāk Rīgā pee Bessemessera jaunā izdevumā Mancelius „Lettische Geistliche Lieder und Psalmen, Collecten und Gebete" un šis krājums ir arī pavairots ar atskaņu dzeesmām. Leelakā daļa no šīm nes Fürekera vārdu. Grāmatu eespeežot jau sakrājušas jaunas dzeesmas, kuras top izdotas sevišķā peelikumā. Tajā nu atrodam it īpaši daudz Fürekera dzeesmu. Tā tad taisni ap 1670. un 1671. gadu Fürekers jo cītīgi nodevees garīgu dzeesmu sacerešanai. Jau ap to pašu laiku arī Fürekers, pee Adolphi vārdam peelicis roku un ņēmis preekšā sava skolotāja Vadoni (Vademecum) gribēdams to pārlabot un pavairot; bet tad nākuši starpā visādi kavekli, kuri tuvāk netop minetē; darbs pa to laiku nesekmejees. ~~Te keeuse dzejneeku treeka un tas ap 1780. gadu nomiris.~~ Tak 1672. g. iznāk „Lattweefcho Pataro Ghramata" no M. Henrico Kleinšmidta, kurā starp dažādām lūgšanām atrod arī veenu rīta un veenu vakara lūgšanu no Fürekera dzejā: „Es esmu labi izdusejs" un „Es apgulšos, Kungs Jezu Krist!" Vēlakās pātaru grāmatās uzejam vēl vairāk līdzīgu lūgšanu gabaliņus. No tam lemjams, ka ap šo laiku vēl viss tas Fürekera dzeesmu krājums nebūt nebija saradees, kas sēbāk uzņemts Adolphi dzeesmu grāmatā. Teicamais dzejneeks miris ap 1780. gadu, peedzīvojis it brangu vecumu.

Fürekera raksti.

1. Dzeesmas.

Fürekera dzeesmas, kas Mancelius, Adolphi un Grävena grāmatās uzņemtas, ir tās pašas, kuras tagad vēl mūsu dzeesmu grāmatās ar burteem C. F. apzīmetas gandrīz uz ik lapas uzejam. No daudzajām dzeesmu grāmatām, kurās meklejami šī mūsu pirmakā un visleelakā garīgā dzeesmineeka sacerejumi, lai būtu mineta še vēl „Dzeesmu un Luhgschanu-Grahmata us wiffeem laikeem un wiffahm waijadfibahm. Teem mihļeem Latweefcheem par labbu rakftôs eeffeefta." Jelgawā 1836. un 1839. g.

446

Šai grāmatā eeveetotas pavisam (kādas) 150 dzeesmas, no kurām divi ir jo īsas, katra pastāvedama tik no veena pantiņa. Pirmā uzsāk jaun-gada dzeesmas: „Deevs, palīdz jaunu gadu sākt, Dod visu ~~labu~~ labu pee mums nākt, Pasārgā (mūs) Kungs Jezus Krist, Un dod mums labā meerā mist, Dod visu, kas mums vajadzēs, Pee meesas, kā pee dvēseles". Otrā ir eerindota starp rīta dzeesmām. Tā dzejneeks lūdz: „Mans Deevs un Tēvs apsvetī mani, Ak Jezus! dod man arīdzan, Ko pelnījs manis labā: Deevs svetais Gars, apgaismo tu Pāt manim tavu vaidziņu, Un manu dvēsel' glabā: Tik veen es lūdzos davanāt: Lai Deeva meers mam dzīvo klāt!" Visgarakā atrodās Jezus ceešanas un mir-šanas dzeesmās; tai ir 37 pantiņi, kureem katram atkal 8 varsmas, tā ka viss leelais dzejojums eetver pavisam 296 varsmas. Tas eesākās:

„Modrijees tu mana sirds, Noteikt Jezus mokas: Kāda tam bij kār-sta pirts, Viņš ka tārpiņš lokās: Mūsu labā leekas viņš Krusta kokā sistees; Tapēc būs tev cilveciņš, No teem grēkeem misteet.

„Jezus nakti dārzā nāk, Bēdu puķes plūkdams, Savu grūtu darbu sāk, Drebedams un lūgdams – – –" Tas ir jo teicams episks dzeedajums, kurā strupos, specigos, dziļi izjustos vilceenos top ap-dzeedata ta neizsakami leelā, mūžam ne-izdibinamā traģika, kā-du pasaule visnotal pazīst.—

Fūrekora leelais dzeesmu daudzums eeveetots dzeesmu grāmatas dažadažadās (divdesmit astoņās) nodaļās.— Izeesim tās še pa rindai cauri, lai varam savu preekšmetu pārredzēt. Viņas sākās līdz ar baznīcas gadu.

1.) Adventes Dzeesmas. Šai nodaļai mūsu dzejneeks devis tik kādas divi (trīs) dzeesmas: („Ak! esi ligsma dzeed un dāš";) „Nāc tu ļaužu Pestītājs" (7. l.p.). To pašu dzeesmu mēs jau sasta-pam pee mūsu katoļu dzeesmineeka Elģera, kurš pirmais to ar atska-ņām tulkojis no latiņu ‚Veni redemptor gentium" un eepazinamees tur arī jau ar tās pirmo pantiņu Fūrekera tulkojumā.

2.) Zeemsvētku dzeesmas. Šeem svetkeem davinatas ~~desmit~~ skaistas dzeesmas, kā: („Ak! Deeva dēls!") „Dzeed, mīļa sirds, bez breesmas", („Mums dzimis ~~...~~ jaunpravs bērns";) „Tekš tumšas kūts", „No de-besim būs man atnest", „Nu esi slavets Jezuliņš", „Raug debess pulks no enģeļeem", „Tad laideet mums nu Kristu teikt", „Veens berniņš Bet-lems pilsatā", „Veens berniņš šodeen peedzimis".— Še sateekas trīs ga-rīgi dzeesmineeki: Luters – evanģelijas baznīcas dzeesmu tēvs, ta dzeesmu

447. tulkotajs, Fürekers, un kontrreformacijas dzeesminceeks Eljers. Visi
šee še dzeed un slavē augstā bērniņa peedzimšanu, pueri nativi-
tas.

3.) Jaunam gadam veltitas četras dzeesmas – jau pazīstamā „Deevs
palīdz jaunu gadu sākt", „Jūs Deewa bērni sāceet", „Pagalam ir tas ve-
cais gads" un no ceturtās peevedu pirmo pantiņu un pēdējo pantiņu, kuri
tā skan: „Ta veca gada gals no mums Jau aizsneegts, a. tas ceśākums
Ta jauna atkal atspīdejs; Gods Deevam! kas mums palīdzejs."
„Lai tava varda rasa krīt, Lai meers un gods šī zemē mīt: Ak,
jaukais Jeziņ! klausi mūs, Tavs vārds tas allaž slavēts klūs."

4.) Jezus dzeesmā ir veena pate: „Jezus kas dod preeku, Pee ka es pa-
lceeu pee Ezijas 61,10 vāciski no Joh. Franka († 1677) 4 pantiņi, Fürekeram ir 8.

5.) No Jezus ceešanas un nušanas – deviņas: „Nāciet grēku ļaudis",
pee Jāņa 10,11 vāciski no Herm. Bonnus († 1548); „pee Ez. 53,7 vāciski no Nik. Decius († 1529);
Ak! šķīstais Deewa jērinš", „Ak! taisnais Jezin! kādu grūtu teesu",
pee Luk. 23,22 vāc. no Joh. Heermanna († 1647) 14 pant. Füren. 15;
Ak cilveeciń! ne ceeti klus", „Tim apraudam, Ar vaimanām", „Kad
(pee 1. Pēt. 2,24. vāc. no Justus Gezenius († 1671)
grēki manis beede", „Kad sirds man grēku bailēs stāv", „Kristus, kas
mūs svētus dar" un pēdīgi visgaŗākais dzejojums „Modrejees tu ma-
na sirds", par kuŗu jau runats.

6.) Leeldeenas dzeesmas ir desmit: „Jezus Kristus, kas mūs atpestījs",
pee 1. Kor. 5,7. vāc. no Bohemijas brāļeem 1531;
pee Parādes 1,18. vāc. no Lutera;
„Kristus augšām dodas", „Kristus leelā traukšan", „Kristus tas stiprais
kara vīrs", „Kungs Jezus, īstais Deeva dēls", „Kungs Kristus nokauts
pee Lutera;
tapa", „To augstu, sveta leelu deen", „Tam leelas deenas jēriņam", „Uz-
celees ir tas svetais Krists." Šai dzeesmā top jauki, aizgrabigi, drama-
tiski stastīta Kristus leelās uzvaras preecas-vests. Trīs svētas seevas
nostaigā it agri mazā krēsliņā, tas nes dārgas zāles līdz, grib Kri-
stus meesas svaidīt drīz. Kapā eegājušas, Tās redz tur divi eņģeļus,
Gods Deevam dots :,: Tee runā saldus vārdiņus, Gods Deevam dots."
Nu tad ar 7. pantiņu sākot, skaista dzeesma turpinas dialoga veidā:
Eņģelis. Ne bīstaitees, bet skataits šur, Gods Deevam dots :,: Tas miris
Kristus nava tur, Gods Deevam dots :,:
Marija. Ak! mīļais jaukais eņģelīt, Gods Deevam dots :,: Ak! saki,
kur mans Jezus mīt? Gods Deevam dots :,:
Eņģelis. Par to ne būs jums bēdatees, G. etc., Pat laban viņš ir uzcelees,
Marija. Kur tas Kungs Kristus? rādi mums, G..., Tad varam līgsmas būt ar jums,

Engļ. Jūs redzat šeit, kur viņš bij rakts, G..., bet nu viņš dzīvs un nevazagts, G...
Mar. Tas Kungs ir nost; kas man to dos? G..., Kaut viņš man būt, es preecatos! G...
Engļ. Redz šē tas auts, eekš ka bij tīts, G..., Līdz trešai deenai eeguldīts, G...
Mar. To visu mēs še redzam gan, G..., To Kungu rādait arīdzan, G...
Engļ. Viņš grib eekš Galilejas eet, G... Tur jūs to Kungu redzeseet, G...
Mar. Paldees, ak saldais engelīt, G..., Mēs preecamees šo jauku rīt, G...
Engļ. To eita sacīt Peteŗam un viseem Jezus maceklеem, G...
Mar. us Ļaudim. Nu dzeedait visi uz šo brīd, G... Tas svētais Kristus mums dzīvs atspīd, G...
Viss pulks. To būs mums viseem ligsmeem kļūt, G... Pats Krists grib mūsu preeca būt, G...

Desmitā leeldeenas dzeesma eesākas: „Caur tumšu bedr' it pat no rīt, Kristus ta saule mums atspīd". Te skan trešais pantiņš: „Tās dāvanas, ko viņš mums drīz No kapa nes ar sevim līdz, Tās dargas ir pārleeku: Žēlīgu Deev', Mīlīgu Tēv, To taisnīb', meer' un preeku."

7.) Jezus debessbraukšanas dzeesmas mūsu dzejneekam ir trīs: „Jūs ļaudis visi līgsmojat, Ar rokām būs jums plaukšķinat"; „Kristus augšām braucis"; „Nu eseet visi preecīgi", še ceturtais pantiņš skan: „Viņš mums to ceļu parādījs, Mums augšām veetu sataisījs: Gods Jezum dots! Gods Jezum dots! Tim Kungam peeder mūžīgs gods."

8.) Vasarsvētku dzeesmas — peecas: „Ak svētais Gars! mēs lūdzamees"; „Deevs svētais Gars, nāc pee mums klāt"; pec 1. Pet. 4,14. Veni sancte spiritus: „Nāc, ak svētais Gariņ, nāc, (te pasneedzam no tās divi pirmos pantiņus) Mūsu sirdīs spīdēt sāc, Ir mums Deeva prātu māc; Nāc, tu mūsu palīdziņ, Nāc, tu dārga dāvaniņ, Nāc, sirdju gaišumiņ."
„Jaukais preeciņš grūtībâ, Saldais veesiņš sirsniņâ, Dzestrais vēsmiņš karstumâ: Dod eekš darbeem atpūstees, Bēdu slāpês dzesetees, Lai pec raudas smejamees." — Tad: „Nāc, svētais Gars, pateesi Deevs" un Tu Gars no Deeva, svētais Deevs", vāc. no Lutera pec Veni creator spiritus (Apust. darb. 2,4.)

9.) Trīsveenības dzeesmas — arī peecas: „Deevs mīļais Tēvs, mans radītajs", „Deevs tas Tēvs mums dzīvo klāt — Deevs tas Dēls mums dzīvo klāt — Svētais Gars mums dzīvo klāt". Šai dzeesmai ir pec satura tik veens pats pantiņš, kurš tik trejādi modulejams, statot tam pirmo reiz Deevu Tēvu, otro reiz Deevu Dēlu un trešo reiz Svēto Garu preekšgalâ un tādā veidā tēlojot trīsveenīgo Deevu trīsveenīgâ pantiņâ, kā:
1. „Deevs tas Tēvs mums dzīvo klāt, Nelaid mums ļauna kritees; Dod no ēkeem skaidru prāt', Us tevim mirstot dzītees: Lai tas velns ne sagrāb ... d spēka preti kautees, No viņa nageem rautees, No sirds us tevim ļautees.

 Mūs ar taveem spārneem glab; Te mēs bes visām bēdām, kā apakš truņām sēdam, Ta velna bultas mēdam: Ne-atstāj mūs leelais Deevs, Dod, ko esam lūgušees.

2. Deevs tas Dēls etc.

3. Svētais Gars etc.

Tās trīs citas trīsveenibas dzeesmas ir: „Gods Deevam Tēvam allažiņ", „Gods Deevam veen ar pateikšan" (pec Luk. 2,14 vāc. no Nik. Decius (†1529)) un „Tu budams trīs eekš Veenibas".

10.) Jāņa Kristitāja dzeesmas. Te ir tik veena slavas recitacija: „Slavēts ir tas Kungs, Izraēļa Deevs, Jo tas ir peemeklējis un pestījis savus ļaudis." „Mums paceldams veenu ragu tās pestīšanas Sava kalpa Davida namā." – Te, kā redzam, nav nedz pēdu mēra, nedz rituma, nedz atskaņu.

11.) Svētdeenas dzeesmas no mūsu dzejneeka ir divi: „Ak! Deevs, mans Deevs, tu Deevs tik leels pec goda" un „Tev Deevam Tēvam pateicam".

12.) No desmits Deeva baušļeem veena dzeesma: „Tos desmits baušļus, ko mums Deevs caur Mozu devis, mācamees. Še saskandināti pantiņos visi baušļi un katra galā atkārtots: „Kungs esi žēligs."

13.) No kristigas ticibas arī tik veena: „Eekš Deevu Tēvu ticam mēs". Ta ir mūsu ticibas apleeciba; skaistais latiņu baznicas Credo, ko Luters pārtulkojis pa vāciski un Fürekers pa latviski.

14.) No svētas lūgšanas tapat tik veena: „Deevs mūsu Tēvs eekš debesim." Ta ir parafrazēta Tēvreize.

15.) Grēku atgreešanas dzeesmas atrodam desmit gabalas: „Ak Jezu! dārgais Pestitājs," „Ak Kungs un Deevs! Kā ļoti speež Man manī grūti grēki: Neka man ar Palīdzēt var Visi zemes tee cilvēki." – „Dziļajās bēdās laideet mums Sirdīgi Deevu peesaukt" (bez atskaņām), „Es dziļās bēdās nosaucos" – tulkota pec Lutera Aus tiefer Noth schrei ich zu dir, ko tas sacerējis pec 130. psalma, „Es grēcigs cilvēciņš, Es bēdigs nabadziņš", „Kungs Jezus Krist, Nevaru mist", „Lēnprātigs, žēligs, mīļais Deevs"!, „Pār manim, Kungs, apžēlojees", „Tu augsta manta, Jezus Krist" (bez atskaņām); „Tu rīta zvaigzne, Jezus Krist, Mums gribi atspīdēt". Šī dzeesma sadalīta dialoga veidā:

Nabaga grēcineeka sūdzēšana. „Tu rīta zvaigzne, Jezus Krist"[1] – Šij daļai ir peeci pantiņi.

Ta Kunga Jezus eepreecināšana. „Ja tava sirds eekš bēdām stāv Nedz grib ar meeru būt: Tad domā veen uz mani nav, Ka tas man

[1] Mums gribi atspīdēt; Ar tavu gaismu pee mums mist, To Deeva sēklu sēt, Dod, sirdī paturēt."

nācees grūt, Ka tev bij svētam kļūt." – Še ir trīs pantiņi.

Nabaga grēcineeka pateikšana. „Nu mans vismīļais Jezuliņ, Tev saku pateicib', Ak! vairo manu ticibiņ, Caur tavu žēlastib Dod debess bagatib." „So dzeesmiņ esmu nodzeedais No visas sirsniņas, Par godu tev, mans pestitajs, Lai man tas isdodas, Sirds mūžam preecajās. – Divi pantiņi.

16.) Preekš grēku sūdzešanas – veena dzeesma: „Es savus grēkus sūdzos, Tev, mīļais Kungs un Deevs!" Tās motivs ņemts iz psalma 51,19. (Pec Alles Rigasches Gesangbuch)

17.) No taisnošanas – četras dzeesmas: „Kungs Kristus, kas nesacis; Bet pats tas eesakums: No tēva krūtim nācis, Tas mūžigs atspidums, Kas spožaks ne kā debess: No saveem (: viņa) vardeem drebēs Viss viņa radijums;" „Nu topi ligsma dzeed un deij, Tu mīļa Deeva draudzit" (pec Jān. 4,9. vāc. no Lutera) ; „Ta pestīšana pee mums nāk"; „Tee grēki pirmak cēlušees, Kad ta vispirmā seeva No čūskas likās peevilltees, Ta nabadzite Eeva".

18.) Pee un pec sv. vakarēdeena trīs dzeesmas: „Ak tu mans brūdgans Jezus Krist"; (bez atskaņām): „Deevs, esi slavets, ka tu mūs tā žēlojs, Un mūs pats tik dārgi meelojs, Ar tavām meesām un ar asintiņām, Dod tās ņemt ar labām ziņām. Kungs esi žēligs;" „Jezus Kristus, mūsu glābejs, Kas tās Deeva dusmas slāpejs".

19.) Slav(as) un pateicibas dzeesmas ir peecas: „Deevs Kungs, mēs slavejam Deevs Kungs, mēs pateicam". Ta ir Milanas biskapa Ambrozius (†397) leeliskā slavas dzeesma (hymnus Ambrosianus) („Te Deum laudamus" (ps. 9,2.3.), kuŗu Luters (†1546) pārcēlis vācu un mūsu dzeesmineeks (†1680) – latveešu valodā. – Tās citas ir: „Kā būs man tevi teikt? Deevs augstais ķēniņš"; „Kā spoži spīd mans Jezuliņš, Kā rīta zvaigznes spožumiņš" – ir caurum cauri debešķigi skaista dzeesma, vācu valodā sacereta no mācitaja Filipa Nikolaja (†1608). „Lai Deevu visi līdz nu teic kas visās veetās" – vāciski no Martiņa Rinkarta (†1649); „Teic Deeva Kunga vardu" – pec psalma 103,8 no Joh. Graumanna (†1541) vāciski sadzejota.

20.) No kristigas dzīvošanas – astoņas dzeesmas: „Ak! kaut drīz būtu gals Tai niknai pasaulei" (bez atskaņām); „Ar Deevu sāc, ko gribi sākt Kad tev kas kait, pee viņa nākt"; „Kam mana sirds tā bēdajees" saskan dažōs pantiņōs ar Ansa Žaksa (†1576) pec ps. 43,5. motiva sacereto dzeesmu, kuŗu tad Fūrekers, kā šķeetams, ar otrteek pantiņeem pavairojis, Ansa Žaksa 7 pantiņeem vēl otrus septiņus peedzejodams klāt. Jeb tai „Evangelisch-Lutherisches Gesangbuch" (Riga und Mitau 1898)

būtu vācu teksts saīsināts? — „Kurš cilvēciņš grib leelitees, Tam nebūs uz to palaistees"; „No Deev' es ne-apkāpšos" — sacereta no Ludviga Helmholda (†1598) pec motiva iz Jozua 24, 16. vācu valodā; „Pee manim nāceet, Kristus sauc, Kas veen pec saveem grēkeem kauc"[+)]; „Tev Deevu mīlet būs Pār visām leetām"; (bez atskaņām); „Uzticī tavam Deevam veen, Us cilvekeem ne palaidees" (bez atskaņām).

21.) No krusta un bēdām — ir astoņas dzeesmas: „Ak Deevs! ceek daži sirdesti Man šinī laikā peelaužās" sacereta vāciski no Konrada Hojera ap 1612. gadu (pec Matteus 7, 14. Un tee vārti ir šauri un šaurs tas ceļš, kas aizved uz dzivibu, un maz ir to, kas to atrod); — „Deevs Kungs, apžēlojees. Kriste, apžēlojees..." ir litaneja (no gr. lita, neuein), t.i. baznicas raudu dzeesma, lūgšanas dzeedajums, bēdās un raizēs, lūdzamā deenā nodzeedama lugšana (visadi modulejama starp macitaju un draudzi); „Deevs Tēvs! eekš debess valstības" (bez atskaņām)"; „Kad bēdas laužas uz mums brukt Un nezinam, kur begt un sprukt" pec ps. 108, 19. sacereta vāciski no Paula Ebera (†1569); „Kas var mums trūkt? kas vajadzet?" (bez atskaņām); „Kungs, es uz tevi paļaujos, Kā stiprai pilij uzticos"; „Kungs, kam tu leecees aizmirstats? Un manis ne peeminots?" — „Mans sargs un gans ir Deevs tas Kungs eekš debess; Kas kaitēs man? Kam mana sird tad drebēs?" — pec 23. psalma sadzejota. Ta ir veena no visskaistakajām Fīrekera dzeesmām.

22.) No kristīgas draudzības, sešas dzeesmas: „Ak Deevs! no debess uzlūko, Kā reti tavi svēti!" no M. Lutera pec ps. 12, 2." — „Ak dod mums meeru žēlīgi" bez atskaņām tik ar divi pantiņeem; „Deevs ~~patur mūs pee tava vārd~~ Kungs ir mūsu stipra pils". Ta ir protestantu hymnus no Lutera pec 46. psalma sacerets un veens no visskaistakajeem un pareizakajeem Fīrekera tulkojumeem, kurš pat pārspēj originalu. — „Deevs patur mūs pee tava vārd', Stāv preti teem, kas zemē spārd'" pec ps. 119, 116. arī no Lutera; „Ja Deevs tas Kungs pee mums nenāk"; „Ne būtu Deeviņš pee mums klāt".

23.) Kaŗa laikōs četras dzeesmas: „Ak Deevs mēs tavi bērniņi" (bez atskaņām); „Deevs dod meeru tavai zemei" (bez atskaņām); „Tu meera Leels-Kungs, Jezus Kristus"; „Uz tevi, mīļais Deevs, Mēs visi skatamees".

24.) Miršanas un bēŗu dzeesmas ir veenpadsmit: „Eekš meer' es gribu projām braukt" (bez atskaņām); „Es Deevam pavēl' manu leet' Lai dar ar manī kā viņš pats šķeet"; „Kad mana stunda peeees

+) vāciski no Joh. Schefflera (†1677) pec Matt. 16, 24. Vacu dzeesmu grāmatā uzņemti tik 6 p., kamēr Fīrekeram ir 15 p.

[illegible]n" pec preecas macitaja Lukaža 23,46. (Tevs, es savu garu nodomu [tav]ās rokās!) sacerejis Nikol. Hermanns († 1561). Vācu tekstam ir 4 [p]antiņi, latveešu – 5. „Kungs Jezus Krist, mans palīdziņš, Pateesi [ir] Deevs un cilveeciņš"; „Kungs, tas laiks man prātā stāv, Kad man dot [b]ūs labu nakti"; „No sirds es tevis mīleju, Ak Deevs no manim neat[s]kap"; „Tad laideet mums to līķi rakt, Kas, izgulējs to nāves nakt" pec 1. Kor. 15,43 (Sēts top negodibā, uzmodināts godibā) saceretī no Mik. Weisse's (ap 1540) 7 pantiņi un 8. no Lutora. – „Tu kristīts pulciņš esi drošs!"; „Deevs [K]ungs dod tavu garu"; „Šis teešam ir tas pēdigs laiks, Ka Deeva Dēls klūs nācis" sacereta pec Apokalipses 20,12. no Bartolomeus Ringwaldta († 1598). Vācu tekstam ir 7 pantiņi, bet latveešu 8. – „Uzmosteet visi ļau[d]is, Un topeet modrīgi".

25.) Rīta dzeesmas ir 14: „Ak Tevs! tavs nabags bērniņš nāk"; „Ar Deeva spēk' es grību sākt, Un drošs pee sava darba nākt"; „Es teicu, cik veen spēdams, Deevs tavu žēlastib'"; „Es tev pateicu, Deevs mans Kungs, Tu Tevs eekš augstas debess" (bez atskaņām); „Es tevi teicu, žēligs Tevs" (bez atskaņām); „Es cēlees sveiks un vesels, Šī rīta stundiņā"; „Gāz, ma[n]a sirds, ar steigšan', Preekš Deeva savu teikšan'"; „Kad es no rīta [c]ēlos un gulet eemu vakarōs" (ir rīta un vakara dzeesma); „Mans Deevs [u]n Tevs apsveti man" ir veens pats pantiņš. „Nu palīdz man, Deevs Tevs, Deevs Dēls" (pa pusei ar, pa pusei bez atskaņām); „Šī rīta stundā es tev gri[b]u slavet" (bez atskaņām) sacereta pec ps. 92, 2.3. (Jauka Laba leeta ir, to Kungu slavet, un tavam vardam dzeedat, tu Visu-augstakais, Rītā tavu žēlastibu [i]steikt un nakti tavu pateesibu) no Justus Gezenius († 1671) ar atskaņām; „[T]u deena dzen to nakti nost"; „Ta tumša nakts jau skaidrojas" un „[T]u svēta Triadib', Deevs Tevs, Dēls, svētais Gars".

26.) Gaisa dzeesmas – divi: „Deevs Kungs, tu solījs palīdzet"; „No Adam' grēku kārumeem, Krīt Deeva grūti lāstiŉz viņ' un viseem cil[-]vekeem, To rād mums Deeva stāsti".

27.) Dzeesmas pec pa-ēšanas ir divi: „Deevu Tevu slavet, Ne bus mums pakavet"; „Tam mīlam Kungam sakait pateicibu".

28.) Vakara dzeesmas – pēdigi desmit: ~~Deevs~~ „Kungs eekš debes godības"; „Gods Deevam augstu[mā]"; „Gods tev sacīts, Deeviņ dargais, Ka nakts ar deenu pārmijās un laiks pec laika nobeidzās"; „Kungs Deevs tev saku pateicib', Par tavu leelu mīlestib'"; „Paleec pee mums Kungs Jezus Krist"; „Redz šī deena jau pagalām"; „Tas, paldeevs Deevam, nodzīvots,

453. Pec darbeem klūst svēts vakars dots"; „Tu skaidrais gaišums Jezus Krist, pee tevim tumšums nevar mist"; „Bērniņ milais Deeva stādits, Deeva dots, no Deeva radits, Tū no tevim daudz nats";: — Ta apzimeta par šūpla dzeesmiņu.

2. Proza.

Vispirms pee sava teicamā skolotaja, prof. Mancelius, preekšzimes Kristofors Fūrekers ķerees pee nopeetnam latveešu valodas studijam, kā pirmais mēģinādams tās likumus izpētit un uzstatit. Bijis sa krājis tai ziņā daudz skaistu peezimju, jau pilnigi izstrādajis pirmās latveešu valodas macibas „Declinationes un Conjugationes", ko Adolphi uzteic kā ta laika vissvarigako darbu. Viņš krājis ari, tapat kā Mancelius, latveešu izteiceenus, sakamus vardus un sagatavojis ari latveešu vardnicu. Tā latveešu valodu labi peesavinajees, saka Adolphi, Fūrekers: nu peelika roku un ņēma preekšā nelaika Mancelius latveešu Vadoni (Vademecum), pārtulkoja evanģeliju, vesperu lekcionus, ceešanas stastus, ~~un ari~~ stastus par Jeruzalemes izpostišanu, ka ari daļu no psalmeem un svetku lugšanam. Mancelius Vadoni ere, ri lūkojot, pee kam jau leelako darba gabalu bijis nokartojis, sta jušees ~~starpā~~ sarežģijumi visadi kavekli tā, ka ari (pee daudz gadeem) Kat cena Zalamana sakami vārdi un Ziraka gudribas grāmata tulkojumā, kā ari pilniga lūgšanu grāmata nevareja tapt gatava uz preešu.

Tēdigi jasaka, ka prozā Fūrekers nebut netop pāri par savu vi staru Mancelius. Tam par apleecibu peevedišu peemēram mazu ga lu iz Pāvila grāmatas Mancelius un Fūrekera tulkojumā.

Mancelius 1631. g.: „Mīli Brahli/ negg finnaht juhs, ka tee kattri fado wuffohees gir tetzeht/ tee tāck wiffi/ bett weens dabbu to allgu? Tetzeeti nu ta/ ka juhs to dabbuyeeta. Bett ickweens/ katters ziextahs/ no tu rahs fow no wiffenadu leetu/ wiņy ta/ ka tee weenu Krohni katters fawieft/ dabbu/ bett mehs weenu muhfchigu. Bet es tāckei tha/ nhe ka nhefinnadams/ es fittu nhe ka ghaiffā fifdams/ bet es nolwu pinu fawu Meefu/ vnd norahyu to/ ka es nhe mahzu/ vnd pats mahzitins palleeku."

Fūrekers pee Adolphi 1685. g. „Mihlee Brahli/ Ne finnaht juhs ka tee/ kas fadewufchees tezzet/ tee wifi tek; bet weens dabbu

Fürekera oriģinalas dzeesmas.

Jau vispārigajā Fürekera dzeesmu pārskatā nenošķirot tulkojumus no oriģinaleem, uzrādiju, ka grūti, pat ne-eespējams pateikt, cik dzeesmas viņš tulkojis, cik pats sacerejis. Pēdigi še (atteecotees uz viņa paš-sacerētām dzeesmām, atrodam Vidzemes dzeesmu grāmatā no tām deviņas kā oriģinalas apzīmetas, bet peem. nav minētas tur tādas, kā pirmā jaungada dzeesmiņa „Deevs palīdz jaunu gadu sākt", kura pastāv tik no veena pantiņa un leekas esam pašsacerēta, tāpat vakara dzeesmās ta šūpļa dzeesmiņa „Bērniņ mīļais, Deeva stādits", ko visi tura par oriģinalu, nav peevesta.

Aplūkosim nu tālak tās deviņas oriģinalās dzeesmas. Par dažām jau esam pee vispārigā apskata izsacījušees. Kā pirmā še nāk preekšā ta jaungada dzeesma „Ta veca gada gals no mums Jau aizsneegts" – (Kurzemes dzeesmu grāmatās no 1836 un 1839. gada: 59. nr, 41. l. pusē). Agrak aplūkots 1. un 5. l. ī. pēdejais pantiņš.–

Otrā ir „Deevs mīļais Tēvs, mans radītājs" (178 nr., 147. l. p.). Trisveenības dze[...]

Trešā sastopama svētdeenas dzeesmās: „Ak! Deevs, mans Deevs, tu Deevs tik leels pēc goda" (№ 202, 164. l. p.).

Ceturtā: „Kurš cilvecinš grib leeliteeс" (№ 348, 297. l. p.) atrodas nodaļā „No kristīgas dzīvošanas". Latveešeem ir sakams vārds: „Leelība naudu nemaksā." Vaj tas būtu devis eemeslu dzejneekam, sacerēt šo dzeesmu? Tai ir 18 pantiņi, ta ir visgarākā starp viņa oriģinaleem, kā visīsakā Ja[...]

Peektā eekrīt nodaļā „Kara laikos" (457, 400. l. p). Ta skan: „Uz tevim, mīļais Deevs, Mēs visi skatamees". Kā jau agrak aprādits, še jo skaisti izleetota etimoloģiskā figura. [palīdz ... gadu ...]

Sestā un septītā ir rīta dzeesmās: 1) (№ 524, 464. l. p.) „Ar Deeva spēk' es gribu sākt, Un drošs pee sava darba nākt", apzīmeta kā: „Rīta dzeesma pee darba eesākšanas". 2) „Ta tumša nakts jau skaidrejas" (551, 485. l. p.).

Astotā un devītā jāmeklē vakara dzeesmās. Tās ir 1) „Redz, šī deena jau pagalam" (773 nr., 528. l. p.). – Veena no visskaistakam. 2) „Tas paldeevs Deevam nodzīvots" (№ 780, 533. l. p.). Tai ir kā sevišķs virsraksts „Dzeesmas pēc darba nobeigšanas".

Kā no Fürekera tulkojumeem nevar pateikt, kuri ir vispirmakee, tāpat arī no oriģinaleem nav zināms, kuri vispirms sacerēti.

Tik to droši zinam, ka viņš sācis dzejot bez atskaņām un tik uz sava drauga un skolena, Adolphi, skubināšanu, ķēries pee atskaņām. Jebšu arī bez atskaņām tulkodams, tomēr viņš caur šo darbību bija ceguvis leelu veiklību izteiksmē un nu pee rīmešanas ķēroties viņam, kam, kā jau īstam dzejneekam, ritums un vārdu harmonija, saskaņa, tā sacīt gulēja kaulôs, skanēja ausîs, nebija vairs grūti, pāreet pee dzeesmām ar atskaņām. Ja nu pee tulkošanas vēl svešs teksts saista dzeesmineeka spārnus, tad pee patstāvīgas, brīvas dzejošanas, pēc nopeetnas vingrināšanās, bagātā fantazija var nu īsti izplest spārnus un var šauties netraucēta dzidrajā dzejas valstī. Tā tad arī atrodam še mūsu dzejneeka oriģinalajās dzeesmâs apbrīnojami leelu tīcības-, dzejas un valodas spēku, kāds tik dižanam ģenijam ir īpatnīgs.

to nowehletu Dakwanu. Tezzeet nu tà/ ka juhs to dabbujaht. Bet ikweens/ kas zihkſtahs/ noturrahs no wiſſadas Leetas: Wiņņi tapehts/ ka tee weenu Puſchkaini dabbu/ kas ſawihſt; bet mehs to neſchķihgu Krohni. Es tad nu tà tekku/ ne ka neſinnadams: Es ſittu ne ka gaiſà ſiſdams: Bet es miehrdeju ſawu Meeſu (Es kalpinaju/ darru paklauſigu ſawu Meeſu) un ſawaldu to/ ka es nemakzu zittus/ in pats atmettams eſmu (neleetis tohpu)."

Kā redzam, Mancelius proſa ir veenkāršaka, drošaka, pārleecinataka, kamēr Fūrekers ir nedrošaks vardōs, ceenzdamees izskaidrotees.

Savus rakstus par latveešu valodu nedabuja Fūrekers deemžēl izdot, tak viņa „Declinationes et Conjugationes" izleetoja viņa teicamais skolens Adolphi savā gramatikā, par ko vēlak dzirdesim;[1)] kamēr viņa rokrakstā atstatā vardnica tapa nodota von Bergmaņa krājumā un nav gan nekad tikuse eespeesta.

Fūrekera dzejas kritisks apskats.

Visdargakā lirikas pērle reformacijas laikmetā ir evangeliska baznīcas dzeja, baznīcas dzeesma, kuŗa formas, varsmu eekartas un meldina ziņā peeslējas vācu tautas dzeesmai. Blakus spredikim kļuva ta par galveno evanģeliskas deevkalpošanas daļu, blakus Deeva vardu sludinašanai peevezdama evanģeliskai ticibai visvairāk peekritejus. Evanģeliskas baznīcas dzeesmas tēvs ir M. Luters, kurš pats sacerejis 37 baznīcas dzeesmas, no kurām pate pirmā ir: „Nun freut euch liebe Christen gmein", Fūrekera tulkojumā „Nu topi līgsma dzeed un deij". Viņš pārtulkoja vācisko visskaistakos latiņu baznīcas dzeedajumus, kā: Te Deum laudamus (Fūr. Deevs Kungs teo slavejam); Credo (F. Zekš Deevu Tēvu ticam mēs); Media vita in morte sumus (Vidū pašā dzīvibā); Veni creator spiritus (F. Tu Gars no Deeva, svetais Deevs). Viņš pārstrādaja vecas vācu dzeesmas, tās pārlabodams un ar jauneem klāt peedzejoteem

1) Sk. manu „Zur Geschichte der lettischen Grammatik". Terpatā, 1878." — „Latveešu gramatikas ...ture" „Pagalmā" pirmajā gadgājumā. Jelgavā, 1881.

pantiņeem paplašinadams, kā: „Gelobet seist du, Jesu Christ" (J. Nu esi slavets Jezuliņš) pec Jāņa 1,14. Un tas Vārds tape meesa un dzivoja mūsu starpā, pilns žēlastibas un pateesibas, un mēs viņa godibu redzejam, tādu godibu kā ta veenpeedzimušu Dēla no Tēva. „Christ lag in Todesbanden" (J. Kungs Kristus nokauts tapa) pec 1. Kor. 15,57. Bet paldees Deevam, kas mums to uzvaru ir devis caur mūsu Kungu Jezu Kristu. Tapat viņš lējis bibeles pantus, it īpaši psalmu vārdus, brīvās spēcīgās atskaņās: tā protestantisma vareno himnu, augsto dzeesmu „Deevs Kungs ir mūsu stipra pils", peeturedamees pee psalma 46; „Es dziļās bēdās nosaucos" pee psalma 130; „Ak Deevs! no debess uzlūko: ps. 12. Pee tam viņš sacereja tad vēl citas dzeesmas iz savas dzīvās ticibas dziļumeem. Viņam sekoja tad daudz garigu ticigu dzejneeku un tulku, kuŗu vārdus mēs jau pa daļai minejuši, pee kuŗeem peeskaitami ari mūsu Mancelius un Fūrekers, par kuŗeem nu vēl, it īpaši par pēdejo jarunā un jaspreež.

Abi viņi, tā Mancelius kā Fūrekerus ir minuši Lutera pēdās, abi viņi ķērušees pee katķisma apstrādašanas, pee diežu bibeles grāmatu un garigu dzeesmu tulkošanas. Mancelius sasneedza visaugstako ar savu sprediķu grāmatu, Fūrekers ar savām dzeesmām, tā sneegdami to, kas iztaisa tās divi jau peeminetās evanģeliskas deevkalpošanas galvenās daļas. Mancelius, nebūdams dzejneeks, tomer leelo dzeesmu trūkumu latveešu deevkalpojumōs sajuzdams, noņēmās ~~tas~~ no vācu valodas pārcelt, kaut ari tik prozā, tak pareizā, labā latveešu valodā, zilbes neskaitidams, tā tad bez ritma, - kā jau prozā, - pārtulkot garigas dzeesmas un izdot īpašu dzeesmu grāmatu (1636. g.). Bet nu neklājās mums salīdzinat Mancelius dzeesmas ar Fūrekera dzeesmām. Tās ir divi disparatas leetas. Veens ir pateess prozaists, otrs - pateess dzejneeks. Pee tam ir jasaka, ka abi, dažus sīkumus ne-eeverojot, prot samērā pec ta laika latveešu valodu jo teicami. Abi uz pareiza ceļa atrazdamees, greezuši savu vērību uz latveešu frazeoloģiju, reiknecibu, uz gataveem latveešu izteiceeneem, sakameem vārdeem. Tas jo stipri veicina viņu valodas pareizību.

Preekš abeem būtu bijis no jo leela svara, ja šee abi teica„ 456.
mee vīri butu arī pazinuši mūsu tautās dzeesmas; ja sevišķi Fūrekers, latveešu garigās dzeesmas radidams, būtu varejis eet skolā pee mūsu dainām, kā Luters un Pauls Gerhardts mekle„ juši padomu pee savas tautas dzeesmām. Cik divaini skaistas dzeesmas peem. „no krusta un bēdām" viņš butu tad varejis sa„ ceret pee motiveem, kā: „Maziņš biju neredzeju, Kur palika tēvs, māmiņ?; „Kas tee tādi, kas dzeedaja Bez saulites vakarā?"– „Saulit' tecej", tecedama, Es palikie pavenô"; „Ko ta saulite tik gauži raūd?– Jūrā noslīka sudraba laiviņ" etc. Tak Fūrekers tā jau jo tuvu peesneedzees mūsu dainām, leelu daudzumu skai„ stu dzeesmu tulkodams un saceredams bez atskaņām. Tās ir jo daiļas un lasās jo veegli arī bez šeem jaunaka laika peeka„ reem, peem. tās rīta dzeesmas: „Es tev pateicu, Deevs mans Kungs, Tu Tēvs eekš augstas debess"; „Es, Deeviņ! tev pateicu, ka tu mani pasārgajs"; „Es tevi teicu, žēligs Tēvs, Caur Kristu, tavu Dēla". Dzeesmas ar atskaņām tulkot sāka Fūrekers tik uz Adolphi lūgumu un paskubinumu, kā to jau dzirdejam viņa dzīves aprakstā. Pee tam izrādās tad arī par pateesu Šillera iz„ teiceens, ka ta mašina vēl izgudrojama, kuŗa strādatu bez jebkāda eerustinuma. Dzirdejam arī, ka Fūrekera pirmās dzeesmas ar atskaņām sacēlušas leelu preeku, darijušas se„ višķu eespaidu ne veen uz latveešeem, bet arī uz vāceešeem. Tak viņa atskaņas nav viscaur teicamas, starp visai labām sastopa arī labu daļu sliktu netīru. Tas nevareja arī citadi but; jo ne„ skatot uz tam, ka tas peedereja pee pirmajeem sācejeem šinī lau„ kā jeb, ja nu arī nebija pats pirmais, tad tak veens no pirmajeem, tā tas atrazdamees pee tam kā Pegazus jūgā, t.i. saistīts pa visleelakajai daļai kā tulkotajs pee noteikta teksta, tam nebij eespējams vis„ caur panākt vistīrakās atskaņas. Pa daļai aiz šeem pašeem emes„ leem mēs sastopam viņa varsmās daudz apostrofejumu, sa-īsi„ numu, zilbju nokneebumu. Trūkums Fūrekera dzejas teorijā ir arī tas, ka viņš pretejī Manceelium, kas kā prozaiķis, zilbes nemaz neskaita, tās visvairak skaita veen, maz bēdadams par akcentu.

457. Un šī nebūšana pārgāja neween uz visu mūsu garigo, bet arī laicīgo dzeju, kur pirmajā, neskatot uz visām mūsu dzeesmu grāmatu emendacijām, viņa valda vel šodeen un pēdejā sāka uz manu aizrādijumu un preekšgājumu tik visjaunakajā laikā izzust.

Tak Fūrekera dzejai ir arī savas augsti teicamas skaistas puses. Starp viņa skaistajām mīkstajām un ceetajām atskaņām uzejam reizām pat bagatas atskaņas, kā peem. „mēlītēm" – „spelētēm", „teicinat" – „sveicinat". 1. „Kristus tas stiprais kaŗa-vīrs, Pats Deews, ne tikai cilveks tīrs, Kas nāvei par sev vaļas ļauj, Tās nāves virves pušu rauj, Un savas meesas neleek pūt, Debess ar pasaul' preeku jūt." 2. „Ta saulīt' kāšu lecin lec, Rād' silt' un skaidrau' savu svec': Putniņi gaisôs čakli dzeed, Un sāk pa pulkeem skreet un deet, It kā tee gribet' teicinat, Un Kristu dzīvu sveicinat."1) Toprojam ir preekš' redzet, cik jauki viņš etimoloģisko figuru (figura etymologica) izleeto tai meera pateicibas dzeesmā „Us tevim, mīļais Deews, Mēs visi skatamees" trijôs pantiņôs:

„3. Tee stāv uz savu spēk', Un leelijās pār leek, Tee lama mūs un apmēd', Tee mūsu zemīt apēd': Tu, Kungs mūs vari taupit, Tos
585 laupitajus laupit.

4. Ar viltu darbojās, Un pār mums sarunās; Bet netur tikai ruņas, Tee ņem ir dzelz' un bruņas: Tu, Deevs, tos vari baidit, Tos spaiditajus spaidit.

5. Tee nikni dzenā mūs: Kad gals tām bēdām būs! Tu, Deevs, tos vari aizdzit, Caur mēr' un zobin' aprīt: Tos mocitajus mocit, Tos plositajus plosit."

Tapat teicami viņš prot domu eespaidu stiprinat caur atkartojuma figuru (figura repetitionis), peem. zeemsvetku dzeesmās:
1) „Veens berniņš Betlems pilsatā, Pilsatâ Mums dzimis mūsu preecibā, Gods Deevam veen, Gods Deevam veen.

Viņš silê gul us cisiņam, Cisiņām, Kas vald pa visām maliņām. Gods Deevam etc."

2) „Dzeed mīļa sirds bez breesmas, Ar preeku gārdas dzeesmas".

Sai dzeesmā pēdejais pantiņš skan:

1) Sr. Leeldeenas dzeesmas.

„Kur būs mums leeli preeki? Kur jauki gārdi smeekli? Kur enģelīši dzeedas Ar saldām mēlītem, Kur gaviles un kleegās Pee skanām spēlītem: Ak kaut mēs būtum tur! Ak kaut mēs būtum tur."

Jo teicami viņš ķeŗās ari pee onomatopoijas, peem. vītā dzeesmā: „Gāz, mana sirds, ar steigšan, Preekš Deeva savu teik- šan, Pee šīs gaismiņas plaukšan, Leec skanēt tavu saukšan." Ar nolūku leetodams šņācošos skaņus viņš it kā savu dzeesmu peelīdzina straujai šalcošai upei. Un te ir nu ar' īsti veetā daudzee apostrofi, kuŗi it kā rāda viņa leelo steigšanos slavēt sa- vu Deevu.

Fūrekera stilam dod ari sevišķu košumu tas, ka viņš tapat kā Mancelius krājis un leetojis latveešu sakamus vārdus. Viņš ar teem tā eedzīvojees, ka viņa dikcija – izteiksme nemanot pār- eet sakamu vārdu veidā un dabon tā īstu oriģinālu tautisku nokrāsu pat tulkojumōs, peem. dzeesmās: Es dziļās bēdās nosaucos 4. pan- tiņa beigās: „Kas pirms to rūktu malku dzērs, Pēc viņš to gārdu baudīs;" „Nu topi ligsma dzeed un deij" 3. pantiņa sākumā: „Ar maneem labeem darbiņeem Bij stāvēt man ar kaunu"; dzees- mā: „Ar Deevu sāc, ko gribi sākt" 5. p.: „Tapec ne viseem ticēt būs; Kas lēti ticēs, peevilts klūs"; 6. p.: „Teem medus mēlē parā- dās; Bet žultis sirdī paslēpjās"; 8. p.: „Es labak gribu atkāptees: Lai kasās, kam ta āda neez." etc.

Grūti pateikt, cik dzeesmu pavisam Fūrekeram ir. Tai izdevu- mā, kas man preekšā, uzejamas kādas 150 ar viņa paraksta zī- mi C. F. Bet atleek vēl daudz dzeesmu bez jebkāda paraksta. Tā kā tajās nomanams Fūrekera stils, paņēmeeni un raksturs, tad tās droši gan ari šī dzejneeka ražojumi, tā ka tam būtu rasi peeskaitamas pavisam kādas 200 dzeesmas, jeb mazakais neko daudz netrūktu no šī skaita. Aiz brīvā tulkošanas veida un paņēmeen, pee kāda šis mūsu leelais dzejneeks turējees, rodas nu reizām grū- tības nosacīt, vaj šī jeb ta dzeesma ir maz jel tulkojums, vaj ta nav drīzak oriģinals. Vecakajōs izdevumōs uzejam vairak dzeesmu, kuŗām nav ne tonsts ne meldiņš minēti vāciski. Tāda

459. peem. ir ta vakara dzeesma „Redz, šī deena jau pagalam". Tad „Bērniņ mīļais, Deeva stādīts, Deeva dots, no Deeva radīts, Tā no tevim daudzinas :;" ir ar virsrakstu „Šūpladzeesmiņa" ~~in~~ 1836. un 1839. gadā izdevumôs eespeesta vakara dzeesmâs kā pēdējā. by C.F. Pirmo reiz ta iznākuse 1685. g. Višmanis spreež, ka ta sacerēta tautas dzeesmu ritumâ. Tā nu tas gluži nav. Tai ir atskaņas un drusku savadaks versmu sadalījums. Tak še sastopam pēdējā pantiņâ mūsu tautas dzeesmâs parasto vārdiņu „zeltenīt". Tas pantiņš skan: „Tevi sarga eņģelīši, Deeva stipri sulainīši, Klusi, dusi, zeltenīt :;"

Pee šīs daiļās šūpļa dzeesmiņas nevilus šaujas prātā, ka ta varētu būt sacerēta pee zeemsvētku dzeesmas „No debesim būs man atnest" analoģijas jeb eerosinuma jeb eedvesmes, kur 13. pantiņš skan: „Ak! saldais, mīļais Jezuliņ, Nāc, taisees mīkstu spilveniņ, Un dusi manâ sirsniņâ, ka tu man paleec prātiņâ.". Luters savu dzeesmu esot sadzejojis mazu bērniņu aukledams, šūpodams. Fīrekera dzeesma ir par trim pantiņeem garaka. Še 14. pantiņš eesākas: „Tu gribees ceeti apkamjams, Ar stiprām ticībs rociņāms. So valodas archaismu „rociņāms" mūsu gudree emendatori pārlabojuši „rocinām", tā samaitadami tīro atskaņi, dzejas valodu, ne-apzinadamees, ka archaismeem ir sava teesība dzejâ. — Daudzee deminutivi, pamazinumi, kuŗus Fīrekers tik jauki un bagatīgi leeto savâ dzejâ, ka arī vārdiņš „zeltenīt" leecina, ka šim mūsu augsti ceenījamam dzeesmu meistaram mūsu tautas dzeja nebūt nav bijuse pavisam sveša.

Fīrekeram ir tapat, kā Mancelium, daudz jauku vecu valodas formu. Nav mans uzdevums, tās visas še aplūkot. Aizrādīšu tik, cik jauki viņš leeto optativu, peem. dzeesmâ pee pa-ēšanas: „Tam mīļam Kungam sakait pateicību." Viņš nepavēl vis, neteic vis „sakeet", bet tik vēlas, leetodams „sakait".

Pee viņa sastopam arī jau vārdu „varons" tak breesmoņa, velln nozīmē. Leeldeenas dzeesmā „Tam leelas deenas jēriņam, Mēs slavas dzeesmu nodzeedam" 3. p.: „Šis jērs mums nācis palīgā, Tai leelas deenu vakarā, Kad kāvejs lauzēs pee mums nākt, Un kad mūs Varons dzirees mākt."

Jau savā laikā Fūrekers caur savām dzeesmām eeguvis leelu atzinibu, caur pirmās latv. poietikas sarakstitaju, Jāni Višmani, dabudams „vācu Opica", t.i. latvju dzeesmu meistara vardu. Vecais Stenders viņu sauc par „stipru latveeti" un Stendera draugs baznicas vesturneeks Tečs, par Fūrekera dzeesmām runadams, izsakās, ka tās esot tik dailas, dabigas un saprotamas, kādas lat-veešu valodā vel nekad ne-esot bijušas redzetas. – Arī vēlakōs laikōs, kad mūsu valoda vairak attīstijās, viņa dzeesmas maz maz pārlabotas un pārgrozitas, uzglabajušās līdz mūsu deenām visās dzeesmu grāmatās. Garigās dzeesmās šo Deeva aicinato dzeesmineeku neveens nav pārspējis. ×

Mancelins un Fūrekera skola.

Pirmais, kas šeem teicameem vīreem sekonas, ir to skolas un vir-zeena preekšstāvis, tas ir Indriķis Adolphi (Henricus Adolphi), dzimis Briegā, Silezijā 1622. g. No 1650. gada tas ir par latveešu maci-taju Dobelē, 1661. gadā eecelts par vācu rita-macitaju un super-intendentu Jelgavā, Kurzemes leelkunga Jēkaba Leelā laiku. Pec darbu pilnas dzīves tas nomira 1686. gadā, 64 gadu vecumā. Superintendenta veetā būdams viņš eevadis, eesvetijis mācitaja amatā kādus 94 kandidatus un daudz draudzēs pārlūkojis baz-nicas bušanas. Leelskungs Kazimirs lika to par savu naudu ar leelu godu apglabat, mā-citajeem to nesot uz kapsētu.

Adolphi's izdevis: Latveešu dzeesmu grāmatu (Lettische Geistliche Lieder Und Collecten. „Vermehrtes Lettisches Handbuch... hernach durch den Weiland Ehrenfesten und Wohlgelahrten Hn: Christopho-rum Füreccerum SS. Theol Studiosum. Auffs fleissigste von vielen Sprach-Fehlern gesaubert etc. fürnehmlich aber mit einem in reine Verse übersetzten Gesang-Buche vergrössert etc. Mitau 1685"), t.i. pirmo reiz salasijis un kopā licis eespeest Mancelius, Fūrekera

461. un citu, kā arī paša Adolphi latviski tulkotas garīgas dzees-
mas, peelikdams klāt katra tulkotāja vārda zīmi, pats savas
dzeesmas apzīmedams ar H. A., pavisam ar kādām 289 dzees-
mām, Jelgavā, 1685. g. Ar šīs grāmatas preekšvārdeem mēs jau
eepazīnamees Fürekera dzīves aprakstā. Tanīs viņš stāsta ta
leelkungam kā lasītājeem, ko viņš no Mancelius un Füreke-
ra mācījees, peeminēdams tos ar pateicību un atzinību. Arī
Adolphi dzeesmas šai grāmatā ir bez rīmem jeb atskaņām, ta-
pat kā Mancelius, bet ne bez ritama. Še peem. kāda Zeem-
svētku dzeesma no viņa:

„Veens jaunais Bērniņš Betlemē
Mums šodeen dzimis ir,
Ta Māte Jumpraw Māŗa ir
No Dāvida Rada.
Kā ceeta tava Sile ir
Ak! leelais Deevs in Kungs!
In tomēr visi Eņģeļi
Teic tavu godibu."

Ta nav vairs atrodama mūsu dzeesmu grāmatās.[1]

Otrs Adolphi leelakais darbs ir pirmā latveešu gramatika
(Erster Versuch Einer kurz-gefasseten Anleitung zur Lettischen
Sprache etc.) Jelgavā, 1685, ar 264 lapu pusēm. Grāmatas preekšvārdam
eet papreekšu raksts, veltīts leelkungam Fr. Kazimiram. Tai
preekšvārdā topam eepazīstināti ar ta laika uzskateem, kuŗus
autors enerģiski apkaro. Par savas gramatikas izdošanu viņš
saka: „Gan esmu par tam desmit un atkal desmit reiz apdomā-
jees, vaj pee tās lai roku leeku vaj ne, tamdēļ ka es jau
zepreekš labi zinu, kas par nelaipneem spreedumeem par
tam taps nodoti, sevišķi no teem, kas to pat par grēku un
zemes postu tura, ja latveešu bērnus pee skolas peetura un
lasīt, rakstīt māca, baidīdamees, ka šee varētu viņeem par
gudreem tapt jeb tee paliktu tikai caur tam lepni un nebū-
tu labaki, kā kad tee eetu arklam pakaļ." Tālak viņš saka:

---

1) Sk. K. Kundziņa „Vecais Stenders savā dzīvē un darbā". Jelgavā, 1879. 25. l. p. — Kāda
cita Adolphi dzeesma „Deevs, dod meeru savai zemei, kur tev svēti godina" atrodas Vidzemes
dzeesmu grāmatā no 18[illegible] nodalā „Karalaikos.

Citi gan nerunā pret latveešu skološanu, bet pret pašu valodu, domadami, tas esot velti, ka šo valodu gramatikas likumōs gribot saistīt, ne-esot vel nekad neveena gramatika bijuse un tomer esot gan varets nevāciski mācitees un runat." Adolphis nelīvās savā labā un taisnā nodomā maldinatees. „Es turetu to par grēku", viņš teic, „trūcigam tuvakam leegt tādu darbu un novilcinat kristigas latveešu baznicas izkopšanu." Viņš tā tad ķērās pee šī ne vis veeglā darba, izdodams savu „Latveešu valodas īsi saņemto pirmo meģinumu" Jelgavā 1685. g. Pats viņš izteicas par šo darbu sekoši: „Es esmu šo vadoni gribejis uzmest, pamēģinadams, vaj šāds magums labu sirţu mācibai deretu un pee tam tos, kureem labaks pamats valodā, pamudinatu, pee spalvas ķertees, misekļus pārlabot, trūkumus izpildit un uzticeto pōdu uz Deevam patīkameem un cilvekeem derigeem augleem labprātigi izdot!... Deeva dēļ kaut būtu preekš daudz gadeem jau meģinums darits no teem, kas valodu pratuši, tad būtu jau bez šaubām arī sen kas labaks sekojis un valoda līdz labakai pareizibai plaukuse."—

Vispār var no šīs gramatikas sacit, ka ta dod daudz labas peezīmes, tak ne no vispāriga veedokļa. Tai eet gandrīz pus simtu gadu pa preekšu Aizkraukles mācitaja Jāņa Jura Rekehausena (†1664) „Manuductio ad linguam Lettonicam facilis et certa monstrata" (Riga, 1644). Ta bija tik veenā eksemplarā uzglabajusēs Zveedrijā Upsalas universitates bibliotekā. Jaunakā laikā ta otrreiz eespeesta eekš Magazin der lett.-liter. Gesellschaft XX. 2. S. 1. Tad kā jau zinam, Adolphi deezgan prāvajā gramatikā uzņemtas Fūrekera „Declinationes et Conjugationes", kuŗas gramatikas sastatitajs tura par visplašāko un labako, kas tolaik pastrādāts. Viņā atrodam jau skaņu un akcentuacijas mācibas, pasakumus, dažus it brangus eeverojumus, attecotees tikpat uz morfoloģija-etimoloģiju kā uz sintaksi. Morfoloģijā parādās klasisko valodu gramatikas eespaids. Tā preem. autors pūlās peerādit pagātnes un nākotnes infinitivus, kādu latveešeem nemaz nav.

463. Tak jau pulks latveešu valodas īpašibas viņš jo labi pamanī-
jis, peem. lokativu, debitivu ar prefiksu „ja" etc. Viņš izšķiŗ
ari jau definito un indefinito adjektivu, tak pirmā kontrak-
cija viņam nepazistama jeb viņš to nav lāga izpratis un
tamdēļ loka to pa leelakai daļai nepareizi. Pee laika vardeem
viņš izšķiŗ tikai trīs konjugacijas, veenzilbigos verbus sa-
dalidams divi šķirās; bet eekļūst pee tam daudzejado izņēmu-
mu dēļ nenovēršamā chaosā. Viņu katalogā tam ir leels pulks
peemēru, bagats materials, bet īstas kārtibas, skaidribas un
konsekvences būtu javēlās vairāk. Tomer viņš pat dažus valodas smalkumus uz-
gājis: pr. p. viņš saka no „constructio per infinitivum et
participia", ka ta esot latveešu valodā ļoti jauka, bet ari ļoti grū-
ta. Pēdigi ja-apbrīno pee viņa kā eesāceja daži jo smalki izpras-
ti novērojumi.[1]

~~Šā teicamā vīra dēls, kas Mežotnē bijis par mācitaju
un leelajā mērī miris 1710. g., pārcēlis to jauko dzeesmu „Dvēs-
le ligsmojees ar veenu", kuŗa vel tagad uzejama „miršanas un
bēru dzeesmās."~~

~~Juris Dresels bija par mācitaju Pinķu muižā pee Rigas,
un miris 1698. gadā. Tas izdevis „It isu vadoni latveešu valodā"
(Ganz kurze Anleitung zur lettischen Sprache) veenā laikā
ar Adolphi gramatiku, bet pilnigi ne-atkarigu no šīs. Lai-
gan tajā, par spīti dažeem misekleem, atrodamas dažas ve-
cakas formas, nekā pee Adolphi, tad tomer šis vadonis
ir ~~daudz trūcigaks~~ visā savā eekārtā daudz trūcigaks un
visnotal mazvērtigaks.[2] Dresels izdevis ari mazu vardnicu
(Vocabularium) četrās valodās: vāciski, latiniski, poliski un latviski.~~

Tai pašā 1685. gadā, kad jau Adolphi dzeesmu grāmata un
gramatika iznāca, parādās ari kāds laiciga satura anonims dzejojums,
kuŗa sacerētajs var veenigi but J. Adolphi, šis sava laika
teicamais latveešu literats. Šo dzejojumu uzgājis stud. theol. Aug.
v. Rāzons (Raison) Terpatas universitates bibliotekas nodaļā (Bibliotheka
Reckiana), kuŗā atrodas Kurzemes izdevibas eespeedumi (Gelegen-

1) Sk. manu: „Zur Geschichte der lettischen Grammatik. Antritts-Vorlesung
gehalten am 25. August 1878." Dorpat. Druck von C. Mattiesen. 1878. Papildi-
nātā tulkojumā „Pagalmā" 1881.

heitsdrucke) no XVIII. gadsimteņa, un peesūtījis to Bielensteinam, kurš to tad licis eespeest eekš „Magazin der Lettisch-Literärischen Gesellschaft" Jelgavā, 1905. g. zem virsraksta „Ein lettisches Gedicht aus dem 17. Jahrhundert," pee tam peezīmedams: „Dasselbe verdient in unserm Magazin noch einmal veröffentlicht zu werden, theils wegen einzelner alterthümlicher Sprachformen, theils wegen seines Verfassers." Tas izejojums skan:

„Semmiga Paklannifchana tam zeenigam eekfch
Wi'ld=Semmes pahr Kuhr=Semmi in Semgallu
Leelam Kungam Friederikam Kafimiram
kad viņņa Augfta Wahrda Deena preezigi
bij atfpidejfi.

Spihguļo Saulite, rahdi to Deenu,
Kas mums jo falda ne Meddus ar Peenu,
Kurra mehs lihgfmojam, dſeedam in deijam.
Kur ween mehs ftaigajam, ftawim in eijam.
Puhteet ar Trummetehm, fitteet ar Bungam,
Klannajtees Zeenigam Semmites Kungam.
Seeneta Pufchkifchus, Krahfites taifeet,
Rahrfteeta Rohfites, Pukkites kaifeet.
Parahdeet wiffadi Preezibas=Sihmes,
Dſeedeta Dſeefmiņas, rakfteeta Rihmes.
Lekkajeet, klaigajeet, peeluhdfeet Deewa
Jaunaks ar Wezzako, Wihrs ka ir feewa.
Teizeeta, fweizeeta, wehlejeet labbu,
Labu no firds in ar preecigu Dabbu.
Zeenigam Leel=Kungam labbi laid klahjahs,
Labbums in fwehtums pahr Winņu laid krahjas,
Deewiņ dohd peedfihwoht, luhdfeet ar weenu
Winņam foho Deeninu daſchdaſchu Deenu.
No paklaufigas in wiffu Labbu wehledamas firds parahdita
No nabbagas in lihdf fchim neezitas Semneeka Wallodas.
Drukketa no Jurra Radezka zeeniga Leelkunga Grahmatu Drukkera.
peektā Deenā fehrsfnu Mehnefi ko ir Ballofchu Mehnefs fauz 1685."

465. Valoda šim dzejojumam, kā redzams, ir vispār tāda pat, kāda šai skolai, bet ortografija spēruse soli uz preekšu, salīdzinot ar Mancelīu un citeem agrakeem rakstneekeem, kuri pūlejušees latveešu valodai un tās skaņeem izgudrot, atrast daudz maz peederigu rakstibu. Šī leelkunga Kazimira varda deenas sveiceena ortografija ne-atšķiras jau neko daudz no tās, kā da bija vēl XIX. gadsimtenī parasta. Parakstâ, kas min eespeedu-ma veetu un laiku, marta mēneša veetâ ir intresantais vārds sērksnu jeb balošu mēnesis; serksnis ir sneega apsalums, kāds tas taisni martâ pee nakts salnas medz būt. Par baložu mēnesi latveeši saukuši martu tamdēļ, ka tad baloži atstāj mežu un medz nākt uz laukeem.

Dzejneeka vards nav dzejojumam peelikts. Šis anonymus savam zemes kungam, leelkungam Fridriķim Kazimiram (dz. 1650, vald. 1682–1698), Jēkaba dēlam, labi audzinatam, teicami skolotam, kreetnam valdneekam, pasneedzis ta vārda deenā sumināmu dzeesmu (carmen), kurâ izteiktas latveešu pavalstneeku jūtas un domas. Šķeetams, ka šis dzejneeks veenkārt savam kungam, bet otrkārt arī latveešu tautai tuvu stāvejis, un tamdēļ tā tad tas nav ne-peeņemams, ka tas bijis augsts garidzneeks un veens cits, kā baznicas galva, Kurzemes superintendents Indriķis Adolphi, pirmais Mancelius un Fūrekera skolas reprezentants. Starp citeem ta laika zemes eemitneekeem grūti kāds ~~cits~~ atrodams, kas tādâ mērâ būtu eevaldījis latveešu valodu, ka būtu spējis tajâ sacerēt vārsmas — 18 varsmas — it pareizâ valodâ ar vis-caur tīrām atskaņām. Caur šo Adolphi daiļo dzejojumu top ~~nu~~ pee Vosius šī XVII. gadsimteņa pirmajâ pusê latvju mākslas dzejas vāji pamanamâs pēdas nu šī paša gadsimteņa beigâs it brangi saredzamas. Te mums jau ir it eevērojams un košs latvju dailes dzejas peeminekls. ~~Tā ka Indriķis Adolphi ir loceklis bagatas mācitaju ģimenes cilts-tēvs mūsu zemē, tad sastop arī pee viņa viņa vārda nesejus. Tā šī teicamo vīra~~

dēls, kas ~~Mežotnē bijis par mācitaju un leelajā mērī miris 1710. g. pārcēlis to jauko dzeesmu „Dvēsle līgsmojees arveenu", kuŗa vel~~ ~~tagad~~ ~~lēejama dzeesmu grāmatā starp „miršanas un bēŗu dzeesmām~~.

Adolphi sarakstijis arī latveišeem „Lūgšanas grāmatu" uz visadeem laikeem un vajadzibām; pārlabojis agraku tulkotaju „M. Lutera mazo katkismu"; pēdigi no jauna rakstos laidis pārlabotus Mancelius tulkotos Zālamana sakamus vārdus un Zīraka gudribas grāmatu, dažas Dāvida dzeesmas, Pestitaja stastus, svētdeenu evanģelijus un lekcionus. Visi šee nule minetee raksti eespeesti arī 1685. g., gadu preekš autora naves. Šis teicamais vīrs ir loceklu bagatas macitaju ģimenes cilts-tēvs mūsu zemē. Sastopam vairak viņa varda nesejus. Tā tad viņam tulin seko dēls:

Indriķis Adolphi II. 1696. g. macitajs Mežotnē, miris leelajā mērī 1710. g. Tas tulkojis arī garigas dzeesmas, peem. jauko miršanas un bēŗu dzeesmu „Dvēsle līgsmojees arveenu". Viņa initiali ir: H. A. P. M. (Henricus Adolphi, Pastor Mesotensis).

Juris Dresels bija par macitaju Piņķu muižā pee Rīgas un nomiris 1698. g. Viņa pirmais darbs ir „Swehta Behrnu Mahziba", kas iznākusi 1682. g. Tad viņš izdevis veenā laikā ar Adolphi gramatiku, bet neatkarigi no tās, „It īsu vadoni latveešu valodā" („Gantz kurtze Anleitung zur Lettischen Sprache", 1685. g.). Lai gan tajā, par spīti dažeem misekleem, atrodamas dažas vecakas formas, nekā pee Adolphi, tad tomer tas, saturedams tik 68 lapu puses, ir visā savā eekārtā daudz trūcigaks un visnotal mazvērtigaks.[1] Peelikumā eeveetotas Mancelius desmit sarunas („Zehen Gespräche"). Pēdigi Dresels izlaidis arī vārdu grāmatiņu („Vocabularium") četrās valodās: vāciski, latiniski, poliski, latviski 1688. g., par ko vēl sebak pee Liborius Depkina dzirdesim.

Ģeerts Remuliņš (Gerhard Remmling) dzimis 1633. g., pec pabeigtām studijām eeguvis maģistra gradu, bijis par macitaju

1) Sal. manu „Zur Geschichte der lettischen Grammatik" etc.

467. Kurzemē Saukā, vēlak Sesavā, no 1685. g. par Grobiņas prāvestu, no 1691. g. par virsmācitaju un superintendentu Jelgavā, miris 31. janvarī 1695. g. – Tas deezgan veikli pārtulkojis labi daudz garigu dzeesmu. Ar inicialeem M. G. R. (Magister Gerhard Remmling) atrodamas mūsu dzeesmu grāmatā kādas 16 dzeesmas; zeemsvētku dzeesmās: „Ko nozeeguši bīstaitees"; Jezus dzeesmās: „Kungs Jezu, kas tev eedomā"; leeldeenas dzeesmās: „Leeldeenas deena nākdama"; slavas- un pateicibas dzeesmās: „Spirgts, kam meesas veselib'"; svēta vakara ēdeena dzeesmās: „Taisees mana sirds un posees"; no kristigas dzīvošanas divi dzeesmas: „Kam tad vairak būs par prātu" un „Pasaulīt tu ļaužu ēka". Pirmajā ir tas vispār tautā pazīstamais pantiņš, kurš skan: „Kas ir šīs pasaules leetas? Smilkšu sauj', Ko paraunj, Un dzen vējš no veetas; Bet tur viņā saulē rasees Dāvanas, Slāvigas, Tās tu dzenees prasees." No krusta un bēdām ir jaukā dzeesmiņa: „Mans Deeviņš licis krustu nest un vezmu vest, Šīs pasaul's bēd' un reeklu:; Par šķīstu Deeva vārda ziņ', Un ticibiņ', Būs isceest ļaužu smeeklu: Man tomer Deevs Ne atstāsees, Viņš mani glābs, Un ne atkāps, Ir krustu darīs veeglu." No kristigas draudzibas: „Kā pēc gārda ūdens malka, Brēc un zveedz noslāpis breed's :;" Miršanas un bēru dzeesmas ir četras: „Kam celees lepnibiņa", „Nu ļaujees tu rauda, un slāpees!"[1] „Pee mīļa Deeva veen, Es bēdīgs cilveks skreen" un „Redz, kā savīst, Zūd un izšķīst Visu ļaužu mužiņš!"

Šo pēdējo dzeesmu ceļ teicami izleetotā vārdu figura, šai gadijumā vārdu atkārtojums pantiņa sākumā, ko apzīmē ar greeķu vārdu anaphora. Tā tad šī dzeesma katru pantiņu uzsāk allaž ar teem pašeem vārdeem, kā peem. 2. „Redz, kā savīst, Zūd un izšķīst Šīs cilveku deenas!".. 3. „Redz, kā savīst, Zūd un izšķīst Visu ļaužu preecas!".. 4. – „Visu ļaužu košums!".. 5. – „Visu ļaužu stiprib'!".. 6. – „Visu ~~ļaužu~~ mūsu laime!".. 7. – „Visa mūsu godib'!".. 8. – „Cilveka saprašan'!".. 9. – „Mūsu prāts un domas!".. 10. – „Bagats ļaužu krājums!".. 11. – „Spēks un leela valstib'!".. 12. – „Traka ļaužu lepnib'!" un 13. „Redz, kā savīst, Zūd un izšķīst Visas pasaul's leetas! Pasaulīte ne apkavēs Skreet uz

[1] Ir cilveks no skumjām izrāpees, Ne ~~[illegible]~~ būs raudat tās navas, Caur ko viņš [illegible]

gala un eekš nāves, Deeva ticigs mūžam stāves.

Tad no pastaras deenas un mūžibas divi jo garas dzeesmas:

1. „Ak mūžib's vārds, kā pērkons graudž, Veens zobins, kas to sirdi
laudž, Ir eesākums bez gala ;; Vai mūžiba! ne beidzams mūžs,
Ne zinos, kad man bailes grūž, Kur bāstees, kādâ malâ. Man
sirds izbāl un pušu plīst, It visi prāti zūd un šķist." —

5. „Kad teem, kas elles leesmâs sūt, Tik ilgeem gadeem jacees but',
Cik daudz tai debes' sveces ;; (Tās zvaigznites), cik cilveku, Cik
uz teem kokeem lapiņu, Cik spaļu ir eekš preces: Tad tomēr
rastos gals kur gan, Teem mitetos ta vārgošan."

6. „Bet nu teem elles mājneekeem, Pār gadeem simts un tūksto-
šeem, Tās pašas deenas rasees ;; Ar velleem tee nežēligi Tur pa-
leek mūžam plošami, Nedz viņu sāpes stāsees. Tas laiks, ko
nevar izrunat, Nāk allažin no jauna klāt."

Ta otra šīs nodaļas dzeesma uzsākās: „Man sveedri no iz-
bailem plūst, Ta mēle zūst, Ne vārdiņš tek par godu ;; Sirds dreb,
tee prāti izzūdās, Kad apdomâs un domâs es atrodu: Ka uz-
sauks Deevs, Izceļatees, Jūs miruši, Nākt tikuši Preekš manu
taisnu sodu!"

Šīm abām dzeesmām ir jo drūmains saturs.

Remuliņa dzeesmu rinda nobeidzās jo jauki ar vakara dzeesmu:
„Jau šee mūsu acu vaki, top no meega raustiti ;;" Še pēdejâ pan-
tiņâ jo veikli eetverts viss Tēvs-mūs, kā: „Tēvs! kas augstâ debes-
tiņâ, Lai tavs vārds top godinats ;; Lai nāk tava valstibiņa,
Lai noteek tavs žēligs prāts: Dod mums maizit allažiņ, Pa-
met mūsu paradiņ, Nelees tapt mūs kārdinateem, Bet no
ļauna pasargateem."

Šīm dzeesmineekam ir visvairak jo garas dzeesmas. Tā peem.
viņa Jezus dzeesmai „Kungs Jezu, kas tev' eedomā" ir 48 pantiņi
tā tad 11 pantiņi vairak nekā Fūrekera visgaŗakajai Jezus ceešanas
un miršanas dzeesmai „Modrijees tu mana sirds," kuŗai ir tikai 37
pantiņi. Bet tā kā Fūrekeram katrâ pantiņâ ir astoņas varsmas,
kuŗas, ar 37 vairojot, dod 296 vārsmas, turpret Remuliņam katrâ
pantiņâ tikai 4 vārsmas, tad tās ar 48 p. vairojot, iznāk tik 192
vārsmas, tā tad par 104 vārsmām mazak nekā Fūrekera dzeesmai.

No Remulīņa 16 dzeesmām ir 10 sacerētas jambôs un 6 trochajôs. Pēdējâ pēdu mērâ ir arī ta jo skaistā dzeesma „Taisees, mana sirds, un posees, Celees, rādees gaisma preekšā,“ ko dzeed augstsvinīgâ brīdî pee svētā meelasta. Ta ir pec Matteus (5, 6. Svētīgi tee, kas alkst un kam slāpst pēc taisnības, jo tee taps peepildīti) no Joh. Franck († 1677) sacerēta vāciski un jo brīvi tulkota no mūsu dzeesmineeka (peesprauzot Franka 6 pantcem vel trīs klāt).

Jānis Fišers dzimis 13. decembrî 1633. g. Lūbekâ, studeja Rostokâ un Altdorfâ, eeguva teoloģijas maģistra gradu un vēlak ar uz ķēniņa Karla XI. eestāšanos no Upsalas universitates teoloģijas doktora gradu; tas bija no 1667.–1673. g. superintendents Sulzbachâ, Pfalcē, no kureenes viņu Zveedrijas ķēniņš Karlis XI. ataicināja 1673. gadâ par Vidzemes ģeneralsuperintendentu. (Superintendens per Livoniam generalis). So augsto amatu viņš izpildija ar jo leelu nopeetnību, rūpību un enerģiju. Viņam jau no paša sākuma rūpēja sevišķi latveešu liktenis, kuŗu bēdīgo laicīgo un garīgo stāvokli viņš tulin eeraudzija. No savas augstās veetas viņš vareja aizsneegt pašu ķēniņu, iztilināt tam latveešu apstākļus un izlūgtees palīdzību. Ķēniņš augsti ceenija centīgo ģeneralsuperintendentu, eeceldams to par virskonsistorijas preekšneeku un 1690. g. par Tērpatas universitates prokancleru, kā arī labprāt klausīdams ta padomu skolu leetās, dodams tam pilnīgu vaļu un ne-atraudams arī palīdzīgu roku. Leels preeks bija ķēniņam, kad Fišers reiz bija paņēmis divi latveešu skolenus līdz uz Zveedriju un pārbaudīja tos lasīšanā un ticības mācībâ ķēniņa preekšā, peerādīdams – demonstredams ad oculos –, ka latveešu bērneem nebūt netrūkst gara dāvanu, bet skolu. Lai skolām netrūktu grāmatu un skolotājeem mācības līdzekļu, Fišers eerīkoja Rīgâ speestavu un eespeestās vācu un latveešu grāmatas izdalija dažkart par velti skolâs un nabagu ļaužu starpâ. Tak savu kreetno centeenu dēļ Fišeram bij japeedzīvo daudz nepatikšanu. Mācitāji, būdami daudzkart nemeerâ ar viņa leelo stingrību amata darīšanâs, kā arī nespēdami veenmēr saprast viņa centeenus

un pūliņus latveešu labad, — gan apsūdzeja viņu pee ķeniņa, gan ķildojās ar viņu, gan lika šķērslus ceļā, kur viņam bija kāds nodoms izvedams galā. Tā tad notika, ka viņš pee 25 gadu svētigas darbibas 1699. g. atstāja Vidzemi, noņemdamees, ne par ko ne-atgreestees še atpakaļ. Uz aizeešanu viņu laikam ari paskubinaja Patkuļa nemeeri, kas viņam vareja kaitet tamdēļ, ka viņu visi pazina par Patkuļa draugu. Vācijā atgreezees, Fišers kļuva par baznicteesas padomneeku un ģeneralsuperintendentu Magdeburgā 1701. g. bet jau nomira 17. maijā 1705. g.

Fišers izdevis pirmo Vidzemes pilnigo latveešu dzeesmu grāmatu 1686. g. Viņš bija pazīstamā vācu teologa Fil. Jakoba Spenera laika beedrs un draugs. Speners, būdams veens no cēlakā pietisma galvām, nodibinaja starp citu caur saveem „Gara bagateem dzeedajumeem" (Geistreichen Gesänge) ~~nodibinaja~~ baznicas dzeesmas pietistisko virzeenu. Bet mūsu teicamajam Fišeram ir ari jo leeli nopelni pee mūsu bibeles iznākšanas, kurai viņš ari sarakstijis preekšvardu, kā to vēl turpmak dzirdesim.

Ernests Glūķis (1652 – 1705).

Kas Mancelius un Fūrekera skolai peederedams, tās virzeenu pa labai daļai eeturedams, tajā visvairak strādajis, tas ir Ernests Glūķis, kurš jau it brangus preekšdarbus atrazdams, no teicameem paligeem pabalstits, pasneedza visleelako sava laikmeta darbu.

Ernests Glūķis (Ernestus Glück) dzimis 10. novembrī 1652. jeb laikam 1653. rasi ari tik 1655. gadā Vetinē Zaksijā.[1] Tas ir saveem vecakeem jaunakais dēls; ta tēvs bijās macitajs. Kadā Glūķu ģimenes uzglabatā bibelē lasams, ka divi vecaki brāļi miruši un „Ernsts, mūsu pastaritis, veenigs bērns aizgāja pa Miķeļeem 1665. uz Altenburgu skolā. Lai Deevs dod mums preeku pee viņa peedzivot!"[2] Tad Ernests pats raksta: „Es esmu Vetinē Zakšos dzimis, no sava tēva baudijis pirmās mācibas; ~~1673 gadā es macitajs būdams, aizgāju uz Vidzemi, kur es latviski, igauniski, kreeviski un slavoniski izmā~~

1) Sk. Mag. der Lett.-Litt. Gesell. Mitau, 1892: „Die Geschichte der lettischen Bibelübersetzung." Tas ir Latv. draugu beedribas direktora māc. Ik. Döbnera preekšcēlums šīs beedribas gadasapulcē Jelgavā 12. decembrī 1889. g. latv. bibeles 200 gadu jubilejas gadijumā.
2) Sal. K. Kundziņa „Ernsta Glūķa nopelnus" eekš „Sēkla, daba, pasaule" cetortā grāmatā.

tad Altenbergā skolā gājis, Vitenbergā un Leipcigā vecās valodas studējis un teoloģijas kursu beidzis; 1673. g. es mācitājs būdams aizgāju uz Vidzemi, kur es izmācijos latviski, igauniski, kreeviski un slavoniski"... „Gan esmu svešineeks šai zemē, tomer nespēju savai tēvzemei, par kuŗu es še svešumā būdams Deevu lūdzu, deezgan pateiktees par tām mācībām, ar kuŗām ta mani no bērnu deenām sagatavojuse, Deevam un ķēniņa majestatei[1] kalpot šai zemē; jo no sava 21. gada es esmu ~~kalpojis~~ uzticīgi un uzcītīgi kalpojis ne savai tēvu zemei, bet Vidzemei." — Mēs te eepazīstamees ar vēl it jaunu, bet garā bagāti apdāvinātu cilvēku. Uz Vidzemi atnācis, Glūķis tūlin eeranga latveešu bēdīgo stāvokli. „Pirmais trūkums", tā viņš pats stāsta, „kuŗu es šinī zemē atnākdams, lai gan ar jaunekļa acīm eerandziju, bija tas, ka latveešu baznīcai nebija savas bībeles un ka tamdēļ ar Deeva vārdeem latveešu valodā izskatījās gauži bēdīgi (gar jämmerlich). Lai apdomā, ja Deeva baznīcai Vācijā vaj Zveedrijā savā valodā bībeles nebūtu, vaj nebūtu bijis, kur gan nabaga dvēseles atrastu patvērumu? Izstum sauli no pasaules un tev cits nekas ne-atliks, kā beeza tumsība un akls bezdibens. Tamdēļ saka ceen. Mauricius pareizi: arī man gribot, Vitenbergas universitāte bojā ne-eet, jo ta mums devuse dvēseļu gaismu un dzīvības grāmatu.[2] Tas mani skubināja latveešu valodu — kā Deevam biju solījies — it kreetni pārmeklēt un tajā mēģinatees." Tā tad, ~~viņš~~ lai varētu gādāt gaismu latveešu beezajā gara tumsībā, spētu tulkot viņeem svētos rakstus, viņš vispirms ar leelu uzcītību sāka nogremdetees latveešu valodā. Tas pee toreizējeem mazeem, nepilnīgeem līdzekļeem nenācās vis veegli. Tā gadus peecus-sešus, laikam par mājskolotāju būdams, latveešu valodu jo pamatīgi peesavinājees, tas tomer pee bībeles tulkošanas vēl klāt neķērās. Lai šo savu milzu darbu, ~~gadam~~ svētos rakstus no ebreešu un greeķu valodām

---

1) t. i. Zveedrijas ķēniņam Karlim XI.

2) Zīmejās uz M. Lūtera bībeles tulkojumu vācu valodā.

spētu teicami tērpt latveešu valodâ, viņš, gribedams vēl ee-
preekš papildinatees ebreešu un greeķu valodâ, nu devás uz Hamburgu
pee slavenā austrumu valodu prateja, profesora Sebastiana
Edzardi. Par Glüķa leelám valodas spējám jau leecina starp
citu kāds viņa rakstôs atrodams dzejojums, kas pilda veselu
folio-loksni zem titula: „Ara et honoris et ~~lab~~oris" (pēc Döbnera: „Ara et honoris et amoris) slavonu,
ebreešu, greeķu, latiņu un vācu valodâ un ir veltits kādam
draugam Gottfridam Mathesium uz ta maģistra promociju
1680. g. Tai pašâ gadâ Glükis pārnāca no Hamburgas atpakal un
tika drīz eevests par garnizona mācitaju Daugavgrīvâ. Še
viņš tad pārtulkoja latviski Fišera vācu jautajumu katķismu, kuŗu
šis bija sarakstijis zem nosaukuma „Schriftgemässe Erklärung des
kleinen Catechismi D-ris Martini Lutheri etc." un peesutijis Vitenber-
gas fakultatei approbacijas deļ. So savu tulkojumu Glükis lika
preekšâ ģeneralsuperintendentam, pee tam izsacidams savu no-
domu, visu bibeli tulkot no ebreešu un greeķu avoteem latvee-
šu valodâ. Generalsuperintendents Fišers reizâ ar Glüki uz Vid-
zemi atnācis, šā draugs un padoma devejs, bija 1681. g. pee ķēni-
ņa Karļa XI. būdams dabujis pavēli, atļauju un ari palidzibas ap-
solijumu bibeles tulkojumeem latveešu un igauņu valodâ. Tādâ
veidâ bija šu darbs drošaki eesākams un veeglaki galâ vedams.
Astoņôs gadôs ar veenu veenigu paligu pee norakstišanas, studen-
Vitenu,[1] Glükis pabeidza leelo darbu. Pee tam viņš bij izrādijis
apbrīnojamu darba spēju, tá ka tam blakus leelajam, daudz laika
aizņēmejam bibeles tulkošanas darbam bija ká mācitajam plaši
amata peenākumi, kuŗus tas izpildija ar sevišķu uzcītibu. To
viņš nebija palicis Daugavgrīvas mazajâ garnizonmácitaja
veetâ, bet bija kopš 1683. g. aizaicinats par mācitaju uz Aluks-
ni un Zeltiņmuižu, vislеelako latveešu draudzi Vidzemê, pee kuŗas tolaik ká fi-
liale peedereja ari Opekalne. Tur viņš it sevišķi dibinaja ari
latveešu pagasteem skolas. Viņš eerikoja, ká pats saka, zem sku-
migám ķezám („unter kümmerlichen Verdriesslichkeiten"), tur drīzumâ

[1] Kristjānis Bartolomeus Vitens (vēlak) bija par mācitaju Laikvardâ (1690. g.) un [illegible]ā (1710. g.).

tris latveešu skolas, kuŗas tak tik laimīgi sekmejās, ka tas jau 1684. un 1685. g. dažus audzekņus vareja par skolmeistareem citeem macitājeem sūtīt un īsā laikā gandrīz visu Kokne, ses draudzi, veenu no visleelakajām, kuŗai viņš peedereja, ~~(Kokneses) (No 1687. g. par Kokneses apriņķa prāvestu)~~, bij apgā, dājis ar skolmeistareem. 1686. g. viņš izdeva ~~bibeles tulkojuma darbeem~~ iz Mancelius Vadoņa izņemtas garigas dzeesmas ar paŝsaceretu lugšanu peelikumu preekš Vidzemes latveešu bazņicas un māju nepeeceešamibām.

Savu leelo tulkojuma darbu beidzis, Glūks pats raksta: „Līdzšinejā ne-eekoptā valoda bija deen no deenas jo vairak pārmeklejama un astoņu gadu laikā, deenām naktīm strā, dājot – citus amata darbus nost atskaitot – veenam pašam norakstitajam tik palīdzot, iznāca sv. bibele klajā tādā skaid, ribā, ka izvēleteem Kurzemes un Vidzemes teologeem un pār, bauditajeem nevajadzeja ne 15 nedeļu, šo darbu vārdu pa vārdam cauri lasot."

Jaunā deriba, kuŗa jau cetrôs gadôs tapa gatava, iznāca 1685. g. zem šāda virsraksta:

„Tas Jauns Testaments Muhsu Kunga Jesus Kristus, Jeb Dee, wa Swehtajs Wahrds, Kas Pahz ta Kunga Jesus Kristus Peedsimschanas no teem Swehteem Preezas-Mahzitajeem un Apustuleem usrakstihts Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Succiae.[1] Riga, Gedruckt durch Joh. G. Wilcken, Königl. Buchdr. Im Jahre MDCLXXXV."

Jaunajai testamentei ir no paša Glūka latveešu valodā īss preekšvārds, kuŗā viņš tikai uz divi lapas pusem īsi, veen, kārši un skaidri min Jaunās deribas saturu. Tajā atrono, tees pirmevanģelija (protevangelium, 1. Moz. 3, 15) peepildī, jums; četri evanģeliji sneedzot ziņas par Pestitaja parādīša, nos meesā, apustuļu darbi stastot par dvēseles glābiņa izplatī, šanos caur apustuļu sludinumeem un citôs rastôs esot apustuļu

1) Tas ir: Zweedru ķēniņa majestatei žēlīgi atļaujot.

brīdiņi un pamācības viņu draudzem.

Pēc otreem četreem gadeem bija visa bibele gatava. Beezā sējumā, uz kādām 2487 lapu pusem iznāca pirmā pilnigā latveešu bibele 1689. g. Tās virsraksts skan šā:

Ta Swehta Grahmata
Jeb
Deewa Swehtais Wahrds
Kas
Preeksch un pehz ta Kunga Jesus
Kristus swehtas Peedsimschanas no teem swehteem Deewa
Zilwekeem, Praweescheem, Ewangelisteem jeb Preezas Mah-
zitajeem un Apustuļeem usrak-
stihts, Tahm latweeschahm Deewa Draudsibahm
par labbu istaisita.
Soli Deo Gloria.
Riga, Gedruckt bey Johann Georg Wilcken, Königl. Buchdrucker
MDCLXXXIX. (1689).

Bez tam vēl Vecajā derībā atrodās divi sevišķi virsraksti, kā: „Tee Praweeschi, wissi Latwiski," un „Apocrypha: Tee ir Grahmatas, Kas teem swehteem Deewa Raksteem lihdsi ne turramas, un tomehr derrigas un labbi lassamas irraid."

Bībelê ir vācu valodā no Fišera ceevetots Zweedzu ķēniņam Karlim XI. veltijums, kuŗš pee tam stājās preekšvarda veetā. Tas ir pamatigi un ta laika mācitu uzrunu stilâ sacerets. Vispirms top no svēteem raksteem peerādits, ka tas ir Deeva prāts un zīlejums, ka pagani Deeva vardu teem saprotamâs valodâs lasis un jūdeem, kuŗi Deeva vardu atmetuši, būs japeedzīvo ka tas šinîs preekš viņeem aplamâs mēlês skan. Tā nu laiks (viņš pateicās Deevam, ka) reiz atnācis, kur nabaga apspeesteem, māņôs grimušeem latveešeem sv. Deeva vards no tīrām un skaidrām lūpām, t.i. pašu mīļā valodā, sācis atskanet. Tad ķēniņam par laipnu atļauju un pabalstu pateikdamees Fišers peemin, cik uzticīgi un uzcītigi tulkotaji strādajuši, labi zinadami, ka pirmo

475. ledu laužot visvairak darba un ka pērnāreji dažas veetas atradis par pārlabojamām. Tomēr uz tādeem, kas neewadami peļ, nevaredami paši neka labakā uzrādit, viņš negribot ne klausitees; tādus viņš turot par līdzigeem teem, kas zirgu seglodami eemauktus uzmauc astes galā, un tomer citus smā, dedami smādē, ka neprotot zirgu apseglot. – Uzkritošs šai preekšvardā paleek tas, ka Fišers Glūķi kā tulkotaju un visa darba īsteno darītaju nemaz nepeemin jeb, ja viņš to butu laikam uz Glūķa nesavtigu lūgumu darījis, tak nekādā veidā ne-izsaka to pateesibu, ka viņš pats vis nav tas tulkotajs, bet atstāj gan pārprotamibu, it kā viņš pats ar kādeem nemināmeem līdzstrādneekeem to darbu būtu galā vedis. Ta, pat ari baznicvēsturneeks Teč̌s, Glūķa vardu nemaz nepeeminedams, peešķir visu leelo nopelnu Fišeram, kurš esot uzdevis bibeli tulkot vairakeem Kurzemes un Vidzemes mācitajeem un šee tad vairak gadus Rigā pee tam strādajuši. Tak nav domajams, ka Fišers butu gribejis savam draugam pārestibu darit ļaunā nolūkā; bet Teč̌s laikam samainijis ar tulkotajeem bibeles cauclūkotajus, kas bija Rigā sapulcejušees.

Kā jau dzirdejam, Glūķis bija gan pabeidzis tulkot Jauno deribu 1685. g. un visu bibeli 1689. g.; tak viņu eespeešana tad nebija vis pabeigta, bet tik eesākās. Kā ģeneralsuperintendents savā latveešu bibeles tulkojuma vēsturē stasta,[1] tad 1692. g. vel tik eespeestas apokrifu grāmatas un kadā ķēniņa pavēlē no 30. septembra 1694. g. ģeneralsuperintendentam Fišeram peekodinats, ka, eekams bibeli laiž ļaudis, Kurzemes un Vidzemes garidzneekeem, kuŗi pee tās strādajuši, japarakstot apleeciba, ka viņā ne-atrodas nekas peedauzigs.

Latveešu bibeles apgādei ķēniņš Karlis XI. devis 7500 dāldeŗu leelu naudas pabalstu, no ka bija tulkotajam ik gadus dabut 200 dāldeŗu un ģeneralsuperintendentam par visa dar-

---

1) Reformations-Jubiläumsfeier in der Rigaschen Abtheilung der russischen Bibelgesellschaft den 19. October 1817 durch Bergmann, Brosse, Busch, Grave, Mellin, Sonntag. Riga gedruckt bei W. F. Häcker 1817.

ba vadibu 300 dalderu ik gadus. Tak Glūkis ņēmis no šīs naudas
tik 1000 dalderu, Fišers raksta; pārejee 6500 dalderi izgājuši par papiru un eespeedumu. — Uz ķēniņa pavēli bija pirmee eksemplari peesūtami visām Vidzemes baznicām, kamdēl viņi nāca retat ļaužu rokā. Šī pirmā latv. bibele jau bij ari tik 1500 eksemplarōs eespeesta. Tā ka papirs tolaik bija vēl reta leeta un tik par dargu naudu svešumā dabujams, tad viņš bibeles eespeešanai vests no Francijas. Kuģis, kurā to veda, kritis Alžiras laupitaju rokās; tak šee dabudami zinat, ka uz šī papira gribot Deeva vardus eespeest, palaiduši kuģi ar papiru un ļaudim vaļam.

Ja nu uzmetam acis Glūka bibeles valodai, tad tulin eeraugam, ka viņš no veen pee saveem centeeneem, bet ari pee savas valodas un pa labai daļai ari pee savas ortografijas peeder Mancelius un Fürekera skolai. Visi līdz šimējee Glūka un ta valodas apspreedeji, kā rādās, nav labi ta laika latveešu literaturu pazinuši, vismazakais teem nav ne jausmas bijis no Mancelius un Fürekeṛa skolas. Tee pavisam izlaiduši no acim Mancelius skaisto, it ģenuinā latveešu valodā terpto prozu, kādu atrodam viņa 1200 lapu puses beezajā sprediķu grāmatā, aizmirsuši Füreķera jauko garigo dzeju un šo vīru skolai peederigo rakstneeku darbus, it īpaši šīs skolas pirmā peederigā, Indriķa Adolphi literariskos panākumus, kurš peemēram kā veens no pirmajeem latveešu dailo literaturu spējis apbalvot ar pirmo valodas ziņā jo pareizu originalu laicigas dzejas ražojumu. Visu nule teikto eevērodami un jau pazīdami Glūka leelās valodas spējas, kā ari ta nopeetnibu un pamatibu šai ziņā, nākam pee atziņas, ka zem tādeem apstākleem, ka Glūkis sava tulkojuma teicamā veikšanā nebut nevareja saveem preekšgājejeem palikt pakaļ. Tā tad nav neko brīnitees, bet ir it dabigi, ka Glūks, jo nopeetni un pamatigi sagatavojees, zem laimigeem apstākleem pasneedza latveešu tautai jo teicamu darbu. Nu tad zinam, kā jasaprot tādi apspreedumi, kā pee Teča ta baznicas stāstōs, kā: „Jāri jabrīnas, ka tolaik, kur latveešu valoda nemaz nebija tik daudz izkopta kā tagad, un kur tulkotajeem bija pee rokas maza

valodas līdzekļu, nekā mums, dažas vietas tik brangi izdevu-šās, ka gandrīz nekas nebija pārlabojams.[1] To pašu atzīst arī jaunakajā laikā.

Tā mācitajs Urechuffs savā rakstā „Der Sprachforscher als Kritiker der Bibelübersetzung",[2] nostatidams Fīšeru un Glūki, mū-su provinču vesturē" vecajam Stenderam blakam, spreež par latveešu bībeles tulkotaju šā: „Ernsts Glūkis, virs, kam latvee-šu valoda svešneece būdama, bija pirms jāeemācās bez grama-tikas, bez leksikona, tomēr ar neizglītotu vergu tautas cilti sa-ejoties, — viņš ved galā latveešu bībeles tulkojumu ar vee-na drauga palīdzību, kuram bija pārvaramas tādas pat grū-tibas; viņa tulkojums ir tāds, kas bībeles ebreešu garā pilnigi ee-eedams un pātnīgām ebrejiskām domām tādus pat latviskus teikumus atrazdams, gaišā laсima, ka tulkojamais darbs tiek skaidri saprasts; viņš daudz, daudz veetās sv. rakstu domas uz-ņemdams (uzķerdams) atrod preekš tām latviskus vardus, pat labaki nekā Lutera vācu bībeles tulkojumā; ja, pateesi, viņš padara lat-veešu valodu daudzkārt bagataku, paceļ to, to sakot, pāri par dzimtbūšanu."

Te nu kādi peemēri no Mancelius un Glūka valodas, kas rāda, ka pēdejā neko daudz neatšķiras no pirmejās, bet pil-nigi peeder Mancelius un Fürekera skolai. Ņemsim vispirms Cakarias slavas dzeesmu pee evangēlista Luk. 1, 68, 69 un 70. p.

I. Mancelius sprediķu grāmatā 1654. gadā.

Slawähz gir tasz Kungs / tasz Deews Jsrael / aiſto taſs gir peemeck-lejis / und peſtijis ſawus Ļaudis,

Vnd gir mums pazehlis weenu Raggu tahſz Peſtiſchanas / eekſcham to Nammu ſawu Kallpa Dawid

Ka taſs pirrmajohſz laikoſz run-najis gir / zaur to Mutt ſawo ſwähto Proweeto.

II. Glūka Jaunajā derībā 1685. gadā.

Slawehts ir tas Kungs / Jſraëla Deews / jo tas ir peemeklejis un peſtijis ſa-wus Ļaudis.

Mums pazeldams weenu Raggu tahs Peſtiſchanas / ſawa Kalpa Dahwi-da Nammā,

Kà tas pirmôs laikôs runnajis zaur to Mutti ſawo ſwehtu Prawee-ſchu.

1) Proti, pee otrā izdevuma [illegible] 2) [illegible]

55. psalma 5. un 6. p. 1654. g. tulkots tā:

5. Manna Şirds klust mannahſʒ Meeſſahſʒ un tahſʒ Nahwes Bijaſchana gir uſ mann krittuſſi.

6. Bijaſchana un Trieſſaſchana gir mann uſnahkuſſe un Iſʒbailes gir us manni krittuſchas.

Glūķis pārcēlis tā:

5. Manna Şirds mohzijahs eekſch mannis un Nahwes Isbailes irr us mann krittuſchas.

6. Bihjaſchana un Drebbeſchana irr man uſgahjuſi un Istruhzinaſchana irr man usbrukkuſi.

Iz Zalamana sakameem vardeem,
kuŗus Mancelius tulkojis, bet citi no jauna
rakstôs apgādajuši 1685. g. rau veens peemērs:

Manns Bährns klauſſi tawa Tähwa Mahzibu, und nhe attkahp no tawas Mahtes Bauſzlu. Aiſto kaſʒ gir weens krahſʒnis puſſchkainis tawai Ghallwai und Kehdeſʒ tawam Kacklam.

Glūķa bibelē 1689. g. šī veeta
skan šā:

Klauſajs mans Behrns tawa Tehwa Pamahzi̇̄ſchanu, un ne pamett tawas Mahtes Bauſlibu. Jo tee irr weens peeņemmigs Krahſchņums tawai Galwai un dahrgs Apkakls tawam Kaklam.

Ja nu ari latveešu valodas un ortografijas ziņā Glūķis ne, daudz netop pāri par Mancelius un Fūreķera skolu, tad tomēr viņa ne-apstrīdamais leelais nopelns ir tas, ka viņš pirmais latveešeem pasneedzis visus svētos rakstus, kas līdz tam viņeem bija tikai mazôs gabalôs, dažās grāmatās. Gan Glūķa bibelei ar laiku bija nepeeceešami daži pārlabojumi, tik pat ~~pareiz~~ ortografijas rakstības un gramatikas, kā ari teksta ziņā, tomēr viņa ir tik pilnīga, ka pee otra labaka tulkojuma, kā tas dažā citā valodā bijis pee pirmā ja-izdara, še nav bijis jastājās.

Aluksnes mācitaja muižas preekšā stāv divi ozoli. Tos sauc par Veco un Jauno Derību. Glūķis esot tos eestādījis, kad pabeidzis savu bibeles tulkojumu. Viņi gan ir veenīgee, kas zeemeļa

479. kaŗu pārdzīvojuši. Toreizejee jaunee koki ir tagad milzeņi ar veseleem stāveem un kuploem ţuburеem, jebšu viņeem bijušas dažas vētras izlaužamas. Tā arī Glūka darbs pārceezdams dažas laiku vētras, izaudzis par tādu koku, kas savus zarus tālu izplētis un tagad pat top meklēts no svešām konfesijām.

Kā garīgôs rakstôs Glūka bībeles valodai bijis leels eespaids līdz šai deenai, tā arī laicīgajā rakstneecībā ta bijuse pēc dzeesmu grāmatas pa visleelakajai daļai veenīgā valdneece līdz tautisku centeenu sākumam. No ta laika viņai tad jacīnās un jasacenšas ar pašu latveešu atvasinateem, vaj iz tautas gara mantām smalteem vārdeem. Šai cīņā bībeles valodai, zinams jaatkāpjas tiktāl, ciktāl ta ir preti latveešu valodas garam, bet viņas pamati paleek un paliks nekustinami tikmēr, cik tee likti no tīra latveešu peederuma. Ja Glūkis būtu ilgāki dzīvojis, nebūtu caur vesturiskeem notikumeem izrauts no latveešu dzīves, tad viņš pats būtu pirmais bībeli otru reiz eespeežot pārlabojis un ar ~~mūsu~~ jaunākā laika valodas līdzekleem apbruņojees viņš būtu pee pārlabošanas vēl tālak gājis, nekā mūsu bībeles izslavetee emendatori. Te tik peeminams, ka Glūkis savā bībelē jau daudzkārt izleetojis latiņu burtus, saprotamī izskaidrodams dažus grūtakus pantiņus, vaj arī peezīmedams līdzīgas rakstu veetas.

Veens no Glūka valodas un bībeles svara, kāds tas bijis ~~preeks~~ preeks latveešeem, veens no teem entuziasmeteem apspreedejeem ir bijis arī Pavasaru Jānis (J. Veismanis), kurš vēl students būdams savā „Latveešu rakstneecības vēsturē" par Glūka nopelneem jo silti atsaucās. Atteekdamees uz šo ozolu stādīšanu viņš saka: „Kā Glūks savā valā augošo meža koku pārstādījis dārza zemē un padarījis viņu par kopjamu un saudzējamu māju koku, tāpat viņš brīvi iz tautas mutes plūstošo latv. valodu pacēlis par attīstamu un izglītojamu rakstu valodu..." Tā nu ta leeta pilnīgi nav. Kā katrs salīdzinums klibo, tā arī šis. Ja arī negribam pirmos vājos pasākumus ceerot, kas vairak kā pusotra simt

gadu eet Glückim pa preekšu, tad tomer ja vesturisku pateesī-
bu turam augstu, nedrīkstam noklusēt Mancelius un Füreke-
ra darbus un šo augstu teicamo vīru skolas panākumus, kuŗai
ari Glüks peeder — un nav vis latv. valodas ziņā par to pāri
tapis, kā to jau agrak peeminējam un ari redzējam. Tad Pavasaru
Jānis turpina sākumā it jauki: „Un kā šis ozols veenumēr peeņēmees
spēkā un kuplumā, pee kam daži zariņi nokaltuši un nokrituši, at-
stādami savu veetu citeem spēcīgakeem, tāpat ari latveešu rakstu valo-
da kļuvuse jo deenas jaukaka un pilnīgaka un vēlakōs laikōs pee-
ņēmuse jaunus, dzīvības spējas pilnus vārdus senako kroplu veetā;
bet abōs, tikpat ozolā, kā latv. rakstu valodā, leelais dzīvības un atti-
stības spēks meklējams jau tanīs sākumōs, kuŗus cēlis Ērnsts Glüks."
Te atkal pēdējais teikums eerobežojams. Latv. rakstu valodas leelais dzī-
vības un attīstības spēks nav vis veen „meklējams jau tanīs sākumōs,
kuŗus cēlis Ērnsts Glüks", bet to jau varam ari saredzēt visā pusotra gad-
simteņa vecajā latv. rakstneecībā, kuŗa eet Glükim pa preekšu.—

„Tačču valoda veen," viņš turpina, „gan nebūtu spējuse bībelei sa-
gādāt tādu stāvokli latveešu literaturā, ja viņā nebūtu eetērpts tas
augstakais un cienīgakais saturs, kādu veen varam rakstōs atrast."—
To varam gan pilnīgi sacīt par Jauno derību; bet par Veco derību,
kuŗā starp daudz jauka un cēla atrod jo daudz nejauka un nelāga,
nebūt nevaram to pašu teikt — tā nevar būt viscaur mums preekš-
zīmīga. Tāpat tas teikums: „Kā savas valodas dēļ viņa (bībele) kļu-
vuse par visas latveešu rakstneecības pamatu, tā caur savu augsto
saturu par stūra akmeni latveešu garīgai kulturai vispār." tik preekš
Jaunās testamentes pilnīgi peeņemams, bet preekš Vecās veenīgi ar lee-
leem eerobežojumeem. Bez tam no paša sākuma bībele izplatījusēs pa-
šā tautā visai maz, gan mazā eksemplaru skaita dēļ, gan ari aiz re-
tās lasīšanas mākslas. Tā palika gandrīz veenīgi mācītaju rokā, ku-
ŗi pee tās nu sacereja savus sprediķus. Tik jaunakā laikā tā leeta drusku grozījās. „Sevišķi no tā laika," saka Pa-
vasaru Jānis, „kur sāka latveešeem skolas celt, bībeles mācības, atska-
ņēdamas ir baznīcā, ir skolā, ir mājā, laidušas jo dziļas saknes latveešu
tautas sirdī, izaudzinajušas latveešus par deevbijīgu un tikumīgu tautu."—
To ari nevar tā sacīt; jo ir vispār zināms, ka no laika gala līdz šai deenai

 nav vis bibele, bet dzeesmu grāmata ta viszplatitakā pee latvee-
šeem! Kamēr tik pee reta kāda atrod bibeli, tamēr gandrīz ik katram
ir sava dzeesmu grāmata. Drīzak varetu no šīs neka no viņas
sacīt, ka ta „kļuvuse par visas latveešu rakstneecibas pamatu"
un „par stuŗa akmani latveešu garigai kulturai vispār." Ja jau
vecais Stenders caur savām lareigām ziņģem glīlojis latveešu
sirdis, tad jau no Fūreķera sākot mūsu garigā dzeesma to darījuse
nesalīdzinami vairak, jo dziļas saknes laizdama latveešu tau-
tas sirdī, audzinadama latveešus par deevbijigu un tikumigu tau-
tu, par kādu viņa arī jau no seneem laikeem peerahdijusēs savās
sentēvu dzeesmās un arī citās gara mantās. Nekur nav latveetis
tādā mērā meeru bēdās un spēku grūtajā mūžā smēlees, kā garigās
dzeesmās un dainās.

Ja Vierhuffs saka, ka Glūķim latviski mācotees bijis ja-apeetās
tikai ar neizglītotu vergu tautas cilti", tad viņš neka neezin, ka
šij tautai bijuse deezgan augsta kultura, skaista dzeja, apbrīno-
jami šķīsta morale, kas stāv augstaki par Vecās testamentes
tiklības mācibu — acs pret aci, zobs pret zobu — un ir līdziga kri-
stigai moralei. To viņš būtu varejis macitees no sava amata brā-
ļa, macitaja Büttnera, ja bij aizmirsis Kristus augsto preekszī-
mi, kurš vismīļaki sagājas ar zemeem, nicinateem ļaudim, ar
zveinzeciņeem un muitineekeem. Ja Glūķis būtu bijis tads vīrs,
tāds mācitajs, kāds Vierhuffs, tad jau viņš nebutu spējis veikt
bibeles tulkojumu, panākt gara spēka leelo uzvaru, gara brīvi-
bas pasludinumu meesas vērdzības laikos. —

Par skolām rūpedamees, Glūķis celoja kopam ar savu draugu
Fišeru 1684. g. uz Stokholmu pee ķēniņa. Te viņam izdevās ar
Fišera peepalīdzibu dabut atļauju: 1) celt augstakas latiņu skolas
prāvestu apriņķōs sevišķi Vidzemes vāceešeem un 2) gādat arī
par skolām un grāmatām kreevu eedzīvotajeem Vidzemē. Tās
latiņu skolas bija muižneekeem jacel un ja-uztura; arī kree-
pavalstneekeem gādat par skolām, ķēniņš paklausija aiz polit-
kas, pavēledams ģeneralgubernatoram un generalsuperintend-
tam

Fišeram, visu izvest pee Glūka plana. Aiz saveem plašeem dar-beem Glušs sanāca kildā ar Terpatas teoloģijas fakultati, kas bija tad arī Vidzemes konzistorija. Bija pavēlets, ka visiem privatskolotajeem uz laukeem japeenes leecibas par savu kartu, ticibu un mācibu un jaiztura eksamens. Tadai ricibai ārzemneeki negribeja padotees, bet labak aizeet. Tad Glūks rakstija konzistorijai, ka ar tadu pa-likuma vēli ta aizdzēšot kreetnus spēkus un barbarisms valstī vairošotees. Konzistorija sadusmota caur tādu sivu rakstu, apsudzeja Glūki pee ģeneralgubernatora par pretineeku, kurš nicinot ķēniņa akademiju un stāvot par dumpeneekeem un valsts pretineekeem. Fišers, Glūka aizstāvis, agrakais baznicas teesas preekšsēdetajs, bij jau atgreezees savā tēvijā. Glūķim nu veenam pašam nebija veegli karot, tak divi rakstus savai aizstāvešanai laizdams generalgubernatoram Dalberģim, tas apklusinaja savus pretineekus.

Arī citu rūpestu šim centigajam, darbigajam vīram netrūka. Bez jau minētām trim latveešu skolām tas uztureja savā muižā vel vee-nu vācu un veenu kreevu skolu un bez tam vēl citur gādadams par kādām septiņām kreevu skolām. Tas viņam nu nenācas veegli tam-dēļ, ka ta draugam Fišeram Vidzemi atstājot generalgubernators nolemto valdibas pabalstu sāka atraut. Tak par spīti visām grū-tibām viņš savos darbos nebūt nepagura. Pabeidzis Jaunās deribas tulkojumu, viņš izdeva 1686. g. pārlabotu latveešu lugšanas- un rokas-grāmatu, tad iznāca pilnā bibele un Lutera leelais katķisms, pārla-bots pee pārtulkotās bibeles, pēdigi dažas garigas dzeesmas un 1699. un 1700. g. „Svēta Behrnu Mahziba."–

Kā apustuļi dažadām tautām un draudzēm nesa un gādaja Dee-va vardu, tapat arī Glūķis. Pārtulkojis latveešeem bibeli, tas ķērās arī pee bibeles tulkošanas kreevu valodā, strādadams pee tam savā mācitaja muižā kopam ar kādu kreevu preesteri. Drīz bija pārtul-kotas peecas Mozus grāmatas un psalmi. Tika arī kreevu skolas grāmatas apgādatas. No Vācijas un Kreevijas draugi sūtija uzcītī-gajam „vīna kalnā" strādneekam naudu un citus padomus. Sevišķi peminami Maskavā Petera I. sūtnis, Golovins, ar ko Glūķis bij sadraudzejees

483. Berlinē pazīstamais Jēkabs Speners, ar kuŗu Glücis sarakstījās.

Nu tuvojās jauns gadsimtenis. Nāca kaŗa breesmas, kas ķēra arī latveešu zemes daļu. „Zeemeļu kaŗam“ eesākotees Glückis bija savam ķēniņam uzticīgs pavalstneeks, paziņodams 1700. un 1701. g. gubernijas valdībai, ka eenaidneeks izpostot zemi un tēvzemes nīdētajeem tas esot ar sāpem jāredz. Tad augustā 1702. g. kreevi aplenca Aluksni. To virsvadonis, Šeremetjevs, bija ģeneralim Baueram devis pavēli eedzīvotajeem nepadodotees, Alusknes pili nodedzinat un visu meestu nopostīt. Pārdrošais, dūšīgais zveedru majors ar 450 vīreem noņēmās drīzak ar visu pili ļautees uzspert gaisā, nekā padotees; bet Glückim, kuŗš ar savu ģimeni uzturejās pilī, majors deva padomu, ar visiem pilsātiņas eedzīvotajeem, starp kuŗeem atradās kads sints kreevu, Baueram padotees. Arī Glückis būdams pārleecinats, ka nepadodotees neka nepanāktu, bet butu tīri par velti daudz dzīvibām jabeidzās, skubinaja savus draudzes bērnus, glābt savu dzīvību, tad savejeem un visam pulkam stājees preekšā, lika atvert pils vārtus. Slavu bibeli rokā gāja Glückis drošeem soļeem viseem pa preekšu taisni pee kreevu ģenerala, tam bibeli pasneegdams, izlūdzas savejeem un sev žēlastibu. Ģeneralis Bauers izbrīnijas, dzirdedams Glücki tik brangi pa kreeviski runajam un aizsūtija to ar visu ģimeni tulin pee feldmaršala Šeremetjeva; bet Glücka audzekni, skaisto Katrīni, kuŗa ar savu daiļo augumu visu acis vērsa uz sevi, nodeva Menčikova leelkundzei. Pee tam top šī „Aluksnes meitiņa“ par Petera Leelā laulatu draudzeni un Kreevijas valdneeci.

Glückis Maskavā.

Nonācis Maskavā, Glückis tika tulin vests Petera Leelā preekšā, kas jau zinaja slavenā vīra vardu un darbus. Leelais cars nu deva tam jaunu, līdz tam Kreevijā vēl nemaz neapstradatu darba lauku, skolu dibinašanu un sekmešanu. Sevišķi caur bijušo skaisto audžu meitu tam uzsmaidija laicīga labklājiba. Jau tūdaļ otrajā gadā, 1703, Glückis tapa par jaunatvērtās akademijas preekšneeku ar 3000 rub. par gadu; tas nu vareja atstāt savu nabadzīgo dzīvokli un apmestees skaistā eelā lepnā bajaru pilī.

Kreevu muižneeku bērni gāja pee viņa skolā un pats Pēteris sēdeja tur dažeem lomeem klausidamees. No šīs izcēlās pirmā kreevu ģimnazija; septiņu mēnešu laikā tur jau bija skolēnu skaits pee-audzis no 60 lìdz 135. Šai skolā macija filozofiju, greeķu, latiņu, franču un vācu valodu, matematiku un daudz citus preekšmetus, kā: deijas mākslu, franču un vācu apeešanās formas, mēģinatees jāšanâ un zobeneem cirstees.

Glūķim bija pilna vaļa, izraudzitees skolotajus, sagādat skolas grāmatas. Divu gadu laikā viņš jau bija pārtulkojis daudz grāmatu: Jauno deribu, Lutera katkismu, latiņu rakstneekus, kā: Cezaru, Korneliju Nepotu, Kurciju; sarakstija dažas latiniskas grāmatas par zvaigznem, kuģoseecibu un kaŗa leetām u.c.; izdeva pirmo Maskavas nedeļas avīzi un slavenu vīru dzives aprakstus. Ka viņš daudz valodas pratis, to jau dzirdejam un to rāda arī viņa dažadu rakstu krājums latiņu, greeķu, ebreju, slavu un vācu valodās ar nosaukumu „Ara honoris et laboris" (goda un darba altaris).[1] Gordons savâ grāmatâ par Pēteri I. saka, ka „Pēteris Leelajs ļoti preecajees par Glūķa grāmatām; viņam tās visas esot bijušas ta istabâ uz plaukta koši ādâ eeseetas."

Pasneedzu še intresanto runu, kuru Glūkis tura, augstskolu atveŗot, kreevu jaunatnei. Ta skan: „Esect sveicinati, jūs, no kuŗeem gaidami visi nākamee augli!... Gudrības vārti tagad atvērušees, ar šeem Cicerona līdzibas vārdeem, ar kuŗeem šis tas savam dēlam jauki apraksta skolas preekus, es nāku pee jums.... Jūs glabajat savās krūtīs tos iemeslus, kuŗu dēļ jums vajaga pazemigi klausitees šo uzaicinumu un paklausigi savu asprātību leetojot peesavinatees to, kas rādās derīgs, jo jaunā audze

Kā vaskis pārgrozās
Un daudz ļaunā pārvēršās,

nesaprazdama pirmajôs gadôs savu pateesu nozimi. Apdomajeet labi, ka godiga izturešanās nepeedzimst, bet ka ta janopelnās. Neapstrādats lauks nanes kveešus, bet smilgas un lāčus. Mums jātīri savu prātu, pāraŗot ar gudras mācibas ārklu un izsējot derigas zinibas. Šādâ kartâ pa šo ceļu eedami mēs mantosim rasmigus augļus.

1) Dōbners min arī „Ara et honoris et amoris" (Tiklab goda kā mīlestibas alta

Un šee vārti mums šodien atveŗās.

Tamdēļ spreežaitees klāt pee gudribas avota un saprašanas mantām, kuŗas daudz dārgakas par zeltu; steidzeetees dažadas zinibas un zinatnes eekrāteet, ja ne vairak, tad tak paklausīda, mi mūsu Kunga un Keizara pavēlei, kuŗš vēlet vēlās gudri gā, dadams un rūpedamees, atpestit savus pavalstneekus no māņu slaz, deem...

Ja jūs šo ceļu nezinat, kuŗš aizved uz šeem vārteem un pee šim mantām, lūk še, mana labā roka ir gatava, nespēj, neekus vadit, peldetajeem palīdzet un katram, kas noma(l), dijees, ar Deeva palīgu pasneegt gaišumu, un tā pa šo ceļu stai, gadami jūs tapseet izsargati no kļudām un jums nebūs ar Iksionu – kā teiksmu stāstos lasams – Junos deeves veetā ja ap, kampj mākonis, bet rupju un leekuligu ziņu veetā jūs sev eegūseet pateesu un taisnu gudribu...

Cik tik jums eespejams ar savu prātu stiprinatees, cik jūs jaudajat ar savu pūliņu sasneegt, – tikdaudz cenšaitees savu mērķi panākt, ka jūs ļaužu labumu izplatidami nekalpo, tu pašu vajadzībām un lai no jums neizpaustos tāda slava, ka jūs paši nokavejuši savu laimi.[1]

Mēs redzam, ka arī Maskavā Glukim bij uzticets leels un svarigs darbs ar tik pat leelu, neaprobežotu varu un vaļu. Cik daudz leela un teicama viņš vareja un vēl būtu spējis še pastrādat, ja viņam nebūtu bijis (tomēr) tikai īss mūžs. Jau pēc divi gadeem deemžēl sabruka viņa spēki un pa daudz pa ag, ru, tikai (kadus 50 gab.) 53 gadus vecs tapis, pašôs vislabakôs vīra gadôs, viņš šķīrās no šīs pasaules 5. maijā 1705. g.

Par viņu sēroja visi. Pēteris Leelajs žēlojas, ka ar Gluki pa, zaudejis „tautas apgaismotaju"; leelee valstsvīri, draugu pulks Vidzemē, Vācijā un Kreevijā, akademijas audzekņi, visa zemā karta, apraudaja goda vīru, mīļu draugu, rūpigu gādataju, leelu kreetnu pateesu mācitaju. Bet latveešu tauta, vērgu jū, gā smakdama, tolaik gan nemaz nezinaja, ka savas acis bij

1) Sk. Смирновъ, Словарь русскихъ свѣтскихъ писателей I. pag. 281.

aizdarijis veens no kreetnajeem, čkleem vīreem, kam viņas sūrais liktenis bija dziļi ķērees pee sirds.

Pee Marijas birzes vācu kapsētā Maskavā tika Ernests Glūķ's apglabats no sava leelā drauga, bajara Golovina, par paša ķeizara naudu ar leelisku godu un spožumu. ~~Fabricius, kāds Karulaužu mācitajs, tobrid būdams Maskavā, runaja aizgājejam pee kapa slavas pilnus vardus~~ Leels pulks ļaužu, augsti zemi, bagati nabagi, ari katoļu mācitaji pavadija nelaiķi uz pēdejo dusu. Fabricius, kāds Kaŗalauču mācitajs, būdams toreiz Maskavā, tureja pee kapa slavas pilnu runu. – Marijas birzes kapi kļuva vēlak pavisam nolaisti tā, ka pazīstamais kreevu vesturneeks Karamzins 1812. g. tur ilgu laiku meklējis Glūķa kapu un tad to atradis pavisam zālem apaugušu. Viņš tad pats savām rokām izravejis nezāles – nātres un dadžus un tad lasijis kapa akmeņa virsrakstu vācu valodā, kas pa latviski skan:

Še dus
augsti ceenits teologs, nelaiķis
Ernestus Glück, prāvests un mācitajs
Aluksnē Vidzemē, ar
prātu un drošu sirdi apdāvinats laimē
un nelaimē, un laimigi no
Deeva sen Kreevu zemei
Izraudzits. Viss tas parādās
Valodu prašanā bibeles
tulkojumōs un labaku laiku ceribā,
Un pēdigi Anno 1702, kad viņš
ar saveem peederigeem eenaidneeku rokās krita,
Kur tas uz augstu pavēli
Kreeveem ģimnaziju cēla
Un pee tāda darba būdams
Meerā aizgāja. Viņš bija dzimis
Anno 1655 (?) Vetinē Zakšōs,
Un mira Maskavā Anno 1705, 5. maijā.
Viņa peemiņa ir svetiba.

Webers savā rakstā „Verändertes Russland" II. 24. sauc prāvestu Glūķi par kreetnu un vesturē mūžigi peeminamu vīru, ne tik veen, ka „nomen" (vārds) un „omen" (nozīme) pee viņa atgadijušees.[1)]

---

1) Nomen est omen ir latiņu sakams vārds, tik daudz kā mūsu „Kāds vārds, tāds vīrs." Glūķa krustams vārds „Ernst" un pavārds „Glück" nozīmē „nopeetnibu" un „laimi."

487. bet arī tamdeļ, ka tas ar Mārtiņu Luteru veenā mēneša deenā (10. novembrī) dzimis, ar Deeva varda mācibām čakli nopūlejees un atnesis Kreevu zemei labumu un svētibu." K. Kundziņš saka: „Glūķis bij retais no retajeem, garā bagati apdāvinats, ar milzigām darba spēkeem izrīkots, ar laipnu dabu ~~apbalvots~~ aplaimots, viņš ceļu paškīra gadu simteņeem; viņam – kā mēdz sacit – visur vedās un šķīrās, secās un veicās." Es jau teicu, ka Glūķis bij īsts Kristus māceklis, līdzigs apustuļeem, kas ne tik preekš veenas tautas strādaja, bet kam rūpeja visas cilveces laime.[1]

Liborius Depkins (~~Liborius~~ Döpkin) dzimis 1652. gadā; bija Rigas Jāņa baznicas macitajs un baznicas teesas peesēdetajs; tas peedereja arī pee kommisijas, kuŗai nācās cauri skatīt pirmo latveešu bibeles tulkojumu un nomira 1708. g. – Depkins pārtulkoja latveešu valodā zveedru valdibas „Sawadus Karra-Teefas Likkumus" 1696. g. un tolaik pazudinatā ļaundara un ķēniņa zaimotaja, Joh. Stakkela, „Gaudu Dſeeſmu" 1703. g. Šai vēsturiskai dzeesmai ir istenā kanclejas stilā jo sīki aprakstitajs garš virsraksts, kas tā skan: „Ta ſawu daſch-daſchadu Noſeegatnibu, ſawadi ſawas ne-apdomatas Ķēniņa Saimoſchanas dehļ, usmekleta un paſuddinata Jahna Stakkela, Kad tam zaur Augstu Ķehniņa Teeſu tappe noſpreeſts, Dſihwam no appakſchan ar Skritteli dauſitam, Galwu nozirſtam, un us Stabbu nagglotam, pehz Tſchettrâs Dallâs dallitam tapt, Gauda-Dſeeſma, Tekſch ka winſch, Nahwes-Gallâ, Zeetumâ buhdams, papreekſch ſawus Grehkus atſinnis, noſchehlojis, Deewam noluhdſis, un wiſſeem Drohſchneekeem Weenu Beedinaſchanas-Leezibu atſtahjis pee winņa Nelaimes nolukko, tees Kahda taiſna un breeſmiga Sohdiba Wiſſeem Pat-galwigeem, ne-ustizzameem Ķehniņa-Pawalſtneekeem un zitteem Noſeeguſcheem Ļaunu-darritajeem peenahkahs, Labbakas Sargaſchanas dehļ Latwiſkâ Wallodâ pahrzelta. (Riga) Anno 1703." – Tad vēl nebija leelā kritiķa Lesinga, vēl nebija atskanejuse ta mācība, ka virsrakstam nav jabūt kuķiņas cedelei. Šo „Gaudu dzeesmu" ar raksturisko titulu eespeeda arī vēlak Kurzemē 1796. g. ar eesākumu „Jo tahda Alga Grehkeem nahk". Depkins sarakstijis

---

1) Sk. arī Sonntaga „Probst Glücks Verdienste" Merkela „Zeitung für Literatur und Kunst" 1811.

un gribejis arī laist klajā leelaku vārdnicu. Vēledamees publiku darīt uzmanigu uz savu leelo darbu, viņš eepreekš izdeva divi loksnes beezu „Sākumu sen gaiditai latveešu vārdnicai" (Vortrab zu einem längst-gewünschten Lettischen Wörter-Buche mehrentheils aller derer Wörter, so in der Lettischen Bibel, und allen andern in der Lettischen Sprache ausgefertigten Büchern befindlich sind, 1704). Tak vaj nu publika šo darbu tā nesaņēma, kā autors vēlejās, vaj kādi citi šķersli i stājās, - Depkina vārdnica tālak ne-iznāca, jebšu ta esot rokrakstā bijuse pilnigi pabeigta, aptverdama sešus prāvus sējumus. Tad viņš pārstradaja un pavairoja Drēsela „Vocabularium", latiņu valodas veetā saņemdams zveedru (1705. g.), tā pasneegdams vācu, zveedru, poļu un latvju vārdu grāmatiņu.

Depkiņam ir arī vairak jo specigu un skaistu garigu dzeesmu. Tā vispirms skaistā, gleznainā, puķainā zeemsvētku dzeesma: „Pee taveem šūpļeem stāvu es, Tu avots pilns no preeka. Ak Jezu! saņem, ko es nes', Ne tur' to par neneeka: Es domu, ko tu devis man, To prātu, sirdi, saprašan', Saņem to labis pratis." – To vēlāk korrigēts pareizā vecā instrumentala veetā aplams lokatīvs „labîs prâtîs". Astotajā pantī, kā dzejneeks jūsmo svētā apcerē par Jezus „jaukām mīlām rokām": „Sniegs rādās balts, peens arīdzan, Bet abi ne tik balti gan, Kā tavas rokas rādās." Tad sekošajôs peecôs pantiņôs Depkins jo grazni dzeed:

„Kur ņemšu sevim vārdiņus, Jūs, skaistās acis, slavet! Es redzu jūs kā spīdeklus Eepreti manim stāvet (ģermanisms). Tas mēnesis pilns gan parādās, Tās zvaigznes jauki spīgļojās, Jūs uzvaraet tās visas.

Ak skad', ka tādai zvaigznītei Būs šeitan silē duset, Gan nāktos zelta šūpļitei To skaistu bērnu kluset. Ne seens, ne salmi patīk mums, Veens dārgi augstais sarkanums, Tas klātos tādam Kungam.

Jūs salmi nost! nost! nost tu seens, Es grib' ar prātu lasit, Tās lilijes, baltas kā veens peens, Es grib' pēc rosem prasit, kas sārkanas kā asinis, Jūs jaukas smaršas zāles vis's, Es jūs eekš kroni pīšu.

Es bezdeligas-actiņas, Es ņemšos zeemas-ceešus, Vežoklus, gaiļa-paslavas, Zilgalvas, saules-vceešus, Ir citas puķes lasīšu: Ko zin ar' tevim patiktu, Ar tādām tevi godat.

Bet ko šis mazais pee to pras', Kas godu dod jeb preeku? Šai pasaulē viņš nolaidās, Lai es pee sirdi leeku, Ka viņš no Deeva nācis ir, Lai mani no Deeva nekas šķir, Kas viņam to gan aisleegs."

489. Otra ir Jezus ceešanas un miršanas dzeesma: „Aklis! atvelc nost to deķi, Kas preekš tavām acim kaŗ: Gudris tevi sauks par ģeķi, Ja tu tapt grib', ko ne var'... Ak! sev atzīt, (leec to ziņā!) Ir it gudra gudrība." Šis dzeesmas sestajā pantiņā ir teikums, kas palicis par sakamu vārdu: „Ko ģeld (līdz) pāvam spalvas skatīt, Kad tam melnas kājiņas?" Visā dzeesmā izskan, ka viss ir pīšļi un pīšlītis; bet tad beigas: „Pīšļ' uz augšu māk pakāptees, Saulei preti, kad ta spīd: Tā grib es šeit eesākt rāptees Augšup tur, kur Deeviņš mīt. Jezus manus pīšļus glābs, Kamēr tee no kapa kāps: Šeit es esmu pīšlīts bijis, Cēlees bušu labi mijis." Trešā ir grēksu algreešanas dzeesma: „Ak Kungs! es grēcneeks lūdzos." Tās citas ir arī labi pazīstamas un top pulks dzeedatas, tā peem. divi slavas- un pateicības dzeesmas: „Es tevi teic' ar sird' un mēl', Deevs! mans sirds jaukumiņš." „Grēks ir tevim, cilvēks! kavēt Jāvam Deevam nopataisīt" un ta miršanas un bēru dzeesma: „Celš ir man kājām, Es traucos debesīs! Uz preeku- pilnām mājām, Šeit sutu pārbaudījs..", kuŗu gandrīz ik reiz dzeed, kad mironi ved no mājām ārā uz kapsētu. – Zem Dopkina dzeesmām stāv pa laikam L. D. Un zem šeem inicialeem mēs uzejam vel sekošas trīs no krusta un bēdu dzeesmām, no kurām ik katras peevedu še pirmo pantiņu, kā: „Kungs! kas tu visas leetas, Jebkuŗas kurās veetās, Cik mazas būdamas Preekš tava vaiga stādi, Un taisnu teesu rādi, Saņem ir manas lūgšanas." – „Man speež to niknu ļaužu mēl', Nebēdajees! Deevs dzīvo vēl! Lai zūd to ļaužu mīlestīb', Man' nevils Deeva paeticīb'!" – „Pēc Deeva prāt' lai noteek man, Tas pats man ceenā leekams. Viņš steidzās teem nākt palīgā, Kas stipri tam palaižas. Nelaimi nogreež Tas žēligs Deevs, Nes preeku mums bes mēra; Kas Deeviņam ir padevees, No ta viņ negrib atstāt." [1] Un pēdīgi veenu no „Kristīgas Draudzības" ar virsrakstu: „Tās Kristītas Draudzes garīga Sarunašana ar savu Kungu Jezu Kristu."

Tā Draudze vaida.

1. Ta deena steigusees pagalam: Ta saule meklē guļu veet', Tās zvaigznes savā vaktī eet, Un spīd pa visām debess-malām, Ir acim pirmais meegs uskrit, Mēs dusesim par mazu brīd'.

2. Redz! kā ta brūt' uz danci pošās, Gaid nākot savu brūtganu, To saldu, jauku, mīļaku. Tee kokletaj' ar stīgām, To brūti skatīt, visi skraid' Rād' uguni, viņa viņu gaid'.

3. Tu gaid un vaid pēc savu preeku, Ko tu no mužības, ak Deevs! Sasolidams eesolijees. Ne leec tai raudat tā pārleeku, Sirds viņai sāp bes tevim būt, Ta grib pee tevim būt un kļūt.

1) Pirmā no viņa krusta un bēdu dzeesmām bija: „Deevs ir tač pas Deevu man."

4. Kad tad to veenreiz mājâs vadîs"? Kam leec tu to atstâtu set? Ik kurš, kas grib, var pār tās smeet, Tu esi viņu pestîjs, radîjs, Kam tu tad ne us viņas lûk, Kur viņai visi virsû brûk?

5. Ta ir, kâ balodis noskumis, kas vaid un dûc tās draudzes pêc, No veena kok' us otru lec: Tu esi viņu vis' nostûmis. Ta ir kâ ogas, kas nobirst, Sa[illegible] mûsus uz koka mirst.

6. Kâ maza laiviņ' straumês gaužās, Starp jûras vilnu kalniņeem, Ismētata mal-maliņeem, Tā viņa debess-malâ lauzās. Tu leeсees svešs, Kad viņa gaud Un karstas asaras noraud.

7. Pamesta aita tâ neskraida, Paklîdusi, pa krûmeem veen, Kâ ta pêc tev, kâ gana, skreen, Pêc tev ta brêc, pêc tevis vaida: Ej meklê, dzeni to eekš kût', Ne leec tai vilkam kumoss but." – – –

Tâdâ spêcîgâ gleznainâ, dzejiskâ valodâ vaida draudze caur 13 pantiņeem, kamēr Kristus atbild":

14. „Klaus'! kas tik ļot' pêc manis vaida. Voi Cian tu? tu grûdonis! Ko tu te stasti, dzird' es vis', Es redz, ka tev ta pasaul' baida: Es nākdams nāku tev israut, Ar debess-preeku tev apķraut."

Kâ redzams, no Depkina uzņemtas pavisam deviņas dzeesmas.

Andrejs Baumanis (Mag. theol.) Dzim 1649. g. bijis Jāņa draudzes jaunakais mâcitajs Rigâ, mir. 1701. g. – Tas apgâdajis – izdevis otrreiz Mancelius sprediķu grāmatu un sacerejis dažas garîgas dzeesmas, no kurām četras atrodamas mûsu dzeesmu grāmatâ, apzîmetas ar burteem „M. A. B." Tās ir vispirms veena adventes dzeesma: „Slavets tas vien augstais Deevs"[1], veena slav- un pateicibas dzeesma „Teic Deevu, mana dvēselit, Kamēr man bûs virs zemes mît". To otrâ pantiņa sâkums kļuvis par sakamvardu „Us Kungeem ceret visai velt, Tee var ne veenu godâ celt, Isnîkst kâ citi ļaudis". Tad no krusta un bêdam ir divi dzeesmas: 1) „Ak Deeviņ! ātver ausis, kad es lûdzos, Tas ļoti varen speež, pār ko es sûdzos, Ne atstāj man', Tu zini gan, Ka no šîs nastas es ne pats isjudzos." Labaki skanetu: es pats ne-isjudzos. 2) „Cian' no sirds-dziļâm mokâm, Cian' Deeva jaukuminš, Pukit', ko tas nes us rokâm, Svētas draudzes spožuminš, Kleegdama sak': Ak mans Deevs! Kam tu vairs ne žēlosees, Kad man bêdas usnâk spaidit, Kam bûs nelaimei man' baidit?" – Ta sacereta pêc Ezaija 49. 14–17. p. – Pêdigi miršanas un bêrn dzeesma:

1. Kungs Jezus Krists, mans gaišuminš, Mans saldais preeks un palîdzinš, Es še nezinu, kur jâgreež, Ir grêku nasta sirdi speež.

[1] Vidz. dz. grāmatâ (1891. g.) pārlaista „Lai slavets ir tas stiprais Deevs".

2. Grūts ceļš patlaban man ja-eet, Pee tev' uz īstu māju-veet', Uz jauku debess-paradīz', Ko tu man dārgi nopelnījs." – – –

Bez tam A. Baumanis sacerejis arī latv. laimes vēlejumu Pinkeneeku draudzei uz mācitaja kāzām („Labajs vēlešanas Vards").

Jānis Višmanis bijis mācitajs Borstelē un 1672. g. [uz] Dundagā; miris ap 1705. g. – Tas tulkojis un pats sacerejis labu teesu dzeesmu. Tā dzeesmu grāmatās atrod no viņa dzeesmu no kristīgas dzīvošanas: „Es Deevam leeku gādat, Un visôs darbôs strādat, Kas vald' ar spēcibu: Tam būs eekš visām leetām, Un isdodamām veetām, Padomu dot un palīgu."[1] – It jauka ir viņa gaisa-dzeesma –. Par lopeem, bitem, zveju" – 1. Tu visu leetu radītajs, Tu sargs, tas visu dargais, Tu esi devis deenas maiz', Tu esi pats mūs sargajs, Tu baro zvērus, putniņus, Ne zvirbulis krīt bes tevi, Tu esi vis' uz mūsu pus' Un mums par labu devis." – Otrais pantiņš eesākas: „Mēs tev pavēlam tagadiņ Vel mūsu mīļus lopus; Pasargi tu tos allažiņ, Apsvēti kūt' un stropus". It raksturiski izceltola Jezus peedzimšana kūtî trešajā pantiņā kurš skan: „Pee tev, Deevs, veen mēs ķeŗamees, Nedz leeku ticib' turam; Lai mēs tev meklejam, ak Deevs! Ne lādam, zogam, buŗam; Tu Jezus es' eekš lopu kūts Pats dzimis; gribi svētît, Tos mīļus lopus: mums tas grūts; Tad palīdz, mīļais tētit!" 4. Palīdzi Deeviņ arîdzan Teem, kas uz jūŗas strādā; Apsvetî viņu zvejošan', Ar svetib' par teem gādā: Pasargi tos par nelaimib', Peepildi ūdens pēdas Ar zivim, ka mēs žēlastib' Atrodam mūsu bēdâs." „5. Tavs spēks, tu Kungs tās svētibas, Pār jūŗ' un upem valda, Tev vējš un rāms gaiss padodâs; Dod, ka us mūsu galda Mēs tavu svētib dabujam Un eelīgsmoti topam No tavām ūdens-dāvanām, Mēs tevi teiksim kopâ. (Jaukaki būtu kopam).

Tad vēl Višmanis pats sacerejis divi mazus dzeesmu ciklus, proti rita dzeesmas uz visām nedeļas deenām un tapat arī vakara dzeesmas uz visām nedeļas deenām. Nu peeminešu tanîs veenu otru eevērojamaku dzeesmu un veetu.

1) Rīta dzeesmas uz nedeļas deenām. Jo pate pirmā „Svētdeenas-dzeesma" ir jau caur savu teicami no-apaloto formu jo skaista. Ta ir caur tam raksturiska, ka tajā izceltas vārdu figuras, anaphora un epiphora, t. i., ka tajā katrs pantiņš beidzas ar to pašu

---

[1] Ta tulkota pec P. Fleminga: In allen meinen Taten Lass ich den Höchsten raten."

teikumu, ar kuŗu tas uzsākts, kā: „Saulīt, taisnu spožums, Tezus siržu drošums, Peeņem žēlīgi Manu vāju teikšan', Ko ar pilnu steigšan' Domu tikuši: Tu veen mums Tas patvērums, Ka mums ne kaiš velna košums, Saulīt, taisnu spožums."

To zīmīgi pēc svētdeenas svinīguma eesākas pirmdeenas-dzeesma ar rosīgu deenas (un tās raižu) plaukšan', kā: „Pee šīs deeniņas plaukšan', Ar Deevu gribu sākt, Ar skaņu slaves saukšan', Preekš sava Kunga nākt, Kas man ir apsargājs, Ar savām stiprām rokām, Viņš atspaids bij eekš mokām, Eekš bēdām Pestītājs." — Otrdeenas-dzeesma: „Otrdeena šī ir, ko man Deevs Leek redzēt sveikam, spirgtam; Tad man to slavēt peenākas, Kā kalpam dārgi pirktam"

Tāpat trešdeenā spirgts uzmodees, dzeesmineeks modri sarunājas ar savu sirdi: „Teic mana sirds, uzmodusees, Pee skaidras saules steigšan'; To jauku rītiņ' preecājees; Vai ne dzird gaiļu-teikšan'? Aj man! kā saldās dzeesmiņās, Mežs, lauks un ēkas atskanās! Nāc līdz ar viņeem dzeedāt." Dzeesmas pēdējā pantiņā īsi saņemts Tēvs-mūs.

„Ceturtdeenā" mūsu dzejneeks uzsauc spēcīgi: „Cel cilvēks: cila vaigu! No gārda meega pamodees! Vai ne redz rīta laiku? Ar saules cēlees, preecājees! Ņem rokā skaņas kokles, Neļaujees prātam ģībt: Ne leec pee tavas žokles, Nu tavai mēlei lipt: To Kungu rītōs slavēt, Ir svēts darbs, kas peedar, Un vakarōs ne kavēt; Vājš prātiņš daudz ne var." — Arī šī dzeesma nobeidzās ar parafrazētu Tēvareizi.

Peektdeenā ir cildināts Pestītājs: „Pestītais, Leels-Kungs un spēcīgs, Deevs un Kungs tās godības! Mans dzeesmiņas-gods ir neecīgs, Bet eekš tavas ceešanas, Karstais mīlibs-uguns spīd, To es varu nomanīt, Pee ta(m), kad tu krusta-stabā, Licees kauteеs manis labā."

Pēdīgi sestdeenā garīgais kokletājs greežās pee prāteem: „Šai agrā rīta-stundiņā, Jūs prāti, esеet nomodā, Un redzeet saules spožum': Jums Deeva prāt' būs sveicināt, Tāpat ar jaunu košum'."

2) Vakara dzeesmas uz nedēļas deenām. Vispirms (virsraksts) „Svētas deenas-dzeesma" še stāv nepareizi svētas deenas jeb svētdeenas vakara-dzeesmas veetā. Tās pirmais pantiņš skan: „Svēta deeniņ' arīdzan, Dabū savu beigšan'; Bet tu mana sirds atskan', Ar it jauku teikšan'; Teic par deenas spīdumiņ', Ko tu šodeen manījs; Teic par svētu mācībiņ', Ar ko Deevs tev ganījs."

Dažā ziņā jo intresants ir 5. pantiņš: „Deevs Tēvs, tavās rokās ņem, Glāb ar tēva teesu, Manu mīļu tēva zemi, Dvēselīt un meesu, Godu, mantu, amatu, Eenaidneekus, brāļus, Māsas, sird' un prātiņu, Draugus, tuvus, tālus."

Pirmdeenas vakara-dzeesmas pirmais pantiņš: „Patlabad (Patlaban?), mans Deevs! nāku, Mans žēlotajs es sāku, Ar gaužām asarām, Ar pateicib' un lūgšan', Pee gaišas deenas trūkšan', Tev sveicinat ar nopeitām."

Otrdeenas vakara-dzeesmas 1. pantiņš: „Otra deena jau pagalam, Deevs Tēvs! Dēls! svets gars! palīdz, Ka pa visām malu malām Top tavs godiņš isstāstits! Tev, Deevs, mana spēciba, Teicu šinī vakarā."

Trešdeenas vakarā: „Tu svētais Deevs! Tu taisna tees'! Tu dvēsels gans Kas žēlos; Tev šai naktī aridzan, Domos un pavēlos."

Višmanim ir paradums savas dzeesmas daudzkart beigt ar pārstāstītu Tēva-reizi; tā to atradam pee rīta dzeesmām, tā tas arī še pee preekšejās un šēs vakara dzeesmas eevērojams.

„Cetortdeenas vakarā: „Cebaota-Kungs, eekš debess! Deevu-Deevs! Augstais Tēvs! Preekš kā pasaul drebēs! Tev es grib, ar mēl' un prātu, Sirsnigu, Dzeesmiņu, Dot un atnest klātu." – Arī šī dzeesma izskan Tēvareizē.

Peektdeenas vakarā: „Pee (Par?) Deeva žēlastibu, Un stipru sargašan', Teic droši ar līgsmibu, Tu mana sirds, ka man, Ta eenaidneeku saites, Ne ir aisņēmušas; Tu preecajees, bes kaites, no Deeva mīlibas."

Pēdīgi šo ciklu nobeidz sestdeenas vakara-dzeesma: „Salds meedziņš! tev es saņemu, Un acis drīz aizdarišu; Deevs! tev ir gods, ka tavs spēks veen, To nakt' un deen', Dēl darb' un meega kopā seen." – Šī dzeesma top gulet ejot visvairak dzeedata, mazakais no daudzeem no galvas skaitits pēdejais pantiņš: „Ar Jezu gribu gulet eet, Še duset, tur eekš preeka smeet; Nu amen: Jezu, man palīdz, Jspesti drīz! Pee tevim mūžigs preecas-brīds."

Jāņa Višmaņa dzeesmas apzīmetas ar burteem J. W. P. D. (Johann Wißmann Pastor Dondangensis).

Beidzot Višmanis izdevis „Nevācu Opicu. Jeb īsu pamācibu latveešu dzejas mākslā" (Der Unteutsche Opitz. Oder Kurtze Anleitung zur Lettischen Dicht-Kunst, Wohlmeinend abgefasset von Johann Wischmann, Pastoren zu Dondangen. Riga, Bey G. M. Nöller. Anno 1697). Šī pirmā latveešu poietika nosaukta pēc savā laikā slavenā vācu dzejneeka Martiņa Opica un izdota šī mācitā vīra, kurš sarakstija 1624. g. grāmatiņu „par vācu dzejas-mākslu" (Von der deutschen Poeterei), 100 gadu dzimamdeenas par peemiņu; jo Opics dzimis 1597. g. Preekšvardā autors saka, ka tas

ne-esot neko citu gribejis, kā tik Deevam dot godu un latveešu dzees-
mu draugeem pasneegt kādas īsas ziņas. Par šo grāmatu esot īstenī ja-
pateicās Fürekeram, nevācu Opicam, kuŗa dēļ viņš it īpaši pee šī
darba ķērees. — Tā tad viņš aplūko visvairāk tik latveešu garīgo, kri-
stīgo dzeju, vist-in Fürekera dzeesmas, tās daudzkārt blakus savām
paša dzeesmām peevezdams. Grāmatiņai ir septiņas nodaļas. Pirmajā
eet runa par dzejas mākslas dabu un īpašību. Višmanis nosauc dzejo-
šanu par dzeesmu izdomašanu jeb sagādašanu un prozodiju par dzee-
dašanu". Otrajā nodaļā viņš runā par zilbju kvantitāti vispārīgi un
par rīmem sevišķi. Starp citu viņš domā, ka garuma zīme „h" esot
leeka; bet gaiši ne-izsakās, ko likt tās veetā; rādās, ka viņš vēlejees,
lai garos patskaņus tāpat virguletu, kā tas no Mancelius darīts ar
dažeem līdzskaņeem. Te viņam it kā prātā bijis peem. daņu virgule-
tais ф (-ō). Sevišķi plaši viņš tad pārrunā atskaņas (rīmes), pee ku-
rām viņš skatās uz stingru likumību, kritizedams veetām pat Für-
ekeru. Preekš mums visintresantākā ir trešā nodaļa; jo tajā autors
aplūko arī mūsu dainas un tautas dzeesmas, jebšu deemžēl tās maz pa-
zīdams un tā tad mazā ceenā turedams. Viņš spreež, ka visu citu
varsmu mēru starpā trochajs latveešeem esot visvecākais, daiļākais un
dabīgākais. Tas esot vērojams no viņu „zemneeku odām" - laikam
dainām; tās esot bez rīmem, bet metriski sakārtotas. trochaju varsmās
esot pirmajā 8, otrajā, kuŗu mēdzot atkārtot, 7 zilbes, un ja kādas zil-
bes trūkstot, tad tai veetā nākot „lāpamais burts" i, pr. p.

„Kundziņami kungu būti,
Dēliņami arajam."

Te Višmanim stipri viļas; jo še nekur nav i kā ielāps, bet parādas kā
vārdu vecāka sastāvdaļa. Mūsu dzejā sastopams gan i kā „lāpamais burts",
bet pee šī peemēra tās nav. Tapat nevaram arī Višmanim peekrist, kur
tas uz peevesto peemēru atteecotees saka, ka māciteem dzeesminceekeem
neklājotees dzejojot darīt šādai bezgāršībai pakaļ. Nebūt nav bezgār-
šība, ja dzejneeks reizām leeto arī valodas vecākas formas. Pareizi ir,
viņam sakot, ka jambōs pa leelakai esot sacerētas no vācu valodas tul-
kotās dzeesmas; bez tam viņš arī pamanījis, ka latveešu tautas dzejā
blakus trochajeem topot leetoti tāpat daktili; bet arī par šo īpašību

nezin neko teikt. Visnotal Višmanis neko dziļaki nedibina. Tā tas bez jebkāda peerādijuma tura trochaju par visvecako vārsmu mēru. To varetu drīzak no daktilu vārsmu mēra sacit, jo visvecakās dainas medz but saveenotas ar deiju, ar kādu religiozu aktu ar svinigumu. Un mūsu tautas deiju teksti saskandinati daktilōs. peem.: Lec Laima (Māra) pa preekšu

Ar mīļu Deevu,
Es lekšu pakaļ
Ar savu pādi.

Tad: Dui leca dangā,
Dui dubenā;
Ustubas vidū
Sasakacijās.

Tā tad ar tadu pat, ja ne ar leelaku teesibu, var sacit, ka daktils latveešeem ir visvecakais, daiļakais un svinigakais vārsmu mērs. Tā vecais Stenders, kā turplikam redzesim, nodziļinajees tā daktilu vārsmu mēra likumōs, ka sacerejis pec tautas dzejas analogijas veselu dzeesmu daktilōs un eeveetojis to savā poietikā. Bet Višmanis dziļakine pētī. Tas peem. par rimem runadams, atrod, ka latveešu „zemneeku odām" tās nav; tak neuztop vis uz jautajumu, kad un kur visnotal rimes cēlušās; ne-atprotās, ka tās ir tikai jaunaka laika atradums, ka vecajām tautām tās nava.—

Pee citām „Nevācu Opica" (nodaļām) vairs nekavesimees. Tās ir vel mazak izdevušās; jo tolaik šis zinatnes zars bija vel visai maz apkopts. Tā viņš runā aplam no zilbju kvantitates un nezin ne vardu bilst par zilbju akcentu un akcentuacijas zistemu. Viņa teoriju leetoja gan savā laikā visi latveešu garigu dzeesmu tulkotaji; bet ta nesneedza neko jaunu, labaku, ko jau Fürekers nebūtu praksē izvedis. Višmaņa teorija nebūt nepārsneedz Fürekera praksi.

Kā Mancelium, Fürekeram, Adolphim u.c. bija jacees, japanes uzbrukumi par saveem latveešu centeeneem no aplamās vaceetibas[1] puses, tā ari Višmanim, kā tas noprotams no šī latiņu pantiņa, ko viņš eespraudis savā poeatikā.

Lettica Lingua tibi si mala est, rodere noli
Nam propriam Linguam dente, maligne, petis.

---

1) „Verkehrter Deutschismus", kā Lange to savas vardnicas preekšvardā nosauc.

Sed si ignota tibi, haud natam quid carpore tentas?
Ignoti Versus nulla Cupido. Vale!

XVIII. gadsimteņa politiskais un saimnceciski sabeedriskais stāvoklis Baltijā.

Šo gadsimteni eezvana Zeemelu-karš, kas plosijas desmitgadus, visgrūtaki peemekledams Vidzemi, kā arī vispārigi atnesdams Baltijai milzigu postu. Pilsātas, muižas, meesti un sētas tapa sašaudītas, sa-arditas, nodedzinatas. Cilveki, kas bija kaut kā no zobena, bada, mēŗa un sala paglabušees, tika sagūstiti un aizvesti uz Kreeviju. Šai karā cinijās divi savadi ārkārtigi valdneeki, Peters Leelais un leelais ļoti apdavinatais jaunekls, varonigais Zveedrijas ķēniņš, Karlis XII. Peters peeņemdams nodevigo Vidzemes muižneeku padevibu, apstiprinaja teem visas teesibas un privileģijas, kādas tee veen tik cēla viņam preekšā. Tā tee nu dabuja arī atpakal zveedru valdibas eevilktās muižas, kā arī ne-aprobežotu varu par saveem dzimtļaudim. Kamēr muižneecibai nu sākās zeedu laiki un arī pilsātas atkal pamazam uzplauka, tamēr zemneeku labklājiba bija galigi izpostita. Visas zveedru ķēniņu Gustava Adolfa un Karla XI. dāvatās teesibas teem tika atņemtas, tā ka nu Vidzemes zemneeku stāvoklis kluva tik grūts, kā tas nekad nebija bijis. Tagad šeem zemneekeem eesākas īstee vērgu laiki.

No agrakeem dzimtļaudim, kas bija pee zemes saistiti, gāja gan kungeem klausibās un deva nodokļus, bet bija pee tam savas kustamas mantas pilnigi īpašneeki un tureja savus zemes gabalus uz ne-aizteekamakām leetošanas teesibām, nekā baroni savas muižas, - tagad izvertas vērgi, kuŗeem nevareja būt nedz kāda īpašuma, nedz kādu teesibu tamdēļ, ka tee paši bija kunga neaprobežots īpašums, ko tas vareja ne veen pee patikas kalpinat, bet arī nobendet, pārdot tirgū vaj ūtrupē. Eckardts[1] stāsta, ka par preceješos vaļeneeku esot maksats līdz 30 rub., ja pratis kādu amatu 100 rub.; meitas pirktas par 10 rub. gabalā, bērni par 4 rub.; bada gadôs varets dabut visu ģimeni par 100 rub.

Pa zveedru valdibu dzimtļaudis, zemneeki vareja par pārestibām

[1] Sk. ta „Livland im 18. Jahrhundert.“ I., 425. l.p.

497. kungus apsūdzet pee pilsteesas. Tagad, kur tee bija kļuvuši vergi, neveena teesa no teem nedriksteja peeņemt sūdzibas. Landtags bija nospreedis šā: ir ne-apstrīdams teesibu princips, ka vergam nepeekrīt teesiba, meklet taisnibu teesas ceļā. Tā ka mūsu zemneeki ir mūsu pilnigi vergi visplašakā nozīmē, kādā šo vārdu leeto romeešu likumi, tad teem ari nav teesiba sūdzet savus kungus pee teesas."

Vidzemes zemneeku stāvoklis bija tapis tik nožēlojams, ka sāka par to klajas balsis paceltees. Tā peem. jo spilgtās krāsās aprakstits šo zemneeku necilvecigais stāvoklis mācitaja Eizena Švarcenberga rakstā: „Eines livländischen Patrioten Beschreibung der Leibeigenschaft, wie solche in Livland über die Bauern eingeführt ist." Tad keizareene Katrina II. jutuses speesta ari savu balsi pacelt pret Vidzemes muižneeku pārak kleedzošajām patvaļibām un patvāribām. Ap 1764. gadu dodamās Kurzemes leelkunga trona leetā uz Jelgavu, keizareene apceļoja pee tās pašas reizas ari Vidzemi, vēlēdamās pārleecinajās savām pašas acim par zemneeku postu un izsacija nodomu, katrā ziņā gādat par nepeeceešamām reformām. Tak toreizejais Vidzemes ģeneralgubernators Brauns viņu no tam atrunaja, aizrādidams, ka tāds solis darišot sliktu eespaidu uz muižneecibu, pee tam apsolidamees, pats peedabut landtagu, dot zemneekeem reformas. Un pateesi, nākamajā 1765. gadā Brauns cēla Vidzemes landtagam preekšā vairak sūdzibu, kuras eesneegtas augstai valdibai par zemneeku leelo postu.

1. sūdziba: „Zemneekeem netop atzīts nekāds īpašums, ne-izņemot pat tās leetas, kuras tee ar saveem sveedreem un savām asinim pelnijuši."

2. sūdziba versta pret pārmērigu tirgošanos ar atseviškeem zemneeku-cilvekeem, pee kam pec Brauna vardeem: „bērnu atraušana no vecakeem noteekot katru deenu un muižneeki to darot ar vislabako sirdsapziņu pasaulē."

3. sūdzība. „Trešais zemneeku nospeešanas paņēmeens ir pavisam nežēligais, breesmīgais meesas sods.

Visas šīs sūdzības augstā valdība atrod par taisnām un Brauns pee tam vēl aprādīdams, ka katrs muižneeks uzleek zemneekiem pārak leelas klausības, tā ka tee nepeetop pee savu pašu saimneecību apkopības, - prasīja no muižneecības, ka tā viņam eesūta noteiktus klausību sārakstus. Nu bij it kā mucai dibens izsperts. Aprobežot muižneekus to īpašuma teesībās! Nedzirdēts! Bet Aizkraukles von Šulcs, kurš no brīva prāta jau 1764. gadā bija savās muižās - Aizkrauklē un Skrīverē - eevedis kontraktus un tā nodrošinājis saveem dzimtļaudim noteiktas klausības un zināmas īpašuma teesības, eeteica ģenerālgubernatoram Braunam nepretotees, jo tad varot nākt no augšas vēl bargākas reformas. Pēdīgi baroni it kā peekāpās un landtags nu nāca klajā ar savām šķeetamām reformām, dodams uz celtām sūdzībām atbildi. Uz pirmo: Ja zemneeks savam kungam neko nav parādā, tad viņš par savu īpašumu drīkst paturēt: savus lopus, naudu, labību, seenu un visu, ko nopelnījis, vaj no saveem vecākeem mantojis. Uz otro: 1) Kas pārdod kādu Vidzemes zemneeku pār robežu, tas sodāms divi simt dāldereem. 2) Tādu pat sodu dabon tas, kas pārdod zemneeku tirgū. 3) Bet kas pārdodams šķir laulātus ļaudis, tam jāsamaksā četri simti dālderu soda naudas. Uz trešo: Mazi nozeegumi sodāmi ar pātagu, leeli - kā pr. p. pretīga nepaklausība u. t. l., sodāmi gan rīkstēm tak šo rīkšu nedrīkst nekad dot vairāk par desmit pāreem, pee kam ar katru pāri atļauts sist tik trīs reiz. - Neveenu zemneeku ne būs ilgāk par 24 stundām turēt ceetumā, izņemams tāds gadījums kur izmeklēšana prasa vairāk laika. Zeemu eeslodzamee turami siltā rijā jeb siltā telpā.[1]

Tā no Brauna zekustinātām reformām iznāca tikdaudz kā ne neeka un ķeizareenes Katrīnas II. žēlīgee, filantropiskee nolūki neatnesa Vidzemes arājeem ne reformu ēnu.

Ja nu apskatamees vēl tālāk latvju zemē, tad redzam, ka Kurzeme, Deeva zemīte, kā to īsteni leelkungi laikos dēvēja, bij XVIII. gadsimtenī gan vēl patstāvīga leelkunga valsts zem Polijas virsvaldības, tak viss

---

1) Sk. Garlība Merkela „Letten."

sabeedriskais veids, visi sadzives apstākli nebija Kurzemē neko daudz citadi kā Vidzemē. Iznemot zemneekus krona pagastōs, kuri peedereja leelkungam, muižneeku pagastōs tee atradas tādā pat ne-apskaužamā bezteesibu stāvoklī, kā Vidzemē. Zemneeku izsūkšanā Kurzemes muižneeki nebut nebija mazak uzcītigi par savoem Vidzemes brāleneem. Var gandrīz teikt, ka Kurzemē tee bija vel pārgalvigaki tamdēl, ka pār teem nebij isteni nekādas valdibas. Par leelkunga varu viņi nebēdoja; cēla ar to dažadažadas kildas un savās muižās, ar saveem dzimtlaudim apgājās, kā patika. Kā Vidzemē, tā ari Kurzemē starp muižneekeem un zemneekeem nekādas nokārtotas sadzives, nekādu likumigu atteecibu nebija. Muižneeki rīkojas ar zemneekeem katrs pee savas dabas un uztumeem, ņemdami preekšzīmi no poļu šlachtas.

Polijas karalis ir vel Kurzemes virsvaldneeks un Deeva zemites muižneeki eet pee karaļa sūdzetees par savu leelkungu un leelskungs par saveem dumpigeem muižneekeem. Bet XVIII. gadsimtenī sāk Kurzemes galma leetas vadit un virzit Kreevijas valdneeki. Kurzemes leelkungi tagad sēd kā uz divi kresleem un nu eet, savas valdibas teesibas izkauletees, gan uz Varšavu, gan uz Peterpili, pee kam un noteicošais vārds sāk nākt no Peterpils, jo Polijas vara sāk XVIII. g. simteņa otrajā pusē eet uz leju. Tās patstāvibu atzīst tikai politiskā līdzsvara dēl, tak 1795. gadā ta sabrūk pavisam, top pee pēdejās dališanas sadalita starp Austriju, Prūsiju un Kreeviju, pee kuŗas nu nāk ari Kurzeme. Tā tad nu visas trīs Latvijas zvaigz nu sleptas drusku vairak kā simtu gadu zem kreevu ķeizaru kronēnas.

Ja nu uzmetam še ari drusku garigai, t.i. baznicas dzivei un apstākleem savas acis, tad redzam, kā ari šai gadsimtenī Mancelina-Fīrekera skola, ~~zeed un plaukst un zeed tālak~~ bagatais svarigo ticibas-dzeesmu laikmets plaukst un zeed un izskan veenkart meerigi tālak līdz 1770. gadam, kam tad seko „jauno racionalistu-dzeesmu laikmets" (1770-1830), bet caur brāļu draudzes izplatišanos Vidzemē izceļas tur leels garu un prātu saviļņojums un aridzan apjukums.

Brāļu draudzes sākumi eet atpakaļ uz IX. gadsimtenī, Bohemijā un Moravijā, kad brāļi Kirills un Metodius, slavu apustuļi, pirmee nesa slavu ciltim kristigo ticibu. Viņi negāja pee ļaudim ar varu un pavēlem, bet ar mīlestibu un pamācibu. Tad XVII. gadsimtenī caur Jēkabu Speneru, (1635–1705) kurš, kā jau dzirdejam, sarakstijās ar Šūeru un Glūki, bija šo draugs, cēlās un izplatijās Vācijā celā pietisma mācība, kura saskaneja ar brāļu draudzes kristigo garu. Bet pietisma strāva uzplūdu īsti no ta laika, kad Spenera peekritejs Franke (†1727) nodibinaja Hallē pee Zāles upes pietistu skolu. Šai eestādē eeguva starp daudz citeem ari grafs Cincendorfs (dz. 1700. g.) savu izglitibu un kad 1722. g. brāļu draudzes peederigi, begdami no katoļu vajajumeem, mekleja namdaŗa Kristjāna Davida vadibā patverumu Zakšōs, ~~kur~~ grafs Cincendorfs tos laipni uzņēma savā muižā. Nu vecā brāļu draudze dabuja še pavārdu jeb palamu „Herrnhut" (Kunga-pasparne). Cincendorfs, redzedams, ka šī draudze stipri vairojas, bet ka tai trūka īstas organizacijas, uzstajās par tās galvu un organizetaju. Tā tad tikai XVIII. gadsimtenī, caur grafa Cincendorfa pūliņeem, pee pietistu mācibām uz brāļu draudzes religiozeem un tikligeem pamateem, izkopās, izveidojās Herrnhute kā organizeta zekte, izplatidamās ne veen Vācija, bet ari citur, seviški Vidzemē un Igaunijā.

Še brāļu draudzes mācibas atrada auglīgu lauku ne veen pee zemneekeem, bet ari pee daudz macitajeem un muižneekeem. Kādu leelu sajūsmu brāļu draudze Vidzemē sacēluse, par tam jo daudzi, gan vesturneeki gan citi spalvas eevaļatāji izpaudūši savas domas un eeskatus. Tā poem. Julius Ekhards raksta, zimedamees gan uz Vidzemes igauņu daļu, bet to pašu var ari teikt par latveešu apgabaleem, proti:

„Jaunās mācibas eespaidi bija tik leeliski, ka aizrāva sev līdz visus pat garidzneecibu un muižneecibu. Prātigai kritikai vairs nebija veetas. Tas, ko par viņu stasta, atgādina pirmos reformacijas laikus, viņas deenas, kad ticibas pamošanās brāzas kā veesuls pār visu Europu un likās sludinam jauna laika, svetibas un pasaules meera laikmeta eesākšanos.

Visur, kur veen Herrnhutes sūtitee parādijās, tee greezās vispirms

501. pee tās zemītneeku šķiras, kurai visvairak bija nepeeceešama tiklī-ga atjaunošana un kura visveeglaki uzņēma šo jauno mācitaju sludinumu tamdēļ, ka šee izturejās pret viņeem — nicinateem vēr-geem ne vis kā kungi, bet kā veenkārši tautreši.

Pee vislielakās eedzivotaju daļas vareja manit tiri įalkumu un slāpes pēc Deeva varda un dvēseles glābiņa. Tamdēļ viņi atsacijas no viseem pasauligeem preekeem. Vīreeši meta savas dūkas, vijoles un kokles pee malas, vaj pat tās sadedzinaja; seeveetes nolikā savas ro-tas un gāja veenkāršās drēbēs ģērbušās.

Vispārigi tiklibas ziņā bija leela pārveršanās manama.

Ļaudis ne-apmekleja vairs, kā līdz šim, krogus un krodzneeki sāka yausteеs, ka pārdodot nu maz alus un šņā. Ja tas turpmak tā eeet, tad būšot krogi pavisam jaslēdz.

Kāzās un kristibās mitejās agrakā nesātiba ešanā un dzeršanā; kāzneeki pavadija visu laiku dzeesmās un lūgšanās. Ļaudis bija strā-digi, paklausigi saveem kungeem un vispārigi uzvedās klusi un mee-rigi. Pa to laiku no 1740.—1745. g. teesām nebija darišanas ne ar veenu kriminalnozeedzneeku."

Cits vesturneeks, Hermanis Plits stāsta tā: „Tik ko ļaudis sestdeenās vaj swetku novakarōs tapa no darba vaļā, viņi gāja leeleem bareem uz Veidumuižu, kur dzīvoja Barlaks, veens no galvenajeem brāļu teti-ņeem, pa ceļu dzeedadami savas mīlās dzeesmas: „Nu nāk latvju (ja-saka: paganu) Pestitajs"... Vaj ari: „Jūs nabaga grēcneeki, nākat pul-keem"... Viseem viņeem bija tik ligsma sirds, kā pa kāzām. Tamdēļ šo laiku viņi ari dēveja par savu kāzu laiku"...

Te it kā izjūtam atkal senlatveešu pirmā pavasaŗa, pirmās vasaras līg-smibu, kad Saule bija vēl līgaviņa; jo nekad vēl nepeeredzeta reli-ģioza sajusma bija nākuse šē pār visu tautu, pār Vidzemes ārem. Šī religiozā eksaltacija peelīdzinama pirmajeem kristigās draudzes laikeem, kad pee paganeem parādijas Kristus izsutitee apustuļi. Šī Kristus preecas mācibu sludinašana bija gluži citada nekā ta, ko šē pee-redzeja XII. un XVI. gadsimtenī, kad šē eeradās pirmee katoļu biska-pi un luterticigee baznickungi. Jaunās zektes panākumi Vidze-mē bij apbrīnojami. Nepagāja ne divi tris gadi, kad brāļu draudzes

sa-eešanas kambari jeb lūgšanas nami pacēlās, izauga pa malu malām kā sēnes pec leetus tā ka no Herrnhutes, no grafa Cincendorfa muižas (Bertelsdorf bija pastāvigi jabrauc šurp jaunoem tētiņeem", ta saukteem „vācbrāleem", lai atveldzetu, atspirdzinatu pec preecas mācibas izslāpušās ļaužu dvēseles.

„Pirmo reiz", saka mūsu vesturneeks Krodzneeks, „nāca uz latveešu zemi no Vācijas svešneeki, kas savā dzivē un uzvedibā pavisam atšķīras no teem, kādi līdz tam laikam bija redzeti. Ne vis kungu bargumā un augstprātibā, bet lēnibā, pazemibā, mīlibā un laipnibā viņi tuvojās zemneeciņam – neklee dza un nebāras uz viņu kā uz lopu, bet sarunajas ar to, kā ar sevim līdzigu cilveku, – māci ja, rāja kā tēvs bērnus, mudinaja uz kartigu un godigu dzivi, ce preecinaja viņus bēdās un preecajās līdzi preecigajeem.

Bez tam vēl šee Kristus žēlastibas sludinataji aicinaja arī latveešus pašus talkā – līdz tam neredzeta un nedzirdeta leeta – mācija viņus lasit un rakstit, mācija viņus tulkot svētus rakstus, statija viņus draudzes preekšneekōs, ļava viņeem būt citeem par vadoņeem un Deeva vardu teicejeem – pacēla viņus tādejadi neveen gara attistibā, bet arī sādzives aprindās, eerādidami prātigakajeem un godigakajeem ceenigaku stāvokli neveen savu tauteešu starpā, bet arī viņu kungu preekšā."

Tak jaunās mācibas kārstumā herrnhuteeši izdarija šur, tur arī pa aplamibai. Viņu „tētiņus", kuri bija veenkārši, neizglītoti cilveki, tauta tureja kā praveešus. Cēlās sūdzibas pret brāļu draudzi, kuŗas virskonsistorija lika Vidzemes landtagam preekšā. Tas eecēla divi izmeklešanas kommisijas: veenu Vidzemes igauņu, otru latveešu dalai. Tak eekams šīs kommisijas dabuja īsti darboteeс, te peenāca jau no Peterpils pavēle, herrnhuteešu propagandu ne-atlaut, viņu sapulces aizleegt un visas viņu celtās eestādes slēgt.

Grafs Cincendorfs cereja gan vēl leetu glābt, ap pašeem zeemsvētkeem 1743. gadā eerazdamees Rigā, tak te viņu apceetinaja un pec trim nedeļām izraidija no zemes. Tā ņēma galu Herrnhutes officiala darbiba Vidzemē, tak brāļu draudzes kristigais, deevbijigais gars palika augumu augumos dzivs.

503.

Mancelius-Fürekera skolas turpinums jeb bagatā svarigo ticibas-dzeesmu zeedu laika izskaņa.

XVIII. gadsimteņa pirmās puses literati turpina savu XVII. gadsimteņa leelo preekšgājeju, skolotaju darbu, tulkodami, saceredami garigas dzeesmas, izdodami lugšanu-, dzeesmu- un sprediķu-grāmatas, jaunu latveešu baznickungu grāmatu (agendi) jeb deevkalpošanas rokas grāmatu, bernu mácibu; lika otrreiz eespeest bibeli; stradaja ari pee latveešu valodas tālakas izkopšanas, izdodami várdnicas u.t.l.

Pirmais no šeem rakstneekeem, kas še pēc chronoloģiskas kártibas minams, ir:

Lauterbachs (1663.–1720.).

Kristjānis Lauterbachs (Christian Lauterbach) dzimis 1663. gadā Eutinē, Vācijā, miris Rigā 1720. g. kā doma baznicas mácitajs. Tas tulkojis vairak skaistu dzeesmu. Mūsu avotā no tām es uzgāju peecas ar viņa inicialeem C. L. – Tās ir: veena vasarsvētku dzeesma: „Nāc, nāc eekš tavām būdām, Tu Sirds-Apskaidrotajs! Kas man pee-dzimis kļūdams, No jauna dzemdinajs. Ak Gariņš slavejams, Ar Tēv' un Dēlu teicams, Līdz specigs un līdz sveicams, Līdz leels, līdz ceenijams.[1] Tad 4. pantiņš skan: „Tu svēta eljes teesa, Caur tev' top sasvaidit' Ta dvēsele un meesa, Mēs topam padarit' Par Kristus ļautiņeem, Par viņa leecineekeem, Par leeleem valdineekeem, Par Deevic Praveešeem.[2] 7. p. eesākas: „Tu Gars tās mīlestibas, Tu draugs tās draudzibas, Tu eenid (:eenist") eenaidibas Un niknas dusmibas"...

„Pee un pēc ta sv. Vakar-Ēdeenā" viņam ir ari tik veena jo jauka dzeesma: „Ak Jezus! mans sirds-drošums, Tu dvēselites spožums, Tu mīlestibas leesma, Tev skanēs mana dzeesma". – –

„No Krusta un Bēdām" ir trīs dzeesmas: 1) „Deevs labi dar, ko daridams, 2) „Kam tu nerādees ak, Jezus! kam leec tu man' baidit? Ka man caur naktim līdz deenām us tevim būs gaidit?" un 3) „Kas Deevu debesīs leek valdit, Us viņu mūžam ceredams"... No šīm ir pirmā un pēdejā jo skaistas, ne-aizmirstamas, vispār daudz dzeedatas dzeesmas un otrā „Kam tu nerādees ak, Jezus!" ir dialogs, kurā dvēsele jo dzīvi sarunajas ar savu Pestitaju.

1) Vidzemes dz. grāmatā pārtaisita: Nāc pee man mājas-veetu, Tu sirds-apgaismotajs! Lai tojā es ne-eetu, Tu man atdzimdinajs, – Ak svēts Gars, slavejams, Ar Tēv' un Dēlu teicams, Kam spoks un gods nebeidzams – – 2) Tu tava Deeva teesa, Ka teekam svaidīti Ar garu šeit jau meesā; Caur tev mēs dariti Par Kristus mácekleem, Par viņa leecineekeem, Par leeleem valdineekeem, Par Deeva praveešeem.

Vidzemes dz. grāmatā ir Lauterbacham pie- skaitītas vel slavas un pateicibas dzeesma „Jezus preeks par preekeem" (Kurzemes dz. grāmatā tai vietā stāv: „Jezus mana mīlib'") un gan aiz pārskatišanas Fürekera vakara dzeesma: „Kā nakts ar deenu pārmijās; bet „Kam tu nesāc ak Jezus!" tanī trūkst.

Dīcs (1670–1723).

Dīcs (Magister Swante Gustav Dietz) dzimis 10. februarī 1670. g. Raunā, tapis par Smiltenes mācitaju 1693. gadā, par Koknes resp. Cēsu apriņķa prāvestu 1713. g., miris kā Smiltenes mācitajs un Cēsu apriņķa prāvests 23. februarī 1723. g. (1721. jeb) — Tas pārtulkojis latveešu valodā deevkalpošanas „Rohkas Grahmatu" 1708. g. No eenaidneekeem pa zeemeļu kara laiku bēgdams un Rigā uzturedamees, pārcēla Jāņa Kundiziņa (Cundisius) lūgšanas grāmatu „Garigu pērļu-rotu" (tās pilnigais virsraksts: Garriga Pehrļu-Rohta, jeb Tahs teizamas Kristigas Seewifchkas Kahrtas Deewa un labbo Tikkumo-Mihļotajas wiffu dahrgais Meefas un Dwehfeles Glihtums etc. etc. Rigā, bey Georg Matth. Nöller 1711). Ta nodomata seviški seeveešu kārtai un pildita ar lūgšanām, garigām dzeesmām un svētu rakstu gabaliņeem. Dīcs arī pārstrādajis Glūķa sarakstito M. Lutera „Ta fwehta Behrno Mahzība" (Pilnigais tituls skan: Ta fwehta Behrno-Mahziba ta Deewa Kalpa Lutherus, ar wajadfigahm Jautafchanahm un Atbildefchanahm, pee Exemplario Peebrehkkefchanas[1] no jauna kreetni pahrluhkota, eekfch daudf Weetahm skaidraka istaifita un Latweefchu Draudfibahm Widfemē par labbu isfpohfchinata. Rigā, bey S. L. Fröhlich).

Dīcs ir pec Fürekera otrs visražigakais garigu dzeesmu tulkotajs. Arī viņa dzeesmās atronam glītu, dzejisku valodu, tikai viņam trūkst Fürekera spara. Tak tapat viņa kā Fürekera tulkotās un sacerētās dzeesmas atrod Vid- un Kurzemes dzeesmu grāmatās vaj katrā lapas pusē ar viņa inicialeem M. S. G. D. (Magister Swante Gustav Dietz). Pec B. Dīriķa „Latveešu rakstneecibas" Dīcam esot pavisam 170 dzeesmas; Vidzemes dzeesmu grāmatā no 1891. gada saskaitītas pavisam 150, starp tām deviņas pašsacerētas un 141 pārcelta; Kurzemes dzeesmu grāmatā no 1836. un 1839. gada uzņemtas pavisam 108 dzeesmas, starp tām tik sešas pašsacerētas un 97 tulkotas.

1. Pašsacerētās dzeesmas.

Trīs no tām ir adventes dzeesmas; tās trīs pārejās ir veena vasarsvētku, otra[no] kristigas dzīvošanas un trešā krusta un bēdu dzeesma.

[1] peebrāķēt = trūkt; pēc Ulm. Mangel leiden, ermangeln.

505. Vidzemes dzeesmu grāmatas izdevēji bijuši jo čītīgi pee teksta labošanas; bet ta nebut nav ik reiz izdevuses, kā to tulin redzesim. Tā peemēram trešās adventes dzeesmā „Lai slavēts Jezus vārds paleek" 2. pantiņš Kurzemes dzeesmu grāmatā skan: „Lai visi ceļi palokās, Kas zemē, kas sekš debess, Kur Jezus vārdu bildinās, Tur elles spēki drebēs", turpret Vidzemes dzeesmu grāmatā: „Lai visi ceļi lokās tam Virs zemes un sekš debess; Tam Jezus vārdam varenam Ir elles spēki drebēs." – Ir elles spēki? Mēs domajam un ticam, ka veenīgi teem jadreb; viseem citeem viņš ir mīļais Pestītajs, pate mūžīgā mīlestība. 3. pantiņa beigās ir gan pateesi pārlabojums „Par spīti nāves spēkam" – „Trac.(vai trotz) visam nāves spēkam" veetā. „Trac ir mums nevajadzīgs vācu „trotz". Pēdīgi 5. p. „Mēs pateicību atnesam Šim augstam goda-Kundziņam". Še goda-Kundziņa veetā" eesperts „goda-ķēniņš". Kam še ir teesība vājinat dzejneeka izsacītās mīlestības jūtas? Kristus neprasa vis, lai viņu bīstas, bet lai viņu mīl. – Zīmon Joanna, vaj tu mani mīli?

Tās otras adventes-dzeesmas 1. p. „Nu līgsmo Kristus brūt', Tavs Deevs grib žēligs būt, Gals būs to baušļu lāsteem Pēc to Praveešu stāsteem, Lai mūsu Kunga godam, Tam Ozianna dodam" – pārtaisīts... Grēks, nāve vairs nebeede; Tas Deeva dēls mūs dzeede. Lai sava Kunga godam Mēs Ozianna dodam! – Vaj še nebija labāki palikt pee „Lai mūsu Kunga godam Mēs Ozianna dodam! 3. p. sākumā „Sveiks Ķēniņš suminats" nejēdzīgi izskausts ceenīgais sirmais vārds, kam augsta rada sakne sanskrit un greeķu valodā, sakarā būdams ar greeķu hymnu, augstu svētu dzeesmu; suminats nozīmē tikdaudz kā ar augstām svētām dzeesmām apdzeedatu; tas ir vārds ar plašu svinīgu nozīmi, kurš te nu dabujis par veesneeku tādu ikdeenišķu nodeldetu „godinats": „Sveiks Ķēniņ godinats".

No trešās adventes dzeesmas tik peeminams, ka Kurzemes dz. grāmatā tai ir astoņi pantiņi, bet Vidz. dz. grāmatā tik seši pantiņi atstāti, trešais un peektais izmesti.

Ceturtā Dīca pašsacerētā dzeesma ir vasarsvētku, „Šo svētu laiku svētījam, Un Deevam Tēvam pateicam, Kas Apustuļu prātiņā Šo svētu Garu sūtīja" Še no vidzemes macītajeem pārtaisīts: „Kas apustuļu draudzībā Šo" – – 3. p. Tee Deeva darbi brīnišķi Top dažās mēlēs izteikti, Citi saka, ka tee ir dzēruši, Lai gan teem viņš ne redzets

bij" pārtaisīts: Tee . . . . izteikti. „Ka visi par to brīnojās, Trīs tūkstoš' ari atgreežās." 5. p. „Šī svēta Gara deeniņa Mums sird' un prātu meeriņa": „Šī svēta Gara svētdeena" — . . 6. p. beigās: „Dod meeru, vellu no mums greez": „Dod meeru, preeku, svētais Deevs."

Peektā ir no kristīgas dzīvošanas „Mēs kamēr vēl še dzīvojam". Šīs dzeesmas 4. p. peem. skan: „Tās meesas zemē eelīdis, Kaps tavus kaulus nosloдzīs, Kas naudu, zeltu kala. Ta manta radeem peederēs, Un tavas meesas nozaudēs Da tumšā nāves ala." — Šis dzejiskais pantiņš tā samaitāts, prozā pārvērsts: „Tās meesas zemē apbedīs, Kaps tavus kaulus apsedzīs, Tad nauda, zelts pagalam. Ta manta radeem peederēs, Kad tavas meesas satrūdēs Eekš tumšām nāves-alām.

Sestā ir krusta un bēdu dzeesma, sacerēta pēc 37. psalma: „Ak cilvēks! lai tev nereebjās, Ka nikni ļaudis greežās, Kas veen us ļaunu padodās un citam virsū speežās, Būs stunda, kas tos iscirtīs, Kā sēks, kā seens tee savītīs; Bet Deevs tavs preeks tak paliks." — Te noteek ar izlabošanu tīri neekošanās, leekot „kā" veetā „kad"; — „Būs stunda, kas tos iscirtīs": „Nāks stunda, kur tee izgaisīs; „Tam augstam Deevam": „Tam augstam Kungam" u. t. l.

Nu vēl japeemin tās trīs Dīca pašsacerētās dzeesmas, kuras ne-atrodās Kurzemes dzeesmu grāmatā. Pirmā no tām ir grēku nožēlošanas un atgreešanās skaistā, dziļi izjustā dzeesma: „Man asaras jaslauka, Kā Davids slaucījis; Jau ceļās pār man auka (es dzirdējis: Deevs asas rīkstes brauka), — To jūtu izmisis. Man pazūd visi spēki, Es esmu peekusis; To padara tee grēki, Eekš kureem peedzimis." — —

To spēcīga ir arī ta otra, kas ir krusta un bēdu dzeesma, ~~arī jo~~ spēcīga un ~~ar~~ ar visas dzīvu fantaziju sacerēta. Tās pirmais pants jau to leek izjust: „Pats Deevs ir mūsu patvērums Un palīgs visās bēdās. Par ko tad ir jabīstās mums? Kam sirds ar bēdām ēdās? Lai kalnu kalni sagāžās, Lai jūra viļņôs saceļās, Lai debess zūd un zeme."

Trešā ir īsa vakardzeesma ar trim pantiņeem, no kureem pirmais skan: „Ak mans Deevs, lūr ap man vaklī, Tavās acīs meegs nenāk! Un veen šinī tumšā naktī Man pareizi sargāt māk:

507. Draugu, radu, tuvaku Es ar tevim pavēlu; Skaudneeku, ak Tēvs, savaldi; Lai eekš tevim dusu saldi." – Pēdejais pantiņš nobeidzās: „Un kad savas deenas beigšu, Tad es tev tur mūžam teikšu."

2. Tulkotās dzeesmas.

Kā Dīcs savas paša saceretas dzeesmas ar adventes dzeesmām sācis un ar vakara dzeesmu beidzis, tādu pat kārtību viņš eetu-rejis ari pee savām tulkotām dzeesmām. Mūsu dzeesu grāmatai ir pavisam 42 nodaļas. No šīm 31 nodaļu ir mūsu čaklais dzees-mineeks apgādajis ar savām skaistām gan paššadzejotām, gan pār-celtām dzeesmām. Vispirms adventei viņš pārtulkojis peecas dzees-mas, starp kurām atrodas divi jo pazīstamas, daudz dzeedatas. Tās ir, pāte pirmā: „Atnāceet, pavalstneeki! Pats Ķēniņš pee jums nāk" un „Slavets Deevs Vis-Augstakais, Nu ateet tas Pestitajs!" Ari gar šīm ir „pārlabotaji" neekojušees. Tā peem. pirmās dzees-mas 1. pantiņā „Ak! kleedzeet ļautiņi" partaisits: „Ak sauceet ļ..." 2. p.: „Jūs daudz-iskārdinati": „Jūs, kas daudz kārdinati". 3. „Jūs grūt-isvārdzinati": „Jūs grūti vardzinati"... „Vells stāv kā ismisis": „Viņš nāvi saminis". 4. „Viņš jūs ar preekšā atsauks, Tad drebēs dažs un nokauks": „Viņš .... saucis, Tad drebēs visi ļaudis." 7. „Jūs nabadziņi, rimstat... Kur tukšineeki klimstat?" Te otrai varsmai dota ne-atļautā veidā pavisam cita nozime: „Kam bēdu-jūrā grimstat?" 9. „Ar meeru tad paleeceet, Jūs bēdu ļautiņi, Un savas raizes treeceet": „Un savas raizes meteet", ar ko nejē-dzīgi top izjaukta dzejneeka jaukā atskaņa. Te it kā kovārns grib cīruli jeb lakstigalu mācit dzeedat. Te bija ne-aicinatam labo-tajam sajēgt tos vardus: Kas grib dzeesmineeku saprast, – bus pirms dzejas valsti atrast. Tik pat aplam leetas nepratejs rīkojees 10 pan-tinā: „Ko jūs še redzat jajam, Šis ir tas laipnigs Deevs!..." „Ir Deeva Dēls, pats Deevs"; tad „Ir suminams un sveicams" padaridams par prozaisku „Ir slavejams un sveicams", neprātigi izskanzdams (pārlaizidams) nozīmes bagato, svinigo, dzejisko „suminams", tādā kartā valodu

noplicinadams.

Ta otra dzeesma „Slavets Deevs Vis-Augstakais" ir arī Vidzemes dzeesmu grāmatā saputrota. Tā peem. še 3. pantiņā īsti tautiskā „Ševa pirmā Māmiņa" top caur „labotaja" patvaļu „Māte Ševa, Ciana". Dzejiskais 5. p. „Šeb-uc goda-Ķēniņ! še, Grēku blēņas isdeldē, Kādas tu še atrodi, Tavu taisnib' atgreezi" tā vāžinats: „Mīti, goda-ķēniņ, še, Visus grēkus izdeldē, Kādus veen tu atrodi; Taisnibu mums eedāvi." 6. p. „Laipnigs tu mums parādees, Žēlig' ac' no mums atgreez, Žēligs esi tagadiņ, Mīligs, jauks, labs allažiņ." „Lēnigs tu mums parādees, Laipnigs acis uz mums greez; Žēligs esi tagadiņ, Žēligs būsi allažiņ." – Kas te nu labaks? 7. p. vareja arī „sātneris" kā dzejai peenācigu arhaismu atstāt un nelikt „Velš" tā veetā. 8. p. „Čūs-kas galvu saspārdi" ir stipraks izteiceens, nekā „Čūskas galvu samini." 9. p. Dzejneeks leetojis vārdu „Goda Leels Kungs". Tas viņam nav brīv. Labotajs grib „Goda-ķēniņ". Nabaga Pegazus še eesprandots jūgā. – Lai nu kādam ir tikšana nejēgeem dzeesmas sacerēt!

Nekavešos vairs še ilgaki pee šī neputīkamā, nepateicigā lāpamā darba, bet eešu ātraki uz preekšu. Nu tikai minešu, cik no Dīca tulkotām dzeesmām kurā katrā no Kurzemes dzeesmu grāmatas nodaļām uzņemtas. Par viņa adventes dzeesmām jau esam runajuši.

1) Pa veenai dzeesmai atrod desmit nodaļās, kā Zeemsvētku, atspīdešanas jeb zvaigznes deenas, Jāņa Kristitaja, Miķeļa, kristīgas ticības, svētas lūgšanas, slavas un pateicibas, mēra laika, ceļa un pec pa-ešanas dzeesmās.

2) Pa divi dzeesmām uzejamas astoņās nodaļās: jaungada, Jezus Māras šķīstīšanas jeb sveču deenas, vasarsvētku, trīsveenibas, grēku atgreešanas, sv. vakara ēdeena un pastara deenas un miršibas dzeesmās.

3) Pa trim dzeesmām uzeetamas četrās nodaļās: svētdeenas, kristīgas dzīvošanas, kristīgas draudzības un gaisa dzeesmās.

4) Pa četrām atrodamas tik veenā nodaļā: leeldeenas ~~un kristīgas dzīvošanas~~ dzeesmās.

5) Pa peecām ~~tāpat tik~~ trijās nodaļās: Jezus debess braukuma un rīta dzeesmās.

6) Pa sešām ~~arī tik~~ divi nodaļās: pee un pec sv. vakara ēdeena un miršanas un bēru dzeesmās.

7) Pa septiņām dzeesmām tik veenā nodaļā: Jezus ceešanas un

miršanas dzeesmās.

8) Pa deviņām tapat tik veenā nodaļā, proti: vakara dzeesmās.

9) Pa divpadsmit dzeesmām pedigi ari veenā pašā nodaļā: krusta un bēdu dzeesmās.

3. Kritisks apskats.

Ja nu Dīca tiklab originalās kā tulkotās dzeesmas ari tikai drusku kritiski aplūkojam, tad tulin eeraugam, kādas idejas un kas bez tam vēl šo dzejneeku sevišķi nodarbinajis. Vispirms viņš jusmojis par mesianiskām un pestīšanas idejām, kā to beecina viņa adventes, Jezus ceešanas un miršanas, svētā meelasta u.c. dzeesmu pravais skaits. Tā ari vēsturiskee apstākļi, zeemeļu karš, izpostītā dzīve darijuši uz viņa dzeesmu izveli gan stipru eespaidu. Un Dīca dzīves gājumā jau ari stāstīts, ka tas no eenaidneekeem bēgdams pat mežā, apakš egles sēdedams, sacerejis savas dzeesmas. Tā tad ari pilnigi saprotams, ka viņa visbagatakā dzeesmu nodaļa nes virsrakstu „No krusta un bēdām", kuŗai viņš veltijis 13 dzeesmas.

Pee visskaistakajām, pazīstamakajām Dīca tulkotām dzeesmām peeskaitamas mazakais kādas veenpa desmit: 1) divi adventes dzeesmas: „Atnāceet, pavalstneeki! Pats Ķēniņš pee jums nāk" un „Slavets Deevs Visaugstakais, Nu ateet tas Pestītajs"; 2) divi leeldeenas dzeesmas: „Ja Kristus dzīvs, ko raizejos?" un „Jezus dzīvo mužīgi"; 3) veena svēta meelasta dzeesma „Ak medus maizīte! kas uzsvērs tev' ar naudu?"; 4) veena no kristīgas dzīvošanas „Ak Deevs tu lēnigs Deevs! Tu žēlastības avots"; 5) veena miršanas un bēŗu dzeesma „Mīļi, rimstait, ko jūs raudat? Noslaukait tās asaras"; 6) divi no pastara deenas un mūžības: „Ak Jeruzaleme, modees, Atstāj to meegu, kājup dodees, – Sauc augstā tornī vaktneeki" (Vidz. ģ. grāmatā pārtaisīta: „Atstāji meegu, kājās dodees, – Sauc augsta torņa vaktneeki") un „Lai spīd tās eļļas sveces, Tu Deeva draudzība! (pārlabots: „Jūs gudras jumpravas") un pedigi 7) divi vakara dzeesmas: „Nu saules spožums aisgājis, Tas celeens noleecees; Viss guļ, kas bija peekusis, Un kas aprandajees" (pārlabots: „Tas cēleens nobeidzees, – – – „norandajees") un „Spoža, skaistā saulīte!

Tu mans vairs neppidi še, Actiņa šās pasaules, Voi tu ar pee meega es' atkal nevajadzigi pārtaisits; „Voi tu pasaulē actiņa Ar eegrimsi meedziņā?).

Ka Dīca valodā eeskan arī vēl Mancelius-Fürekera skolas formas, kā peem. daudzskaitļa ģenitivs uz o, pr. p.: „labo Tikkumo-Mihklotajs", „Behrno-Mahziba"; „Exemplario" etc.; tad vecais optativs, imperativs un vēl citas vecas formas, tas, kā jau, kā pee šis skolas peekritēja, saprotams pats no sevis, kā arī tas, ka ne viņš, ne arī cits kāds no mūsu garigeem dzeesmineekeem nav pavisam sveiks no ģermanismeem un no veenkaršas zilbju skaitišanas, akcentu ne-eevērojot. – Smiltenes draudzē ļaudis stāstot, vai stāstijuši, ka tur esot uzglabajusēs no Dīca laikeem, kad tas tur bijis par dvēseļu ganu, vēl veca baznicas grāmata, kurā šis teicamais virs, pats peeredzedams, aprakstijis zeemeļa kaŗa breesmas savā paša draudzē. Būtu, vēlams, ka šis apraksts tiktu vilkts gaismā.

Jēkabs Vridrikis Bankavs (miris 1725. g.)

Bankavs (I. Fr. Bankau) bijis vispirms par mācitaju Leel-Zalvē, tad Zemitē, pēdigi kopš 1711. g. Dundagā, pee tam arī Piltenes baznicas teesas peesēdetajs. Ka tas bijis cilveks ar jautra gara dāvanām, par tam leecina viņa 1721. g. vācu valodā sacerētā stastu dzeesma par Dundagu.[1] Viņš miris 1725. g.

Bankavs ticis jo pazīstams caur savu „Sprediķu grāmatu", kas iznākuse Karalaučos 1725. g. Šās pilnigais virsraksts skan: „Lattwiſki Swehtdeenas-Darbi, eekſch kurreem atrohdami ihſi un pee Dwehſeles Uſtaiſiſchanas derrigi Spreddiķģi, Pahr teem Swehdeenu in Swehtku Ewangeliumeem, Teem Stahſteem no Kriſtus Zeeſchanas un Mirſchanas, Kahdahm iſmekletahm, no Grehku Noluhgſchanas un Atgreeſchanas, Mahzibahm, Un pahr to Katģismu, jeb teem Behrnu-Mahzibahms Gabbaleem, Kurreem wehl kahdas ihſas Jautaſchanas peeliktas. Wiſſeem Lattwiſkeem Deewa Wahrda Mihklotajeem par labbu Kriſtigā Weenteeſibā ſarakſtiti no Jehkaba Wridrika Bankawa, Dohndangas Draudſes Mahzitaja." – Grāmatai ir

[1] Kā students Kr. Valdemars izdevis no jauna šo Bankava rakstu ar peezīmem un peelikumu. Tērbatā, 1855.

511. trīs preekšvārdi, pirmee divi vācu, trešee latveešu valodā un kādas dzeesmas no dažeem mācitajeem. Vācu preekšvārdôs, kuŗus rakstijis Piltenes superintendents Iukums Kūhns un pats Bankavs, viss izskan pazīstamajā bibeles pantiņā, ka ikveenam jakalpo savam tuvakam ar to dāvanu, ko dabūjis. Tad latv. preekšvārdôs alkal pats Bankavs stāsta, no kureenes latveeši cēlušees, kādus deevus to sentēvi peesaukuši, līdz teem vāceeši kristigu ticibu nesuši.

Par latveešu izcelšanos tas teitan pavisam neveetā, pauž pēc Paula Einhorna pasakainas, nedibinatas, zinatniski nepārbauditas domas, kā: „Veens gudrs mācitajs (P. Einhorns eekš „Historia lettica") stāv šinîs domâs: Ka tu cēlees ~~esots~~ no teem Gibeoniteru ļaudim, katrus tas tas kaŗa leelskungs Iozuus par ūdensnesejeem un malkas-cirtejeem darija, tapēc ka tee to ar ~~ss~~ viltu peekrāpuši bija. Citi raksta, ka tu no teem Greeķeŗeem nācis, un tavi pirmee Vecaki apakš ta leela Aleksandera valdišanas to Greeķeŗu zemi atstājuši un šinîs veetâs, kā Vidzemê un Kurzemê nolaidušees.

Tomer man labaki patīk tās domas to rakstumacitaju (še domats pee Herodota Melpomenē[1]), kas saka: „Ka tavi Tēvi pagani bijuši, un no teem Sarmatiēŗeem cēlušees, kas pecgalâ tee Laciji nosaukti tape, no ka tas vārds Latveetis nāk. Tee ir papreekšu dzīvojuši pee tām Perzeru robežām. Ka nu tee Perzeru ļaudis tos ne-eeredzeja, ir tee savu Tēvuzemi atstādami svešas veetas meklejuši, un tik lab Vidzemê un Kurzemê, kā aridzan Leišôs savu mājuveetu ņēmuši." Un tad beidz: „Tu zini kas tu bijis esi, veens pagans: Tu zini kas tu tagad esi, veens kristits cilveks: tapēc dzīvo kā kristitam cilvekam peeklājās, un atstāj to vecu raugu tās elka-deevibas."

Nav leedzams, ka Bankavs ir tapat kā Mancelius dzimis runatajs, bet tam trūkst sava meistara dziļuma un plašuma un spēka. Tas ir seklaks un veeglaks. Kur Mancelius nodarbinats dziļām, smagām domām, tur Bankavs laipo veegli ar dzeesmu pan-

1) Μελπομένη, muzas vards un Herodota vestures 4. grāmatas nosaukums.

tiņeem pāri. Tas ne-apdomā un ne-apsver ilgi savus vārdus un tamdēļ tee krīt tad daudzkart gan veetā, gan neveetā. Tā paem. pilnīgi neveetā un izklausās farizejiski tee vārdi, kuŗus viņš saka: „Tu zini kas tu bijis esi, veens pagans.". Un tu, ceenīgais mācītajs, nezini, kas tu un tavi senči bijuši? – Pee Mancelius tādu neveiklību un augstprātību nesastopam vis.

Tapat ābbi ne-apdomādams Bankavs daudzkart rīkojās savôs sprediķôs. Palūkojeet, cik nepeederīgi viņš uzsāk peem. otrās adventes svēt. deenas sprediķi, kā:

„Nāc nākdams leelais Soģi nāc,
Un tavus ļaudis pestīt sāc,
No visa ļauna amen."

Še, kur, kā adventei peederīgi, bij atskanēt:

„Nāc tu ļaužu Pestitājs,
Ko mums Deevs ir dāvinājs,
Bēriņ šķīstas jumpravas (Bērns no šķīstas jumpravas)
Par ko visi brīnijās – –

Bankavs it kā pūš pēdējā bazūnē, kas peeder peemērīt sprediķim par pastaru, par soda deenu – Dies irae, dies illa

Solvet seclum in favilla,
Teste David cum sibilla – – –

kur soģi gaida; bet ne adventei, kur gaida „ļaužu Pestitāju".

Pēc nodeklamētā pantiņa Bankavs sāk sprediķot:

„Mīļi ticības beedri! veens bērns ilgojās pēc sava tēva, veens ne-vesels meklē ārstu un veens ceetuma vīrs (gribēja gan teikt ceetumneeks) vēlē atpestīts tapt no savām saitēm. Mēs esam visi Deeva bērni, tapēc mums peeklājās pee tēva turētees. Mēs esam vāji un neveseli, tapēc būs mums to debesu ārsti meklēt, kas meesu un dvēseli dzeedināt var. Mēs gulam grēku ceetumā, no vella un pasaules saistīti, laid mēs lūdzam to Pestitāju, kas mūs var atpestīt, sacīdami: „Nāc nākdams leelais Soģi nāc"...

Kāda neskaidra, eeleepīga izturēšanās! Uzaicina, lai lūdzam „Pestitāju"; bet aicina soģi. – Tad viņš turpina:

„Nāc kā veens žēlīgs tēvs, un izglāb tavus bērnus, nāc kā veens

ārste un dzeedē tavus neveselus. Nāc kā veens Pestitājs un atpestī mūs no grēku saitēm. Atkal iznāk uz tam, ka šo veenigais līdzetājs var būt tikai Pestitājs; bet atkal Bankavs sauc saukdams:

„Nāc nākdams leelais soģi nāc"...

un neuztop un neuztop uz „Nāc tu ļaužu Pestitājs!" – Še mūsu spredikotājs – gribetu sacīt – ir tīri kā aizmauts.

Tā kā še Bankavs neveetēju dzeesmas pantiņu nocīdams top sapratīgam, domatajam cilvekam garlaicīgs, tapat arī dzen viņš savu runatnību līdz galejām robežām, tapdams pee tām (reizēm) jocīgs un spocīgs. Tā peem. viņš vāra garu (ūdenainu) virumu no ta gaila, kas Pēteri aizdzeedājis. Klausaitees, ar kādu uzcītību viņš ņem to leetu preekšā:

„Ak grēcineeks, guli tu! Tas gailis dzeed. Kas ir tas par gaili? Tas bauslības gailis, tas svēts Deeva vārds, kas tevi modina no grēku meega; ak celees augšam, ka Jezus tev apskaidrot var. Tu guli, tas gailis dzeed. Kas ir tas par gaili? Tas baznīcas gailis, tee Deeva kalpi, kas tev tos debess ceļus rāda. Ne aisbāz tavas ausis preekš viņu macibas, jo tee ne no sev pašeem, bet caur eedošanu ta svēta gara runā. Kas tos neklausa, tas arīdzan neklausa Deeva garu. Tee sauc un brēc ikreizas: Šodeen, šodeen, kad jūs ta Kunga balsi dzirdeet, tad neapceetineet jūsas sirdis, bet atstājeet no grēkeem, tad jums labi klāsees pee meesas un pee dvēseles. Tu guli, tas gailis dzeed. Kas ir tas par gaili? Tas sirds gailis, tava paša zinama sirds, kas visus tavus grēkus usraksta un tev preekš acim leek, sacīdama: Redz to esi tu darījis, tā esi tu pret Deevu grēkojis un to elles uguni nopelnījis. Ak gribi tu vēl snaust un gulēt! Celees augšam, jo laiks ir, ~~un~~ lūdz Deevu, ka tu eekš kārdināšanas ne eekrīt."

Redzeet, vaj tas nav skaists runas mākslas peemērs? Ira gan. Bet tas nedara pilnīgi nopeetnu, bet pavseglu, drusku jocīgu, spocīgu eespaidu, kas nāk pa daļai no klīrības jeb kā no klīriga zintneeka, kurš censās mums acu apmānamu mākslu klāstīt preekšā. Lai tik eedomajamees, kas še no ta veenkārša nabaga gaiļa iztaisīts. Tas stata še preekšā veselu pusduci gaiļu. Tas ir bauslības gailis, svēts Deeva vārds, baznīcas gailis, Deeva kalpi, sirds gailis un

zināma sirds. Top trīs reiz jautāti, kas tas ir par gaili; jo nav veegli tos aiz šo daudzuma pazīt un izšķirt. Redzeet, ka te nocēlā, izcilā līdz jocīgajam nav ne soļa.

Peeminešu vēl Bankava Jāņa deenas sprediķi, kuŗu tas pildi jis ar dažadu vārdu, kristamu vārdu nozīmes izskaidrojumeem. Uz tam viņš laikam savedināts no mūsu Jaņu dzeesmas:

„Paldees saku māmiņai,
Kas man lika Jānīt' vārdā:
Visi mani daudzināja,
Kad atnāca Jāņa deena."

Valoda Bankava sprediķos ir tāda, ka tajā sastopams tik retais teikums, kam nebūtu vācu konstrukcijas. Saimei tos preekšā lasot, man nācees gandrīz ik katru teikumu pārstatīt latviskā vārdu kārtā. Kas šo sprediķu grāmatu visvairak darījis pee ļaudim par ccmīletu, tas ir tās sprediķu īsums. Jee katrs ne-eeņem vairak kā trīs lapas. Ir tā savadi, kā Manceļins sprediķu grāmata iznāca ta nāves gadā, tapat arī viņa pēcnācēja (Bankava) sprediķu grāmata iznāku se, sava sacerētaja nāves gadā. Un šīs peederību pee vecās skolas, jeb mazakais šīs pēdas, rāda tādi kopīgi vārdi, kā: „kattrs" (arī še vēl leetots relativa nozīmē), „laid" (lai vietā), „juhfas Sirdis" (jūsu sirdis), „Spreddiggi" u.c. Aiz jau minēteem cemesleem un arī tamdēļ, ka citas tādas īsu sprediķu labakas grāmatas nebija, tā izplatījās tik ātri, ka jau 1797 g. t.i. pēc 72 gadeem iznāca peektais izdevums. Līdzīgi Manceļium arī Bankavs par saveem „Lattwiskeem Swehdenas-Darbeem" esot saņēmis suminamus pantiņus vācu, latiņu un latvju valodā. Tak daži no šeem suminumeem izklausās kā paslēpti peezobojumi no skauģeem un nenovidneekeem eedvesti, kā:

„Er, Herr Pastor giebt die Proben,
Die der Bücher Fleiss erhoben:
Er sucht Gott und Welt zu dienen,
Gleich dem königreich ... Bienen.
Was gelesen, wat gedacht,
Muss auch seyn ans Licht gebracht.

Was Mancel' vorhin gelehret,
Fürecke" durch den Fleiss vermehret,
Wischmann schön und nett gegeben,
Das will er noch mehr erheben;
Er wird seyn der Letten Licht,
Das durch dunkle Wolken bricht.

Ko Mancels vispirmak macijs,
Fūrekers ko čakli vācis,
Višmans jauki, daiļi sneedzis,-
Viņš grib būt vel vairak teecis.
Viņš nu latvju gaišna būs,
Kas šķeļ tumšus mākoņus.

Bīnemanis (miris ap ~~1720~~ 1711 vai 1730. g.)

Beerns Viļums Bīnemanis (Bernhard Wilhelm Bienemann) bijis vispirms par macitaju Vidzemē Sunakstē, pēcak Kurzemē par preekšu Zemitē, tad kopš 1720. g. Spārē; miri[redacted] ap 1730. gadu. Vidzemes dzeesmu grāmatas priekšvārdā gan nepareizi minets, ka vi[redacted] miris kā Zemites mācitajs Kurzemē 1711. g.; bet tās pašas grāmatas dzeesmu rāditajā peevests kā viņa nāves gads 1720. g.

1. Viņa dzeesmas.

Bīnemanis ir mūsu bagatā svarigo ticibas-dzeesmu laikmeta trešā vispožakā zvaigzne. Pec Fūrekera un Dīca viņš ir trešais, kas latviešeem visleelako daudzumu teicamu garigu dzeesmu sagādajis. Viņam peeskaita veselu simtu tādu nepārspētu ražojumu. Ka Bīnemaņa dzeesmas ari patiesi teicamas un eemiletas, par tam leecina tas gadijums, ka tās gandrīz it visas vel visjaunakajā laikā uzņemtas mūsu dzeesmu grāmatās. Tā Kurzemes dzeesmu grāmatā no 1836. un 1839. g. ir gandrīz vel it visas (90) atrodamas un ari Vidzemes dzeesmu grāmatā no 1891. g., kuras izdeveji daudzkārt nevajadzigi, neveikli gar viņu valodu un saturu grābstijušees un lāpijušees, tomer no tām leelakā daļa patureta. Un šīs viņa dzeesmas izdalās uz 37 dzeesmu grāmatas nodaļām. Visvairak kristigā dzīvošana ir viņa mūzu nodarbinajuse. Šai nodaļai viņš tulkojis un sacerejis visvairak dzeesmu. Še uzejam ari viņa veenigo oriģinalu; tajā viņš kā veens no pirmajeem ar cītibu un spēka pilnu valodu uzstājās pret alkohola postu. Viņš eesāk tā:

1. Tev sūdzam, visuvaldigs Deevs! To negantigu vaļu, Ko blēžu pulks ir noņēmees, Kas tur ar vellu daļu; To, kas tev tāli no mums šķiŗ un visu ļaunu avots ir, Nekādu grēku šķeetot.

2. Tās peedzeršanas saldais grēks Tik dziļas saknes ņēmis, Ka jebšu tavs taisnais dusmu spēks Tam grūtu sodu lēmis, Nebēdats

top nei gods nei kauns, Tā rij un plītē vecs un jauns, It kā tas amats būtu. 516.

3. It retais ir, kas apdomā, Ar šaušalām un breesmām, Ka pee ta kupla dzēreja Ēekš ugunīgām leesmām Dažs plītetajs jau aizbraucis, Kur nāvīgs elles biķeris, Pilns sēru, viņu pilda.

6. Tāds atrauj Deevam dvēseli, Un šai to Deeva preeku, Par Deevu ceļ to vēderu, To pildidams pārleeku. Tāds svēteem vārdeem lāstus jauc, Drīz Deevu min, drīz vellu sauc, Un zaimo Deeva godu.

7. Tam ta veen svēta deena šķeet, Kad viņš pee mucas sildas Un, grēks ir sakot, dažs kad eet, Pee svēta galda pildas! Tā cūkas savus s[illegible]tkus svin, Un šis, kas vēl no Deeva zin, Tā Deevam kalpojs, leelās.

8. Tik pat viņš tos, ko augstais Deevs Ir licis godat, taupa, To pronis kad eeslapinats, Tos aisņem, lād un laupa. Tur kaušana ar reešanu, Besgoda darbs ar valodu, Un zagļu skolām jaucas.

9. Cits citu, radu radineeks, Ar meleem nodar mellu, Tur citu vilt un maitat preeks, Tur dzīvots top ar vellu, Tur prāti kūst, tur mēle lūst, Tur cilveki par lopeem kļūst, Par spīti raditajam.

Ja Brīvemanis bija skubinats šādu dzeesmu sacerot, tādus stiprus vardus pee tam leetot, tad lemjams, ka tolaik vārdzinatee, kalpinatee lautiņi nekur citur nezinaja savu bēdu remdetaju un nastu atveeglotaju atrast, kā pee sīvā. Šai pašā nodaļā ir arī ta pazīstamā dzeesma „Lab tam, kas preekš Deeva vaiga Ne eekš ļaunu runām mīt", ko vidzemneeki pārtaisijuši: „Svētigs, kas preekš Deeva vaiga Ļauneem ceļeem atraujas".

Tad seko krusta un bēdu dzeesmu nodaļa ar sešeem tulkojumeem, starp kureem atrodās veena no visskaistakajām, pazīstamakajām dzeesmām: „Būs veenam man būt par to svešineeku! Kad gals būs bēdām, kas man' māc pārleeku, Cik ilgi kļūšu no tām sāpem, kad tapšu es no tikdaudz mokām rauts? (Vidz.: iz savām mokām.)

2. Kad saule rād' tās gaišas rīta pēdas, Tad kaujās vēl ar manim simtas bēdas. Nāk mēnesnīts ar tumšas naksniņas, Tad kaveju to veenās asarās. (Vidz.: Kad saulīt' lec un atnes jaunu rītu, Uz-

517. modees redzu, ka vēl bēdās mītu, Nāk mēnesnīts eekš tumšas naksniņas, Es nakti vadu veenās asāras").

12. „Kā dažkārt redzam meža putnu skrejam, Pār akmiņeem, pār kokeem, kalneem, lejām, Kad medineeka troksni tas isdzird, Tā mītu
187 ēs ar bailes-pillu sird." („meža putnu" pārtaisīts – „putniņu mās"..)

15. Ak kaut es balodīšeem līdzi skreetu, Tad aizdotos us kādu tāļu veetu!" (Pārtaisīts: „un spētu aizdotees"..) Šai dzeesmai ir 17 pantiņi. No teem Vidz. dz. grāmatā uzņemti tik 12.–

Ar peecām dzeesmām seko vakardzeesmu nodaļa. Te ir tāspazīstamakās: „Mana sirds gan strādāts nu, Ņemees svētu vakaru un „Nu gulet meegu gardu, Eekš mīļa Jezus vārda" (Pārlabots: ... meegā gardā Tā mīļa Jezus vārdā).

Septiņām nodaļām ir katrai pa četrām dzeesmām: 1) Jezus dzeesmās – te sastopam trīs jo pazīstamas dzeesmas, kā: „Ak! kur sāvu galvu leeku?" – „Jezu, dzīvibiņa salda" (V. Jezus, dzīvība man salda) ~~2) Jezus ceešanas un miršanas dzeesmās~~ un „Visur, kur es kāju speru" (V. „kājas"); 2) Jezus ceešanas un miršanas dzeesmās: Še atrodam tovis skaistāko pērli starp Bīnemaņa dzeesmām, kurai ir jo skaists meldiņš un nepārspējami skaisti vārdi. Vidzemes izdevumā ta nav eeveetota. Tā ir pate pirmā šai nodaļā un it kā leelās sāpēs eekleedzās: „Ak būs tā aizeet manai dzīvibiņai! Ak ja, ta dārga dvēsel' iseet viņai! Kur ir mans Deevs? Kur glabšos es? Ir bēdas tādas, kā šis manas ziņai?

2. Tai rīta zvaigznei vakars noņem varu, Tas Deeva jērs nogul us krusta zaru, Lai raudat sāk, Kas želot māk, Ko kavejos es līdz mirt, ko es daru?

3. Tas varenais, tu isredzeta tauta! Ta agri dzīta stirnite top kauta; Ta Tēva vārds, Kas svēts un gārds, Ta jauka puķe klūst no zemes rauta.

4. Atdzisis gul, kas zemi un debes' silda; Ko ell' un debess godā, bedri pilda, Kas mūs aizstāv, Kas nāvē nāv, To nāvi seved nomerušu kildā.

5. Jūs kapi plīsteet, akmiņi sašķīstat, Bedz saule, zeme satrīc, viļņi rīstat; Sauc gaiss: ak grēks! Dreb' zvaigžņu spēks, Kas savu Kungu bīstat un pazīstat.

6. Tas gans ir miris preekš teem milceem jēreem: Nāc Jāzeps, nāc to rakt ar tavām bērem, Sneedz drānas šur, Ko rokā tur, Leec zāles klāt bes swara un bes mēreem.

7. Es nabags ār, mans Jezu! tev par godu, Pēc (Par) tavu meesu apkopšanas dodu, Salaustu prāt Un sirdi klāt, Lab' man, kā šinī kapā tev atrodu!

8. Tavs labais Gars to kapu ceeti aizslēgs, Un ticība to sargat labi nojēgs. Tāds būs man gan, Nedz mūžam man, Šīs peeticības minešana izbegs.

Te ņemtas jo jaukas gleznas, te mainās maigums ar jestru spēku, te eeskan antitezes, te labas atskaņas un pēdīgi pusatskaņas leetotas. Tādas tās te ir: „aisslēgs", „nojēgs" un „isbēgs". Pee pilnīgām atskaņām tām zilbēm, kuŗām ir uzsvars, nepeeceešami jāsaskan un nedrīkst būt tādas, kā: „ais", „no" un „is", pee kuŗām nevar ne runas būt no atskaņas. Ta otra zilbe še ir mazāk no svara. Ta še nav izšķīroja.

3) Svētdeenas dzeesmās ir pazīstamakā „Kungs Jezus Krist, nāc pee mums būt."

4) Grēku atzeešanas dzeesmās uzejamas divi jo pazīstamas, proti: „Ak debess Tēvs žēlīgais! Es celos metos lūdzos" un „Kungs es esmu grekos kritis, Tee kā smaga nasta granž. No ta taisna ceļa ritis, Ko tu mācijs; tas man ganž Beede, un man dzen šās bēdās, No tev begt un apslēpt pēdas." — Šai dzeesmai ir spēcīgi vārdi:

2. Bet kur nabadziņš es begtu To, kas visās malās bus! Kaut pār jūŗu aisbraukt jēgtu, Meklētu besdibeņus, Kaut ir vējam līdz aisskreetu, Tāču zini tu to veetu.

3. Labak tapēc pats isteicu, Kungs, es esmu nozeedzees...

4. Cilvēks kaut būt turejs zinā Smilšu graudus jūrmalā, Tāču nezinu no viņa, Voi viņš visā prātiņā, Manas vainas zināt spētu, To tik pusei usminetu.

5. Raudait, gāzeet, ritinajeet, Manas acis asaras, Gāzeet, raudait, ne nostājeet. Kejauc mute vaimanas, Ak kaut viņas avots plūstu, Un man asaru gan butu." — — Arī šo skaisto dzeesmu Vidzemes izdevumā raudzījuši labot, bet maz sekmīgi, pee tam veenu pantu pavisam atmezdami.

5) Kristīgas draudzības dzeesmās. Te atrod to visai pazīstamo:

519

„Kungs! kā tev tik, ar mani tā dar'; Nekad man kas būs preti."
(Vidz.: Nekas man nebūs preti!).

6) Miršanas un bēru dzeesmâs. Te ir pazīstamâs: „Bes bedām labu nakti, Tev mīkna pasaule." un „Cilvekam kā zālei klājās." Pēdīgi

7) Dzeesmâs pec ēšanas arī četras.

Pa trim dzeesmām seveetotas trijās dzeesmu nodaļās: 1) leeldeenas dzeesmâs, 2) vasarsvetku dzeesmâs — te ta vispazīstamakā, jo veiklās varsmâs leetā: „Deevs svētais Garin pee mums nāc, Un mūsu sirdīs mājot sāc, Nāc siržu-saules spožums; Tu tās bes tevim tumšas redz, Kad tavu spīdumi uz tām sedz, Tad viņām preeks un drošums. Drošu, Košu, Jaukumiņu, Dzīvībiņu Tu atnesi, Un kā Tēvs peelūdzams esi." — 3) Rīta dzeesmâs.

Ik pa divi dzeesmām apveltītas deviņas nodaļas. Tās ir: 1) Adventes dzeesmas: „Jauns gads tās Deeva baznicas Nāk, Kristus draudze preecajās"(Vidz.: Jauns gads nāk Deeva baznicâs!..) un „Zems un vājš šīs vājās Bēdu zemes mājās, Deeva Dēls ir nācis" (V. pārtaisīta: „Deeva dēls šais vājās Bēdu-zemes mājās Zemibâ atnācis"). 2) Atspīdešanas jeb Zvaigznes-deenas dzeesmas: „Kungs Kristus! tava draudzibiņ, Teic tava vārda gaišumiņ" (V. pārtaisīta: „Kungs, tava draudze kristīga / Ir līgsma tavā gaišumā") un „Pec ka Erodes bistees tu, Ta Kunga Kristus dzimšanu?" (nav V. Dz. grāmatâ). 3) Trīsveenības dzeesmas: „Ko visas pasauls gudrība, Ne teikt var, nedz ismanīt" un „Kirie, ak visu augstais Tēvs un Deevs". 4) No sv. lūgšanas: „Ak mūsu Tēvs un Deevs" un „Tēvs visu, kas tev peesauc" — tik veens pantiņš, kurâ sa-isinats Tēvs-mūs. 5) Pec grēku sūdzešanas: „No visas sirds es pateicu Tev, žēlīgs debess tētiti;" un „Paldeevs mans Deevs, es atkal nu, no grēku nastas svabads;"
6) No taisnošanas: „Ta Augsta Dēls nes ceezdams mūsu mokas Un apakš mūsu vainu nastas lokas" un „Ta ticība dod taisnību, Kas nāk caur Kristus ziņu" (V.: „Ta Jezu savu zina"). 7) Kaŗa laikôs: „Ak grūtums gau, ži smags un pikts, Us mums no tavām rokām likts, Ak, visuvaldigs Tēvs!" un „Kriste, savu ļaužu sargs, Gans un Palīgs augsts un dargs!".
8) Ceļa dzeesmâs: „Ceļi Deeva vārda celom mēs" un „Mans visu mīlais Tēvs un Deevs".
9) Gaisa dzeesmas: „Ak Deevs! mūs gauţas breesmas māc, Tu savas dusmas us mums ber;; Ta gaisa balss krāc, rūc un šņāc, Viss isplīst kad tavs perkons sper. Ne būs mums zemes tārpiņeem, Kas tavu leelu varu redz, No visas sirds but bailīgeem, Ko tumsība un uguns

sedz (V. dz. gr.: ... No gaisa vētra rūc un šņāc, Viss pārplīst... Kur begt būs taveem cāliśeem"...) un, ("Pateikšana pēc pārgājuša pērkona laikā:) Deevs stiprais, visu augstakais, Tu visu spēku valditajs! Nu nobeidzees tas breesmas brīds, No ka vēl sirds un kauli trīc.

2. Tev slavejam, tev bistamees, Tu varenais un bārgais Deevs. Kam tava spēka brīnumi, Ir redzeti un dzirdeti." (V.: Mums tava...)

Pēdigi peecpadzmit nodaļās atronamas tik pa veenai dzeesmai.

1) Zeemsvētku dzeesmās: „Us augšu dodees dvēselīt, Met bailes nost un breesmas;; Pats debess pulks us preeku krīt, Dzeed līdz ar viņu dzeesmas, To Deeva visu mīļais, Kas veens ar Tēvu svets un leels, Pee tev, kas sev veen baidees, Ir šodeen zemē laidees." (V.: ... ja, dvēselē... „Tee debespulki gavilē, Dzeed tu ar savas dzeesmas! To Deeva visu mīļais Dēls, Kas veens ar Tēvu svēts un leels, Tas pee tev tavās baidēs Ir šodeem zemē laidees").

2) Jaungada dzeesmās: „Caur sāpem un caur raudām, Caur tik daudz noskumšan;; Caur sirdēsteem un gaudām, Tu Deeviņ līdzejs man, Pēc isredzetām bēdām, Šis vecais gads ir beigts, Tapec top us tām pēdām Tavs gods no manim teikts." (V.: ... Tu Deevs palīdzejs man. Pēc dažām grūtām bēdām Šis vecais gads ir beigts, Tapēc uz gada beigām Tavs gods no man top teikts;).

3) Jezus debesbraukuma dzeesmās: Ar troksni pilnu preecas Us-brauc ta goda Deevs;; Tur bazunes nokleedzas, Dažs balss dod dzirdetees, Nodzeedait Deevam god: Apdzeedait ar samaņu, Un usteikšanu skaņu, To Kungu Cebaot." (V.: ... preeka Tas Deeva Dēls uz-brauc. Bazunes pilnā spēkā Un eņģļu balsis sauc: Nodzeedat Deevam god'! Apdzeedat nu ar skaņu, Ar god' un pateikšanu"...).

4) Miķeļa dzeesmās: „Slav' un teikšanu tev dodu, Kungs to eņģļu, leelais Deevs;; Visām tautām būs tev godu Nest, un preekš tev zemotees, Tev bes mitešanas slavet, Ka tu tavu Garu draudz, Kas ceekš ne-laimes mūs saudz, Mums peesūtit ne grib kavet, Kas var tevim pateikt gan, Deevs, pār tādu žēlošan!" – Šis dzeesmas jaukums top veikli celts caur varieto epiforu. Ta paleek otrajā pantiņā ta pate bet trešajā jau skan: „Ka ne veens var pateikt gan Deevam par šo līdzešan!" – ceturtajā: „Kas var tevim pateikt gan, Deevs, par šādu baudišan?" – peektajā ... „Deevs, par tādu mācišan?" – sestajā: ... Deevs

521 – septitajā: ... „Deevs, par to eepreecašan?" – astotajā: ... „Deevs, par šādu mīlešan?" un pēdigi devitajā pantiņā: „Usņem par to arī, dzan, Eņģļu Kungs, šo slavešan!

5) „Katķismus"-dzeesmās: „Pee manim nāceet likuši, Jūs svēti Deeva bērniņi, Es jums šeit likšu preekšā, Kā pazīstams un bīstams To gudriba to eekšā." (V.: ... „Jūs Deevs, Ak mīļi berni klausaitees, ... mīļee Deeva bērniņi"... „Kā bijajams tas svētais Deevs"...)

6) Desmit Deeva bauşļu dzeesmās: „Kungs tavus bauşļus pamāci, Tu mācitajs to sirğu:; – –

7) Kristigas ticibas dzeesmās: „Eekš veenu Deevu ticu es, Kas debes ar tās zemites, Un visas viņas leetas Ir radijs tukšās veetās"...

8) Preekš grēku sūdzešanas dzeesmās: „Savam Deevam gribu gaustees, Eekš cik grūtām bēdām mīt Mana vāja dvēselit, Kas jau sāk ar domām dauzitees, Un tas ļaunais sitas klāt To pārleeku beedinat." (V.: ... „Kādās grūtās bedās"... „Ka ta sāk ar domām laustees, Un ka"...).

9) Svēta vakar-ēdeena dzeesmās: „Es drošais greeneeks, kārodams, Tev dzīvibs maizi saldu:; Isgribees gribu meelojams, Ar tev, pee tavu galdu. Kungs Jezus, tapēc lūdzos es, Pareizi dod sataisitees, Ka ceenigs veesis topu."

10) Pee un pēc sv. vakar-ēdeena dzeesmās: „Kā jauki tu pameelojs, Vismīļais Jezus tavu vees':; Un bagatigi žēlojs, Ka man no sirds būs preecatees, Ak barībiņa salda, Ak malciņš gardakais! Ko man pee sava galda Ir devis žēlotajs, Kas spēka, sird' un garu, Man vājam stipriņa, Kā es to isteikt varu Šī manā dzeesmiņā." (V.: „savu vees'... „Ak maizīte tik salda"... „Tas"... „Šai vajā"...).

11) Slav. un pateicibas dzeesmās: „Deevs, kas man radijs, pestijs un dod preeku! Ko atdošu? es ne.atrodu neeku! No zemes leetām: kas jel minet māk, Kas visās, Kungs! no tavām rokām nāk."

2. Tu sirdi grib', kas veen pee tevim turās, Kas nemāk vilt iekš šanās jebkurās, Kas taisna ir un nenozeedziga, Jeb kas no grūtām sāpem lauzita." (V.: „Deevs, tu... devis preeku"... „Es ne.atroni neneeku. Ko upuret tev nabags cilveks prot? Tu esi pats tas Kungs, kas visu prot. – „kas no tev neatlaižas, Ak paštaisnibas viltibu nemaisās, Kas, kai ta gan nav nenozeedziga, Tomēr no grēku-sāpem salausta").

12) Meera pateicibas dzeesmâs: „Lai teic ar slaves dzeesmām Pēc beigtām kaŗa breesmām, Kam mute ir un mēl':; Jauns, vecais, vīrs ar seevu, To lēelu debess Deevu, Kas mums nu jaunu meeru vēl. (Vid.: ... no jauna' ...).

5. Viss zaļums mežôs jaukôs, Tās pukes klajôs laukôs, Tās debess zvaigznites, Tee putni visâs malâs, Tee zvēri savâs alâs, Tee Deevu apdzeed skanigi." (V: ... Tee debes-spožumi" ... „Tee Deevam dzeed" ...).

13) Mēŗa laikâ: „Tu jauki gan mums, mīļais Deevs, Ka tu mūs gribi taupit:; Ar taisnas mutes solijees, Kad sērga nāks mūs laupit. Kad tikai īstâ žēlumâ, Un pastāvigâ ticibâ, Pee tevim laikâ steidzam". (Vid.: Tu gribi, mīļais Kungs un Deevs, Mūs žēlot un mūs taupit, To pats mums esi solijees, Kad sērga nāksot laupit. Ja tikai īstâ žēlumâ Un pastāvigâ ticibâ Mēs steidzamees pee tevis).

14) Pēc mēra: „Nāceet, lai mēs Deevu godam, No ka esam paglābti;: Pateicibas dzeesmu dodam, Mīļi Deeva ļautiņi! Kungs, kas tavu lēnibiņu, Tavu Tēvu žēlumu, Tavu spēk' un laipnibu Isteikt varētu ziņu! Visu savu mūžiņu, Es par to tev pateikšu." Ari šīs dzeesmas spēks un jaukums top celts un, tā sacit, no-apaļots caur tikai drusku varietu epiforu jeb veenadam beigu vārsmām: „Visu savu mūžiņu Es par to tev pateikšu."

15) Pastara deenas un mužibas dzeesmâs: „Kristus saime, kas to Kungu gaida, Lai ta atnākšana jūs ne baida, Šo padomu klausaitees, Ko jums dod pats Deevs." – Šai dzeesmâ atrodas tas pantiņš, ko sētu laudis daudzkārt it kā sakamvardu peeved, proti 7. pantiņu: „Saimneeks, kad tam taisni zinams skļūtu, Kuŗâ stundâ zaglis nācis būtu, Viņš būt meegu atmetis Un to gaidijis." – Bīnemaņa dzeesmas apzīmetas ar burteem B.W.B. jeb B.W.B.P.t.t. Beerns Wiļums Bīnemanis Pastor.[1]

2. Kritisks apskats.

Mūsu garigu dzeesmu pazineji tura Bīnemani par tik svarigu, eevērojamu dzeesmu meistaru, ka viņu min tulin pēc Fürekera un pirms Dica. Tā to darijuši Vidzemes dzeesmu grāmatas izdeveji (Rigâ 1891. g.) dzeesmu rāditajâ, jebšu preekšvardâ (1889. g.) tas ~~vārds~~ peevests pēc Dica kā Zemites mācitajs, kurš miris 1711. gadâ, kamēr Dīcs atzīmets kā 1721. g. miris, tā ari māc. J. Neulands savâ preekšlasijumâ „Par mūsu baznicas dzeesmu grāmatâm" Latveešu draugu

[1] Bīnemaņa izdevis savišķu Dzeesmu grāmata 1714. g. iznākuse, tajâ atrod tikai Bīnemaņa un Višmaņa dzeesmas. Tā izdota uz Mōža- un Buku-muižas draudžu gādibu.

beedribā (Rīgā, 8. dec. 1904. g.): „Fürekers, Bienemans un Dīcis, šee trīs ir pateesi visu mūsu dzeesmu-grāmatu pamata licēji saucami. Šos trīs vēlakos laikos neveens vairs nav aizsneedzis nedz valodas glītības ziņā, nedz pee dzeesmu svara, jo Lutera un Gerhardta dzeesmas, ko šee vīri tulkojuši, ir un paleek visu baznicas dzeesmu kronis." Pavisam aplam un pretrunīgi spreež par Bīnemani F. Veismanis, kā: „Gan viņš daudz sliktaks tulkotājs nekā Fürekers un Dīcis, taču viņa dzeesmas atronamas prāvā skaitā visās dzeesmu grāmatās. Ļoti pazīstamas p. p. ir: „Ak debess tētit žēlīgais" un „Nu gulet meegu gārdu"."[1] Tā ka Bīnemaņa dzeesmas atronamas prāvā skaitā – kā Veismanis saka –, bet, kā mēs redzējām, gandrīz it visās visās dzeesmu grāmatās, – tad nebut nedrīkst apgalvot, ka Bīnemanis „daudz sliktaks tulkotājs"; jo ta ir tad pretruna, kas ne ar ko nav peerādita. Veismanis, kā šķeetams, šī teicamā tulkotāja dzeesmas maz pazinis, varēdams no viņa leelā skaita ļoti pazīstamu dzeesmu tik divi veen peevest. Turpret mēs iz leelā peemēru daudzuma varējām pārleecinatees, ka tapat formas, kā satura ziņā Bīnemanis ir, mazakais, tik pat teicams tulkotājs, kā ta laika-beedrs Dīcis, un ka viņš dziļiskumā un atskaņās neko nestāv pat leelajam meistaram Fürekeram pakaļ. Tak pee viņa ražojumu apspreešanas literaturas vesturneekam sajūtams kā robs, ka trūkst jebkādu ziņu ari par šī literata dzīvi. Nav zināms, kad tas dzimis ~~un~~ par viņa nāves gadu minstinās.

Ari Bīnemanis leeto vēl dažas vecas valodas formas, tā peem. jautājamo partikulu „ar", kā ta vēl dainās sastopama un salīdzinama ar greeku ἆρα; „Ar (= Voi, vaj) viņš visā prātiņā Manas vainas ziņat spētu?" – „mūsas deenas" = mūsu deenas un optativu.

Steineks (1681–173?)

Vilis jeb Viļums Steineks dzimis 1681. gadā Vec-Aucē, kur viņa māte bija bērnu saņēmēja. Bērnības gadus tas palaidis Tukuma apkārtnē. Deemžēl nav mums zināms, kā viņš ticis pee augstas izglītības. Bet no 1718. līdz 1735. vaj 1736. gadam viņš bijis par māci

---

1) Sk. „Latvju tauta. Enciklopēdisku rakstu virkne. I. burtnica: Latveešu rakstneecības vesture līdz brīvlaišanas laikam. No Pavasaru Jāņa. Jelgavā 189[illegible]

taju Tukumâ. Baznicas vesturneeks Tešs stasta, ka veesibās dažkārt ļaunprātigi cilvcki, gribedami mācitaju Steineķi ar ta latveešu dzimumu kaitinat, tīšam versuši sarunas uz zemneeku seeciņeem, bet augsti mācitais un kreetnais vīrs esot caur savu deevbijigo un tikumigo dzivi apkaunojis visus ee, naidneekus. Gars Steineķim neseesc ne tik veen uz garigām, bet aridzan uz laicigām dzeesmām. Tā viņš kādas tādas dzeesmas dēl, kurā bijis aizķēris leelkungu Ferdinandu, tapis aicinats pee baznicas teesas. Eekam brauciš turp, viņš licis baznicā nodzeedat Binemaņa dzeesmu „Bes paliga atstājis" un mājās pārnācis atkal Fürekera dzeesmu „Lai Deevu visi lūdz." Vilis Steineks, kā rādās, mi, ris Tukumā 1735. vaj 36. g., tā tad tikai 54 vaj 55 gadu vecumā. –

Kurzemes dzeesmu grāmatā no 1833. un 1839. gada ar parakstu W. St.P. tikai četras dzeesmas no viņa. Tās ir: 1) Jezus ceešanas un miršanas dzeesma „Ak! vaigs, no asins strutām, Un ērkšķeem sa, maitats, Ar seekalām un putām no blēžeem apmētats, Ak! vai, dziņ, košs par leeku, Kam saule ne nāk klāt, Bet darits nu par neeku, Tev nāku sveicinat." – 2) No grēku atgreešanas: „Man teešam netik, saka Deevs, ka tam būs zust, kas noziedzees, Bet tas man ira patikams, ka tas no grēkeem, eekš (No) ļauneem darbeem mitejas, Un mūžam dzivot sataisās." – 3) No kristigas dzivošanas: „Es lūdzos divi leetas man, No tevis, Kungs, tās aridzan Tu man neleegsi, ka, mēr še es kuļos, vārgu zemitē:;" Tās divi leetas sevišķi ir: „Ne dod tapt visai nabagam, Nedz ari pāri bagatam." 4) No kristi, gas draudzibas: „Kungs Deevs, mums gribi žēligs būt, Un svētit, ko pats devis, Tav' vaiga gaišum' leec mums kļūt, Mūs vadit ar pee tevis, Ka tavus darbus atzīt var, Un kas tev mīļ, top zinams Un Jezus Kristus stiprums ar, Un visām tautām minams, Ka tās us Deeva greežās."

Tās ir mums pazīstamās Steineķa deezgan labi izdevušās ga, rigās, dzeesmas. No viņa laicigām dzeesmām nav mums deemžēl neveena pate pazīstama, ari ta ne, kurā viņš Kurzemes leel, kungu Ferdinandu aizķēris. Pēdigi tas visintresantakais še ir tas, ka pee Juŗa Elģera mūsu vecakajā literaturā mēs sastopam

Vili Steineki laižam kā otru dzimušu latveeti.

Grāvens (miris 1746.g.).

Aleksandrs Grāvens bija pirms Kurzemes leelkunga pils-mācitajs 1710.g. Tai pašā gadā Kurzemes leelskungs Frīdrikis Vilums paņēma Grāvenu līdz uz Peterpili, eesvētīt leelkunga laulibu ar leel-knazeeni Annu; ceļā uz mājām leelskungs saslima un nomira;
Tad mācitajs Zalgalē un Bauskas prāvests, vēlak mācitajs un prāvests Sēlpilī.
1711.g. Grāvens pavadija viņa meesas uz Rigu. Jaunā leelkunga Ferdinanda valdibas laikā beidzot mācis Jelgavâ rita mācitaja un super-intendenta veetā, 1717.g. Grāvens stipri stājas preti Cincendorfa brāļu beedribai, kas gribeja eespeestees Jelgavas baznicas draudzês; dibi-naja Jelgavâ nabagu baznicu, tagadejo Jāņa baznicu, kur kara-jas vēl tagad viņa ģīmetne; aizstāveja baznicas teesibas pret muižneecibu, rūpejas par tam, ka Kurzemes draudzês eevestu trīs-kārtigos svētišanas vārdus, nēmas pārvaudzīt visas Kurzemes baznicas, eesvētija mācitaja amatā kādus 93 kandidatus un eeveda veetās vairak kā 120 mācitajus (mēra laikā daudz bija miruši); eesvētija Jelgavas rātsnamu un Jelgavas pilij pamat-akmeni, lika uz-ņemt kristigā ticibā kādus 106 turku un tataru bernus, kas atra-das gūstitē Mežotnē un pats nokristija kādus 40 no šeem; leels-kungs Birons šos bija dabujis dāvatus no saveem kreevu radinee-keem, kas tos bija pārveduši no Krimas kaŗa. Grāvens no jauna apgādaja latveešu dzeesmu grāmatu 1727.g., preekš kam Kurzemes valdiba deva 200 dalderus, ta ka grāmata iznāca 6000 eksemplarôs, izdeva papildinatu baznicas amata jeb mācitaju rokas grāmatu (agen-di) ar Pestitaja stāsteem 1744.g., pārlaboja Mancelius sprediku grā-matu (1746) ~~un~~ palīdzeja latveešu bibelei nākt otrreiz eespeestai (1739.g.). Ši izdevuma galvenais apgādatajs bija Dr. Jāņa Fišera dēls, toreizejais Vidzemes ģeneralsuperintendents Jēkabs Benjamins Fišers. Vecuma galā Grāvenam vēl peedāvaja Vidzemes ģeneralsuperintendenta veetu, ko tas nepeeņēma; jo viņa mūža deenas bija jau skaititas; tas nomira 1746.gadâ.

X

Jāņis Langius, bijis Nīcas un Bārtas mācītājs, sarakstījis vārdnīcu, kurā sastopamas Nīcas izloksnes vārdu formas un atrod jaunkos, sensenos īsti latviskos, kā arī kuršu un senprūšu vārdus un šo valodu formas. No šīs vārdnīcas uzglabājies tik viens vienīgs eksemplārs rokrakstā Heidelbergas universitātē Vācijā.

Hespe (miris 1752. g.).

Hespe (Nicolaus Friedrich) pirms Džūkstes, tad Bauskas mācitajs un prāvests. Vidzemes dzeesmu grāmatā no 1891. g. minets dzeesmu rāditajā 1699. g., kad viņš miris; bet tas nevar būt tamdēļ, ka Hespe sēd vēl 1739. g. komisijā, kuŗai bija bibeli caurlūkot otram izdevumam.

Nikolais Fridriķis Hespe pārcēlis pavisam četras garigas dzeesmas. Nule minetā Vidzemes dzeesmu grāmatā no tām uzņemtas tikai trīs; bet mūsu reizu reizām citetā Kurzemes dzeesmu grāmatā ar tulkotaja inicialeem N. F. H. atronamas visas četras. Tās ir: 1) Jezus dzeesma: „Es pee Jezus turešos, Kas preekš manis likās kauteeS;: Kā tad man ne peeklātos, Us ta veenumēr paļauteeS; Viņš man gaiši apskaidros, Es pee Jezu turešos." — (Vidz. dz. gr. pārtaisits: „Kas par mani licees kautees..").

2) ~~No kristigas dzīvošanas~~: Slavas un pateicibas dzeesma: „Vesels budams traucees sākt Pateicibas dzeesmas, Steidzees Deeva preekšā nākt, Slavē to bes breeşmas, Kas tev pirmak radidams Devis kājas, rokas, Un vēl tagad žēlodams, Nogreež visas mokas."

3) Rita dzeesma: „Augstais Deevs, kam slava dota, Debess, zemes Raditajs;: Trīs eekš vārdeem, Veens eekš goda, Tēvs, Dēls, Gars, Deevs saldakais: Kuŗa valsti zvaigznes ir, Kas mums deen un nakti škir." (V. dz. gr.: ... Deevs trīsveenigs svētā godâ, Tēvs, Dēls, Gars, apžēlotajs, — Tavâ"..).

4) Vakara dzeesma: „Nu dusēs visas leetas Un mekles gulu veetas, Kas veen tai pasaulê: Bet tu mans prātiņš modees, Us citām domām dodees, Tev vēl tavs glabejs jaslavē." (V. dz. gr.: „Nu klusas visas veetas Un mierā visas leetas, Kas veen šai pasaulē; Bet tu, mans prats, pamodees..).

Ar' uz Hespi vēl veca skola darijuse manamu eespaidu, kā to šis dzeesmas leecina.

X

Joakims Baumanis (miris 1759. g.).

J. Baumanis (Joachims) dzimis Prūšos, uzaudzis un gājis skolā Leepajā studējis Hallē pee Zales upes. No 1733. gada tas ir -

Gramzdē, tad Jaunpilī un Blīdenē, no šejeenes latveešu mācitājs Leepajā, tad Durbē un Grobiņas aprinka prāvests. no 1747. gada tas ir Kurzemes superintendents un Jelgavas vācu draudzes mācitājs. Kā superintendents J. Baumanis eevedis amatā kādus 42 kandidatus un eesvētijis kādas 9 baznicas un miris 1759. gadā.–

Fukums Baumanis no jauna izdevis 4. eespeedumā Mancelius latveešu leelo sprediķu grāmatu, (ko Grāvens pārlaboja 1746. g.) uz 1290 lapu pusem ar bildem, trešajā eespeedumā Kurzemes jaunu pilnigu dzeesmu un lūgšanu grāmatu ar bildem 1754. g. Šai grāmatā atrod kādas 14 dzeesmas no paša Baumaņa un pirmās vecā Stendera dzeesmas. Tapat trešajā eespeedumā tas izlaidis jaunu latveešu baznickungu grāmatu (aģendi), pārlabojis Mancelius-Adolphi „Mazo katķismu" un rakstijis preekšvārdus G. Fr. Stendera bibeles stāsteem.

Gandrīz it visas J. Baumaņa dzeesmas uzejamas abās mums labi pazīstamajās dzeesmu grāmatās, Kurzemes dzeesmu grāmatā – 13 un Vidzemes 12. Bet Kurzemes dzeesmu grāmatā nav viņas vis, kā visas līdz šim no mums aplūkotās dzeesmas, eevcetotas grāmatas galvenajā daļā, bet tās „Jaunajā Peelikumā" un, proti, līdz ar G. Fr. Stendera dzeesmām. Pēc sava satura un rakstura tās eedalitas astoņās dzeesmu nodalās, kā 1) Adventes dzeesmās: „Kam tu ārā gribi palikt? Ak tu Kunga svētitais, Kad pee manim nākt tev patikt; Jezu visu mīļakais! Tu mans veenigs preecinš es; Visu palīg' tu atnes. Deevs palidz man manās bēdās, Kad ta sirds eekš bailem ēdās!" (Vidzemes dz. gr.: „Kam ... stāvet, ... Kam pee manim nākt vēl kavet ... Tu mans veenigs preeks veen es; Palīgu tu man atnes' ...). 2) Zeemsvētku dzeesmās: „Usmostees mana dvēselīt', Gaid pilnu gaidīšanu, Mazs bērns kam tēva vārds peekrīt, Sāk tavu pestīšanu: Ak svēta nakts kas mums to dod, Kas dara mūžig' leelu god'. Ka tas nāk pēc mums preect, Tad laiks tam preti tecet." (V.: „Uzmostees, tu mans vājais gars, Un uzņom veenu bernu, Kas pateess Deevs un Jeses zars, – Še redzi Deeva jērn. Deevs cilvēks še ir peedzimis, Kas mūs caur to atpestijis, Mūs preecdams par būti"). 3) Gavēņu dzeesma: Kā būs,

ak saldais Jezuliņ! Tu dvēselites brūtganin, Kā būs man tavas mokas Tev atmaksat? Ko došu es Tev, kas tu manus grēkus nes? Raug Jeziņ tavâs rokâs Sev domos pats, peņem tu man, Bet kas zin, ar tas būs vel gan?" — Vidzemes dz. grāmatâ ši pate dzeesma eeveetota dzeesmâs „no kristigas (deevbijigas) dzivošanas" un skan tā: „Kā būs, ak Jezus, saldakais, Tu manas dvēsles Pestitajs," . . „Raug, Jezus, tavâs rokâs Es domos pats," . . „Lai tas ar mužam vēl nav gan." — 4) Jezus ceešanas un miršanas dzeesma: „Mans Jezus labu nakti dod Un beidz iscecst to grēku sod; Viņš steidz pee sava tēva eet, Tur viņš mums taisa māju veet." (V: . . „Viņš pārceetis" . . „Viņš steidzās pee ta Teeva eet" . .). 5) No kristigas dzīvošanas: a) „Mīļais Jeziņ atver man, Es preekš tuvâm durvim klaujos, Saņem manu nopūšan; Es no tevim ne-atraujos. Mana sirds uz debes' lēkā, Kamēr ta klūs savâ ēkâ." (Vidz. dz. gr. ši pate dzeesma eelikta Jezus dzeesmâs un tā pārtaisita: „Mīļais Jezus, atver man, Atver, kad es klaudzinaju, Saņem . . . Atstāt es tev neatstāju. Man sirdei slāpst pec tevis, Kamer tu man savu devis"). b) „Raug Deeviņ, cik man vaidneeku, Ar kuŗeem man jacīkstās, Tee nāk ar spēk' un viltibu, Ka sirds gan drīz isbikstas. Ja tu man Deevs ne usturēs, Vells, pasaul', meesa gan paspēs, Man grēkā, kaunâ eegāst." (V: . . „naidneeku" . . izbīstās" . . grēku kaunâ . .) 6) Miršanas un bēŗu dzeesmas: a) „Deevs mūsu Kungs un valdineeks, Ko tad tu cilveks šķelees? Ko lepojees tu grēcineeks? Pee zemes labak metees, Ceet klusu, lai viņš valda veen, Viņš ir jau valdijs dažu deen, Mēs apakš Deeva esam." — b) „Iss laiks, pa-isu stundiņa Man šinî zemē beedina, Un tā mans mūžinš beidzās, Bet Jezus mans, Vislabaks gans Ar man us debes' steidzās." (Vid: . . „bēdina" . . . mūžs nobeidzās" . „Vislabais" . .). c) „Mīļais Deevs! kad jele miršu? Mans laiks jau pagalam eet, Kad es no šis pasaul's šķiršu? Kur būs īsta māju-veet'? Kas no Adam dzimis es Zeme esmu, zeme nes Mani, es to zemi kopu Un pats drīz par zemi topu." (Vid: . . „jel es" . . „uz galu" . . „Drīz kā grauds es kapâ biršu" . . „majas-veet" . . „Es no zemes radijees" . . „Zeme mani šoreiz nes, Zemi šeitan es apkopju, Kamēr pats par zemi topu"). — 7) Pee līķu rakšanas: „Ar Deevu!

529 mīļi radiņi, Kas manis dēļ noskumuši, Sanāceet nu ar labu prāt' Šos manus kaulus paglabāt."
I. Tad laideet mums to līķi rakt etc.
2. Deevs man no zemes taisījis, Caur savu gudrib apģērbis, Lai nu man arī zeme sedz, Kamēr es jaunu deenu redz.
II. No zemes viņš ir radījees etc.
3. To dvēsel' Kristus mazgājis Un grūt' no elles ispircis, Ta mīt nu debess jaukumā Un skatās Deeva vaidziņā.
III. Pee Deeva mīt ta dvēselīt' etc.
4. Mans krusts un grūtas deeniņas Top nu ar zemem apbērtas; Pēc leetus debess skaidrejās, Mans krusts ar preeku pārmijās.
IV. Tā bēdas, sāpes, sirdēsti etc.
5. Ta dvēsel' augsti ligsmojās, Kad meesa tarpus ēdinās, Tomēr tai jauki celtees būs Un debess gods tai arī klūs.
V. Ta dvēsel' usskat enģeļus etc.
6. Šai pasaul' bija bēdas veen, Līdz pašu miršan' grūta deen' Bet nu zūd visa bailiba Un debes' ligsmib' redzama.
VI. Še ir tas redzejs bēdu daudz etc.
7. Še būs man jauka guļu veet; Jūs varat nu us mājām eet, Bet leeceet, ka gan drīz Deevs jūs man pakaļ pavadīs.
VII. Mēs ~~to~~ šeit gulot^am^ pametam etc.
8. Tomēr paleeceet veseli, Ar ticib', mīlib' pildīti, Ikveens no grēkeem lai atstāj, Tā nākseet svēti kapiņā.
VIII. To dod mums mūsu žēlotajs etc.
Te ir kā tāda savāda oratorija, kā tāds dramatisks uzvedums paredzēts.

No citām J. Baumaņa dzeesmām nu vēl nāk 8) Rīta dzeesmas: a) vispār (rīta dzeesma): „Kungs, kas tu visas leetas Ar gudrib' radījis Un ļaudis visās veetās Us debes' vadījis, Kāds brīnišķigs tu es'? Šis rīts atnā, cis klātu Un skubin' manu prātu, Lai es tev godu nes'."–
b) Svētōs rītōs: „Deevs pār viseem augsti teicams, Visu laiku valdineeks! Tavs gods mūžam ne būs beidzams, No tev nāk man meers un preeks, Tapec vesels peecēlees, Tevi teicu žēligs Deevs." Pēdīgi

c) Svētdeenas vakara dzeesma: „Jau šis mūsu svēts laiks beidzās, Svētais vakars jau ateet. Deevu teikt ik veens lai steidzās, Kas veen dzeedat māk, lai dzeed. Visu labumu Deevs mums dod, Neseet, neseet viņam god." —

Divi pēdējās dzeesmas Vidzemes izdevumā pārtaisītas: ad b) „Svētdeenā": „Deevs, par zem' un debes' teicams, Visas pasauls valdineeks! ... No tev meers mums nāk un preeks". ... ad c). Svētdeenā": „Jau šī svēta deena beidzas, Jau svēts vakars mums ateet; ... „Visu labu Deevs"...

Te nu pee Inkuma Baumaņa mēs pirmo reiz sastopam tā kā tādu sakaru starp vecās skolas izbeidzeju un jaunas nākamās skolas uzsāceju, starp J. Baumani un G. Fr. Stenderu. Bet nu kādi vārdi par pāri vecās jeb pirmās leelās skolas pasturišeem. Tee ir Elvers un Lange.

Elvers un Lange.

Kaspars Elvers ir mums jau pazīstamā valodneeka un dzeesmineeka Depkina pēcnācejs pee Jāņa baznīcas Rīgā. Viņš izdeva pēc kādeem 44 gadeem (1748. g.) pēc Depkina (Rīgā 1704. g.) uzsāktās vārdnīcas savu „Liber memorialis letticus" (Latvisku atmiņu grāmatu). Neskatot uz šīs vārdnīcas 300 lapu pusem, tā ir vēl stipri nepilnīga; jo tajā eevērota veenīgi Rīgas apkārtnē runātā latveešu valoda.

Jēkabs Lange dzimis Rīt-Prūsijā, Karalaučos, atnācis uz Vidzemi, kur pirms tapis par mācītaju (Zeemeļ-Latvijā) Ēveles draudzē, tad Smiltenē, līdz pēdīgi eevēlēts par Vidzemes ģeneralsuperintendentu. Šim latveešu draugam un teicamajam vīram nācees arī savu humano conteenu dēl atdurtees uz pretineekeem, kuru aplamo uzskatu viņš nokristījis par „verkehrter Deutschismus" (ačgārnu vāceetību). Viņš miris Rīgā 1777. g. —

Jau dažus gadus pirms Kaspara Elvera „Liber memorialis letticus" iznākšanas bija centīgais Jēkabs Lange uzsācis strādāt pee pee jaunas latveešu vārdnīcas, čakli krādams jau pazīstamos

vārdus un noklausīdamees vēl nepazīstamus no tautas mutes, pee tam eevērodams arī dažadās izloksnes daudzejōs apgabalōs. Tad pec tadeem trisdesmit gadu pūliņeem viņš izdeva savu galveno darbu: „Pilnīgu vācu-latveešu un latveešu-vācu vārdnīcu". Ta iznāca divi daļās, 1772. un 1773. g., būdama pa abām daļām kopā 507 lapu puses beeza. Ta nu bija savā laikā eevērojamakā vārdnica.[1] – Lange sacerejis vēl dažus rakstus: „Latweeschu Ahrste" etc. Oberpālē-Põltsamā 1768. g. un „Ta atsihschaana taks pateesibas us Deewa bihjaschanu". Riga, 1773. g. – Rēdigi Lange ņēmis arī rokā garīgās koklés un skandinajis pāri dzeesmu – veenu oriģinalu un veenu tulkotu. Abas tās uzņemtas Vidzemes dzeesmu grāmatā no 1891. g.

1) Pašsacerētā atronama dzeesmu nodaļā „Pee svēta vakarēdeena izdalīšanas un pēc". Tās pirmais pants skan: „Nu būšu Tēvam patīkams, Nu Deeva rokā rodos, Nu atkal būšu mīlejams, Nu viņa klēpī dodos. To vecu grēku atleeki Ir visi laukā metami, – Tad Jezus brūte skaista." – Te pirmajās četrās vārsmās eraugama no nejauši radusēs alliteracija. –

2) Pārtulkotā ir grēku nožēlošanas un atgreešanās dzeesma: „Mana vāja sirds iztrūkstās, grēku pulku atminot! Tīši krājis teesas grūtas No tev, Deevs Kungs, atkritot. Jezus, klaus, es atzīstu Sevi par pazudušu."

Šis teicamais latvju draugs pārmezdams savas vārdnīcas preekšvārdā saveem neņsvīdigeem tauteešeem ačgārnu vāceetību (verkehrter Deutschismus), uzstājās jo stingri par latveešu valodu: „Māciti vīri," viņš saka, sāk tagad peegreest vērību pat kustoņu valodai, kadas skaņas tai un cik no tām būtu noskarstams kustoņu prāts. Vai tad gan drīkstētu veselu kristīgu tautu no Valkas līdz pat Klaipēdai pamest novartā, it kā ta butu tikai uzklausama sajaukteem pussaprotameem vārdeem, vadama nedrošeem teikumeem!" –

Kā še Langem par saveem humaneem centeeneem, par savu darbību preekš latveešu literaturas un kulturas nācees pret pārmetumeem

1) Tai sekoja pec 16 gadeem G. Fr. Stendera vardnica. Tak nule (1923. g.) uzeet Nītaures un Bārbeles mācītaja Jāņa Langius vardnica rokrakstā Heidelbergas universitā

un uzbrukumeem izstāvetēcs, tapat gandrīz it viseem citeem šīs pirmās leelās skolas dibinatajeem kā peekritejeem, kā mēs to jau dzirdejuši, sākot no Mancelius, Fürckera, Adolphi un tā jo projam ejot līdz Fišeram, Višmanim, Grāvenam, kurš pēdejais ļaunos politikasterus un spreedeletajus jo asi noraidija, uzsaukdams: „Ach stille! Dieses Licht acht't eure Schneffeln nicht!" peelīdzinadams tos suņeem, kas mēnesī rej. Visi šee cēlee vīri, kuŗu dažadās darbus, tā garigos kā laicigos, mēs še aplūkojuši, ķērušees ar leelu nopeetnibu, ar īstu apustuļu mīlestibu pee leetas, tā palikdami par mūsu kristigās kulturas pamatu licejeem un mūsu tautas augstskolas dibinatajeem.

Daži katoļu un brāļu draudzes izdevumi.

Luteraņu nerīmeto dzeesmu laikmetam (1587–1670) beidzotees, izdod mācitajs Juris Elģers katoļu garigas dzeesmas (Cantiones spirituales 1673. g.), ar kurām mēs jau daudzmaz agrak eepazinušees.– Nu iznāk latveešu katoļu draudzem seviška „Katholifchka Mahzibu=Luhgfchanu=Dfeefmu=Grahmata", Jelgavā 1731. g.–

Tā kā arveenu vairak pa Vidzemi sāka izpalitees brāļu draudze, tad radās arī nepeeceešamiba pec viņas pašas dzeesmām, no kurām pirmais izdevums nāca klajā jau 1739. gadā un drīzi arī „Kādas izlasitas garigas jaukas Dfeesmas", Revelē 1741. gadā.

Ir tā savadi, ka taisni ap to starpu, gadu preekš tam, t. i. 1740. gadā peedzimst Kurzemē Jānis Indrikis Loskiels, kurš top par brāļu draudzes mācitaju un tās eeverojamako dzeesminecku, kurš pats sacer 35 teicamas dzeesmas un pārtulko četras; mirst Zeemeļ-Amerikā 1814. gadā.

Tautas veelas.

Še nu kāda rinda dzejisku veelu, kuŗas met dažu gaismas staru uz ļaužu bedigo drūmo dzīvi, kāda eestājās Baltijas zemēs īpaši pēc

533. Ziemeļu-karā, kur latveetis bija par bezteesigu kustoni palicis, par kam vēl jaunakā laikā vareja dzirdet vecus ļaudis dažadus nostástus un stástiņus pastástam, tá peem. par manigo noģibušo kalpu, kuŗu ta breesmigais kungs tikmēr sitis, līdz tas noģibis. – Kad nabaga kalpiņš pee kāda brīža atkal atžirdzis, tad kungs tam jautajis: Kur tu biji? Kalps atbild: Kur biju? – ellē. Ko tur redzeji? – Ko redzeji – redzeju, ka ari tur mazam cilvekam eet grūti. Ká tad? – Nu, kungi vārás katlôs un tev nabadziņam jakurņ uguns apakšā.

1. Latveešu Jūdite.

Savâ muižâ Talsu tuvumâ dzivoja reiz bez bērneem kāda leelmāte, atraitne, kas bija ļoti nežēliga un kuŗas leelakais preeks bija, savus gājejus mocit, ká varedama. Veenigi pret savu resno, treknо pūdeli, kurš pee tās allaž guleja, ta bija laipna, cik nu tās akmeņa sirds to atļāva. Tai bija kalpone ar vārdu Jūdite, kuŗa visvairak ceeta no ceemātes untumeem. Jūdite prata par nelaimi lasit, pee kam ta lasija visvairak bībeli un sevišķi Jūdites grāmatu. Tas bija ceemātei ká strigals acîs, ka Jutite savôs vaļas brīžôs kavejás pee lasišanas. Tā ka citi ļaudis nemáceja lasit, tad teem ceemātei bija veena leeta mazak, ko pārmest un sodit. Bet Jūdite nebija no lasišanas, kas ceemātes acîs bija tik ne-eeredzeta, nost dabonama. Viņa bij augsta, slaika auguma, augstu patīkamu peeri un tumšām acim, kuŗu valgumâ spulgojas demoniska apgarošanâs. Ja viņas acis virzás uz kádu preekšmetu, tad tās ká apburtas neatvirzas no ta tik drīz nost, it ká gribetu to pavisam uzņemt sevī. Viņas citadi klusá daba tcecás uz romantiku uz jūsmošanu. Jūdite, viņas vārda māsa, svēto rakstu slavena sieveete, rēgojás tai deenu, nakti preekš tās gara acim. Pamazit tai peedereja viņa mīlestiba, viņas kaisliba. Leelas, kaut ari tumšas un

nesaprastas ilgas rosijās tās krūtīs, arī reiz tādu darbu izdarīt kā bibeles Jūdite. Jūdites aso cirvi ta redzeja daudzkārt sapņū un redzeja tādu arī nomodā, tikai pēc Holoferna ta lūkojās arveenu velti. Bet arī tam bija tai drīz rastees, kaut gan serveetes izskatā. Ceemātes ceetsirdība un nežēlība peeņēmas jo deenas jo vairak. Muižas vagarim bij ar rīkstju un koku greešanu daudz darba, jo ik brīdi tos vicinaja pār dzimtļaužu muguram, tā ka tee ātri salūza. Un pār Jūditi šalca šīs varmācības vairak, nekā pār citeem. Tās domīgā daba izlikās ceemātei par vellišķu augstprātību un tapat par sodamu kā bibeles lasišana. Tā tad liktena maggls arveenu vairak un ceetak savilkās, lai to pēdigi pārcirstu. Viseem vajajumeem no ceemātes puses par spīti Jūdite bija līdz šim arveenu varejuse nakti pee skalu uguns lomiņu nekaveta veltīt savai lasišanas kārei. Kad ta kādu svētdeenu pēc tekašanām preekš ceenigās uz dažeem acumirkļeem bija patapuse vaļām, stājās ta tulin pee parastās bibeles lasišanas, lai šī tai būtu deevkalpojums, pee ka ta nevareja tikt baznicā. Bet tudaļ bija tās bende, ceemāte klāt un, kad šī eeraudzija tai bibeli rokā, kļuva ta zila-melna no dusmām un tulin lija kā leetus gāzeeni pliķi uz Jūdites vaigeem. Nu tapa tai arī lasišana aizleegta uz viseem laikeem. Arī nakti bija tai leegts ķērtees pee tās. Tas bija Jūditei ceets pārbaudijums. Kur ta lai nu savai apbēdinatai sirdij smeltu remdešanu. Tad Jūdite raudzija dažas naktis atturetees no lasišanas. Bet pēdigi dzina to saldais paradums tik varen, ka ta laida visus ceemātes draudus vējā, izsaukdamās: Jaklausa Deevam vairak nekā cilvēkeem! Un ugunigām acīm un trīcošu roku ķēra ta atkal vēlā naktī pēc mīlās bibeles un uzšķīra trīcošeem pirksteem tās lapas, kuras stāsta par varonigo Jūditi. Veenā paņēmeenā ta izlasija Jūdites grāmatu, peelūdza Jūdites Deevu un tad pacilata un apņēmīgata somiga. Bet nodevejs negul. Ceemāte dabuja zinat, ka Jūdite tās bausli

pārkāpuse. Viņas dusmas bija bez mēra tā, ka tās līdzeja atrast visnežēligako sodu Juditei. Kamēr vagare Judite tureja, tamēr viņa pate ņēma linus, tina tos ap Judites pirksteem, aizdedzina ja tad, gribedama tā sodamās Judites pirkstus pārverst oglēs. Nežēligais darbs noticis. Lini pārvērtušees pelnōs, tee nobiruši zemē un Judites pirksti dabujuši ogles izskatu.

Izsamisuse un šausmigu sāpju mocita skrej sodità, saveem bendem izsprukuse, ārā zem klajas debess. Tumši mākoņi apklāj zilo debesi... Zibeņi šaudās caur mākuļu nakti, vareni nodard Perkoņna, atreebeja ruksāna. Judite krit celōs, izsteepj savas apdegušās rokas pret debesim, nopūšās, kleegdama pec atreebšanas. Un dobji norib rukoņa un viņa dzird balsi: „Judite, Holoferns!" – „Judite, Holoferns!" Šij balsij skan atbalss viņas nomocitā sirdē. Viņas dzīves uzdevums nolemts, viņas liktenis izšķirts. – „Judite, Holoferns!" Tikai šee vardi skan viņas sirdī, tai ir tā, it kā valodai nebutu citu skaņu un dabai citas atbalss. Ātri breest tās plans. Vaj tad gan tai par velti Judite vārdā? Un vaj tad Holoferns nevar arī seevetes stāvā, kuŗa ir visu nežēlibu avots, staigat apkārt?

Tagad viņa greežās atpakaļ, eet eekšā. Tur tai nu bija jānodod ceemātei sava bibele, kuŗu šoreiz gan vēl nesadedzinaja, bet aizlika aiz ceetas atslegas. Tas apstiprinaja Juditi tās nodoma izvedumā vēl vairak. Pate debess likās Juditei pee tās noluka izvešanas nākam paligā. Ceemāte saslima un katru nakti veenai meitai bija jastāv pee viņas gultas. Judite ceraudzija eekš tam Deeva lēmumu. Viņa nospreeda to nakti, kad tai bus jastāv pee ceemātes gultas, – tādu pat asinainu darbu izdarit, kā viņas varda māsa bibelē. Jo ja toreiz Deevam paticis, ka eenaidneeks un varmāka Holoferns caur cirvi, vājas seevetes roku celtu, krita, vaj tad mazak butu pēc Viņa prāta, ja ta ceemāte, nežēligā ļaužu mocitaja un nospeedeja, top iznīcinata un tā tad daudz dvēselu

no laicigām mokām izglābtos?

Kad tai bij ilgi jagaida, kur to sauks pee ceemātes gultas, un ta ari dzirdeja, ka ceemāte sāk atveseļotees, tad viņa šaubijās savā noņēmeenā, domadama, ka rasi nav vairs Deeva prāts, lai ta varmāce mirst caur viņas roku. Bet nule nāca tai pavēle, nākamo nākti būt pee ceemātes gultas.

Svēts preeks nu uzleesmoja Judites acīs. Tā tad tomēr debess bija viņu par atreebšanas rīku izredzejuse! Tak vēl viņa vēlejās zīmi no debess. Pate ta negribeja cirvi meklēt. Viņa vēlejās, ka debess to tai dod rokā. Viņa sacija pee sevis: Ja es atradīšu durvju preekšā cirvi, tad tas ir Deeva prāts, ka es atreebeja roku sneedzu, bet ja es to neatrodu durvju preekšā, tad tas nav nedz Deeva prāts, nedz es to darbu izdarīšu.

Kad viņas brīdis tuvojās, tad viņa, ņemdama sev bibeles Juditi par preekšzīmi, uzposās tapat savās labakās drēbēs un gāja tā pee leelmātes. Tā guleja it meerigi. Pagāja veens acumirklis pēc otra; jau ausa rīts. Judites sirdī darbs bija sen nolemts, bet viņas roka vēl kautrejās. Te ta nevilus eeranga savus apdegušos pirkstus, lec ātri augšam un — cirvis pacelts ķāvigi ķeris savu mērķi. Pēc šī breesmigā darba steidzās Judite ārā, pateica ar dziļu balsi Deevam, ka caur viņu nu notikuse visa novada izglabšana. — —

Šis traģiska satura nostāsts nācis no ļaužu mutes vispirms „Inlandē", liberalā vācu avizē, kura XIX. gadsimteņa pirmajā pusē iznāca Tērpatā. Šai izdevumā parādijušees vairak mūsu literaturas preekšmeti, tā Zalkša līgavas, tā Induļa teika. Nostāsts „Judite" top atteecināts uz kādas muižas drupām, kas nesuse „Ninives" vārdu. Stud. Pāvils Plavneeks pirmais to uzgājis peeminetā žurnalā, cēla to Tērpatas latveešu rakstneecibas vakarōs preekšā 1872. gada sākumā un stud. Zariņu Karlis to eelika Baltijas Vēstnesī ta paša gada vasarā. Pēc sava satura šis nostāsts var veenigi sekoit šai visbedigakajā latveešu vestures laikmetā, t.i. ne agrak

573 kā pēc bībeles otrā izdevuma (1739. g.); jo pēc pirmā izdevuma (1689. g.) latveešu apstākļi vēl nebija tik bēdīgi un pee mazā eksemplaru skaita (tikai 1500 eks.), kā arī pee grāmatas leelās dārdzības, ta pavisam vēl nenāca ļaudîs. Tas gan vareja notikt pee otrā izdevuma ar 8000 eks., kur bībele vareja jau nākt ļaudîs, kur nu bija vēl lielāks kaveklis lasīt nemācešana; bet Judite, kā tautu peedereja par nelaimi pee teem retajeem lasīt pratejeem.

2. Pilskalnu un pilu teikas.

a) Nogrimuse manta. Gandrīz pee ik katra pilskalna saistas teika par nogrimušu mantu. Tur rādās balta seeveete, gribedama, lai to aizteek, tad dabūs naudu. Bet neveenam nav dūšas, tai peedurtees. Veens-otrs nosapno, ka tur un tur jarok pēc naudas. Kad rok pēc tās, tad uzrok šķirstu, uz kuŗa sēd melns suns. Racejs nobīstās, apjūk, nevar pareizo vārdu uzminēt – kungu manta vaj zemneeku manta – un šķirsts ar melno suni (šo latveešu Kerberu) nogrimst atkal zemē.–

Te darbojās tautas fantazija, tā sacīt, gar pazudušo laicīgo paradīzi, gar mantu, tās eegūšanu un zaudešanu. Esmu raudzījis visas šīs teiciņas un šo variantus savērt gaŗakā poemā „Pazuduse manta."–

Ir jo intresanti eeraudzīt, ka šai verdzības un vācu kungu laikmetā arī vācu romantika pareti eeskan mūsu tautas dzejā. Un ne veen še sastopamas tādas vācu veida dainas-dziesmas kā: „Es stāv uz augsta kalna un skatos jūriņā; Es redz' veen' laiviņ' peldam, kur sēd mans mīļavais"... jeb: „Eekš meža bij veens nams" u.c., bet arī tādas pilsteikas, kā:

b) Dundagas zaļā jumprava. Dundagas dzimtkungam nav bērnu un viņa kārstākā vēlešanās ir, dabūt manteneeku. Kādu vēlu vakaru jāj tas Zilajōs kalnōs pa mežu gar Dāvida alu. Te uz reiz ta zirgs apstājas un negrib tālak eet. Tūdaļ kungs eerauga arī savādu mazu vīriņu kuplā mētelī ar gaŗu zaļu bārzdu un līdzīgi Jāņa tārpiņeem – saules sunīšeem kvēlošām acīm. Tas

saka kungam spokainā balsī: Es esmu meža tēvs. Ja tu veenu nakti savā pilī atļauj leelo zāli manā rīkojumā un pee tam pats visu nakti sargi, ka neveens no pilsļaudim neglūn un nenoskatās, kas zālē noteek, tad tu peedzīvosi mantneeku. Kungs to apsola. Meža tēvs nozūd.

Mājās pārjājis, Dīdriķis nosaka viseem, ka lai neveens šo nakti zālei netuvojās. Tad viņš dzirdams vīnu preecajās jau par mantneeku. Bet pa tam dòdās jumprava pee zāles durvim un skatās pa atslēgas caurumu eekšā. Tur eeraugа tu rūķīšu spožas veesibas. Vin maza daiļa pārīša kāzas. Te no izbrīnīšanās par tadu grezni bu un godibu, ko tur eerauga, aizrautai, pārņemtai izsprūk izsauceens: „Ak, cik skaisti!" — Veens sprādzeens — un spožuma un gaismas veetā eestājusēs dziļa tumsa; mazo godiba nozuduse.

No rita stājās meža tēvs pee eemigušā dzimtkunga un saka sadusmots: Tamdēļ, ka tu ne-esi vārdu turējis, tu dabusi mantneeku tik tad, kad mazais bērziņš, kas pilsmūrī uz akmeņa aug, bus tik leels tapis, ka no ta var šūpli taisit. —

Pēc daudz, daudz gadeem, kad dzimtkungs un visi ta laika beedri bija jau sen miruši un kapā biruši, staigaja ta jumprava pa naktim pilī apkart. Tai zaļi svārki un ta lūr vēl šodeen pa atslēgas caurumu, kā citkart.[1]

c) Sabiles pilskundzene. Pilskundzene Irmgarde ir tik eedomiga par savu skaistumu, ka tai, nākot daudz precneeku, tās pārmerigais lepnums eedveš eedomu, precet tikai to, kas var uzjāt stāvo kalnu līdz viņas pilij. Daudz pārdroši trakuļi aizrauti no viņas skaistuma, mēģina uzjāt, bet visi atrod peepežu galu, gāzdamees dziļajā pils kanalā. ~~Pēdigi eerodās kads augstmanis~~ Tā ari četri brāli pa rindai atrod tur nāvi. Pēdigi eerodās kāds augstmanis, kas grib breesmigo jājeenu izdarit ar to norunu, ka, ja viņam jājeens izdodās, lai tam tad atļaujot, eejāt taisni pašās pils istabās. Kad Irmgardei šo prasibu pasaka, tad vēlās ta redzet to, kam tada ērmiga

---

1) Sk. Lautenbach-Jūsmiņa „Līgo" 1880. g.

539.

eedoma. Un te nu viņa eerauga pirmo reiz savas sirds vīru. Šis [illegible] teetis ir brīnišķi skaists. To eeraugot sirds viņai nodreb un ta jau nožēlo, ka nolikuse tādu jājeenu, caur kuru veen viņas roka eegūstama.

Bīdamās par šī bruņeneeka dzīvību, ta grib tagad taisīt izņēmumu un atlaist viņam breesmīgo jājeenu; bet tas negrib no tam ne zināt. Tas pastāv uz jāšanu. — Tam eesākot jāt, ta nogībst, bet to uzmodina skatītajos ļaužu līgsmee sauceeni un gaviles. Jājeens izdevās. Irmgarde steidzās drošo jājeju sveikt un apkampt. Bet tas sav[illegible] neeks nepee-ejams. Ta ļāvuse tik daudz tauteešeem dabut galu, arī četreem brāļeem. Viņš ne-esot vis uz kāzām, bet uz atmaksu atjājis. Kumeļā sēdedams, tas dodās jozeem pilī. Un nu nokūp un nozib un pils stāv drīz leesmās. Kā ātrs pērkona negaiss aizdrāzis jājejs projam. Aiz kauna un izmisuma gāžās lepnā Irmgarde no valņa dziļajā kanalā, atrazdama turpat, kur tās precneeki, ātru galu.

Šī teika dod eevērojamu mācību, kā pārgalvīga ceetsirdīganiba pate sodas. Šī jāšana stāvā pilskalnā ir it ka variants līdzīgai jāšanai stikla jeb glāža kalnā. Kad es savos jaunos gados arī šo teiku kā balladu apstrādāju „Līgai", tad man bija no prāta izgājis, ka tāda teika, kā variants, arī vācu literaturā atronama pee Teodora Körnera. — Tamlīdzīgas romantiskas teikas saistas arī ar citeem pilskalneem, pilim, pilsdrupām u.c. Aizrādu še vēl tik uz Zilā kalna līgavu, Lidu, uz Tukuma pilskalnu un melno ezeru, uz Kokneses pilsdrupām u.t.pr.

3. Annas raudu teika.

Opes kalnos dzīvoja reiz skaista meita Anna. Tai bija daudz precneeku, bet neveens ne-eeguva tās mīlestību. To viņu mīlēja arī divi kaimiņu dēli. Redzedama, ka pēdīgi tai būs preekš veena vai otra ja-izšķiŗās, ta pee izvēles ceeta ne-izsakamas mokas. Mokas paišnot, nolēma abi tauteeši šīs meitas dēļ spekolees. Ak, kāds cīniņš eedegās mīlestības un greizsirdības kvēlē! Neveens neveica, neveens ne-atkāpās, līdz brūcem apklāti abi cīnītajees saļima un izlaida garu. Annai to redzot, pirmo reiz krūtis modās, rosijas mīlestība. Ne-izsīkstot plūda asaras iz viņas acim. Anna raud vēl šo-

deen.

„Annas-raudas" sauc līdz šobaltdeen tās mājas, kurâs ta raudaja.– Tur uz lauka trūdeja ilgi–ilgi abu kritušo tauteešu kauli, veena kauli palikdami balti, otra – melni. Par „Balteem Kauleem" sauc vēl arveenu tās mājas, kas „Annas-raudām" veenā pusē un par „Melneem Kauleem", kas otrā pusē.

4. Eemuretu cilveku teikas.

Kā Maija-Rozes traģiskais gals atteecinams uz viduslaiku māņticību, tā arī eemūretu dzivu cilveku teiku izcelšanās eet atpakaļ uz tumšajeem katoļu ticibas un feodalisma laikeem, kur cilveku dzivibai nebija nekāda vērtiba. Ja tad cilvekus visadi spīdzinaja, sārtôs sadedzinaja, tad jau, saprotams, vareja tos arī leeliskās ēkās, pilîs, baznicās eemūret. Tā kā latveeši pirms vācu atnākšanas mūŗa ēkas nepazina, tad šī barbariskā satura teikas, kas vestas sakarā aridzan ar veenu-otru latveešu zemē celtu pili vaj baznicu, ir līdz ar vācu barbarismu eenestas pee latveešeem, bet kā šo dabai pretigas varejušas tik maz eeveestees. Par attīstišanos jaukôs tautas dzejas zeedôs jau ne runas.

5. Nogrimušu piļu, baznicu un zvanu teikas.

Ar šādām teikām jau cita leeta. Pee tām drīzak dzeja var atrast pateicigu veelu. Un nogrimušu piļu teikas ir pašu latveešu, kā to leecina burtneeku un aizmirstā virsaiša nogrimušas pilis. Pēc šo analoģijas tad nu laikam cēlušās arī teikas par nogrimušu baznicu un nogrimušu zvani. Pee veenas-otras baznicas saistās teika, ka viņa bijuse ļoti grūti uztaisama. Ko pa deenu uzmūrejuši, tas pa nakti nogrimis zemê, pēdigi pec ilgeem pūliņeem kaut ar iten zemi dabujuši nobeigt torņa galu un uzspraust krustu. Redz otrā rītâ bijuse izcēluses stalta baznica ar garu torni. Šī teika atgādina „septiņu brāļu baznicu Kijevā.–

Stāsta arī par caurumu vecajôs pilskalnôs. Kad pee teem svētdeenâs pa spredika laiku peeleekot ausi klausitees, tad dzirdot dibenā

zvanam.

Par nogrimušeem zvaneem stāsta, ka, ja tos izrokot un ar tem zvanot, tad to skaņas paužot, kurai baznicai tee peederejuši. Par jaun tādu nogrimušu zvanu veetu man rādija Kurzemē Mazvalgales gū. kapsētu, kas paceļas pakalnā pee jaukas lejas, manš braucejs Meežkalns, kurš šai košajā vidû dzivoja un kam es kā mazs puikēns braucu lidz. Kad ar tur izrakteem pulksteneem zvanijuši, tad tee skanedami veenadi saukuši: Sabile! Sabile! kurp tad viņi pēdigi ar esot aizvesti. Par nogrimušeem zvaneem dzird arī Vācijā. Te nāk prātā Hauptmana „Versunkene Glocke".

6. Stastiņi par zagļeem un laupitajeem.

a) Kads kungs leek savam izmanigam puisim izmāciteesies par zagli. Kad tas šo amatu bij izmācijees, tad kungs to gribeja pārbaudit, vaj tas pateesi amatu prot. Viņš uzdeva zaglim no-zagt ceemātei laulibas gredzenu no pirksta un sev pašam kreklu no muguras. Un izmācijees zaglis to pateesi izdarija. Par paš kungu pārģērbees, kungam to bridî ne-esot mājâs, viņš eegājis pee ceemātes, stastija tai, ko savam zaglim uzdevis. Tad tas pa-ņēma no ceemātes laulibas gredzenu, lai to drošaki paglabatu. – Nakti tas ar ūdeni, kurâ bij eekšâ sikas mazas zivtiņas, eeza-gas kunga gulamâ istabâ un eeléja to, kungam gulot, ta gultâ. Kungs, domadams, ka vederş tam šo nepatikamo stiķi padarijis, novilka kreklu un eemeta to kaktâ. Zaglis to slepen paņēma un aizsmauca projam. –

b) Kāda seeviņa veena pate vēlu kājâs palikuse, verpj pee skalu uguns pee ratiņa jau pāri par pusnakti, kad arâ pee loga peenāk laupitajs, lai izlūkotu apstākļus. Te seeviņa nožāvajusês, dikti saka: A, ā! veens jau atnāca. Pēc brīža peenāk pee loga otrs laupitajs. Seeviņa žāvajas atkal, sacidama: A ā! jau otrs atnāca, kad nāks trešais, tad ja-eet. Laupitaji to dzirdedami tulin aizbēga un stāstija savam trešajam beedram, ka tur ne-varot eelausteės, jo tur viņu nodoms jau esot zinams – tur

viņus jau sagaidot.

Kamēr šee trīs kramplu lauzeji nu devās uz citu pusi, tamēr seeviņa, neko ļaunu nejauzdama, pēc trešā atnāku-šā žāvajeena gāja meerigi gulet.